وەزارەتی مەعاریف یارمەتیی داوە بۆ لەچاپدانی

دیوانی
مەولەوی

کۆکردنەوەو ، لێکۆڵینەوەو
لێکدانەوەو ، لەسەرنووسینی :

مەلا عبدالکریمی مدرس

پێش‌نوێژو خوتبەخوێنی مزگەوتی ئەحمەدی
وە مامۆستای خوێندنگای شێخ عبدالقادری گەیلانی
لە بەغدا

بەغدا ـ چاپخانەی (النجاح)
١٣٨٠ هـ   ١٩٦١ م

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله وصحبه أجمعين

سەرەتا

لە کوشی ئەم کوردەواری‌یەی ئیمەدا گەلی ئەدیبی پایەبەرز پەروەردە بوون کە بە گویرەی سەردەم‌و ری‌وشوینی خویان هیچیان لە ئەدیبانی بەناوبانگی ولاتانی‌تر کەمتر نەبووە ، بەلام کەمیان بویان هەل‌کەوتووە لەگەل مردنیانا ناویان کویر نەبیتەوەو نیشانەیەکیان لەپاش بەجی‌بمینی‌و هەوالیکی کەم‌وکورتیان بزانری .

دوستی خوشەویستم (سید علاالدینی سجادی) توانیویە بە هەر زەحمەتیك بووە ناوی کومەلیك لە شاعیرەکانی کوردستان کوبکاتەوە لە میژووەکەی‌دا ، بەلام سەرگوزەشتەی تەنها چەند کەسیکیانی دەس‌کەوتووە ، ئەوانەیش زوربەیان لەم سەردەمانەی دواییدا ژیاون .. ئاخو ئەوانەی کە نە ناویان ماوەتەوەو نە نیشانیان گەیشتبنە چەندصەد کەس ؟ مەگەر هەر خوا خوی بزانی ! لە خوالی‌خوش‌بوو (شیخ علاالدینی بیارە)م بیست فەرمووی: لە مەولەویم بیست وتی جاریکیان بە سەفەر چووم بو (قەلای جوانرو) لەوی کتیبیکی (شیرین‌و فەرهاد)ی ناتەواوم دی لە تاقیکا کەوتبوو ، کە تەماشام کرد زور لە لام شیرین‌و ناسك بوو ویستم بە شیعری خوم تەواوی بکەم ، وە دەستم کرد بە نووسین‌و چەند شیعریکم نووسی ، پاشان کە بەراوردم کرد لەگەل شیعری ئەسلی کتیبەکە هینەکانی خومم ئەوەندە بە ناتەواو هاتە بەرچاو شەرمەزار بووم‌و دەسم لە نووسین‌و تەواوکردنی کتیبەکە هەلگرت .. ئیستاش ئیمە نازانین ئەو شیرین‌و فەرهادە کام شیرین‌و فەرهادەو دانەرەکەی کی‌یە کە ئەوەندە هونەرمەند بووە مەولەوی خوی لە عاستیا بە هیچ نەزانیوە .

هوی ون‌بوونی سامانی ئەدەبیمان بە پی‌ی تی‌گەیشتنی من چەند شتە ، یەکەم : هیرشی زوری لەشکری بیگانە بو سەر ولاتەکەمان کە بووە بە هوی فەوتانی زور خیزان‌و ویران‌بوونی گەلی شوین‌و لەناوچوونی گەلیك کتیب‌خانەو کتیبی نایاب . دووهەم : نەخویندەواری‌ی خەلکی ولات‌و نرخ دانەنانیان بو ئەدەب‌و پاشماوەی دیرینمان . سەهەم : بی‌قیمەتی‌ی ئەدەبی خومالی لە

بەرچاوی زوربەی گەورەکانمانا کە زمانی کوردی‌یان بە زمانیکی سووكو بی‌بایەخ دائەناو لایان‌وابوو ئەبی هەر چاویان لە ئەدەبیاتی زمانانی دراوسی بی .

ئەمروش کە ئەو هویانەی زوو تا رادەیەکی زور لەناوچوون ، لام‌وایە هوی گەورەی زیندوو نەبوونەوەی سامانی ئەدەبی‌ی کونمان بریتی‌یە لە بی‌پەیوەندی‌و لەیەك‌نەگەیشتنی ئەو کوردانەی کە بە شیوەی جیاجیا قسە ئەکەن ، وە لـە کەمی‌ی چاپخانەو هوی بلاوکردنەوەو بازار دەس نەکەوتن بو هەموو جورە چاپەمەنی‌یەکی کوردی لە هەموولایەکی کوردستانا .

❊ ❊ ❊

یەکیك لەو ئەدیبە بەرزانەمان کە سەردەم‌و شوینی ژیانیان وانەبوە بـە زوویی ناوونیشانیان کویر بکاتەوە (سید عبدالرحیمی تاوەگوزی)یە کە زانایەکی بەرزی ئایینی‌و سوفی‌یەکی بی‌گەردو شاعیریکی بی‌هاوتا بووە ، وە هەلبەستە پرشورەکانی لە بەشیکی گەورەی کوردستانا بووە بە ویردی سەرزوبانی هەموو ئەدەب پەروەریك‌و خاوەنی هەستیکی ناسك . وردی‌و ناسکی‌و سوزی غەزەلیاتی مەولەوی لە هەموو کوریکی ئەدەبیدا ناوبانگی دەرکردووە . ئەوەی لە شیعری مەولەوی گەیشتبی بە ناچاری گیرودەی دلگیری‌ی مەعنای بووە . بویە شیعری مەولەوی خوی گەیاندووەتە هەر کوریکی ئەدەبی ، وە لە دیوەخانی هـەر گەورەیەکی ئەدەب پەروەری کوردا لە لای ژووروووەوە جی‌ی خوی کردووەتەوە ، وە ئیستاش ناوی مەولەوی لە هی هەر شاعیریکی‌تری کورد زیاتر بەسەر زمانی گەلەوەیەو خویشی لـە زوریان زیاتر مافی خوی وەرگرتووە . ئەم‌راستی‌یە بەشیکیشی ئەگەریتەوە بو ئەو پەیوەندی‌یە بەتینەی کە مەولەوی لەگەل خوا لی‌خوش‌بووان (شیخی سراج‌الدین)و (شیخی بهاالدین)و (شیخی ضیاالدین) بوویەتی کە ئەوانیش خاوەنی گەورەترین خانەقاو خویندنگای ئایینی بوون لە سەردەمی خویانا لە کوردستانا وە مەنسووبیان لە هەموولایەکیدا بووە ، وە خویندنگاو خانەقاکانیان فەقی‌و سوفی‌ی لە زوربەی ناوچەکانی کوردستانەوە تیابووە . ئەمەش بووە بە هوی ئەوە شیعری مەولەوی زوربەی ناوچەکانی کوردستان بگەری . جگە لەوە کە سەردەمی ژیانیشی پیشکەوتووتر بووە لـە سەردەمی یەکیکی وەك (بیسارانی) و (سەیدی) کە لەگەل پایەی بەرزی شیعری‌یشیانا هیشتا ناوبانگیان لە دەرەتانیکی تەسك دەرنەچووە .

شـاعیری خوالیخۆشبوو (حاجی توفیقی پیرەمێرد) وەختی خۆی. هەنگاوێکی دڵسوزانەی نا کە ژمارەیەکی زۆری لە پارچە شیعرەکانی مەولەوی. کۆکردەوەو وەریگیرایە سەر شیوەی سلیمانیو (أصل) و (روح)ەکەی لە. دوو بەرگا بلاوکردەوە .. منیش دەمێکە خـەریکی کۆکردنـەوەی شیعری. مەولەویمو ئەیاننووسمەوە . تا لەم دواییەدا توانیم بەری ئەو رەنجی چەند. سالەیەم بکەم بەم کتیبە ، وە بۆ بەجێهێنانی هەندیك لـە واجبی سەرشانم بەرامبەر ئەدەبی نەتەوایەتیمان پیشکەشی خوێندەوارانی کوردی بکەم .. لەم کتیبەدا بۆ ئاسانی هاتووم پارچە هەڵبەستەکانم بە پێی تیپەکانی (ئەلفو بێ) ریکخستووە لەسەر بنچینەی تیپی یەکەمی یەکەم شیعری هـەر پارچە شیعریك ، وە بە گویرەی ئەوەی کە دیومە نووسراوە یا لە شارەزایانم بیستووە. هۆی دانانی هەندیکیانم باسکردووە ، وە مەعنای ئەو وشانەم لێداوەتەوە کە. بە ئاسانی نازانرین یا تەنها هەر لە شیوەی شیعری کۆنمانا بەکارهینراون . وە. ئەگەر مەعنای شیعریك تەنها بە لیکدانەوەی مەعنای وشە گرانەکانی نەزانری ، پوختەی مەعنای ئەو شیعرەشم لێداوەتەوە . وە ئەگەر مەعنای چەند شیعریك. بەسرابی بە یەکەوە ، مەعنای هەموویانم لە ئاخر شیعریانا پیکەوە لێداوەتەوە .

لە کۆکردنەوەی ئەم شیعرانەی مەولەویدا یارمەتیم لە گەلیکەس دیوە. وەك جەنابی (سید طاهری هاشمی) لە (دەولەتئاوا) و (حسن فهمی بەگی. جاف) و (حاجی حیدری کورەزای محمودی یاروەیس) و (شیخ احمدی. شیخ صدیقی نیرگسەجار) و (مەلا کریمی دەلەمەری) و (مەلا کریمی گولپی) و (نەقی رشیدی هەمەوەند)و چەندکەسیتر کە یا دیوان یا چەند پارچە شیعریکی. مەولەوییان لابوو بۆیان ناردمو بەراوردم کرد لەگەل ئەوەی لام هەبوو ، وە چیم نەبوو نووسیمەوە ، یان یارمەتیی ئەدەبیی ترم لیوە دین لـە بارەی. مەولەوییەوە . سوپاسیکی گەرمی ئەم زاتانە ئەکەم ، وە بە تایبەتی جەنابی (سید طاهر) کە کەلکیکی زۆرم وەرگرت لە نامیلکە فارسییەکەی کە لە بابەت. مەولەویو شیعری مەولەوییەوە بۆی نووسیبووم ، وە جەنابی (حسن فهمی. جاف) کە کەشکۆلە شیعرییەکەی خوا لێخۆشبوو (محمود پاشا)ی باپیری. دایە لام . هەروەها ئەبی سوپاسی ئەدیبی بـەرزی کورد خوا لێخۆشبوو (رفیق حلمی)یش بنووسم کە کتیبەکەی خوێندەوە ، وە هەندی سرنجی وردی.

پێشان دا ، وه بریار بوو سەرەتای بو بنووسی ، بەلام مەرگ مولەتی نەدا .

دیوانی مەولەوی به دەسنووس ، جگه لەو زاتانەی که وتم یارمەتی‌یان داوم ، لای گەلی کەسی‌تریش هەیه ، بەلام من هەرچەند هەولم‌دا نەمتوانی دەسیان خەم . وەك زانیومه لای بەگزاده جافەکانی (کەلار)و لای منالەکانی (شیخ رسولی گومەتەی قەرەداغ)و لای شیخانی (شاقەلا) له (سەرشیوی سەقز)و لای سەیدەکانی (لون)یش هەیه . وەك بیستوومه نوسخەی سەیدەکانی (لون) هوی دانانی غەزەلەکانیشی لی‌نووسراوه . نامەی زورم بو هەموو ئەوانه نووسی بو داوای شیعری مەولەوی ، بەلام وەرامم له کەسیانەوه دەسگیر نەبوو . هەروەها لام‌وایه کومەله شیعری مەولەوی لای سەیدەکانی (باینچو)یش هەبی ، به نیشانەی ئەوه که له سەرەتای ماموستاییما له خویندنگای خانەقای (بیاره) خوا لی‌خوش‌بوو (أمین‌السادات باینچویی)یش لەوی‌بوو زوربەی شیعری مەولەوی‌ی لەبەر بوو ، وه مەعناکانی باش ئەزانین‌و ئەیزانی کەی وه له چ موناسەبەتیکا دای‌ناون . داخی گرانم ئەو روژه هەرچەند شیعری مەولەویم ئەنووسی‌یەوه ، بەلام فکری ئەوه نەکەوتبوه کەللەم که بیکەم به کتیب تا ئەو شتانەی (أمین السادات) ئەی‌زانین بی‌یان‌نووسمەوه . (أمین السادات) هەمووجاری ئەوەنده بەسوز شیعری مەولەوی‌ی ئەخویندەوه وەك دەرویش حالی لی‌بیت وا له حالی تەبیعی دەرئەچوو .

هەرچون بی من ئەوەی له توانامدا بوو کردم ، وه وەنەبی بلیم کەم‌وکورتی له ئیشەکەما نی‌یه ، چونکه پروژەی وا هەرگیز به تاقەکەسیك به بی‌کەم‌وکورتی ناهینریتەدی . لەبەر ئەوه ئەم تکایانەی خوارەوەم بەرەو رووی هەموو ئەوانه ئەکەمەوه که ئەم کتیبەیان بەرچاو ئەکەوی ، بو ئەوەی کەلك له یارمەتی‌یان وەربگرم ، وه ئەگەر عومر وەفای کرد جاریکی‌تر به شیوەیەکی باشتر له چاپی بدەمەوه :

(١) هەرکەس پارچه هەلبەستیکی لاهەبی که لەم دیوانەدا بلاو نەکرابیتەوه . یا بلاوکرابیتەوه بەلام له نوسخەکەی ئەودا شیعریك یا چەند شیعریکی زیاتر بی ، ئەو پارچه هەلبەسته ، یا شیعره زیادەکانمان بو بنیری .

(٢) ئەگەر لای ئیمه شیعریك له پارچەیەکدا بلاو کرابیتەوه ، وه له

ەی کەسیکدا لە پارچەیەکی‌ترا بی ، یا چەند پارچەی لای ئیمە لە نو
ىدا یەك پارچە بن ، یا بە پیچەوانەوە ، ئاگادارمان بکات .

(۳) ئەگەر وشەیەك لە شیعریکا ، یا جوملەیەکی لای کەسیك بە جو
ومان بنووسی .

(٤) هەرکەس لای وابی ئیمە مەعنای شیعریکمان خراپ لی‌داوە
ی دانانی پارچەیەکمان بە ناراست نووسیوە ، رای خویمان بو بن

یتر هیوام وایە هەرکەس لەم رووەوە وا هەست بکا ئەوەی
ی ئەدەبی کوردە لای ، وە ئەبی ئەو ئەمانەتە بگەیەنی بە جی‌ی
ەموو لایەکمانەوە بتوانین میراتی ئەدەبیمان بە شیوەیەکی راست‌و در
ن بە نەوەکانی پاشەوەمان .

مەولەوی لە چەند لاپەڕەیەکدا

ناوی : سید عبدالرحیم)ی کوری (مەلا سعید) وە لە نەوەی (مەلا یوسفجان)ی کوری (مەلا ابوبکری مصنفی چوری)یە کـە ئەگەڕێتەوە سەر خواناسی بەناوبانگ (سید محمد زاهد) کە بە : پیرخدری شاهو (ناوبانگی دەرکردووە . وە لە وەچەی حەزرەتی (حسینی کوری علی کوری ابوطالب) د . نازناوی شیعری‌یشی (مەعدوومی) وە لە ناوخەلکو لە کوری ئەدیبانا بە (مەولەوی) ناوبانگی دەرکردووە .

مەولەوی لە ١٢٢١ای هیجری لـە دێی (سەرشانە) لە ناوچـەی (تاوەگوزی) ــ بەشی عیراق ــ لە خیزانیکی ئایینپەروەری بە حورمەتدا لە دایك بووە . وە هەر لە سەردەمی منالیدا مالی باوکی هاتووە بو دێی (بیژاوە) لە نزیکی (هەلەبجە) . وە لەوی لای باوکی قورئانی پیروزی تەواو کردووەو وردە کتیبە سەرەتاییەکانی فارسیو صەرفـو نەحوی خویندووە . پاشان لەسەر ئوسوولی فەقیکانی کوردستان چووە بو خویندن بو (پاوە) لە ناوچەی (هەورامانی لهون) وە پاش ماوەیەك لەویوە چووە بو (چور) لە (مەریوان) وە لەوی‌یشەوە چووە بو (سنە) وە لە مزگەوتی (وەزیر) دامەزراوە . ئەنجا چووە بو (بانە) وە لەوی‌یشەوە چووە بو (سلیمانی) وە لە (مزگەوتی گەورە) دامەزراوە کە لەو کاتەدا هیشتا جەنابی (شیخ معروفی نودی) ماموستا بووە تیایا . ئەنجا چووە بو (هەلەبجە) وە لە (مزگەوتی جامیعە) لای (مەلا صادقی تەویلەیي) کە موستەعید بووە لە خزمەتی (شیخ عبداللەی خەرپانی)دا . خویندوویەتی . ئەنجا چووە بو (قەلای جوانرو) وە لە خزمەتی (مەلا محمدی قاضی)دا خویندوویە ، لەوی‌یشەوە بو جاری دووەم لە سەردەمی (رەزاقولی خانی والی)دا چووەتەوە بو (سنە) وە لە مزگەوتی (دارالاحسان) دامەزراوە . وە ماوەیەکی زیاتر لە جاری پیشوو لەوی ماوەتەوە . ئەنجا دیسانەوە هاتووەتەوە بو (سلیمانی) وە لە خزمەتی (مەلا عبدالرحمانی نوتشەیي)دا کە مفتی‌ی (سلیمانی)و ماموستای مزگەوتی (مەلکەندی) بووە خویندنی تەواو کردووەو ئیجازەی دەرس وتنەوەی وەرگرتووە .

ئەوەی کە مەشهوورە گوایە مەولەوی لە زەمانی (رەزاقولی خانی والی)دا لە مزگەوتی (دارالاحسانی سنە) لە خزمەتی (حاجی مەلا أحمدی نوتشەیی)دا ئیجازەی وەرگرتووە ، راست نییە . چونکە (حاجی مەلا احمد) هەتاوەکو پاش زەمانی (فەرهاد میرزا) کە پاش (غولامشا خان)و (رەزاقولی خان)ی برای بووە بە حوکمرانی (ئەردەلان) ، وە پاش سەفەری حەجی لەگەل (شیخی بهاالدین) کە پاش ١٢٩٠ی هیجری بووە — رویشتووە بو (سنە) ، وە لەو کاتەدا مەولەوی عومری لە ٦٠ سال کەمتر نەبوە ، بەلکو پاش ئەوە تەنها چەند سالیك ژیاوە . کەواتە چون ئەگونجی لە عومری وادا ئیجازە وەربگری . هەروەها لە سالی ١٢٧١دا (شیخی سراج الدین) مەولەوی لەگەل (حاجی شیخ عبدالرحمان)ی کوری ئەنیری بو (سنە) بو مەسەلەی ناکوکیی بەینی (غولامشا خان)و مەلاکانی سنە ؛ دیارە ئەبی مەولەوی لەوکاتەدا مەلایەکی پایەبلند بووبی ؛ ئەگینا بو ئیشیوا نەئەنیرا . جگە لەوەش ریی تیناچی مەولەوی ئیجازەی لای (حاجی مەلا احمد) وەرگرتبی ، چونکە هەشت سال لەو گەورەتر بووە وەك لەم شیعرە فارسییەوە دەرئەکەوی کە میژووی لە دایك بوونی (حاجی مەلا احمد)ە بە (حروفی ابجد) :

هاتفی از سر الهام بتاریخش گفت :
بود احمد خلف امجد عبدالرحمن

کە ئەکاتە ١٢٢٩ هـ . بەلگەیەکیتریش هەیە بو ئیسپاتی ئەوە کە مەولەوی لە سلیمانی ئیجازەی وەرگرتووە ، ئەوەش ئەو چیروکەیە کە پاشان هەر لەم کورتە میژووەی ژیانیدا ئەیگیرینەوە لە بارەی چوونیەوە بو سەیران بو (سەرچنار) لەگەل هەندی لە میرەکانی بابان پاش تەواو بوونی ئاهەنگی ئیجازە وەرگرتنی .

مەولەوی لە سەرەتای مەلایەتیدا لە دیی (چروستانە) لە نزیکی (هەلەبجە) دامەزراوەو ئەتقیی راگرتووەو دەسی کردووە بە دەرس وتنەوە . پاش ماوەیەك هەوای (تصوف) ئەکەویتە کەللەیو گورفتاری زەوقی (ئەهلی مەعنا) ئەبیو ئەروا بو (تەویلە) بو خزمەتی (شیخ عثمان سراج الدین)ی خەلیفەی (مەولانا خالدی نەقشبەندی) کە یەکەم کەس بووە ئەو تەریقەتەی لە کوردستانا بلاو کردووەتەوە . مەولەوی لە (تەویلە) ئەبی بە مریدی (شیخی

سراج‌الدين) وه وه‌ختيكی زور به سلووكه‌وه ئه‌باته‌سه‌ر ، وه پاش چه‌ند ساليك ئه‌گويزيته‌وه بو (بياويله) كه دی‌يه‌كه لـه ژووری (هه‌له‌بجه)وه . پاش ماوه‌يه‌كی‌تريش له‌ويوه بارئه‌كا بو (گونه) كه يه‌كيكه له دی‌يه‌كانی هوزی (نه‌وروولی) . پاش چه‌ند ساليك ئه‌وی‌يش به‌جی‌ئه‌هيلی‌و ئه‌چی بو (شه‌ميران) كه ئه‌وكاته له ژير ئيداره‌ی (شيخ علی عه‌بابه‌يلی‌يي)دا بووه . شيخی ناوبراو زور خزمه‌تی مه‌وله‌وی‌و ده‌س‌و پيوه‌نده‌كانی ئه‌كا ، به‌لام پاش ماوه‌يه‌ك به‌ته‌ئثيری (محمد پاشای جاف) به‌ريوه‌بردني (شه‌ميران) له ده‌ستی ئه‌و (شيخ علی)يه ئه‌سه‌نريته‌وه‌و ئه‌دريته ده‌ستی (عثمانی خـاله) كه لـه پياوماقوولانی هوزی (يه‌زدان به‌خشی) بووه . له ئه‌نجامی ئه‌م‌لابردن‌و دانانه‌دا مه‌وله‌وی مالی له (شه‌ميران) بار ئه‌كاو ئه‌رواته‌وه بو (سه‌رشاته) كه تيا له‌دايك بووه ، وه له‌وی ئه‌مينيته‌وه تا كوچی دوايي ئه‌كا .

مه‌وله‌وی له دوا ساله‌كانی ژيانيا تووشی گه‌لی كاره‌ساتی ناخوش بووه . وه ئه‌و كاره‌ساتانه‌ی له چه‌ند پارچه شيعردا بـه سوزه‌وه هونيوه‌ته‌وه . كتيبخانه‌كه‌ی سووتاوه ، وه له‌و كتيبخانه‌يه‌يدا گه‌ليك كتيب‌و دانراوو ديوانی شيعری سووتاوه . وه (عه‌نبه‌ر خاتوون)ی خيزانی مردووه كه جيگايه‌كی تايبه‌تی‌ی بووه له دلی مه‌وله‌وی‌دا . وه حه‌وت سال پيش وه‌فاتی كوير بووه . هه‌ر ئه‌م كويربوونه‌شی بووه به هوی مردنی . ئه‌وه‌بووه جاريكيان بو سه‌رخوشی كردن له دوستيكی ئه‌روا بو (پريس) ، كه له گه‌رانه‌وه‌دا نزيكی (هانه سووره) ئه‌بيته‌وه به جله‌وراكيشی ولاخه‌كه‌ی ئه‌لی من چاوم نابينی ، دارتوويه‌ك له‌سه‌ر ريگه‌مانه لقيكي لاری هه‌يه ريگه‌كه‌ی گرتووه ، كه گه‌يشتينه لای پيم‌بلی با سه‌رم دانه‌وينم . وا ری‌ئه‌كه‌وی كه ئه‌گه‌نه ئه‌و شوينه كابرا له‌بيری نابی ئاگاداری بكا ، مه‌وله‌وی سنگی ئه‌دا به داره‌كه‌داو به پشتا ئه‌كه‌ويته خوار له ولاخه‌كه‌ی‌و پشتی ئه‌شكی ، وه له ئه‌نجامی ئه‌وه‌دا له ١٣٠٠ی هيجريدا كوچی دوايي ئه‌كا وه له گورستانی (ئه‌صحابه) له نزيكی (سه‌رشاته) ئه‌ی‌سپيرن به خاك .

❋ ❋ ❋

مه‌وله‌وی پايه‌يه‌كی بلندی هه‌يه له ناو زاناكانی كورددا ، وه به تايبه‌تی له (عيلمی كه‌لام)دا ده‌سيكی بالای بووه . ئه‌و دانراوانه‌ی كه له‌پاشی ماونه‌ته‌وه هه‌موو له‌م عيلمه‌دان ، وه بريتين له‌مانه‌ی خواره‌وه :

(الفضيلة) كه ٢٠٣١ شيعرى عەرەبى‌يە وە لە ١٢٨٥ى هيجريدا داى‌ناوە ، وە مەتنيكەيەكى هونەرى‌يە جگە لەوە كە مەعنا عيلمى‌يەكەى زور وردو بەرزە . يەكەم شيعرى ئەم كتيبە ئەمەيە :

بسم الله الرحمن ، الرحيم
من تاه فيه نهية الحكيم

دانەيەكم لەم كتيبە لايە ئاخرپەرەى نەماوە ، لەبەر ئەوە نازانم كى‌نووسيويەتەوە ، بەلام ئەبى فەقى‌يەكى مەولەوى خوى نووسيبيتيەوە ، چونكە خەتى مەولەوى‌ى پيوديە ، هەروەها حاشيەى زورى (مەلا فتاح) ناويكى فەقى‌ى مەولەوى‌يشى لەسەر نووسراوەتەوە . شەرحيكى دوورو دريژم لەم كتيبە كردووە لە دوو بەرگى گەورەدا .

(العقيدة المرضية) كە ٢٤٥٢ شيعرى كوردى‌يە ، وە لە ١٣٥٢ى هيجريدا لە لايەن (محى‌الدين صبرى النعيمى)يەوە لە ميسر لەچاپ دراوە . يەكەم شيعرى ئەم كتيبە ئەمەيە :

زوبدەى عەقيدەو خولاصەى كەلام
هەر لە تو بو توس حەمدو ثەناى تام

مەولەوى خوى ئەم عەقيدەيەى كورت كردووەتەوە ، وە باسە گرانەكانى لى لابردووە بو ئەوەى قوتابى‌يە تازە پى‌گەيشتووەكان لى‌ى حالى ببن .

(الفوائح) كە ٥٢٧ شيعرى فارسى‌يە وە لەگەل عەقيدە كوردى‌يە باسكراوەكەدا لەچاپ دراوە . يەكەم شيعرى ئەم كتيبە ئەمەيە :

چو در خود بينم از بس رو سياهى
نگنجد اي الهى يا الهى

جگە لەمانەش ناميلكەيەكى بە فارسى هەيە باسى ئوسوولى تەريقەتى نەقشبەندى ئەكا .

* * *

وەك وتمان مەولەوى مريدى (شيخى سراج الدين) بووە ، وە پاش وەفاتى ئەو بووە بە مريدى (شيخى بهاءالدين) وە عەلاقەى روحى‌ى لەگەل (شيخى ضياءالدين)يش بووە . زوربەى هەلبەستەكانى پرن لە هەستى

بەسوزی بەرامبەر بە (پیر) ، وە نیشانەی ئەوەن کە مریدیکی چەند راست بووە ، وە لە ریگای ئەم مریدی‌یەتی‌یەوە دەستیکی گەورەی لە (تصوف)دا پەیدا کردووە . جاریکیان لە خانەقای (تەویلە) ئەبی ، لە (چروستانە)وە دین بە دوایا کە بگەریتەوە بو مال چونکە کوریکی نەخوش ئەبی ، ئەمیش سوار ئەبی‌و ئەگەریتەوە . کە ئەگەنە پشت دی‌ی (عەنەب) هەناسەیەکی دریژ هەل‌ئەکیشی‌و فرمیسك بە چاوەکانیا دیتە خوار . هاوری‌کەی عەرزی ئەکا بوچی وا عاجزی ؟ ئەمیش ئەلی چون عاجز نەبم حەزرەتی یەعقووب بو دلخوش بوون بونی کراسی یوسفی کوری ئەدرا بە لووتیا ، کەچی من بونی کفنی کورەکەم ئەدری بە دەماخما .. کە ئەگەنە مالەوە ئەزانن لەوکاتەدا کە ئەو هەناسەکەی هەلکیشاوە خەریکی کفن کردنی کورەکەی بوون ..

بە بونەی مردنی ئەم کورەیەوە (شیخی بهاالدین) ئەچی بو لای بو سەرخوشی لی‌کردنی . مەولەوی بە هاتنی شیخ ئەوەندە خوشحال ئەبی وەجد ئەی‌گری‌و ئەلی حەزم ئەکرد تا ماوم سالی کوریکم بوایەو بمردایە ، بەو شەرتە تو هەمووجاری بهاتیتایە بو لام‌و سوودی روحیم لی وەربگرتیتایە .

مەولەوی زوربەی شەوەکان بیدار بووە ، فەرەنجی‌یەکی سووری دریژی بووە لە وەرزی سەرمادا داویە بەسەر خویاو رووەو قیبلە دانیشتووەو بیری لە خوا کردووەتەوەو ئادابی تەریقەتی بەجی‌هیناوە .

مەولەوی جگە لەوەش کە خوی مریدی (شیخی سراج‌الدین)و (شیخی بهاالدین) بووە ، پەیوەندی دوستایەتی‌ی لەگەل هەندیکی‌تر لە پیاوانی خوادا بووە وەك (شیخ عبدالرحمانی خالصی تالەبانی)و (کاك احمدی شیخ) . لە (شیخ فتاحی کربچنەیی)م بیست وتی جاریکیان مەولەوی ئەچی بو (کەرکوك) ، لە دەمەوبەیانا ئەگاتە (تەکیەی تالەبانی) ، کە ئەچیتە ژوورەوە سەیر ئەکا (شیخ عبدالرحمان) خەبەرە . کە شیخ بە مەولەوی ئەزانی دی بە پیری‌یەوە . مەولەوی‌یش ئەم شیعرەی (بیسارانی)ی بەسەرا ئەخوینیتەوە کە لە عەقیدەکەشیا لە باسی میعراجا نووسیویە ، وە لە پارچەی ژمارە (٤)ی (تیپی بی)یشدا هەیە :

شەوەن ، خەلوەتەن ، مال بی‌ئەغیارەن
ئالەم گرد وتەن ، دوس خەبەردارەن

(شیخ عبدالرحمان)یش گورج بەم شیعرە وەرامی ئەداتەوە :

ئیرادەم ئیدەن وەی کەلپوسەوە

شەو نالین وەشەن وە لای دوسەوە

شایانی باسە مەولەوی لاواندنەوەیەکی جوانی هەیە بو (شیخ عبدالرحمان) ، وە بە حەرفی ئەبجەد میژووی وەفاتی بو داناوە . ئەو لاواندنەوەیەمان لە (تیپی دال)دا بلاو کردووەتەوە لە ژیر ژمارەی (١٨)دا .

هەروەها لە (سید احمدی کوری شیخ عبدالرحمانی عازەبانی)م بیست وتی روژیکیان مەولەوی ئەچی بو (سلیمانی) بو زیارەتی (کاك احمدی شیخ) ، پاش نویژی عەسر بە خزمەتی ئەگا . (کاك احمد)یش زور حورمەتی ئەگریو پی‌ی‌ئەفەرموی مەولەوی حەز ئەکەم نەسیحەتیکم بکەی . مەولەوی بی‌دەنگ ئەبی . (کاك احمد) داواکەی دووبارە ئەکاتەوە ، بەلام مەولەوی هەر دەنگ ناکا . شیخ بو جاری سەهەم داواکەی تازە ئەکاتەوە ، ئەمجارە مەولەوی ئەلی یاشیخ نەسیحەت یا ئەمر بە چاکەیە یانەهی لە خراپە ، جاری یەکەم ورد بوومەوە واجبیك‌و سوننەتیکم نەدی تو نەی‌کەیت تا پیت‌بلیم بیکە . جاری دووهەمیش ورد بوومەوە حەرامیك‌و مەکرووهیکم نەدی تو بیکەیت تاپیت بلیم مەیکە . ئەمجارە پیت ئەلیم دیارە شەیتان زور دلگرانە لیت ، دەخیلتم ئاگات لە خوت بی تەفرەت نەداو تووشی خراپەیەکت نەکا .. (کاك احمد) ئەم جوابەی مەولەوی‌ی زور پی خوش ئەبی ، وەجد ئەی‌گری‌و دەس‌ئەکا بە گریان‌و ئەندازەیەکی باش فرمیسك بە خور ئەریژی ..

* * *

باری ژیانی ئابووری‌ی مەولەوی زور ناخوش بووە ، بەلام ئەو رازی بووە بەو ژیانە ، وە زوربەی وەختی خوی بە شیوەی دەرویشی رابواردووە . لە (حاجی شیخ مصطفی‌ی هەولیری)م بیست وتی بیستوومە جاریکیان (حاجی مەلا احمدی نوتشە) ئەچی بو دیدەنی مەولەوی . مەولەوی هیچ لە مالیا نابی . ئەو ئیوارە بە قسەی خوش وەخت ئەبەنە سەر تا خەو ئەیان‌باتەوە بە لادا . بو سبەی نیوەرو هەندی نانی جوو دو دینن‌و دەس‌ئەکەن بە نان‌و دو خواردن . لەکاتی نان خواردنەکەدا (حاجی مەلا احمد) زور تەعریفی

خوراکەکە ئەکاو بە شان‌وبالیا هەڵئەدا .. مەولەوی‌یش ئەڵی میوانی وەك تو بە دەگمەن ری‌ی ئەکەویتە لای ئینسان ، لەبەر ئەوە پیویستە بەلەزەت‌ترین خوراکی بو دانری ! دیارە بە نیسبەت کەسیکەوە کە هیچ شك نەبا نان‌و دو خوراکیکی ئیجگار بەلەزەتە .

لەگەڵ ئەوەشا مەولەوی هەمیشە ئەو هەژاری‌یەی پی باشتر بووە لەوە کە ناوچەو خزم‌و کەس‌وکارەکەی بەجی‌بیلی‌و بڕواتە شوینی‌وا بە خوشی تیا بژی . پیاوی دەسەلاتداری وەك (فەرهاد میرزای قاجاری) کە مەولەوی‌ی زور خوش‌ویستووە داوای لی‌کردووە بچیتە ئیران وە لە پەنای ئەوا دانیشی‌و خزمەتیکی زوری بکا ، بەلام مەولەوی بەگوی‌ی نەکردووە . مەولەوی چاو لەبەری هیچ گەورەیەك نەبوە ، لە (حسن‌بەگی علی‌بەگی جاف)م بیست وتی پاش ئەوەی کە (محمود پاشای جاف) روتبەی پاشایەتی‌ی لە ئەستەمووڵەوە بو دی روژیك مەولەوی لەسەر مەسەلەیەك دلی لی‌دیشی ، وە نامەیەکی بو ئەنیری تیا ئەنووسی پاشا ئەگەر تو بەوەوە ئەنازی کە لە مەحموودبەگی‌یەوە بووی بە مەحموود پاشا ، منیش بەوە ئەنازم کە هەر مەولەوی بووم‌و هەر مەولەویم .

مەولەوی هەمیشە لەسەر خزم‌و عەشرەتەکەی هاتووەتە دەنگ . وە بو ئەوان دلی لە دەسەلاتدارانی ئەوروژە ئیشاوە . کاتیك کە ماڵی لە (شەمیران) بووە (شیخ علی عەبابەیلی‌یی) سەرکاری (شەمیران) بووە ، پاش ماوەیەك بە تەءثیری (محمد پاشای جاف) ئەو شیخە لە سەرکاری لائەبری‌و (عثمانی خالە) لە شوینی دائەنری کە یەکیك بووە لە پیاوماقوولانی (یەزدان بەخشی) . ئەم ئاڵ‌وگورە لەگەڵ وەزعی مەولەوی نەگونجاوە ، لەبەر ئەوە مەولەوی لە (شەمیران) باری کردووەو چووەتەوە بو (سەرشاتە) لە (تاوەگوزی) . کە (محمد پاشا) بەمە ئەزانی نامەیەکی بو ئەنووسی‌و گلەیی لی‌ئەکا تیایا کە بوچی (شەمیران)ی بەجی‌هیشتووە . ئەمیش لە وەلامی نامەکەیدا بوی ئەنووسی کە (عثمانی خالە) لەگەڵ خزمەکانی ئەم باش نەبوە ، لەبەر ئەوە ناچار بووە بار بکا . لەگەڵ نامەکە ئەم چەند شیعرە فارسی‌یەشی بو ئەنووسی :

وزان سوی وطن هجرت نمودم
خلافت از علی دانسته بودم

به تأثیر محمد میر اکمل
خلافت چون به عثمان شد محول
دل خویشان مارا پر ز خون کرد
به خویشاوند خود نعمت فزون کرد

واته : بۆیه گواستمەوە بۆ نیشتمان چونکە خەلیفەییم بۆ (علی) بە حەق نەزانی ، وە کە بە تەءثیری (محمد پاشا) درا بە (عثمان) دلی خزمەکانی ئیمەی پڕکرد لە خوین . وە خەلات و بەراتی بۆ خزمەکانی خوی زیاد کرد . مەبەس لە علی (شیخ علی) وە لە عثمان (عثمانی خالە)یە . مەولەوی لەم شیعرە ناسکانەیدا ئیشارەتی بۆ مەسەلەی خەلافەتی (عثمانی کوری عفان)و (علی کوری ابوطالب)یش کردووە ، وە ئەو وەزعە رابوردووەی هیناوەتە بەرچاو .

❊ ❊ ❊

وەك وتمان مەولەوی لە سەردەمی فەقی‌یەتیدا زور لای کوردستانی عیراق و ئیران گەڕاوە . پاش ئیجازە وەرگرتنیشی گەرانی هەر بووە ؛ سەفەری (جوانرو)و (کرماشـــان)و (هـــەورامان)و (مـــەریوان)و (ســـنە)و (بانە)و (سابلاخ)ی کردووە . هەتاوەکو کە ئەچیتە (سابلاخ) لە پیشانا خیلی (سیدی نظامی) کە لە نەوەی (مەلا ابوبکری مصنف)ن و هاوپشتی مەولەوین زور گوی‌ی نادەنی . بەلام پاشان کە شارەزای عیلم و فەضلی ئەبن ناچار ئەبن دەوری بدەن و حورمەتی بگرن . هەروەها سەفەری (سلیمانی)و (خانەقی)و (کەرکووك)و (بەغدا)یشی بووە . جاریکیان بە نیازی حەج ئەکەویتەری ، کە ئەگاتە (بەغدا) هاوری‌کەی پارەی ریگای حەجەکەی لی‌ئەدزی و ئەگەریتەوەو بلاوی ئەکاتەوە کە گوایە مەولەوی مردووە ، وەك‌بلی‌ی وابزانی ئیتر مەولەوی ناتوانی بگەریتەوە . کەس‌وکاری پرسەی بو دائەنین . پاش ماوەیەك هەندی لە زاناو ئەدەب‌پەروەرانی بەغدا کە بە مەسەلەکە ئەزانن خەرجی‌ی ریگای بو ئامادە ئەکەن و ئەینیرنەوە . کە ئەگاتە بەردەوە منال و کەس‌وکارەکانی دەس‌بەجی ئەچن کابرای دزی دروزن ئەگرن و ئەیبەنە لای مەولەوی . مەولەوی‌یش بی‌ئەوەی هیچی لی‌بکا پی‌ی‌ئەلی رولـە خوا رووی ئەجەل رەش‌کا وا منی خەجالەتی لای تو کرد .. خوزگا بمردایەم و تۆم وا بە رووزەردی نەدیایە ..

❊ ❊ ❊

له نیوانی مەولەوی‌و گەلی لە زانایان‌و پیاوانی خواو پیاوماقوولانی ئەو دەمەی کوردو ئیرانیدا پەیوەندیکی بەتین بووه . مەولەوی پارچە شیعری بەرزو نامەی رازاوەی بو (شیخ محمد جسیمی سنه)و (شیخی سراج‌الدین)و (بهاالدین)و (ضیاالدین)و (محمد پاشای جاف)و (محمود پاشا)ی کوری‌و (معتمدالدوله فەرهاد میرزا)و (حسام‌الدوله)ی برای نووسیوه کە مامی (ناصرالدین شای قاجار) بوون . هەروەها هەمیشه هەلبەستی جوانی ناردووه بو دوستانی وەك (شیخ مؤمنی سازانی)و (شیخ حسنی سازانی)و (شیخ یوسفی نوسمەیی)و (شیخ عزیزی جانەوەرەیی)و (احمدبەگی کوماسی)و (شیخ عبداللەی داخی)و گەلیك لە شاعیرەکانی‌تر .. زوربەی شیعرەکانی بە کوردی‌و نامەکانی بە فارسی بووه ، جارجاریش چەند دیریکی عەرەبی‌ی لەو نامە فارسی‌یانەدا نووسیوه . ژمارەیەکی زورم لەو نامانەی مەولەوی لەلایە . هەندیکیان دوستی موحتەرەمم (سید طاهری هاشمی) لە (دەولەت ئاوا)وە بوی ناردووم . ئەگەر بوم‌ری‌کەوتایە یەکم‌ئەخستن‌و لە شیوەی کتیبیکی ئینشادا بلاوم ئەکردنەوه .

❋ ❋ ❋

مەولەوی زاتیکی قسەخوش‌و نوکتەبازیش بووه . جاریکیان میوانی دوستیکی ئەبی لە (پاوه) ، تا لەوی ئەبی خواردنیکی خوشی دەرخوارد نادا . کە مالاوایی لی‌ئەکاو ئەگەریتەوه دوستەکەی تا ملەی (کەلیان) کە شوینیکە لە نزیکی (پاوه) رەوانەی ئەکا . لەویا پی‌ی‌ئەلی بی‌قەزابی پەلەت‌کردو زوو تەشریفت برد .. من بە تایبەتی کاوریکم هەلگرتبوو ئەمشەو بوتی سەربرم‌و بیکەین بە کەباب‌و پیکەوه بیخوین‌و رابویرین .. مەولەوی‌یش لە وەراما ئەلی مادەم وابی وەللا دلت نایەشینم‌و لەگەلت ئەگەریمەوه تا کەبابەکە بخوین .. وە ئەگەریتەوه ، کابراش ناچار کاورەکە سەرئەبری‌و بوی ئەبرژینی ..

روژیکیشیان لەگەل (شیخ سعیدی ناوجاف)دا ئەروا بو دیدەنی (کاك فرجی بەرزنجه) کە سەرگەورەی سەیدەکانی (بەرزنجه) بووه بو ئەوەی شەجەرەی سەیدی‌یەکەیانی پی مور بکا . کە نزیکی (بەرزنجه) ئەبنەوه (کاك فرج) بە هاتنی مەولەوی ئەزانی‌و تی‌ئەگا بوچی هاتووه . بە دانیشتووانی مەجلیسەکە ئەلی کە مەولەوی باسی مورکردنی شەجەرەکەی کرد من تا بەینیك

بۆی مور ناکەم‌و توورەی ئەکەم تا بزانین ئەڵی چی ؟ کە مەولەوی ئەگاتە بەرەوەو ئەحەسیتەوە مەسەلەی موری شەجەرەکە ئەخاتە ئاراوە . (کاك فرج) ئەڵی مەولەوی حاشا ئیوە سەید نین‌و بەرزنجەیي دان بە ئیوەدا نانین . مەولەوی‌یش ئەڵی فرج .. فرج ئەگەر بە شەرع رەفتار ئەکەی ئەوە (خاتمەی ابن حجر) وە ئەگەر ئەش‌لیت ئیمە حازرین بو (ابن خنجر) .. بەخوا قەسەم ئارام ئەبی باشە ئەگینا لە حەرەکەو جم‌وجوولت ئەخەم‌و ساکنت ئەکەم .. واتە (فەرەج) ئەکەم بە (فەرج) .. ئەویش دەس‌ئەکا بە پیکەنین‌و ئەڵی خوم بو قسەیەکی‌وا راگرتبوو . وە شەجەرەکەی بو مور ئەکا .

* * *

مەولەوی لەگەل هەرجورە خەلکیکا بە گویرەی عەقلی ئەوانە جوولاوەتەوە . جاریکیان لە مەجلیسی (شیخ عبدالقادری مهاجر)دا ئەبی لە (سلیمانی) ، کابرایەك دیتە ژوورەوەو ئەپرسی مەلاکان ئامین کردن لە نویژا واجبە یا سوننەتە ؟ مەولەوی گورج هەل‌ئەداتی‌و ئەڵی باوکم ئامین کردن واجبە ، وە ئەگەر نەیلی‌ی نویژەکەت بەتال ئەبیتەوە . کابرا ئەروا ، مەلاکان ئەلین مەولەوی ئەم فتوا غەلەتە چی‌بوو دات ؟ مەولەوی‌یش ئەڵی کورە ئیوە عەوام ناناسن ، وەللا ئەگەر بزانی (ئامین) سوننەتە (ولا الضالین)یشی پیوە ئەخوا .

روژیکی‌تر هەر لە مزگەوتی (شیخی مهاجر)دا کە ئیستا پی‌ی‌ئەلین (مزگەوتی شیخ لطیفی دانساز) خەریك ئەبی خوی ئامادە ئەکا بو نویژی مەغریب وە فەردنجی‌یەکی دریژی لەبەردا ئەبی ، کابرایەك بانگی ئەکا کورە کابرا فەردنجی‌یەکەت نویژی پیوە نی‌یە فری‌ی‌دە ، ئەویش گورج فری‌ی ئەداو نویژ دائەبەستی . کە لە نویژ ئەبنەوە یەکیك لی‌ی‌ئەپرسی ئەوە لە راستی‌دا فەردنجی‌یەکەت نویژی پیوە نەبوو وا فریت دا ؟ مەولەوی ئەڵی نەوەللا پاك‌و نویژی بوو ، بەلام تا من کابرام حالی ئەکرد کە نویژی‌یە ، نەك جەماعەتی مەغریب بەلکو هی عیشایشم لەکیس ئەچوو .. وتم چاکتر ئەوەیە فری‌ی‌دەم‌و نەکورتی بیبرمەوە .

* * *

مەولەوی زاتیکی زیرەك‌و حازر جواب‌و قسە بەمەعنا بووە . لە (حسین

بەگی حسن بەگی جاف)م بیست وتی بیستوومە پاش تەواو بوونی ئاهەنگی ئیجازە وەرگرتنی مەولەوی لە خزمەتی (مەلا عبدالرحمانی نوتشەیي)دا کـە مفتیی (سلیمانی)و ماموستای مزگەوتی (مەلکەندی) بووە ، (احمد پاشای بابان)و پاشازادەکانیترو تاقمیك لە مەلاو فەقی ئەچن بو (سەرچنار) بو سەیران . لە ریگەدا فەلاحیك سەرریگەیان لی ئەگریو دەس ئەکا بە سکالای حالی خوی لای (احمد پاشا)و پیئەلی پارچە بەراویکم هەیە هەمووسالی ئەیکەم بە تەرەکالو بو خوم پیئەژیم ، ئەمسال یەکیك لە پیاوەکانی تو لیی داگیر کردوومو زوریشم لیئەکا بە جووتی خوم بیکیلمو بیکەم بە تەرەکال بو مالی پاشا . مەولەوی نایەلی پاشا وەرامی فەلاحەکە بداتەوە ئەچیتە پیشەوەو خوی لە فەلاحەکە توورە ئەکا . کابرای فەلاح سەرسام ئەبیو بە مەولەوی ئەلی مەلا تو لای خوت مەلایتو پیاوی دینی . کە تکایەکم بو ناکەیتو چاکەت لە دەم دەرناچی بوچی خراپەم لەگەل ئەکەی ؟ مەولەوییش ئەلی مردووت مری من لەبەر بیعەقلیی تو توورە بووم ئاخر تو نەتبیستووە دنیا مەزرەعەی ئاخیرەتە ، ئیستا پاشا ئەگەر بە جووتی بیگاری زەویی داگیرکراو نەکیلیو نەیکا بە تەرەکال بو دیوەخان ، دنیای چون ئەبی بە مەزرەعەی قیامەتی ؟ کە پاشا ئەم قسەیەی مەولەوی ئەبیسی شەرمەزار ئەبیو ئەلی مەولەوی تکا ئەکەم بەسیەتی .. کابرا برو زەویی خوت بو خوت ، وە هەر پیاویکی من هات بە لاتا دەریکەو گوییمەدەری .

مەولەوی لە ١٢٧١ی هیجریدا بە فەرموودەی (شیخی سراج‌الدین) لەگەل (حاجی شیخ عبدالرحمان)ی کوری شیخا ئەروا بو (سنە) بو لای (غولام‌شا خانی والی) بو مەسەلەیەکی ئایینی . پاش ئەوەی چاویان بە والی ئەکەوی روژیکیان والی بە مەولەوی ئەلی حەز ئەکەم بوم بەیان بفەرمووی کە لەگل بوونی (امیر المؤمنین علی)دا چون قابیلە بیگانە ببی بە خەلیفەو جیگە نشینی پیغەمبەر درووودی خوای لیبی ؟ (میرزا جعفر خانی وەزیر)و مامەیەکی والییش کە قلیانداری خوی بووە لەو مەجلیسەدا ئەبن . مەولەوییش لە وەراما بە والی ئەلی رجا ئەکەم لەبەر خاتری ریشی سپیی مامت ئەم پرسیارە لە جەنابی وەزیر بفەرمووی .. والی تیئەگا مەولەوی مەبەسی چییەو سەردائەخا . مەبەسی مەولەوی ئەوەبووە ئەگەر خزمایەتی بووایە بە هوی

نزیکیو بەلگەی جیٚنشینی ، نەئەبوو والی مامی خوی بکا بە قلیان‌دارو بیگانە بکا بە وەزیر .. هەروەها ئیشارەتی بو ئەوەش کردووە ئەگەر خەلافەت بەسرابوایە بە خزمایەتی‌یەوە خو حەزرەتی (عباس) مامی پیغەمبەر بووە ، وە حەزرەتی (علي) ئاموزای بووە ؛ کەواتە ئەبوو والی داوای خەلافەتی بو (عباس) بکردایە نەك بو (علي) .

هەر لەو سەفەرەدا روژیکی‌تر والی مەعنای ئایەتی (كل يوم هو في شأن) لە مەولەوی ئەپرسی ، ئەمیش ئەلی خوا لەسەر باسکی (أزل)ەوە رووی‌کردبوە دەشتی (أبد) وە وینەی جزئیاتی عالەمی وەك ران لەبەر عیلمی خوی‌دا راگرتبوو ، وە گالوکی قەزای گرتبوو بە دەستی قودرەتیەوە ، وە بەو گالوکە هەریەکیکی لەو جزئیاتە نیشانە کردبوو بو شتی . ئیستا هەموو روژی ، بەلکو هەموو تاویك ؛ لەسەر ئەو نیشانانە ئیشو کاری خوی بەرامبەر بە عالەم دەرئەبریو جیبەجی‌ی ئەکا .

مەولەوی جاریکیان لەگەل زانایەکی جەعفەری گفتوگو ئەکا ، زاناکە لی‌ی ئەپرسی بوچی ئەهلی سوننەت بەرامبەر بە حەزرەتی (علي) چاو لە راستی ئەنووقینن‌و حەقی خوی نادەنە دەستو دان بەوەدا نانین کە خەلیفەی یەکەم بووە ، بەلکو خوشیشیان ناوی ؟ مەولەوی لە وەراما ئەلی سوننی‌یەکان لایان‌وایە (علي) ناو دووکەسن ، یەکەمیان کابرایەك بووە لە ترسی خەلك فەرموودەی پیغەمبەری خستووەتە پشت‌گوی کە لەبارەی خەلیفەیی ئەوەوە فەرموویەتی ؛ وە دەستی لە حەقی خەلافەت هەلگرتووە بو یەکیکی بیگانەی ناشایان ؛ وە گوی‌ی بە شەرع نەداوەو جاریەی لە خەلیفەیەکی غەصبکەر وەرگرتووەو کچی خویشی داوە بە خەلیفەیەکی‌تری غەصبکەر .. ئیمە ئەو (علي)یەمان خوش‌ناوی . دووهەمیشیان کەسیکی خاوەن باوەرو ئازاو لە ری لانەدەر بووە ، وە لە خوا بەولاوە لە کەس نەترساوەو جاریەی لە خەلیفەی شەرعی نەبی لە کەسی‌تر وەرنەگرتووەو کچی خوی بە خەلیفەی پیغەمبەر داوەو بە جیگەداری راستی ئەوی زانیوە . ئەو (علي)یەمان خوش‌ئەوی‌و بە شیری خواو خوشەویستی پیغەمبەرو دەرگای شاری زانستی ئەزانین .. کە ئاخوونەکە ئەم وەرامە ئەبیسی هیچی پی‌ناوتریو بی‌دەنگ ئەبی . مەبەسی مەولەوی ئەوەبووە ئەگەر حەزرەتی (علي) خوی بە خەلیفە بزانی‌یایەو لای وابوایە پیغەمبەر بریاری داوە ئەو خەلیفەبی ، دەستی لەو

خەلافەتە هەڵنەئەگرتو جاریەی وەرنەئەگرت لە حەزرەتی (ابوبکر)و کچی خوی نەئەدا بە حەزرەتی (عمر) .

جاریکیان (محمد پاشای جاف) لە گەرمیان نەخوش ئەبی ، مەولەوی ئەچی بو لای بو هەواڵپرسی . پاشا بە مەولەوی ئەلی دوعایەکی خیری بو بکاو ئاموژگاری‌یەکیشی بکا . مەولەوی‌یش ئەلی بو دوعای خیر دریغی ناکەم ، ئاموژگاری‌یەکەشم ئەوەیە تو خاوەنی دووشتی : مالی دنیاو ئیمان . مالەکەت هیشتا خوت ساغی (محمود بەگ)و (عثمان بەگ)و منالەکانی‌تر دابەشیان کردووە لە نیوانی خویانا ، ئیمانیشت شەیتان خوی بو ملاس داوە . مالەکەت هەرچی لی‌دی قەیدی نی‌یە چونکە مالی باوك هەر بو ئەولادە ، دەخیلتم ئاگات لە ئیمانت بی شەیتان بەتالان نەیبا . .

٭ ٭ ٭

مەولەوی شیوەناسیش بووە . لە (شیخ جافری شیخ احمدی ناوجاف)م بیست کە ئەویش لە نەوەی (مەلا ابوبکر)ەو خزمی مەولەوی‌یە ، وتی روژیکیان باوکمو (شیخ سعید)ی مامی ئەچن بو لای مەولەوی . مامم لە مەولەوی ئەپرسی ئەم‌کورە ئەناسی کە لەگەڵمە ؟ مەولەوی‌یش لە باوکم ورد ئەبیتەوەو ئەلی بەخوا کاکەشیخ ئەم کورە سەری لی‌شیواندووم ، بە چاوو برویا لــە خومانەو بە شیوەی قــەو جل‌وبەرگو سەروپیچیشیا لە قەرەداغی ئەچی . مامم ئەلی راست ئەفەرمووی برازامەو دایکیشی لە سەیدەکانی (بەلخە)ی (قەرەداغ)ە .

٭ ٭ ٭

ئیستا هەر ئــەم وردە ســەرگوزەشتانەی مەولــەویم لەیادبوو ، وا نووسینمەوە بەلکو بو ئەوە بشین لە سەریکەوە کەلکیکیان لی‌وەربگیری . لە (سید احمدی کوری شیخ عبدالرحمانی عازەبانی)م بیست وتی کتیبیکم لای (شیخ نجم الدینی بیارە) دی مەولەوی نووسیبووی وە سەرگوزەشتەی خوی تیا نووسیبووەوە . داخەکەم من بە دریژایی ماوەی مانەوەم لە (بیارە) نە ئەو کتیبەم دی ، وە نەهیچم بیست لە بارەیەوە .

بەر لە خوێندنەوەی کتێبەکە ئەم چەوتی‌یانە ڕاست بکەرەوە

لاپەڕە	دێڕ	چەوت	ڕاست
٤	٢٢	ییکیکی	پیکیکی
٦	٣	بەیو	بەیۆ
٦	٩	فانی	بادی
٧	٣	دیۆانەی	دێوانەی
٨	١٠	جاریۆتەر	جارێوتەر
١٦	١٩	بالپەروار	بالپەرواز
١٧	٢٤	هوگری	هوگر
٢٣	١٢	پەشیووی‌ی	پەشیوی‌ی
٢٩	٢٥	گیژدلوکە	گیژەلووکە
٦٢	٤	پاماڵ	پامال
٦٤	٢٣	حیگەی	جیگەی
٧٣	١٦	مەولاناو	مەولاناوا
٧٤	٢٥	گومەتەش بەست	گومەتەش بەس
٩٣	١	نا	تا
١٠٢	٥	تەندبێت	تەندەبێت
١١٥	٣	کەفتەبیم	کەفتەبێم
١٢٤	٨	ببی	بی
١٢٦	٨	تەل	تەڵ
١٢٩	٥	زوخاوەن	زووخاوەن
١٤٧	٨	رەخت	ڕەخت
١٦٠	١٨	گیچ	گیج
١٦٢	٢٢	رازن	رازان
١٦٥	٣	شەر	سەر
١٦٨	١١	سیر	سێر

لاپەڕە	دێڕ	چەوت	ڕاست
١٦٨	١٢	چیش	چێش
١٨٥	١٤	مەینەتش	مەینەتیش
١٩٢	١	—	— ٢ — (١)
٢٠٥	١٢	—	— ١ —
٢٢٨	٢١	بویە	بویەر
٢٣٢	١٩	ئەگیننا	ئەگینا
٢٣٥	١٣	زوورە	زورە
٢٣٧	١٢	مەیناتا	مەینەتا
٢٤٠	١٢	(١٨)	(٨)
٢٤٤	٢٣	یر	:
٢٤٦	١٤	شیعرەی	شیوەی
٢٦٩	١٤	دلسوتین	دلسووتین
٢٦٩	١٧	(٩)	(٨)
٢٧٩	١٤	مەیخوازدنەوەی	مەیخواردنەوەی
٢٩٩	١٢	حەقغیقەت	حەقیقەت
٣٠٧	١٨	لیبیرزان	لیبیزران
٣١٢	٢٥	ئەمانزانی	ئەمەمانزانی
٣٥٨	٢٧	بەردن	بەردەن
٣٥٩	٢٠	سووچیا	سوچیا
٣٦٠	٧	گێجاو	گێجاوگێج
٣٦٠	٩	کورپە	کۆرپە
٣٦٣	١٢	—	— ١ —
٣٦٨	١٢	خوشکیی	خوشکی
٣٧١	١٦	بووە	بوو
٣٨٦	١٠	بازارت،	بازارت

لاپەڕە	دێڕ	چەوت	ڕاست
٤١٢	٤	خۆی	خووی
٤١٢	٢٠	خوی	خوو
٤٣٢	٢٥	— ١ —	— ١٠ —
٤٣٧	٩	بەردوە	بەردەوە.
٤٣٨	١١	بۆ	بوو.
٤٤١	٩	عەقل	عەقڵ.
٤٤٤	١٨	ئەمحاریش	ئەمجاریش
٤٥٧	٢٣	پیری	پیری سپی‌یە.
٤٧٤	١٧	ئاولەکانیان	ئاودڵەکانیان.
٤٧٥	٧	صولحشا	صوڵحشا
٤٧٧	٨	٣٦٤	٣٦٥
٤٧٧	١٠	٣٦٥	٣٦٦
٤٨٤	١	کەوانی	کەوانێ.
٥٣٦	٢	لێدر	لێدەر
٥٣٨	١	جووش	جۆش.

تىپى ئەلف

— ١ —

ئیمشەو تەنیا بی جەستەی زەبوونم
دیسان سەرواز کەرد دڵەی پڕ هوونم (١)
خەیاڵان خام هاوردم بەردم
ـ هاوار جە دەمەی هەناسەی سەردم ! ـ (٢)
زووخاو گێج مەدا دیگ دەروون‌دا
هوو ناو هورشاناش جەستەی زەبوون‌دا (٣)
ڕەنگا ڕەنگ ڕەنگ ، ڕەنگ گوڵ گوون هوونم
قرچەی برێشتەی کوورەی دەروونم (٤)
چون دانەی سەر ساج هور ئامام جار جار
جە تاو دووکەڵ ، جە شەرارەی نار (٥)
سۆزیام هەی سۆزیام ، وێنەی شوعلەی نوور
بیم سورمەی سوبحان ئاوەردەی کۆی توور (٦)

— ١ —

(١) سەرواز کەرد : سەر ریژی کرد . هوون : خوین .

(٢) خام : خاو . ددمە : کزە بای ساردی سەر کیوان کە زستانان بە بەفرەود بەرز ئەبیتەود .

(٣) گیج مەدا : گیژی ئەخوارد . دیگ دەروون‌دا : لە مەنجەلی سینەدا . هور شاناش : قولپی ئەدا . جەستەی زەبوون‌دا : لە لەشی لاوازما .

(٤) ردنگا ردنگ : ردنگی ردنگاو رەنگ . گول گوون : گول رەنگ بریشتە : برژاو ؛ واتە : گیرودەی ئەم حالەم .

(٥) هور ئامام : هەل‌ئەهاتمەود : شەراردی نار : بلیسەی ئاگر .

(٦) سوزیام : سووتام . سورمەی سوبحان : کلەی خوایي . ئاوەردەی کوی توور : هینراوی کیوی توور .

من قەقنەس نەویم ، ها بیم وە قەقنەس
یەکجاریچ ئیمشەو ، ها بەرشیم جە دەس (٧)
ئەوەند خەیاڵان بەردم وە دەروون
پەی دووریی یاران بەتەر بیم زەبوون
ڕۆ جە شەو فێشتەر ، زار و زەلیلم
ساقی ! سا جامێ ، ئەمجار دەخیلم (٨)
بدەر پێم نۆش کەم چون هەردە جاران
وە ڕەغم گردین گرۆی مەیخواران (٩)
شیعر وێم تەنخوای سەمتوور سازێ
لێدەر ، سا نەی چی ! هەر تارێش گازێ (١٠)

---

(٧) قەقنەس : پەلەوەریکە . نەویم : نەبووم . بەرشیم : دەرچووم . وەك ئەلین قەقنەس کە مردنی نزیك ئەبیتەوە هەندی پەڵو پووش کو ئەکاتەوەو دەس ئەکا بە خویندن بە سەریا ، وە لە خوشیی دلی خویا ئەوەندە باڵ ئەدا بە یەکا تا ئاگر لە باڵەکانی ئەبیتەوەو پەڵو پووشەکەش ئاگری تی بەر ئەبیو خویشی ئەسووتی . دیسان خولە میشەکەی ئەبیتەوە بە قەقنەسیکی ترو هەر بەم چەشنە . . واتە : لە گری دەروونی خوما ئاگرم تی بەربوو سووتامو ئەمشەو بە یەگجاری لە دەس دەرچووم .

(٨) فیشتەر : زیاتر . لە (بیشتر)ی فارسییەوە هاتووە .

(٩) بدەر پیم : بمدەری . هەردە جاران : جاری جاران . وە رەغم : بە کویرایي چاوی . گردین : هەموو . گرو : دەستە .

(١٠) تەنخوا : لە باتی . لیدەر : لی بدە . تار : تەل . واتە : شیعرەکانی خوم بە نەی لە باتیی سازو سەمتوور لی بدە ، با هەر تەلیکی وەکوو گازی وابی بو دەرکیشانی ریشەی جەرگم .

چنگ پێکۆ نە جەرگ نەغمەی سازەکەت
بەرارۆ تۆ تۆ میقراز گازەکەت (١١)
سا دەروێش ! کەفێ بدە نە ڕووی دەف
گیان منتظرەن پەرێ ڕێزەی دەف (١٢)
مغنی ! لێدەر یەك ئیمشەو سازان
بەشقی ئەو کەسە تۆش ئاوات وازان (١٣)
بەڵکە خەمانم تۆ دەری وە باد
هەی های جوانم ، فرێم هەن مراد (١٤)
ساقی ! سا دەخیل وە فریادم ڕەس
بە ڕووی نازەوە جام گێرە وە دەس
دەور دەرە وە ناز چون هەردە جاران
پێم‌دەر یەك مەنێ سەباو ئێواران (١٥)
با وەس باڵینم سێڵاو هوون بۆ
ئامێتەی زووخاو دیگ دەروون بۆ (١٦)

---

(١١) بەرارو : دەربینی . تو تو : چین چین . میقراز : مەقەس . واتە با نەغمەی سازەکەت چنگ گیر کا لە جەرگم ، وە چین چین وەکو گازی مەقەس دەری کیشی .

(١٢) کەف : بەری دەس . ریزەی دەف : لەرینەوەی ئەو ئەلقانەی بە کەللەی دەفەوەن .

(١٣) سازان : سازەکان . بەشقی ئەو کەسە : بە عەشقی ئەو کەسەوە . توش ئاوات وازان : بە ئاواتی گورانی وتنی تووەیە .

(١٤) دەری : بدەی . فریم هەن مراد : ئاواتم زورە .

(١٥) دەور دەرە : سووری بخو . یەك مەنی : یێکیکی یەك مەنی ، واتە : گەورە . .

(١٦) با وەس : با بەس . بالینم : سەرینم . سیلاو : لافاو . ئامیتە : تیکەلاو .

وەختەن سەر تا پام ببۆ وە زوخاڵ
بۆی سفتەکەم هور گێرۆ شەماڵ (١٧)
ساقی ! ئامانەن ، نەشوو جە ویرت
وە فریادم ڕەس تۆ بەشقی پیرت (١٨)
بەڵ ئیمشەو خەمان نەدەرۆم وە باد
ساقی ! گیان ، قوربان ، خاطر کەرە شاد (١٩)
بووە وە باعث ئەی نیم گیان سەخت
سا بەڵکە نەمرۆ (مەعدوومی)ی بەدبەخت (٢٠)

— ٢ —[1]

ئازیز ! دیارەن ، وادەی لوامەن
ئەلوەدای ئاخر ئەوەنامامەن (٢)
دەوڵەتەکەی وەصڵ پا نە زەواڵەن
جارێو تەر دیدەن باڵات مەحاڵەن (٣)

---

(١٧) ببو : ببی . بوی سفتەکەم : بو پرووزم . هور گیرو : هەلگری . بیبا .
(١٨) نەشوو جە ویرت : لە بیرت نەچم .
(١٩) نەدەروم وە باد : نەمدا بە با . خاطر کەرە شاد : دلم خوش کە .
(٢٠) واتە : ببە بە هوی مانەوەی ئەو نیوە گیانە نارەحەتەم با نەمرم .

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە سەردەمی فەقی‌یەتیدا بو (شیخ عەزیزی جانەوەردیي) هاوریی نووسیوە کە لی‌ی جوی بووەتەوەو چووە بو بانە .
(٢) لوامەن : رویشتنمە . ئەلوەدا : الوداع ، مالاوايي . ئەوەنامامەن : نەگەرانە دواوەمە . لە هەندی نوسخەی تردا نووسراوە : (ئاماو نامامەن) واتە : هاتنەوەو نەهاتنەوەمە .
(٣) وەصل : بە یار گەیشتن . پا نە زەوالەن : پی لە لە ناو چوونە . جاریو تەر : جاریکی کە .

سا دڵم وەش کەر وە ئیلتیفاتێ
بدیە وە لاوە ، بوینووت ساتێ (٤)
با بەیۆ شنۆی شیرین ڕازەکەت
گۆش دەرۆ لادێ مەینەت گازەکەت (٥)
ئاخر سەفەرەن ، ڕا خەیلێ دوورەن
مەنزڵ بێ پایان تۆشە زەروورەن (٦)
دینت تۆشەی چەم ، مەیلت تۆشەی دڵ
ڕازت تۆشەی گۆش ، مەنزڵ وە مەنزڵ (٧)
کێ زانۆ چۆن بۆ ئەی دنیای فانی ؟
با ببۆ نە بەین گەردن ئازادی !
من شەوێ ناڵەم جۆش ئاوەردە بۆ
سەگی ئاسانەت بێدار کەردەبۆ ، (٨)
یا ناستەبۆ سەیل دیدەم ، نەفەسێ
نەسیم گەرد پات بەرۆ پەی کەسێ (٩)

---

(٤) وەش کەر : خوش کە . ئیلتیفات : لا لی کردنەوە . بدیە وە لاوە : بروانە بە لادا ؛ لایە بکەرەوە . بوینووت : بتبینم .

(٥) با بەیو : با بیت . شنو : شنە . شیرین رازەکەت : قسە خوشەکەت . گوش دەرو : گوی شل کا . لادی : تاوی . مەینەتگازەکەت: ئەو خوشەویستەت کە مەینەت گازی لی گرتووە .

(٦) ئاخر سەفەردن : دوا سەفەرە . را : ری . توشە : تویشوو .

(٧) دینت : دیتنت . چەم : چاو .

(٨) ئاسانەت : بەر قاپیت . لە (ئاستان) ەوە هاتووە . واتە : ئەوەك شەویکیان نالەی من جوشی هینابیو سەگی بەر قاپیتی بیدار کردبیتەوە .

(٩) ناستەبو : نەیهیشتبی . نەفەسی : هەناسەیەك ، تاویك . بەرو : بەری ؛ ببا . واتە: یا خود لافاوی چاوم تاویك نەیهیشتبی بای نەسیم توزی پیت بەری بو یەکیك .

جەمینت زەحمەت نیگام کێشابۆ
کەف پات وە خار دیدەم ئێشابۆ (١٠)
یا کەردەبۆ دڵ دیۆانەی دڵ تەنگ
وەخت نیشانەی دڵان پەی خەدەنگ (١١)
پەلە پەل پەی زەوق زامێ وە تیرت
ئازار دابۆ تای زوڵف زنجیرت (١٢)
یاخۆ تۆ دابۆت وە دڵ مەزەی مەرگ
تیر خەدەنگت دابۆ نە تۆی جەرگ (١٣)
یا مەڕدەبۆت دڵ دێوانەی دڵگیر
جە تیر ئەندازی کەردەبۆت تەقصیر (١٤)

---

(١٠) جەمینت : ناو چاوت ، تەویلت . لە (جبین)ی عەرەبی‌یەوە هاتووە . نیگام : سەیر کردنی من . کەف پات : بەری پێت . خار : درك . موژەم : برژانگم . واتە ئەوەك ناو چاوت ئازاری پی‌گەیشتبی بە هوی ئەوەوە کە من بوم روانیوە ، یا خود بەری پیت بە درکی برژانگم ئیشابی کە بە سەریا ئەرویشتی .

(١١) خەدەنگ : تیر . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایی‌دایە .

(١٢) زەوق : ذوق ، چەشتن . واتە : یا خود دلە شیتە خەفەتبارەکەم کاتیك کە دلان ئەبن بە نیشانە بو تیری چاوت ، پەلە پەلی کردبی بو چەشتنی زامی لە تیرەکەی تووە ، وە لەو پەلە پەلەدا ئازاری گەیاندبی بە تای زولفی تو کە بووە بە زنجیرو دلی منی پی بەسراوەتەوە .

(١٣) دابوت : دابیتت . شاعیر پاش ئەوەی داوای لی بووردنی تاوانەکەی خوی کرد لە یار ، دیتە سەر باسی تاوانەکانی ئەویش تا گەردنی ئازاد بکا . ئەوەتە ئەلی یا خود تو تامی مەرگت بە دلم چەشاندبی‌و بە تیری برژانگەکانت جەرگمت بریندار کردبی‌و دلمت بی بەش کردبی لە پیکران بە تیر ..

(١٤) مەردەبوت : شکاندبیتت . واتە : ئەگەر دلیشمت لە تیر بی بەش نەکردبی ، کەمت دابیتی‌و دریغیت لی کردبی ، وە بەوە دلت شکاندبم .

یا نەدابۆت تۆز گەرد پالاَکەت
پەرێ سورمەی چەم سفتەی بالاَکەت (١٥)
تۆ بویەر جە من ، من زوو ویەردم
هیممەت بۆ ، ها ژار مەحروومیت وەردم (١٦)
چەپگەرد پەی دووریت شانا مۆرەی نەرد
وە ظاهر (بانە)ش وە بەهانە کەرد (١٧)
تا فەڵەك پەیمان نە بەهانە بۆ
ئەر صەد بانە بۆ ، باز شوکرانە بۆ (١٨)
ئەر فرسەتش دا پەی دڵ خەمینت
عومرێ دووبارەن جاریۆ تەر دینت (١٩)

---

(١٥) پالا : کەوش . پەری : بو . واتە توزی کەوشەکانت نەدابی بو کلەی چاوی ئەو کەسەی سووتاوی عەشقی بالاتە .

(١٦) بویەر : بپەرە . ویەردم : بووردم . هیممەت بو : خوا حافیز بی . وەردم : خواردم .

(١٧) چەپگەرد : گەردوونی چەپ گەر . شانا : وەشاندی . بانە : شاریکە لە کوردستانی ئیران لە سنووری ناوچەی پینجوینەوە . واتە : گەردوون کە زاری خوی هەلدا دووریی هینا ، ئیتر چون بوو بانەی کرد بە بیانوو ، ئەم شیعرە لە نوسخەکەی مەحموود پاشادا بەم جورە نووسراوە :

چەپگەرد جە خاطر ویش هەرگیز نەویەرد
کەی بی جامیمان پر جە گەرد نەکەرد

واتە : گەردوون روژی دەستی لە ئارەزووی خوی هەلنەگرت ، روژی نەبوو جامی مەیمان پر نەکا لە توزو خول .

(١٨) پەیمان : بومان . ئەر صەد : با صەد جاریش ، هەرچەند . واتە : تا گەردوون لە سەر بیانوو بی پیمان ، ئەگەر هەر بو بانەشمان دوور بخاتەوە هەر شوکرانە بژیرین .

(١٩) دل خەمینت : دوستە دل پر لە خەفەتەکەت .

ۆەز ناستش ، ئازیز ! تۆ وە سڵامەت
دیدەن دیدار کەوت ئەو قیامەت ! (٢٠)

ـ ٣ ـ

ئەمجار سەخت تەرەن زامم جە جاران
چڵ مدۆ دایم چون گەستەی ماران (١)
هەر وە زۆر مەندەن ڕای ئامای نەفەس
تای ڕیشەی تاقەت شی‌یەنم جە دەس (٢)
بڵێسەی فیراق سۆچنان جەستەم
ناسۆرەن زامان گاز خەم بەستەم (٣)
دووی کەواو دڵ پۆشان سەر هەردان
زەرد کەردەن ڕوخسار پایز دەردان (٤)
سەرسامەن عاڵەم یەکسەر جە ناڵەم
فەڵەك مۆرەی بەد شانا وە تاڵەم (٥)

---

(٢٠) ناستش : نەی‌هیشت . نیو شیعری دووهەمی ئەم شیعرە لە هەندی نوسخەدا بەم جورە نووسراوە :

کەوتەن ئەو دیوان سارای قیامەت

واتە : چاو پی کەوتنەوەت کەوتەوە دیوەخانی دەشتی مەحشەر .

ـ ٣ ـ

(١) چل مدو : چل ئەدا .

(٢) ئامای نەفەس : هەناسە دان . شی‌یەنم جە دەس : لە دەسم دەرچووە .

(٣) سوچنان : سووتاندوویە . ناسورەن : لی‌ی کردووم بە تیراوی . گاز خەم بەستەم : کە بە گازی مەینەت لیم پەیدا بووە .

(٤) دوو : دووکەل . کەواو : کەباب . پوشان : دای پوشیوە . زەرد کەردەن . . تاد : پایزی دەردیش روخساری زەرد هەلگیراوم .

(٥) تالەم : طالعم ، بەختم . واتە : گەردوون زاری خرابی بو بەختی من هەلدا .

مەینەت سەر بەرزەن ، شادیم زگارەن
ساقی ! جامەکەت ئەمجار وە کارەن (٦)
بۆریۆ وە مەجلیس لا بەر پەردەی شەرم
وە دەوریۆ دیسان بەزمێ کەرمێ گەرم (٧)
تا مطرب وە ساز حەنجەرەی بێ گەرد
هوردۆ مەقامێ دەوا کەرۆ دەرد (٨)
بەڵ ناکا نەی چی بەیۆ جە لاوە
وە مەقامەکەی قەقنەس ئاساوە (٩)
بەزمێمان جەم بۆ چون هەردە جاران
بنۆشین جامێ وە یاد یاران (١٠)
هەر وە زۆر مەندەن نیم نەفەس باقی
پڕ کەر جامەکەت ، دەخیلم ساقی !
ئەر ئازیز وەی تەور لێم کەرۆ ستەم
خەلاصیم نی‌یەن ئەمجار خاتر جەم (١١)

---

(٦) زگار: زویرو خەفەتبار. واتە: ئەمرو کە مەینەت باویەتی‌و شادیم لە دلا نی‌یە ، وەختی ئەوەیە پیالەیەکم بدەیتی .

(٧) بوری : وەرەوە . دەوری : هەلسوورانیکی تر . کەرمی : بکەین ،

(٨) حەنجەرە : ئاوازەی بین . هوردو مەقامی : هەل بداتە لیدانی نقامی .

(٩) بەیو : بیت . وە مەقامەکەی .. تاد : واتە : بە نقامەکەی کە وەك ئاوازی قەقنەس خوش‌و دلگیرە .

(١٠) بەزمیمان جەم بو : کوری ببەستین .

(١١) لیم کەرو ستەم : ستەمم لی بکا . شیعرەکانی دواوە باسی ستەمی یار ئەکەن .

غەرەق چون شەونم نیشتەن نە ڕووی گوڵ
تەڕ کەردەن تا تای توغراکەی سونبوڵ (١٢)
جە قازان خەم دڵ کەردەن وە ئاو
وە درۆ ماچۆ مەگێروو گوڵاو (١٣)
ئازیزم ! گوڵاو بۆی خۆی کوڵم تۆن
ئەر بۆی تۆ نەبۆ بۆی گوڵاو جە کۆن ؟ (١٤)
زەڕەی بۆی زوڵفت کەفتەن نە بەرزان
بۆی گوڵان کەردەن جە بەرزان هەرزان (١٥)
ئازیز ، وە مەرگت گەر ئینسافت بۆ
هەنی کافی‌یەن بۆی زوڵفت پەی تۆ (١٦)
ئیتر چ حاجەت وێت مەدەی عەزاو :
قەبووڵ کەری جەور مەگێری گوڵاو ؟ (١٧)

---

(١٢) گول : مەبەسی کولمی یارە . توغراکەی سونبول : زولفە لوول خواردووەکەی کە وەك موری توغرایي وایە .

(١٣) واتە : لە مەنجەلی خەما دلی تواندوەتەوەو کردوویە بە ئاو . کەچی بە دروی خوی ئەلی گولاو ئەگرم .

(١٤) خوی : ئارەق . جە کون : لە کوی‌یە .

(١٥) زەرەی : توزیکی .

(١٦) هەنی : ئیتر . کافی‌یەن : بەسە .

(١٧) عەزاو : عذاب ، ئازار . قـەبوول کەری .. تاد : خوت ماندوو ئەکەی گولاو ئەگری .

ئیحیا نەبوون ، سا نەشوون مەردەن :
نامەکەش ئامان ، گلەییش کەردەن (٢)
قاصد ! شۆ وە لای ئەو نەو نەمامە
چون یاوای ، پێش دەر ئەی جواو نامە (٣)
جەو ئەسکەنجەبین دەس سوروشتەکەت
یانێ : نامەکەی زێباو زوشتەکەت (٤)

ــ ٤ ــ

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەلامی دوستیکیا نووسیوە کە نامەی بو ناردووەو گلەیي لی کردووە لە نامەکەیدا .

(٢) ئیحیا نەبوون : زیندوو نەبمەوە . نەشوون مەردەن : نەچمەوە مردن . ئەم شیعرە بە پی‌ی هونەری (بدیع) پی‌ی ئەلین (لف و نشر) . نیوەی شیعری یەکەم دوو بەشە ، نیوەی شیعری دووهەمیش هەروەها . بەشي یەکەمی نیوە شیعری دووەم ئەگەریتەوە بو بەشي یەکەمی نیوە شیعری یەکەم ، بەشي دووەمی نیوە شیعری دووهەمیش ئەگەریتەوە بو بەشي دووهەمی نیوە شیعری یەکەم . واتە چون زیندوو نەبمەوە لە پاش مردن لە بەر دووری‌ی ئەو ، کە نامەی هاتووە بوم ؟ وە چون نەمرمەوە کە گلەیي لی کردووم ؟

(٣) قاصد : نیرراو . شو : برو . یاوای : گەیشتی . پیش دەر : بیدەری .

(٤) ئەسکەنجەبین : جورە شەربەتیکی ترش‌و شیرینە . دەس سروشتەکەت : بە دەستی تو دروست کراوەکە . زیباو زوشتەکەت : جوان‌و ناشیرینەکەت ، بەلام لیرەدا مەبەس (خوش‌و ناخوشەکەت)ە ، چونکە نامەکەی هەندیکی خوشەو هەندیکی ناخوشە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە مەعنای شیعری دوایي‌یەوە .

به بادەکەی وێت جام وەردەوە
تاڵی سەفرای دەرد دووریش بەردەوە (٥)
فەرمابێت بەو لەفظ شەکەر ڕازەوە
گا جە ڕووی عیتاب گا وە نازەوە : (٦)
نە وەخت هیجران ویداعت فاما ،
نە وە شەماڵدا پەیامت ئاما (٧)
دەیسا هورێزە ، خەمیارەکەی وێم !
بۆ شاد بەر وە دین دیدارەکەی وێم (٨)
تۆ تیرەکەی وێت ، وە زامداریی وێم
تۆ بێ باکیی وێت ، بوردە باریی وێم (٩)
ئەو وەخت پای کاو هەرد دڵ تەم بۆ
ئەساسەی دووریی ئازیزان جەم بۆ (١٠)

---

(٥) بادە : مەی . ویت : خوت . وەردەوە : خواردیەوە . واتە : نیراو بچو پیی بلی کەوا نامە پر لە قسەی خوش‌و ناخوشەکەتی خویندەوە کە وەك سکەنجەبینی ترش‌و شیرین وابو کە بو نەهیشتنی سەفرا ئەخوریتەوە . وە بە خویندنەوەی سەفرای دەردی دووریی لابرد . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (بە بادەکەی ویت) نووسراوە : (بیمارەکەی دل) واتە : دل برینداره‌کە . .

(٦) فەرمابیت : فەرمووبووت . بەو لەفظ . . تاد : بە قسە وەك شەکر شیرینەکانت . گا : گاهی ، جاری . وتراوەکەی لە شیعری دواوەدایە .

(٧) ویداعت فاما . فامیت خوا حافیزی بکەی . پەیام : پەیغام .

(٨) هوریزە : هەلسە . خەمیارەکەی ویم : هاوریکەی کاتی خەمباریم . لەم شیعرەدا قسەکەی ئەو دوایي دی کە پیی وتبوو .

(٩) بوردەباری : سابیری . لەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەدا وەرامی ئەداتەوەو بیانووی بو دینیتەوە ، ئەلی : سویندت ئەدەم بە تیرەکەی خوت‌و بە برینداریی خوم . . تاد .

(١٠) کاو : زەردو ما . ئەساسەی : هویەکانی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي هەموو لە شیعری ژمارە یانزەدا لی ئەدریتەوە .

چۆن نەبڕیۆ تای ڕشتەی سەبووری ؟
گۆش چۆن وێش مدۆ وە قسەی دووری ؟
زوان چۆن تاقەت هیممەت وازیشەن ؟
دیدە چۆن تاقەت شۆن دیاییشەن ؟ (١١)
گێج مدۆ دەروون چەنی نێش ، ئامان !
بەڵام هەی سەر خێڵ نەو توول نەمامان (١٢)
چۆن یارای نەفەس بەراوەردەمەن ؟
سۆزش وە شەماڵ ڕەوان کەردەمەن ؟ (١٣)
مەترسوو جە حفظ تەقریر ئەحواڵ ،
سۆچۆ خەزانەی خەیاڵ شەماڵ (١٤)
من خۆ شەوو ڕۆ ئارەزووی تۆمەن
پەرێ دیدەنت نەزرو فتۆمەن (١٥)
بەڵام ، یەن وە یاد باڵاکەی تۆوە
دەورم دان وە دەور ساراو سەر کۆوە (١٦)

---

(١١) هیممەت وازی : مالاوایي . شون دیایي : بە شوینا روانین . واتە کاتی کە داوینی هەردی دل تەم دای گرتبیو هەموو هویەکی دووریی ئازیزان کو بووبیتەوە ، تالی رشتەی سابیریی من چون ناپچریو گوی چون ئەتوانی باسی دووری ببیسیو زوبان چون توانای مالاوایي ئەبیو چاو چون تاقەتی بە شوینا روانینی ئەمینی ؟

(١٢) نیش : ئیش . نەو توول : تازە هەلچوو .

(١٣) یارا : توانا . نەفەس بەراوەردەمەن : هەناسە دانمە . سوزش : سوزی دەروون . ردوان کەردمەن : رەوانە کردنمە .

(١٤) مەتەرسوو : ئەترسم . سوچو : بسووتی . واتە : ترسی ئەوەم هەیە ئەگەر شەمال باسی حالو ئەحوالم بینی بو لاتان گەنجینەی خەیالی شەمال گری تیچی چونکە ئەوەندە سوزم هەیە .

(١٥) پەری : بو . نەزرو فتو : نذر الفتوح ، بەو سەدەقەیە ئەلین کە بو هاتنە دیی دلخواز ئەکری .

(١٦) یەن : ئەوەندە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایییەوە .

بۆی باڵات هەرزان وە دەشت و دەردان
نمەز ڕای لای تۆم وە کام گوزەردان (١٧)
گلەی تۆ وەی تەور ، حاڵەت وەی نەسەق
دووریچت وەی ڕەنگ ، خودا تۆ وە حەق ! (١٨)

ـ ٥ ـ

ئارەزوومەندیم جە حەد ویەردەن
فراوان خەیلێ تاسەی تۆم کەردەن (١)
قیبلەم ، بەو ئەحەد بێ هەمتای فەردەن
سەوگەند یەکێوەن چەنی تۆم وەردەن (٢)
فکرو خەیاڵان وەسواسەی وەفات
دایم نە دڵەن نە ڕووی سەر بسات (٣)
شەوان تا وە ڕۆ فکرم جە لاتەن
ڕۆح ڕەوانم نە خاك پاتەن (٤)

---

(١٧) نمەز : نازانم . واتە : دیارە من هەمیشە خوا خوای ئەودمە . بوم هەلکەوی بتبینم ، وە بو گەیشتن بەم ئامانجە خیرو حەسەنات ئەکەم . بەلام ئەوەندە بە یادی بالای تووە گەراوم ، بونی تو هەموو دەشتو دەری گرتووەتەوە . لە بەر ئەوە نازانم ریی لای تو لە کام گوزەرەوەیە تا بیم بو لات . مەولەوی بەم شیوە جوانە وەرامی خوشەویستەکەی ئەداتەوەو بوی باس ئەکا کە بوچی پیی نەکرا مالاوایي لی بکاو ئیستاش نەئەتوانی سەریکی لی بداو نە ئەش توانی نامەیەکی بو بنووسی .

(١٨) واتە : تو وا گلەییم لی بکەیتو منیش حالەتم وابیو دووریشت ئەوەندە ناخوش بی ، مەگەر هەر خوا خوی بەزەیي پیاما بیتەوە . .

ـ ٥ ـ

(١) ویەردەن : تیپەریوە .
(٢) بەو ئەحەد : بەو خوا تاكو تەنیایە . سەوگەند : سوین .
(٣) وەفات : وەفای تو . نە رووی .. تاد : لەم سەر زەوییەدا .
(٤) روح رەوانم .. تاد : گیانم لە سەر خاکی بەرپیتایە .

قاڵبم بێ ڕۆح ، ئەروام نەمەندەن
مَن دان حەیات زیندەگیم کەندەن (٥)
نامت چون ئەوراد سوبح و ئێواران
موانووش وە گەرم نە پای دیواران (٦)
چەمم چون شاباز وێڵ شکار بۆ
دایم باڵ پەرواز نە سەر دیار بۆ (٧)
جە سەر قەڵاوە مەگێڵوون پەی تۆ
دەك دیدەم هەر دوو صەد جار فدێت بۆ (٨)
ئامان ، هەی ئازیز بینایي چاوان !
گلەم هەن جە تۆ خەیلێ فراوان
یانێ چێش مەیلت فەرامۆش کەردەن
مەر بادەت نە جام بێ شەرتی وەردەن ؟ (٩)
وەر نە یانێ چێش نە جاران جارێ
خەبەر نەپەرسی جە ڕا ویارێ ؟ (١٠)

---

(٥) قالبم : لاشەم . ئەروام : ئەرواحم ، گیانم . من دان .. تاد : من دانی ژیانم کەندووەو تازە بە تەمای ژیان نەماوم .

(٦) ئەوراد : ویردو دوعا . موانووش : ئەیخوینم . نە پای دیواران : لە پەنای دیوارانا .

(٧) شکار : راو . بال پەروار : بالی گرتبیتەوە . نە سەر دیار بو : بە سەر ولاتانا . واتە : ئەی چاوەکەم من وەکوو شاباز .. تاد . قسەکەی لە شیعری پاشەوەدا تەواو ئەبی .

(٨) سەر قەلا : هەوارگەیەکە ئەکەویتە پشتی دێی (سەر شاتە) کە نشینگەی مەولەوی بووە . مەگیلوون : ئەگەریم . فدیت بو . بە قوربانت بی .

(٩) مەر : مەگەر ، بوچی . بادەت .. تاد : شەرابت لە پیالەی بی شەرتی‌یا خواردووەتەوە ؟

(١٠) وەر نە : ئەگینا . نە جاران جاری : جاری لە جاران . را ویار : ریبوار .

ئومێدم ئێدەن ، ئامانەن ئامان !
جەی فێشتەر ناسۆر نەوزی زامان (١١)
ئەحوال حاڵات شەرت و وەفاکەت
بکیانە پەرێم تۆ بی خوداکەت ! (١٢)
نە ساڵ و نە ماه ، نە هەفتە نە شەو
نە ساتێ ئارام ، نە دەقیقە خەو
نمەشۆم نە چەم ، دیدەم ، نە دووریت
هەر ئێد موانوون : ئاخ جە مەهجووریت ! (١٣)
ئیسە کێ تاقەت دووریی تۆ دارۆ ؟
دەك بەرق غەزەب وە جەسەم وارۆ ! (١٤)
بە سەرگەردت بام ، ئەرواحەکەی وێم !
جواب صەریح بکیانە پەرێم ..

— ٦ —

ئەنیس خەیاڵ دەردان پڕ زام !
مەرهەم جەستەی خەستەکەی ناکام ! (١)

---

(١١) ئێدەن : ئەمەیە . نەوزی : نەخەی . واتە : لەمە زیاتر زامەکانم بە ناسور نەخەیتەوەو نەیان کولینیتەوە .

(١٢) بکیانە پەریم : بنیرە بوم .

(١٣) نمەشوم نە چەم : ناچیتە چاوم . ئەم جوملە مەعنای شیعری پێشوو تەواو ئەکات . هەر ئید .. تاد : واتە : ویردی زوبانم ئەوەتە هەمیشە ئەلیم ئاخ لـە دووریت .

(١٤) دارو : هەیەتی . وارو : بباری .

— ٦ —

(١) ئەنیس : هوگری پیوە گیراو . مەولەوی بەم شیعرانە قسە لە گەل خوشەویستەکەی خوی ئەکا .

خەیلێن نە گێجاو بەحر مەهجووری
نە دەور دوەی تەنوورەی دووری (٢)
پووشەکەی جەسەم وە پەنا کەفتەن
سامیعەم خەبەر یاران نەشنەفتەن (٣)
ئینشەڵڵا ، چەنی خۆشحاڵی ، شادی
نە شاخەی شۆخیی گەردوون ، ئازادی (٤)
چەنی وەش بەختی دوو دەس نە گەردەن
عومرتان وە عەیش عوشرەت ویەردەن (٥)
نەك چون من جە دەس بێ مەیلیی دڵبەر
مەکێشوو هەر سات هەزار دەرد سەر (٦)
دایم دڵ ڕەنجوور هیجران یارم
زنجیر جەفای زوڵف نیگارم (٧)
خصووص شەرارەی دووری زۆر کەردەن
مەزرەعەی هەستیم وای سەبوون بەردەن (٨)

---

(٢) دوە : دووکەل . تەنوورە : گێژ . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٣) کەفتەن : کەوتووە . سامیعەم :گوێچکەم . نەشنەفتەن : نەی‌بیستووە . واتە : دەمێکە لەشی وەك پووشم لە بەر گێژە لوولی دەلیای دووری و دووکەلی تەنوورەی لی جوی بوونەوەت کەوتووەتە لاوە . ئەوەتە هیچ باسیکی توم بەر گوی نەکەوتووە .

(٤) چەنی : لە گەل . شاخە : پیا هەل شاخان . شوخی : گالتە پی کردن .

(٥) وەش بەختی : بەختیاری . عوشرەت : خوش رابواردن . ویەردەن : بە سەر بردووە .

(٦) مەکیشوو : ئەکیشم .

(٧) دل رەنجوور : دل شکاو . زنجیر : بەندی . نیگار : وینەی جوان . مەبەس لە یاری وەك وینە جوانە .

(٨) زور کەردەن : زوری هیناوە . هەستیم : بوونم . مەبەس لە لەشیەتی . وا : با .

کەس بە وێنەی من پڕ مەینەت نەبۆ
گورفتار دۆس بێ بەینەت نەبۆ (٩)
هیچ کەس موبتەلای دووریی یار نەبۆ
چون من سەرگەردان بێ قەرار نەبۆ
کەس نەبۆ چون من یار بەدکاران
زامدار موژەی دیدە خوماران (١٠)
جە هاژەی هووناو دەروون پڕ دەرد
نە گەردش چەرخ گەردوون چەپ گەرد
تا جە تۆ بڕیام وە مەرگت قەسەم
ساتێ ئاسایش نەدیەنم وە چەم
نەکەری خەیاڵ گلەیي کەردەن
نەواچی بادەی بێ شەرتیيش وەردەن (١١)
ئەر زەلیل دەس بێ شەرتان نەبوون ،
کەی مەبۆ مەیلت فەرامۆش کەروون ؟ (١٢)

ـ ٧ ـ

ئیمشەو هەم خەمان وەنەم سەرداوە
سەر تا پای تەنم ئایر وەرداوە (١)

---

(٩) بی بەینەت : بی وەفاو بی بەین .
(١٠) موژە : برژانگ . دیدە خوماران : چاو مەستان .
(١١) نەواچی : نەڵێی . وەردەن : خواردووەتەوە .
(١٢) نەبوون : نەبم . کەی مەبو : کەی ئەبی . کەروون : بکەم .

ـ ٧ ـ

(١) وەنەم سەر داوە : سەری لی دامەوە . ئایر وەرداوە : ئاگری بەردایەوە .

جەستەی زەعیفم ، ئیستیخوان ڕێش
هەر ئازای ڕێشم مەگریا پەی وێش (۲)
گۆشت و پۆستەکەم نەفت پێدا ڕژیا
مەغز و ئیستیخوان وە هەمدا پژیا (۳)
کەس نەبی ئاوێش بکەرۆ سەردا
بڵێسەش بەرز بی وە هەر تەرەفدا
ظاهرا دڵم هەم کۆسش کەفتەن
داخۆم جە دۆسان هەم کێ دوور کەفتەن ؟
جە تاو ئایر تەنوورەی دەروون
دیسان سەرواز کەرد زووخاو چەنی هوون (٤)
ساقی باوەرە ئەو مەی دوو ساڵە
پێم دەر یەك جامێ حاڵم بەد حاڵە (٥)
مغنی ! کۆ کەر سازانت وە هەم
سەمتوورێ ، تارێ ، وە هەم کەرە جەم (٦)
نەی چی ! سا لێدەر ، قەزات وەماڵم
دەمێ دەر جە نەی ، دەروون زوخاڵم (۷)

---

(۲) ئیستیخوان : ئیسقان . ڕیش : بریندار . هەر : هەموو . مەگریا : ئـەکولا .

(۳) وە هەمدا پژیا : پژان بە یەکا .

(٤) سەرواز کەرد : لیشاوی هینا .

(٥) باوەرە : بینە . مەی دوو ساڵە : مەی کون . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (پیم دەر یەك جامی) نووسراوە : (پیم دەرە جامی) .

(٦) مغنی : گورانی بیژ . کو کـەر سازانت وە هـەم : سازەکانت بخەرە یـەك .

(۷) دەمی دەر جە نەی : دەمی بنی بە شمشالەوە .

هۆشێ کەر ، هام فەرد ! سازان بسازە
باڵات وە کاڵای خەمان بوورازە (٨)
باوەرە بساط تەمام تەیار کـە
شەو خەفتەن شووم بە ژار مار کە (٩)
قەزای پەنجەکەت دەك لە من کەفێ
خەیلێ عاجزم ، سا لێدەر دەفێ (١٠)
باوەرە کوورەی دڵ نە جەهدو جەخت
ڕووی تەوبیخ وە لای (مەعدوومی) ی بەدبەخت (١١)

— ٨ —

ئیمشەو دیارەن بانگم بێ شەرمەن
زایەڵەی سەمتوور کەللەم وە گەرمەن (١)
صەدای زیل و بەم مەینەت صەد تەرزەن
خەفەت شادیشەن ، خەم دەماخ بەرزەن (٢)

---

(٨) هوشی کەر : هوشی بکەرەوە . هام فەرد : هاو دەم . سازان بسازە : سازەکان ریك خە . کالا : بەرگ . بوورازە : بدوورە .

(٩) بساط : راخەر ، بەرە . لیرەدا مەبەس لی‌ی هوی رابواردنە . تەیار : ئامادە . شەو خەفتەن شووم : خەوی ناخوشی شووم . واتە : خەوم لی تال کە با خەوم لی نەکەوی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (بە ژار مار کە) نووسراوە : (وە ژار مار کە) .

(١٠) لە من کەفی : لە من کەوی .

(١١) جەهدو جەخت : جوش‌و خروش . تەوبیخ : سەرزەنشت . واتە : کاکەی دەف لیدەر بە ئاوازی دەفەکەت دل بینە جوش‌و رووی سەرزەنشت بکەرە (مەعدوومی) ی چارە رەش با بیری بکاتەوە .

— ٨ —

(١) زایەلە : ئاوازە . واتە : ئاوازەی کەللەی وەك سەمتوورم گەرمی کردووەو دەنگ ئەداتەوە .

(٢) زیل‌و بەم : دوو ئالەتی موسیقان . تەرز . جور .

هۆشم بێ هۆشەن ، فامم قامەت قاخ
بۆی دووریی ئازیز مەیۆم نە دەماخ (٣)
نەی چی ! درەنگەن سا مەکەر درەنگ
فیدای پەنجەت بام ، نەی باوەر وە دەنگ (٤)
هەر تەرزێ پەی وێش بکەرۆ ڕازێ
گێرۆ نە دەروون هەر سازێ گازێ (٥)
بجۆشۆ هەر کەس وە قەد نالەی وێش
بنۆشۆ هەر کەس وە پیالەی وێش (٦)
جەلای هەر گەردێ وە صەداییێوەن
دەوای هەر دەردێ وە نەواییێوەن (٧)
هەر مەقامێوەت جگەر تاون بۆ
طفلی بێچارەی دڵان لاون بۆ (٨)
ئەو صەدای دەردە خەیلێ دڵکەش بۆ
دڵ طفلان ئاسا بەڵکم دڵ وەش بۆ (٩)

---

(٣) فام : تیگەیشتن . قامەت : بالا . قاخ : وشەیەکی تورکی‌یە واتە هەستە ، ئەبی لە (قالق) دوە هاتبی . دەماخ : لووت . مەبەس ئەوەتە بالای تیگەیشتنم هەستەی لی کراودو رویشتووە .

(٤) مەکەر درەنگ : درەنگی مەکە . بام : بم . باوەر وە دەنگ : بینە دەنگ .

(٥) واتە : هەر رەنگەی قسەیي بو خوی بکاو هەر سازیکی گازی لـە دل بگری .

(٦) بجوشو : بجوشی ، بکولی . بنوشو : بنوشی ، بخواتەوە .

(٧) جەلا : پاك بوونەوە . گەرد : توز . وە صەداییوەن : بە ئاوازیکەوەیە . وە نەواییودن : بە لیدانی نقامیکەودیە .

(٨) تاون : تونەردوە . لاون : لاوینەرەوە . واتە : دلەی بەسە زمانی ودك منالم بلاوینیتەوە .

(٩) واتە : ئەو دەنگەت هەرچەند ئاوازی دەردیش بی ، با خوش‌و دلگیر بی ، بەلکو دلم ودك منال پی‌ی شاد ببی .

هەی پەشێوی‌ی هۆش ، هەی شێویای فام
هەی عەقڵ عەبەس ، هەی خەیاڵ خام (١٠)
من‌و دڵ وەشی و صەفایي کەردەن ،
هوونی‌ی یەکتەرین تا وە ڕۆی مەردەن (١١)
سا دەی ، صاحیب نەی ! ڕیشەی دڵ کەر پەی
تالیم دەر ئەی فەرد وە نەزمەکەی نەی : (١٢)
ئیمشەو وە هەر حاڵ شەو وە ڕۆ بەروون
ئەی خوا سا مەرگێ ، سەحەر چێش کەروون ؟ (١٣)

— ٩ — (١)

ئەیاز هەمڕاز ناڵە و ئاخ و دوود
عەرزش هەن وە خاك ئاسانەی مەحموود (٢)

---

(١٠) شیویا : شیواو . عەبەس : هیچ‌و پووچ . واتە : هاوار لە پەشیوویی هوش‌و تیکچوونی فامم .. تاد . هوی ئەم هاوارەش لە شیعری دوایي‌دا دی .

(١١) هوونی‌ی یەکتەرین : دوژمنی خوینە خوری یەکترین .

(١٢) ریشەی دل کەر پەی : ریشەی دل ببرە . تالیم دەر : تەعلیم دادە . ئەی فەرد : ئەم تاقە شیعرە . نەزمەکەی : بەزم‌و ئاوازەی .

(١٣) وە هەر حال : هەر چون بی . شەو وە رو بەروون : شەو روژ ئەکەمەوە . ئەم شیعرە ئەوەبوو کە داوای لە شمشال ژەن کرد بە شمشالەکەی لی‌ی دا .

— ٩ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی مەحموود پاشای جافا نووسیوە کە لە مانگی رەمەزانا بوی نووسیبوو دوعای خیری بو بکاو بوی بپاریتەوە لە بارەگای خوا .

(٢) ئەیاز : وەزیرە بە ناو بانگەکەی سولتان مەحموودی کوری سوبوکتەگینی غەزنەوی‌یە . مەبەس لە ئەیاز مەولەوی خویەتی . دوود : دووکەل . ئاسانە : بەر دەرگا . ئەم هینانی ناوی ئەیازو مەحموودە بە هونەری بەدیع (توریە)ی پی ئەلین . توریە ئەوەیە وشەیەك دوو مەعنای هەبی ، یەکیکی نزیك‌و یەکیکی دوور ، وە بو مەعنا دوورەکەی بە کار بهینری نەك بو مەعنا نزیکەکەی . ئەوەتە لیرەدا مەبەس لە ئەیاز مەولەوی‌یە نەك ئەیازی وەزیر ، وە مەبەس لە مەحموود مەحموود پاشای جافە نەك سولتان مەحموود .

یاوا ، وات ، نامەی شیرین انشادت :
ئەی ڕەمەزاندا نەشوون جە یادت (۳)
نەکەردەن افطار ــ دۆسەکەی کامڵ ! ــ
سیوای وە مەی کووس خەیاڵەکەت ، دڵ (٤)
فاتحەی کتاب دوعام ، شەو ئەر ڕۆن
التماس حسن خاتمەکەی تۆن (٥)
حەق وە لطف وێش باوەرۆ ئەو ڕێت
سوود سەرمایەی عەقیدەکەی وێت (٦)
وەر نە من لافاو تاوانان بەردەم
دوعا ڕای دەرگای قەبووڵ گوم کەردەم (۷)
ئەی چی ! من پەنجەی پای ناڵەم سفتەن
تۆ دەی چون تأثیر وە ناڵەت جفتەن (۸)

---

(۳) وات : وتی . شیرین انشادت : خویندنەوە خوشەکەت . نەشوون : نەچم . وشەی (یاوا) و (وات) هەردووکیان دینەوە بە سەر جوملەی (نامەی شیرین انشادت) دا .

(٤) سیوای : بیجگە . مەی کووس : کاسەی مەی . واتە : ئەی دوستی کامل دل بیجگە لە کاسەی شەرابی خەیالی تو بە هیچی تر بەر بانگی نەکردووەتەوە .

(٥) فاتحەی کتاب : ئەوەلی کتیبی . التماس : داوا . حسن خاتمە : ئاخر خیری . یەك خستنی (فاتحە) و (خاتمە) بە هونەری بەدیع (تقابل) ی پی ئەلین .

(٦) باوەرو ئەو ریت : بینیتە ریت . واتە : خوا ، بە میهرەبانیی خوی قازانجی باوەری خوتت دەسگیر کا .

(۷) واتە : ئەگینا من لافاوی گوناح بردوومی‌و دوعام ریگای قوبوول بوونی ون کردووە .

(۸) تو دەی : تو فەرموو شمشال لیدە . واتە : من پەنجەی پیی نالەم سووتاوە لە بەر ئەوە نالەم ناروا ؛ بەلام نالەی تو لە گەل کار کردنا جووتە ، دەسا شمشال لی بدە .

چەند فەرد (مەعدووم) دەروون نە وەی دا
باوەر جە تەنخوای ناڵە وە نەی دا : (۹)
من وێم مزانوو کام تۆمم کاڵان
یاران پەی هیممەت وەنەم مەلاڵان (۱۰)
کەرەم دەر نە دەس ڕجای ئەوگاران
بۆ بەخشەم وە عەشق مظنەی یاران (۱۱)
وەختێ گۆشەی شار خامۆشان بۆ جێم
نەبوون وە تصدیع هامسایان وێم (۱۲)

— ۱۰ —

ئازیزم ! ئاهیر دووریی باڵای تۆ
جەستەم کەرد وە بووڵ ، شەماڵ بەرد پەی کۆ (۱)
ورشەی پرشەی تاو کوورەکەی جەستەم
شەرارەی لوولەی پێشەی شکستەم (۲)

---

(۹) دەروون نە وەی‌دا : دەروون لە ناڕەحەتی‌دا . باوەر : بینە .

(۱۰) توم : توو . کالان : چاندووە . وەنەم مەلالان : لیم نەلالینەوە .

(۱۱) ئەوگاران : گوروفتاران . مظنە : مەزننە . گومان . واتە : ئەی خوایە کە تو بەخشیش ئەخەیتە دەستی تکای ئەوانەوە کە زور گیرودەن ، بم‌بەخشە بە عەشقی گومانی چاکی دوستان پیم . مەبەسیش لە بەخشینەکە لە شیعری دواییدا باس ئەکا . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (کەردم دەر نە دەس) نووسراوە : (کەرەم دامنەی دەس) واتە : ئەی خوایە کە بەخشندەگیت ئەوەندە زورە وەك داوینەی پیاوی پەنادار وایە خەلك دەستی پیا ئەپیچن .

(۱۲) نەبوون : نەبم . تصدیع : مایەی سەر ئیشە . واتە : کە مردم نەبم بە هوی نارەحەت بوونی دراوسی گورەکانم .

— ۱۰ —

(۱) ئاهیر : ئاگر . بوول . خولە میش . بەرد پەی کو : بردی بو کیوان .

(۲) ورشە : شەوق . پرشە : پزیسك . تاو : جوش . پیشە : ئیسقان . شکستە : شکاو .

گرمەو پزیسکەی چەخماخەی پارە
بەرق بریسکەی شوعلەی شەرارە (٣)
شاخەی شریخەی برووسکەی دەروون
نە چەم شەتاوان جاری کەرد چون هوون (٤)
مەوج مدۆ لافاو هوون دەجلەی دڵ
نە فوارەی چەم هور مشانۆ گڵ (٥)
کای دڵم نە گێج مەوج فەنا دا
مۆڵەقەن نە بەین خۆف و ڕجا دا (٦)
تۆیچ ئینسافت بۆ هەنی وەسەن وەس
باللە جە دووریت ها بیم وە قەقنەس (٧)
تا کەی چون مەجنوون وێڵ هەردان بم ؟
تا کەی خەم زەدەی بار هیجران بم ؟ (٨)

---

(٣) پارە : پارچەی دل .

(٤) بەشی دووەمی ئەم شیعرە مەعنای شیعرەکانی پیشوو تەواو ئەکات . واتە : شەتاو لە چاومەوە دینیتە خوار وەك خوین . مەولەوی ئەبوو بیوتایە : خوین لە چاوەکانمەوە دینی وەك شەتاو ، بەلام چونکە ئەیەوی ئەوە بگەیەنی کە خوینیکی زوری لە چاودکانیەوە هیناوە ، هاتووە شەتاوی کردووە بە (مشبە) و خوینی کردووە بە (مشبە بە) .

(٥) مەوج مدو : شەپول ئەدا . هور مشانو : هەل ئەدا . واتە : لافاوی خوینی دلی وەك دەجلەم شەپول ئەداو لە فوارەی چاوەکانمەوە گل فری ئەداتە سەر . مەبەسیشی لە گل زووخاوی دلیەتی .

(٦) مەوج فەنادا : لە گیژی لە ناو چوونا . مولەق : معلق ، وەستاو . واتە : دلەی وەك پووشم لە گیژی شەپولی لە ناو چوونا وەستاوە لە بەینی ترسی لە ناو چوونو هیوای مانەوەدا .

(٧) تویچ : تویش . هەنی : ئیتر . وەسەن : بەسە .

(٨) خەم زەدە : خەم لی داو .

هەر ساتێ دووریت صەد سالەن جە لام
دەردم کاری‌یەن ، وە سەرگەردت بام !
بەزەییت بەیۆ وە جەستە و حالم
ڕیشەم بەراما ، هەرەس وە مالم (٩)

— ١١ —

ئازیزم ، ئامای ، ئای بێ قەرار وێم !
ئای ئای چەمە ڕا ، ئای انتظار وێم ! (١)
مەوتەنەکەی چەم دیدەش ها نە ڕێت
غەریبی تا کەی ، بۆ وە ماوای وێت (٢)
های ساقی ! بازاڕ جیلوەی دلدارەن
سەودای خڕیدار ، دانەی دیدارەن (٣)
یەکێ وە مایەی گەنج (کەی) ەوە
چون منیچ وە تای فەرتووت نەیەوە (٤)

---

(٩) بەیو : بیت . بەراما : دەرهات .

— ١١ —

(١) ئامای : هاتی . ویم : خوم . چەمە را : چاوەڕی .

(٢) مەوتەن : موطن . شوین . ها نەریت : لە ریتە . واتە : نیشتمانەکەت کە چاومە چاوی لە ریتە . سا بەس بی غەریبی وەرەوە بو جیگای خوت . ئەش گونجی مەبەسی ئەوەبی : سەرچاوەی چەمی فرمیسکم کە چاومە چاوەریتە .. تاد .

(٣) سەودا : مامەلە . خریدار : کریار . دانە : گەوهەر . واتە : ئەی ساقی ئیستا بازاری دەرکەوتنی دلدار گەرمە . وە کاتی سەودا کردنی کریارانە بو گەوهەری رووی یار .

(٤) مایە : سەرمایە . کەی : کەیخەسرەو . ئەلین پادشایەکی دەولەمەند بووە . منیچ : منیش . تا . تال . فەرتووت نەی : دەزووی رزیو . واتە : هەندی کەس لەم سەودادا سەرمایەی دەسیان گەنجی کەیخەسرەوە . منیش دەسمایەم تالە دەزووی رزیوە . ئەم شیعرە ئیشارەتە بو چیروکەکەی فروشتنی حەزرەتی یوسف کە پیرە ژنیکیش هاتبوو کلافەیی دەزووی پی‌بوو ئەی‌ویست یوسفی پی بکری !

ئەر صەد هەر کەسێ پەی وێش وە ڕاوەن
وە قیمەت نی‌یەن ، اخلاص حەساوەن (٥)
مایل کەر بالاّ وەی لادا چون نەی
دەسێوت دەف بۆ ، ئەو دەس جام مەی (٦)
با بێدار کەرۆ تا کەی بۆ غافڵ
دەف وە صەدا گیان ، جام وە ڕەشحە دڵ (٧)
با کلاّفە بۆ ، ئاخر لەوانم
خاك پای حەزرەت پیر موغانم (٨)
چون دەف ، بەرگ پۆس ئیرادەت پۆشم
غولاّم بەر دەس حەڵقە نە گۆشم (٩)
خوم ئاسا خەیلێن وەتەن مەیخانەم
چون پیاڵەی واق شیشەی پەیمانەم (١٠)

---

(٥) ئەر صەد : هەرچەند . وە راوەن : بە ریوەیە .

(٦) مایل کەر : لار کەردوە . نەی : قامیش . دەسیوت : دەسیکت .

(٧) رەشحە : تەری ، نم . واتە : با دەف بە ئاوازەی خوی گیانم بیدار بکاتەوەو پیالەی شەرابیش بە تەری دلم پاراو بکا .

(٨) پیر موغان : گەورەی ئاگر پەرستەکان . لیرەدا مەبەس لە خوشەویستەکەیە . واتە : با دەسمایەکەشم کلافە دەزوویەك بی ؛ قەی ناکا منیش لە کریارەکانەو خاکی بەری پیی ئەو خوشەویستەم کە هەموان روویان تی کردووە .

(٩) پوس : پیست . واتە : وەکوو دەف پیستی خوشەویستیم بو ئەو لە بەر کردووەو ئەلقەی بەندەگیم کردووەتە گویم .

(١٠) خوم ئاسا : وەك کووپەی مەی . وەتەن مەیخانەم : مەیخانە جیمە . واق : خالی و بوش . واتە : شیشەی دلم وەکوو پیالەی خالی وایە هیچی تیا نی‌یە .

- ١٢ -

ئازیز ! تەن وە نێش زامانت خەستەن
مەینەت پای ئامام وە زنجیر بەستەن (١)
قاصدێیچ واچوون پەی سەفەر خاسەن
ڕەوان بۆ تێز ڕەو ، هەرس و هەناسەن (٢)
هێز پای ڕەفت و ئاماشان نی‌یەن
ئەو سەرچەمەش وشك ، ئێد کۆتا بی‌یەن (٣)
سا تۆ بۆ وە ڕەغم بەخت بەرگەشتەم
جا گێر نە دیدەی وە هووناو ڕشتەم (٤)

- ١٢ -

(١) تەن : لەش . نیش : ئیش . زامانت : ئەو زامانەی لیت کردووم . ئامام : هاتنم .

(٢) قاصدی‌یچ : قاصدیکیش . واچوون : بلیم . رەوان بو : خوش بروا . تیز رەو : تیژ رەو . هەرس : فرمیسك . واتە : ئەو نیراودی کە من پیما پیبەوموومەوەو بلیم بو ناردن دەس ئەداو تیژ ئەروا . هەر فرمیسك‌و هەناسەمە .

(٣) رەفت‌و ئاماشان : هات‌و چوویان . سەرچەمەش : سەر چاوەی . ئید : ئەم . بی‌یەن : بووە . واتە : فرمیسك‌و هەناسەشم کە بە تەما بووم ببن بە قاصد ، ئەوانیش کەلکی ئەوەیان پیوە نەماوە : یەکیان کە چاوینەتی سەرچاوەکەی وشك بووەو فرمیسکی پیا نایەت . ئەویشیان کە هەناسەیەتی کورت بووەو ناگاتە بەرەوە .

(٤) بو : وەرە . بی . وە رەغم : لە رقی . بەرگەشتە : وەرگەراو . جا گیر : جی بکرە . نە : لە . رشتە : ریژراو . واتە کە من نەمتوانی بیم بو لات‌و کەسیشم نەبوو بینیرم . خوت وەرە لە ناو چاوما جیگا بکرە .

با ساتێیچ ڕەقیب دووریت بکێشۆ
شەوێ وێنەی من وەی ڕۆوە نیشۆ (٥)
وەر نە ، سا چونکە ئاسانەت دوورەن
ڕا نمەزانوو ، بەڵەد زەروورەن (٦)
دڵ وە لاتەوەن ، ئامان صەد ئامان
ئامۆشۆش کەردەن ، فرە جار ئامان (٧)
چون وە تام زام دووری سەرشارەن
ویانە مارۆ ، بەدەن بێزارەن (٨)
هیچ مەوەر وە تەنگ ویانەشەوە
پەرێ بەڵەدیم ، بکیانەشەوە (٩)

---

(٥) ساتێیچ : سەعاتیکیش . رەقیب : بەدکار . بکیشو : بکیشی . وەی رووە : بەم رو روو هاوار هاوارەوە ؛ یا بەم روژە رەشەوە . نیشو : دانیشی .

(٦) وەر نە : ئەگینا ئەگەر نایەی بو لام . نمەزانوو : نازانم . مەبەسی ئەم شیعرەی لە شیعری داهاتوودا دەرئەکەوی .

(٧) وە لاتەوەن : بە لاتەوەیە .

(٨) سەرشار : بە تەواوی سەرخوش بوو . ویانە : بیانوو . مارو : دینیتەوە . واتە : بەلەدەکەیشم کە دلە بە تامی زامی دووری لە من سەرخوش بووە ؛ ئیستا لای تویەو بیانوو دینیتەوە ؛ بیزار بووە لە لەشی منو نایەتەوە بو لام .

(٩) مەوەر وە تەنگ : مەبە بە تەنگی . پەری : بو . بکیانەشەوە : بینیرەوە . واتە : گوی بە بیانووەکانی مەدەو بینیرەوە بو لام تا ببی بە بەلەدمو لە گەلی بیم بو لات .

- ١٣ -

ئەی گرد مەوجوودێ جە تۆ گرت مایە
مەوجوود هەر تۆنی ، ماسیوا سایە (١)
پەنهان بی تەنها ، وەحدەتت مەوج وەرد
پەی شناسایي ظهووریۆەت کەرد (٢)
بە وێت ، جەی عالەم بێ بەقای ناسووت ،
ئەر وەی گرد جیلوەی وەرین نەشناسووت (٣)
بە صەد جیلوەی تەر بێ چوونو چەنی
شناسایي تۆم نمەبۆ ، هەنی (٤)

- ١٢ -

(١) گرد : گشت . ماسیوا : غەیرە . سایە : سیبەر . واتە : ئەی خوایە کە هەرچی هەیە بوونی لە تووەیە . ئەوەی بە راستی هەبی هەر توی . وە لە تو بەولاوە وەك سیبەر وایە .

(٢) پەنهان بی : پەنهان بوویت . وەحدەتت : یەکیەتی‌و تەنهاییت . مەوج وەرد : شەپۆلی دایەوە . شناسایي : ناسران . ظهووریوەت کەرد : دەرکەوتنیکت کرد . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل نیو شیعری دوایيدا دی .

(٣) بە ویت : بە خوت . ئەم وشەیە بەسراوە بە شیعری پیشووەوە . ناسووت : ئینسان . ئادەمی‌زاد . واتـە : تو بو خوت بە تەنیـا بوویت . دەرکەوتنیکت بە خوت کرد لەم دنیای بی بەقای ئینسانی‌یەدا تا بناسری‌یت . ئەر : ئەگەر . وەی : بەم . وەرین : لەمەوپیش . مەعنای ئەم نیوە شیعرە لە گەل شیعرەکانی پاشەوەدا دی .

(٤) بی چوونو چەنی : ئەی خوایە کە بی چونیەتی‌و چەندیەتیت . نمەبو : نابی . هەنی : هیشتا . واتە : ئەگەر بەم هەموو دەرکەوتنەی پیشینەوە نەت‌ناسیم ، بە صەد دەرکەوتنی تریشەوە نات‌ناسم‌و تیت ناگەم ئەی خوای بی چونیەتی‌و چەندیەتی .

سەروەشم بەی وەصف جەماڵیتەوە
باز هەم بەی جیلوەی جەلالیتەوە (٥)
ئەر هەر بەو عادەت سەروەش نیگاران
پەی فەنای یەکسەر خاطر پڕ خاران (٦)
چار نی‌یەن جە دەس جیلوە نەکەردەن
بسم الله ئەو تێغ ، ئێد کەچیی گەردەن (٧)

---

(٥) سەروەشم : سەرخوشم . بەی وەصف : بەم وەصفە . باز هەم : دیسان . جیلوە : دەرکەوتن . صفاتی خوا دوو جورن ، صفاتی جەمال کە مەعنای ئیجابی ئەگەیەنن ، وەکوو (منعم ، کریم ، معطی) ، وە صفاتی جەلالی کە مەعنای سەلبی ئەگەیەنن وەکوو (قدیم ، واحد) واتە : ئەوەلی نی‌یەو هاوریی نی‌یە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعرەکانی دواییدا دی . لە هەندی نوسخەدا نووسراوە : (بازەم) لە جیاتیی (باز هەم) ، وە (وە) لە جیاتیی (بەی) : بەلام مەعنای هەردوو وشەکە هەر وەك یەکە .

(٦) بەو عادەت : بە عادەتی . سەروەش نیگاران : جوان چاکە سەرخوشەکان . پەی فەنای یەکسەر : بو لە ناو چوونی یەکجاری . خاطر پر خاران : دلدارە دەروون پر لە درکەکان .

(٧) چار نی‌یەن . . تاد : واتە : هەر ئەبی خوت دەرنەخەی . بسم الله . . تاد :واتە : فەرموو ئەوە تیغو ئەمە گەردنی کەچ!مەعنای ئەم چەند شیعرە ئەوەیە: کاتی کە تو خوتم بو دەربخەی بە نیشانەکانی صفاتی جەماڵی‌و جەلالیت من لە خوشی‌یا سەرخوش ئەبم . جا ئەگەر دەوام بەو خو دەرخستنە بدەی زورم پی خوش ئەبی ، بەلام ئەگەر بە عادەتی یارانی بی باك‌و جوان‌و سەرمەست گویم نەدەیتی ، وە وەك ئەوان بو لە ناو چوونی یەکجاریی دلدارە دل پر لە درکەکان کە خویان ئەشارنەوەو ناچارن خویان دەرنەخەن ، توش خوتم لی بشاریتەوە ، ئەوە مەعنای وایە ئەتەوی بمکوژی . جا کە واتە فەرموو بسم الله ئەوە تیغی تو و ئەمە گەردنی کەچی من چی ئەکەی بیکە .

یاگێو تەر نی‌یەن داد وێم کەروون
جە دەس تۆ بێداد وە لای کێ بەروون ؟ (٨)
واوەیلام بێ حەد ، زاریم بێ شۆمەن
جە لای تۆ فەریاد جە دەس تۆمەن (٩)

- ١٤ - (١)

ئای کێ بی هەواڵ لوای تۆ ئاوەرد ؟
بەختش بەرگەشت بۆ ، هۆشم وەحشی کەرد (٢)
مدیا ئەو شۆنت دڵ نە پەنهان‌دا
چون اسم (رحیم) وە شۆن (رحمان) دا (٣)

---

(٨) یاگیوتەر : جیگەیەکی تر . نی‌یەن : نی‌یە . داد ویم کەروون : هاواری خوم بکەم . بیداد : شکات . بەروون : بەرم ، ببەم .

(٩) بی شو : لە ئەندازە بە دەر . جە لای تو .. تاد : واتە لای خوت هاوارت لە دەس ئەکەم .

- ١٤ -

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بو حاجی مەحموودی کوری یارەویسی پیاو ماقوولی مەحموود پاشای جاف نووسیوە لە لاواندنەوە (مرثیە)ی عبدالرحمانی کوری دا .

(٢) کی بی : کی بوو . لوای : رویشتنی ، مردنی . بەرگەشت بو : وەرگەری . هوشم .. تاد : هوشمی ویلی کیوان کرد .

(٣) مدیا : ئەی‌روانی . ئەو شونت : بە دواتا . نە پەنهان‌دا : بە نهینی . چون اسم .. تاد : واتە وەك چون ناوی (رحیم) لە (بسم الله الرحمن الرحیم)دا ئەروانی بە دوای (رحمان) دا . ئەم شیعرە نەزاکەتیکی جوانی تیدایە چونکە مەولەوی خوی ناوی (عبد الرحیم) بووە ، وە ئەو کەسەش کە ئەم پارچە شیعرەی بە سەردا هەلداوە ناوی (عبد الرحمن) بووە .

کۆترەکەی ئازاد حەریم دڵ بیت
دانەی مۆبەت چین پەی وێت غافڵ بیت (٤)
صیاد چەپ گەرد ئاخر فرسەت سەند
ناکاو دوور ئەنداز دووریت وە دڵ شەند (٥)
هالای کزەی زام جگەر گۆشەی وێم
موو ئاسا و ئایر هەر پێچ مەدا پێم (٦)
ئێش زام سەخت تۆیچ ئاما پێشدا
هەر ئێشەن مدیەی کەفتەن وە ئێشدا (٧)

---

(٤) حەریم : ئەرزی حەرام . دانە : دەنکە گەنم و شتی وا . موبەت : محبت . خوشەویستی . واتە : تو کوتریکی سەربەست بووی لە ئەرزی حەرامی دلدا کە کەسی تر ناتوانی پی ی تی بنی ، بو خوت چینەت ئەکرد لە دانەی خوشەویستی‌داو ئاگات لە هیچ نەبوو .

مەولەوی تەشبیهی دلی خوی کردووە بە ئەرزی حەرام کە مکەو دەورو پشتیەتی ، چون لەوی بالدارو پەلەوەر بە ئازادی ئەسوورینەوەو چینە ئەکەن ، وە کەس ناتوانی دەستیان بو بەری ، دلیشی وەك ئەرزی حەرام وایە لە یار بەولاوە ریگای کەسی تیا نابیتەوە ، وە هەر ئەو ئەتوانی بە سەربەستی چینەی دانەی خوشەویستی ی تیا بکا .

(٥) دوور ئەنداز : لە دوورەوە وەشین . شەند : وەشاندی . واتە : گەردوون لە ناکاو فرسەتی هیناو لە دوورەوە تیری دوور خستنەوەی دا لە دلت .

(٦) هالای : هیشتا . موو ئاسا : وەك موو . واتە : هیشتا کزەی ئیشی مردنی منالەکەی خوم وەك مووی هەلقرچاو پیچی پی ئەخواردم . قسەکە لە شیعری دوایدا تەواو ئەبی . وا دیارە مەولەوی خویشی لەو روژانەدا منالیکی مردبی .

(٧) پیشدا : بە سەریا . مدیەی : ئەبینی . کەفتەن : کەوتووە .

وێت تەنیا ئەیاز مەحموود نەزانی
من شەیدا تەر بیم پەرێت پەنهانی (٨)
بەڵام با جە تیر بەڵای قەزاوە
پاڵ دەیم وە قوللەی قەڵای ڕەزاوە (٩)
تا بدۆ صەفای بێگانە و خوێشەن
هەر وەختێ بەرۆ باز ماڵ وێشەن (١٠)

— ١٥ —

ئەی دڵ ، مزگانی ، ئاما کۆچ یار
شای شادی سەر دا ، خەمان کەرد فیرار (١)
ها گەردو غوبار مەحمەل دیارەن
دەك لێلاویت بۆ چۆنت قەرارەن ؟ (٢)

---

(٨) واتە : ئەی پیاو ماقوولی مەحموود پاشا کە وەك ئەیازیت بو سولتان مەحموود ، خوت بە تەنها نەزانی لەم بەلادا کە هاتووە بە سەرتا ، من دووراو دوور لە خوت نارەحەت تر بووم بوت .

(٩) پال دەیم : پال بدەین . واتە : با لە بابەتی تیری بەلای قەزاو قەدەری خواوە پال بدەین بە لووتکەی قەلای رازی بوون بە قەزاو قەدەرەوەو ملی بو کەچ کەین .

(١٠) تا بدو : تا بیدا . بەرو : بیباتەوە . باز : دیسان . واتە : تا بیدا مایەی خوشیی دوستو بیگانەیە ، کە بردیشیەوە مالی خویەتیو کەس دەسەلاتی هیچی نییە .

— ١٥ —

(١) مزگانی : مژدانە . سەر دا : دەرکەوت . واتە : ئەی دل مژدانەم بدەری وا بارو بنەی یار گەیشتە بەرەوە ... تاد .

(٢) مەحمەل : کەژاوە . لیلاویت بو : لیلاییت دایەت . چونت قەرارەن : چون قەرار ئەگری .

چون بەدەن جە تاو هیجران باڵاش
أصلا هازو هێز نەمەندەن جە لاش (٣)
فیراقش بەو تەور تەوانا سەندەن
پا قوەی ڕەفتار جە لاش نەمەندەن (٤)
فرسەتەن ئەرواح بشۆ وە پێشواز
پەردەی بینایي تۆ پەی پایەنداز (٥)
دیدە فەرش بووزۆ وە سەطح ڕێشدا
تا کە سەمەندش پا بنیۆ پێشدا (٦)
عەینەین ! وە ئەسرین ئاو پاشیی ڕاش کەر
نەك گەرد بنیشۆ وە گۆنای دڵبەر (٧)
با شای خاڵ خاسان جەمین پەڕەی گوڵ
وەی ئەساسەوە یاوۆ وە مەنزڵ (٨)

---

(٣) چون : چونکە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي بەسراوە بە شیعرەکەی پاشترەوە .

(٤) بەو تەور : بە رەنگی . تەوانا سەندەن : هیزی لی بریوە . رەفتار : بە ریدا چوون .

(٥) ئەرواح : ئەی گیان . بشو : بچو . پایەنداز : رایەخی ژیر پی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە لە شیعری ژمارە (٨) دا لی‌ئەدریتەوە .

(٦) بووزو : بخات . سەمەندش : ئەسپەکەی .

(٧) عەینەین : ئەی دوو چاو . ئەسرین : فرمیسك . ئاو پاشی : ئاو رشین . بنیشو : بنیشیتەوە .

(٨) جەمین : جبین ؛ ناو چاو . یاوو : بگات . واتە : ئەی گیان هەل لە کیس مەدە ؛ بچو بە پیری‌یەوە . تویش ئەی پەردەی چاو ببە بە رایەخی بەر پی‌ی با چاو رات بخاو ئەسپەکەی بە سەرتا بی . جووتە چاوەکانم ئیوەش بە فرمیسك ریگاکەی بو ئاو رشین بکەن نەوەك توز بنیشی لە گونای وەك پەردی گولی .. تا شای خال خاسان بەم بەزمو رەزمەوە بگاتە جی .

- ١٦ -

ئیمشەو مەینەتان نە دەروون جەمەن
خێڵ خانەی کەیفم پڕ جە ماتەمەن (١)
دیارەن دوەی دووری زۆر کەردەن
سوپای خەم و هەم هجووم ئاوەردەن (٢)
شنۆی ئارەزووی وەصڵت ظهوور کەرد
لافاو مەینەت کۆگای شادی بەرد
هوو ناو دەروون ڕیشەی گیان کەندەن
سەرمایەی تاقەت نە دەسم سەندەن (٣)
مەحاڵەن ئیمشەو گیان وە ڕۆ بەردەن
جارێو تەر تەواف ئاسانەش کەردەن (٤)
یا خوا سەبووری وە دڵ باوەری
خەزانەی ئارام پێم عەتا کەری (٥)
بەڵ وە ڕۆ بەروون وە هەر حاڵ ئیمشەو
کەروون زیارەت دەرگانەکەی ئەو (٦)

- ١٦ -

(١) خیل خانەی کەیفم : خوشی خانەم .
(٢) دوە : دووکەل . زور کەردەن : زوری هیناوە .
(٣) وەك چون لافاو درەخت لە ریشە دینی .
(٤) وە رو بەردەن : بگەیەنمە روژ . جاریو تەر : جاریکی تر .
(٥) باوەری : بینی . خەزانەی .. تاد : واتە : هیمنم بکەیتەوە .
(٦) بەل : بەلکوو . کەروون : بکەم .

سەر بنیەو وە خاك ئاسانەی دڵبەر
بەو ئارەزووی دڵ گیان بەرشۆ وە بەر (٧)

– ١٧ –

ئاماوە وەهار ، وەهار شادی
بۆی عەتر نەسیم غونچەی ئازادی (١)
خێڵ خانەی خەفەت بار بەنیيش کەردەن
مەینەت ڕوو نیيان وە ماوای مەردەن (٢)
خەم وێنەی کەمان قامەت خەم بییەن
هەوارگەی قەدیم نە دەسش شییەن (٣)
بەزم شەوق و عەیش نە دەروون جەمەن
ئانە هیچ نەبۆ نە دەروون ، خەمەن (٤)
ئینە نەتیجەی دیای باڵای تۆن
نیشانەی وصال خاڵ ئاڵای تۆن (٥)

---

(٧) بنیەو : بنیم . بەرشو وە بەر : دەرچی .

– ١٧ –

(١) ئاماوە : هاتەوە . وەهار : بەهار .

(٢) بار بەنیيش کەردەن : باری پێچاوەتەوە . روو نیيان : رووی ناوە . وە ماوای .. تاد : واتە : مەینەت رووی کردووەتە جیگای مردنو ئەمری .

(٣) کەمان : کەوان . خەم : چەمیوە . شییەن : دەرچووە . واتە : بالای خەم وەك کەوان چەمیوەتەوەو هەوارگەی کونی کە دلی منە لە دەس دەرچووە .

(٤) جەمەن : جەمعەن ، کومەلە . واتە : بەزمی کەیفو رابواردن لە دلا کوبووەتەوە ،ئەوەی کە بە هیچ جوری لە دلا نەبی یا بە هیچ نەژمیری تیایا خەمو خەفەتە .

(٥) ئینە : ئەمە ، ئەم هەموو بەزمو خوشییە . دیای : دیتنی . ئالا : رەنگاو رەنگ . لیرەدا مەبەس جوانە .

سروور نەشئەی بادەی وەصڵ تۆن
تأثیر بۆی عەتر موشك زوڵف تۆن (٦)
سا پێم دەر ، دەی دەی ، پەی پەی ، نەو مەی ، مەی
لطایف مەردەم یەکسەر بکەر حەی (٧)
تا پەی یارانیچ وە ئیطمینان بۆ
سەرمایەی نشاط دڵ حەزینان بۆ (٨)

— ١٨ —

ئیمشەو هەر خەمەن ها نە کەمین‌دا
هەر دەردەن مدۆم وە ڕووی زەمین‌دا (١)
دڵ نە گەردە لوول بێ پەرداخی‌یەن
دەماخم نە گێج بێ دەماخی‌یەن (٢)

---

(٦) سروور : خوشی . نەشئە : نەشە . موشك زولف : زولفی رەشی بون خوشی وەك موشکی خوتەن .

(٧) نەو مەی ، مەی : لەو شەرابە شەرابم بدەری . لطایف : لە عورفی (صوفیە) دا بە پینج شوین ئەلین لە سنگی ئادەمیزادا نوری خوایان بە سەرا دی . ئەو پینج شوینە (قلب) و (روح) و (سر) و (خفی) و (اخفی)ن . جا مەولەوی لیرەدا ئەلی : ئەو پینج لطیفەی منە لە ئەنجامی دووری‌و بی مەیلی‌ی یارا مردوون ، سا دەی پەی دەر پەی لەو مەیەم بدەری ، با ئەو پینج لطیفەیەم زیندوو ببنەوە .

(٨) واتە : تا ببی بە هوی متمانە کردنی دلی یارانی تریش ، وە ببی بە سەرمایەی خوشی بو دل خەفەتباران .

— ١٨ —

(١) ها نە کەمین‌دا : لە پەنادا خوی داگرتووە . مدوم : ئەمدا . وە رووی زەمین‌دا : بە عەرزا .

(٢) گەردە لوول : گیژە لوکە . بی پەرداخی : بی زەوقی .

سا ، دەروێش ! وە عیشق مەولای دەروێشان
وە یا هووی وە سۆز ڕیاضەت کێشان (٣)
هەر پاسە مەبۆ زەلیلی ، دەخیل
چینە زیاتەر مازەم وە زەلیل (٤)
پەی دیگ دەروون جۆش کوڵ و کەف
تەسکین نمەك کزەی کەف و دەف (٥)
با بەیۆ وەش سۆزەی صەداکەت
لەرەی نەوای تەرز شیرین ئەداکەت (٦)
بەو نائیرەوە ، بەو دائیرەوە
خاس بنیەر هەستیم وە ئایرەوە (٧)

---

(٣) واتە : سویند بی بە عەشقی پیری دەرویشانو بە هاواری (یا هو)ی ئەو خوا پەرستانەی کە ریازە ئەکیشن . سویند لە سەر خوراوەکە لە شیعری دوایدا دی . (ریاضەت کیشان) ی دەرویشان ئەوەیە کە دەرویش ماوەی چل روژ لە کونجیکی تەکیەو خانەقا ، یا لە ژووریکا بە تەنیا دائەنیشن وە لەو ماوەدا روژی لە دەنکە خورمایەك زیاتر ناخونو قسە لە گەل کەس ناکەن بە نیازی ئەوەی نەفسیان بشکیو دلیان رووناك بیتەوە .

(٤) پاسە مەبو : وا ئەبی . چینە : لەمە . مازەم : مەمهیلە .

(٥) نمەك : خوی . تەسکین : ئارام بوونەوە . واتە : بو نیشاندنەوەی جوشی کەفو کولی مەنجەلی دەروونم خوییەك پیویستە کە بریتییە لەو کزەیەی کە پەیدا ئەبی لە لیدانی دەفەوە بە لەپی دەس ، چونکە مەنجەلی چیشت کە دیتە کولە کول خویی ئەکەن بە سەراو ئەنیشیتەوە .

(٦) با بەیو : با بیت . وەش وەش : خوش خوش . لەرە : لەرینەوە . نەوا : ئاوازە . تەرز : شیوە . شیرین ئەدا : خوش لیدان .

(٧) نائیرە : ئاگر . مەبەس ئاگری سوزی دەنگی خوشیەتی . دائیرە : مەبەس کەللەی دەفەکەیە . بنیەر : بنی . هەستیم : بوونم . واتە : چاك بوونم بنی بە ئاگرەوە .

بەڵ ئیمشەو خەمان شێونان کەڵەك
تا سەحەر چۆن بۆ گەردش فەڵەك (٨)

ـ ١٩ ـ [1]

ئەی ڕۆشنیی چەم ! تا کەی ؟ تەشریف بەر
لێڵاوی ، سا دەی ! هووناوەی هوون کەر (٢)
پەی چێش ؟ قیبلەکەم عەزم سەفەر کـەرد ،
سێڵاو دووریش ڕیشەی هەستیم بەرد (٣)
بینایي وە ڕاست دڵەی پڕ دەردم !
ئای چەند سەرسەخت بیم لوای نەمەردم ! (٤)
بڵێسەی کوورەی هیجران باڵات
گەرمیی مەحروومیی تۆزەکەی پاڵات (٥)

---

(٨) شیونان : بشیوینی . واتە : بەلکو ئەمشەو خەم‌و خەفەت کەلەکی فرو فیلی خوی تیکدا ، بو سبەینی‌یش خوا کەریمە دنیا چون وەرئەگەری !

ـ ١٩ ـ

(١) ئەم قەسیدەیە یەکیکە لەو قەسیدانە کە مەولەوی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتوونی .
(٢) هووناوەی هوون کەر : لافاوی خوین بکە . واتە : ئەی روشنایي چاوم تاکەی ئەمینیتەوە ، برو . تویش ئەی ئاوی لیلی چاوم لافای خوین بکە .
(٣) پەی چیش : واتە : بوچی رووناکی‌ی چاوم بروا‌و لیلایي دابی ، چونکە قیبلەکەم .. تاد .
(٤) مەولەوی بەم شیعرە قسە لە گەل خیزانە کوچ کردوودکەی ئەکاو ئەلی: ئەی بینایي راستە قینەی دلەی پر دەردم ، چەند سەرسەخت بووم کە تو رویشتی نەمردم .
(٥) پالا : کەوش . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوايي‌یەوە .

ئایر دان بەی تەور مۆبەت سەرای دڵ
یادەکەت مەندەن پەی مەسکەن خەجڵ (٦)
دڵە ! وە بادەی وەصڵش بادی بی
دەماخت نە ئەوج برج شادی بی (٧)
هیجران باڵاش وە هیچ مەزانای
وێت وە صاحیب صەبر تاقەت مەوانای (٨)
سا ئیسە ، ها دەرد دووریش ئاوەرد جۆش
صەبرت ئەر ئازان بمانۆ شنۆش (٩)

— ٢٠ —

ئارەزووی ئازیز وەنەم سەر داوە
نە هەردەی دەروون ئایر وەرداوە (١)

---

(٦) خەجل : داماو . واتە : بلیسەی کوورەی دووری لە بالاتو گەرمیی بی بەشی لە توزی کەوشەکانت بە رەنگی ئاگری بەرداوەتە خوشەویستی خانەی دلم . یادت داماوە بو جیگایەك کە تیی بچی .

(٧) بادی : بایی . ئەوج : لوتکە . واتە : ئەی دل ئەوسا بە بادەی گەیشتن بە ئەو لە خوت بایی بووبووی‌و دەماخت لە قەلە پوپەی قەلای خوشیدا بوو .

(٨) وە هیچ مەزانای : بە هیچت نەئەزانی . مەوانای : ئەخویندەوە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٩) ئەر ئازان : ئەگەر ئازایە . بمانو : بمینی . شنوش : شنەی . واتە : ئەوسا دوور کەوتنەوەی بالای ئەوت بە هیچ ئەزانی‌و خوت بە خاوەن توانا و بوردەباری دائەنا . جا ئیسە کەوا دەردی دووریی ئەو جوشی هیناوە ، بوردە باریت ئەگەر ئازایەو راست ئەکا با شنەی بمینی !

— ٢٠ —

(١) هەردە : هەرد . وەرداوە : بەردایەوە .

تاقەت بی وە هوون جە سەختیی زامان
تك تك چەنی هەرس ڕێزا وە دامان (٢)
خەم نە سەر جۆی هوون سارای دڵ جەم جەم
بار چنی چون فەوج قافڵەکەی عەجەم (٣)
هەر وە زۆر مەندەن نیم نەفەس باقی
وادەی دەورتەن ، هانا ، هەی ساقی ! (٤)
دەورێ دەر وە ناز وە پیاڵەوە
ژەنگ دڵ وە جام مەی بماڵەوە (٥)
بۆی گوڵاڵەی دەرد دڵبەر عەزیزەن
مەزەی تام خەم یاران لەزیزەن (٦)
فەریاد ڕەسیم کەر ، نە جای گشت کەسم !
مازە ئەو لەزەت بەرشۆ نە دەسم (٧)

---

(٢) ریزا : رژا . واته : له بەر دووریی یار هیزی لەشم توایەوە بوو بە خوین و له گەل فرمیسکما رژایه داوینەم .

(٣) سەر جو : بنەوانی جوگه . جەم جەم : جەمع جەمع ، کومەل کومەل . بار چنی : باری کرد . واته : خەم و خەفەت له بنەوانی جوگای خوینی دەشتی دلما کومەل کومەل وەك ریزی کاروانی عەجەم باری ریکخست .

(٤) مەندەن : ماوە . دەورتەن : گەرانته . هانا : هاوار . مەعنای ئەم شیعره له گەل شیعری دوایيدا دی .

(٥) واته : بە هەزار حال نیوە هەناسەیەکم تیا ماوە ، سا مەی گیر هاوار وادەی گەرانته بە سەرمانا ، نازەنینانه بە پیالەی مەیەوە خولی بخو بە دەورماناو بە جامی مەی ژەنگی دلمان بسرەوە .

(٦) مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی دواوە له دوا شیعری ئەم قەسیدەدا دی .

(٧) مازە : مەیەله . بەرشو : دەرچی .

أحيام كەر وە جام صاف یەك مەنی
بەڵكوو بمانوون ، پەی غەمێ هەنی (٨)

ـ ٢١ ـ

ئیمشەو هەم دیسان دەروون پڕ خەمەن
ئەساسەی ماتەم جە لامان جەمەن (١)
نە تاو دووری دڵ بێ قەرارەن
بینایي دیدەم جە خەفەت تارەن (٢)
شریخەو گرمەی هەور دووریی دۆس
وە فەنا بەردەن مەغزو ڕەگو پۆس (٣)
شەرارەی گڕپەی نار مەهجووری
کەردەن وە غوبار کۆگای سەبووری (٤)

---

(٨) احیام کەر : زیندووم کەرەوە . پەی غەمی هەنی : بو خەمیکی تر . واتە : بون کردنی گولی دەردی دولبەر زور خوشە وە بە چەشنی تامی خەمی یاران بە لەزەتە . کەواتە بی بە هاوارمەوەو مەیەلە بمرم ، بە جامی شەرابی سافی یەك مەنی زیندووم بکەرەوە . بەلکو بمینم بو هەندی خەمو خەفەتی تر لە پاشە روژا .

ـ ٢١ ـ

(١) ئەساسە : هویەکان .
(٢) تار : تاریك .
(٣) دوس : دوست . مەغز : میشك . پوس : پیست .
(٤) واتە : بلیسەی ئاگری دووریی یار : خەرمانی بوردەباریمی سووتاندووەو کردوویە بە خولە میش .

نه تاقەت مەندەن نە تۆی دەروون‌دا
نه (لەیلێ) مدیۆ وە لای مەجنوون‌دا (٥)
یا خوا مەردەنی بۆ وە میهمانم
ئیتر نەوینوون دووریی یارانم (٦)
بەڵکم خەڵاصیم نە دەس دووریم بۆ
بەو زووخ زامان نەشوون وە گڵکۆ (٧)

- ٢٢ - [1]

ئیمساڵ نەو وەهار چون خەزان سەرد
بەرگ وەرد باغ (مەعدووم) بەرد پەی هەرد (٢)
مشیۆ تاڵەی من خیلاف ئەنگێز بۆ
وەر نە ، کەی ، کێ دی ، وەهار گوڵ ڕێز بۆ (٣)

---

(٥) توی : توی‌ی . مدیو : ئەروانی . واتە : نە من ئیتر خوم پی رانەگیری . وە نە دوستیش لایەکم بە لادا ئەکاتەوە .

(٦) مەردەنی : مردن . نەوینوون : نەبینم . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٧) خەلاصیم : رزگاریم . نەشوون : نەچمە . گلکو : گور . واتە : یا خوا مەرگ ببی بە میوانم . تا جاریکی تر دووری‌ی یاران نەبینم‌و رزگار ببم لە لە دەس دووری‌و بە زامی پر لە زووخی دووری‌یەوە نەچمە گور .

- ٢٢ -

(١) ئەم قەسیدەیەش یەکیکە لەو قەسیدانەی کە مەولەوی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتوونی .

(٢) بەرگ : پەرە . وەرد : گول . بەرد : بردی . واتە : ئەمسال بەهاری نوی وەك پایزی سارد پەرەی گولی باخی مەعدوومی‌ی وەراندو بردی بو کیو .

(٣) مشیو : ئەشی . تالە : طالع . بەخت . خیلاف ئەنگیز : پیچەوانە هین . واتە : ئەشی بەختی من بە پیچەوانەی بینی . ئەگینا کەس هەرگیز دیویە بەهار گول بودرینی ؟

دڵ وە گێج بازیی چەپگەرد بازیش وەرد
جفت ئارەزوو کەرد ، چەپگەرد تاق ئاوەرد (٤)
بۆی (عەنبەر) نە تۆی دەماخم دوور کەرد
فرسەتش ئاوەرد هەوای وەبای دەرد (٥)
ئەی چی ! وە بێ بەزم یاران جانی
کام سەفا مەندەن پەی زیندەگانی ؟ (٦)
چون مەزاق تاڵەن جە گردین لاوە
بۆ وە شیرینیی یەك دوو نەواوە : (٧)
یەکێ یەکجاری تاونۆمەوە
ئەو یەك لاونۆم ، یاونۆمەوە (٨)

---

(٤) گیج بازی : تاقمانە جووت . بازیش وەرد : هەڵخەڵەتا . جفت : جووت . واتە : دلم بە تاقمانە جووتی گەردوون هەڵخەڵەتا ، ئەم دوانی ئەویست کەچی ئەو یەکی ئەهینا . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (گیج بازیی) نووسراوە : (کەچ بازیی) واتە : کاری چەوتی . .

(٥) عەنبەر : مەبەسی عەنبەر خاتوونی خیزانیەتی . ئەمە (توریە) ی تیایە ، چونکە مەعنـــای عەنبـــەری گیای بون خوش‌و عەنبـــەری خیزانیشی ئەگەیەنی . ودبا : تاعوون . واتە : بای تاعوونی نەخوشی بە هەلی زانی ، هات‌و بونی (عەنبەر)ی لە تویی دەماخم دوور خستەوە .

(٦) مەندەن : ماوە . واتە : کاکی شمشـال ژەن بە بی رابواردن لە گەل یارانا ژیان چ خوشی‌یەکی تیایە ؟

(٧) مەزاق تالەن : تامی دەمم تالە ، واتە : لە وەزعیکی ناخوشام . گردین : هەموو . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٨) تاونومـــەوە : بمتوینیتەوە . ئەو یـــەك : ئـــەوی تریان . لاونوم : بملاوینیتەوە . یاونومەوە : پیم‌بگەیەنیتەوە . واتە : چونکە لە وەزعیکی تاڵ‌و ناخوشا ئەژیم ، بە دوو ئاوازی شیرینەوە وەرە بو لام ، ئاوازەیەکیان یەکجاری بمتوینیتەوە ، ئەوی تریان بملاوینیتەوەو زیندووم بکاتەوە ، هەروەك چون لە قیامەتا بە فوویەك هەرچی زیندوو هەیە ئەمری‌و بە فوویەکی تر هەرچی مردووە راست ئەبیتەوە .

ئایینەی کامڵ ! ئازیزەکەی فەرد !
فیدای ئامات بم ، صەفاییت ئاوەرد (٢)
خەیلێن گەرد پات نە دیدەم دوور بێ
یانەی چەم وێران تەمام خاپوور بێ (٣)
خاس بی تەشریفت هەم ئاوەردەوە
گەرد پات وەتەن ئاوا کەردەوە (٤)
ساقی ، ئینە بەزم وەصڵ یارانەن
چەرخیچ هەر ئەو چەرخ هەردە جارانەن (٥)

- ٢٣ -

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پیشوازیی شیخ بهاء الدینی کوری شیخ عثمان سراج الدینی تەویلەدا وتووە کە (پیر) ی بووەو هاتووە بو سەر لی دانی .

(٢) ئامات : هاتنت . واتە : ئەی کەسی کە وەك ئاوینەی بی گەرد وایت بو وەرگرتنی شیوەو خوو رەوشتی باوکە پی‌گەیشتووەکەت ؛ ئەی تاقە خوشەویستەکەم ! بە قوربانی هاتنت بم خوشیت لە گەل خوت هینا .

(٣) واتە : دەمیکە توزی کەوشەکانت دوورە لە چاوەکانم و مالی چاوم بە تەواوی ویران بووە . گوایە وەك بانی خانوو کە خولی بە سەرەوە نەمینی دلوپە ئەکاو ویران ئەبی ، چاوی ئەمیش ئەگەر توزی کەوشەکانی شیخی بە سەرەوە نەبی فرمیسکی لی ئەرژیو کویر ئەبی .

(٤) خاس بی : چاك بوو . وەتەن : نیشتمان . واتە : چاك بوو دیسان تەشریفت هیناوەو توزی پیت وەتەنی خوی ــ کە چاوەکانی منە ــ ئاوا کردەوە .

(٥) هەردە جاران : جاری جاران . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە لە دوا شیعرا دی .

دەورێ دەر وە بەزم وە پیاڵەوە
ژەنگ دڵ وە زاخ مەی بماڵەوە (٦)
جامێمان جە دەس تۆ هەم سەندەبۆ
فرسەتەن ، نصیو نەك نەماندەبۆ (٧)

- ٢٤ - (١)

ئازارم جە وێم بێزارم کەردەن
ڕەویەی ڕەمەزان جە یادم بەردەن (٢)
جەوساوە نی‌یەت ڕۆزەم ئاوەردەن
هیچ ئازام جە هیچ زۆرش نەوەردەن (٣)

---

(٦) ئەم شیعرە لە قەسیدەی ژمارە (٢٠) یشدا هەبوو ، بەلام لەوی لە جیاتی‌ی وشەی (بەزم) وشەی (ناز) وە لە جیاتی‌ی وشەی (زاخ) وشەی (جام) ی دانابوو . مەولەوی ئەوەی هەیە جارو بار شیعریك لە چەند قەسیدەدا دووبارە ئەکاتەوە .

(٧) سەندەبو : سەندبی . نصیو : نصیب ، بەش . واتە کاکەی پیالە گیر ئەم کاتە کاتی بەزمو رابواردنی گەیشتن بە یارە ، چەرخیش هەروەك جاران وایە ، سا خولی بدە بە دەورماناو بە زاخاوی مەی ژەنگی دلمان پاك کەرەوە ، با تا فرسەتە پیالەیەك مەیمان لە دەستی تویش وەرگرتبی ، نەوەك بەشمان لەمە زیاتر نەمابی بە دنیاوە .

- ٢٤ -

(١) مەولەوی لە مانگیکی رەمەزانا بە تەنیا بووەو بەم قەسیدەیە سکالای حالی خوی بو یەکی لە دوستانی کردووە .

(٢) ویم : خوم . رەویە : رویە ، ئادابو ئوسوول . واتە : ئازارو نارەحەتیم بیزاری کردووم لە گیانی خومو ئوسوولی رەمەزانی لە بیر بردوومەتەوە ، چونکە ئەبی روژووەوان لە رەمەزانا خەریکی خوا پەرستی بی ، بەلام من لە بەر نارەحەتی‌ی خوم هیچم پی ناکری .

(٣) جەوساوە : لەو کاتەوە . روزە : روژوو . نەوەردەن : نەخواردووە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەکانی ترەوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (زورش نەوەردەن) نووسراوە : (روزەش نەمەردەن) واتە : روژووی نەشکاندووە .

نە چەم نە دیدەن ئازیز بێ گەرد
نە گۆش نە صەدای یاران هام فەرد (٤)
شیرینیی افطار دڵم تاڵی‌یەن
جام نە جەماعەت دۆسان خاڵی‌یەن (٥)
نەوای مەرحەبا نامان نە گۆشم
چەنی ئەلوەداش هەر نە خرۆشم (٦)
زایفیم هەر یەند جە حەد بەر شی‌یەن
نەسیم ئەر بارۆم عەجایب نی‌یەن (٧)

---

(٤) وشەی (نە)ی یەکەم‌و سەهەم هەر مەعنای (نە)ی سورانی‌یە لە هەورامیدا ، بەلام (نە)ی دووەم‌و چواردم بە مەعنا (لە) یە . واتە : لەو کاتەوە کە نیەتی روژووم لی هیناوە هیچ ئەندامیکی لەشم لە هیچ تیر نەبوە . نە چاوم تیر سەیری یاری کردووەو نە گویم تیر را گرتووە لە دەنگی دوستان .

(٥) افطار : بەر بانگ کردنەوە . جام : جیگام . واتە : دلم لە باتیی شیرینی . بە تالی بەر بانگ ئەکاتەوە . جیگاشم لە ناو تاقمی برادەرانا خالی‌یە چونکە لی‌یان دوورم . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (دلم) نووسراوە : (جە لام) واتە : لە لام .

(٦) نەوا : ئاوازە . ئەلوەدا : الوداع . مالاوایي . واتە : لەم مانگەدا گویم لە مەرحەبای هیچ دوستیکەوە نەبوە . بەلام هەمیشە لە بەزمی مالاوایی‌و دوور کەوتنەوەی یارانا بووم . بە کار هینانی وشەی مەرحەبا (مرحبا) و ئەلوەدا (الوداع) لەم شوینەدا کە باسی خوی ئەکا لە مانگی رەمەزاناو ئەو دوو وشەش پەیوەندی‌یان بە مانگی رەمەزانەوە هەیە ــ شتیکی جوانە .

(٧) زایفیم : زەعیفیم ، لاوازیم . یەند : ئەوەندە . باروم : بمهینی . واتە : ئەوەندە لەرو لاوازم هیچ سەیر نی‌یە ئەگەر با هەلم گری‌و بمهینی بو لای‌ئیوە .

ـ ٢٥ ـ

ئازیز ! تای ڕشتەی دڵەی خەم بێ شۆ
ئەزەڵیا نە بەند تای ڕشتەکەی تۆ (١)
هەر دوو چەنی هەم پێچ وەردەن وە هەم
جیایي نە بەین مەحاڵەن ستەم (٢)
سەر مەودای ناخون یەکسەر تێدا شی
هەرچەند سەعیم کەرد جیایي نەوی (٣)
ئیسە خاس پاسەن تۆ نەی سەردەمدا
هەر دوو چەنی هەم پێچ دەی وە هەمدا (٤)
تا یاران زانان ڕیشەی جەرگمەن
پاچیان ، ئاوێزان وە ڕووی بەرگمەن (٥)

ـ ٢٥ ـ

(١) تا : تال . رشتە : هونراوە . بی شو : بی ئەندازە . ئەزەلیا : ئالا . واتە : تالی رشتەی دلەی خەفەت لە رادە بەدەردکەم ئالاوە لە تالی رشتەی زلفەکانی تووە .

(٢) چەنی هەم : پیکەوە . واتە : هەردووکیان پیچیان خواردووە بە یەکەوەو بوون بە گری گویرە ، وە زور زەحمەتە لە یەك بکرینەوە .

(٣) مەودا : تیژی . تیدا شی : تیا چوو . نەوی : نەبوو . واتە تیژیی سەری نینوکم بە تەواوی تیا چوو لە لە یەك کردنەوەیانا ، وە هەرچی هەولم دا بوم لە یەك نەکرانەوە .

(٤) پاسەن : وایە . نەی : لەم . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە هەمووی پیکەوە دی .

(٥) زانان : بزانن . پاچیان : هەل پاچراوە . ئاویزان : بەروبووەتەوە ، هەلواسراوە .

هەنی مداران دەم وە ئەناوە
ئافەرین واچان جە گردین لاوە (٦)

ـ ٢٦ ـ

ئەو جا بەزمگەی کەس جێ نە ڕەستە
مەنزڵگەی صەیاد هەزاران خەستە (١)
من نەچیرەکەی هەزار زام وەردە
هەر زامێ پەی وێش زووخاو سەر کەردە (٢)
ترسیای صەدای ماردم هۆش بەردە
ڕەمیای بۆی بارووت هەردە وە هەردە (٣)
کەی تەوانای صەبر دیارانمەن ،
یا پەروای تاقەت بێ یارانمەن ؟ (٤)

---

(٦) مداران : بدەن . واتە : مادەم کە وا تالی رشتەی دلم پیچراوە بە تالی زولفی تووە ، باشتر ئەوەیە توش باشتر پیچیان بدەی بە یەکا . تا دوستان بزانن ئەمەی کە بەروبووەتەوە بە رووی جلەکانما تالی رشتەی دلە ئالوزاوە لە گەل تای زولفی تودا ، وە لە هەموو لایەکەوە دەس کەن بە سەنا کردن و ئافەرین کردنم .

ـ ٢٦ ـ

(١) جا : شوین . بەزمگە : جیگای بەزم و رابواردن . جی نە رەست : لی رزگار نەبوو . واتە : ئەو شوینەی یاران بەزمگایەکی کەس لی رزگار نەبووە و جیگای راوچی‌یانی هەزاران نیچیر بریندار کردووە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (ئەو جا بەزمگەی) نووسراوە : (ئەو نە جاسووسگەی) واتە : ئەو لە جیگای خو مات دانی .. تاد .

(٢) وەردە : خواردوو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەکانی ترەوە .

(٣) ترسیا : ترساو . ماردم : چەشنە تفەنگیکی کونی راوی‌یە . رەمیا : را کردوو .

(٤) دیاران : ولاتان . واتە : منی نیچیری هەزار زام پیوە بووی . زام زووخاو سەر لیوە کردوو ، منی ترساوی دەنگی (ماردم) لە هوش بردووی ، لە تاوی بونی بارووت هەردەو هەرد هەلاتوو ؛ کەی تواناو دەسەلاتی سەیر کردنم هەیە لە ولاتی غەریبی‌دا بی دوست و بی برادەر ؟

ڕووم کەرد وە سارای هەرد و بەردەوە
وە صەد ترس و لەرز جەستەم شەردەوە
چ داوایێوەن مەکەردێم چەنی ؟
بازدێم نیم ڕەمەق پەی جارێو هەنی (٥)

– ٢٧ – (١)

ئێمە گشت فانی ، هەر ئەوەن باقی
نازوون وە بازووی پڕ نەیرووی ساقی (٢)
خەڵاصیش دا پێت وە یەك پەیمانە
ئازاد بیت جە بەند بەستەی پەیمانە (٣)

---

(٥) چ داوایێوەن : چ دەعوایکە ، چ شەریکە . بازدیم : لیم گەرین . **واتە :** کونەو کون خوم شاردووەتەوە و بو خوم لیرە لە گەل هاوریکانم ئەژیم ، لــە کولم بنــەوە . .

– ٢٧ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو لاواندنەوەی عبدالرحمانی کوری حاجی مەحموودی یاروەیس وتووە کە لە تەویلەدا بە گوالەیەکی لە دەس دەرچووی شیخ هیدایەتی کوری حاجی شـیخ احمدی کوری شیخ عثمان کوژراوە . قەبرەکەی لە پال خانەقای تەویلەدایە .

(٢) نازوون : بنازم . پر نەیروو : بە هیز . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٣) پەیمانە : پیالەی شەرابی مەرگ . بەستەی پەیمانە : پەیمانی لە گەل خوادا بەسراو . واتە : ئیمە هەموومان ئەمرینو مانەوە هەر بو خوا خویەتی ، سا با بنازم بە شانو قولی بە هیزی ساقی (مەبەس قودرەتی خوایە) کە بە پیالەی شەرابی مەرگ رزگاری کردیو لە بەندی پەیمانی لە گەل خوادا بەسراوی ئازاد کردی کە ئەبوو بە پیی ئەمرو نەهیي ئــەو بجوولیتەوە .

عارفان چ خاس پەی وە حەق بەردەن
وەصیەت (حافظ) وە جا ئاوەردەن (٤)
دەفنت نە پەهلووی مەیخانە کەردەن
وە سەر خاکتدا سەبووی مەی مەڕدەن (٥)
قەڵەم یاد کردار یارو ئەغیار دا
ڕەقەم کەرد تەءریخ وە ڕووی مەزار دا : (٦)
جامێش نۆشاوە چون مەردان ویەرد
(گۆشەی مەیخانە وە زاویە کەرد) (٧)

---

(٤) عارفان : خوا ناسەکانی خانەقای تەویلە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(٥) پەهلوو : تەنشت . سەبوو : کووپە . مەردەن : شکاندووە . واتە : پیاو چاکەکانی خانەقای تەویلە چەند باش بوی چوون کە وەسیەتەکەی حافظی شیرازی‌یان لە تودا بە جی هیناوە . گوایە وەك چون ئەو وەسیەتی کردبوو کە لە پال مەیخانەدا بینیژنو کووپەیي شەراب بە سەر قەبرەکەیا بشکینن . هاتن توشیان لە پال مەیخانەی عەشقا (وەك خانەقای تەویلە بی) نایە قەبردوە .

(٦) یاد کردار : بیر خەرەوە . رەقەم کەرد : نووسی . مەزار : گور . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(٧) نوشاوە : خواردەوە . ویەرد : بە سەر چوو . زاویە : کونجی عیبادەت . واتە : قەلەم کە ئیشی ئەوەیە شت ئەخاتەوە یادی دوستو بیگانە ، میژووی مەرگی وا لە رووی قەبرەکەی نووسی کە جامی شەرابی مەرگی نوشيو وەك پیاوان بوی دەرچوو ، کونجی مەیخانەی عەشقی (وەك خانەقای تەویلە بی) کرد بە عیبادەت خانەی خوی .

جوملەی (گوشەی مەیخانە وە زاویە کەرد) بە بی ژماردنی (ی) ی (گوشەی) و (هـ)ی یەکەمی (مەیخانە) و هی (وە) و (کەرد) بە پی‌ی تیپی ئەبجەد ئەکاتە ١٢٩٦ . بویە ئەو تیپانە ناخوینینەوە چونکە لەو شیوە نووسینەدا نەئەنووسران کە مەولەوی شیعرەکانی پی نووسیوە . وە چونکە بە ژماردنیان ژمارەکە زوری زیاد ئەبی . واتە : ئەو نیوە شیعرە بە پی‌ی ئیملای فارسی ئامیزی کونی کوردی بنووسریت . بەم جورە (گوشە میخانە و زاویە کرد) .

ئازیز ! وه مەرگت دڵ نه خرۆشەن
ئارەزووی خەدەنگ پەنجەکەی تۆشەن (١)
خەیلێوەن نامان تیرەکەت ، ئامان
نامان وه سەر وەخت بیمار زامان (٢)
وەختەن ساکن بۆ ، قوربان سا تیرێ
دەماخش بەرزەن ، دەخیل زنجیرێ (٣)
نەوا جه حیکمەت بەر بشۆ وه بەر
جار جار وه تیرێ دڵ نەواییش کەر (٤)
وەش وەش تای توغرای وێت بنمانه پێش
با هەر ناسۆر بۆ ، زوو نەبۆ سارێش (٥)

- ٢٨ -

(١) خەدەنگ : تیر . واتە : چاوەروانی نامەیەکم به پەنجەی تو بنووسری .

(٢) نامان : نەهاتووه . سەروەخت : به دەمیەوه .

(٣) ساکن بو : دامرێتەوه ، بمری . دەماخش بەرزەن : لووتی بەرزه ، فیزی زلـه .

(٤) نەوا : نەوەکوو . بەر بشو : دەرچی .

(٥) وەش وەش : خوش خوش : توغرا : زولفی لوول . بنمانه پیش : پی‌ی بنوینه . واته : جارو بار تای زولفی لوولی خوتی پیشان ده ، با برینی ساریش نەبی ، چونکه زولفت وەك مار وایـەو ماران گازیش به دیتنی مار برینەکەی دیتەوه سو !

- ٢٩ - (١)

ئاخ ، چراخ ! چ ئاخ ؟ ئاخ پەی ئاخدارێ
چون من خاطر خار ، خەمبار ، داخدارێ (٢)
بشیامێ وە سەیر سەر سەراو چەمەن
چ ئەو چراخم نەو چەمەن ، چ مەن (٣)
ناڵەمان کەردا چەنی بوڵبولآن
چەنی ناڵەیێ ؟ چون سفتە دڵان (٤)
تا نە قەفەسدا مانمان نەفەسێ
ئەوان پەی گوڵان ، ئێمە پەی کەسێ (٥)

- ٣٠ - (١)

ئەدای پەشێوی حالآت جەستەم
دوورەن جە تەحریر خامەی شکستەم (٢)

- ٢٩ -

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو (مەلا چراخ) ناوی دوستی نووسیوە .

(٢) چ ئاخ : چون ئاخی . پەی ئاخداری : بو برادەریکیئاخ هەلکیشو داخ لە دلی وەك خوم . خاطر خار : دل بریندار .

(٣) بشیامی : بچووینایە . سەر سەراو چەمەن : میرگو کانیاو . مەن : من . مەعنای نیوە شیعری دوایی ئەم شیعرە لە گەل شیعرەکانی ترا دی .

(٤) چەنی : چون . سفتە دلان : دل سووتاوان .

(٥) واتە : چ منو چ چراخی برادەرم لەو میرگو کانیاوەدا لە گەل بلبلانا دەسمان بکردایە بە نالەو خویندن وەك دل سووتاوان ، تا قەفەزی سینەمان هەناسەیەکی لی دی ، ئەمان بو گولانو ئیمەیش بو یار . .

- ٣٠ -

(١) ئەم قەسیدەیەش یەکیکە لەو قەسیدانە کە مەولەوی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتوویە .

(٢) ئەدا : باس کردن . واتە : باسی پەشیویی حالەتی لەشم بەم قەلەمە شکاوەم نانووسری ، پیویستی بەوەیە خوم بیم بو لات بوت باس کەم .

بەڵام (مەعدووم) هەرس دیدەش جۆش وەردەن
نا عیلاج خامەش وە دەسگیر کەردەن (٣)
پەلە پەل پێکان پەل وە خامەدا
یەك فەرد ڕەقەم کەرد وە ڕووی نامەدا : (٤)
ئیسە دیدەی دڵ دێوانەکەی وێت
نە بێخ ئاودا مەگێڵۆ پەرێت (٥)

ـ ٣١ ـ

ئازیزم ، گەردەن بلوور بێ گەرد !
ئەمانەتیی توو دڵەی پڕ جە دەرد
چون جە زێد وێش بی‌یەن ئاوارە
غەریبەن قەدرش نیگا بدارە (١)

---

(٣) هەرس : فرمیسك . واتە : بەلام من فرمیسکی چاوم لیشاوی کردووەو کوێر بووم ، لە بەر ئەوە پیم ناکری بیم بو لات ، وا ناچار پەنام بردووەتە بەر قەلەم تا چەندی پی بکری بوتی بنووسی . لە هەندی نوسخەدا نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

بەلام مەعدووم ، غەرق هەرس جوش وەردەن

واتە : بەلام مەعدووم خنکاوە لە فرمیسکی کولاوو هاتووە جوشدا .

(٤) پیکان پەل : دەسی قایم کردووە . رەقەم کەرد : نووسی .

(٥) مەگیلو : ئەگەری . پەریت : بوت . واتە : ئیستا چاوی دلە بوت شیت بووەکەم لە بنی زەریای فرمیسکا بە دواتا ئەگەری .

ـ ٣١ ـ

(١) زید : جیگای زایین ، لە دایك بوون . نیگا بدارە : راگرە .

فەرامۆش نەبۆ لادێ ، درەنگێ
سوبحێ وە تیرێ ، شامێ خەدەنگێ (٢)

- ٣٢ -

ئارەزووی ئامای مەرگ وێت کەردەن
گۆیا خەڵاصیت وە دڵ ئاوەردەن (١)
ئەی پەی تۆ نەبۆ دۆسەکەی گیانی
چەند بۆ پڕووز بۆ تۆ هەر بمانی (٢)

- ٣٣ -

ئاخ ، پەی خەڵوەتێ بدیام وە بێ خەم
سیوای تۆ دیدەم ، کەس نەدیام وە چەم (١)

---

(٢) لادی : کەم . ئەم داله بە (ی) ی منگن ئەخوینریتەوە . درەنگی : زور . واته کەم‌و زور فەراموش‌و بەرەللای مەکە ، بەیانی‌و ئیوارە بە تیر پیوە نانیك ئاگاداری‌ی بکە .

- ٣٢ -

(١) ئامای : هاتنی . گویا : گوایە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(٢) بمانی : بمینی . واته : خوزگەی مردنی خوتت خواستووە ، گوایە بە تەمای ئەوە بوويي کە رزگار ببی لە مەینەتی دنیا ، بەلام خوا نەکا ئـەم ئاواتەت بیتە دی ، بو ئەوەی تا دلدارەکانت مابن‌و ئاگریان تی بەر ببی ، تویش هەر بمینی‌و بوسوی لەشی سووتاویان بی بە لووتتا .

- ٣٣ -

(١) بدیام : بمروانی‌یایە . کەس نەدیام : کەسم نەدیایە .

دڵ پەی دیدەنت کام خەڵوەت سازۆ ؟
تۆی دیدەیچم بی مەردم نمازۆ (٢)

— ٣٤ —

ئازیز ! وەس بووزەم نە گێجاو خەم
وەس چون بینایی پەنهان بەر نە چەم (١)
وەختێ جە وەصڵیچ هەر دڵم ڕێش بۆ
مشیۆ وەصڵ و فەصڵ فەرقشان چێش بۆ ؟ (٢)

---

(٢) سازو : دروست بکا . توی : لە توی‌ی ، لە ناوی . مەردم : بیبیلەی چاو . نمازو : نایەلی . واتە : خوزگا جیگایەکی چولم دەس ئەکەوت بە بی خەم لی‌یەوە بمروانی‌یایە بوت‌و لە تو بەولاوە کەسم بە چاوی خوم نەدی‌یایە . بەلام ، داخی گرانم دلم شوینیکی چولی بو ساز ناکری کە لی‌یەوە بروانی بوت بە تەنیا خوی ، چونکە باشترین شوین کـە بو ئەوە دەس بدات گلینەی چاومە ، کەچی لەوی‌یشا بیبیلەی چاوم ئەبی بە ملوزم‌و لە گەلما سەیرت ئەکا . .

ئەوەش دەس ئەدا کە (مەردم) بە خەلکی مەعنا لی بدەینەوە بلیین : بەلام ئەگەر لە ناو چاویشما دات‌نیم خەلکی هەر سەیرت ئەکەن‌و ئاواتەکەی من نایەتە دی .

— ٣٤ —

(١) وەس : بەس . بووزەم : بمخە . بەر : بە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٢) مشیو : ئەشی . واتە : ئازیز بەس بە هوی نەدیتنتەوە نوقمی گیژاوی خەفەتم بکە ، وە بەس خوتم لی ون کە ، وەك چون بینایی چاو لە ناو چاوا بو کەس نابینری ، چونکە ئەگەر بشی لە کاتی بە یەك گەیشتنیشا هەر نەت‌بینم ئیتر ئەبی جیاوازی‌ی بەینی بە یەك گەیشتن‌و دووری لە یەك چی بی ؟

— ٣٥ —

ئازیز ! جه دووریت تەن بی کڵافه

ڕۆح بی وه تەنوین حاڵ اضافه (١)

— ٣٦ —

ئای ، چەنه سەر چەنگ چەرخ چەپ وەردم !

چەرخ چەن چەرخاو من مام نەمەردم ! (١)

— ٣٧ —

ئەو ساته زانام بەختەکەم شەڕ بی

عێلەکەم هامڕای عێل سەگ وەڕ بی (١)

— ٣٥ —

(١) واته : له بەر دووریی تو لەشم لوولی خواردووه وەك کلافەی دەزوو وه گیانم له لەشا نەماوه ، وەك چون له زوبانی عەرەبیدا (تنوین) ــ که دوو سەره ، یا دوو ژیره ، یا دوو بوره له ئاخری وشەوه ــ به سەر هەر وشەیەکەوه بوو ، وه ئەو وشەیه (اضافه) کرا بو لای وشەی دواوەی ؛ ئەو تەنوینه نامینی ، هەروەها گیانی منیش به هوی پەیوەندی خوشەویستیی تووه له ناو چووەو فەوتاوه .

— ٣٦ —

(١) سەر چەنگ : چەپوك . وەردم : خواردم . واته : ئای چەند چەپوکی چەرخی چەپگەردم خواردو ، چەند جار چەرخ هەڵسوورا کەچی من هەر مامەوه بو مەینەتی دنیاو نەمردم .

— ٣٧ —

(١) واته : ئەو سەعاته زانیم بەختم شەره که هوزو گەلەکەم بوون به هاوریی ئەو هوزه که سەگوەری تیایه .

بَیی بیْ

— ١ —

باعث وجوود جه ماه تا ماهی ،
دەلیل اثبات صنع ئیلاهی ، (١)
ضیای بینابیم ، نوور چەمانم ،
سەرمایەی حەیات دین و ئیمانم ! (٢)
من وێم مزانوو بی ئەمریم کەردەن
أطاعەی فەرمان عەبدیم نەبەردەن (٣)
عومرم سەراپا غەرق غەفڵەتەن
زاد ئاخرم بار خەجڵەتەن (٤)
بەڵام مشیۆ تۆ وە فەضڵەکەی وێت
کردەی من نەبۆ بەهانە پەرێت (٥)

— ١ —

(١) ماهی : ماسی . واتە : ئەی خوایە کە هوی بوونی ئەم جیهانەی لە مانگەوە بەو بەرزەوە تا ماسی لەو ژیرەوە ، کە ئەمانەش بەلگەن بو ئیسپات کردنی پەروەردگاریی خوا . مەولەوی لەم شیعرەیا لە سەر ئەو قسەیە رویشتووە کە ئەلین توپی زەوی بە سەر پشتی گایەکەوەیەو گاکەیش لە سەر ماسییەك بەندە .. ئەش‌توانری بوتری مەبەسی ئەوەتە : لە ئاسمانەوە تا بنی عەرز .

(٢) ضیا : رووناکی . واتە : ئەی خوایە کە بە هوی تووە رووناکی لە بیبیلەی چاوما پەیدا بووەو تو بناغەی ژیان و ئایینمی ..

(٣) ویم : خوم . واتە : من خوم ئەزانم بی ئەمریم کردووەو بە پیی پەیرەوی بەندەیي فەرمانم جیبەجی نەکردووە .

(٤) زاد : تویشوو . ئاخر : قیامەت . خەجلەت : شەرمەزاری .

(٥) مشیو : ئەبی . کردە : کردەوە . پەریت : بوت . واتە : ئەبی بە گەورەیي خوت کاریکم لە گەل بکەی خراپیم نەبی بە بیانووی بی لوتفی کردنت لە گەلم .

اغماض کەی جە گرد نابەکاریی من

جە ڕووسیاییو بەد کرداریی من (٦)

پەی من کافی‌یەن ئەی گرد انفعال

بۆ بە ڕەحم وێت بکەرەم پامال (٧)

مەدیە وە تۆمار کردەی ویەردەم

بدیە وە زەردیی ڕوخسار ئاوەردەم (٨)

هەرچەند شایستەی عەفوت نەداروون

ڕووی شەرمندەگی وە دەرگات ماروون (٩)

جە بەحر کەرەم بێ بەشم مەکەر

شەڕ نەفسانی جە ڕاگەم لابەر (١٠)

تا بە فەضڵ وێت بوانیمەوە

جە دەس هەوای نەفس بسانیمەوە (١١)

---

(٦) اغماض : چاو پوشی . گرد : گشت . نابەکاری : کردەوەی ناپەسەند .

(٧) ئەی : ئەم . انفعال : خەجالەتو شەرمەزاری . واتە : من ئەم هەموو شەرمەزاری‌یەم بەسە ، تو بی بە رەحمی خوت پی بنی بە سەر ئەم کردەوە خراپانەما .

(٨) مەدیە : مەروانە . ویەردەم : رابوردووم . بدیە : بروانە . واتە : مەروانە بو توماری کردەوەی رابوردووم ، سەیری ئەو زەردیی شەرمەزاری‌یە بکە کە بە روومەوەیە .

(٩) شایستە : شایان ، لایق . ماروون : ئەهینم . واتە : هەرچەند شایانی لی بووردنت نیم ، بەلام رووی شەرمەزاری ئەکەمە دەرگات .

(١٠) مەکەر : مەکە . راگەم : ریگەم . لابەر : لابە .

(١١) بوانیمەوە : بمخوینیتەوە . بسانیمەوە : بمسینیتەوە .

بەڵکم جەی ئاخر پەی وێم فکرێ کەم
تەدارەك پەی چەند تەزبێح ذکرێ کەم (١٢)
بەڵام بەو شەرتە چەنیم قبووڵ کەی
بەهانەی ئەسباب عەفوم وصوول کەی (١٣)
نەفس بەد کردار ، بێ دین بەدبەخت ،
شووم سەر گەردان خەیاڵان سەخت ! (١٤)
پەی چێش عادەتت وە گوناە کەردەن ،
ژار مەحروومیی ڕەحمەتت وەردەن ، (١٥)
ڕاگەی حەقیقەت جە ویرت شییەن ،
یادت پەی مەحبووب حەقیقی نییەن ، (١٦)
موطن ئەصڵیت نە خاتر لوان ،
مێخ مۆبەتت نە ڕووی خاك کوان ؟ (١٧)

---

(١٢) جەی ئاخر : لەم ئاخری عومرەما . واتە : بەلکو لەم ئاخری عومرەما فکریك بو خوم بکەمەوەو خوم ئامادەکەم بو چەند تەزبیحیك ناوی خوا .

(١٣) چەنیم : لیم . وصوول کەی : جی بە جی بکەی .

(١٤) مەولەوی لەم شیعرەوە رووی راز وەرئەچەرخینی ، وە پاش ئەوەی قسەی لە گەل خوای گەورە بوو ئەمجار لە گەل نەفسی خوی قسە ئەکا . ئەوەش دەس ئەدا کە لیرە بەولاوە پارچە هەلبەستیکی سەربەخو بیو وەختی خوی لە نووسینەوەدا لە گەل ئەوی پیشوودا بووبی بە یەك .

(١٥) وەردەن : خواردووە .

(١٦) واتە : بوچی ریگای راستیت لە بیر چووەتەوەو بیر لە خوشەویستی راستە قینە ناکەیتەوە .

(١٧) موطن : نیشتمان . موبەت : محبت ، خوشەویستی . کوان : داچەقاندووە . واتە : بوچی نیشتمانی راستە قینەت لە بیر چووەتەوە کە عالەمی قودسی ئەرواحە ، وە میخی خوشەویستیت لە خاکی دنیادا داکوتاوە کە هەوارگەیەکی وەختییەو پاش ماوەیەك بە جیی دیلی .

دایم گورفتار ئارەزووی خامی
یەکسانەن پەرێت نێکیو بەدنامی
گا خەریك دەرد هەوای مەجازی
گا مەشغووڵ کەسب کبرو نیازی (١٨)
گا غەرق هەوای وەصڵ نازاری
گا حیرەت زەدەی ڕوخسار یاری
هیچ هۆشت نییەن حەق خەبەردارەن
فەردا ڕۆی حیساب میزان کارەن
فکرێ کەرەوە ، وادەی لواتەن
وەخت شێویای شەوق سەوداتەن (١٩)
باوەرە وە دەس زادێ پەی سەفەر
وێت نەو سەفەردا بێ تۆشە مەکەر
وە دەرگای حەق بەر ڕووی پەشیمانی
عوزر ئاوەری کەر کردەی نادانی
بەڵ لیباس عەفو بکەرۆت خەڵات
جە وەخت مەردەن بدەرۆت نەجات
وە نصیوت بۆ سەرمایەی ئیمان
نەوی وە ڕیش خەند سوخریەی شەیتان (٢٠)

---

(١٨) هەوای مەجاز : خوشەویستیی ناراست . لە اصطلاحی اهلی تصوفدا خوشەویستیی راستە قینە خوشەویستیی خوایە ، وە لەوە بەولاوە بە خوشەویستیی مەجازیی دائەنێن . کبر : فیز .

(١٩) لوا : رویشتن ، کوچ کردن . مەبەس مردنە . شیویا : تیك چوون .

(٢٠) ریش خەند : حیگەی گەمەو گالتە . واتە : بەلکو ئیمانت دەسگیر ببیو شەیتان بە ریشت پینەکەنیو گالتەت پی نەکا .

وە ڕۆی مەحشەردا بگێڵی دڵشاد
جە قەید عصیان دڵت بۆ ئازاد (٢١)

-٢- (١)

بینایي دیدەم تۆ وە سڵامەت
دیدەنیی دیدار کەوت ئەو قیامەت (٢)
ئەر بینش نی‌یەن ، هەی ئاوات وازم
باز هەر تەسکینەن گۆش وە ئاوازم (٣)
وە دڵدا تەفصیل زەلیلی ویەرد
چێش جە ئەوەڵدا ئاخرش ئاوەرد (٤)

---

(٢١) بگیلی : بسووریتەوە . قەید : کوتو زنجیر .

-٢-

(١) مەولەوی پیش مردنی بە چەند سالیك ، کویر بووە . لە سەرەتای کویر بوونیا بەم پارچە شیعرە بینایي چاوی خوی لاواندووەتەوەو رازی لە گەل دوستیکی کردووە .

(٢) واتە : بینایي چاوم قەزاو بەلای توی برد ، ئیتر بینینی تو کەوتە ئـەو دنیا .

(٣) بینش : بینین . هەی ئاوات وازم : ئەی ئاواتە خوازەکەم . باز : دووبارە . واتە : ئەی کەسی کە بە ئاواتی بینینتەوەم ئەگەرچی چاوم نەماوە تا بتبینم ، دووبارە هەر مایەی رەحەتی‌یە بو دلم کە گویچکەم ماوەو گویم لە دەنگتەوەیە .

(٤) ویەرد : گوزەری کرد . چیش : کەچی . واتە : هات بە دلما کـە بە دریژی باسی داماوی‌ی خومت بو بکەم ، کەچی دلم مەیدانی نەدام ؛ هەر لە ئەوەلەوە ئاخری هیناو بوم نەکرا قسەکە بکەم .

باز بێ تاقەتیم نە ڕووی پەردەوە
دەرگای گوزەرگای چەند فەرد کەردەوە (٥)

هۆرێزاو پێچ وەرد دووی کوورەی دەروون
ئاو ئاوەرد ، بەڵ هوون ، نە دیدەی گەردوون (٦)

ڕێزا جە سەردا بڵێسەم کەم بی
ئەسباب تەحریر ئەی چەند فەرد جەم بی (٧)

باز چێش بۆ ، یاران دەروون پڕ داخەن
ئەغیاران دەماخ دڵ وە پەرداخەن (٨)

سەرد بی‌یەن گەرمی‌ی شەوق هام فەردان
گەرمەن سەردی‌ی زەوق جەرگەی هام دەردان (٩)

---

(٥) باز : دیسانەوە . نە رووی پەردەوە : لە پەنامەکی‌یەوە . واتە : بەلام بی تاقەتی‌و زویریم دەس بەردار نەبوو ، وە بە دزی‌ی دلمەوە لـــــە پەنامەکی‌یەوە ریگای تیپەر بونی چەند هونراوەیەکی بو کردمەوە کە ئەمانەی خوارەوەیە .

(٦) هوریزا : هەستا . دوو : دووکەل . بەل : بەلکو . واتە : لە بـــەر بی تاقەتی‌و زویریم دووکەلی دەروونم بەرز بووەوەو لوولی خواردو ئاوی لە چاوی ئاسمان هینا ، بەلکو خوینی لی هینا . ئەم هونراوە ناسکە ئیشارەتە بەوە کە ئەو تەم‌و مژەی لە زەوی بەرز ئەبیتەوە ئەبی بە هوی باران بارین .

(٧) ریزا : رژا . کەم بی : کەم بووەوە . جەم : جەمع ، کومەل . واتە : ئەو ئاوی گریانی ئاسمانە باری بە سەر کوورەی دلماو بلیسەو گەرمای دلم کەم بووەوە ، وە هوی نووسینی ئەم چەند هونراوەیەم لە لا کوبووەوە .

(٨) چیش بو : چی بی . ئەغیاران : بیگانان . واتە : دووبارە چی قەوماوە وا یاران دلیان پرە لە داخ وە دوژمنان دلیان خوش‌و بە پەرداخە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (باز) نووسراوە : (باس)

(٩) جەرگە : کومەل . واتە : هی چی‌یە وا گەرمای شەوق‌و زەوقی هاوریکانم سارد بووەتەوەو ، ساردی‌ی زەوقی کومەلی هاو دەردەکانم هیزی سەندووە ؟

ڕێزان سەوزەی گوڵ مەعاریف وە گڵ
چۆڵ بی‌یەن چەمەن جە سۆزەی بولبوڵ (١٠)
نیگای ئیلتیفات گۆشەی چەم کەمەن
ڕووی دەشت صەفای ئەهل دڵ تەمەن (١١)
حەڵقەی خەفیەی ذکر ناڵەی هەزار ڕەنگ
چون حەڵقەی دەرگای وێرانان دڵ تەنگ (١٢)
مشیۆ جە گرد لا زاریو شیوەن بۆ
جە کام لا ؟ لای دۆس ، کام دۆس ؟ وێنەی تۆ (١٣)

---

(١٠) ریزان : داوەریوە . واتە : هی چی‌یە وا پەرە گولی سەوزو جوانی زانست داوەریوە بو ناو گل ، وە بوچی چەمەن چول بووە لە خویندنو ئاوازی بەرزی بولبول ، یانی بوچی بازاری دوستو دلدار کز بووە ؟

(١١) نیگا : سەیر کردن . گوشەی چەم : لا چاو . یان : گوی‌ی چەم . واتە : هی چی‌یە وا سەیر کردنی ناسکی یار بە لاچاو کەم بوەتەوە . وە ئەو روانینە نازەنینەی نەماوە . یان بوچی یار بە دەستووری زوو لە قەراخ چەمی بەرمالەکەیانا ناروانی بو دوستەکانی کە بە دەوریا دائەنیشتن . وە بوچی رووی دەشتی خوشی‌ی دلی یاران تەم دای گرتووە ؟

(١٢) حەلقە : ئەلقە . خەفیە : نهینی . ذکر : ناوی خوا هینان ، لە سەر دەستووری سوفی‌یەکانی تەریقەتی نەقشبەندی کە بەیانی‌و ئیوارە ئەلقە ئەبەستن ، وە لە ژیر لیوەوە ناوی خوا ئەبەن . واتە : هی چی‌یە وا کومەلە بەستنی دوستان بو بیر کردنەوە لە خوا کە بە هەزار رەنگ تیایا ئەیان نالاند ئیستا وا کەم‌وکورت بووە وەك ئەلقەی کلیلی دەرگای خانووی ویران کە ژەنگی هەلهینابی ، ئینسان کە سەیری ئەکا دلی دائەگیری .

مەولەوی تا ئیستا هەر خەریکی پرسیار کردن بوو . ئیتر لەمەو دواوە وەرام ئەداتەوە .

(١٣) مشیو : ئەشی . ئەبی . گرد : گشت . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل مەعنای شیعرەکانی پاشەوەی‌دا دیت .

کەی ؟ ئیستە ، پەی کێ ؟ پەی دیدەی (مەعدووم)
چێش بی‌یەن ؟ بی‌یەن جە دیدە مەحرووم
یانێ های ڕاسەن ، یا قسەی ناسەن
دیارەن کردەی چەپ‌گەرد هەر پاسەن (١٤)

-٣-

بەرزان هیلال تار وەروان قەرار دا
غوڕەی شار شۆر دڵان دیار دا (١)
نەسیم وە بۆی چین چنوور ڕووی هەرد
سوب (صباح الخير) دەماخ دڵ کەرد (٢)
جە پرژەی شەونم نە تۆی پەردەوە
نەرگس مەس مەس چەم وڵاو کەردەوە (٣)

---

(١٤) ناسەن : خەلکە . پاسەن : وایە . واتە : هوی ئەو کارەساتەی، کە باسمان کرد ئەبی ئەوەبی کە لە هەموو لایەکەوە پیویستە هەر گریان و شیوەن بی بو چاوەکانی مەولەوی ، چونکە راستە کردەوەی گەردوون هەمیشە ئەوەتە لە پاش خوشی‌یەوە ناخوشی دینی .

-٣-

(١) بەرزان : شوینە بەرزەکان . تار : شیوە . وەروان : بەفران . غورە : سەری مانگ . شار : شەهر ، مانگ . شور : عەشق . واتە : بە هوی داهاتنی، نەسلی بەهارەوە کیوەکان بەفریان وەك مانگی یەك شـەوە لی کردووە وە سەرەتای مانگی خوشی و رابواردن دیاری‌ی داوە . مەبەسی لەوەیە کە لـە سەرەتای بەهارا بەفری شاخەکان ئەتویتەوە ، وە تەنها پەراویزیکی وەك مانگی، یەك شەوە بە سووچەکانی سەرەوەی شاخەکانەوە ئەمینیتەوە .
(٢) نەسیم : شنە بای ناسکی بەیانی . چنوور : گیایەکی بون خوشی، کویستانی‌یە . سوب : صبح ، بەیانی . واتە : شنەی بای ناسك بە بونی، چین چینی گیا چنوور دەسی کرد بە مەرحەبا لی کردنی دل لە بەیانیدا .
(٣) پرژە : پرژ . ولاو : بلاو . واتە : لە بەر پرژی شەونم ، گولی، نیرگس لە ناو پەردەی نەزاکەتا چاوە مەستەکانی بلاو ئەکردەوە .

سەوزە وستەن فەرش ئەو چەمەن دەس دەس
گوڵان جام وە دەس بوڵبوڵان سەرمەس (٤)
مەنعم مەکەردێ گرانەن دەردم
ئەر شێویا بۆ قافیەی فەردم (٥)
فەریاد جە شۆرەی ئەرز چارەی من
هەر سەوزەی مراد من نا دیارەن (٦)
داد جە هەوای شووم بەد ستارەی من
هەر نەو گوڵاڵەی من نە پێوارەن (٧)

---

(٤) سەوزە : وردە گیای دەشت . وستەن : رای خستووە . واتە : سەوزە گیای جوان چین چین فەرشی راخستووە لە چەمەنا . ساقی گولیش وەك ساقی‌ی جام بە دەست وایە ، توپی گولیش وەك پیالەیە . بولبولانیش لە زەوقی ئەم وەزعە سەرمەست بوون .

(٥) واتە : لە بەر خوشی‌ی نەشئەی ئەم چنوورو گولو گولزارو بولبولانە وەك سەرخوشم لی هاتووە . کەواتە سەرزەنشتم مەکەن ئەگەر ئاخری شیعرەکانم شیوابن ، چونکە کە شعوور پەریشان بوو شیعریش پەریشان ئەبی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (قافیەی فەردم) نووسراوە : (پەنجەی پای فەردم) واتە : پەنجەی پی‌ی هەلبەستم .

(٦) شورە : گلیکە لەدار بی‌و بو کشت‌و کال نەشیت . سەوزە : سەوزە گیا . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٧) شووم : نەگبەت . ستارە : ئەستیرە . پیوار : خاك . واتە : هاوار لە دەستی بەختی ناباری من کە وەکوو خاکی شورە وایە گیا ناروینی . بویە وا هەر گیای مەبەست‌و ئاردزووی من دیار نی‌یە . وە داد لە دەستی شوومی‌ی ئەستیرەی بەختم کە ئەوەندە تاریکە ، گولی هەموو کەس روا ، کەچی گولی من هەر لە ناو خاکایەو سەر دەرنایەنی .

یا وەلوەلەی دەف شا دەروێش ، جۆشێ

بەو صەدای ڕیشەی دڵ ئاشناوە (٨)

یا جۆش سەمتوور مطرب ، خرۆشێ

چەنی ئەی دوو فەرد حەسرەت مەعناوە

بەڵ سەوز ببۆ تۆم ئارەزوەکەی دڵ

های چەمە دەخیل شەوێ شەونمێ (٩)

بەڵ ڕوو بنمانۆ ئەو نازك نەو گوڵ

دەمە نەسیمێ وادەی سوب دەمێ (١٠)

---

(٨) وەلوەلە : دەنگو زریکە . واتە : ئەی دەنگو ئاوازەی شای دەرویشان بیرە جوش بەو صەدا خوشەتەوە کە ئاشنایە لە گەل رەگو ریشەی دلا . وە ئەی جوشی سازو سەمتووری مطرب هاواری بکە لە گەل ئەم دوو شیعرەدا کە بەیانی داخو حەسرەتی دلم ئەکەن .. شیعرەکان لە پاشانا دین .

(٩) بەل : بەلکو . چەمە : ئەی چاوەکانم . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(١٠) بنمانو : بنوینی . نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرەو شیعری پیشوو وا ریك خراون کە (هو) بن بو نیوە شیعری یەکەمیان . واتە : ئەی چاوەکانم دەخیلتان بم شەویك لە شەوان لە ترسی خوا فرمیسکیکی وەکو شەونم داریژن . بەلکو ببی بە هوی سەوز بوونی تووی ئارەزووی دلم ، وە ئەی دەم تویش لە ترسی خوا ئاهیکی پیروزو ناسك هەلکیشە لە بەرە بەیانیکدا ، بەلکو بە شنەی ئەو ئاهە کە وەك نەسیم وایە ، دوستە ناسکە داپوشراوەکەم ، وەك گول رووی خوی بنوینی : چون گول بە هوی نەسیمەوە ئەپشکوی .. لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی (دەمە) نووسراوە : (ئاهە) ، واتە : ئەی هەناسەی دەم با نەسیمیکی ساردت لیوە بیت ..

ئەم شەش شیعرە کە قافیەی نیوە شیعری یەکەمو دووهەمیان وەك یەك نین . ئەگەر بیین نیوە شیعرە پیشووەکانیان یەك خەین وە دوو دوو یان کەین بە شیعر . سێ شیعری مەعنا ریكو قافیە راستیان لی پیك دی . هەروەها نیوە شیعرە دوایی یەکانیش .

— ٤ —

بەزم هام فەردان یار مۆبەت کێش
یەك ئیمشەو دەفێ دەروێش ، های دەروێش (١)
باوەر نە کۆڕەی وەلوەلەی دەفدا
ڕووی پەندو تەوبیخ وە هەر تەرەفدا (٢)
ڕووی پەند ، ئەو یاران دڵ وە جەهدو جەخت
ڕووی تەوبیخ ، ئەو لای مەعدوومی‌ی بەدبەخت
واچە هەی دڵەی ئەبلەی بێ خەبەر
هۆرێز ساتێ تەرك خاو شیرین کەر (٣)
« شەوەن ، خەڵوەتەن ، ماڵ بێ ئەغیارەن
ئاڵەم گرد وتەن ، دۆس خەبەردارەن (٤) »

— ٤ —

(١) کیش : ئایین . واتە : ئەی دەرویش ئەمشەو تاقە شەویکی بەزم‌و رابواردنی دوستان‌و یاری ئایین خوشەویستی‌یە ، کەواتە دەفیکی باش لی‌دە . هەلیش ئەگری مەعنای وابی : دەرویش ، هەر تەنها ئیمشەو بدە لە دەفەکەت لە کوری رابواردنی دوستان‌و دلدارانی یاری ئایین خوشەویستی‌دا .

(٢) باوەر : بینە . کورە : گەرمە . وەلوەلە : هەراو هوریا . تەوبیخ : لومەو سەرزەنشت . واتە : لە گەرمەی هەراو هوریای دەف لیدانەکەتا ، لە هەموو لایەکەوە رووی ئاموژگاری‌و سەرزەنشت بکەرە رەفیقەکانت : رووی ئاموژگاری بکەرە ئەو برادەرانەی کە دلیان هوشیارەو خەریکی عیبادەت کردنن . رووی سەرزەنشتیش بکەرە مەعدوومی‌ی بەدبەخت ، وە ئەم قسانەی پی بلی کە لەم شیعرانەی خوارەوەدا وتراون .

(٣) ئەبلە : ابلە ، گیل . هوریز : هەلسە . کەر : بکە . واتە : بە مەعدوومی بلی ئەی خاوەنی دلی نەزان‌و بی ئاگا ، لە بەر یادی خوا تاویك هەلسە دەس لە خەوی خوش هەلگرە !

(٤) ئەغیار : بیگانە . ئالەم : عالەم ، خەلك . وتەن : نووستووە . مەبەس لە دوست ذاتی خوایە . ئەم شیعرە لە (بیسارانی) وەرگیراوە .

ئەوا میهمان بۆ تۆ نەوینی کەس
خەفەت بۆ پەرێت تا ئاخر نەفەس (٥)
دیدەت تۆز غەیر نیشتەنش وەنە
جە جۆی سەوزەی دڵ ئاوێش دەر پەنە (٦)
وەر تۆ بینابیت پەردەش ها نە سەر
ئەو تۆ موینۆ جە تۆ زەریف‌تەر (٧)
ئەمجار یاد کەر عومر عەبەس ویەردەت
باوەر وە خاتر ناپاکیی کەردەت (٨)
سەر ئەفکەندە بەر چون شەرمەساران
چەمەی چەم هۆرکەر چون سەیل واران (٩)

---

(٥) واتە : ئەوەك ئەو دوستە خەبەردارە لەو شەوە خەلوەتی‌یەدا بیت ببی بە میوانت . وە تویش لە بەر نووستووی‌و بی ئاگایی کەس نەبینی ، وە یارت لە دەس دەرچی ، وە ئەوە بوت ببی بە مایەی خەفەت تا روژی مردن .

(٦) وەنە : لی . پەنە : پی . واتە : ئەگەر تو چاوت یار نابینی‌و توزو گەردی ئولفەتی بیگانەی لی نیشتووە ، لە جوگەی کیلگەی دل مشتی ئاوی پیا بکە با پاك ببیتەوە و دوست ببینی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (سەوزەی دل) نووسراوە : (سوز دل) واتە : سوزی دەروون .

(٧) واتە : ئەگەر پاش ئەوەش کە ئاوت پیا کرد ، هەر نەی‌بینی‌و تانەی لە سەر بوو ، قەیدی نی‌یە ، چونکە با تویش یار نەبینی ئەو لە خوت باشتر تو ئەبینی . ئەم شیعرە ئیشارەتە بە فەرموودەی پیغەمبەر کە ئەفەرمویت : (الاحسان ان تعبد الله کأنك تراه ، فان لم تکن تراه ، فانه یراك) .

(٨) ویەردە : بە سەر چوو . کەردە : کردەوە . واتە : جا ئەمجارە کە شەو بە خەبەرداری دانیشتی بو یادی یار ، بیری ئەو کاتانەی عومرت بکەرەوە کە بە بی سوود بە سەر چوون ، وە کردەوە ناپاکەکانی خوت بینەرەوە بیرت ، وە لی‌یان پەشیمان ببەرەوە .

(٩) سەر ئەفکەندە بەر : سەر دانەوبنە . چەمە : سەرچاوە . هورکەر : هەلکە . واران : باران . واتە : لە شەرمەزاری‌یا سەرت دانەوینە وەك شەرمەزاران ، وە ئاوی سەرچاوەی چاوت هەلکە وەك لافاوی بارانی بەهار .

بەڵ شۆرۆ بەو ئاو کەرەم فراوان
بابەت وە بابەت سیاهەی تاوان (١٠)

— ٥ — (١)

بوڵبوڵ گوڵشەن بێ نامو نەنگی
تەزەرو سەر سەرو باغچەی بێ ڕەنگی (٢)
نوختەی ئینتیهای دائیرە تەمام
نەی دەس نەیچی تووتیی دیای جام (٣)

---

(١٠) شورو : بشوری . سیاهه : دەفتەری رەش کراوە . لیستە . واتە : بەلکو خوای بەخشندە بەو ئاوی فرمیسکی چاوانتە بابەتەکانی ناو دەفتەری گوناحت بشواتەوە .

— ٥ —

(١) مەولەوی بەم پارچە شیعرە قسە لە گەل روحانیەتی شیخ حەسەنی مەولاناوا ئەکا . هوی دانانی قەسیدەکەش ئەوەیە گەورە مالیکی جاف لە گەرمیانەوە رویشتووە بو هاوینە هەوار بو نزیکی دێی مەولاناوا لە ناوچەی سەقز لە کوردستانی ئیران . خیزانی کابرای هاوینەخور کچی شیری‌ی مەولەوی ئەبی ، بەم بونەیەوە مەولەوی داوا لە شیخی مەولاناو ئەکا کە بە هیممەتی خوی چاوی لی بی . شیخ حەسەن یەکیك بووە لە شیخەکانی تەریقەتی قادری . لە ١١٣٦ ی هیجریدا کوچی دوایی کردووە ، وە لە مەولاناوا نیژراوە .

(٢) نەنگ : عەیبو عار . تەزەرو : جورە چولەکەیەکی جوانکیلەیە . واتە : ئەی خاوەنی روحیکی وا کە وەکو بولبولی باخی بی ناوی‌و بی باکی وایت لە هەموو عالەم (چونکە مروی خاوەن روحی بەرز لە خوا بەولاوە لە کەس ناترسی) وە ئەی تەزەرەوی سەرچلی دار سەروی باخی بی رەنگی . مەبەس لە بی رەنگی دامەزراوی‌و نەگوراوی‌و ئیستیقامەتە .

(٣) نەی : شمشال . دیا : تەماشا . جام : ئاوینە . واتە : ئەی کەسی کە نوختەی دوایی هاتنی دائیرەی ئەولیاکانی خوای ، وە ئەی کەسی کە وەك شمشالی دەسی شمشال ژەن وای ، واتە هەر چیت لە دەم دەرچی بە ئیلهامی خوایە ، وە ئەی کەسی کە سەیری ئاوینەی دلی خوت ئەکەی . وە هاتیفی غەیبی لە غەیبەوە قسەت لە گەل ئەکا ، وەك چون تووتی ئەروانی بو ئاوینە ، وە یەکیك لە پشتی ئاوینەکەوە قسەی لە گەل ئەکا ، ئەویش ئەیلیتەوە . . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (دیای) نووسراوە : (دمای) واتە : پشتەوەی .

یانەی دڵ وە فەیض ڕای مەولا ناوا
تەوار تەڕلان لان (مەولان ئاوا) (٤)
پایەت بوڵەند بۆ ، سایەت فراوان
پەی پەی‌کەردەی ڕەم دیدە سیاوان (٥)
ئاهووی توون دڵ وە بۆی ناف ئاوا
تار بی نە جەڵەو گەرمەسێر ماوا (٦)
ڕەم کەرد مدراوە دیاوە مەس مەس
پەی هەرد بارگەی تۆ گومەتەش بەس (٧)

---

(٤) یانە : مال . را : ریگا . مەولا : خوا . ناوا : سواغدەر . تەوار : جورە بازیکی راوە . تەرلان : چالاك . لان : هیلانە . مەولان ئاوا : دیکەی خوا لی خوش بوو شیخ حەسەنە . واتە : ئەی ئەو کەسەی کە دلی خوت بە فەیض‌و بەرەکەتی خوا سواغ داوە ، وە بو نەهیشتنی خەیالاتی نەفس وەك بازی تەواری چالاك وایتە بو راوی چولەکە ، هیلانەکەشت دیی مەولاناوایە .

(٥) پەی : بو . پەی کەردە : قاچ برین‌و بریندار کردن . رەم : گەلە ران . دیدە سیاوان : چاو رەشان ، مەبەس ئاسکە . واتە : یاخوا هەمیشە پایەت بلند بی‌و سیبەرت زیاد بی بو بریندار کردنی گەلەی ئاسکان . لیرەدا مەبەس ئەو کەسانەیە کە داواکاری فەیض‌و بەرەکەتی ئەولیای خوان . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (پەی‌کەردەی) نووسراوە (یاتاخگەی) واتە : یاخوا هەمیشە پایەت بلندو سیبەرت زیاد بی تا ببی بە جیگای کومەلی چاو رەشان .

(٦) ئاهو و : ئاسك . ناف : ناوك . مەبەس موشکی بون خوشە کە لە لای ناوکی جورە ئاسکیکا هەیە . ئاوا : ئاوەدان . تار : تاك . جەلەو : جەلەب ، گەلە . واتە : ئاسکەکەی هەردەی دلم کە بە بونی موشك ئاوەدانە ، تاك کەوتووەو لە ناو گەلە ئاسکی ولاتی گەرمەسیر دەرچووە .

(٧) رەم کەرد : تەری‌یەوە . مدراوە : راوەستا . دیاوە : ئاوری دایەوە . مەس مەس : مەست مەست ، بی هوشانە . گومەتەش بەست : خوی گرد کردەوەو قەلەمبازی برد . واتە : لـەو کاتەدا کە تار بووبوو ، رای ئەکردو رائەوەستاو بە دوو چاوی مەستەوە ئاوری ئەدایەوە بە دوای خویا ، هەر بەو جورە خوی گرد کردەوەو بەرەو هـەردی بارەگای تو لـە مەولاناوا گومەتەی بەست .

پەرێش کەر سای وەڵگ هیممەت وە یاتاخ
نەکەرۆش سەردیی ئێلاخ بێ دەماخ (٨)
چووزەی سەوزەی هەرد فەیض تۆ وەرۆ
گەردش نە پای کاو لطف تۆ کەرۆ (٩)
نەواچی من پیر ئیفتادەی دڵ ڕێش
ئیسە چەنی مەیل ئازیزانم چێش (١٠)
تا یاران نیگای نیهانیشان بۆ
پیران مشیۆ تاف جوانیشان بۆ (١١)

---

(٨) پەریش: بو ئەو . وەلگ: گەلا . ئیلاخ: کویستان . واتە: سیبەری گەلای داری هیممەتی خوتی بو بکە بە مەنزڵو یاتاخ ، با سەرمای کویستان بی دەماخی نەکا .

(٩) چووزە: کروکی گژو گیا . وەرو: بخوا . کاو: زەردو مای سافو سەخت . واتە: با خوراکی لە چووزەی گیای فەیضو بەرەکەتی تو بیو ، گەرانو رابوردنی لە داوینی کیوی لوطفی تودا بی .

(١٠) واتە: یا شیخ ، پیم نەلییت ئیستە تو هەی مەولەوی بەم پیریو لی کەوتوویيو دل بریندارییەوە چیتە لە مەیلو خوشەویستیی ئازیز . وا ئەوەندە بە پەروشەوەی .

(١١) نیگا: روانین ، لا لی کردنەوە . نیهانی: نهینی ، پەنامەکی . تاف: گەرمەو گور . واتە: چونکە تا یاران لە پەنامەکییەوە چاوی مەرحەمەتو خوشەویستییان لە دوستی خویانەوە بی ، ئەبی ئەو دوستە پیرانە لە تانی جوانییا بمیننەوە .

پەی چێش ؟ مەیل لەیل پیریش مەحاڵەن
سەنەی باڵغیش صەد هەزار ساڵەن (١٢)

-٦-

بنچینەی شادیت جە دڵ بەر ئاوەرد
جە ڕای مۆڵەت دوور هەر چێوەت کەرد ، کەرد (١)
ئیسە ئەی تاڵیو قین گرتەت پەی چێش ؟
ئەی تۆ بەستەی زام لابەردەت پەی چێش ؟ (٢)
بار ئەی مەینەت گرد نەوۆ کافی
تەمات زیاد کەرد جە بێ ئینسافی (٣)

---

(١٢) سەنە : سال . واتە : چونکە خوشەویستیی لەیل پیری هەلناگری ، وە مروی دلدار تا دیرزەمان هەر بە مندالی ئەمینیتەوە ، وە تەمەنی بالغ بوونی عەشق سالی صەد هەزارەمینیەتی ، لە بەر ئەوە کە دلی عاشق هەرگیز نامری، وەك (حافظ)ی شیرازی ئەلی :

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق
ثبت است بر جریدەای عالم دوام ما ..

لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (صەد هەزار سالەن) نووسراوە . (دمای صەد سالەن) واتە : پاش صەد سالە .

-٦-

(١) بەر ئاوەرد : دەرهینا . هەر چیوەت : هەر چیت . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە .

(٢) ئەی : ئەم . گرتەت : گرتنەت . تو بەستە : تویژ هیناوە . لا بەردە : لا بردن . واتە : ئەیاری دوور لە ریی ئینسافو مولەت ، بنچینەی خوشیت لە دلما دەرهینا ، وە هەرچیت کرد کردت ، ئیستە ئەم رق گرتنەت لە چییە ، وە لە بەر چی تویژی زامی پەترو بەستووم لا ئەبەی ؟

(٣) نەوو : نەبوو . تەمات : تەماعت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (بار) نووسراوە (باری) واتە بە هەر حال ، نەك بە مەعنا باری هەل گرتن . هەروەها لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (تەمات) نووسراوە (زولمت) . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری داهاتووەوە .

ترس بێ سامان زەحمەت جە لای من
جەور دڵبەرەن مەنیەی نە ڕای من (٤)
هەڵای هەی ماچی گیرت نەوەردەن
بۆی شەمامەی ئێش عەشقت نەکەردەن (٥)
من دەردم پەیکار ناز دڵگیرەن
دەوای زامانم زامداریی تیرەن (٦)
بێ شەرتیش دۆسی ، قارش وەفامەن
مەزەی قین لەزەت ، جەفاش صەفامەن (٧)
ئەر هەر سات دەردێ دەردێوتەر چەنی
بەیۆ ، ماچوون ئاخ پەی دەردێو هەنی (٨)

---

(٤) مەنیەی : دائەنیێت . واتە : ئەی بی ئینساف لە گەل ئەم هەموو باری مەینەتەشا کە خستووتەتە سەر شانم ، تەماعت زیاد کردووەو زولمت زور کردەوە ، ئەزانی کە ترسی زوری من لە جەوری دوستە ، ئەوەش ئەخەیتە بەر ریگام .

(٥) هەلای : هیشتاوەکوو . واتە : بەم هەموو دەردەوە کە تووشم بووە لە ری‌ی عەشقا پیم ئەلییت تو گیرت نەخواردووەو بونی شەمامەی عەشقت نەکردووە .

(٦) پەیکار : شەر .

(٧) قار : رق گرتن . واتە : من وا سەرمەست بووم لە بەلای یار ، بی شەرتی‌ی ئەو لە لای من دوستی‌یە ، رقی وەفایە ، مەزەی قین گرتنی لەزەتە بوم ، سزاو ئازاری مایەی خوشیمە ..

(٨) چەنی : لە گەل . بەیو : بیت . دەردیو هەنی : دەردیکی تر . واتە : ئەوەندەم خوو گرتووە بە مەزەی ئیشی دوستەوە ، هەر تاوی دەردیکم تووشی ببی لەوەوەو دەردیکی تریشی لە گەلا بی ، من هەر ئەلیم ئاخ بو دەردیکی تر ..

ئامانەن ، ئەر دیت بالاّ عەرعەر تەرز
عەرز کەر نەك جارێ ، وە صەد سۆز بەرز (٩)
بەڵ دڵ وەش کەرۆ مەینەت گازەکەش
زۆر دۆ وە بازووی غەمزەو نازەکەش (١٠)
پەیا پەی پەی نە دڵەی تەنگدا
هەر خەدەنگ بەرۆ وە جای خەدەنگدا (١١)

ـ ٧ ـ (١)

بێ شەرتو شۆنیت جە حەد ئەو دەرەن
ڕەحمەت ئەو یادت ، وەفادارتەرەن (٢)

---

(٩) ئەر دیت : ئەگەر بەر چاوت کەوت . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی لە گەل مەعنای دوا شیعرا پیکەوە دین .

(١٠) دل وەش : دل خوش . مەینەت گازەکەش : گرفتارەکەی گازی مەینەتی . زور دو : هیز بدا . بازوو : قول .

(١١) پەیا پەی : یەك لە دوای یەك . خەدەنگ : تیر . بەرو : بەری ، ببا . واتە : دەخیلت بم ئەگەر یارە بالا وەك چنارەکەی منت دی ، لە جیاتیی جاری صەد جار بە سوزو شەوقەوە عــەرزی بکە جارو بار دلی دوستە گرفتارەکەی گازی مەینەتی ، خوش بکا ، وە یەك لە دوای تیر بتەقینیتە دلەی تەنگی ؛ چونکە رزگاریی دلدار بەو ئازارەیە کە لە لایەن یارەوە تووشی ئەبی .

ـ ٧ ـ

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو یەکیك لە دوستانی ناردووە بو گلەیی کردن لیی .

(٢) ئەو یادت : لە یادت . واتە : ئەی دوست بی شەرتو پەیمانیت لە ئەندازە بە دەرە ، صەد رەحمەت لە خەیالت ، ئەو لە تو بە وەفاترە ، بەس نییە جار بە جاری دیتە لامو هاتو چوم ئەکا ..

دیدەم ، چون میقراز بێ شەرتیت تێژ کەرد
دات جە تانتەی وەصڵ جەو پەڕش ویەرد (٣)
شەرت بۆ تا جەستەی خەستەی مەهجووریت
پاکتاوش کەرۆ مەردەن جە دووریت (٤)
جە شووم پڕ شووم ئەڵحەد سەرای خەم
جە سەروازەی هوون جۆی سەرچەمەی چەم (٥)
وە بۆی ئەو باڵاو خەت‌و کوڵم‌و فەم
سەروو سەوزەو گوڵ غونچە بدۆ دەم (٦)
دڵەی مەینەت گاز سفتەی کۆی قەقنەس
نەبۆ وە نیشان تیر موژەی کەس (٧)

---

(٣) دیدەم : گیانەکەم . چون : چونکە . میقراز . مەقەس . تانتە : رایەڵە . ویەرد : تی‌پەری . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی لە گەل دوا شیعرا پیکەوە دی .

(٤) پاکتاوش کەرو : پاکی کاتەوە ، هیچی نەهیلی .

(٥) شووم : زەویی وەرد . پر شووم : پر نەگبەتی . سەروازە : لادانی ئاو لە ئەندازەی زەوی بو دەرەوەی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (سەروازەی) نووسراوە : (قەلوەزەی) واتە : قەلبەزە ، تافگە .

(٦) خەت : زولف . فەم : دەم . بدو دەم : دەم بداتەوە . مەولەوی لەم شیعرەدا هونەری (لف‌و نشری مرتب) ی بە کار هیناوە کە یەکیکە لە هونەرەکانی (بدیع) ، بەرامبەر بە بالا ، سەرو ، وە بەرامبەر بە خەت ، سەوزە ، وە بەرامبەر بە کولم ، گول ، وە بەرامبەر بە فەم ، غونچەی داناوە .

(٧) سفتە : سووتاو . موژە : برژانگ . واتە : ئەی دوست لە بەر ئەوە کە مەقەسی بی شەرتیت تیژ کردو دات لە رایەلەی وەصل‌و تا ئەو سەر بریت ، شەرت بی تا ئەم لەشەم کە نەخوشی دووریی تویە ، تاوی مەرگ ئەی‌فەوتینی ، وە تا لە شیفی خاکی ئەلحەد سەرا شوومەکەم ، بە لیشاوی خوینی جوگەی سەرچاوەی چاوم ، بە یادی ئەو بالا بەرزەو زولفە شیرینەو کولمە ناسکەو دەمە جوانەتەوە ، داری سەروو وردە گیای ناسک ئەرویت‌و گول ئەگەشیتەوەو غونچە دەم نەداتەوە ، ئەم دلە مەینەت گاز لی گرتوومە کە بو تو سووتاوەو بووە بە قەقنەس ، نەبی بە نیشانەی تیری برژانگی هیچ تازاریکی تر ، وە دل بە هیچ یاریکی تر نەدەم ..

— ٨ — (١)

بێ نازەن ئەسباب ئەسپو سواریت
بێ کەیفەن ئەساس خاصەی شکاریت (٢)
یاوەران جەمەن ، وادەی شکارەن
ئای لاڵ بام ، صەدای تۆ نا دیارەن (٣)
پەنهانەن سیمای سیمین وارەکەت
شێوەی کۆتەڵەن یادگارەکەت (٤)
خەیاڵ باڵات نە ئاینەی چەم
ئەبتەن چون یادت نە دڵەی پڕ خەم (٥)
دڵ گوم بۆ یاگەش مەنزڵگەی چەمەن
چەم گوم بۆ یاگەش دڵەی پڕ خەمەن (٦)

— ٨ —

(١) مەولەوی ئـەم پارچە هەلبەستەی بـە زمانی حاجی مەحموودی یاروەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەی عبدالرحمانی کوریا کە بە گولەی لە دەس دەرچووی شیخ هیدایەتی کوری حاجی شیخ ئەحمەدی تەویلە کوژراوە .

(٢) ئەساس : ئەسباب . خاصە : تایبەتی . شکار : راو .

(٣) یاوەران : دوستان . لال بام : لال بم .

(٤) سیما : روخسار : سیمین وار : زیوین رەنگ . کوتەل : لە هەندی ناوچەی کوردستانا ، کە پیاو ماقوولیك ئەمری ، بە دریژایی روژانی پرسە جلەکانی ئەکەن لە ماینیك یا ئەیکەنە بەری قەوارەیەکی دارو سواری ماینەکەی ئەکەن ، هەروەها تفەنگو فیشەك لوخەکەیشی ئەکەن بە کەلپوزیدا ، وە ماینەکە ئەگیرن بە ناو پرسە کەرەکاناو ئەی‌لاوینەوە . ئەمە پیی ئەلین کوتەل . واتە : شیوە جوانەکەت کە وەك شووشی زیو سپی بوو ، ئیستا ونە ، وە تەنها کوتەل بە یادگار ماوە لە شوینتا .

(٥) خەیال : دیمەن . ئەبتەن : جی گیرە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٦) یاگەش : جیگای .

دڵ دایم وه ویر ئەو خەیاڵ شادەن
چەم قایم مەشغووڵ نیگای ئەو یادەن (٧)

— ٩ — (١)

بەڵێ ، خاڵۆ کەم ، قەدیم دەستوورەن :
پەی مەی زەدەی مەی کەباب زەروورەن (٢)
نامەو کەبابت وه مەعدووم یاوا
ئەوش نه ڕووی چەم ، ئێد وه دەم ساوا (٣)
گەرد دەرد ئێش دەروون بەردەوه
عەشقەکەی قەدیم تازه کەردەوه (٤)
سێرت جه ئێشای زام نەوەردەبێ
ئیظهارت پەرێ نمەك کەردەبێ (٥)

---

(٧) ویر : بیر . واته : وینەی بالات وا له ئاوینەی چاوەکانما ، یادیشت وا له ناو دله خەمبارەکەما . جا ئەگەر دلم له بەر پەریشانی ون ببی ، جیگەت له ناو چاوما ئەبی ، وه ئەگەر چاوم دیار نەبوو جیگات له ناو دلما ئەبی ، کەواته دلم هەمیشه شاده به بیر کردنەوه له وینەکەت که له ناو چاومایه ، وه چاوەکانم هەمیشه سەیری یادت ئەکەن که له ناو دلمایه .

— ٩ —

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی له وەلامی یەکی له دوستانیا نووسیوه که هەندی کەبابی بو ناردووه ، وه داوای هەندی خوی‌یشی لی کردووه که ئەم بوی بنیری .
(٢) واته : راسته خالو گیان یاسایەکی کونه بو ئەو کەسەی که سەرخوشی مەی بی ، کەباب خواردن پیویسته بو مەزه .
(٣) ئید : ئەم . ساوا : ساوی . واته : نامەو کەبابەکەت گەیشتن ، نامەکەم نایه سەرچاوم‌و کەبابەکەشم ساوی به دەمما .
(٤) واته : ئەو کەبابه توزی دەردی ئیشی دلی.لابردم‌و عەشقه کونەکەی تازه کردمەوه .
(٥) سیر : تیر . پەری : بو . واته : تو که برینداری تیری عەشقی ، به ئازار دانی نیچیرەکەت تیرت نەخواردبوو ، داوای خوی‌یشت کردبوو بیکەی به سەر برینەکەیا .

جه من نمەك دای ، جه قاصد كێشان
جه تۆ زامەت دای ، جه زامەت ئێشان (٦)

ـ ١٠ ـ [1]

بەتیەی كارخانەی ئۆسای بەغدایي
دروومان وه تای نەی ئاشنایي (٢)
سفیدتەر جه مەرگ مەینەت گازەكەم
نازكتەر جه ناز جای نیازەكەم (٣)
چون لۆنگ مەجنوون بدەوش وه كۆڵدا
بگێڵوو وه دەشت پای سارای چۆڵدا (٤)
جار جار بەو گشت دەرد نەدامەتەوه
بەو قامەت وشك پڕ زامەتەوه (٥)

---

(٦) نمەك دای : خوی دان . زامەت : زەحمەت . ئیشان : ئیش كردن . واتە : وا من خوی‌كەم بو ناردی ، ئەوەی لە سەر منە دانی خوی‌یە ، ئەوەش كە لە سەر فروستادەكەتە هەلگرتن‌و هینانیەتی ، ئەوەش كە لە سەر تویە ئەوەتە زەحمەتی نیچیرەكەت بدەی وە خوی‌كە بكەی بە سەر زامەكەیا ، ئەوەش كە لە سەر زەحمەتەكەیە ئەوەیە ئیش بكا .

ـ ١٠ ـ

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە وەلامی دوستیكیا نووسیوە كە عابایەكی هاوینەی بو ناردووە .
(٢) بەتیە : عابا . ئوسا : وەستا . تا : تال . نەی : دەزوو .
(٣) سفیدتەر : سپی‌تر . جەرگ : جگەر . جای نیاز : جیگای ئیحتیاج ، یار .
(٤) لونگ : تاكە جلی سەرشانی فەقیر . بدەوش : بیدەم . بگیلوو : بگەریم . سارا : سەحرا .
(٥) نەدامەت : پەشیمانی . قامەت : بالا . پر زامەت : مەینەت‌بار .

شنۆی هەناسان نە سەر دیاران
شانۆش چون بەیداخ نە سەر مەزاران (٦)

– ۱۱ –

باڵای ئاڵای شەنگ صەد بەڵا پێوەن
دووکانچەی شادی دەردینان شێوەن (۱)
دڵ مدۆ وە دەم نێش ئێشەوە
بی وە قەزای سەخت دیدەی وێشەوە (۲)

---

(٦) شانوش : بیلەرینیتەوە . واتە : شنوی هەناسە ساردەکانم بە سەر یەرزانەوە ، بدا لەو عابایەو بە چەشنی بەیداخی سەر قەبران بە شانمەوە بیلەرینیتەوە .

– ۱۱ –

(۱) شەنگ : شوخو لاو . دەردینان : عاشقە دەردەدارەکان . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(۲) مدو : ئەدا . نیش : نووکی تیژ ، چز . بی : بوو . ویش : خوی . واتە : ئەو یارە شوخو جوانە بالا وەك بەیداخ بەرزە ، هەزار دەردو بەلای پیوەیە بو گیانی دلدارانی ، وە دووکانی بەزمو رابواردنی ئەوان تیك ئەدا ، و دلی خەلك ئەدا بە دەم چزی ئیشی خوشەویستی ی خویەوە . ئەو یارە لاشەی خویشی باری نازی چاوەکانی خوی پی هەلنەگیرا وە گرفتار بوو . دیارە ئەم دوو شیعرە بەرامبەر بە جوانیك وتراون کە لە پیری دا پشتی چەمیوەتەوە . هەر لەم مەعنایەدا ئەحمەد بەگی کوماسی یش وتوویەتی :

ئەو توول قامەت قیامەت خیزەن
وەلگ شاخ شەوق دەردینان ریزەن
تاف صاف ناز زور ئاوەردەن لیش
خەمەن چون قامەت خەمبارەکەی ویش

واتە : ئەو یارە بالا وەك توول بەرزە کە قیامەت لە دلدار رائەپەرینی ، وەگەلای سەرچلی شەوقو ذەوقی عاشقە دەردەدارەکان دائەوەرینی ، هیزی نازی خوی هیرشی بە تاوی هینایە سەر ، بویە وا بالای چەمیوەتەوە وەك بالای عاشقە خەمبارەکەی خوی .

لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی ی (دل) نووسراوە : (کول) واتـە : کول ئەدا ..

-١٢- (١)

بکیانه پەیکێ وه پاڕانەوه
پەی کێ ؟ پەی مەجنوون بیارانەوه (٢)
مایەی بێ مەیلیت بشارانەوه
با باست نەشۆ بە شارانەوه (٣)

-١٣-

بێچاره وه تای زوڵفت گیر بی‌یەن
ها نه پای تەلدا جواوش نی‌یەن (١)

-١٢-

(١) مەولەوی بەم دوو شیعره قسه لە گەل شیخ بهأالدینی تەویله ئەکا ، ..ه داوای لی ئەکا کە بنیری بە دوای شیخ ضیأالدینی برایا کە توزیك دلگیر ..ۆوبوو لە کاکی وه رویشتبوو بو مەریوان .

(٢) بکیانه : بنیره . پەیك : فروستاده ، نامه . بیارانەوه : بیگیرنەوه . ..ەعنای ئەم شیعره لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٣) بشارانەوه : بشارنەوه . نەشو : نەروا . واتـه . شاتری بنیره ..ه زمانی تووه بپاریتەوه لە شیخی برات کە ئەوەندەی خوش ئەوی‌ی وەك ..ەجنوون بو لەیلا . بەلکو بگەریتەوەو ناوتان نەزری لە شارانا .

لە شیعری یەکەمدا بە پی‌ی عیلمی بەدیع هونەری (جناس الترکیب) ..ەیە لە بەینی (پەیکی) و (پەی کی) دا ، وه لە بەینی (بشارانەوه) و ..ه شارانەوه) دا کە جاران بە بی (هـ)ی (به) ئەنووسرا . جناس الترکیب ..ه عیلمی بەدیعدا ئەوەیە دوو وشەکە وەك یەك وا بن ، بەلام یەکیکیان یەك پارچه ..ی و ئەویان لە دوو وشـه پیکهاتبی .

-١٣-

(١) تەل : تەلگراف . جواو : جواب ، وەلام . واته : ئەو عاشقه داماوه ..بێچارەیە بە تای دریژی زولفەکەت گیروده بووه وەك بلی‌ی لە سەر تەلی ..ەلگراف وەستابی‌و وەرامی دەسگیر نەبی لەو کەسەوه کە ئەیەوی قسەی لە ..ەل بکا . مەولەوی لەم شیعرەدا تەشبیهی زولفی یاری کردووه بە تەل وه ..ەشبیهی دلدارەکەی کردووه بـه کەسیك لە تەلگراف خانەدا ماتل بووبی‌و ..ەرچەند تەلگراف بکا وەرامی دەسگیر نەبی .

- ١٤ - (١)

بڕیا وه باڵای کاڵای ڕەئیسی
ڕجال الغیبە ئەحمەد پریسی (٢)

- ١٤ -

(١) مەولەوی لەم شیعردا باسی ئەحمەد پریسی ئەکا کە یەکیک بووە لە مریدەکانی شیخ عثمانی تەویلە .

(٢) واتە : کالای گەورەیي برا بە بالای ئەحمەد پریسی . وە بوو بە یەکیك لە (رجال الغیب) کە بە عورفی ئەهلی تصوف تاقمیکن لە ئەولیا کاروباری زەوی‌یان دراوەتە دەس ، وە بە هیزیکی مەعنەوی ئەتوانن زور بە زوویي بە هەموو لایەکا بگەرین بو سەرپەرشتی‌ی کاروبار . (پریس) دی‌یەکە لە نزیکی هەلەبجەوە .

نبی پیٗ

- ١ - (١)

پەشێو وێنەی وێم نیشتەبێم خەجڵ
دیم شادی دەس دا نە دەروازەی دڵ (٢)
واتم نامانی هەرگیز های چێشەن ؟
لەب بەردەوە چێش نامەیێ پێشەن (٣)
نە تاریکیی خەت مەعناش مەجۆشا
چون ئاو حەیات دڵ خاس خاس نۆشا (٤)
ئاخ ، قووەی زەمین دەروونم کەم بی
بوولەکەی سفتەم سەرەڕای خەم بی (٥)

- ١ -

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەلامی ئەحمەد بەگی کوماسی‌یا وتووە . گوایە ئەحمەد بەگ بوی نووسیوە یار ئیستە وەکو لەمەوبەر نی‌یە . گەلی شوخ‌و شەنگ‌ترە لە جاران .

(٢) واتە : بە عادەتی خوم بە شەرمەزاری‌و پەشیوی دانیشتبووم . ناکاو سەیرم کرد خوشی‌و شادی دەسیکی نا بە دەروازەی دلەوەو هاتە ژوورەوە .

(٣) نامانی : نەهاتووی . لەب بەردەوە : لیوی بردەوە بە ناوا . زەردە خەنەیەکی کرد . پیشەن : پی‌یەتی . واتە : بە شادیم وت هەرگیز نەهاتووی بو لام ، ئیستە چون بوو وا هاتی ، ئەویش زەردەخەنەیەك گرتی . تمەز نامەیەکی پی‌یە .

(٤) واتە : وەك چون ئاوی حەیات لە تاریکی‌یایە . مەعنای جوانی نامەکەش لە خەتە رەشەکەیا ئەدرەوشایەوە ؛ لە بەر ئەوە دلی منیش زور باش تی‌ی گەیشت‌و وەك ئاوی حەیات نوشی کرد .

(٥) بوول : خولە میش . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

وەرنە ئەو شەونم جە سەردا مەوەشت
مەشیا کەردایێش وە ڕەوضەی بەهەشت (٦)
فەرمابێت ئیسا جەمین جام جەم
پاسەیچە نی‌یەن تۆ دینت وە چەم (٧)
نرخ کاڵ‌کەش ئاڵاتەر بی‌یەن
صەد گیان وە پووڵێ باڵاتەر نی‌یەن (٨)

---

(٦) مەوەشت : ئەباری . مەشیا : ئەبوو . واتە : داخی گرانم زەوی‌ی دەروونم هیزی کەم بوو ، چونکە لەشم سووتابوو وە بووبوو بە خولە میش ، وە بیجگە لەوەش گوزەرگای خەم‌و مەینەت بوو . دیارە خولە میشیش گیا ناروینی نەخوازەلا ئەگەر مەیدانی هات‌و چوی ریبواریش بی . ئەگینا شەونمی ئەو ئاوی حەیاتە کە لەو ئامەوە ئەهات وە لە سەرەوە ئەباری بە سەر دەروونما ، ئەبوایە دلی بکردایە بە باخچەی بەهەشت . نیوە شیعری دووهەمی شیعری یەکەم لە هەندی نوسخەدا بەم جورە نووسراوە :

بوولگەی سفتەی سەودایی خەم بی

واتە : زەوی‌ی دەروونم جیگای رشتنی خولە میشی لاشەی ئەوانە بوو کە سووتاوی سەودای خەم‌و مەینەتن ، دیارە خولە میشیش هیچی لە سەر سەوز نابی .

(٧) جەمین : جەبین ، ناو چاو . جام جەم : ئاوینەکەی جەمشید . ئەلین جەمشید کە یەکیکە لە پاشا کونەکانی ئیران ، ئاوینەیەکی بووە بە شوینیکی بەرزەوە هەلی‌واسیوە جم‌و جوولی لەشکری دوژمنی لە دوورەوە تیا دیوە . پاسەیچە : وەهایش . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٨) ئالا تەر : اعلی تر ، گرانتر . واتە : فەرمووبووت ئەو یارە کە روخساری وەکوو جامی جەمشید وایە ، وەکوو ئەو دەمە نەماوە کە تو دیوتە ، بەلکو گەلی لەوسا جوانترە ، وە نرخی پارچەی بالای لە بازاری دلدارانا بەرزتر بووەتەوە بە جوری کە صەد گیان لە بازاریا پوولیك نایەنیت .

ئارێ تا پەی ئەو من ڕۆمەن چون شەو
شەوقەن پەی خەندەی صوبح جەبهەی ئەو (٩)
تا وە ئەڕەی دەرد دڵەی من شانەن
زەریفتەر طڕەی ئەو دانە دانەن (١٠)
تا من دووی سفتەی جەستەم فێشتەرەن
جەلای ئاوێنەی ئەو زیادتەرەن (١١)
تا سفتەی قامەت من وسمە وەشەن
ئەبرۆی ئەو وە ڕووی دڵ کەمان کەشەن (١٢)

---

(٩) ئاری : بەلی . خەندە : پیکەنین . جەبهە : ناو چاو . واتە : بەلی ، راست ئەکەی تا من لە عەشقی یارا روژم وەك شەو وابی : بەیانی‌ی روژی روخساری ئەو جوانتر هەل‌دی ، چونکە رەوشتی یار وایە تا دلی دلدارەکەی خەفەتبارترو تاریك‌تر بی ، ئەم زیاتر بە عیشوەو نازەوە خوی ئەنوینی . وەك چون تا شەو تاریك‌تر بی بەرە بەیان باشتر دیاری ئەدا .

(١٠) ئەرە : مشار . طرە : زولف . واتە : تا من دلم بە مشاری دەردی ئەو بکری بە شانە ، زولفی ئەو باشتر دانە دانە رائەوەستی : چونکە هەمیشە مەعشووق بە شانەی دلی عاشق زولفی خوی دائەهینی .

(١١) دوو : دووکەل . واتە : تا من دووکەلی لەشی سووتاوم زورتر بی ، وە لەشم زورتر ببی بە خولە میش ، رووناکی بو ئاوینەی روخساری ئەو زورتر ئەبی ، چونکە ئاوینە کە خولە میشی لی بدەی پاك ئەبیتەوە .

(١٢) وسمە : ئاردیکی سەوزی توخە ، ئافرەتان ئەیگرنەوەو ئەیگرنە سەریان تا قژیان رەش ببی . وەش : رەنگ . واتە : تا خولە میشی لەشی سووتاوی من رەنگی وەك وسمە وابی ، ئەو ئەو وسمەیە زورتر دینی بە بروکانیا ، وە بروکانی ئەو لە بەرامبەری دلی عاشقەکانیەوە زورتر وەك کەوان ئەکشینەوەو تیر ئەگرنە دلی عاشقان . لە هەندی نوسخەدا نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

ئەبروی ئەو خاستەر نە کەمان کەشەن

واتە : بروی ئەو چاکتر وەك کەوان ئەکشی : چونکە بە خولە میشی لەشی سووتاوی من ریك خراوە .

های چێشت واتەن ، وە ڕەحمەت شاد بی
مەر زووتەر کەم بی ، ئیسە زیاد بی ؟ (١٣)
ئەر جە زام دڵ من نیگات مەکەرد
مەزانات ئەو ذات ئەو وەصف بێگەرد (١٤)
ئەو ڕاز ، ئەو ناز ، ئەو قەوس ، ئەو خەدەنگ
بی‌یەن ، هەن ، مەبۆ ، مەگێلاڵن جە ڕەنگ (١٥)
حاڵش دەستە مل وە ئیستیقباڵەن
ئیستیقباڵ چەنی ماضیش یەك حاڵەن (١٦)
بارێ دڵ وە خشت وێرانی ئاوان
حەقت وە دەسەن نەداری تاوان (١٧)

---

(١٣) های : وشەیەکە بو وریا کردنەوە . مەر : مەگەر . مەولەوی لیرەدا ئاور ئەداتەوە بە لای خالوی کوماسیداو پی‌ی ئەلی بەر رەحمەتی خوا کەوی ئەمە ئەلی‌ی چی ، بوچی پیشان یار کەمتر لـە ئیستا جوان بووەو ئیستا جوانی‌یەکەی زیادی کردووە ؟ حاشـا یاری من لـە حالی خوی ناگوری‌و نەگوراوە ، وە چون بووە هەر وایە ، بەلام ئیمە باش لە حالی ناگەین ..

(١٤) مەزانات : ئەت‌زانی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی ، پیکەوە دیت .

(١٥) راز : قسە . قەوس : کەوان ، مەبەس بروی یارە . خەدەنگ : تیر ، مەبەس برژانگیەتی . مەگیلا : ناگوری .

(١٦) حال : ئیستا . ئیستیقبال : لەمەوپاش . ماضی : رابوردوو . واتە : ئەگەر لایەکت ئەکردەوە بە لای زامی دلی منا ، بوت دەرئەکەوت کـە یار نە خوی ، وە نە سروشتە بی گەردەکانی ، نە گفتی شیرینی ، نە نازو غەمزەی ، نە تیرو کەوانی برژانگ‌و بروی ، هیچی نەگوراوە ، بووەو ماوەو هەر وەهاش ئەمینی . ئیستای دەسی کردووەتە ملی لەمەوپاشی ، لەمەوپاشیشی لە گەل رابووردوویا یەك شتە .

(١٧) باری : بە هەر حال . ئاوان : ئاوەدانە : مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

دڵ طفلو ئازیز هەر ڕۆ نە شانێ ،
هەر لادێ تەرزێ ، هەر سات نیشانێ (١٨)
گا چون ستارەی تاریکەی سەحەر ،
گا قەمەر ، گا خۆر مەیۆ وە نەظەر (١٩)
گا وە بێستوون هەستیی بیناوە
حوسنش وە گوڵ گوون وەش ئیستیغناوە (٢٠)

---

(١٨) هەر رو : هەر روژی . شان : شأن ، کار . لادی : کاتی . تیپی (دال) لەم وشەدا وەك دالی (ئەحمەد) ئەخوینریتەوە لەشیوەی سلیمانیدا . مەولەوی لیرەدا عوزر دینیتەوە بو خالوی کوماسیو پیی ئەلی : بە هەر حال تو کە وا لە یار حالی بووی ، حەقت بە دەستە ، چونکە خانووی دلی ئیمە لە خشتی ویرانی دروست کراوە ، لە بەر ئەوە خەتات نیيە ئەگەر وا تی بگەی ، دلی ئیمەیش منالو تیئەگەیشتووە ، ئازیزیش هەر روژی خەریکی ئیشیکە ، وە هەر تاوی بە جوریك خوی پیشان ئەداو نیشانەیەکی تایبەتیی هەیە ، وەك لە شیعرەکانی پاشەوەدا باسی ئەکا . دیارە مەبەسی مەولەویو خالوی کوماسی لە خوشەویستەکەیان ، خوای گەورەیە ، بویەش وا مەولەوی ئیشارەت بە ئایەتی (کل یوم هو فی شأن) ئەکا .

(١٩) ستارە : ئەستیرە . سەحەر : بەرە بەیان . قەمەر : مانگ . واتە : یار ، جاریك وەك ئەستیرەی تاریکەی بەرە بەیان ئەگەشیتەوە ، جاریکیتر وەکو مانگ ئەدرەوشیتەوە ، جاریکی تریش وەکو روژ رووناکی ئەداتەوە . مەولەوی لیرەدا ئیشارەت بە مەسەلەکەی حەزرەتی ئیبراهیم ئەکا کە بیری لە دروست کەری گیتی ئەکردەوە ، یەکەم جار کە ئەستیرەی پرشنگداری شەوی تاریکی دی بە خوای دانا ، ئەنجا کە مانگی دی لەو جوانتر بوو پەشیمان بووەوەو ئەمی کرد بە خوا ، کە پاش مانگیش روژی دی دەسی لە مانگ هەل گرتو ئەمی بـە خوای خوی دانا ، تا لـە ئەنجاما خوای دوزییەوە ، وەك لـە قورئانا باس کراوە .

(٢٠) بیستوون : شاخیکە ئەکەویتە روژاوای کرماشانەوە . هەستی : بوون . گول گوون : گول رەنگ . وەش : خوش . مەعنای ئەم شیعرە لـە گەل شیعری دواییدا دی .

دەست شیرینش ماوەرۆ وە یاد

فەرهادی نە تاق فەرقەکەی فەرهاد (٢١)

گا چەرخ دیدەی صەد لەیلا فرۆش

کوورەی نار ناز ماوەرۆ وە جۆش (٢٢)

---

(٢١) ماوەرو : دینیتەوە . فەرق : کەللە سەر . فەرهاد : کوری پیاویکی کوردی لور بووە لە گەل شیرین حەزیان لە یەك کردووە ، وە لـە پیناوی خوشەویستیدا تاقە بە ناو بانگەکەی شاخی بیستوونی هەلکەندووە ، چونکە خەسرەوی پەرویزی شای ئیران کـە ئەویش حەزی لە شیرین کردبوو وە بردبووی بو خوی گفتی دابوویە ئەگەر ئەو تاقە هەلکەنی شیرینی ئەداتەوە . کـە فەرهاد ئەکەویتە لی بوونەوە لـە ئیشەکەی وە خەبەرەکە ئەگاتـەوە خەسرەو ، ئەم ئەکەویتە پەلە پرووزە کە چی بکا بو ئەوەی فەرهاد شیرین نەبا بە پی‌ی گفتەکەی خوی . لیرەدا (پیرە ژنی فەرهاد کوژ) ئەکەویتە کار ، وە بو بە کوشت دانی فەرهاد پیلانیك ئەنیتەوە ، فەرمان ئەدا کە سە روژ نەیەلن کارو بەرخ برژینە لای دایکیان تا ئەو ئەگاتە لای فەرهاد . کە ئەچیتە لای فەرهاد لەو کاتەدا کارو بەرخ بەرەللا ئەکەن ، وە ئەبی بە هەرا ، فەرهاد لە پیرەژن ئەپرسی چی رووی داوە ، ئەمیش وەرامی ئەداتەوە کە خوت خوش بی شیرین مردووە ، فەرهادیش لە داخا قولونگەکەی خوی هەل ئەدا بـە ئاسمانا وە ئەداتەوە بە تەوقی سەریاو ئەی‌کوژی .. وەك مەشهوورە پاشانیش شیرین بو خەسرەو نەبوو ، چونکە شیرویەی کوری خەسرەویش دلی لـە شیرین ئەچی‌و باوکی خوی ئەکوژی ؛ شیرینیش دیتە سەر گورەکەی فەرهاد ، وە لە پیناوی خوشەویستیدا لە سەر گورەکەی ئەو خوی ئەکوژی . واتە : ئەو ئازیزە بە شەوکەتە جار جاریکیش لە سەر لووتکەی بیستوونی بینای گیتی‌یەوە ، بە جیلوەی هەزار رەنگەی جوانی‌و بە بی موبالاتی‌و بی باکی‌یەکەوە ، بە دەسکارە شیرین‌و سەیرەکانی رەنجی بی مایەی فەرهادمان دینیتەوە یاد لە مەسەلەی هەلکەندنی تاقەکەدا کە لە ئەنجاما قولونگەکەی دا بە سەری خویاو خوی کوشت . مەبەس ئەوەیە هەر ئیشی کە ئیمە بمانەوی بیکەین ئەو بە بی باکی تیکی ئەدا ؛ وە خوی چی‌ی ئارەزوو بی ئەوە ئەکات . مەولەوی لـەم دوو شیعرەدا جگە لە وردی‌ی مەعنا ، بەلاغەتی خوی دەرئەخا لە کو کردنەوەی وشەی بیستوون‌و شیرین‌و تاق‌و فەرهادا ..

(٢٢) چەرخ : هەلسووران . ماوەرو : دینیتە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایی‌دا دی .

نا بۆی حەرارەت مەوج دەریای دەرد
مەجنوون وێنەی تەم بەرۆ هەردەو هەرد (٢٣)
خاڵۆ پەی جەلال ئەر کار سازیشەن
وادەی تەجەللای تیر ئەندازیشەن (٢٤)
بسم الله ئەو تیر پەڕ تێدا بەستەش ،
ئێد نیشانەی تەن صەد جار شکستەش (٢٥)
چون ڕەنگ کەرۆ زام تازە زامانم
ئاو مزۆ ئەو دەم کۆنە زامانم (٢٦)

---

(٢٣) بەرو : ببا . واتە : جار جاریش بە هەلسووراندنیکی چاوی خوشەویستیو ، بە جیلوەیەکی ئولفەت لەو چاوانەوە کە صەد خوشەویستی وەك لەیلا ئەکا بە کەنیزەكو ئەیان فروشی ، کوورەی ئاگری نازی خوی دینیتە جوشو عالەم بە جوریك گەرم ئەکا کە هەر بە شنوی گەرمای شەپولی دەلیای دەردی عەشق ، مەجنوون ویلی هەردەو هەرد ئەکا وەك تەمی دەلیا کە بچی بە ئاسمانا . مەبەس ئەوەیە سەوداو عەشقی مەجنوونو دلدارانی تر کە وەك تەمو مژی دەلیا داویانەتە کیوان ، نیشانەیەکە لە جیلوەی خوشەویستی یار کە دولبەرەکانی ئەداتە بەر .

لیرەدا ئەبی سەیری ناسکیی وتەی مەولەوی بکەین کە ئیشارەتی کردووە بو کار کردنی گەرما لە دەلیادا کە هەلمی لی پەیدا ئەکاو ئەو هەلمە بەرز ئەبیتەوەو ئەبی بە هەور بە سەر شاخانەوە ..

(٢٤) جەلال : لە عورفی ئەهلی تصوفدا عاجز بوونو رق گرتنە . تەجەللا : دەرکەوتن . تیر ئەندازی : تیر تەقاندن . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٢٥) پەر تیدا بەستە : جورە تیریکە نووکەکەی لقو پووپی پیوەیە بو ئەوەی لەش زور بریندار بکا . ئید : ئەم .

(٢٦) ئاو مزو : ئاو ئەزینیتە . واتە : خالو گیان ئەو دولبەرە نازارە ئەگەر خوی بو عاجز کردن ئامادە کردووەو وادەی تیر تەقاندنیەتی لە دلدارەکانی ، با بفەرموی ئەوە تیری لقو پوپ دار ، ئەمەش نیشانەی تیرەکانی کە لەشی صەد جار پیکراوو تیك شکینراوی ئیمەیە ، چونکە کە زامی تازەی لی کردمو بە خوینی سوور زامە تازەکانی لەشمی رەنگ کرد ، زامە کونەکانیشم ئاویان تی ئەزیتەوەو برینەکانیان تازە ئەبیتەوە .

زام ئەن وە تیر بەڵاش زیاتەر
ڕای ئامۆشۆی دڵ وە لاش زیاتەر (٢٧)

— ٢ —[1]

پای شادیم دیسان ماران گەستەوە
نە پیاڵەی چەم ژار تۆ بەستەوە (٢)
صەنەم پەرست نیم صەمەد ناسەنان
دووی کوورەی دەروون شیوەن ڕاسەنان (٣)

---

(٢٧) واتە : من بەم کارەساتە دلشادم ، چونکە تا زامی لەشم بە تیری بەلای ئەو زورتر بی ، زورتر کون ئەبیتە لەشم ، وە ریگە زورتر ئەبی بو دل کە لە لەش بیتە دەردوە بروا بو لای ئەو دولبەرە خوشەویستە .

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە لاواندنەوەی خوا لی خوش بوو شیخ عبدالصمدی خەلکی (خانەگا)ی لای (پاوە) دا وتووە کە رویشتووە بو کرماشان تەدارەکی ژن هینان بکری ، لە ریگادا مار ئەدا بە پیەوەو ئەمری .

(٢) واتە : دیسانەوە پیی شادیم مار گەستی ، وە ژاری ئەو مارە لە کاسەی چاوما تویی بەست ، چونکە یەکیك مار پیەوە بدا ژارەکەی کار ئەکاتە چاوی‌و رەنگی ئەگوری .

(٣) صەنەم : بت . صەمەد : خوا . واتە : من کەوا بو مەرگی شیخ عبدالصمد پەریشان‌و دل گرانم ، بت پەرست نیم بو شیوەی ئەو نارەحەت بم ، بەلکو خوا ناسم‌و ئەزانم مەرگی شیخ عبدالصمد زیانی گەیاندووە بە سوودی گشتی ، بویە وا خەفەتبارم‌و دووکەلی کوورەی دەروونم‌و شیوەنی بە سوزم راستەو لە خورایی نی‌یە . مەولەوی لە هینانی وشەی (صەنەم) و (صەمەد) دا بە عیلمی بەدیع هونەری (جناسی ناقص)ی بە کار هیناوە ، وە لە هینانی وشەی (صەمەد) دا هونەری (توریە)ی کردووە کە ئەوەتە وشەیەك دوو مەعنای ببی یەکیکی نزیك‌و یەکیکی دوور . لیرەدا مەعنای نزیکی صەمەد ذاتی خوایە ، مەعنا دوورەکەشی شیخ عبدالصمدی خوا لی خوش بووە .

ساقی ، مەی هەی داد ، مغنی ، چەنگێ
نەیچی ، های فەریاد ، مطرب ، ئاهەنگێ (٤)
گەرمیی مەی ، نەواو کزەی دەفو نەی
تێکەڵ بۆ چەنی زایەڵەی وەی وەی (٥)
واچدێ چ وادەی نشینگەی تەنگەن
یاران چەمەڕا برا درەنگەن (٦)
گردین تەدارەك بەغداشان جەمەن
وادەی زیارەت غوث‌الاعظمەن (٧)
بێ تۆ بەو خشووع دەس وە دوعاوە
کێ گەردەن کەچ بۆ نەو بارەگاوە ؟ (٨)

---

(٤) لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (نەی چی) نووسراوە (دەرویش) . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایییەوە .

(٥) نەوا : ئاوازە . کزە : سووتانەوە . واتە : ساقی تو مەی بینە ، گورانی بێژ توش بدە لە چەنگەکەت ، شمشال ژەن توش با هاوار لە شمشالەکەتەوە هەلسی ، مطرب توش ئاهەنگیك ساز کە ، تا گەرمیی مەیو کزەی دەف تیکەلی یەك ببن لە گەل هاوارو گریانو وەی وەی کردنا . مەولەوی لیرەدا هونەری (لفو نشری مشوش)ی بە کار هیناوە چونکە نەوا هی نەیەو کزە هی دەفە .

(٦) واچدی : بلین . نشینگە : جی دانیشتن . چەمەرا : چاوەری . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) گردین : گشتیان . غوث الاعظم : شیخ عبدالقادری گەیلانی .

(٨) واتە : بانگ کەنە شیخ عبدالصمد پیی بلین کەی ئیستا وادەی ئەوەیە تو گوری تەنگ بکەی بە نشینگەی خوت . هاوریکانت هەموو کوبوونەتەوە بچن بو بەغدا بو زیارەتی غەوث . چاوەریی تون . ئەگەر تو نەبی لە حزووری غەوثا بە ئەدەبەوە لە خوا بپاریتەوەو دوعای خیر بکەی . کیی تر هەیە لەو بارەگایەدا مل کەچ بکات . .

دەخیل جەماعەت بێ ئیمامەتەن
ئیمامەت ماتەم وە بێ قامەتەن (٩)
گۆشەی تای هیندی مەندیل بێ‌گەرد
مایل کەر ئەو لای سای گەردەن زەرد (١٠)
قیام دەر وە بەژن ئەو قەدو قامەت
قیامەت قام دەر پەرێ (قد قامت) (١١)

---

(٩) ماتەم : خەفەت . قامەت : قد قامت الصلوة .. تاد ، بەشیکە لە دوعایەکی تایبەتی ، بەر لـە نوێژی جەماعەت یەکیك لـە پشتی ئیمامەوە ئەی‌خوینی . لە کو کردنەوەی (جەماعەت) و (ئیمامەت) و (قامەت)دا بە پێی عیلمی بەدیع هونەری (طباق) هەیە کە بریتی‌یە لە کو کردنەوەی چەند وشەیەك کە پەیوەند لە نیوانی مەعناکانیانا هەبی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٠) تا : تال . هیندی : جورە کەتانیك بووە کردوویانە بە میزەرە . مایل : لار .

(١١) قیام دەر : راپەرینە . قیامەت قام دەر : روژی حەشر بەرپا کە . پەری : بو . واتە : بە شیخ عبدالصمد بلین دەخیلە جەماعەت ئیمامیان نی‌یە چونکە ئیمامەت خەفەتبارە بە هوی نەبوونی قامەتەوە لە بەر مەرگی قامەت کەر ـ وەك شیخ عبدالصمد بی ـ کەواتە راست بەرەوە لە جیی خوتاو میزەرەکەت بنیرەوە سەرتو بە عادەتی خوت لاری کەرەوە با ریشووەکانی بە لای گەردنتا بینە خوارەوە ، وە حەشری بەرپا کە بو (قد قامت الصلوة) کردن . لە بەینی (قەدو قامەت) و (قد قامت) دا بە پێی عیلمی بەدیع (جناسی ناقص) هەیە . لە هەندی نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

قیامەت ساز دەر چەنی (قد قامت)

واتە : لە گەل (قد. قامت الصلوة) کردنتا روژی قیامەت بەرپا کە .

هام دەردان پەی بەزم شادی جەم بی‌یەن
چ خەیرەن صەدای کار خەیر نی‌یەن ! (١٢)
مەیلت چەنی مان یەکجاری سەردەن ،
یا دوور با زامان مار کار لێت کەردەن ؟ (١٣)
ڕۆ پەرێ ئەو مەیل ڕای خوداییت ، ڕۆ !
ڕۆ پەی وەفاو شەرط ئاشناییت ، ڕۆ ! (١٤)
ڕۆ پەی ئێش سەخت مار گەستەی کاریت !
ڕۆ پەی دەرد سەر کەس نادیاریت ! (١٥)
ئەی تۆ کام نەدیت جە عەرووس نۆ
تا عەرووس خاك پەشتان بی وە تۆ (١٦)
جەی خار دندان ژار ئاوردەی مار
خاطر نازك وێت مەدەر ئازار (١٧)

---

(١٢) واتە : هاو دەردەکانت بو شایی‌و زەماوەندی تو کوبوونەتەوە ؛ تو چ خیرتە وا دەنگی کاری خیرت نی‌یە .

(١٣) مان : بەرامبەری مردن . دوور با : دوور بی ، خوا نەکردە . واتە : ئاخو مەیلت لە گەل مان یەگجاری سارد بووەتەوە ، یان خوا نەکردە زامی مار کاری لی کردوویت .

(١٤) پەری ، پەی : بو . واتە : داخی بە جەرگم لە بەر ئەو ئارەزوو کردنەت لە ریگای خوا ، وە لە بەر ئەو وەفاو بی مەرجی نەکردنەت .

(١٥) واتە : شین‌و رو رو بو ئەو ئازارە سەختە کاریگەردت کە بە هوی گەستنی مارەوە تووشت بووە ، وە بو ئەو دەردو مەینەتەت کە کەس هویەکەی تی ناگا .

(١٦) کام : مەرام . عەرووس : بووك . پەشتان : هاو پشت . واتە : ئەی کەسی کە هیشتا نەگەیشتبووی بە مەرامی خوت لە بووکی نویت ، بزوکی گور بوو بە هاو پشتت .

(١٧) جەی : لەم . خار : درك . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

تۆ نەو گوڵ باغ مصطفوی بی
گەنج خەزانەی مرتضوی بی (١٨)
گوڵ عادەتشەن بێ خار نمەبۆ
گەنج ڕەویەشەن بێ مار نمەبۆ (١٩)
غەریبیت زیاد نە شەهادەت بی
شەهادەت هەم دەم وە سەیادەت بی (٢٠)

---

(١٨) مصطفوی : نیسبەتە بو مصطفی کە مەبەس لی‌ی پیغەمبەرە دروودی خوای لی بی . مرتضوی : نیسبەتە بو مرتضی کە مەبەس لی‌ی حەزرەتی علی‌یـــە .

(١٩) رەویە : عادەت . مەولەوی لەم سە شیعرەدا دەس ئەکا بە دل خوشی دانەوەو لاواندنەوەی شیخی کوچ کردوو ، وە پی‌ی ئەلی بە هوی درکی ددانی پر لە ژاری مارەوە دلی خوت ئازار مەدە ، چونکە تو تازە گولی باغچەی پیغەمبەر بووی ، وە گەنجی خەزینەی حەزرەتی علی بووی ، گولیش عادەتیەتی بی درك نابی ، وە گەنجیش بی مار نابی . پەیوەندی مارو گەنج لەوەوەیە کە لە کونا لە هەر لایەك گەنجیکیان دانابی ، پەیکەری ماریکیان لە سەر داناوە بو سام دەربرین . لە ئەفسانەی کونیشا هەیە لە هەر لایەکا گەنج شاررابیتەوە مار ئەچی پەپکەی لە سەر ئەدا وەك چون رزق ئەچیتە سەر پارە .

مەولەوی جاریکیان ئەم پارچە هەلبەستەی ئەخوینیتەوە بو ئەحمـــەد پریسی‌ی ئاشنای ، ئەویش دەس بە جی ئەم تاقە شیعرە ئەلی :

نە ، نە ، ئەو مارە هەر مار غار بی
پەی پا بوس پاش وە ئینتیظار بی

واتە : نەخیر وا نی‌یە کە تو وتووتە ، ئەو مارە ماری سەر گەنج نەبوە ، مارەکەی ئەشکەوتی (ثور) بووە کە هاتبوو بو زیارەتی پیغەمبەر (دروودی خوای لە سەر بی) وە دای بە قاچی حەزرەتی ابو بکرەوە ، لیرەشا هاتبوو بو زیارەتی شیخ عبدالصمدو قاچی ماچ کرد .. بـــە راستی ئەحمەد پریسی خەیالیکی وردی بە کار هیناوە .

(٢٠) شەهادەت : شەهید بوون . ســـەیادەت : سەیدیەتی ، نەوەیي پیغەمبـــەر . واتە : سەرەرای ئەوەش غەریبی‌یەکەت لـــە کاتی مردنتا پایەی شەهیدیت بەرزتر ئەکاتەوە ، شەهیدی‌یەکەشت سەرەرای سەیدیەتیتە .

ئەی ڕەسوول ئارۆ شەوقش پەرواز دا
وە نازو ئیعزاز کار تۆ ساز دا (۲۱)
ڕجام هەن فەردا نەو گەردەلوولدا
بویەری نە ژێر سای ئەو ڕەسوولدا (۲۲)

— ۳ — (۱)

پزیسکەی چەخماخ کافیی کارمەن
چ وەختو وادەی ئەی گوفتارمەن (۲)
دڵەی کۆس کەفتەم هەم تەم کەردەوە
پەردەی سەبووریش تەمام دڕدەوە (۳)

---

(۲۱) شەوقش پەرواز دا : شەوق خستیە فرین . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(۲۲) فەردا : سبەینی . بویەری : تیپەری . واتە : مادەم ئەم فروستادەیە کە عیزرائیلی مەلائیکەی گیان کیشانە ئەمرو شەوق خستیە سەر بالی فرین و هات بە نازو شکووە کاری توی ساز کردو گیانی کیشاو خستیتیە ری بو سەفەری ئەو دنیا ، تکام وایە لە گەردە لوولی روژی مەحشەریشا ئەو فروستادەکەی تر کە حەزرەتی پیغەمبەرە بە فریات بگاو لە ژیر سیبەری ئەودا تیپەری .

— ۳ —

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدە دریژەی کە وەك چەند پارچە هەلبەست وایە . بە زوبانی حاجی مەحموودی یار وەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەدی کوریکی مردوویا .

(۲) کافیی کارمەن : بەسمە . چ : کەی : واتە : ئیشی **پرشنگی** چەخماخەی تفەنگەکە کە عبدالرحمانی کورمی کوشت بەسە بو ئیشی **دلم** کە خومی پیوە خەریك بکەم ، ئیتر کەی وەختی ئەوەیە قسە بکەم و بیلاوینمەوە . وە چی ئەتوانم بلیم ؟

(۳) دردەوە : دری یەوە . مەعنای ئەم شیعرەدو دوو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

ناڵاو گرەواو خولیاوەو خول وەرد
جەو بووڵ دەردا وێش سامان سا کەرد (٤)
ئیسە بووڵ دەرد کەرۆ وە سەردا
دەك سلامەت بی چیت ئی خەبەر دا (٥)
دڵە پۆشابێ پەردەی سەبووری
سازابێ چەنی دەردەکەی دووری (٦)
پەردەی سەبووریم دڕیا ، ڕۆڵە ڕۆ
ڕیشەی جەرگەکەم بڕیا ، ڕۆڵە ڕۆ
وە ناکام هیجرەت کەردەم ، ڕۆڵە ڕۆ
داخان گشت وە خاك بەردەم ، ڕۆڵە ڕۆ (٧)
خان‌و مان خامۆش بێ تۆ ، ڕۆڵە ڕۆ
ئەطفالان مەدهۆش بێ تۆ ، ڕۆڵە ڕۆ (٨)

---

(٤) گرەوا : گریا . خول وەرد : خولی خوارد . بوول : خولە میش . دەردا : دەرەوەدا . سامان سا . ویران .

(٥) کەرو : ئەکا . چیت : بو چیت . ئی : ئەم . واتە : دلـە کوس کەوتووەکـەم دووبارە تـەم دای‌گرتـەوەو پەردەی خو را گرتنی دادری‌و نالاندی‌و گریاو سوورایەوەو گیژی خوارد ، وە لە ناو خولە میشی بەر مالاندا خوی تلاند ، ئیستەش خولە میشی دەردو مەینەت ئەکا بە سەر خویا ، بی بەلا بی بوچی ئەم خەبەرە ناخوشەت پی دا تا وا لە خوی بکا . وا دیارە حاجی مەحموود پاش کوژرانی عبدالرحمانی کوری ، کوریکی تری مردووە ، وە زامی پیشووی کولاوەتەوە .

(٦) پوشابی : پوشی‌بووی . سازابی : گونجابوو .

(٧) واتە : رولـە نا وادە کوچ کردووەکـەم ! رولـە ئاوات نەهاتووە دی‌یەکەم !

(٨) واتە : رولەکەم مال‌و دیوەخان بی تو کش‌و ماتە .

تەڵمیت سیا پۆش بێ تۆ ، ڕۆڵە ڕۆ
خاتوونان بێ هۆش بێ تۆ ، ڕۆڵە ڕۆ (٩)
کام وەصفت خەیاڵ ، کام شێوەت یاد کەم ،
پەی کام خەسڵەتت دادو فەریاد کەم !
پەی عەقیدەو دین موسوڵمانیت ، داد !
پەی شێوەی شیرین نەوجوانیت ، داد !
پەی ئەو عەقڵو فام هۆشیاریت ، داد !
پەی خۆش نیگاریو خۆش ڕەفتاریت ، داد !
فەریاد پەی ئیخلاص ، ئاخ پەی ئایینت
پەی ئاغەی دنیاو پەی ئاغەی دینت (١٠)
هەر کەس دیم ، دیدەم ، مەیل تۆ پێش بی
کێ بی ، کێ ، جە تۆ خاطرش ڕێش بی (١١)
فەڵەك جەرگش دەن وە مەودای چڵدا
کام خاطر ڕێشیش بی نە تۆی دڵدا (١٢)
دەورش وەی طەورە ، ئەی جەورە ئاوەرد
من حەسرەتمەند کەرد ، تۆ بەو دەردە بەرد (١٣)

---

(٩) تەلمیت : ئەو بارگەو بنەیەیە کە کوچەری‌یەکان ئەیبەن بو کویستان .
واتە : لە بەر نەبوونی تو بارو بارگەی کویستانمان ردش پوشە .
(١٠) واتە : ئای بو گەورەییت لە کارو باری دینو دنیادا .
(١١) ریش : برینــدار . مەعنای ئــەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .
(١٢) دەن : بدەن . مەودا : تیژی .
(١٣) دەورش : سوور خواردنەوەی . واتە : گیانەکەم من هەر کەسم دیوە خوشەویستی‌ی توی لە دلا بووە ، ئەبی کی بی دلی لە تو ئیشابی . نازانم فەلەك ، یا خوا جگەری بدەن بە سەر چلی تیژا ، چ کینەیەکی لە دلا بوو لە تو ، وا وای لی کردی ، وە بەم جورە ئەم ستەمەی کرد منی مەینەتبار کردو تویشی بەو دەردە برد ؟

پۆی خەیانەی فەرد بۆ عەنبەرینت
دەس ڕێسەکەی فکر بیکر شیرینت (٢)
چون ئارەزووی وەصڵ نە تۆی مەحرووم
تەندبێت وە تان فەرد مەعدوومی (٣)
چون شەبەندە ڕۆژ صەد تەرزە ڕەنگدا
تەوەن دان وە تاڵ دێبای فەرەنگدا (٤)

— ٤ —

(١) مەولەوی ئـەم پارچە هەلبەستەی لـە وەرامی (شیخ عبداللەی داخی) یا نووسیوە کە شاعیرێکی بەرز بووە ، وە زور جار نامەی بە هەلبەست بو مەولەوی ناردووەو ئەویش وەرامی داوەتەوە . جاریکیان مەولەوی لـە وەرام دانەوەدا دوا ئەکەوی ، داخی‌یش غەزەلیکی بو ئەنیری ، وە لە غەزەلەکەیا گلەیي لی ئەکا بەرامبەر بە دوا کەوتنەکەی ، وە تاقە شیعریکی مەولەوی ئەخاتە ناو شیعرەکانی ، مەولەوی‌یش لە وەراما ئەم غەزەلەی بو ئەنووسی :

(٢) پو : هەر پارچەیەکی تەنراو دوو جورە تالی تیایە : تالی راکیشراو کە پی‌ی ئـەلین (تان) یا (رایەل) ، وە ئـەو تالانە کە ئەبرین بە ناو تالـە راکیشراوەکانا وە پی‌ی ئەلین (پو) . فەرد : شیعر . دەس ریس : ریسراوی دەس . فکر بیکر : فکری تازەی بە خەیالی کەسا نەهاتوو . مەعنای ئـەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٣) نە توی : لە ناوی . تەندەبیت : تەنی‌بووت . واتە : پوی خەیاتەی ئاوریشمی شیعرە بون خوشەکەت ـ کە بەدەستی فکری تازەی جوانی خوت رستبووت ـ تەنی‌بوو لە گەل تانی شیعری ناپەسەندی من . ئەمەش وەك ئەوە وابوو کە ئارەزووی بە یار گەیشتن ـ بەو جوانی‌یە کە هەیە ـ بیخەیتە ناو خەیالی نا ئومیدی‌یەوە . لیرەدا مەولەوی بە نەزاکەت خوی ئەشکینی کە شیعری داخی بە ئارەزووی بە یار گەیشتن ، وە شیعری خوی بە خەیالی نائومیدی دائەنی .

(٤) شەبەندە روژ : شەبەنگە بە روژ ، پارچەیەکە بـە چەند رەنگ ئەنوینی . تەوەن : بەرد . دیبا : جورە قوماشیکە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایي‌دا دی .

پەی دەفع سەودای دەرد نەمامان
بەرگێ بی پەی دڵ سەر تا وە دامان (٥)
دڵ ئەو بەرگ‌و بۆی جارانش نەبی
ڕووی لوای مەجلیس یارانش نەبی (٦)
پۆشتەت کەردەوە ئیحسانت یاوا
دەك هەی دەوڵەمەند یانەت هەر ئاوا (٧)
بێ باکیم عیللەت دڵ سەردی نی‌یەن
بێ مەیلیم جە تەرك هام فەردی نی‌یەن (٨)
بەڵام مەسئەلەی فتوای قەزای حەق
نە مەحکەمەی شەرع حاکم مطلق (٩)

---

(٥) پەی : بو . نەمامان : ئەو دولبەرانەی کە وەك توولی نەمام ساف‌و بەرزن ، یان ئەو کەسانەی کە بەین تیك ئەدەن . واتە : ئەو پارچە شیعرەی تو کە وەك شەبەنگەبەروژ بە چەند رەنگ ئەنوینی ، وە لە جوانی‌یا بەردی دابوو بە تالی پارچەی نەرەنگیدا ، بو چار کردنی سەوداو عەشق‌و دەردی دولبەرەکان بەرگیکی رەساو سەر تا پی داپوش بوو ، یا خود : بو دەفعی سەودای فیتنەی نەمامەکان بەرگیکی دل پاریز بوو ، وە هەموو دلی ئەپاراست .

(٦) نەبی : نەبوو . لوای : رویشتنی . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(٧) یاوا : گەیشت . یانە : مال . واتە : بەر لە هاتنی پارچەکەی تو دلم بەرگ‌و بوکەی جارانی نەبوو ، وە رووی نەبوو بچیتە ناو کوری یارانەوە . بەلام کە پارچەکەی تو گەیشت ، دلمت پوشتە کردەوە ، زور خیرت گەیشت . سا یا خوا دەولەمەند هەر مالت ئاوا بی .

(٨) عیللەت : بە هوی . واتە : نامە نەنووسینم بە هوی دل ساردی‌یەوە نی‌یە ، وە لە بەر ئەوە بی مەیل نەبووم کە دەستم لە دوستایەتیت هەلگرتووە .

(٩) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي بەسراوە بە یەکەوە .

ئەو عەرووس سۆز وە دڵ پەروەردە
خەرج گیان وە گیان وە کابین کەردە (١٠)
وە هەر سە تەڵاق باینە کەردەن
یاد ڕجعەتش وە دڵ ناوەردەن (١١)
کەم بی شنۆی وەش ئاە صوب دەمی
وشکاوش ئاما جۆی چەمەی چەمی (١٢)
بێ سۆزی مەنزڵ دڵ کەرد وە یاتاخ
پەی ئاوو هەواش ئاو ئاەو ئەو داخ (١٣)

---

(١٠) عەرووس : بووك . سوز : شەوق . خەرج : پارەی نەخت . کابین : مارەیي .

(١١) باینە : ئەو تەلاقەی کە چاك ناکریتەوە . رجعة : گیرانەوە ، ئەو تەلاقەی کە چاك ئەکریتەوە . واتە : بویە نامەم بو نەناردووی‌و شیعرم بو نەنووسیوی چونکە مەسەلەی فتوای قەزاو قەدەری خوا لە دادگای شەرعی حاکمی مطلق‌دا کە خوایە وای پیویست کردووە ئەو تازە بووکە خوشەویستەم کە بریتی‌یە لە شەوق‌و سوزی دلم ، وە بە دل بەخیوم ئەکرد ، وە گیانی خوم دابوو لە مارەیي‌یدا ، فتوای هەر سە تەلاقەی خوی وەرگری وە دەرفەتی هینانەوەی بو نەهیشتبووم . بە کورتی بە هیچ کلوجیك سوز لە دلما نەماوە ، ئیتر چون نامەت بو بنووسم .

(١٢) کەم بی : کەم بووەوە . وەش : خوش : صوب دەمی : بەیانیان . جوی : جوگەی . چەمەی : سەرچاوەی . چەمی . چاو . واتە : بە هوی ئەوەوە کە سوزی دلم نەماوە ، شنوی هەناسە هەل‌کیشانی سبەینانم کەم بووەتەوە ، وە ئاوی سەرچاوەی چاوم کە جاران لە بەر سوزو عەشق دام‌ئەرژاند ، ئیستا وشکاوی هاتووە .

(١٣) یاتاخ : مەبەس جی‌و ماوایە . ئەو : ئەگەریتەوە بو هەوا . واتە : لەو کاتەوە کە سوزی دلم نەماوە ؛ بی سوزی کە دوژمنیەتی هاتووە دلی داگیر کردووم وە کردوویە بە ماواو مەنزلی خوی ، وە لە بریتی‌ی ئاوو هەوای خوش لە دلما ئاەو هەناسەی سارد بووە بە ئاو ، وە ئاخ‌و داخ بووە بە هەواکەی .

وە بێ من تۆ وێت ذهنت پێ یاوان
خاست فەرماوان دانەت شکاوان : (١٤)
بێ بەدەڵەن عومر خاسش هەر پاسەن
باختش پەی مەعشووق بێ بەدەڵ خاسەن (١٥)

— ٥ — (١)

پێشانیم هەوەس زانووش جازمەن
تەعظیم جەناب پیری لازمەن (٢)

---

(١٤) ویت : خوت . یاوان : گەیشتووە . دانـەت شکاوان : دورت قلاشتووە ، کینایەیە لە قسەی جوانو بە جی کردن . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری پاشەوەدایە .

(١٥) پاسەن : وایە . باخت : خەرج کردن . واتە : گیانە تو بە بی من باشی تی‌گەیشتووی‌و چاکت فەرمووە کە وتووتە هیچ شتی نابی بـە هاوتاو بەرامبەری عومر وە بە هیچ شتی ناگوورریتەوە ، کەواتە وا چاکە ئینسـان بـە خورایی بی‌بەخشی بە دلدار ، وە بە تەمای ئەوە نەبی کە ئەو لە بریتی‌ی ئـەو بەخشینەدا پاداشی بداتەوە ، بویە تویش کە ئەوەندە بە وەفاو دوستی من بووی نابی بە تەمای هیچ بی لیمەوە .

— ٥ —

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیدا سکالا لە دەس پیری ئەکا وە لە گەل خوی ئەدوی .

(٢) پیشانی : ناو چەوان ، تەویل . هەوەس : ئاردزوو . زانوو : ئەژنو . واتە : ناو چەوانم دانەویوەتەوە ئاردزووی ئەوەی هەیە بکا بە ئەژنوم . چونکە پیری وادەی هاتووەو ریز لی گرتنی پیویستە .

بالاَ کەردەوە مەیل ئەو لای پەستی
وردیکلاَنەن دەروازەی هەستی (۳)
مەعدوومی ! کردەی بەدی هەزار تەرز
زانووی ئومێدت ناوەرۆ ئەو لەرز (٤)
ئەو کەس مزانوو ستارەن ئارۆ
جەو بوزورگ‌تەرەن شەو ئەو ڕۆت نارۆ (٥)
سفیدیت قەڵغان پەی ڕووی سیات بۆ
کەمانیت شەفیع تیر دیات بۆ (٦)

---

(۳) ئەو لای : بو لای . پەستی : دانەوینەوە . وردیکلانەن : بچکولەیە . هەستی : بوون . مەبەس لە ژیانی ئەو دنیایە . واتە : بالام ئارەزووی دانەوینەوەی کردووەتەوە ، چونکە گور کە دەرگای ژیانی ئەو دنیایە ـ بچکولەیە ، وە ئەگەر مروف خوی دانەنەوینیتەوە ناتوانی پیا بروا . مەولەوی کە وشەی (کەردەوە) بە کار دینی واتە (کردووەتەوە) ، ئەیەوی ئەوە بگەیەنی کە مروف لە کاتی لە دایك بوونیشیا خوی دائەنەوینی . ئەم شیعرە ئیشارەتە بە ئایەتی پیروزی (و من نعمره ، ننکسه فی الخلق) واتە : ئەوەی زوری بژینین لە ئەنجاما ئەی‌چەمینینەوە .

(٤) کردە : کردەوە . ناوەرو : نەیەنیت . واتە : ئەی مەعدوومی کرداری خراپی هەزار رەنگەت ، ئەژنوی هیوات نەیەنیتە لەرزە ، وە ئومیدت بە لوتفی خوا کەم نەبی .

(٥) ستارەن : گوناە پوشە . ئارو : ئەمرو . نارو : نەیەنی . واتە : ئەو خوایەی کە ئەزانم ئەمرو لە دنیادا گوناە پوشە لەوە گەورەترە کە شەو نەیەنیتە روژت وە روژی قیامەتت لی نەکا بە شەو ، وە گوناهەکانت ببەخشی .

(٦) سفیدیت : ریش سپیەتیت . کەمانیت : چەمینەوەت وەك کەوان . شەفیع : تکا کار . دیات : روانینی حەرامت بو خەلك . واتە : ئومیدم وایە سپیەتی‌ی مووی سەرو ریشت ببی بە قەلغان نەیەلی لە روژی قیامەتا روو رەش ببی ، وە پیری‌و چەمینەوەی بالات وەك کەوان ببی بە تکا کار بو ئەوەی نەیەلی گرفتاری سزای روانینی حەرام ببی . مەولەوی لەم شیعرەیدا بە پی‌ی عیلمی بەدیع هونەری (طباق) ی بە کار هیناوە کە بریتی‌یە لە کو کردنەوەی چەند وشەیەکی پەیوەند بە یەکەوە دار ، وەك سپی‌و رەشی‌و تیرو کەوان‌و قەلغان . هەروەها ئیشارەتی کردووە بو فەرموودەی پیغەمبەر کە فەرموویەتی (النظرة سهمة مسمومة من سهام ابلیس) واتە : سەیر کردنیکی حەرامی ئافرەت تیریکی زەهراوی‌یە لە تیرەکانی شەیتان .

نمەبۆ پیریو تەن ناتەوانیت
وەی دوو فەردەوۆ ئاو دەس جوانیت : (۷)
عەزابم ئەر صەد جە حەد بەر شی‌یەن
جە ڕووسیاییم گرانتەر نی‌یەن
من کە خەجاڵەت خزمەت ئاما پێم
جەهەنم صەد ساڵ دۆزەخ بۆ وە جێم (۸)
مطرب ، بۆ وە داد دڵگیریمەوە
پیری ها ئاما وە پیریمەوە (۹)
نەوات وێرانەی دڵ کەرۆ ئاوا
چەنی بەستەی فەرد بێساران ماوا : (۱۰)

---

(۷) تەن نا تەوانی : بی هیزیی لەش . ئاو دەس : هاو تا . واتە : پیریو لاوازیی لەشت لە گەل ئەم دوو شیعرەی پاشەوەدا نابن بـە هاوتای خوا پەرستیی سەردەمی لاوینیت ، چونکە دوو شیعرەکە کە سکالای حالتن لـە پیریدا ، لە بارەگای خوادا باشترن لە خوا پەرستیو خو بە باش زانینی دەوری لاویت لە بەر ئەوە کە لای خوا گوناە کردنو پارانەوە بە نرخترە لە پەرستنو خو لی بایی بوون بە هوی پەرستنەوە .

(۸) ئەم شیعرەو شیعری پیشوو ئەو دوو شیعرەن کە لـە شیعری پیشووترا ئیشارەتی بو کردن . واتە : هەرچەند عەزاب دانم لە رادە بە دەر بی لام گرانتر نی‌یە لە روو رەش بوونم لە خزمەتتا وە ئەوم پی باشترە ، چونکە من کە لـە ئەنجامی تاوانباریی خوما بە شەرمەساری‌یەوە بگەمە خزمەتت ئیتر مەبەسم نابی هەرچەند صەد سالیش لە دوزەخا سزا بدریم ؛ لە بـەر ئەوە سزا چەشتنم پی باشترە بو ئەوەی بە روویەکی سپی‌یەوە بیمە خزمەتت .

(۹) بو : بی . داد : هاوار . دلگیری : زویری . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(۱۰) نەوات : ئاوازەی خوشت . چەنی : لە گـەل .. بیساران ماوا : ئەوەی خەلکی بیسارانە ؛ مەبەس مەلا مصطفیی بیسارانی‌یە کە شاعیریکی بەرز بووە . واتە : کاکی گورانی بیژ بی بە هاواری عاجزیمەوە ، چونکە پیری وا هات بە پیریمەوە ، وە با ئاوازەی خوشت دلی ویرانەم ئاوا کاتەوە بـەم شیعرانەی خوارەوەی مەلای بیسارانی .

« ئینه گرد جه وەخت نادانیم بی‌یەن »
« فەصڵ سەرمەستی‌ی جوانیم بی‌یەن » (١١)
« ئیسه ها جه گشت پەشیمانیم بەرد »
« وادەی پیریمەن جوانیم ویەرد » (١٢)
« کۆچ دواییمەن ، یاوانم نۆبە »
« نۆبەی تۆبەمەن ، کەرەمدار ، تۆبە ! » (١٣)

– ٦ –

پەژارەت شادیم جه بێخ ئاوەردەن
دووریت ڕیشەی دڵ خەیمە کەن کەردەن (١)
فیراقت فەرقم وە تووتیا کەرد
جیاییت ئازام جه هەم جیا کەرد (٢)

---

(١١) گرد : گشت . فەصل : سەر دەم . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .
(١٢) ویەرد : بە سەر چوو .
(١٣) یاوانم نوبە : سەرەم هاتووە . واتە : خوایە هەرچیم کرد لە سەردەمی نەزانی‌و لاوێتیما کردم ، وا ئیستا پەشیمان بوومەوە لە هەمووی چونکە جوانیم بە سەر چوو ، وە وادەی پیریم هات‌و ئەجەلم نزیك بووەتەوە ، وە وەختی ئەوەیە کە توبە بکەم ، سا خوای بەخشندە لیم ببوورە .

– ٦ –

(١) خەیمە : خێوەت . واتە : خەفەتی دووریت شادی‌و خوشی‌ی لە دلما نەهیشتووە ، وە ریشەی دلی وەك خێوەتی هەلکەنراو لی کردووە .
(٢) فەرقم : کەللە سەرم . تووتیا : دەرمانیکی زور وردە . ئازام : ئەعزام . واتە : فیراقت کەللەی سەرمی وەك تووتیا هاریوە ، وە جیاییت ئەندامەکانی لەشمی لە یەك کردووەتەوە .

وەسواسەت وەی تەور ئێش دان وە جەرگم
وە مەرگت قەسەم ڕازیم وە مەرگم (٣)
وێت بدەر ئینساف نەو نەمام نۆ
مەردەن خاستەرەن یا خۆ دووریی تۆ ؟ (٤)
مەردەن یەك ساتەن ئەرواحەکەی وێم
دووریت هەر ساتێ صەد مەرگەن پەرێم (٥)
مەر جەستەی خەستەی من جە فۆلادەن
یەند دووریت وینۆ هێمان دڵ شادەن (٦)
دەك ڕەحمەت ئەو قەبر گشت وەفاداران
خصوصا ئەو کەس شای وەفا داران (٧)

---

(٣) وەسواسەت : خەیال لی کردنەوەت . وەی تەور : بە جوری .

(٤) ویت بدەر ئینساف : واتە خوت بە ئینسافی خوت حوکم بدە .

(٥) پەریم : بوم . واتە : مردنم چاکترە لە چەشتنی دووریت چونکە ئەو جاریکەو ئەبریتەوە ، بەلام دووریت هەر سەعاتیکی مردنیکە .

(٦) فولاد : پولا . وینو : ببینی . واتە : بوچی لاشەی نەخوشی من لە پولا داریژراوە تا ئەم هەموو دووری‌یەت ببینی‌و هیشتا هەر دلشاد بی .

(٧) ئەو : لە . واتە : دەك رەحمەتی خوا لە گوری هەموو خاوەن وەفایەك . بە تایبەتی لە گوری ئەوانە کە وەفاکەیان ئەوەندە بی گەردە شای هەموو وەفایەکە .

پەشێوی وە نەزم لوولووی ئەسرین دا
پەروین دائیرەی خورشید تەزیین دا (٢)
جای ناخوون وە خوون ئەو گۆنای بێ گەرد
ئیشارەت وە مانگ مەینەت دڵ کەرد (٣)

- ٧ -

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە لاواندنەوەی پەریزاد خان ناویکا وتووە کە یەکیك بووە لە ژنە بەگزادەکانی جاف .

(٢) لوولوو : لوءلوء ، مرواری . ئـەسرین : فرمیسك . پـەروین : ئەستیرە . خورشید : خور . واتە : ئەم ماتەمە رشتەی مروارىی فرمیسکی هونراوەی ئافرەتانی تیك دا ، وە ئەو دەنکە فرمیسکانە کە وەك ئەستیرە وان توپی رووی ئەو ئافرەتانەیان رازاندەوە کە وەك روژ وایە . مەبەسی ئەوەیە نازاران ئەوەندە بە سوز ئەگرین فرمیسکیان کە ئەوسا وەك رشتەی مرواری وابوو ئیستە بە ناریکی ئەرژیتە خوارەوە ، وە ئەو دەنکە فرمیسکانە کە بە دەوری روویانا ئەرژیتە خوارەوە دائیرەی روویان ئەرازینیتەوە .

مەولەوی لەم هەلبەستە بەرزەیا لە لایەکەوە تەشبیهی رووی ئافرەتەکانی کردووە بە روژ ، وە لە لایەکی ترەوەو ئیشارەتی کردووە بو ئەوە کە لە خەفەتا روژی روویان زەرد بووە ، ئەگینا ئەستیرە بە دەوری روژا دەرناکەوی .

(٣) ناخوون : نینوك . خوون : خوین . واتە : جی نینوکی ئەو نازارانە کە رووی خویانیان هەلکەندووە ، وەك مانگی یەك شەوە وایە بە روویانەوە کە نیشانەی ماتەمو مەینەتی پیوە بی . ئەمە ئیشارەتە بەوە کـە ئەستیرە ژمیرەکان ئەلین هەر مانگیکی یەك شەوە رەنگی سوور بنوینی نیشانەی شەرو شـورە .

شیرینیی قامەت قیامەت نەوەرد
سەڵای فەرز بەرگ ئازیەتی ئاوەرد (٤)
هەنی فتوای شەرع بادە نۆشان بۆ
حەڵاڵیی کاڵای ماتەم پۆشان بۆ (٥)
وەشەن ئەو باڵا چون بەو کاڵاوە
بازش ئەو کاڵا هەر بەو باڵاوە (٦)

---

(٤) قامەت : بالا . قیامەت نەوەرد : بیابانی قیامەت تەی کەر . ئازیەتی : تەعزیە . ئاوەرد : هینا . واتە : جوانیی بالای ئەو خاتوونە کوچ کردووە کە بیابانی قیامەتی تەی ئەکرد بانگی هەلدا بو فەرز بوونی پوشینی بەرگی ماتەم . مەولەوی لیرەدا بە وشەی (قامەت) ئیشارەت بو (قامت)ی نویژ ئەکا کە ویردیکی تایبەتی‌یە بەر لە نویژ بە دەنگی بەرز ئەخوینری بو راست بوونەوەی نویژ کەران . وە بە وشەی (سەلا) ئیشارەت بو (صلاة) ئەکا بە مەعنا نویژ . واتە : وەك چون بە دوای (قامت) کردنا نویژی فەرز دی ، بە دوای قامەتی ئەو نازارە کوچ کردووەشا پوشینی بەرگی ماتەم فەرز بووە . لیرەدا بە پیی عیلمی بەدیع لە بەینی وشەی (قامەت) و (قیامەت) دا هونەری (جناسی ناقص) هەیە ، وەك چون لە بەینی (قامەت) و (سەلا) دا هونەری (طباق) هەیە .

(٥) هەنی : ئیتر . کالا : پارچە ، قوماش . واتە : مادەم کە ئەو مرد ئیتر با شەرع فتوای حەلال بوونی شەراب خواردنەوە بدا ؛ چونکە قورگی خەلك پر بووە لە گریان وە لە شەراب بەو لاوە بە هیچی تر چاك نابیتەوە ، کەواتە شەراب خواردنەوە دروستە ؛ وە با شەرع فتوای حەلالیی پوشینی بەرگی ئازیەتی بدا .

(٦) وەشەن : جوانە . بازش : لیی گەری . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

حەیات جە ظلمات جیا نمەبۆ
کاوە وە بێ بەرگ سیا نمەبۆ (٧)

- ٨ - (١)

پەیغام بالای خەمبارەکەی تۆ
خەمیای حەلقەی گۆشوارەکەی تۆ (٢)
چەند وە سەرگۆشی وە گۆشت ئاوەرد
چون بەدبەخت بیم تۆ گۆشت نەکەرد (٣)

- ٩ -

پەی کەسێ خاسەن هەوای سەیر باخ
ماسیوای مەعشووق نەبۆش ئاخو داخ (١)

---

(٧) حەیات : ئاوی حەیات . ظلمات : تاریکی . کاوە : میسکی بون خوش . سیا : رەش . واتە : بالای ئەو ئازیەتی بارانە زور جوانە بەو بەرگە رەشەی بەریانەوە ، کەواتە لێیان گەری با هەر ئەو بەرگەیان لە بەرا بی ، چونکە ئەوانە وەك ئاوی حەیات وان ، هەر وەك ئەو لە تاریکایی‌دایە - بە پێی ئەفسانەی کون - ئەمانیش ئەبی لە بەرگی رەشا بن ، وە ئەوانە وەك میسکی بون خوش وانە ، ئەبی بەرگی رەشیان لە بەرا بی وەك ئەم پیستیکی رەشی هەیە .

- ٨ -

(١) مەولەوی لەم دوو شیعرەیا لومەی دوستیکی ئەکا کە چەند جار راسپیری‌یەکی ناردبوە لای ، بەلام ئەو گوێی نەدابویە .

(٢) پەیغام : راسپیری . خەمیا : چەمیوە . گوشوارە : گووارە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٣) سەرگوشی : چپە . واتە : راسپیری‌یەکەی منی خەفەتباری توو چەماوەی ئەلقەی گووارەکەت ، چەند جار بە چپە درا بە گویتا ، بەلام چونکە من بەدبەخت بووم تو گویت نەدایە .

- ٩ -

(١) هەوا : ئارەزوو . سەیر : تەماشا کردن . نەبوش : نەی‌بی . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

من جفت مەعشووق دەرد هەمڕازمەن
چون باز سەرچڵ وادەی بازمەن (٢)

— ١٠ — (١)

پەنج بی‌یەن وە شەش ، شەش ڕوو کەرد نە پەنج
حەریر نە مابەین بی‌یەن گەوهەر سەنج (٢)

— ١١ —

پیری‌و فەقیری‌و کەثیفی ، هەر سێ
نەبۆ وە هیجران بار هیچ کەسێ (١)

---

(٢) جفت : لە گەل . هەمراز : هاوری . واتە : ئارەزوو کردنی سەیری ناو باخ بو کەسی باشە کە جگە لە یار هیچ خەفەتیکی لە دلا نەبی . بەلام من سەرەرای یار دەردیش بووە بە هاوریم ، وە وەك بازی سەر چلان . یان وەك بازی ئوقرە نەگرتوو ، وادەی باز دانمە وە خوم پی راگیر ناکری لە باخا بو سەیر کردن .

— ١٠ —

(١) مەولەوی لەم شیعرەیا شیوەی نووسین روون ئەکاتەوە .

(٢) حەریر : ئاوریشم ، مەبەس قاقەزە . گەوهەر سەنج : گەوهەر ریك خەر . واتە : پینج پەنجەکەم لە گەل قەلەمەکەی دەسما بوون بە شەش . وە ئەم شەشە روویان کردووەتە پینج پەنجەکەی ترم ، قاقەزەکەیش لە بەینی ئەم دوو دەستەما بووە بە گەوهەر ریك خەر . مەبەسیش لە گەوهەرەکە تیپە نووسراوەکانە .

— ١١ —

(١) کەثیفی : پیس‌و پوخلی . هیجران بار : باری مەینەت . واتە : یا خوا پیری‌و هەژاری‌و پیس‌و پوخلی نەبن بە باری مەینەتی سەرشانی هیچ کەس .

تپی ٹی

— ١ — (١)

تەژنەی گیان وە لەب سەودای سەبووری
کەفتەبێم نە گێج دەریاکەی دووری (٢)
دیم نەشئەی فێنك سێراوی سەر دا
شنۆی زیندەگیم ئاما وە بەردا (٣)
چێش خضر نامەی تۆش ئاوەردەوە
دەك ڕستگار بۆ ، ئیحیام کەردەوە (٤)

— ١ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەلبەستەی لە وەرامی برادەریکیا نووسیوە کە ئەو ئیزنی دوستیکی خوی‌و مەولەوی‌ی دابوو بروا بو سەفەریك . ئەو برادەرە‌ی مەولەوی زوری پی ناخوش بووە ئەو دوستە بروا بو سەفەر . مەولەوی‌یش هەروا پی‌ی ناخوش بووە . جا برادەرەکەی مەولەوی بو مەولەوی ئەنووسی من زور عاجزم لە بەر خەفەتباری‌ی تو بە هوی سەفەری دوستەکەمانەوە ، وە بو ئەو خەفەتباری‌ی تویە عاجزترم لە عاجزی‌یەکەی خوم لە بەر سەفەری ئەو ، وە بانگی مەولـەوی ئەکـا بروا بو لای تا هەندیك پیکەوە رابویرن . مەولەوی‌یش لە وەرامی ئەو برادەرەیا ئەم پارچە هەلبەستە ئەنووسی :

(٢) تەژنە : تینوو . گیان وە لەب : گیان هاتووە سەر لیو . کەفتەبیم : کەوتبووم . مەعنای ئـەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پیکەوە دی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (تەژنەی) نووسراوە (خەستەی) واتە ماندوو بووم .. بەم پی‌یە ئەم پارچە هەلبەستە یەکیك ئەبی لە پارچە هەلبەستەکانی تیپی خی .

(٣) سیراوی : تیراوی . سەردا : دەرکەوت . شنو : شنە . ئاما وە بەردا : هاتەوە بە بەرا .

(٤) چیش : چونکە . رستگار : رزگار . واتـە : تینوو بووم ، لـە تاو خوراگرتنم لە بەر دەردی دووری‌ی دوست ، گیانم گەیشتبوە کونە لووتم . وە کەوتبوومە گیژاوی دەلیای دووری‌یەوە ، لە ناکاو دیم نەشئەی فینکی تیراو بوون سەری داو شنوی ژیانم هاتەوە بە بەرا ، چونکە خدری فروستادەت قامەی توی هینا . دەك سا خوا رزگاری کا وا زیندووی کردمەوە .

یاوا پێم پەرێم زایەڵەی زاریت
زگاریی زامەت بێ دەوای کاریت (٥)
مزانوو ، هامفەرد ، پڕ شەرتو شۆنی
یارم ، دڵدارم ، غەمخوارم تۆنی (٦)
بەڵام تۆیچ ئاخر ڕەنجت بەردەبێ
چەند جار ژار مار دووریت وەردەبێ (٧)
پەی چێش وستانێت ئەی مەهلەکەی سەخت
فتوای لوات دا ، لوا وە بێ وەخت (٨)
زوانت ، وەختێ ئیزنش تەڵەب کەرد
لاڵ کەی نمەبۆ ، چەنی (ئا)ش ئاوەرد ؟ (٩)
چەم بێ پەی دینش بینابیش کەم بی
گۆش بێ شنەفتش صەداش ماتەم بی (١٠)

---

(٥) یاوا : گەیشت . پەریم : بو من . زگاری : زویری . زامەت : زەحمەت . کاری : کاریگەر . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٦) مزانوو : ئەزانم . پر شەرتو شونی : بە وەفاو شەرتی . تونی : توی .

(٧) تویچ : تویش . بەردەبی : بردبوو ، کیشابوو . وەردەبی : خواردبوو .

(٨) وستانیت : منت خستە . ئەی : ئەم . لوا : رویشتن . واتە : نامەکەتم خویندەوە ، وە حالی بووم لە هاوارو گریانت بو من ، وە زویریت بە هوی زەحمەتی کاریگەری بی دەرمانتەوە . من ئەزانم تو دوستیکی بە وەفای وە یارو دلدارو خەمخوری منی ، بەلام خو تویش چەند جار ژاری ماری دووریت چەشتبوو وە ئەتزانی چەند ناخوشە ، ئەی بوچی منت خستە ئەم مەینەتەوەو ریگای رویشتنی یارت داو ئەویش بە ناوەخت رویشتو بە جیی هیشتین .

(٩) واتە : وەختی کە ئەو دوستە داوای ئیزن دانی لی کردی بو رویشتن ، زمانت ، لال کەیەکە بی ، چون (ئا)ی پیا هاتو ریگای دا بروا ؟

(١٠) پەی دینش : بو روانینی . شنەفتش : گوی لی بوونی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

تەن بێ بارکێشیش خەستەی هیجران بی
دڵ بێ مەنزڵگەی مەیلش وێران بی (١١)
چ دادێ مدۆ خاکم وە سەر بۆ
ئیسە تەمای من یا زایەڵەی تۆ (١٢)

---

(١١) بار کیشیش : بار کیشانی . ئەم ضەمیری (شین) انە هەموویان ئەگەرینەوە بو دوستەکەی .

(١٢) مدو : ئەدا . واتە : بینایي چاوم کز بووە بە هوی ئەروانینەوە بو ئەو ، وە گویم پر بووە لە هاواری خەفەتی دوور کەوتنەوەی بە هوی نەبیستنی قسەیەوە تا ببی بە مایەی خوشی ، وە لەشم ماندوو بووە لە بەر دیار نەبوونی ئەو تا باری بکیشی ، وە دلم ویران بووە چونکە جاران مەنزلگەی مەیلی ئەو بوو ، وە کە ئیستا ئەو نەماوە چول بووەو کەسی تیا نی‌یە ، ئیتر سا خاك بە سەرم چ سوودیکی هەیە تەماو ئومیدی منو هاوارو گریانی تو .

وە ئەگەر (ی)ی (بی) بە دریژی بخوینینەوە . بە مەعنا (بوو) وەك ئەوەش دەس ئەدا ، مەعنای وای لی دیتەوە : چاوم هەبوو بو دیتنی ئەو ، بە رویشتنی‌و نەدیتنەوەی . بینایي کز بووە . وە گویم هەبوو ئەی‌بیست ، ئیستا کە ئەو نەماوە صەدای خەم‌و خەفەتی تیایە . وە لەشم هەبوو باری ئەوی ئەکیشا ، ئیستا بە هوی نەمانی ئەوەوە ماندوو بووە . وە دلم هەبوو مەنزلگەی مەیلی ئەو بوو ، کە ئەو رویي ویران بوو . بە پی‌ی ئەم مەعنایە ئەوە راستە کە لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (شنەفتش) نووسراوە (مەشنەفتش) ، وە لە جیاتی‌ی (بارکیشیش) نووسراوە (بارکیشش) .

وە ئەگەر لە جیاتی‌ی (بی) بخوینینەوە (پەی) وەك لە هەندی نوسخەدا نووسراوە ، مەعنای وای لی دیتەوە : چاو کە بو دیتنی ئەوم دانابوو بە هوی دوور کەوتنەوەیەوە بینایي کەم بووە . وە گوی کە بو بیستنی قسەی خوشی ئەوم ئەویست ، ئیستا کە دەنگی ئەوی تیا نی‌یە پر بووە لە صەدای خەم‌و خەفەت ، وە لەشم هەبوو بو بار کیشانی ئەو . ئیستا لە بەر دوور کەوتنەوەی ئەو ماندوو بووە ، وە دلم هەبوو کردبووم بە مەنزلگەی مەیلی ئەو . ئیستا ویران بووە چونکە ئەوی تیا نەماوە . بە پی‌ی ئەم مەعنایشە هەر (بارکیشیش) راستە نەك بار کیشش . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (شین)ە ضەمیرەکان لە هەموو نیوە شیعرەکاندا ، ضەمیری (تی) هەیە . بەم پی‌یە مەولەوی راستەو خو قسە لە گەل برادەرەکەی ئەکا . بەلام گورانی مەعنای شیعرەکان لە سنووری گورینی ضەمیر لە (غائب)ەوە بو (مخاطب) دەرناچی .

مەعلووم بی وەنەم حەسرەتت کێشان
پەی سەیرو صوحبەت صەفای دڵ ڕێشان (۱۳)
هام ڕەفیقم دەرد ، هام صوحبەتم کۆس
وێم جە وێم خاڵی ، مەوج مدەو جە دۆس (۱٤)
تا ئەو بەو جەماڵ دڵ دەسە پاڵەن
من سەیرم مەحاڵ ، صەفام بەتاڵەن (۱٥)
جەو بۆنۆ فەردم ئیستیفا بێزەن
دامەنەش لایق ئەی پەراوێزەن : (۱٦)
شێوە ئەر ئێدەن من کەردەنم سەیر
فام ، خودا حافظ ! دین ، بنیش وە خەیر ! (۱۷)
تۆ سەرووش وەی سەیر صەفاو بەختەوە
من وێڵ وێڵ وەی زام سزای سەختەوە

---

(۱۲) وەنەم : لیم . کیشان : کیشاوە . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری دوایي پیکەوە دی .

(۱٤) هام صوحبەتم کوس : کوس کەوتن بووە بە هاوریم . مەوج مدەو : شەپول ئەدەم .

(۱٥) دەستە پال : کەسیکە کەوتبی لە سەر شان .

(۱٦) جەو بونو : بەو بونەوە . فەردم : شیعرم . ئیستیفا : پارچە تۆماشیکی جوانە وەك تاقە . دامەنەش : داوینەی . ئەی : ئەم . واتە : زانیومە لە زەحمەتت کیشاوەو خوت ماندوو کردووە بو ئامادە کردنی سەیرانو ڕابواردن بو هاوری دل بریندارەکانت ، بەلام من ئەم رابواردنەم پی ناکری چونکە دەردو کوس کەوتن بووە بە هاوریم ، وە خالی بوومەتەوە لە خومو فکری خومم پی نەماوەو شەپول ئەدەم لە خەیالی دوستا ، چونکە تا ئەو بەو جوانیو شوخو شەنگی‌یە بی کە دل ئەکوتی بە عەرزاو لە سەر لا ئەی‌خا ، من سەیرو خوشیم پی ناکری ، بویە شیعری من وا ئەوەندە جوانو رازاوەیەو پارچەی ئیستیفا لە بەر چاو ئەخا ، وە داوینەی شیعرم شایانی ئەوەیە کە ئەم شیعرانەی پاشەوەی بو بکری بە پەراویز .

(۱۷) ئیدەن : ئەمەیە . دین : ئایین . بنیش : دانیشە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە پیکەوە دین .

تۆ هەر سات شادیت بێ ئەندازە بۆ
من هەر لاد دەردێ پەرێم تازە بۆ (١٨)
تۆ وێنەی بولبول مەست هەوای گوڵ
من چون بایەقوش چۆڵ نەوای دڵ (١٩)
پەرێ تۆ ڕاحەت ، پەرێ من زامەت
هەردوو سلامەت ، تا ڕۆژی قیامەت (٢٠)

— ٢ — (١)

تەدریس و تەقدیس ، تەمجید بێ دەنگەن
حەسارەی تەقریر تەوحید بێ ڕەنگەن (٢)

---

(١٨) هەر لاد : هەر کاتی . پەریم : بوم .

(١٩) بایەقوش : بالندەیەکە بە نەگبەتی ناوبانگی دەرکردووە .

(٢٠) پەری : بو . واتە : شیوەی دوست ئەگەر ئەو شیوەیە بی کە جاران من دیومە ، نە فامم لا ئەمینیو نە ئایین وە ئەبی مالاوایی‌یان لی بکەم . کەواتە تو بو خوت بە کامەرانی رابویردو سەرخوشی بەختیاری‌ی خوت بە . منیش بە زامی سەختی خومەوە سەری خوم هەڵئەگرم . ئیتر خوا بکا تو هەر تاوی لە خوشی‌و شادمانی‌یەکی بی ئەندازەدا بی‌و منیش هەموو وەختی دەردم بو تازە ببیتەوە ، تو وەك بولبول بە بونی گول مەست بی‌و منیش وەك بایەقوش لە چولی‌یەکدا بم کە جگە لە ئاوازەی دلی خوم هیچی تیا نەبیسم . هەردووکمان بە سەلامەتی بژین تا روژی قیامەت بەلام تو بە رەحەتی‌و من بە دەردو مەینەوە .

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو خزمەتی شیخ محمد جسیمی برای شیخ قادری دانەوی شەرحی (تهذیب الکلام) نووسیوە کە یەکی بووە لە زانا گەورەکانی سنە بە بونەی کویر بوونی خویەوە . ئەم غەزەلە لە هەندی نوسخەدا بەشیکە لە غەزەلی (بینایي دیدەم تو وە سلامەت) کە لە تیپی (بی) دا بلاومان کردەوە .

(٢) تەدریس : دەرس وتنەوە . تەقدیس : بە بی گەرد زانینی خوا . تەمجید : شان‌و شکو بو خوا دانان . حەسارە : شوورە . تەقریر : روون کردنەوەی دەرس . تەوحید : خوا بە یەك دانان . مەبەس عیلمی کەلامە . واتە : دەنگی دەرس وتنەوەو تەقدیس‌و تەمجید کردنی خوا نایەت لە خویندنگاکەمەوە بە هوی کویر بوونمەوە . وە شوورەی خویندنگای علیمی تەوحیدم رەنگ‌و رووی نی‌یە .

پارچەی تەءلیفات شێخ مهاجر
گرانەن ، نی‌یەن مشتەری‌و تاجر (٣)

---

(٣) شێخ مهاجر : مەبەس زانای بەناوبانگ (شیخ عبدالقادری مهاجر)ە . ئەم ذاتە کوری زانای گەورە (شیخ محمد سعیدی تەختەیي) مدرسی مزگەوتی (دار الاحسان) بووە لە سنە ، وە سە برای وەك خوی زانای بووە (شیخ جسیم) و (شیخ نسیم) و (شیخ وسیم) ، وە لە پاش وەفاتی باوکی لە جیگەی ئەو بووە بە مدرسی دار الاحسان ، تا لە سالی ١٢٧١ی هیجری‌دا لە سەردەمی والی‌ی کوردستان (غولام شاە خان)ی مەشهوور بە (أمان الله خان)ی دووهەمدا لە ئەنجامی کارەساتەکەی (کاروانسەرا) دا کە لە نیوانی شیعەو سوننی‌دا قەوما ، لە گەل شیخ نسیمی برایا سنەیان بەجی‌هیشت‌و هاتن بو سلیمانی وە لەوی دامەزران . بەلام شیخ جسیم‌و شیخ وسیمی برای هەر لە سنە مانەوە ، هەرچەند والی لە سەر مزگەوتی دار الاحسان لای بردن‌و شیخ یوسفی مەردوخی‌ی خزمیانی کرد بە مدرس تیایا چونکە لایەن گری خوی بووە . موشتەری : کریار . تاجر : بازرگان . واتە : کتیبە عیلمی‌یەکان کە شیخ عبدالقادری مهاجر دای‌ناون کەس نەماوە بی‌یانلیتەوە بە فەقی ، چونکە لەو ناوچەیەدا تاقە ماموستایەك کە ئەو کتیبانەی زانیبی هەر مەولەوی بووە . ئەو کتیبانەی شیخی مهاجر بریتین لەمانە : سە شەرح لە سەر کتیبی (تهذیب الکلام) وە نامیلکەی (اثبات الواجب) وە حاشیەی (الزوراء) و (الحوراء) کە (جلال الدینی دوانی) دای‌ناون لە عیلمی کەلاما ، وە حاشیە لە سەر حاشیەی (مصلح الدینی لاری) لە سەر شەرحی (قاضی) لە بەشی (طبیعیات) و (الهیات) لە کتیبی (الهدایە)ی (اثیر الدینی ابهری) وە گەلی کتیبی تر . مەولەوی لەم شیعرەیا کتیبەکانی شیخی مهاجری شوبهاندووە بە پارچە قوماشی گران بەها کە نە بازرگانیك هەبی توانای فروشتنی ببی وە نە کەسیش بتوانی بیکری . بە راستی مەولەوی لە زانایبدا شایانی ئەم پیا هەلدانەی خویەتی کە کردوویەتی ، بەلگەش دانراوە بە نرخەکانیەتی لە عیلمی کەلامدا بە عەرەبی‌و فارسی‌و کوردی .

(كشف الغطا)ى صدر محمد جسيم

غونچەی نەشکفتەن بێ شنۆی نەسیم (٤)

بێ نازەن کیتاب (عطا)ی (دولتین)

یەند ڕێزان قەترەی خوم جە عەین عەین (٥)

تەفاوت نی‌یەن تێشدا جە مابەین

شوبهەی شین‌و سین میثل عەین‌و غەین (٦)

---

(٤) نەشکفتەی : نەپشکووتوو . واتە : کتیبی (کشف الغطاء) کە زانای گەورە (صدر العلماء شیخ محمد جسیم) دای‌ناوە . وەك چون خونچە بە بی شنوی نەسیم ناپشکوی ، ئەویش بە بی نەسیمی زانستی ئیمە دەم ناکاتەوەو نازانری . مەولەوی لەم شیعرەیدا دوو هونەری (بدیع)ی بە کار هیناوە ، یەکەم یەك خستنی (غونچە) و (نەسیم) کە پی‌ی ئەلین (طباق) ، دووهەم کو کردنەوەی (جسیم) و (نسیم) کە پی‌ی ئەلین (جناسی ناقص) .

(٥) عەطای دەولەتەین : (عطاء الدولتین) کتیبیکە ، هەرچەند نەم‌دیوە بەلام بە هەندیك نیشانەدا وا دیارە باسی مەذهەبی شیعەو سوننی ئەکا ، وە بە نیازی نەهیشتنی ناکوکی‌و لە یەك نزیك کردنەوەی دولەتی عوسمانی‌ی سوننی مەزهەب‌و دەولەتی ئیرانی شیعە مەزهەب نووسراوە . عەین : سەرچاوە . عەین : چاو . واتە : ئەوەندە فرمیسکی شینی وەك خوم لە سەرچاوەی چاوم هاتووەتە خواردوە کتیبی (عطاء الدولتین) بی ناز کەوتووە .

(٦) تەفاوت : جیاوازی . تیشدا : تیایا . شین : ئیشارەتە بو شیعە . سین : ئیشارەتە بو سوننی : عەین : مەبەس لە قسەی راست‌و روشنە . غەین : مەبەس قسەی غەلەت‌و تاریکە . هەلیش ئەگری هەر مەبەس ناوی تیپەکان بی . واتە : بە هوی کویر بوونمەوە فەرق نەماوە لە کتیبی (عطاء الدولتین) دا لە نیوانی شوبهەی شیعەکان‌و دەلیلی راستی سوننی‌یەکاندا ، وە جیاوازی نەماوە لە نیوانی روشن‌و تاریکا ، یان جیاوازی نەماوە لە بەینی تیپی شین‌و سین‌و ، عەین‌و غەین‌دا ، چونکە فەرق بە چاو ئەکری ، وە منیش چاوم نەماوە .

باڵ نمەدۆ تەیر تەحریر وە هەمدا
گا وە ڕووی ڕۆمدا ، گا وە عەجەمدا (٧)
ئومەنای دەوڵەت جە گردین لاوە
نە ئینتیظارەن چەم نە ڕووی ڕاوە (٨)
تەوانای وانای فەرمان نەمەندەن
چەپەر بێ جواو ، خەبەر پا بەندەن (٩)
سەهلەن بینایي دیدەی مەعدووم سەند
داخم هەر ئێدەن ئاخ پەی یاران مەند (١٠)
بەڵام کێن بدۆ نەی ڕا گوزەردا
شان وە شان شێر قەزاو قەدەردا (١١)

---

(٧) بال نمەدو : بال لی نادا . واتە : بالداری نووسینم بە هوی کویر بوونمەوە ، وەك جاری جاران ناداتە شەقەی بال ، جاریك بەرەو ولاتی روم و جاریك بەرەو ولاتی عەجەم . مەولەوی لیرەدا توانای نووسینی خوی شوبهاندووە بە بالدار .

(٨) ئومەنا : امناء . گردین : هەموو . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(٩) وانا : خویندنەوە . چەپەر : مەئمووری پوستە . جواو : جواب ، وەرام . واتە : پیاو ماقوولانی روم و عەجەم چاویان لە ری‌یەو بە تەمان نامەی منیان پی بگات ، بەلام من توانای خویندنەوەی نامەی ئەوانم نەماوە تا وەرامیان بدەمەوە ، لە بەر ئەوە مەئمووری پوستە ماتلەو خەبەر پی‌ی بەسراوە .

(١٠) مەند : مایەوە . واتە : کویر کردنی مەولەوی وە نەبی لە خویا شتیکی گران بی ، وە من بو چاوم خەفەتبار نیم ، بو ئەوە خەفەتبارم کە کویر بوونەکەم بووە بە مایەی خەم و خەفەت بو دوست و برادەرانم .

(١١) کین : کی‌یە . بدو : بدا . نەی : لەم . واتە : بەلام چار چی‌یەو کی هەیە لەم ری‌گوزەرەدا بتوانی شان بدا لە شانی شیری قەزاو قەدەر ؟

مەحبووبەن هەرچی موقتەضای قەزان
مەرغووبەن جە لای هەر کەس پێش ڕەزان (١٢)
هەر شێرێ جە شیر شێران شیر وەردەن
گەردەن پەی زنجیر تەقدیر کەچ کەردەن (١٣)
بارێ ئەگەر هەور ئەڵطاف باری
پەی مەدەدکاری وە دڵدا باری (١٤)
دیدەی سەر ئەر شی دیدەی سرِ کافین
ئێد دای مونافین ئەو دەوای شافین (١٥)
ئێد وەظیفەی گڵ ، ئەو لەطیفەی دڵ
ئەو چون مەنزڵەن ، ئێد بێ چون مەنزڵ (١٦)

---

(١٢) پیش : پی‌ی . رەزان : رازی‌یە . واتە : هەرچی قەزاو قەدەری خوا پیویستی بکا خوشە ، وە هەر کەس کە بە قەزاو قەدەر رازی بی پی‌ی ناخوش نابی .

(١٣) وەردەن : خواردووە . واتە : هەر شیری شیری شیری خواردبی گەردن کەچ ئەکا بو قەزاو قەدەری خوا . مەبەس لە شیر ئینسانی مەردە .

(١٤) باری : بە هەر حال ، هـەر چون بی . باری : خوای گەورە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(١٥) ئەر : ئەگەر . شی : لە کیس چوو . دیدەی سر : چاوی دل . واتە : بە هەر حال ئیستەش کە کویر بووم ، ئەگەر هەوری لوتفی خوا بو کومەکی بارانیکی رەحمەت بە سەر دلما بباریني من زەرەر ناکەم چونکە هەرچەند چاوی سەرم نەماوە خو چاوی دلم ماوە ، وە بەسمە ، بە تایبەتی کە چاوی دل گەلی قازانجی زورترە لە چاوی سەر ، بەلکو موناسەبەیان بە یەکەوە نی‌یە بە هوی ئەوەوە کە چاو تەماشای حەرامی پی ئەکری ، وە سەیری شتی وا ئەکا کـە ئینسـان مەشغوول ئەکا لە یادی خوا ، وە وەکو دەردیك وایە کە لە گـەل تەندروستی‌دا یەك نەکەوی ، بەلام چاوی دل لە بەر بیر کردنەوەی لە شتی بە سوود وەك دەرمانیکی شیفا هینەر وایە . مەولەوی لە سە شیعری پیشوویدا هونەری (جناس)ی بە کار هینا وەك کو کردنەوەی وشەی (شیر)ی بە مەعنا پیاوی ئازاو (شیر)ی بە مەعنا خواردەمەنی ، وە (باری)ی بە مەعنا خوای گەورەو (باری)ی لە باران وەرگیراو ، وە (سەر) و (سر) .

(١٦) بی چون : ئەوەی کە کەسی لە وینە نی‌یە کە خوایە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

ئەو بەقاش نی‌یەن ، فەناش تاقی‌یەن
ئێد عەطای تاقی‌و باقی‌و لاقی‌یەن (١٧)

ـ ٣ ـ (١)

تەختەی مۆبەت تاش ، نەجار دڵ‌تەنگ ،
گیر گێج دام کلاڤەی شەوڕەنگ ! (٢)

---

(١٧) تاقی‌یەن : تەحقیقە ، راستە . لاقی : بە ئینسان گەیشتوو . واتە : ئیشی چاوی سەر ئەوەتە سەیری شتی مادی بکا ، بەلام ئەرکی سەرشانی چاوی دل ئەوەتە خەریکی کاروباری مەعنەوی بی ، وە چاوی سەر جیگای شتی مادی‌ی تیا ئەبیتەوە کە وینەی ببی ، بەلام چاوی دل ماواو مەنزلی خوای بی وینەیە وەك لە حەدیثا هەیە (قلب المؤمن عرش الرحمن) واتە : دلی پیاوی موسولمان بارەگای خوایە ، هەروەها چاوی سەر مانەوەی بو نی‌یەو گومانی تیا نی‌یە کە ئەفەوتی ، بەلام چاوی دل بەخششیکی راست‌و دەوام دارو بە خوا گەیشتووە .

لیرەدا مەبەسی مەولەوی ئەوە نی‌یە کە چاوی سەر لە هەموو روویەکەوە خراپ‌و بی سوودە ، وە چاوی دل لە هەموو سەریکەوە باش‌و بە کەلکە ، چونکە ئاشکرایە کە هەردووکیان شتی چاك‌و خراپیان پی ئەکری . بەلکو مەبەسی ئەوەیە ئەو چاکەیەی بە چاوی دل ئەکری بە کەلك‌ترە لەوەی کە بە چاوی سەر ئەکری . لە راستیدا سەعاتیك بیر کردنەوە لە عیبادەتی حەفتا سال بە کەلك‌ترە . وەك لە حەدیثا هەیە .

ـ ٣ ـ

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەلبەستەی لە وەلامی نامەی دوستیکیا نووسیوە کە ناوی (مەلا عبدالرحیمی نجاری) بووە . مەلا عبدالرحیم لە نامەکەیا باسی سوزی دلی خوی کردووە بو مەولەوی بە هوی تەءثیری مورشیدیەوە لە سەردتای تەریقەت وەرگرتنیا .

(٢) موبەت : محبت ، خوشەویستی . نەجار : دارتاش . گیر : گیر خواردوو . گیج : پیچ . دام : داو . شەو رەنگ : تاریك وەك شەو . واتە : ئەی ئەو دوستەی کە تەختەی خوشەویستی ئەتاشی ، وە ئەی دارتاشی دل تەنگ‌و گرفتاری پیچی داوی کلافەی رەشی خوشەویستی . مەولەوی کە لەم شیعردا بە (نەجار) بانگی کردووەتە مەلا عبدالرحیم کە ئەم پارچە شیعرەی بو ناردووە ، وە مەلا عبدالرحیمیش خەلکی دی‌ی (نجار) بووە لەوبەری سیروانەوە لە نزیکی (پاوە) ، نەزاکەتیکی جوانی بە کار هیناوە .

نامەی ئایرین گەرمی ئەنگێزت
دووی پووش جەستەی دەردینان خێزت ، (٣)
یاواو حاڵیم بی یەك یەك ئیشاران
خەندەم کەرد ، هەی های ، دەردەکەن یاران (٤)
ئەر ڕاسەن دۆسیت دۆسەکەی گیانی
من وە دار کۆڵەك خەمان مزانی (٥)
هوون بێ پایان دەردم وەردەبۆ
تەجرەبەی تۆڕدام عەشقم کەردەبۆ (٦)
هاڵای گرپەی دەرد ئەو باڵای ئاڵا
نە کوورەی دەروون نەگرتەن باڵا (٧)

---

(٣) ئەنگیز : بەرپا کەر . دوو : دووکەل . جەستە : لاشە . دەردینان : دەرداوی . خیز : بەرز کەردوە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا تەواو ئەبی .

(٤) خەندەم کەرد : پی‌کەنیم . واتە : نامە ئاگراوی‌یەکەت کە گەرمای بەرپا ئەکردو دووکەلی هەل‌ئەساند لە لەشی برینداری وەك پووشمان . پیم گەیشت‌و لە هەموو ئیشارەتەکانی گەیشتم‌و دام لە قاقای پی‌کەنین‌و وتم ئەری وەللا دەردەکەیە ئەویش گرفتاری بووە !

(٥) ئەر : ئەگەر . کولەك : کولەکە . خەمان : داری چەمیوە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) هوون : خوین . وەردەبو : خواردبی . تور دام : تور داو .

(٧) هالای : هیشتا . ئالا : جوان‌و بەرز . نەگرتەن بالا : بەرز نەبوەتەوە . واتە : برای شیرینم ئەگەر بە راستی دوستمی‌و من بە کولەکەی راگیر کەری داری خەم‌و مەینەتی خوشەویستی ئەزانی‌و لات وایە من خوینی دەردو ئازارم خواردووەو تور داوی خوشەویستیم تاقی کردووەتەوە ، باوەرم پی بکە کە پیت بلیم هیشتا بلیسەی دەرد لە کوورەی دەروونتەوە بەرز نەبوەتەوەو زورت ماوە ..

دام دوو بادەی صەیاد قاتڵ
نەپێچیان نە دەور پای شکستەی دڵ (٨)
فرسەت نەکەوتەن بەو ڕەنگ قادر بۆ
جەفاش فراوان ، وەفاش نادر بۆ (٩)
دەخیل زووتەر کێش پات ئەو دماوە
نەگنی نەی تۆڕدام وە هەردوو پاوە (١٠)
جەو دما وە دەس بای ئیستیغناوە
لەرزی وە سەر تەڵ دار فەناوە (١١)
سەر وەنەت ببۆ وە بار گەردەن
بوازی هەر سات ئاوات وە مەردەن (١٢)
نە پەی ئەو ڕەویەی بەینەت داری بۆ
نە پەی تۆیچ وە مەرگ ڕستگاری بۆ (١٣)

---

(٨) دوو بادە: دوو لو . صەیاد: راوچی . مەعنای ئەم شیعرە بە شیعری دوایی‌یەوە بەسراوە .

(٩) قادر بو : بتوانی . واتە: داوی دوو لوی راوچی‌ی کوشندە هێشتا نەئالاوە لە قاچی شکاوی دلت ، وە هیشتا بوی هەڵنەکەوتووە کە بتوانی وەفای کەم بی لە گەلتاو سزای زورت بدا .

(١٠) کیش : بکیشەرەوە . نەگنی : نەکەوی . واتە : دەخیلتم زووتر پیت بکیشەرە دواوە پیش ئەوەی بە هەردوو پی بکەویتە ئەو توورداوەوە .

(١١) جەو دما : لەوەوپاش . واتە : ئەگینا لەوەوپاش بە سەر تەلی داری لە ناو چوونەوە بە دەم بای بی موبالاتی‌ی دوستەوە ئەلەرزی .

(١٢) وەنەت : لیت . ببو : ئەبی . بوازی : ئەخوازی .

(١٣) واتە : ئەو وەختە نە ئەو ئاگای وەفاو بەین ئەزانی ، وە نە تویش بە مردن رزگار ئەبی .

ئەو صەبر ، ئەو تاقەت ، ئەو تەوانای دەرد
نەدیت خەرجم کەرد فائیدەش نەکەرد ؟ (١٤)
ئیسە سۆچیای گەرمیی دڵ سەردیم
سەودایي سارای دەرد بێ دەردیم (١٥)
ئەر مژنەوی خاس ، وەر نە مزانوو
مەرگ پەرێ تۆیچ مدۆ نە زانوو (١٦)

— ٤ —[1]

تەءثیر خەیاڵ کردەی من سەر دا
سستی شەرمندەن ، سەر شی وە وەردا (٢)

---

(١٤) تەوانای دەرد : دەردەقەتی دەردو مەینەت هاتن . نەدیت : نەتدی . واتە : نەتدی من چەند خوم راگرت کەچی کەلکی هیچی نەبوو ؟

(١٥) سوچیا : سووتاو . واتە : ئیستا من سووتاوی گەرمای دل ساردیی یارم ، وە گرفتاری دەردیکم کە لە کەسەوە دیار نی‌یەو بە جوریکە کە کەس بە دەردەدارم نازانی .

(١٦) مژنەوی : ئەبیسی . پەری : بو . زانوو : ئەژنو . واتە : جا ئەگەر گویم بو شل ئەکەی باشە ، ئەگینا خوم ئەزانم کە مەرگ بو تویش دیتە سەر ئەژنوو خوی ئامادە ئەکا .

— ٤ —

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەدا باسی وەزعی پیری‌و چەمینەوەو فەلسەفەی چەمینەوەی بالای خوی ئەکا .

(٢) شی : چوو . واتە : ئەنجامی بیر کردنەوەم لە کردەوەی بەدم دەرکەوت ، لە بەر ئەوە سستی‌و تەمەلیم لە کردنی ئیشی باش شەرمەزار بوو . وە سەرم دانەوی‌یەوە .

سەنگی‌ی سەنگی‌بار تاوان زۆر کەردەن
پیری بەدنامەن قامەت خەم کەردەن (٣)
تەن خەمیاوە ، یانێ دەستوورەن
وادەی هۆرێزنای گیان ئەو حوزوورەن (٤)
تاوان ڕای نەفەس ڕجا گرتەن لێم
کردە یاگەی دەس تەما ناستەن پێم (٥)
پای هەوەس تەزان ، ئارەزوو مۆڵەق ،
مەندەن وە ڕەحمەت بێ پایان حەق (٦)
دامنەکەی ئایر دەروونم تۆنی
وەی دوو فەردەوە مغنی کۆنی : (٧)

---

(٣) سەنگی : قورسی . سەنگی بار : باری قورس . خەم : چەمیوە .
واتە : قورسی‌و باری قورسی گوناحە زوری هیناوەو بالامی چەماندووەتەوە ،
کەچی پیری بەدناو بووەو خەلك ئەلین ئەوە چەماندوویەتەوە .

(٤) خەمیاوە : چەمایەوە . هوریزنا : هەستاندن . واتە : ئەم لەش
چەمینەوەیە ئیشارەتە بو ئەوە کە کاتی ئەوە هاتووە گیان راست ببیتەوە
بچی بو حوزووری خوا ، چونکە هەرکەس کە هەلسیتەوە سەر پی ئەبی
جوولەیەکی بو بکاو لەو جوولەیەدا سەری دانەوینی . مەبەس لە چوون بو
حوزووری خوا ، مردنە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (خەمیاوە) نووسراوە
(نامیاوە) ئەمیش هەر بە مەعنای ئەوە .

(٥) را : ریگا . نەفەس : هەناسە . یاگە : جیگا . ناستەن : نەهیشتووە .
واتە : گوناح ریگای لی گرتووم کە هەناسە بدەم‌و تکات لا بکەم ، وە کردەوەی
خراپ جیگەی دەسی هیوای پی‌نەهیشتووم .

(٦) تەزان : تەزیوە . مولەق : معلق ، سەرگەردان . واتە : پی‌ی هەواو
هەوەسم تەزیوەو جوولەی پی ناکری ، ئارەزوویشم سەرگەردان بووە ، بەس
ماوەتەوە سەر رەحمەتی نەبراوەی خوای گەورە .

(٧) دامنەکەی : داوینەکەی . کونی : لە کوی‌ی . واتە : لەم کاتەدا کە من
داماوم و دلم سارد بووەتەوە ، توی بووی بە داوینە بو خوش کردنی گری
ئاگری دەروونم ، ئەی گورانی بیژ ، دەسا لە کوی‌ی بی‌ی بە ئاوازە خوشەکەت
ئەم دوو شیعرەم بو بلییت‌و گر بەر بدەیتە دەروونم . دوو شیعرەکەش ئەمانەی
دواوەن .

یا ڕەبی ئەو شەو تاریکەی فانی

هەر تۆ وە کردەی بەدیم مزانی (٨)

ئای سوبح مەحشەر سەر ئەفگەندە وێم

شەرمندەی حوزوور خوداو بەندە وێم (٩)

— ٥ — (١)

تەرك ئینتیظار حەیات کەردەنم

یانێ ژار مار دووری وەردەنم (٢)

شنۆی ڕەشەبای زووسان هیجران

سەرچڵەی عەیشم کەردەن وە بوریان (٣)

---

(٨) واتە : خوایە لەم شەوی تاریکی دنیای فانی‌یەدا ، هەر توی شارەزای کردەوەی بەدمی‌و چاوت لێ‌یەتی ، دەسا بەزەییت پیاما بیتەوە .

(٩) سەر ئەفگەندە : سەر داخستوو . ویم : خوم . واتە : ئەگینا ئەبێ لە بەزەبەیانی روژی مەحشەرا سەری خوم داخەم‌و خەجالەت باری حوزووری خواو بەندە ببم .

— ٥ —

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیا سکالای حالی خوی‌و باسی خەم‌و مەینەت‌و دووری‌ی دوستان ئەکاو داوای لوتفی دوستان ئەکا .

(٢) کەردەنم : کردوومە . وەردەنم : خواردوومە . واتە : دەسم لە چاوەری‌یی کردنی ژیان هەلگرتووە ، چونکە ژەهری ماری دووری‌ی یارانم خواردووە .

(٣) زووسان : زستان . بوریان : بوریانی . واتە : شنەی رەشەبای زستانی دووری‌ی یاران ئەوەندە ساردە ، سەرەتای ژیانمی ؛ کە وەرزی لاویمە ، کردووە بە بوریانی‌و دای رزاندووە . مەولەوی لێرەدا سەردەمی لاوینی‌ی خوی شوبهاندووە بە سەرچلی درەخت کە سەرما بیباو دای‌رزینی .

کڵێڵەی خەفەت نە سەر کاوەی دڵ
مەزرەعەی شادیم کەردەن بێ حاصڵ (٤)
من جە خێڵخانەی مەینەت پاماڵم
کۆن بەینەت دارێ پەرسۆ ئەحواڵم ؟ (٥)
مەر ئازیز وە خەیر تەشریف باوەرۆ
نەی گێجاو خەم دەسگیریم کەرۆ (٦)
بنۆشنۆ وە دڵ صەهبای مەیل وێش
پەی وەخت مەردەن حەسرەت نەبۆ پێش (٧)

— ٦ — (١)

تا جە (داخی) تاق ، جفت خەمەنان
ڕاس باڵا چون چۆی چەوگان چەمەنان (٢)

(٤) کلیله : بەو بەفرە ئەلین کە لە لا شانی شاخە بەرزەکانا گرد ئەبیتەوەو ریچکە ئەبەستی . کاو : بەرزی . واتە : کلیلەی مەینەت لە سەر بەرزایی دلم بە جوری زوری هیناوە کیلگەی شادی‌و خوشی‌ی دلی فەوتاندووەو کاریکی لی کردووە هیچی لی نەیەتە بەرهەم .

(٥) کون : کوا . پەرسو : بپرسی . واتە : من لە ناو هوزی مەینەت‌و خەما گوم بووم‌و شوینەوارم کویر بووەتەوە ، دەسا کوا دوستیکی بە وەفا لیم بپرسیتەوەو بە دواما بگەری ؟

(٦) باوەرو : بینی . نەی : لەم . واتە : مەگەر ئازیزەکەم بە خیریەت تەشریف بینی بو لام‌و لەم گیژاوی مەینەتەدا دەسم بگری‌و رزگارم بکا .

(٧) بنوشنو : بنوشینی . صەهبا : صهباء ، مەی . واتە : پیالـەی شەرابی خوشەویستی‌ی خوی دەرخواردی دلم بدا ، بەلکو لە کاتی مردنا داخ‌و خەفەتی تیا نەبی .

— ٦ —

(١) مەولەوی بەم پارچە هەلبەستەی قسە لە گەل شاعیری بەرز (شیخ عبداللەی داخی) ئەکا کە برادەرو دوستی بووە ، وە ویستوویە سەری لی بدا بەلام بە هوی لافاوکردنی ئاوی سیروانەوە نەی توانیوە بروا بو لای .

(٢) جفت : جووت . چو : دار . چەوگان چەم : گوچان چەمینەوە .

شەماڵ وە خزمەت ئەو زامان خەطەر
بشۆ ، ئەر پەرساش ئێدش جواو دەر : (٣)
گیرۆدەی ئازار سەخت فیراقەن
هەرچەند موشتاقی ئینده موشتاقەن (٤)
بەڵام تاو سەیل دەردەکەی دووریت
لافاو هووناو ڕەنج مەهجووریت (٥)
تانجەرۆی ئەی چەم ، سیروان ئەو چەم
جۆشاوێ وە هەم.ئەی چەم تا ئەو چەم (٦)

واتە : تا بە تەنها بم‌و شیخ عبداللەی داخیم لە گەل نەبی ، هاو جووتی خەم‌و خەفەت ئەبم ، وە بالای راستم وەکو داری گوچان چەمینەوە وا ئەبی . لە دیهاتی کوردەواری‌دا کە گوچان دروست ئەکەن سەریکی ئەچەمیننەوە ، وە بە توولی باریك ئەی بەستن تا وشك ئەبیتەوەو دەق ئەگری . لە بەینی وشەی (تاق) و (جفت) ا بە پی‌ی عیلمی (بدیع) هونەری (طباق) هەیە .

(٣) بشو : بچو . پەرساش : پرسی . واتە : شەمال برو بو خزمەتی ئەو دوستەم کە گیرودەی برینی خەتەرناکە ، وە ئەگەر پرسیاری لی کردی لە وەراما بلی .. واتەکەی لە شیعرەکانی دواوەدا باس کراوە .

(٤) ئینده : ئەمەندە .

(٥) سەیل : لافاو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٦) تانجەرو : چەمیکە سەرچاوەکەی ئەکەویتە روژاوای سەرووی سولەیمانی‌یەوە ، وە بە بەردەمی (جیشانە) و (هەزار میرد) ا تی‌ئەپەری وە لە (شارەزوور) لە نزیکی (بیسەلمین) ئەرژیتە ئاوی (زەلم)ەوە ، پاشان هەردووکیان لە نزیکی (شەلەمەیدان) تیکەلی ئاوی (سیروان) ئەبن . سیروان : رووباریکی گەورەیە ، سەرچاوەکەی ئەکەویتە ژووررووی (سنە) وە لە کوردستانی ئیران . ئەم رووبارە لە سە بەشی گەورە پیك دی ، یەکەم ئاوی ناوچەی (کوماسی) ، دووهەم ئاوی (مەریوان) ، ئەم دوو بەشە لە نزیکی دی‌ی (دوورو) وە تیکەلی یەك ئەبن وە پیکەوە ئەرون تا لای دی‌ی (رووار) لە ژووررووی (هەجیج) وە تیکەلی ئاوی (گاوەرو) ئەبن ، ئیتر لەویوە پی‌ی ئەوتری (سیروان) . کە واتە سیروان لە (سە روودان وەرگیراوە واتە سە چەم . جوشاوی وە هەم : تیکەلی یەك بووبوون .. مەولەوی لەم شیعرەدا چاویکی خوی شوبهاندووە بە تانجەروو ئەو چاوەکەی شوبهاندووە بەسیروان .

کەڵەك هۆر مدا نمازا دەو لێش

ڕای ئامام نەوی پا بنیەو ئەو پێش (٧)

(٧) کەلەك : چەند پارچە تەختەیەك بە یەکا ئەکوتری‌و لە ژیریەوە چەند پیستە گای فوو دراوی پیوە ئەبەسری‌و ئەخریتە سەر ئاو بو پەڕاندنەوەی خەلك ، ئەوە پێی ئەوتری کەلەك . نمازا : نایەلن . دەو لیش : لی‌ی بدەم . واتە : بەلام تاوی لافاوو خویناوی دەردی دووریت ، وەك ئاوی سیروان‌و تانجەرو لە چاوەکانمەوە ئەرژانە خوارەوەو تیکەلی یەك بووبوون ، وە ئەوەندە زور بوون کەلەکیان فری ئەداو نەیان‌ئەهیشت پی بنیمە بەر پی‌و بپەڕیمەوە بیم بو لات .

شیخ عبداللەی داخی کە پارچە شیعرەکەی مەولەوی ئەگاتە دەستی ، بە پارچە هەلبەستیکی جوان وەرامی ئەداتەوە . وا لیرەدا بو زیندوو کردنەوەی یادی داخی‌و پیشان دانی پایەی بەرزی لە جیهانی ئەدەبدا ، ئەو پارچە هەلبەستە ئەنووسینەوە :

تەسکین بەخش دەرد (داخی)ی داخ نە دل
دامان وە هووناو ریشەی دل گول گول
یەك رو چەم نە چەم گرەو بەردەبی
سەیل خەم یانەم ویران کەردەبی
نیشتەبیم چون تەیر دوور وامەندەی گول
پەشیو حال ، خەمناك ، چون سا زەدەی دل
ناگا دەوای دەرد دەروون پر خاران
نوش دارووی زامان زامەت ئەوگاران
یانی نامەکەی خامەی خەم رەقەم
منظومەی مەعدووم چەنی خەم هەم دەم
یاوا وە سەر دار دەروون پر داخان
پەروانەی پای شەم سەلار ئوتاخان
ئەر صەد شەرارەی نائیرەی دووری
تاو دابی وە تاو کوورەی مەهجووری
گەرمی‌ی تەوەن تاو دەرد تەنیاییم
بەردەبی یەك سەر سومای بیناییم
سانام جە قاصید ساکن بی دەردم
وە دیدەی بی نوور موتالاش کەردم

‑ ٧ ‑ (١)

تۆ نەی کۆچدا کار وێت مەحکەم کەردەن
بەڵام ڕێشەی من جە بێخ ئاوەردەن (٢)
تۆ مەردەی شەهید زیندەی بێ باکی
من زیندەی مەردەی دەشت خەمناکی (٣)
تۆ ئازاد پەی سەیر جای جاویدانی
من پا بەستەی بەند ئەی دنیای فانی (٤)
تۆ لوای بەو ئەجر سەختیی زامەوە
من پەرێ حەسرەت دووریت مامەوە (٥)

نمەز چەرخ چەپ چەواشەی چەپ گەرد
پەی کام دەردی سەر نیگاداریم کەرد
وەرنە مەویا وەخت وانای نامەکەت
گیان کەردام فیدای رەشحەی خامەکەت
رووی ئەجەل چون بەخت سیام سیا بو
ناما گیان جەو دەم جە تەن جیا بو

‑ ٧ ‑

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عبدالرحمانی کوری مەحموودی یارەوەیسی پیاو ماقوولی مەحموود پاشای جاف وتووە .

(٢) نەی کوچدا : لەم کوچ کردنەتا . واتە : تو لەم کوچی دوایی‌یەتا ئیشی خوتت ریك خستووە چونکە بە شەهیدی رویشتووی ، بەلام ریشەی منت لە بیخ هەلکیشاوە .

(٣) مەردە : مردوو . زیندە : زیندوو . واتە : تو مردوویەکی شەهیدی لە بەر ئەوە زیندوویی و ترست نی‌یە ، بەلام منیش کە ماوم و بە سەر زیندووم ، مردووی دەشتی خەمباری و داماویم .

(٤) جاویدانی : نەبراوە . واتە : تو ئازادی بو سەیر کردنی بەهەشت ، منیش پی بەندی ئەم جیهانە لە ناو چووەم .

(٥) لوای : رویشتی . پەری : بو . واتە : تو بە ئەجری زامە سەختەکەتەوە رویشتی ، منیش مامەوە بو خەفەت خواردن بە بونەی دوور کەوتنەوەتەوە .

پەی تۆ ڕاحەت بۆ ، پەرێ من زامەت
هەر شەو ڕۆ ڕۆ بۆ تا ڕۆی قیامەت (٦)

— ٨ — (١)

تۆ پلاّخەی دوو کەڵ هیجران دڵبەر
جەم بووگە وەك هەور نە ڕووی سەقف سەر (٢)
حاشا خۆ ڕەنگم هیچ نەماگە پێ
سەرم وەکوو تاس دەنگی لێوە تێ (٣)
کەی کەم ئیستە کەم خوێناو ئەکا شەصت
لە دوو پلووسکەی چاو شۆڕاوگەی بەست (٤)
لافاو کووچەی جەستەی زوخاڵی
هەڕگاو هەستی هەرچی بوو ماڵی (٥)

---

(٦) زامەت : زەحمەت . واتە : تو بو خوت بحەسیێنەوەو منیش بو خوم بە زەحمەتو دەردو مەینەتەوە بتلیمەوە تا روژی قیامەت ، وە هەموو شەوی لە رو روو هاوارو گریانا بم .

— ٨ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە سەر شیوەی قسە کردنی خەڵکی ناوچەی (تاوەگوزی) وتووە کە نیشتمانی خوی بووە .

(٢) توپلاخە : توپەڵ . بووگە : بووە . واتە : توپەڵە دووکەڵی دووریی یار وەك پارچە هەور کوبووەتەوە بە سەر بانی سەرمەوە .

(٣) نەماگە : نەماوە . تی : دیت .

(٤) کەی کەم ئیستە کەم : جوملەیەکە خەڵکی ناوچەی تاوەگوزی بە کاری ئەهینن بە مەعنای (هەمیشەو بە زوری) . واتە : خویناو بە دەوام لە چاوەکانمەوە وەك باران شەصت ئەکاو چوراوگەی بەستووە .

(٥) کووچە : کولان . زوخالی : رەش بووەوە وەك خەڵوز . هەرگاو : قوراو . واتە : لافاوی فرمیسکە خوینینەکەم کە بە چاوما دیتە خوارەوە ، بە کولانی لەشی سووتاوی رەش بووەوەما رویی‌و هەرچی نیشانەیەکی بوونم پیوە مابوو هەمووی رامالی‌و لە گەڵ خویا بردی .

— ٩ —

تەن وە ئێش دەرد زامەتان خەستەن
فەڵەك پای ئامام وە زنجیر بەستەن (١)
خەم زەدەی خەم كێش خەفەت بارەنان
بەری جە یاوەر ، دوور جە یارەنان (٢)
چەپ گەرد هەر ساتێ دەردێ مدۆ پێم
ڕای ئامای قاصید ئازیز بەستەن لێم (٣)
وەشڵە هەر پەی تۆن هەی شادمانی
پەیك لەیل ئاما وە تۆ مزگانی (٤)

— ٩ —

(١) ئامام : هاتنم . بەستەن : بەستووە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەكانی پاشەوە پیكەوە دین .

(٢) خەم زەردە : خەم لی داو . خەفەت بارەنان : خەفەتبارم . یاوەر : یارمەتی دەر .

(٣) مدو : ئەدا . ئامای : هاتنی . قاصد ئازیز : فروستادەی یار .

(٤) وەشلە : خوشی . پەیك : شاتر ، پەیام هینەر . مزگانی : مژدە . مەولەوی لە گەلی شوینا وا پیشان ئەدا كە ئەوو شادمانی پەیوەندیان بە یەكەوە نی‌یە وە هەرگیز یەك ناكەون ، چونكە دوژمنی خوینە خوری یەكترینو خیری هەر كامیان شەری ئەویانە . لیرەشا ئەلی : من لەشم گرفتاری دەردی زەحمەتە. وە گەردوون پی‌ی بەستووم ناتوانم بچم بو لای یار ، وە بەمەش دەس بەردارم نەبوە ، ری‌ی هاتنی فروستادەی ئەویشی لی گرتووم كە بیت بو لام . كەواتە ئەی شادمانی ، هاتنی فروستادەی لەیل بو لای تویە ، چونكە ئەگەر بو لای من بهاتایە ئەبوو بە مایەی دل خوشیم ، خو دیارە منو دل خوشیش بەینمان ریك نی‌یە .. دەسا مژدە بی لیتو خوشی لە خوت .

— ١٠ —

تا تەوانام بی شەو بێداریم کەرد
پەرێ نۆشای جام بێ قەراریم کەرد (١)
وێت واتەن هەرکەس شەوان بێدار بۆ
مشیۆ مەست ذەوق بادەی مەی خار بۆ (٢)

— ١١ —

تەرسوون ئەر بەدەن ڕەقیب دڵ سەرد
بکەرۆش وە خاك گەردشِ چەپ گەرد (١)
وەخت تەماشای ئەو بەرگوزیدەم
شەماڵ بشانۆ گەردش ئەو دیدەم (٢)

— ١٠ —

(١) تا تەوانام بی : تا توانام بوو . نوشا : نوشین . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دووهەمەوە .

(٢) ویت : خوت . واتەن : وتووتە . مشیو : ئەبی . خار : پر . واتە : تا جوان بووم‌و هیزم تیابوو شەو نوخونیم کیشا ، وە پەلەم بوو بو نوش کردنی پیالەی پر لە شەرابی بە تو گەیشتن . ئیستە ئیتر هیزم تیا نەماوەو چاوەری‌ی پاداشی ئەو شەو نوخونی‌یەم ، چونکە خوت فەرمووتە هەر کەس شەو بە بیداری روژ بکاتەوە ، ئەبی لە ئەنجاما وە لە پاداشی ئەو شەو بیداری‌یەیا سەرخوشی چەشتنی پیالەی پر لە مەی ببی .

— ١١ —

(١) تەرسوون : ئەترسم . بکەروش : بیکا . گەردش : گوران . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایبدا دی .

(٢) بەرگوزیدە : هەلبژاردە . بشانو : بوەشینی . گەردش : توزی . واتە : ئەترسم ئەگەر هەلسوورانی چەرخ لەشی بەدکارە دل ساردەکەم بکا بە توز ، هیشتا ئەو هەر دەس بەردارم نەبی ، وە لە کاتی سەیر کردنی یارە ئازیزەکەما شەمال هەلکاو ئەو توزی لەشی ئەوە بکا بە چرو چاوما بو ئەوەی نەتوانم بروانم بو یارەکەم !

- ١٢ -

تا دڵ وە تەمای ئەو ترفە ترفەن
نەحوم هەر مەحوەن صەرفم بێ صەرفەن (١)

- ١٣ -

تا وە زوڵف‌و ڕووی تۆ تەماشامەن
ئەدای نمای فەرز صوبح‌و عیشامەن (١)

- ١٢ -

(١) ترفە ترف : بریسکە دانەوە . نەحو : عیلمی نەحو . صەرف : عیلمی صەرف . واتە : تا دل بە تەمای شەوق‌و بریسکەی روخساری یار بی ، نە کەلك لە خویندنی عیلمی نەحو وەرئەگرم ، وە نە خویندنی عیلمی صەرفم قازانجیکی ئەبی .

- ١٣ -

(١) ئەدا : بە جی هینان . نما : نویژ . واتە : تا من خەریکی تەماشای ئەو زولفە رەشەی تو و ئەو روخسارە رووناکەت بم ، ئەبی هەر خەریکی کردنی نویژی عیشاو بەیانی بم ، چونکە کە سەیری زولفت ئەکەم وائەزانم شەوەو ئەبی نویژی عیشا بکەم ، وە کە سەیری رووت ئەکەم وا ئەزانم روژ بووەتەوەو ئەبی نویژی بەیانی بکەم ، وە ئیتر نە نویژیکی تر و نە ئیشیکی ترم هیچ پی ناکری .

تیپی جیم

— ١ — (١)

جەرگت لەت‌لەت بۆ چەواشەی چەپ‌گەرد
خاڵۆت جیا کەرد ، یەکار بی تۆ کەرد (٢)
دیدە ، وادەی سەیل هۆنەی هوو ناوەن
دڵە ، وەخت بەزم نۆشای زوخاوەن (٣)
وەش ڕەنگی بازەم ، سا دەی بێ ڕەنگی
شادی با وەس بۆ ، وەختەن دڵ تەنگی (٤)
وەشی ، وادەت شی وەش ئامای وە خەیر
شەوقە ، وە تەوق بای تا کەی هەوای سەیر (٥)

— أ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بە بونەی دوور کەوتنەوەی ئەحمەد بەگی کوماسی‌یەوە وتووە کە وا دیارە دوور خرابیتەوە بو ناوچەی (رەشت) و (گیلان) .

(٢) چەواشە : سەر لی شیواو . خالو : مەبەس ئەحمەد بەگە . یە کار بی .. تاد : ئەمە کار بوو تو کردت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (جەرگت لەت لەت بو) نووسراوە (خو هوونیت نەویم) واتە : خو دوژمنی خوینە خورت نەبووم . بەم پی‌یە جیگای ئەم پارچە هەلبەستە تیپی خی ئەبیت .

(٣) هونە : دا رژان . نوشا : نوش کردن . واتە : ئەی چاو ئیستا وادەی ئەوەیە لافاوی خوین بریژی ، وە ئەی دل ئیستا وەختی ئەوەیە ئاهەنگی زووخاو خواردنەوە بگیری .

(٤) وەش رەنگی : رەنگ خوشی . بازەم : لیم گەری . با وەس بو : با بەس بی .

(٥) وەشی : خوشی . شی : بە سەر چوو . وەش ئامای . خوش هاتی . وە تەوق بای : بە تەوقەوە بیت . واتە : ئەی شادمانی وادەت بە سەر چووە ، خوا حافیزت بی بە خیر هاتی ، تویش ئەی شەوق یا خوا تەوق بچیتە ملت تا کەی ئارەزووی تەماشا کردنت لە کەللە دەرناچی .

مانیای مەینەت سەرەو کۆی ستەم
(مەعدوومی)ی بەر کۆی سەرەو چێرەی خەم (٦)
چ وەختەن دڵەت جە شادی کەیلەن
دەك لێلاویت بۆ یە وەفاو مەیلەن (٧)
ئەو چەم بە سورمەی خەمناکی ڕەشتە
چەنی گەشت دەشت پای ڕەشت سەرگەشتە (٨)
هامڕاز ئاخو داخ، ناڵە نەوای نەی
دڵ کەباب، چەم جام، خەم ساقی، هوون مەی (٩)
تۆ ئالوودەی بەزم چەرگەی هام فەردان
کەیف مەی، صوحبەت گرۆی هام دەردان (١٠)

---

(٦) مانیا: ماندوو . سەرەوکو: سەرەو ژوورە . بەرکو: ئەوەی لە پیشەوە سوار ئەبی . سەرە چیرە: سەرەو ژیرە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(٧) یە: ئەمە . واتە: هەی ماندوو بووی ئیش‌و مەینەتی سەرەو ژوورەی دەردو بەلای روزگار، وە هەی لە بەرەو ژیرەی خەم‌و خەفەتا لە پیشەوە سوار بوو، ئیستا کەی وەختی ئەوەیە دلت پر بی لە شادی‌و خوشی، دەك لیلاییت دابیت ئەمە کەی وەفاو مەیلی پی ئەلین . شایانی باسە ئەوەی لە بەرەو خوارەدا لە پیشەوە سوار ببی زور ئازاری پی ئەگات وە هەمیشە ترسی کەوتنە خوارەوەی ئەبیت .

(٨) چەم: چاو . سورمە: کلە . رەشتە: رشتوو . چەنی: لە گەل . رەشت: شاریکە لە شیمالی ئیران لە نزیکی دەلیای خەزەرەوە . سەرگەشتە: سەر لی شیواو . واتە: ئەحمەد بەگ چاوەکانی بە سورمەی مەینەت رشتووە وە سەرگەردانی گەرانی دەشتی رەشتە .

(٩) واتە: ئاخو داخ هاو دەنگیەتی، هاوارو نالە ئاوازەی شمشالیەتی، دلی کەبابیەتی، چاوی پیالەی شەرابیەتی، خەم مەی‌گیریەتی، شەرابەکەشی خوینی دلیەتی .

(١٠) ئالوودە: تیکەل . واتە: تو تیکەلی بەزم‌و ئاهەنگی کومەلی هاوری‌کانتی‌و وەختت بە خواردنەوەوە لە گەل هاو دەردەکانتا ئەبەیتە سەر .

ئەو سەبوون سفتەی پڕ داخ بێ پەرداخ
تۆ بۆی شنۆی بای ئێلاخ نە دەماخ (۱۱)
ئەو تەشنەی ڕای چۆڵ سای گەردەن پڕ گەرد
تۆ سێراو نە پای وەفراوان سەرد (۱۲)
ملان ، سەربەرزان ، کۆساران ، هەردان
بێ شەرتان ، جە داخ وەفاتان مەردان (۱۳)
چێشەن ئارایش سەر تا وە دامان
مەر خاڵۆم وە عەزم سەیرتان ئامان (۱٤)
مەشنیە چین چین چنوور نە کاوان
تو خوا ماتەم بە هاژەی وەفراوان (۱٥)

---

(۱۱) سەبوون : بایەکی سوزندەیە لە هاوینانا دی . سفتە : سووتاو . ئیلاخ : کویستان . واتە : ئەو سووتاوی بای سەبوونەو دلی پرە لە خەفەتو هیچ خوشی‌یەکی لە دلا نی‌یە ؛ بەلام تو شنوی نەسیمی کویستانان داویە لە دەماخت .

(۱۲) تەشنە : تینوو . سا : تەخت . سیراو : تیراو .. واتە : ئەو لە ریگای چولو هولا تینوو بووەو تەختی گەردنی توز دای‌گرتووە ، کەچی تو لە دواینی بەفراوی ساردا دانیشتووی‌و تیراوی ..

(۱۳) ملان : ئەی سەرملەکان . مەردان : مردم .

(۱٤) ئارایش : خو رازاندنەوە . مەر : مەگەر . ئامان : هاتووە . واتە : چی‌یە خوتان لە سەرتانەوە تا داوینتان رازاندووەتەوە ، ناشی خالو ئەحمەد بەگ هاتبی بو لاتان بە نیازی سەیر کردنتان .

(۱٥) مەشنیە : شنە شن مەکە . چنوور : گیایەکی بون خوشە بە زوری لە شاخەکانی هەورامانا هەیە . کاوان : بەرزایي شاخەکان . واتە : تو خوا چنووری بەرزايي‌یەکان چین چین شنە شن مەکەن ؛ تویش ئەی هاژەی بەفراوان تو خوا کش‌و مات بەو هاژەت نەیەت .

چنوور نە کاوان ئەو نەبۆ پەی چێش

هاژەی وەفراوان ئەو نەبۆ پەی چێش (١٦)

نەسیم وەس بویەر وە کۆسارانی

وەسەن شانای وەڵگ وە دیاراندا (١٧)

شنۆی ئەو بەرزە ئەو نەبۆ پەی چێش

لەرزەی صەد تەرزە ئەو نەبۆ پەی چێش (١٨)

وە صەدای سەرووەش دڵ وەش مەزاقان

هەنی نەلەرزۆ کەڵڕەم نە تاقان (١٩)

صەدای ماردومان ئەو نەبۆ پەی چێش

صەفای کەڵڕەمان ئەو نەبۆ پەی چێش (٢٠)

---

(١٦) واتە : ئەگەر ئەحمەد بەگ دیار نەبی ، چنووری سەر کاوان و هاژەی بەفراوان کەلکیان چی ئەبی و بوچی ئەشین .

(١٧) وەس : بەس . بویەر : تی‌پەرە . شانا : هەڵوەراندن و وەشاندن . وەلگ : گەلا . دیاران : ولاتان . واتە : ئەی نەسیم بەس تی‌پەرە بە کویستانەکاناو بەس گەلای درەخت داوەرینە بە سەر ولاتا .

(١٨) واتە : چونکە ئەگەر ئەحمەد بەگ دیار نەبی شنەی بەرزاییەکان بوچی باشەو لەرینەوەی هەزار جورەی داری کویستانەکان کەلکی چی‌یە .

(١٩) سەرووەش : سەرخوش . دل وەش مەزاقان : ئەوانەی لە ئاهەنگ و رابواردنان . هەنی : ئیتر . نەلەرزو : نەترسی . واتە : ئیتر با کەلەکیوی لە تاقی ئەشکەوتەکانا نەترسن لە دەنگی راوچی‌یە بە زەوقە سەرخوشەکان .

(٢٠) ماردم : تفەنگیکی راوی‌یە . واتە : کە ئەو دیار نەبی دەنگی تفەنگ سوودی چی‌یە ، چونکە هەر ئەو راوچی بوو ، وە لەو بەولاوە لە تفەنگی کەس مەترسی ناکری ، وە کە ئەو دیار نەبی ئیتر سەیری رانە کەلەکیوی سوودی چی‌یە ، چونکە کەس نی‌یە نی‌یان بپیکی ..

خاڵ خاسان بێ ئان هەر بار وە لێو بان
هێلانەی دڵان با هەر پەشێو بان (٢١)
ئەو ئانە پەی دڵ ئەو نەبۆ پەی چێش
ئەو لانە پەی دڵ ئەو نەبۆ پەی چێش (٢٢)
دەخیل هەی دەخیل خاڵۆکەی گیانی
وێت نەی سەفەردا تەنها نەزانی (٢٣)
مەرگ تۆم هەرچەند تەشریف بەردەنی
تەرك خەڵتەو خاك جەستەم کەردەنی (٢٤)
گیان ، دۆس گیانی ، ڕەفیق ڕاتەن
سورمەی بینایيش تۆزەکەی پاتەن (٢٥)
هەی ڕۆ نەواچی خودا نەکەردە
خەم وەفاو بەینەت نە ویرم بەردە (٢٦)

---

(٢١) بی ئان : هەمیشه ، بی ئوقره گرتن . بان : بن . هیلانەی دلان : مەبەس یارانی نازاره . واته : ئیتر با یاره دولبەزەکان هەر لیو به بار بن ، وه ئەو نازارانه که هیلانەی دلن ، با هەر پەشیو بن .

(٢٢) واته : چونکه ئەگەر ئەو یارانه تاویك لیو به بار نەبن ئەبی دلشاد بن ، وه مادەم که خالوی کوماسی دیار نیيه ئیتر سوودی ئەو تاوه دلشادیيەیان چیيەو بوچی باشه ؟ وه ئەگەر یاران ، که هیلانەی دلی دلدارانن ، پەشیوو تیکچوو نەبن ، ئەبی جیگای دلی دلداریك بن ، وه مادەم دلی ئەو دیار نەبوو تا تیایانا بنیشیتەوه ، ئیتر ئەبی سوودیان چی بیو بوچی بشین ؟..

(٢٣) لیرەوه مەولەوی رووی گفتوگو ئەکاته خالوی کوماسیو قسەی لەگەل ئەکا . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوه پیکەوه دی .

(٢٤) مەرگ توم : قەسەم به مەرگت .

(٢٥) دوس گیانی : ئەی دوستی گیانی به گیانی .

(٢٦) نەواچی : نەلیی . ویرم : بیرم ، یادم . واته : دەخیل خالو گیان خوت لەم سەفەرەدا به تەنیا نەزانی ، چونکه ، قەسەم به مەرگت ، هەرچەند تو تەشریفت بردووەو خاكو خولی لەشی منت به جی هیشتووه ، بەلام ئەی درسته گیانی به گیانیيەکەم گیانم هەمیشه هاوریتەو توزی بەری پیی تو دینی به چاویا بو بینایي له جیاتیی کله . کەواته خوا نەکەردە نەفەرمووی خەمو مەینەت وەفاو خوشەویستیی توی له بیر بردوومەتەوه .

بادەی بێ وادەی فەنام وەردەبۆ
شەرت بۆ ، کامین شنەرت ، یاران کەردەبۆ (٢٧)
تا دڵ جە لەزەت دینت ناکام بۆ
ئەو ذەوقە تۆ دیت وەنەم حەرام بۆ (٢٨)
جەستەی خەستەی خار سەودایی خەجڵ
با بەس بۆ ، تا کەی ، ئەی دڵ وەشیی دڵ ؟ (٢٩)
چەپ گەرد بێ فرسەت شانا مۆرەی نەرد
عومرێ بی ئاما ، ویەرد ، گوزەر کەرد (٣٠)
زەحمەتەن خەڵاص جە دووری وەردە
بە هووناو بەیۆ عومر ویەردە (٣١)

---

(٢٧) وەردەبو : خواردبیتەوە . کامین : کام . کەردەبو : کردبیتیان . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٢٨) دینت : دیتنت ، چاو پی کەوتنت . وەنەم : لیم . واتە : یا خوا شەرابی بی وادەی مەرگم خواردبیتەوە ، وە شەرتی یاران بی ، تا دلم بی بەش بی لە لەزەتی چاو پی کەوتنت ئەو کەیفو خوشییەم لی حەرام بی کە جاران ئەمکردو تو ئەتدی .

(٢٩) خار : درك . مەولەوی لێرەوە لا ئەکاتەوە بە لای لەشیاو رووی قسەی تی ئەکاو ئەلی : ئەی لەشی نەخوشی دەردی درکو دالی مەینەتو شەرمەساری ، ئەم شادمانییەی دلت بەشە تا کەی ؟

(٣٠) نەرد : یارییەکە لە چەشنی تاولەو شتی وا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٣١) وەردە : خواردن . بەیو : بگەرێتەوە . واتە : گەردوونی چەپ گەرد بی مولەت مۆرەی نەردی هەلداو شادیو خوشییەکەی جارانی لی وەرگرتینەوە ، ئەوەی تو دیت عومری بو هاتو بە سەر چوو ، تازە ئیتر زەحمەتە رزگار ببین لە خواردنی دەردی دوورییی دوستان وە بە خویناو هەلرشتنی چاومان روژانی رابوردوومان بو بگەرێتەوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (بە هووناو بەیو) نووسراوە (ئەی هوو تا بەیو) واتە : ئەی هوو تا عومری بە سەر چوو ئەگەرێتەوە .

— ٢ — (١)

جه گیان سێر وەردەی جه تەن هەراسان
خاڵۆی خەمیای خەم خاڵ خاڵ خاسان (٢)
نامەم چون یاوا مولاحەزەت کەرد
بشۆ وە پا بۆس عەرز کەر جه ڕووی دەرد (٣)
واچه هەی صەد جار (مەعدوومی) طوفەیل
پەرسابێت جه ڕووی گەرمی‌ی کوورەی مەیل (٤)
کۆ جه دووری‌ی من چ تەورەن حاڵش
کێ بەر مەکەرۆ خەم نه خەیاڵش (٥)

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو یەکی لە دوو کەس نووسیوە : یان شیخ یوسفی خەلکی دی‌ی (نوسمە) لە نزیکی (پاوە) یان ئەحمەد بەگی کوماسی ، چونکە تەنها لە گەل ئەم دوو کەسە بە وشەی (خالو) قسە ئەکا .

(٢) سیر وەردە : تیر خواردوو . خەمیا : چەمیوە . واتە : ئەی خالوی لە گیان تیر خواردووی لە لەش هەراسان بو ، وە ئەی بە هوی خالی خال خاسانەوە پیر بووی پشت کوماوە . .

(٣) چون یاوا : کە گەیشت . بشو : برو . پا بوس . قاچ ماچ کردن . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی . لە هەندی نوسخەدا ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

نامە مکیانوون موانان پەریت
گوش دەر وە نامەی دیوانەی سەرشیت

واتە : نامە ئەنیرم بوت ئەخوینننەوە ، گوی شل کە بو نامەی دیوانەی سەر شیت .

(٤) واچە : بلی . طوفەیل : خزمەتکار . پەرسابیت : پرسیبووت .

(٥) کو : کە ئەو . چ تەورەن : چونە . بەر مەکەرو : دەر ئەکا . واتە : کە نامەکەمت پی گەیشت برو بو خزمەتی ئەو دوستە نازارە ، قاچی زیاردت کەو بە دەردو نالەوە عەرزی بکە بلی هەی مەعدوومی صەد جار بە خزمەت کارت بی ، بە هوی گەرمی‌ی مەیل‌و خوشەویستیتەوە ئەحوالی منت پرسیبو ، وە فەرموو‌بووت ئاخو لە چی‌یایەو کی خەم‌و خەفەت لە خەیالی دەرئەکا . .
جوابی ئەمیش لە شیعرە داهاتووەکانا دیت .

چون ئەوێ جە دین چون تۆیێ دوور بۆ
چەم لێلاو ، دڵ تەنگ ، تەن سفتەی توور بۆ (٦)
هەر سات وە نەوعێ دەردش خەتەر بۆ
حاڵش چ تەورەن خاکش وە سەر بۆ (٧)
هام فەرد ناڵەی دڵ ، سەیرانگە ستەم
هام دەرد دووی دەروون ، خەم بەر کەر کۆی خەم (٨)
تۆ خاسەن نەو تووڵ سەرو سەراوان
خەم مدەی وە باد شنۆی سەر کاوان (٩)
گا چون بۆی نەسیم وە ڕووی شەتاودا
گا چون گوڵ نە پای چۆڕەی وەفراودا (١٠)

---

(٦) چون : وەك . دین : دیتن ، بینین . چەم : چاو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٧) سات : سەعات . خاکش وە سەر بو : قور بە سەری .

(٨) واتە : یەکیکی وەك ئەو کە لە چاو پی کەوتنی یەکیکی وەك تو دوور بیءو لیلایی چاوی داهاتبیءو دل تەنگ بیءو لەشی سووتاوی خوشەویستی بی وەك کیوی توور ، وە هەر تاوی بە جوری گرفتاری دەردی مەترسی لی کراو بی ، ئەبی حالی چون بی ، خاك بە سەری .. حالی ئەمەیە : هاوارو نالەی دل هاوری‌یەتی ، ستەمو جەوری روزگار سەیرانگایەتی ، دووکەلی دەروون هاو دەردیەتی ، کوگای خەمو مەینەت خەفەت دەرکەری دلیەتی .

(٩) مدەی : ئەدەی . شنو : شنە . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(١٠) گا : گاهی ، دەمیك . پای : داوینی .

سەیر لەرزەی نەرم سەوزەی سەر بەرزان
صەفای گولالان صەد تەرزان لەرزان
سوب نە سەر ملان صەیادان هام دەم
شریخەی ماردم کلافەی کەڵڕەم (١١)
نەك چون ئەو پابەند قەلای شار دەرد
جەی وەهار چون وەلگ پایزان ڕەنگ زەرد (١٢)
ئاخ نە جەهدو جەخت داخ زامەت سەخت
بەرگ ماتەم رەخت ناڕەسایی بەخت (١٣)
گزەی خەم چون مو خەم پەنەش وەردەن
دووریت خۆ یەکجار تەمامش کەردەن (١٤)

---

(١١) واتە : پێی بلی ئەمە بوو حالی مەعدوومی کە عەرزم کردی . بەلام تو وەزعت زور باشە ئەی نەونەمامی دار سەروی سەراو . غەمی خوت ئەدەی بە بای سەرکیوەکان ، وە جار جار وەك نەسیم کە بونی گولی وەرگرتبیو بە سەر شەتاوانا بروا ، تویش بە گوی ئاوەکانا گوزەر ئەکەی ؛ جار جاریش وەك گول کە لە داوینی بەفراوی چوراوگە بەستوودا روا بی بو خوت گەشە ئەکەیتو تەماشای نەرمە لەرینەوەی سەوزە گیای سەربەرزان ئەکەیتو لە صەفای گولالەی کویستانەکان ورد ئەبیتەوە کە بە صەدان جور دینە لەرزە ؛ وە بەیانیبان بە سەر شاخەکانەوە لە گەل راوچیباندایو گوی لە شریخەی تفەنگی ماردم ئەگریو سەیری خول خواردنو کەوتنی کەلە کیوییە کوژراوەکان ئەکەی .

(١٢) پا بەند : پێ بەسراو ، گیرودە . جەی : لەم . وەلگ : گەلای دار . واتە : وەك ئەو لە قەلای شاری دەردو مەینەتا گرفتار نیتو بەم بەهارە وەك گەلای درەختی پایزان رەنگت زەرد هەلنەگەراوە .

(١٣) جەهدو جەخت : هەول دانو رەنج کیشان . زامەت : زەحمەت . رەخت : پوشاك . نا رەسایی : نا تەواوی . واتە : ئاخو داخیەتی لە بەر هەول دانو رەنج کیشانی زوری ، وە پوشاکی بریتییە لە بەرگی خەفەت کە لە ناتەواویی بەختیەوە پەیدا بووە .

(١٤) خەم : چەمینەوە . واتە : گزە گزی خەفەت وەك موو بە ئاگر هەلقرچی بەو جورە چەماندوویەتیەوە .

وەخت جۆش دەرد کزەی ناڵەی سەرد
گوم بۆ نە گێجاو گەردەلوول دەرد (١٥)
ئەو خەندەی بێ وەخت مەیۆش وە دەمدا
مەگێڵۆ ماچۆ نەو گێجو تەمدا : (١٦)
ئەر هەر ئەو بەختەن ، هەر ئەو تاڵەمەن
دیدەم دیدەنیت ئەڵڵاو ئاڵەمەن (١٧)

—٣—

جە سەردیی مۆبەت ئازیز بێ گەرد
جۆی هوو ناو دڵ جە دیدەم یەخ کەرد (١)
دەست بێ ڕەحمیش دا نە سینەی شەوق
گڕ وەردان نە جەرگ جەستەی هەستیی زەوق (٢)

---

(١٥) گیجاو : گیژاو . واتە : لە کاتی جوشی دەردو کزەی هەناسەی ساردیا لە ناو گیژاوو گەردە لوولی دەردا گوم ئەبێ .

(١٦) خەندە : پیکەنین . مەیوش : دیت . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دیت .

(١٧) تالە : طالع ، بەخت . ئەللاو ئالەم : الله اعلم . واتە : ئەو زەردەخەنە ناوەختە کە بە سەر لیویەوەیە لە راستیدا لە بەر شادی نی‌یە ، بەلکو دیت‌و ئەچی‌و لە ناو گیژو تەمی هەناسە ساردەکەیا بە زمانی حال ئەلی ئەگەر بەخت‌و تالعم هەر بەخت‌و تالعەپیشووەکەم بی ، ئیتر ئازیزم مەگەر خوا خوی بزانی ئاخو جاریکی تر ئەت‌بینمەوە یا نە . .

—٣—

(١) موبەت : محبت ، خوشەویستی . جو : جوگە . یەخ : سەهول . واتە : لە بەر ساردیی مەیلی خوشەویستە بی گەردەکەم جوگەی خویناوی گەرمی دلم لە ناو چاوەکانما مەیی‌و بوو بە سەهول .

(٢) وەردان : بەرداوە . واتە : دەستی بی رەحمیی دا بە سەر سنگی شەوق‌و خوشیما ، وە بەو دەستە گری بەردا لە جگەری جەستەی قەوارەی زەوق‌و شادیم .

زەهر خەم شی یەن نە کام شادیم
هەر دەردەن مەیۆ موبارەك بادیم (٣)
هەناسەم ڕیزەی دڵ مارۆ ئەو بەر
سەر کەردەن زوخاو جە زام خەتەر (٤)
مەینەت چون توجار وە مەتای صەد تەرز
کەردەن نە دەروون نەوای شادی بەرز (٥)
دڵ وڵ وڵ کەردەن خەدەنگ دووری
سۆچنان جەستەم دەرد مەهجووری (٦)
هانا هام دەردان تاقەت نەمەندەن
جەورەکەی ئازیز ڕیشەی دڵ کەندەن (٧)

---

(٣) شی یەن : رویشتووه . کام : دەم . مەیو : دیت . واتە : لە بەر بی مەیلی‌ی یارەکەم ژاری خەم‌و مەینەت چووەتە ناو دەمی شەوق‌و شادیم وە کارەساتیکم بە سەر هاتووە هەر دەردو بەلایەو دیت بو پیروز بایي لی کردنم .

(٤) ریزە : وردە . مارو : دینی . ئەو بەر : بو دەرەوە . واتە : بە هوی دل ساردی‌ی یارەوە دلم دافرەقاوەو کە هەناسە ئەدەم وردە پارچەکانی بە دەم هەناسە دانەوە دیتە دەر ، وە زووخاوی زامی مەترسی لی کراوم هیرشی هیناوەو لە رادە دەرچووە .

(٥) توجار : بازرگان . مەتا : مەتاع ، شت‌و مەك . نەوا : ئاوازە . واتە : مەینەت وەك بازرگان بە شت‌و مەکی رەنگاو رەنگیەوە لـە ناو دلما ئاوازەی شادی‌ی بەرز کردووەتەوە .

(٦) ول ول : کون کون . خەدەنگ : تیر . سوچنان : سووتاندوویەتی . واتـە : تیری دووری‌ی یار دلی کون کون کردووم‌و دەردی فیراق لەشـی سووتاندووم .

(٧) هانا : هاوار . نەمەندەن : نەماوە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

بەیدێ وە لای من حاڵم بەد حاڵەن
جە دووریی ئازیز تەن كۆی زوخاڵەن (٨)
بزاندێ خەم چۆن كەردەنم پاماڵ
دەخیلم ساقی گەردەن سیم قاڵ (٩)
جامێ جە مەعجوون دەرد ئەوگاران
دورد وامەندەی بەزمەكەی یاران (١٠)
پێم دەر تا ڕیشەی هەستی كەرۆ پەی
قوربان تۆیچ ، نەیچی ، دەستێ بەر پەی نەی (١١)
وە تەرزەكەی وێت من لاونەوە
وە مەقامێ وەش خەم تاونەوە (١٢)

---

(٨) بەیدی : بین . زوخال : خەلووز . واتە : هاوار ئەی هاو دەردەكانم تاقەتم لا نەماوەو ستەمی دوست ریشەی دلی هەلكەندووم ، وەزعم نارەحەتە بین بە لامەوە ، لە دووریی دوست سووتاوم‌و لەشم بووە بە كوگای خەلوز .

(٩) بزاندی : بزانن . كەردەنم پامال : ریشە كیشی كردووم . سیم قال : زیوی پوختە . نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەكانی پاشەوەو مەعنای لە گەل ئەوانا دیت .

(١٠) مەعجوون : شیلراو . ئەوگاران : گرفتارەكان . دورد : خەلتەی بنی قاپی شەراب . وامەندە : پاشماوە .

(١١) كەرو پەی : پەی بكا ، لە بن بیبری . نیوە شیعری یەكەمی ئەم شیعرە مەعنای پیشەوەی تەواو ئەكا ، واتە : دەخیلتم ئەی مەی گیر كە گەردنت وەك زیوی پاك وایە ، پیالەیەكم لە پاشماوەی شەرابی ئاهەنگی یاران بدەری كە وەك دەرمانی دەردەداران خەست‌و شیلراوە ، تا بیخومەوەو ریشەی بوونم لە بن‌دا ببری . مەعنای نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوە .

(١٢) لاونەوە : بلاوینەردوە . تاونەوە : بتوینەرەوە .

با خاس خاس هۆشم هیچ نەمەنۆ پێم
بەڵ ئازیز وە خەیر ڕەحمێ کەرۆ پێم (١٣)

ـ ٤ ـ (١)

جە من تا دووری ئەر صەد فرسەنگ بۆ
ئەر بۆ ڕازی بوو زوانم لەنگ بۆ (٢)
بەڵام چێش کەروو بەڵام هەم ڕازەن
فەلەك کەلەك چێن چەنیم کەچ بازەن (٣)
کارد مەینەتش ئیستیخوان کاوان
ضیای دیدەو دڵ مەگێرەم تاوان (٤)

---

(١٣) نەمەنو : نەمینی . بەل : بەلکو . واتە : کاکەی بلویر ژەن تویش دەس دریژ کە بو بلویرەکەت‌و خوت ئاسایی بەلاوینەرەوە . وە بە نقامیکی خوش خەم‌و خەفەتم بتاوینەرەوە ، با هیچ بیرو هوشم لا نەمینی بەلکو ئازیز بە خیری خوی رەحمم پی بکا .

ـ ٤ ـ

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بو جەنابی شیخ عومەری بیارە نووسیوە لە وەلامی گلەیي کردنی ئەوا کە بو مەولەوی‌ی نووسیوە بوچی ناچی سەری لی بدا .

(٢) فرسەنگ : فرسەق ، فرسخ . واتە : من لە گەل دووری‌ی دوستانا ئاشنایيم نی‌یە ، هەتاوەکوو ئەگەر ماوەی بەینی من‌و دووری بیشگاتە صەد فرسەق ، یا خوا ئەگەر رازی بم بەو ماودیە زمانم لال بی ، بەلکو حەز ئەکەم بەینمان زورتر بی ، یانی ئەوەندە موشتاقی نزیکیم .

(٣) چەنیم : لە گەلم . واتە : بەلام چی بکەم بەلاو مەینەت هاوریمە . وە گەردوونی فیل بازو کەلەك نەرەوە لە گەلما ربك نی‌یە ، بویە نەم‌توانیوە بە خزمەت بگەم . لە نیوانی دوو وشەی (بەلام) دا (جناسی تام) هەیە بە پی‌ی عیلمی بەدیع .

(٤) کارد : کیرد ، چەقوی گەورە . ئیستیخوان : ئیسقان . کاوان : قلەشاندووە . مەگیرەم : لیم مەگرە . واتە : کیردی دەردو مەینەت ئیسقانەکانی لەشمی قلەشاندووە بویە ناتوانم جوولە بکەم ، کەواتە تویش تاوانبارم مەکە ئەی رووناکی‌ی چاوو دلم . لە بە کارهینانی وشەی (ضیا) دا ئیشارەتیکی جوان هەیە ، چونکە لەقەبی شیخ عومەر (ضیاء الدین) بووە .

قەڵای ویرم سەیل هِوو ناو بەردەبێ
بورج ئاگاییم وێران کەردەبێ (٥)
کێشکچی‌ی خەیاڵ خەم فام سەندەبێ
دوو کانچەی بەدەن بێ کەس مەندەبێ (٦)
فرسەت زانابێ تەریدەی قاتڵ
یەك سەر بەردەبێ کالای گیان‌و دڵ (٧)
خەبەر بیم هۆشم ئاما وە بەردا
ئەم لا گیان ، ئەو لا دڵ ، دام وە سەردا (٨)
لادێ ئێش سەخت ، ساتێ وەی ڕۆ وەی
واتم چار نی‌یەن مەر بشوون وە پەی (٩)

---

(٥) ویر : بیر . بورج ئاگاییم : برجی ئاگادار کردنەوەم . لە گوی دەلیاکانا برجیکی بەرز دروست ئەکەن ، وە لە قەلە پوپەکەی‌دا چرا دائەنین بو ئەوەی کەشتی‌یەوانەکان لە دوورەوە بیبینن وە ری ون نەکەن ، ئەوە پی‌ی ئەلین بورجی ئاگادار کردنەوە . واتە : لافاوی خویناو قەلای بیری بردبووم‌و بورجی ئاگادار کردنەوەمی ویران کردبوو .

(٦) کیشك چی : ئیشك چی . واتە : خەم ئەقل‌و فامی لە ئیشك چی‌ی وجوودم ــ کە خەیالە ــ سەندبوو ، وە دووکانچەی لەشم بی کەس مابووەوە .

(٧) تەریدە : طریدە ، دەربەدەر . واتە : جەردەی دەربەدەرو پیاو کوژ بە هەلی زانیبوو سەرمایەی بوونمی دزی‌بوو کە دڵو گیانمە .

(٨) واتە : کە خەبەرم بووەوەو هوشم هاتەوە بە بەرما روانیم بەم لاو بەو لاما سەیرم کرد نە گیانم ماوەو نە دلم ، لە داخانا دام بە سەرما .

(٩) لادی : تاویك . بشوون : بروم . وە پەی : بە دوایا . واتە : تاویك ئیش‌و ئازارم چەشت بە دەس ئەم کارەسانەوە ، تاویکی تریش هاوارو رو روم کرد ، بەلام ئاخری وتم کەلکی نی‌یە ئەبی بروم بە دوایانا بزانم بو کوی براون .

دیم ناڵچەکەی داخ دڵەی پڕ جە هوون
شەقڵش ها نە ڕووی گەرد ڕای دەروون (١٠)
ڕەوانتەر جە هەرس وە صەد قەترەو دەو
تا وە مەکۆگەی ئاسانەکەی ئەو (١١)
لاڵەو ناڵام حاشات موشکوڵەن
گیان فیدای تۆ بۆ یە بەڵگەی دڵەن (١٢)
سیوای تۆ ئازیز نەی زەمانەدا
کێن گوزەر کەرۆ بەی وێرانەدا (١٣)
نە نیم نیگایێ ، نە کەرد تەماشا
چێدیش وێنەی ماڵ یاران کەرد حاشا (١٤)

---

(١٠) شەقل : نیشانە . را : ری . واتە : سەیرم کرد داغو خەفەتی دلەی خویناویم کە وەك نال بە قلچیا داکوتراوە ، نیشانەی بە جی هیشتووە بە توزی ریگای دەروونمەوە .

(١١) رەوانتەر : سافتر . هەرس : فرمیسك . قەترە : بازردقە . دەو : راکردنی توند . مەکوگە : جیگای مەکو ، پیچال . مەبەس شوینی شاردنەوەی مالی دزینی‌یە . ئاسانە : بەر دەرگا . واتە : منیش بە پەلە بە شوین پیکەیا هاتمو ریگام هەلگرت تا گەیاندمیە مەکوگای ئاسانەکەی ئازیزم .

(١٢) لالام : لالامەوە . نالام : نالاندم . یە : ئەم . واتە : لی‌ی پارامەوە نالاندم لایاو پیم وت دلو گیانم لای تویە ، وە ناتوانی حاشای لی بکەی . چونکە لە گیانم ، بەلام ئەم شوین پی‌یە کە گەیشتووەتە بەر دەرگاکەی تو نیشانەی ئەوەیە کە دلم لە لای تویە ، بمدەرەوە .

(١٣) نەی : لەم . کین : کی‌یە . بەی : بەم . واتە : ئازیز ، کی بی جگە لە تو لەم زەمانەدا روو بکاتە مالی ویرانی من . ئەمەش بەلگەیەکی ترە لەسەر ئەوە کەوا دلو گیانم لای تویە .

(١٤) چیدیش : لەمیش . واتە : نە سەیری کردم ، نە لایەکی لی کردمەوە ، حاشای لە دلو گیانی منیش کرد وەك حاشای لە مالی یاران کردووە . بویە وا منیش هوشو دلم نەماوە ، وە ئەگەر نەیەم بو خزمەتی توو یارانی‌تر عوزرم پەسەندە . مەولەوی لەم شیعرەیا بە شیوەیەکی وردو جوان ئیشارەت ئەکا بو ئەوە کە خوی دلو گیان بەخت ئەکا لە پیناوی یارا ، بەلام خەلکی مال بەخت ئەکەن .

— ٥ — (١)

جیلوەی جەلای جام دڵەی پڕ جە گەرد
فەرمات پەی تەزبێح ها ڕەوانەم کەرد (٢)
پەری تۆ خاسەن هەر شام تا سەحەر
هەر ژمارەی وەصڵ باڵای دڵبەر کەر (٣)
نەك چون من وضوو وە هوو ناو ئەستە
خەم سیواك ، نمای مەینەتان بەستە (٤)
نیشتەی گۆشەی تار نماز خانەی دەرد
ڕوو نە پای میحراو هەناسان سەرد (٥)

— ٥ —

(١) جاریکیان شیخ عثمان سراج الدینی تەویلە داوای تەزبیحیك لـە مەولەوی ئەکا ، ئەویش تەزبیحەکەی بو ئەنیری‌و ئەم شیعرانەی بو ئەنووسی .

(٢) جیلوە : خو دەرخستن . جەلا : رووناکی . فەرمات : فەرمووت . واتە : ئەی ئەو دوستەی کە هوی پاك بوونەوەو رووناکی‌ی جامی دلە پر لە توزەکەی منی ، فەرموبووت بو تەزبیح وا بوم رەوانە کردی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (گەرد) نووسراوە (دەرد) .

(٣) پەری : بو . شام : ئیوارە . واتە : تەزبیح بو تو باشە هەر لـە ئیوارەوە تا سبەینی ژمارەی گەیشتن بە بالای یاری پی بکە . لـە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (هەر شام‌و سەحەر) نووسراوە (هەر شام ، هەر سەحەر) .

(٤) وضوو : دەس نویژ . ئەستە : سەندوو ، گرتوو . نما : نویژ . بەستە : دابەستوو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوايي پیکەوە دی .

(٥) نیشتە : دانیشتوو . تار : تاریك . نماز خانە : مزگەوت . میحراو : میحراب . واتە : نەك وەك من کە دەس نویژم بە خویناو گرتووەو خـەم‌و مەینەت سیواکمەو نویژی مەینەتم دابەستووەو لە سووچی تاریکی مزگەوتی دەردا دانیشتووم رووم کردووەتە میحرابی هەناسەی سارد .

وەی وضوو و نماو وەی سیواکەوە
جەی گۆشەی میحراو مزگی پاکەوە (٦)
دانەی مەرجانیی هەرس مەهجووری
هۆنیای تای کرژ ڕشتەکەی دووری (٧)
پەی ژمارەی ذکر کزەی ئێش و نێش
کافی‌یەن دەیدەم تەزبێحم پەی چێش ؟ (٨)

ـ ٦ ـ (١)

جە دووریت دەروون مەوج دەرپای هوون
مدۆ وە چەمدا ، بەڵام چێش کەروون (٢)

---

(٦) وەی : بەم . جەی : لەم . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دیت .

(٧) مەرجانی : وەك مەرجان . مەرجان رەگیکی سووری دەلیاپی‌یە وەك پەنجەی دەس . هونیا : هونراوە . تا : تال .

(٨) واتە : من بەم جورە دەس نویژو سیواكو نویژەوە ؛ وە لەم سووچە پاکەی میحرابی مزگەوتا ، دەنکە دەنکەی فرمیسکی مەرجان رەنگی دووریم کە بە تالی کرژی دەزووی هیجران هونیومەتەوە ، بەسمە بو ژمارە کردنی کزەی ئیش و دەردی خوم ، ئیتر تەزبیحم بو چی‌یە گیانەم .

ـ ٦ ـ

(١) مەولەوی لە ١٢٩١ ای هیجریدا ئەم پارچە هەلبەستەی نووسیوە بو مەحموود پاشای جاف کاتیك کە پاشا مالی لە بەغدا بووە .

(٢) واتە : لە دووری‌ی تو ئەوەندە دەروونم پر بووە لە خویناو . شەپولی دەلیای خوین ئەدا بە چاوەکانما وە لەوانەیە خوین لە چاوەکانمەوە بیتە خوارەوە ، بەلام من ئەبی چی بکەم تا ئەم لافاوە بەغدا نەبا ؟ لە شیعرەکانی پاشەوەدا باسی ئەو چارەیە ئەکا کە کردوویەتی لەم رووەوە .

پاتەخت مەحموود دارالسلامەن
منیچ کەمێ فام ئەیاز جە لامەن (٣)
ئەیازت فاماش تەفاءول کەردەن
سلامەتیی تۆش وە یاد ئاوەردەن (٤)
وە خارو خاشاك موژەی چەسپیدە
سەد بەستەن نە دەور سەرچەمەی دیدە (٥)
وەرنە دەجلەی غەم توغیان کەردەبێ
تا ئیسە چەند جار بەغداش بەردەبێ (٦)

---

(٣) دار السلام : لەقەبی شاری بەغدایە . منیچ : منیش . ئەیاز : وەزیرەکەی سولتان مەحموودی غەزنەوییە ، لیرەدا مەبەس لیی مەولەوی خویەتی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٤) فاماش : فامی . تفاءول : جاران عادەت بوو دیوانی خواجە حافظی شیرازی یا هەر کتیبیکی فال گرتنەوەیان ئەکردەوە بە نیازی ئەوەی دیری یەکەمی ئەو لاپەرەیەی کە دەرئەکەوت شیعریك یا وشەیەکی وابی لە گەل ئامانجەکەیانا بگونجی ، ئەوە پیی ئەوترا تەفاءول . هەروەها ئەم تەفاءولە ئەوەشی گرتووەتەوە کە چاو پی کەوتنی دوستیك یا شتیکی جوان یا بیستنی وشەیەکی خوش نیشانەی خیر بی . واتە : بەغدا نشینگەو پایتەختی مەحموود پاشایە ، منیش کەمیکم لە عەقلی ئەیاز هەیە ، ئەوەم بە خەیالا هاتووە کە ناو برانی بەغدا بە دار السلام بکەم بە نیشانەی خیر کەوا تو هیچت لی نایی‌و سەلامەت ئەبیت .

(٥) خار : درك . موژە : برژانگ . چەسپیدە : بە یەکەوە نووساو . سەد بەستەن : بەستیکی دروست کردووە . سەرچەمە : سەرچاوە . واتە بە درك‌و دالی برژانگەکانم کە لە تاوی زوریی گریان نووساون بە یەکا ، بەری سەرچاوەی چاومم گرتووە ، بو ئەوەی شەپولی خوینی دەروونم بە دەشتی گەرمیانا نەیەتە خوارەوە بەغدا ببا .

(٦) وەر نە : ئەگینا . واتە : ئەگینا بە هوی خویناوی چاوەکانمەوە دەجلەی خەم‌و مەینەت لیشاوی ئەکرد ، وە تا ئیستا چەند جار بەغدا ئاو ئەیبرد .

- ٧ - (١)

جۆراب چون من زامان نەسرەفتە
وە سەر پەنجەی پای ئیستیغنا کەفتە (٢)
بەدبەختیٚ چون من تەن کەفتەی کۆییٚ
یا خەیاڵ خامیٚ ئەبلەە چون تۆییٚ (٣)
ئەو ڕوتبەی نازك تۆ وە دەروون بەرد
جە ڕووی گوستاخی تۆ ئارەزووت کەرد
لەب وە تەمای دڵ چەند حەسرەتش بەرد
پێش ئاوڵە کەرد فرسەتش ناوەرد (٤)

- ٧ -

(١) وا دەرئەکەوی مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بو ئەوە وتبی کە گورەوی‌یەکی بی کەلکی بووبی‌و بە تەما بووبی لە گەل برادەریکی بی‌گوریتەوە بە گورەوی‌یەکی باش ، بەلام ئەم داوایەی لی نەکردبی بە هیوای ئەوە کە ئەو خوی بوی بگوریتەوە ، کەچی ئەویش هیچی نەوتبی‌و مەولەوی هەلەکەی لە کیس چووبی . ئەنجا بەم شیعرانە قسەی لە گەل گورەوی‌یەکەی کردبی‌و سکالای دلی خوی هەلرشتبی .

(٢) جوراب : گورەوی . ئیستیغنا : ئیش پی نەبوون . کەفتە : کەوتوو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی پیکەوە دی .

(٣) تەن کەفتە : لەش داکەوتوو . ئەبلەە : نەفام .

(٤) پیش : پی‌ی ، قاچی . ئاولە : تلوق . واتە : ئەی گورەوی‌ی کەسیکی زام نەسرەوتووی وەك من ، کە لە بەر پیویست پی نەبوون‌و کەلك پیوە نەمان کەوتوویتە سەر لووتی پیم ، منی بەدبەختی لەش سووتاوی سەرکیوان بە هیوای ئەوە بووم تو ئەو پایە بلندەت دەسگیر ببی کە ئەو دوستە بتکاتە پی‌ی ؛ وە توی نەفامی خەیال خاویش هەر ئەو ئارەزووەت ئەکرد . بەلام من بە هیوای رەزا بوونی برادەرەکەم وە بە هیوای ئەوە کە ئەو خوی داوا بکا ؛ ئەوەندە لیوم جوولاندەوەو هیچم نەوت تا پی‌ی لیوم بوو بە تلوق ؛ وە هەلەکەم لە کیس چوو ، وە جگە لە خەفەت خواردن هیچم بو نەمایەوە .

– ٨ – (١)

جه بێ کەسیی وێم تۆم کەردەن وه کەس
نه به کەس شیای ، نه به نیمه کەس (٢)
سەر جه ڕاستی کەردەنم طوفەیل
من مەجنوون تۆم ، تۆم کەردەن وه لەیل (٣)

– ٨ –

(١) مەولەوی لەم دوو شیعرەیدا گلەیي له دوستیکی هیچ لی نەهاتووی ئـەکا .

(٢) واته : له بەر بی کەسیی خوم تۆم کرد به کەسی خوم ، کەچی تو نه به کەس بووی بوم وه نه به نیوه کەس وه رەنجم بیهووده بوو .

(٣) طوفەیل : طفیل ، خزمەتکارو شوین کەوتوو . واته : من به راستی‌و دل پاکی سەری خوم کردووه به خزمەتکارو شوین کەوتووی تو وه خوم کردووه به مەجنوونی توو تۆم کردووه به لەیلی خوم .

نیپی چیم

— ١ —(١)

چون وەڵگ شادیی من وای دووریی لەیل
وەیشووم بەرد ئەو هەرد نەو ڕشتەی سوەیل (٢)
گێج سەرکاوان جە سەردی بین کەیل
بۆ مەدان چون بۆی بێ وەفایي لەیل (٣)
بێ دەس بی چنار زیز خاتر ڕێش
بەڵ خاکێش کەرۆ وە سەردا پەی وێش (٤)

— ١ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو دوستیکی جاف ناردووە کە لە کویستان ماوەتەوەو لـە گەل عیلا نەگەراوەتەوە بو گەرمەسیر ، داوای لی ئەکا کـە بگەریتەوەو پیی ئەلی درەنگە .

(٢) وەلگ : گەلا . وا : با . وەیشووم : وای شووم ، بای نەگبەت ، مەبەس بای ساردە . نـەو رشتە : تازە رەنگ کراو . سوەیل : سهیل ، ئەستیرەیەکە پایزان ئەکەوی . واتە : وەك چون بای دووریی لەیل گەلای درەختی شادیی منی وەراندووە ، ساردە بای پایزیش گـەلا دارە زەرد هەلگەراوەکانی بردووە بە کیوانا ، مەبەسی ئەوەیە گەلا بە دارەوە نەماوەو زستان نزیك بووەتەوە .

(٣) گیج : پیچو نسرم . کاوان : بەرزاییەکان . کەیل : پر . بو : بون . واتە : پیچو لوفەی شاخەکان پر بوون لە سەرما ، وە بونی سەرمایان لی دیت وەك بونی بی وەفایي یار .

(٤) واتە : دار چنارەکان لە بەر ئەوە کە گەلایان داوەریوە ، بی دەس کەوتوونو زویرو دل بریندار بوون ؛ ئیتر مەگەر گل بکەن بە سەری خویانا لە بەر دارزانی بەرگەکەیان .

وی کۆڵ وەی وە کۆڵ پەی زەردان دەرد
ماساو نە سەراو ڕێزان هەرزان کەرد (٥)
کۆچ کەردەن خاسان ، چیهرەی ئێلآخان
داوۆ وە هەمدا دیسان نە داخان (٦)
ڕۆی حەشر دووریی گەردەن بێ گەردان
بێوادە پیر کەرد کاوان سەرهەردان (٧)
هەور نەو زار زار کلاو ئەو کلاو
مەگێلۆ ئەسرین مەڕێزۆ وە تاو (٨)

---

(٥) وی کول : بی‌یە کولە : زەردان دەرد : ئەوانەی تووشی زەردوویی هاتوون . ماساو : ماسی . ریزان : کەوتن . واتە : دار بی‌یە کولەکان لە بەر سەرمای پایز دەردو بەلا چووەتە کولیان ؛ وە ئەوەندە وردە گەلای تالیان داوەراندووە بو ناو رووبارەکان ، ماسی‌یەکان هەموو مردوون‌و کەوتوونەتە سەر ئاو ، وە ماسی زور بووە بو ئەوانەی گرفتاری دەردی زەردوویی‌و پیویستیان بە ماسی‌یە تەماشای بکەن تا چاك ببنەوە . لە کوردەواریدا مەشهوورە زەردووی دار سەیری ماسی بکا چاك ئەبیتەوەو دەردەکەی تووشی ماسی‌یەکە ئەبیت .

(٦) خاسان : جوان خاسەکان . چیهرە : روو . ئیلاخ : کویستان . داوو وە هەمدا : داویانە بە یەکا . واتە : هەموو روخسار جوانەکان لە کویستان کوچیان کردووەو هاتوونەتە خوار لە بەر سەرما ؛ وە ئەو کویستانانە دیسانەوە لە داخی کوچ کردنی کچە شوخەکان روویان گرژ کردووەتەوە .

(٧) رو : روژ . واتـە : دووریی ئازیزە گەردن بی گەردەکان کـە ئەوەندەی روژی حەشر نارەحەتە لای شاخە بەرزەکان ؛ ئەو شاخانەی بی وادە پیر کردووەو سەریانی سپی کردووە . مەولەوی لەم شیعردیا تەشبیهیکی زور ناسکی کردووە : شاخەکانی شوبهاندووە بە ئینسانی دلدار ؛ وە بەفری قەلەپوپەکانیانی شوبهاندووە بە مووی سەری دلدارەکان کە لە بەر خەم‌و خەفەت بی وادە سپی بووبی .

(٨) نەو : نوی ، تازە . زار زار : بـە عاجزی‌و زویری‌یەوە . کلاو : بەرزی . مەگیلو : ئەگەری . مەریزو : ئەرژینی . واتە : هەوری تازە بـە عاجزی‌یەوە بە سەر بەرزایی‌یەکاندا ئەگەری‌و بە تاو فرمیسك لە چاوەکانیەوە ئەریژی .

ماچی ئەویش دەرد هیجرانش وەردەن
یا چون من بالاّی ئازیز گوم کەردەن (٩)
وێنەی عوقدەی پێچ ڕیشەی ئەرواو دڵ
بەستەبۆ جە نم خووی مۆبەت زەنگڵ (١٠)
سیلسیلەی پێچ پێچ زوڵف نازاران
زەنگڵە بەستەوە جە دانەی واران (١١)
قازان چون یاران ئاواتە خوازان
قەتارە بەستەن مەکەران ڕازان (١٢)

---

(٩) ماچی : ئەلی‌ی . وەردەن : خواردووە . واتە : ئەلی‌ی ئەویش دەردی دووری‌ی چەشتووە ؛ یان وەك من بالای ئازیزی گوم کردووە وا ئەگەری‌و ئەگری .

(١٠) عوقدە : گری . ئەروا : ئەرواح ، گیان . بەستەبو : بەستبیتی . خوو : ئارەق . زەنگل : زەنگلە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١١) سیلسیلە : زنجیر . واران : باران . واتە : هەروەکوو چون ریشەی گیان‌و دل بە نمی ئارەقی خوشەویستی‌و مەیلی ئازیزان گری ئەبەستی‌و ئەپیچری بە یەکا ، هەروەها زنجیرەی زولفی یارانیش قەترەی بارانی وەك زەنگلە پیا شور بووەتەوە . جونیەتی‌و جوانی‌ی ئەم شوبهاندنە بە بیر کردنەوەیەکی ورد نەبی دیاری نادا ، چونکە لە لایەکەوە تەشبیهی (محسوس) ە بە (معقول) ە لە لایەکی ترەوە تەشبیهی (مرکب) ە چونکە چ لە لای (مشبە) وە چ لە لای (مشبە بە) یەوە هەر دیمەن سرنج ئەدریت .

(١٢) قازان : قازەکان . مەکەران رازن : قسە ئەکەن . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

یێ لەیل ، ئاخ ، ئامێ جە ئێلاخەوە
پەی ئاخ داخ تەك دان بە (ئاخ داخ) ەوە (١٣)
جەیرانان گەل گەل تازە کەردەن مەیل
فەڕ وستەن ئەو زێد پای هەردەی دوجەیل (١٤)
چەم سیاوەکەی وە ناز دیاکەم
سەر ڕەوێڵەکەی جە ڕەم جیاکەم (١٥)
هالای سەرمەستەن وە شنۆی لەیلاخ
بۆی نەو پایزش نامان وە دەماخ (١٦)

---

(١٣) ئامی : هاتن . تەك دان : پالیان داوە . ئاخ داخ : کیویکە لە نزیکی قەسری شیرین . واتە : قازەکانی کویستان لە بەر سەرمای زستان هاتنەوە بو گەرمەسیر ، وە وەك هاوری‌یانی موشتاق ریزیان بەستووەو قسە ئەکەن . بەلام داخی گرانم لەیلیان لە گەل نەبوو ، بە داخو حەسرەتەوە بە تەنیا هاتنەوە . وە لە داخی بی لەیلیدا پالیان داوە بە کیوی ئاخ داخەوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (جە ئیلاخەوە) نووسراوە (جە لەیلاخەوە) . لەیلاخ : ناوچەیەکی کویستانی‌یە لە کوردستانی ئیران .

(١٤) جەیرانان : ئاسکەکان . فەر وستەن : فەریان خستووەتە . زید : نیشتمان ، جیگای لە دایك بوون . دوجەیل : شوینەکەی مەجنوونی لەیلا . مەبەس لی‌ی گەرمەسیرە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٥) وە ناز دیاکەم : بە نازەوە روانیوەکەم . سەر رەویل : سەر گەلە . رەم : گەلە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (دیاکەم) و (جیاکەم) نووسراوە (دیاکە) و (جیاکە) وە لە جیاتی‌ی (سەر رەویلەکەی) نووسراوە (سەر رەلیلەکەی) واتە : پیشەنگی ریگا پیشان دەرەکان .

(١٦) هالای : هیشتا . شنو : شنە . واتە : ئاسکەکان کومەل کومەل مەیلیان تازە کردووەتەوەو هاتوونەتەوە بو گەرمیانو فەرو بەردکەتیان خستووەتە مەنزلگەی یاران ، کەچی لە گەل ئەم سەرماو سولەدا کە کوچی بە هەموو هاوینە خورەکان کردووەتەوە بو گەرمەسیر ، هیشتا ئاسکە چاو رەشەکەی من سەرمەستی شنەی کویستانەو بونی پایز نەی‌داوە لە کەللەی . مەبەسی مەولەوی لە ئاسکەکان دەستەی نازاران ؛ وە مەبەسی لە ئاسکەکەی خوی خوشەویستەکەی خویەتی .

شەماڵ شۆ هۆر کەر بدەر بێ درەنگ
سەیڵو تەم زەردیی دیدەو دڵو ڕەنگ (١٧)
هوونەی سەیل چەم وە شەتاواندا
تەم دڵ وە ڕووی زاخان کاواندا (١٨)
زەردیی ڕەنگ نە وەڵگ نەو تووڵ نەمامان
تا لێش مالووم بۆ نەو پایز ئامان (١٩)
مەپەرسۆ بەو مەیل بێ سامانەوە
های چ خەبەرەن جە دامانەوە (٢٠)
واچە پڕ جە تۆ جە وێ فەرامۆش
من دیم ، تۆ حاڵش نەژنەوی وە گۆش (٢١)

---

(١٧) شو : برو . بدەر : بدە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٨) هوونە : بە خور رویشتن .

(١٩) لیش : لی‌ی . مالووم . مەعلووم ، ئاشکرا . واتە : مادەم ئازیز هیشتا ئاگای لە سەرمای پایز نی‌یە ؛ شەمال تو بە بی تەفرە پی دان هەلسە بروو لافاوی چاوەکانم‌و تەمی دلم‌و زەردی‌ی رەنگم لە گەل خوت ببە ، لافاوی بە خوری چاوەکانم هەلکە بە چەمەکاندا ، تەمی دلەکەم بنیرە بو شاخەکان ، زەردی‌ی رەنگیشم بدە لە گەلای توولە نەمامە تازەکان تا ئازیز سەیری ئەم لافاوو تەم‌و گەلا زەردانە بکاو بوی دەرکەوی کە وەرزی پایز هاتوود . بەلکو ئیتر ماتل نەبی لە کویستان‌و بگەریتەوە بو لامان .

(٢٠) های : ئەمە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٢١) واچە : بلی . وی : خو . نەژنەوی : نەبیسي . واتە : ئەی شەمال کە تو لافاوی چاومت هەلکرد بە چەمەکاناو تەمی دلمت بەرز کردەوە بە شاخەکاناو گەلای نەونەمامەکانت بە رەنگی زەردم رەنگ کرد ، ئەو دوستە مەیل بی ئەندازەیە لیت ئەپرسی دەنگ‌و باسی دەشت چی‌یە ، تویش پی‌ی بلی عاشقەکەت کە پرە لە خوشەویستی‌ی تو لە خوی خالی‌و بی ئاگایە ، من بە چاوی خوم دیم حالی ئەوەندە ناخوش بوو یا خوا تو بە بیستن نەی‌بیسی .

دیدەش یەند خەیاڵ باڵات بی تێشدا
ڕاگەی خاو نەبی بویەرۆ پێشدا (٢٢)
یەند گێلاڵن بەو دەرد شەر نە دەروو ندا
با بۆی دەرد مارۆ وە ڕووی هاموو ندا (٢٣)
زایفیش گرەو جە کا بەردەبێ
بای هەناسەی سەرد گێج پێش وەردەبێ (٢٤)
گێج مەوەرد پووشش بەو هەناسەوە
سروەی پووش مەوات جە رووی ئاسەوە : (٢٥)
ئازیز شۆخ شەنگ شیرین تارەنی
ئاهووی بێ ئاهووی وەش ڕەفتارەنی (٢٦)

---

(٢٢) یەند : ئەوەندە . راگە : ریگا . خاو : خەو . بویەرو : تیپەری . واتە : چاوەکانی ئەوەندە وینەی بالای تویان تیابوو ریگەی خەویان تیا نەئەبووە پیایانا تیپەر ببی ؛ وە خەوی لی نەئەکەوت .

(٢٣) گیلان : گەراوە . مارو : دینی . هاموون : دەشتو دەر . واتە : بە دەردی لە دەروونەوە سەر کردوویەوە ئەوەندە گەراوە . با بونی دەردەکەی دینی بە ولاتا .

(٢٤) زایفیش : زەعیفی ی . گیج : خول . واتە : ئەوەندە لاواز بووبوو لاوازی یەکەی گرەوی لە کا بردبووەوەو بای هەناسەی سارد خولی پی خواردبوو .

(٢٥) گیج مەوەرد : خولی ئەخوارد . سروە : ئەو دەنگەی لە پووشەوە دیت بە دەم باوە . مەوات : ئەی وت . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(٢٦) تار : تاق کەوتن . ئاهوو : ئاسك . بی ئاهوو : بی عەیب . واتە : پووشی لەشی عاشقە داماوەکەت خولی ئەخوارد بە دەم بای هەناسەی ساردەوە ، وە بە سوزو ئیشتیاقەوە ئەی وت ئازیزەکەم تو ئاسکیکی جوانی شوخو شەنگی بی عەیبی ، وە زور جوان تار ئەکەوی لە ئاسکەکانی تر .

جەڵەو جەڵەو گەل سپی تەتاران
دین دیدەکەت وە چەم مداران (٢٧)
ئێلاخان سەردەن بازشان ، ئامان
گەرمەسێر وەشەن بۆرێ وە دامان (٢٨)
تا گێران یاران ئاهوان ڕەم ڕەم
باجت وە گەردەن ، خەراجت وە چەم (٢٩)

— ٢ — (١)

چەرخە یە تۆنی ئەی مەیلە کەردی
بەختە یە تۆنی شادی ئاوەردی (٢)

---

(٢٧) جەلەو جەلەو : جەلەب جەلەب ، کومەل کومەل . سپی تەتاران : ئاسکە تاتاری‌یە سپی‌یەکان . دین : دیتن . وە چەم مداران : چاوەری‌ینی . واتە : گەلە ئاسکە سپی‌یە تاتاری‌یەکان چاوەری‌ی چاو پی‌کەوتنی چاوتن .

(٢٨) بازشان : بە جی‌یان بیلە . وەشەن : خوشە . بوری : وەرەوە . واتە : کویستانەکان ساردن ، دەخیلتم دەسیان لی هەل‌گرە ، گەرمیان خوشە وەرەوە بو داوینی چیا .

(٢٩) گیران : بگرن . رەم رەم : رەوگ رەوگ . چەم : چاو . واتە : وەرەوە بو گەرمیان تا کومەلی ئاسکەکان — کە یارەکانتن — باجت بگرنە ئەستوی خویان‌و خەراجت لە سەر چاو بو دانین‌و بوت بهینن . مەولەوی کە باسی گەردن‌و چاو ئەکا ئەیەوی ئیشارەت بو ئەوە بکا کە جوانی‌ی گەردن‌و چاوی ئاسك بە ناو بانگە .

— ٢ —

(١) مەولەوی جاریکیان ئەروا بو (تەویلە) بو زیارەتی شیخی بهأ الدین چەند روزی لەوی ئەمینیتەوە ، بەلام چونکە شیخ نەخوش ئەبی ناتوانی چاوی پی بکەوی ؛ لەو بەینەدا شیخ نامەیەکی بو ئەنیری‌و هەوالی ئەپرسی ، ئەمیش بەم شیعرانە وەلامی ئەداتەوە .

(٢) چەرخە : ئەی فەلەك . یە تونی : ئەمە توی . کەردی : کردت . مەعنای ئەم شیعردو شیعری دوایي پیکەوە دی .

خەمە فرسەتێ ، ئامانەن زامان
دەردە مۆڵەتێ نامەی لەیل ئامان (٣)
تەحریر خوردەی ڕێحان بێزەکەت
تەقریر شیرین شەکەر ڕێزەکەت (٤)
یاوا وە سەروەخت خەستەی دەردەکەت
مەڵهەم دا نە زام دووری کەردەکەت (٥)
من کێنان خامەت وە یادم کەردەن
حوسنت زیاد بۆ پەی دڵان بەردەن (٦)
جەمینت هەر سات نە جەلایێ بۆ
هەر جەلا پەی من وە بەڵایێ بۆ (٧)

---

(٣) خەمە : ئەی خەم . دەردە : ئەی دەرد . ئامان : هاتووە . واتە : ئەی فەلەك ئەمە تو بووی ئەم مەیلەت لە گەل کردم . وە ئەی بەخت ئەمە تو بووی شادی‌و خوشیت هینا . تو خوا سا ئەی دەردو خەم مولەتم بدەن نامەی لەیلم بو هاتووە با بیخوینمەوە .

(٤) تەحریر : نامەی نووسراو . خوردە : ورد . ریحان بیز : ئەو خەتەی کە خەتی ریحانی لە بەر چاو ئەخا . (ریحانی) جورە خەتیکە . تەقریر : قسە . شەکەر ریز : ئەوەی شەکری لی ئەوەری .

(٥) دووری کەردە : ئەو زامەی کە دووری کردوویە . واتە : ئەی خوشەویستەکەم نامە خەت وردەکەت گەیشت کە ئەوەندە جوان بوو خەتی ریحانی‌ی لە بەر چاو ئەخست ، وە قسە جوانەکانت هاتن کە شەکریان لی ئەوەری وە کەوتنە فریای دوستەکەت کە گرفتاری دەردتە . وە بوون بە مەلهەم بو ئەو برینانەی کە بە هوی دووری‌ی تووە پەیدا بوون .

(٦) کینان : کیم . خامەت : قەلەمەکەت . واتە : من کیم قەلەمەکەی تو هیناومیەتەوە یاد ، یا خوا جوانیت هەمیشە روو لە زیادی بی بو فراندنی دلی دلداران .

(٧) جەمین : جبین ، روخسار . سات : سەعات . واتە : یا خوا روخسارت هەر تاوی تیشکیك بداتەوە ، وە هەر تیشك دانەوەیەکی بەلایەك بی بو من .

نیم نیگات ڕەفیق تیر ئەندازی بۆ
دڵەی من نیشان نە جانبازی بۆ (٨)
واتم مەیل دڵ ، پەی کەسێ کەسەن ،
جە تەن خوای صوحبەت ظاهیری وەسەن (٩)
خەیاڵم کەفتەی ئاسانەکەی تۆن
چ حاجەت ظاهیر ئاماو ئامۆشۆن (١٠)
دیام خەیر دووریت زۆرش ئاوەردەن
ئامانێ بەڵکم ئینە چەپ گەردەن (١١)
هەر پاسە شادیش نییەن بەینەتش
بەڵ بێ بەقا بۆ سزاو مەینەتش (١٢)
سیر ساوون وە چەم ئەو پاڵای بێ گەرد
چیش هەر زیاد کەرد دەرد وە بان دەرد (١٣)

---

(٨) جان بازی : گیان بەخت کردن . واتە : یا خوا هەمیشە روانینت بە لا چاو وەك تیر تەقاندن وابی بو کوشتنی یاران ، وە دلی منیش ببی بە نیشانەیو لە گیان بەخت کردنا بی .

(٩) تەنخوا : جیاتی . وەسەن : بەسە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٠) کەفتە : کەوتوو . واتە : وتم بو کەسی کە کەس بی خوشەویستیی دل بەسەو پیویست بە هاتنی خوی ناکا ، منیش خەیالم هەمیشە لە بەر دەرگای تودا کەوتووە ، ئیتر چ ئیحتیاجییەکم هەیە بو هاتو چوی ئاشکرا .

(١١) دیام : سەیرم کرد . ئامانی : هاتم : مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٢) هەر پاسە : هەروەك . بەینەت : وەفاو بەین .

(١٣) سیر : تیر . ساوون : بسووم . پالا : کەوش . چیش : کەچی . واتە : بەلام دیتم سوودی نییە ، دووریت زوری هیناوە بوم ، وتم با بروم ئەمە خوایە گەردوون وەك خوشییەکەی زور دەوام ناکا ، بەلکو سزاو مەینەتیشی زور دریژە نەکیشی وە چاوم بە یار بکەویو تیر کەوشە بی گەردەکانی بینم بە چاوەکانما ، کەچی دەردی زیاد کردمو چاوم بە یار نەکەوت .

وەشڵە وە مەینەت وەخت مەهجووری
صەد ڕەحمەت ئەو قەبر دووریو ڕەنجووری (١٤)
ئەر صەد تۆی دەروون پەڕێت قەقنەس بی ،
یانەی دڵ وە یاد ئاوا بی بەس بی (١٥)
ئیسە حەسرەتان ، بیم بەد ئەندێش
هەر یەك جە لایێ مەكێشۆم پەی وێش (١٦)
خصووص تۆ وەی ڕەنگ مەوینوون دلگیر
چمان دەروونم مەپێكان وە تیر (١٧)

---

(١٤) وەشلە : خوزگە . ئەو : لە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٥) ئەرصەد : هەرچەند . توی دەروون : توی‌ی ناو سك . پەڕیت : بوت . واتە : خوزگە بە دەردو مەینەتەکەی زەمانی دووری . وە رەحمە - لەو گورە تاریکەی فیراق کە ئەوسا تیا ئەژیام ، هەرچەند ناو سکم بوت سووتابوو ، وە بووبوو بە قەقنەس ، بەس نەبوو مالی دلم بە یاد کردنەوەت ئاوەدان بوو .

(١٦) بیم : ترس . بەد ئەندیش : رەقیبی نیاز خراپ . مەکیشوم : رام‌ئەکیشی . واتە : ئیستە داخ‌و خەفەت‌و ترسی بەدکار هەر یەکە لە لایەکەوە رام‌ئەکیشن بو لای خویان .

(١٧) وەی رەنگ : بە رەنگی . مەوینوون : ئەبینم . چمان : وا ئەزانم . مەپیکان : ئەپیکن . واتە : بە تایبەتی تو بە رەنگی خەفەتبار ئەبینم وائەزانم دلیان بە تیر پیکاوم . ئەش‌گونجی شیعرەکە بەم جورە بی : (چەمان دەروونم . . تاد) چونکە لە نووسینی کونی کوردیدا کە لە جیاتی‌ی جوولە (حرکە) تیپ (حرف) دانەئەنرا وەك ئیستا ، (چمان) و (چەمان) وەك یەك ئەنووسران . بەم پی‌یە مەعنای شیعرەکە بەم جورەی لی دیتەوە : بە تایبەتی هەر کە تو بەم رەنگە ئەبینم ، چاوەکانم دلم بە تیر بریندار ئەکەن ، چونکە ئەو چاو پی کەوتنە ئەبی بە هوی خەمبار بوونی دل .

دڵ خەریك مەوج گێجاو دەردەن
زوانم دایم ویردش ئەی فەردەن : (١٨)
من نەبوون ئازیز گەردەن بلووری
کێن ڕەحمەت کەرۆ وەصڵش نە دووری (١٩)
خاس بی ئەر صەد جار شادی وە باد بیم
دووراو دوور وە دین ئاسانەش شاد بیم (٢٠)
ئیسە ها فەڵەك کەڵەك بەستەوە
تۆڕداو دووریش ها وە دەستەوە (٢١)
خەفەت وادەتەن ، مەینەتان سا دەی
وەخت بارانەن ئەسرین دەی پەی کەی (٢٢)

---

(١٨) ویرد : دوعای سەر زمان . مەبەس قسەیەکە کە هەمیشە بووتریتەوە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٩) نەبوون : نەبم . کێن : کێیە . کەرو : بکا . واتە : دلم گرفتاری شەپولی دەلیای دەردەو هەمیشە ویردی سەر زمانم ئەوەیە ئەلیم : ئازیزە گەردن وەك بلووری بی گەردەکەم ، من نەبی چ عاشقیکی تر ئەوەندە چارە رەشە کە بە یار گەیشتنەکەی خوزگە بە دووری بخوازی لە بەر ئەوە کە هیچ کەلکیکی لە خوی دەسگیر نەبووبی .

(٢٠) باد : با . بیم : بووم . واتە : باش بوو جاران هەرچەند شادیو خوشیم درابوو بە با ، بەلام خو هیچ نەبی دووراو دوور دلم بە دیتنی بەر دەرگاکەی خوش بوو ..

(٢١) واتە : کەچی وا ئیستا گەردوونی چەپ گەرد کەلەکی بو نامەوەو تور داوی دوور خستنەوەی گرتووە بە دەستیەوە . مەبەسی مەولەوی ئەوەیە کە تەویلە بە جی ئەهیلیو ئەگەریتەوە . کو کردنەوەی (کەلەك) کە پیی ئەپەرنەوە لە ئاو ، لە گەل (تور داو) کە هی ماسی گرتنە ، تەعبیریکی ناسکە لەم شوینەدا چونکە گەلی جار ماسی گر سواری کەلەك ئەبیو ئەچی بو ماسی گرتن .

(٢٢) پەی کەی : بو کەیت هەلگرتووە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

ئازیزت ئاستەن ها وە دماوە
تەنە بۆ بێ گیان سا شۆ وە ڕاوە (٢٣)
شنەفتم ، گیانم بالاّ تووڵ نەی
ئیرادەت کەردەن چەنی خەستەت بەی (٢٤)
مەگەر پای تەدبیر بەدبەختی ڕێش بۆ
گیان هەوای صوحبەت جەستەکەم پێش بۆ (٢٥)
وەرنە شێتە وێم ، دڵوەشیی دڵەن
گیان جە تەن بەرشی ئاماش موشکوڵەن (٢٦)

---

(٢٣) ئاستەن : بە جێ هیشتووە . دما : دوا . تەنە : ئەی لەش . بۆ : بێ . شۆ : برۆ . واتە : ئەی خەفەت ئیتر وادەتەو ئەی مەینەت داباری بە سەرما ، ئەی فرمیسك توش سەرەتە خوت بۆ کەی هەلگرتووە . وەك باران دارژی ، چونکە ئازیزتان ــ کە گیانمە ــ لای یار بە جێ ماوەو لەشم بە تەنیا گەراوەتەوە . مەولەوی ئەنجا روو ئەکاتە لەشیو پێی ئەلێ ئەی لەش توش بە بێ گیان بێ بە ریوە . لە شیعرەکانی لەمەوپاشیشدا رووی قسە ئەکاتە گیانو لە گەل ئەو ئەدوی .

(٢٤) شنەفتم : بیستم . نەی : قامیش . چەنی : لە گەل . بەی : بییت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (خەستەت) نووسراوە (هاوری) . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی پیکەوە دێ .

(٢٥) ریش : بریندار . هەوا : ئارەزوو . صوحبەت : هاورییەتی . پیش : پیی ، لە گەلی .

(٢٦) شیتە : شیتوکە ، نەفام . ویم : خوم . بەرشی : دەرچوو . ئاماش : گەرانەوەی . واتە : بیستوومە ئەی گیانە وەك قامیش لەریوەکەم ؛ ویستووتە لە گەل هاوریدا بییت کە لەشمە ، بەلام مەگەر قاچی تەگبیر کردنی بەدبەختی شکابی تو بتوانی ئارەزوو بکەی ببی بە هاوریی لەشم و لە گەلیا بگەریتەوە ؛ ئەگینا قور بە سەرم مەگەر بەم جورە ئارەزووانە هەر دلخوشیی خوم بدەمەوە چونکە کە گیان لە لەش دەرچوو زەحمەتە جاریکی تر بگەریتەوە .

- ٣ - (١)

چێشەن پەشێویم : ماتەمیِ دڵەن ،
یا کزەی ئامای نامەی بوڵبوڵەن (٢)

- ٢ -

(١) بولبول شاعیریکی بەرزی هاوچەرخی مەولەوی بووە حەزی لە کچیکی مەولەوی کردووە ، بەلام حەزەکەی دەرنەبریوە تا مەولەوی کچەکەی ئەدا بە شوو . جا هاتووە قەسیدەیەکی پر لە عاجزیو دوعای شەری بو مەولەوی نووسیوە ، مەولەوی‌یش لە وەراما ئەم قەسیدەیەی بو ئەنیری . وا لیرەدا بەر لەوەی کە لە قەسیدەکەی مەولەوی بکولینەوە قەسیدەکەی بولبول ئەنووسینەوە :

نیشانەی ناوك نیگای نازاران
یانی سەر دەفتەر سوپای خەمباران
وە غەلەت مەشهوور حال زان دەردان
پەی ویت وەر پا کەر هەناسەی سەردان
نەتیجەی قیاس قەضیەی قەضای تو
تەدبیر چەند دل پی نارەزای تو
بزیسکەی ناسور دەرد جەستەی من
کزەی کولیای زام تو ژار بەستەی من
گەردەلوول گیج هەناسان سەرد
دوور نی‌یەن بووزوت نە صەد گیج دەرد
فەلەك وە کوورەی مورەی ساختەی دەرد
پەی تەفرەقەی وەصل بشانو یەك نەرد
وزوت نە گیجاو مەینەتان خەم
روی شادی ، رووی وەصل نەوینی وە چەم
تا ئاوخانەی دل نە کەللەی سەر بو
ئانە شیرینەن ئەوەل چەمەر بو
پەی گەرمی‌ی کوورەی مەیل دەروونت
هەناسەی سەردم ئاما ئەو شونت

(٢) چیشەن : چی‌یە . ماتەمی : خەفەتباری . ئاما : هاتن . واتە : هی چی‌یە وا پەشیوم ، هەر خوم خەفەتبارم ، یا کزەی هەناسەی ساردی بولبولە لە نامەکەیەوە سەری داوە ؟

شاهید دانای گردین ئەحواڵان
وەسەن پەی ڕاسیی عەرزەی مەلالان (٣)
ئێش هام فەردم ئێش وێم زانان
دەرد هام دەردم دەرد وێم زانان (٤)
بەڵام تۆ قەزاو بێ تەدبیریی وێت
کەردەن پێت ئانا هەرچی کەردەن پێت (٥)
کەی تۆ خەیاڵێت وە دەروون ئاوەرد
هانات کەرد ئەو من ، من بێ مەیلیم کەرد (٦)
تا تەءثیرێ بۆ پەرێ شەو ناڵەت
یا پەی هەناسەی سوب دوعاو لاڵەت (٧)

---

(٣) دانا : زانا . گردین : هەموو . وەسەن : بەسە . واتە : ئەو خوایەی کە ئاگاداری هەموو شتیکە ، بەسە بو ئیسپات کردنی راستیی ئەم قسانەم کە بە عاجزییەوە بوتی ئەکەم .

(٤) ویم : خوم . زانان : زانیوە .

(٥) ویت : خوت . ئانا : ئەوەتە . هەر چیو : هەرچی . واتە : بەلام تو ، یەکەم قەزاو قەدەری خواو دووهەم بی سەرو بەریی خوت ئەوەیان پی کردی کە پییان کردی .

(٦) هانات کەرد ئەو من : هاوارت هینا بو من . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٧) پەری : بو . واتە : کەی تو خەیالیکی وات بە دلا هاتو دەسەو دامینی من بوویتو من بە گویم نەکردی ، تا لالانەوەو هاوارو نالەی شەوت کار بکا لە حزووری خوادا ، یا هەناسەی ساردی تەك دوعای بەیانییانت ئەنجامیکی ببی .

گۆیا جه لا وێت دەروونت ئێشان
یەد دوعاییت کەرد تەصدیعت کێشان (٨)
من ڕۆی مامەڵەی گردین خاصو کەس
جەو ڕاسە بازار شارەکەی ئەلەس (٩)
جە سەر دووکانچەی شای سەر توجاران
هۆرگرتم کاڵای بەڵای نازاران (١٠)
نامان نە گۆشت مەر فەردەکەی من
فەرد وەش مەضموون پێ گەردەکەی من : (١١)
ئەر هەر سات دەردێ دەردێو تەر چەنی
بەیۆ ماچوو ئاخ پەی دەردێ هەنی (١٢)

---

(٨) لا ویت : لای خوت . ئیشان : ئیشاوه . تەصدیع : زەحمەت . کیشان : کیشاوه . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٩) روی : روژی . خاص : بەرامبەری (عامە) ، مەبەس پیاوانی خوایە ، هەروەها وشەی (کەس) یش بەم مەعنایەیە . ئەلەس : (الست بربکم) ئەو روژەی کە خوا لە عالەمی ئەرواحدا قسەی لە گەل گیانی هەموو کەس کردو موسولمانو کافر لە یەك جوی بوونەوە .

(١٠) شای سەر توجاران : مەبەس خوایە . هورگرتم : هەلم گرتووە . واتە : گوایە لای خوت دلت ئیشاوەو دوعای شەرت لی کردووم ، بەلام لە خورایی زەحمەتت کیشاوە ، چونکە من خوم لەو روژەدا کە لە راستە بازاری شاری (الست بربکم) دا هەر کەس خەریکی مامەلە کردن بوو ، چوومە سەر دووکانچەی شای سەر بازرگانانو پارچەی بەلای نازارانم بو خوم هەلبژارد ، مەبەسی ئەوەیە لە روژی ئەزەلدا کە خوا چارەنووسی دیاری کرد ئەو دەردو بەلای بەرکەوتووەو ئیتر باکی نی‌یە لە دوعای شەری کەس .

(١١) مەر : مەگەر ، بوچی . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری پاشەوەی‌دا دی .

(١٢) چەنی : لە گەلی . بەیو : بیت . ماچوو : ئەلیم . هەنی : دیسان . واتە : تو کە دوعای شەرم لی ئەکەی بوچی شیعرە بی گەردە خوش مەعناکەی منت نەبیستووە کە ئەلی ئەگەر هەر سەعاتی دەردیکم توش بیی‌و دەردیکی تریشی بە دوادا بیت ، هیشتا تیری پی ناخومو ئەلیم خوزگە دەردیکی تریشم تووش بهاتایە .

یەکێوەن جە لام شادیو ڕەنجووری
کەیفیو بێ کەیفی نزیکیو دووری (١٣)
مەر چون تۆ هەڵوای مەحەبەت خامێ
قەبای عەشق دڵ پشت نا تەمامێ (١٤)
وەشیو ناوەشی تەفاوت زانۆ
مەلێ نەزانۆ هەر پەلێ شانۆ (١٥)
مەیلو قین هەردوو هەر جە شەخسێوەن
جەریمەو خەڵات شێوەی کەسێوەن (١٦)
لا هۆرکەردەجەو ، پەی ئێد تەماشا
بەو شاد ، پێد ناشاد (کلا و حاشا) (١٧)

---

(١٣) یەکیوەن : یەکیکە . ڕەنجووری : خەفەتباری . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٤) چون : یەکیکی وەك . هەلوا : حەلوا ، شیرینی . خام : کال . قەبا : کەوا .

(١٥) زانو : بزانی . مەلی : مەلە . پەلی : پەل . شانو : بوەشینی . واتە : شادیو خەفەتو نزیکیو دووری لە لای من وەك یەك وان ، مەگەر یەکیکی وەکو تو کە حەلوای خوشەویستیی دوستانی کال بیو پشتە کەوای عەشقی نا تەواو بی ، فەرقی خوشیو ناخوشی بکا وە لە دەلیای عەشقا مەلە نەزانیو هەر پەل بوەشینی ، ئەگینا عاشقی ڕاستە قینە فەرقی لا نییە .

(١٦) جەریمە : جاران کە ئاغا کوردەکان توورە ئەبوون لە فەلاح حوکمیان ئەدا کە ئەندازەیەکی تایبەتی پارەی لی بسەنری ، ئەوە پیی ئەوترا جەریمە . کەسیوەن : کەسیکە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٧) هورکەردە : هەلچەرخاندن . ئید : ئەم . پید : بەم . واتە : قینو خوشەویستیو جەریمە دانانو خەلات کردن هەردووکیان هەر ئیشی خوان ، کەواتە هەرگیز من ئەوە ناکەم حەز بەمیان بکەمو خوشم لەویتریان نەیەت ، وە سەیری ئەمیان بکەمو مل لەویان وەرچەرخینم .

سا هەر دوعا کەر با چەرخ چەپ‌گەرد
تا تاقەتش هەن هەر بشانۆ نەرد (١٨)
من وزۆ ئەو دەرد ، ئەو ئەو سەردیی مەیل
ئەو ئەو قەبایل ، من ئەو کۆی دوجەیل (١٩)
خصوصاً ، بولبوڵ جە لای زامداران
دووری خاستەرەن نە وەصڵ یاران (٢٠)
نزیکی یاگەی تەریدەی فەصڵەن
دووری ڕای خەیاڵ قافڵەی وەصڵەن (٢١)

---

(١٨) کەر : بکە . هەن : هەیە . بشانو : بوەشینی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (نـەرد) نووسراوە (دەرد) .

(١٩) وزو : بخاتە . ئەو : ناو . قەبایل : هوزەکان . ئیشارەتە بو ئەوە کە لەیلا کەوتبوە ناو عەشرەتەکانو مەجنوون ویلی هەردەی دوجەیل بووبوو . واتە : کەواتە تا پیت ئەکری هەر دوعا بکە با چەرخی چەپ‌گەرد تا پیی ئەکری هەر زاری چارەرەشی هەلدا بو من ، من تووشی دەردو بەلا بکاو مەیلی ئەو سارد بکاتەوەو ، من ویلی هەردەی دوجەیل بکا وەك مەجنوونو ئەو بخاتە ناو هوزەکان وەك لەیل .

(٢٠) خصوصا : بە تایبەتی . زامداران : بریندارانی دەردی خوشەویستی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٢١) یاگە : جیگا . تەریدە : طریدە ، دەربەدەر کراو . فەصل : جیایی . را : ریگا . قافلە : کاروان . واتە : من ترسی دوعای شەرم نییە بە تایبەتی لەبەر ئەوە کە بریندارانی زامی خوشەویستی دوورییان لا باشترە لە گەیشتن بە یار ، چونکە نزیکی جیگەی جەردەو دەربەدەر بووانی جیاییو دوور کەوتنەوەیە ، بەلام دووری ریگای تیپەر بوونی کاروانی بە یار گەیشتنە . مەبەسی ئەوەیـە کە بە یار گەیشتن تووی دوور کەوتنەوەی لە گەل خوی هەلگرتووە لە بەر ئەوە ناخوشە ، بەلام دووری پال بە ئینسانەوە ئەنی بو بیر کردنەوە لە بـە یار گەیشتن ، وە بو ئەوە کە بگا بە یار . بەم پییە دوعای شەرەکەی بولبول ئەبی بە مایەی خیر بو مەولەوی .

پەوکە خوو گرتەی بەڵاو کۆسەنان
نزیکی بێزار ، دووری دۆسەنان (۲۲)
نە کۆی نزیکی شادی وە بادم
نە دەورەی دووری وە یادش شادم (۲۳)

---

(۲۲) پەوکە : بویە . کوسەنان : کوسم . کوس کەوتنم . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(۲۳) کو : خەرمان . دەورە : سەردەم . واتە : بویە خووم گرتووە بە بەلاو کوس کەوتنەوەو بیزارم لە نزیکی‌و حەزم لە دووری‌یە . چونکە لە سەر خەرمانی نزیکی‌دا شادیم بەر بادە . وە لە سەردەمی دووری‌دا شادم بە یاد کردنەوەی دوست .

❊ ❊ ❊

کە وەرامەکەی مەولەوی ئەگاتە دەستی (بولبول) . ئەم پارچە شیعرەی تری بو ئەنیری :

سەرشار سەرخوش مەیخانەی (ا لست)
وە نەشئەی مینای دەس ساقی مەست
پا بەستە وە قەید سەیاد مەعنی
فارغ نە صوورەت فیرقەی (لا یعنی)
سینە خەزانەی نازك خەیالان
نازكتەر جە ناز نازك نەوهالان
شیوبای شانای شیرین ئەتواران
شەریك تالی‌و شادی‌ی خەمباران
راستەن نەتیجەی قیاست سەختەن
مدعات ئیلزام خەصم بەدبەختەن
بەلام دعوای بەخت جە دلالاتەن
قیاست مەجمووع موغالەطاتەن
یەکسەر عەمیقەن قەضایای تەحریر
غەیر جە وەسیلەی دەلیل تەقدیر
خو من ئەزانم ئەدب تەقصیردن
واتەی بەدکاران جە لات دلگیرەن

— ٤ —

چەرخ هەر ئەو چەرخەن تا ئاوەردو بەرد
دەس ئەو دەس نگین تا خاتەم ئاوەرد (١)

بدیه بی مەیلیت وه جایی یاوان
بە واتەی بەدان مگیریم تاوان
صەد نەوبەت یاوان قەرینەی حالی
ئیحتیاج چیش بی هانای مەقالی
ئاخ جه حال زانیت خەیلی ئیشکالەن
حال نەزانات مونافی‌ی حالەن
پەی تەتیممەی رەد مەولام کافی‌یەن
بی باکیت جه رووی بی ئینسافی‌یەن
ئەر بی وەفایی ، وەر بی مەیلیت کەرد
جه بەدبەختی‌ی من هەرچی بی ویەرد
ئەما حەیف (بولبول) جه ویت هەراس کەرد
پەی تەنیا گولی ویت کەس نەناس کەرد

— ٤ —

(١) چەرخ : گەردوون . نگین : مورخانەی ئەموستیله ؛ مەبەس شان‌و شکوی پیغەمبەریەتی‌یە . خاتەم : ئەموستیله ، مەبەس حەزرەتی محمدە کە خاتەمی پیغەمبەرانە . واتە : گەردوون هەر ئەو گەردوونەیە کە بە چەند جور گوراو چەند وەزعی هینایە پیشەوە وە نگینی پیغەمبەریەتی‌ی دەس بە دەس لە لە ناو پیغەمبەرانا گیرا تا گەیاندیە سەر حەزرەتی محمد کە ئاخری پیغەمبەرەکانە . مەولەوی لەم شیعرەدا تەعبیریکی ناسکی بە کار هیناوە کە لە دوای (نگین) کە مورخانەی ئەموستیلەیە (خاتەم)ی هیناوە کە بە ئەموستیله ئەلین ؛ واتە : وەك چون پاش مورخانەی ئەموستیله ئەموستیلەکە دیت ، پاش پیغەمبەرانیش حەزرەتی محمد هات . کوکردنەوەی (نگین)و (ئەموستیله) بە پی‌ی عیلمی بەدیع هونەری (طباق)ی تیایە .

دا بەزم خوسرەو شیرین وە هەمدا

جام دا وە سەر جەم ، جەم وە سەر جەمدا (٢)

شۆرەت نامەی نام حاتەمش کەرد طەی

کەرد وە کاسە کەل کاسەی کەلەی کەی (٣)

ساقی ، گەرد ئارد یاران هام فەرد

مدۆم نە دەماخ ئاسیای چەپگەرد (٤)

صەدای ئاسیاو چی مەیۆ پەیاپەی

ئاساو خاڵییەن نەوبەتەن سا دەی (٥)

---

(٢) دا : دای . وە هەمدا : بە یەکدا . جام : ئاوینەکەی جەمشیدی شای ئیران کە وا مەشهوورە بە شوینیکی بەرزەوە دای ئەناو لەشکری دوژمنی لە دووردوە تیا ئەدی . جەم : مەبەس لە جەمی یەکەمو دووهەم جەمشیدی شای ئیرانە . وە مەبەس لە جەمی سەهەم جەمعە بە مەعنا کومەلانی خەلك . واتە : بەزمی خەسرەوو شیرینی دا بە یەکداو جامی دا بە سەر جەمشیداو کوشتیو جەمشیدی هینا بە سەر خەلکاو کردی بە بەلای گیانیان . یان کومەلە خەلکیکی دا بە سەر کومەلیکی تراو بە یەکتری فەوتاندنی . مەبەسی ئەودیە کە بەزمو رەزمی هەزار خەسرەوو شیرینو تەختو بەختی هەزار جەمشیدی تیکداوە .

(٣) شورەت : شهرت . ناو بانگ . نام : ناو . طەی : پیچانەوە . کەی : کەیخەسرەو : یەکیکە لە پادشا کونەکانی ئیران . واتە : ناو بانگی حاتەمی پیچاوەتەوە کاسەی کەللە سەری کەیخەسرەوی کرد بە کاسە کەل . لە کو کردنەوەی (حاتەم) و (طەی) دا بە پیی عیلمی بەدیع هونەری (توریە) پەیدا بووە . چونکە مەبەس لە (طەی) هوزەکەی (حاتەم) نییە ، بەلکو پیچانەوەیە .

(٤) گەرد : توز . مدوم : ئەدا . ئاسیا : ئاش . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٥) ئاسیاو چی : ئاشەوان . مەیو : دیت . ئاساو : ئاش .

هەر کاتێت زانا چەرخێ وەردەوە
چون یاران دانەی ئێمەیچ هەڕدەوە (٦)
نە هەر سەردەشتێ کشتێ کریابۆ
وە جۆی چەمەی چەم ئاو نەدریابۆ (٧)
نەیاوابۆ خاس دانەش بەو ئاوە
لایق نین بەردێش بەو ئاسیاوە (٨)
فیدات بوون ئامان سا هۆرکەر با بەی
وە سەر کشتمدا پەی پەی جەو جۆی مەی (٩)

---

(٦) وەردەوە: سوورایەوە . دانە: دەنك ، باراش . هەردەوە: هاریەوە . واتە : ئەی ساقی ئاشی گەردوون بونی ئاردی لاشەی هاراوی هاوریان ئەدا بە لووتما ، بە سەرەمریش ئاشەوان دەنگی دی ئەلی ئاش خالی‌یەو سەرەتانە فەرموون ئەی خاوەن باراشەکان ، جا هەر ئەوەندەت زانی ئیمەیش سووریکمان خواردو ئاشەکە دانەویلەی ئیمەشی هاری . مەبەس لەم شیعرانەدا لە (ساقی) خوای گەورە ، وە لە (توزی ئارد) خولی لاشەی رزیو ، وە لە (ئاش) گەردوون ، وە لە (ئاشەوان) فریشتەی گیان کیشان ، وە لە (دانە) لەشە . واتە : هاوریان هەموو مردن‌و سەرەی ئیمەیش هاتووە .

(٧) کشتی : زەرعاتیك . کریابو : کرابی . جو : جوگە . چەمە : سەر چاوگە . چەم : چاو . نەدرابو : نەدرابی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٨) نەیاوابو : پی‌نەگەیشتبی . بەردیش : بیبەن . بەو : بو ئەو . واتە : هەر کشت‌و کالیك لە هەر دەشتیکا کرابی ، مادەم بە فرمیسکی لە ترسی خوا دارژاو ئاو نەدرابی ، وە دەنکەکانی بەو ئاوە پی‌نەگەیشتبی ، لایقی ئەوە نی‌یە بیبەنە ئەو ئاشە . لەم دوو شیعرەدا مەبەس لە (دەشت) لاشەی ئادەمی‌زاد ، وە لە (کشت) کردەوە ، وە لە (جوگا) سەرچاوەی خوا پەرستی‌یە . واتە : تەنها کردەوەی چاك شایانی ئەوەیە ببریت بو ئەو دنیا .

(٩) بوون : بم . هورکەر : هەڵکە . با بەی : با بیت . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

ئەر صەد کشتەکەم ئاخر کارشەن
هەفتەکەی ئاخر نەو وەهارشەن (١٠)
بەڵام بەڵ تەڵ کەشێوە کەرۆ
جەی ئاخرەوە داناوێ وەرۆ (١١)
حەیفەن تۆ میراو سەرجۆی بادە بی
وە هەرکەس بە قەد کەفاف دادە بی (١٢)
من کشتم ڕووزەرد هام فەرێدانش بۆ
دانەم ڕوو سیای هام دەردانش بۆ (١٣)

---

(١٠) ئەر صەد : هەرچەند . ئاخر کارشەن : دوایی‌یەتی . نەو وەهار : بەهاری نوی . کە لە ئاخرو ئوخری بەهارا باران ئەباری‌و گیای وشك بوو سەوز ئەکاتەوە ، ئەلین بەهار نوی بووەتەوە .

(١١) کەشیوە : کەشیك . کەش کیشمان‌و هەڵچوونە . کەرو : بکا . داناو : دانە ئاو ، یەك باران کە بدا لە دەغل‌و بی‌بووژینیتەوە . وەرو : بخوا . واتە : دەسم دامینت بە قوربان ئەو جوگەی شەرابە هەڵکە با پەی دەر پەی بیت بە سەر کشت‌و کالی من‌دا ، تا هەرچەند ئاخرو ئوخریەتی‌و دوا هەفتەی بەهاری نوی‌یەتی ، لقەکانی هەڵچن‌و لەم دوا دوایی‌یەدا ئاوی بخونەوە . مەبەسی ئەوەیە هەرچەند عومرم گەیشتووەتە ئاخری ، وە تا ئیستا ئیشیکی باشم نەبوە ، با بـە بی کردەوەیەکی چاك نەمرم ، تەوفیقم بدەو کاریك بکە چاکەیەك بکەویتە ریزی کردەوەکانمەوە .

(١٢) میراو : ئەوەی سەرپەرشتی‌ی ئاوی جوگاکان ئەکاو دابەشی ئەکا بە سەر زەرعات کەرانا . بادە : مەی . کەفاف : ئەوەندەی بەش بکا . دادەبی : دابیتت . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٣) واتە : حەیفە تو میراوی جوگەی مەی بی‌و بە هەر کەست بەشی حالی خوی دابی ، کەچی من بی بەش بکەیت ، منیش دەغلەکەم وشك ببی‌و ببی بە پووش ، وە دانەویلەی سـەر خەرمانەکەم رەش بیتەوە . مەبەسی ئەوەیە حەیفە تو هەموو شتت بە دەس بی‌و ، کەچی منیش‌بە هوی بـەد کرداریمەوە روو زەردی لای هاوری‌یان‌و روو رەشـی حزووری تو ببم . مەولەوی بە هینانی وشەی (روو زەرد) و (روو سیا) بەرامبەر (کشت) و (دانە) ئیشارەتی بو ئەوە کردووە کە دەغل ئەگەر بارانی نەبوو ، ساقەکەی زەرد ئەبی‌و گولەکەی رەش ئەبیتەوەو دەنکەکانی ئەبن بە کوێرەو .

چون چیهرەی خەیاڵ ڕوخسارەکەی وێش
نە تۆی پەردەی دڵ مەعدوومی‌ی دڵ ڕێش (٢)
نمانا جەمین شای سۆسەن خاڵان
کەم کەم جە گۆشەی لای سیا ماڵان (٣)
زەمین منەت بار پا منیاو مەویەرد
جار جار وە ڕووی ناز باوەشێن مەکەرد (٤)

— ٥ —

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە تەعریفی نازاریکی جاف ئەکا کە لەودیوی دەوارەوە خوی دەرخستووە .

(٢) چیهرە : روو . نە توی : لە ناو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٣) نمانا : دەری خست . جەمین : جبین ، ناو چاو . سوسەن : گولیکی پەمەیی توخە لە کویستانەکانا ئەروی . سیا مال : دەوار . واتـە : شای سوسەن خالەکان وردە وردە لە پشتی دەوارەوە خوی پیشان دا ، وە لـە دیمەنی روخساری خوی ئەچوو لە دلی کون کون بووی مەعدوومی‌دا . مەولەوی وای داناوە کە ئەو نازارە ئەوەندە شوخ‌و جوانە هیچ شتیك نی‌یە بو ئەوە دەس بدا پی‌ی بتسوبهینری جگە لە وینەی خوی لە دلی ئەمدا . لەم دوو شیعرەدا تەشبیهی (محسوس) کراوە بە (معقول) واتە وینەی راستە قینەی یار لە پەنا دەوارا تەشبیە کراوە بە وینە خەیالی‌یەکەی لە دلی مەولەوی‌دا ، وە ئەو دەوارە رەشەی کە یار خوی لەودیویەوە دەرخستووە ، تەشبیە کراوە بە دلی بریندارو رەش بووەوەی مەولەوی . بە پی‌ی ئەم تەشبیهە ئەبی وینە خەیالی‌یەکەی ئەو نازارە لـە دلی مەولەوی‌دا ، جوانتر بی لە وینەی راستـە قینەی خوی . وە ئەبی دلی مەولەوی لە دەوار زیاتر رەش بووبیتەوە . ئەم جورە تەشبیهە لای ئەدیبەکان تەشبیهیکی زور جوان‌و پەسەندە .

(٤) منیا : دای ئەنا . مەویەرد : تی‌ئەپەری . مەکەرد : ئەی‌کرد . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

باوەشێن مەکەرد ئەو صەفحەی بێ گەرد
نازکیش جە باد ئیحتیاط مەکەرد (٥)
نە تۆی تاریکی تای شەدەی بێ گەرد
لەطافەت چون ئاو حەیات مەوج مەوەرد (٦)
غەریب بیم چەنیم کەرەم نمانا :
وە سەوقات پەرێم خەدەنگێ شانا (٧)
ئەر صەد چون یاران گیان تەسلیم کەردم
خاس بی پەی یادگار خەدەنگێ بەردم (٨)

---

(٥) نازکیش : ناسکی‌ی . باد : با . واتە : منەتی ئەنایە سەر زەوی‌و پی‌ی پیا ئەناو تی‌ئەپەری . جار جاریکیش لە رووی نازەوە روخساری بی گەردی خوی باوەشین ئەکرد ، روخساری ئەوەندە ناسك بوو ناسکی‌یەکەی ئەترسا کە شنەی بای باوەشینەکە زیانی پی بگەیەنی .

(٦) تا : تال . لەطافەت : ناسکی . مەوج مەوەرد : شەپولی ئەدا . واتە : لە ناو تالە رەشەکانی پوشینە بی گەردەکەیەوە ناسکی شەپولی ئەدا وەك چون ئاوی حەیات لە تاریکایی‌یەکەی‌دا شەپول ئەدا . لەم شیعرەدا مەولەوی تەشبیهی ناسکی‌ی کردووە بە ئاوی حەیات ؛ وە تەشبیهی تالە رەشەکانی سەرو پوشینی یاری کردووە بەو تاریکایی‌یەی کە ئەلین ئاوی حەیاتی تیایە .

(٧) بیم : بووم . چەنیم : لە گەلم . نمانا : پیشانی دا . سەوقات : دیاری . پەریم : بوم . شانا : وەشاندی . واتە : غەریب بووم پیاوەتی‌ی لە گەل کردم ، تیریکی بە دیاری بو وەشاندم .

(٨) واتە : هەرچەند منیش وەکوو یاران گیانم تەسلیم کردو کوژرام . بەلام هەر باش بوو تیریکم لە گەل خوم برد بو یادگار .

چەمان هەم قامەت کەیفم ، خەمبارەن
زەردی نە ڕووی دڵ زەوقم دیارەن (١)
تەوق خەم گەردەن شەوقەکەم بەستەن
کەف پای شادیم خار تێ شکستەن (٢)
ساقی ، سا دەخیل جام مەی وە کەف
دەروێش ، ئامانەن کەفێ نە ڕووی دەف (٣)
خۆ نەوی فرسەت جارێ نە جاران
هەر پۆس وە مشت بیم پەی دین یاران (٤)
چەپ گەرد جە خاتر وێش هەرگیز نەویەرد
کەی بی جامێمان پڕ جە بادە کەرد (٥)

- ٦ -

(١) چەمان : چەمیودنەوە . ریشەی تیئەچی (چمان) بی بە مەعنا (ئەلی ی ـ کنە) واتە : بالای کەیف و شادیم لە خەفەتدا چەمیوەتەوە . یان : ئەلی ی بالای کەیفم خەفەتبارە . وە زەردی بە سەر روخساری دلی زەوقمەوە دیارە .

(٢) کەف : لەپ . خار : درك . واتە : تەوقی خەم و خەفەت چووەتە ئەستوی شەوقم . لەپی پی ی خوشیشم درکی تیا شکاوەتەوە .

(٣) کەف : لەم شیعرەدا مەبەس لی ی لەپی دەستە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٤) نەوی : نەبوو . پوس وە مشت : ئەوەی دەس کیشی چەرمی لە دەستایە . بەو رەنج بەرانە ئەلین کە دەس کیشیکی چەرم لە دەس ئەکەن و درك ئەدوورنەوە . دین : چاو پی کەوتن . واتە : دەخیلتم ئەی ساقی کە پیالەی مەی ئەگیری . پیالەیەکمان بدەری . تویش ئەی دەرویش دەسی بدە لە دەفەکەت و هەندیکمان بو لی دە . خو جاریکیان هەلمان بو هەڵنەکەوت و هەمیشە هەر لە رەنج کیشانا بووین بو چاو پی کەوتنی یار .

(٥) خاتر : خەیال . نەویەرد : لای نەدا . واتە : فەلەك هەرگیز لە خەیالی خوی لای نەدا . وە جاریك نەبوو کە پیالەیەکمان بو پر بکا لە مەی .

ئێمەیچ با ساتێ بەزمێمان جەم بۆ
لادێ هەر خاسەن ئەر صەد کە کەم بۆ (٦)
من ناڵە ، تۆ دەف ، ئەو صافی یا دورد
هەنی فەرد ، دەرد مەینەت گەردەن ورد (٧)

— ٧ — (١)

چێش واچۆ مەعدووم خەستەی مەهجووریت
حاڵ دیدەو دڵ جە دەرد دووریت (٢)
بدیە بەو دەجلەی بێ کەنارەدا
ڕەوانەن وە بەین بەغدا شارەدا (٣)

---

(٦) واتە : با ئیمەیش تاویك کو ببینەودو کورمان گەرم کەین . ئەو تاوە هەرچەند کەمیش بی باشترە لە هیچ .

(٧) صافی : شەرابی بی گەرد . دورد : خەلتە . هەنی : ئینر . واتە : من ئەنالینم و تو دەف لیدەو ساقی‌یش شەرابی بی گەرد یا خلتەی بنی پیالەی دوستانمان بە سەرا بگیری ، شیعری دەردو مەینەتتی ملی بشکیو گوری گوم بی . مەولەوی لەم شیعرەدا دەوری خوی‌و ساقی‌و دەرویشی دیاری کردووە لە ئاهەنگەکەدا .

— ٧ —

(١) مەولەوی لە ١٢٩٢ی هیجریدا ئەم پارچە هەلبەستەی نووسیوە بو مەحموود پاشای جاف کە ئەو کاتە مالی لە بەغدا بووە لە وەرامی نامەیەکیا کە بو هەوال پرسینی مەولەوی‌ی ناردبوو .

(٢) چیش واچو : بلی چی . واتە : منی گرفتاری دەردی دووریت . بلیم چی‌و چونت بو باس بکەم کە دیدەو دلم لە تاو دەردی فیراقت چی‌یان لی هاتووە .

(٣) بدیە : بروانە . بی کەنار : بی قەراخ . مەبەس گەورەیی دەجلەو زوری‌ی ئاویەتی . رەوانەن : بە ساقی ئەروا . مەعنای ئەم شیعرەو ســە شیعری دوایی پیکەوە دی .

سەیر کەر ئەو گەرماو شەرارەی تاوە
هوەیدان هامن جە لای بەغداوە (٤)
ئەو ئاخر وشکاو ئەسرین دیدەم
ئێد دما نەفەس دڵەی خەم دیدەم (٥)
جەو گەرماو جەو ئاو بەرگوزیدەکەم
تەفتیش کەر حاڵات دڵەو دیدەکەم (٦)

— ٨ —

چەم پەی فەرش پات موژەش چون خارەن
بەڵام چێش کەرۆ چارش ناچارەن (١)
چەنی تاوۆ تەرك پا بۆست کەردەن
سەوگەندش وە زوڵف سیای تۆ وەردەن (٢)

---

(٤) هوەیدا : ئاشکرا . هامن : هاوین .

(٥) نەفەس : هەناسە . دیدە : دیتوو .

(٦) بەرگوزیدە : هەلبژاردە . واتە : سەیریکی ئەو دەجلە پانو پورە بکەکە بە ناوەراستی بەغدادا تیئەپەری ، وە سرنجی بدەرە تینی گەرمای هاوینانی بەغدا ، ئەویان دوا تکی فرمیسکی چاوەکانمەو ئیتر وشکاویان هاتووە ، ئەمیشیان دوا هەناسەی دلە خەفەتبارەکەمە . جا بەو گەرمای بەغداو ئاوی دەجلەدا بزانە حالی دلو چاوم چونەو لیی ورد ببەرەوە تیئەگەی لە چییام .

— ٨ —

(١) چیش کەرو : چی بکا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٢) چەنی تاوو : چون ئەتوانی . سەوگەند : سوین . واتە : هەرچەندچاوەکانم بو ئەوە ناشین لە بەر پیتا بکەون چونکە برژانگەکانیان وەك درکوانو قاچت بریندار ئەکەن ، بەلام چاریان ناچارە چونکە سویندیان بە زولفیرەشی تو خواردووە کە ئەبی قاچت ماچ کەن لەبەرئەوە کە زولفەکانت ئەوەندەدریژن گەیشتوونەتە قاچت ، وە ناتوانن دەس لەو سوینەیان هەلگرن .

- ٩ -

چون شەماڵەی نوور گڕ گڕانمە
پەی پاس ماران زەنگ زڕانمە (١)

- ٩ -

(١) شەماڵەی نوور : کرمیکە هاوینان دەرئەکەوی‌و بە شەو لە دووردوە تیشك ئەداتەوە ، پی‌یشی ئەلین (گو ئەستیرە) . گر گران : گەران‌و درەوشانەوە . زەنگ زران : زەنگ لی‌دان . لە کوردەواریدا عادەتە زەنگلە ئەکەنە ملی بەران لە ناو رانا بو ئەوەی مار گوی‌ی لە دەنگی بی‌و نزیکی رانەکە نەکەویتەوە ، چونکە وا مەشهوورە مار کە گوی‌ی لە زرەی زەنگلە بوو دوور ئەکەویتەوە . واتە : چرای عەشق‌و خوشەویستیم بە دەستەوەیەو وەك گو ئەستیرە بە دەورتا ئەسووریمەوەو بە گورانی وتن زەنگ لی ئەدەم‌و ماری بەدکارانت لی دوور ئەخەمەوە .

تپش

— ١ —

خورشید سەمای شیرین جەماڵان
ڕەشك ئەفزای گرۆی دیدە غەزاڵان (١)
دانەی شەو چراغ خەزانەی هەستی
مەزەی نەشئەی عەشق بادە پەرستی (٢)
دەرگای مەدینەی حوسن مەحبووبی
نوور ئەفزای دیدەی جەرگەی یەعقووبی (٣)

— ١ —

(١) خورشید : خور . سەما : سماء ، ئاسمان . ڕەشك ئەفزا : داخ و خەفەت زیادکەر . گرو : گروە ، کومەل . واتە : ئەی بریسکەدار وەك ڕوژ بە ئاسمانی جوانانەوە ، ئەی زیادکەری داخ و خەفەتی ئەو جوان خاسانەی کە چاویان وەك چاوی ئاسك وایە . هوی وەصف کردنی ئەو خوشەویستە بە زیادکەری داخ و خەفەتی جوانان لە بەر ئەوەیە کە ئەوەندە جوانە . هەرچەند ئەوان سەیری ئەکەن بەخیلی‌ی پی ئەبەن و داخی دلیان زیاد ئەبی .

(٢) دانە : گەوهەر . شەو چراغ : شەو وەك چرا ئەدرەوشیتەوە . هەستی : بوون ، گیتی . واتە : ئەی گەوهەری شەو درەوشاوە لە گەنجینەی گیتی‌دا ، ئەی ئەوەی کە بو دلداری وەك مەزە وای بو مەی خور . مەبەسی ئەوەیە وەك چون مەی خواردنەوە بی مەزە نابی ، جیهانی خوشەویستی‌یش ئەمی تیا نەبی بە هیچ دانانری .

(٣) مەدینە : شار . نوور ئەفزا : ڕووناکی زیاد کەر . جەرگە : کور ، کومەل . یەعقووبی : ئەوانەی موشتاقی چاو پی کەوتنی یارن . وەك چون حەزرەتی یەعقووب موشتاقی چاو پی کەوتنی یوسفی کوری بوو . واتە : ئەی دەرگای شاری خوشەویست بوون لە بەر جوانی ، ئەی زیاد کەری ڕووناکی‌ی چاوی ئەوانەی چاوەڕوانی‌ی یار ئەکەن . مەولەوی تەشبیهی یەکەمی ئەم شیعرەی لەو حەدیثە وەرگرتووە کە پیغەمبەر فەرموویەتی (انا مدینة العلم و علي بابها) واتە : من دەرگای شاری زانستم . وە عەلی دەرگاکەیەتی . وە تەشبیهی دووهەمیشی لە مەسەلەکەی حەزرەتی یوسف وەرگرتووە کە لە قورئانا ئەفەرموویت یەعقووب بە هوی گوم بوونی یوسفی کوڕیەوە کویر بووبوو . بەلام هەر کە یوسف کراسەکەی خوی لە میسرەوە بو نارد هینای بە چاویاو چاوی ڕوشن بووەوە

خودا وه تۆش دان باڵای عەرعەری
هەر لایق وه تۆن شێوەی دڵبەری (٤)
کاڵای شیرینی وه باڵات بڕیان
تاس مەحبووبیت نه عالەم زڕیان (٥)
نیگای خوماریت خەمبارم کەردەن
ژار مار دەرد وه دڵدا بەردەن (٦)
به وێنەی نەچیر زامان ئاوەردەم
نێش گولوولەی خەمباری وەردەم (٧)
پەله پەل پەی گیان نه دەس تۆ بەردەن
پەنام وه پەنای فیراقت کەردەن (٨)
ئیسه بێ ئامان خەستەی هیجرانم
سەرکەردەن هووناو نه تۆی زامانم (٩)

---

(٤) وه توش دان : به توی داوه . عەرعەری : وەك عەرعەر که داریکی بەرزه وەك چنار .

(٥) بریان : براوه . تاس : تەپل . زریان : زراوه . واته : کالای جوان چاکی براوه به بالاتو ناو بانگی خوشەویستیت له جیهانا دەنگی داوەتەوه .

(٦) نیگا : روانین . خوماری : مەستانه . بەردەن : بردووه .

(٧) گولوولە : گولله . واته : وەك نەچیری راو بریندار بووم‌و ئازاری گوللەی خەفەتم چەشتووه .

(٨) بەردەن : رزگار کردن . واته : بو ئەوەی به تیری چاوت گرفتار نەبم‌و گیانم رزگار کەم له دەستت ، به هەله داوان پەنام برده بەر دوور کەوتنەوه لیت .

(٩) واته : کەچی ئیستا تووشی دەردی بی ئامانی دووریت بووم‌و خویناو له زامەکانمەوه لیشاوی کردووه .

نە صەبرم چەنی دووریت مەسازۆ
نە وەصڵت وە مەیل دڵم نەوازۆ (١٠)

نە یارای خەیاڵ وەصاڵ تۆمەن
نە تاب دووریی خەیاڵ تۆمەن (١١)

دڵ مەندەن نە بەین خۆف و ڕجادا
مەزانۆ ڕاش کام یاوۆ ئەو لادا (١٢)

مەرتۆ وە کەرەم تەشریف باوەری
یا وە لای وەصڵت ڕابەریش کەری (١٣)

وەر نە ، ئازیزم ، قەسەم وە نامەت
سەرگەردان مەبۆ تا ڕۆی قیامەت (١٤)

---

(١٠) چەنی : لە گەل . مەسازو : ئەسازینی . نەوازو : ئەلاوینیتەوە . واتە : نە سەبری منو دووریی تو پیکەوە ئەگونجین . وە نە وەصلیشت بە خوشەویستی‌یەوە دل نەواییم ئەکا .

(١١) یارا : ماوەو فرسەت . تاب : توانا . واتە : نە فرسەتم هەیە بیر لە وەصلت بکەمەوە ، وە نە توانای ئەوەم هەیە دوور بم لە خەیال کردنەوە لیت .

(١٢) مەندەن : ماوەتەوە . مەزانو : نازانی . یاوو : ئەگات . واتە : دلم ماتل ماوە لە نیوانی ترسی نەگەیشتن بە تو و هیوای گەیشتن دا . وە نازانی ریگای ئەچیتە سەر کامیان .

(١٣) باوەری : بینیت . واتە : مەگەر یا تو بە پیاوەتیی خوت تەشریف بینی بو لای ، یا ریگای پیشان دەی کە لە کوی‌وە ئەگاتە گەیشتن بە تو .

(١٤) نامەت : نامت ، ناوت . واتە : ئەگینا گیانەکەم قەسەم بە ناوت . دلم تا روژی قیامەت بە سەرگەردانی ئەمینیتەوە . ئەشگونجی (نامەت) نەبی (نامت) بی ، وە (قیامەت) نەبی (قیامت) بی بە مەعنا (راست بوونەوەت) . بەم پی مەعنای شیعرەکە بەم جورە ئەبی : ئەگینا ئازیزم قەسەم بە ناوت ، دلم تا ئەو روژەی تو هەل‌ئەسیتەوە بی‌ی بو لای ، هەر سەرگەردان ئەبی .

خامەی سەراوێز نە چای سیایي
مەڕێزۆ ئەسرین شەکوای جیایي (٢)
نامەی صەد شکەنج وە هەم پێچ وەردەن
چون من سەرتاپاش شکستەی دەردەن (٣)
دەوات دووی سیاش جە دەم مەخێزۆ
نامە سیا خاك وە سەر مەڕێزۆ (٤)

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو برادەریکی نووسیوە ، گلەیي تیا ئەکا لە چەرخی روزگار بە بونەی ئەوەوە کە مالەکەی ئاگری تیچوودو کتیبو هەلبەستەکانی سووتاون .

(٢) خامە : قەلەم . سەراویز : سەرەوخوار . چا : چال . مەریزو : ئەریژی . واتە : قەلەمەکەم کە سەرەوخوار بووەتەوەو کەوتوودتە ناو چالی رەشی شووشەی مەرەکەب ، لە داخی دووریی دوست ئەگریو سکالای حالی خوی ئەنووسی . مەبەس لە گریانەکەی ئەوەتە کە مەرەکەب لە نووکەکەی ئەتکی .

(٣) شکەنج : شکاندنەوە . قەد کردن . وەردەن : خواردووە . واتە : کاغەزەکەم کە ئەوەندە دوورو دریژە صەد جار قەد کراوە ، پیچی خواردووە بە یەکاو وەك من هەموو لەشی لە تاو دەرد تیك شکاوە .

(٤) دەوات : شووشەی مەرەکەب . دوو : دووکەل . مەخیزو : هەل‌ئەسی . واتە : شووشەی مەرەکەبەکەم دووکەلی رەشی لە دەم دەرئەچی ، کاغەزەکەشم خولە رەشە ئەکا بە سەری خویا . مەولەوی لەم شیعرەدا ئیشارەت بو ئەوە ئەکا کە جاران لە حوجرەکانا بە مەرەکەبی رەش ئەیان‌نووسی ، هەندی جار کە مەرەکەبەکە ماوەیەك بە کار نەهینرایە ، کە قەلەمیان تیا را بدایە ، هەلمیکی رەشی لی هەل‌ئەسا . هەروەها نووسراو کە وشك نەبوایەتەوە خولیان پیا ئەکرد تا وشکی بکاتەوە ، ئەنجا خولەکەیان دائەوەراند .

دەوات دووی دەروون گێج دان وە هەمدا
لیقە وێش کێشان وە لیتەی خەمدا (٥)
خامە شەق وەردەن دەم مەکەردەوە
زار زار مەناڵۆ وە دەم دەردەوە (٦)
مەوات هەی ئاوات واستەکەی جەستەم
هەی مۆمیایي پێشەی شکستەم (٧)
کام زام بی جە تۆ من نەویم نەصیب
جەفا هەر وە من ، وەفا پەی ڕەقیب (٨)
زامان تاو نان هوو ناوان جۆ جۆ
دەرد وە بان دەرد یە جە دووریی تۆ (٩)

---

(٥) لیقە : جاران کە بە مەرەکەبی رەش ئەیاننووسی پارچە پەرویەکیان ەخستە ناو شووشەکەی بو ئەوەی مەرەکەبەکە هەلمژی تا درەنگ تەواو ببی ، ەو پارچە پەرویەیان ئەوت لیقە . واتە : دووکەلی ناو دەواتەکەم خوی داوە ە یەکاو ، لیقەکەی ناویشی خوی هەلژەندووە لە قورو لیتەی خەم کە ەرەکەبەکەیە .

(٦) شەق وەردەن : شەقی بردووە . زار زار : بە خەفەتەوە . مەنالو : ەنالینی . مەعنای ئەم شیعردو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) مەوات : ئەیوت . مومیایي : دەرمانیکە جاران بو گیرساندنەوەدی یسقانی شکاو بە کاریان ئەهینا . پیشە : ئیسقان .

(٨) واتە : قەلەمەکەم شەقی بردووە ؛ دەمی ئەکردەوەو بە دەم دەردەوە ە عاجزییەوە ئەینالاندو ئەیوت ئەی دوستە ئاوات بو خوازراوەکەم ؛ ئەی برسینەرەوەی ئیسقانی شکاوم ، من کام دەردم تووش نەهات لە ریگای تووە . ەچی تویش وەفات هەر بو بەدکار بوو ، وەبو من هەر ئیشو ئازارت هەبوو .

(٩) تاونان : تواندووەتەوە . جو : جوگە . یە : ئەمە . واتە : زامەکانم خویناوی لەشمیان تواندووەتەوەو جوگەیان لی هەلکردووە ؛ ئیستەش وا ە ئیشی دووریی تو دەرد لە سەر دەرد کەوتووە بە سەرما .

برِیان تای ڕوباب قافیه خوانیم

نەمەندەن تاقەت عیبارەت زانیم (١٠)

دەمەی هەناسەی گەرم تارەکەم

نە کوورەی دەروون پڕ جەخارەکەم (١١)

ئایر دان حوجرەی دڵەی پڕ دەردم

سۆچنان کتاو مەجمووعەی فەردم (١٢)

---

(١٠) بریان : پچراوە . تا : تال . روباب : ئالەتیکی موسیقایە . قافیە : شیعر . نەمەندەن : نەماوە . واتە : ژێی موسیقای شیعر دانانم پچراوەو تاقەتی تی‌گەیشتنی نووسراوم نەماوە . لەم شیعرەدا تەشبیهی شیعر دانان کراوە بە رەبابە لی‌دان ، هەروەك رەبابە کە ژی‌کەی پچرا ئیتر پی‌ی لی نادری ئەمیش ئەو هیزەی نەماوە کە پالی پیوە ئەنا بو شیعر وتن .

(١١) دەمە : تین . نار : ئاگر . جەخار : زووخاو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٢) سوچنان : سووتاندوویە . کتاو : کتاب ، کتیب . واتە : تینی بوقی گەرمی دەروونە پر زووخاوەکەم ئاگری بەرداوەتە حوجرەی دلی پر دەردم‌و هەرچی شیعری تیا بووە هەمووی سووتاندووە ، ئیتر هیچ شیعرم بو نایەت . مەولەوی بەم جورە ئیشارەت ئەکا بو سووتانی کەشکولی شیعرەکانی ، وە دەری ئەخا کە ئەو کارەساتە ناخوشە چ کاریکی کردبوە سەر دل‌و هەستی .

ریکەوتیکی سەیر : هیشتا لە چاپ‌کردنی فورمەی پیش ئەم فورمەیە نەبووبووینەوە چاپخانەی نەجاح کە ئەم دیوانەی تیا لە چاپ ئەدری ئاگری تی‌چوو ، وە چەند بەند کاغەزو چەند فورمەی ئەم کتیبەشی تیا سووتا .

— ٣ — (١)

خاڵۆی مەنزڵ چی ، سەرکردەکەی دەرد
تەمام بە تۆ بی ، ئای یە چێشت کەرد (٢)
وەختێ بەو گەردەن سیم صافەوە
چون وەش غەزاڵان وە بۆی نافەوە (٣)
دەور مدا وە پێچ ئەو کاوو بەردە
بۆ بەخشانیش بێ ئەی هەرد بەو هەردە (٤)
ئەو بۆ جەو تەرەف صوب نەسیم ماوەرد
هەر جە دوورەوە زام سارێش مەکەرد (٥)

— ٢ —

(١) لەم قەسیدەوە وا دەرئەکەوی کە لە لاواندنەوەی لاوێك لە شێخەکانی (پەنجە) و (پاپالە)دا وترابی ، وە ئەو لاوە لە زەردو مایەکەوە کەوتبێتە خوارو لەشی تیك شکابی‌و برابیتەوە بو ماڵ‌و لەوی مردبی . وە وا دەرئەکەوی کە ئەم کارەساتە لە سەفەریکی راوا رووی دابی ، وە مەولەوی بەم قەسیدەیە گلەیي لە کابرای بنەی راوچی‌یەکان بکا کە بوچی ئاگاداری ئەو کورە نەبوو تا وای بە سەر هات .

(٢) واتە : ئەی خالوی سەرپەرشتی کەری بنەی راوچی‌یەکان‌و ئەی سەرکردەی دەردو مەینەت ، من بە تەمای تو بووم کە ئاگات لەو کورە بی . کەچی گویت نەدایە تا بو خوی وای بە سەر هات .. تو خوا خالو تو ئەوە چیت کرد ؟

(٣) سیم : زیو . ناف : ناوك . مەبەس بونی میسکە کە پارچە خوینیکی مەییوە لە لای ناوکی هەندی جوری ئاسکەوە . مەعنای ئەم شیعردو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٤) کاو : بەرزایي . بو بەخشانی : بون بلاو کردنەوە .

(٥) ماوەرد : ئەی‌هینا . واتە : کاتیك کە ئەو لاوە گەردن وەك شووشی زیوی بی گەردە ، بەو پیچو زەردو مایەدا ئەسووڕایەوە ، وە بونی خوشی بلاو ئەکردەوە بە هەردەکانا ، وەك ئاسکی خوتەن کە بونی میسکی لیوە بیت ، بای نەسیمی بەیانیانیش لەو سەرەوە ئەو بونەی ئەهیناو ئەی‌دا بە لووتمانا ، وە هەر لە دوورەوە برینەکانمانی ساریش ئەکرد .

خەیلێ دێرت کەرد ، ئافەرین چەپ گەرد
بەو بۆ دڵ شاد بیم ئەویشت لابەرد (٦)
ئیسه ئەو گەنجه ، بەو لارو لەنجه
ڕەنجه کەرد پەنجه ، شی پەرێ (پەنجه) (٧)
ئیسه تەن وەی زام ، دڵ وەی خەریکی
دیدار وەی دووری ، مەرگ وەی نزیکی (٨)
ئەو لا کێ بەروون ئەی ڕاو تەدبیره
ئاخ جەی تەدبیره ، داخ جەی تەقدیره (٩)
خەیر ، مەینەت زەدەی جه گیان هەراسان
بەخته سیاکەی وێش زووتەر ناسان (١٠)

---

(٦) دیرت کەرد : پەلەت کرد . واته : ئافەرین چەپ گەرد بو کاری کردت ؛ ئیمه دلمان بەو بونه خوش بوو ؛ ئەویشت به پەلەپەل لابرد . ئەش‌گونجی (دیرت کەرد) نەبی (ویرت کەرد) بی ، واته : بیرت کردەوه تا ئەو بەلایەت بو دوزینەوه .

(٧) رەنجه کەرد : ئەزیەتی دا . پەری : بو . پەنجه : دی‌یەکه له ناوچەی (دیواندەره) له کوردستانی ئیران . واته : ئیستە ئەو لاوه بەو لارەو لەنجەوه پەنجەی پی‌ی خوی ئەزیەت داو رویشتەوه بو پەنجه .

(٨) مەعنای ئەم شیعره بەسراوه به شیعری دوایی‌یەوه .

(٩) ئەو لا : بو لای . بەروون : بەرم . واته : ئیستا که ئەو لاوه رویی‌و منیش لەشم ئەوەنده بریندارەو دلم ئەوەنده مەشغولەو دیتنی ئەویش ئەوەنده دوورەو مەرگم ئەوەنده نزیکه ، ئەبی ئەم پرس‌و راو سکالای حالمه بەرمه لای کی .. هەی هاوار لەم مەسەلەیەو لەم قەزاو قەدەره که به سەر منا هات .

(١٠) خەیر : نه . ناسان : ناسیوه . مەعنای ئەم شیعره له گەل شیعری پاشەوەی‌دا دیت .

پەی فەنای ئەو هەم جە دووریی دڵبەر
نەك جارێ ، چوار جار ، (الله اكبر) (١١)

— ٤ —

خاڵۆ چون تەدبیر دەرد زانات نەوی
هانام کەرد ئەو تۆ تەوانات نەوی (١)
نەتاوات وێت دەی وە مەودای وەیدا
گێج بدەی نە گێج دەریای بێ پەیدا (٢)
ها خودام ، وە حەق شادەتم ئاوەرد
خاڵۆت گێج مەوج دەریای هەواش کەرد (٣)

---

(١١) واتە : نەخەیر . با باسی تەگبیر کردنو چارە دوزینەوە نەکەین . چونکە ئەم گرفتاری مەینەتە کە هەراسان بووە لە گیانی خوی — مەبەسی خویەتی — بەختی رەشی خوی زووتر ناسیوە . کەواتە ئەبی لە بەر فەوتانی ئەویش بە هوی دەردی دووریی دولبەرەوە . لە جیاتیی جاری . چوار جار (الله اكبر) بکەین . مەبەسی ئەوەیە ئەبی نوێژی مردووی لە سەر بکری کە چوار جار (الله اكبر)ی تیایە ، وەك چون لە سەر جەنازەی ئەو لاوە پەنجەیی‌یە کرا .

— ٤ —

(١) زانا : زانین . هانا : هاوار . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٢) مەودا : نووکی تیژ . واتە : خالو گیان لە بەر ئەوە کە چارەی دەردی عەشقت نەئەزانی ، زودم پی وتی خوشەویستی ئەرکیکی قورسە لە عودەی نایەیت ، وە زور دەسەو دامینت بووم کە دەسی لی هەلگری . بەلام بە گویت نەکردم ، کەچی نەشتتوانی خوت بدەی بە سەر نووکی تیژی شیری دەردو مەینەتا ، وە لە دەلیای بی بنی عەشقا مەلەوانی بکەی .

(٣) شادەت : شهادت ، اشهد أن لا اله الا الله . هەواش : خوشەویستیی ئەو . واتە : خوایە ، وا شایەتیمانی بە حەقم هیناو باوەڕم کرد کە خالوت سەرگەردان کردووە بە دەم شەپولی دەلیای خوشەویستی‌یەوە . لە شیعرەکانی پاشەوەدا دیسانەوە مەولەوی رووی قسە وەرئەچەرخینیتەوە بو لای خالوو لە گەلی ئەکەویتەوە دوین ..

جە کەنارەوە سەعی کەردەت بۆ
هەوڵ پڵو پووش ئاو ئاوەردەت بۆ (٤)
پەی چێش ، خاڵۆکەی دەروون جە هوون کەیل
خەیلێن ئەجزای مەیل لەیلەکەی پڕ مەیل (٥)
ئامێتەن وە جزو ڕێزەی مەجنووندا
حەیفەن ئاو بەرۆش وە توونای تووندا (٦)

— ٥ —

خەرامان ئاما نە تۆی پەردەوە
نیقاب جە صەفحەی جەمین کەردەوە (١)
چیهرەی دڵەی زار خووی گەرمی پێدا
عەکسش هوەیدا منمانا تێدا (٢)

---

(٤) کەنار : قەراخ ئاو . واتە : ئیستەش مادەم تووش هاتووی‌و شەپولی دەلیای خوشەویستی فری‌ی داویتە کەنارەوە ، هەوڵ بدە بەلکو ئەمە خوایە دەست گیر ببی لە پڵو پووشی لافاو هیناو ، وە خوت رزگار بکەی .

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) ئامیتە : تیکەل . ریزە : وردە . توونای توون : گیژی ئاوی ناو شیو . واتە : لە بەر چی ؟ چونکە ئەی خالوی دەروون پر لە خوین ، دەمیکە توسقالەکانی خوشەویستی‌ی لەیلی پر مەیل تیکەل بون لە گەل وردە پارچەی لەشی مەجنوونا ، کە تویت ، لە بەر ئەوە حەیفە ئاو ئەو لەشە بەری‌و لە گیژی خویا نوقمی کاو توسقالەکانی خوشەویستی‌ی لەیلیشی لە گەلا بفەوتی .

— ٥ —

(١) خەرامان : ئافرەتی بە لەنجەو لار . نیقاب : پەچە . صەفحە : تەخت . واتە : یار بە لەنجەو لارەوە هات ، عاباو پەچەی دادابوەوە ، کە گەیشتە بەرەوە پەردەی لە سەر تەختی رووی خوی لا دا .

(٢) هوەیدا : ئاشکرا . واتە : رووی دلەی خەفەتبارم لە گەرمای خوی ئارەقی بە ناو چاوی یار کرد ، وە وینەی بە ئاشکرا لە تەویلیا دەرکەوت .

باوەشێن مەکەرد ئەو صەفحەی بێ گەرد
نازکیش جە باد ئیحتیاط مەکەرد (٣)
نە تۆی ئاینەی جەمین چون گوڵ
کەم مەکەرد نم نم خووی ڕوخسار دڵ (٤)

-٦-

خەمە فرسەتێ ساتێ ، وە بێ خەم
گەرد پاڵاکەش بگێروون وە چەم (١)
چەرخ چەپ چەنیم ڕاس بەستەن کەڵەك
مەر من سەنگم دان وە مینای فەڵەك (٢)

---

(٣) واتە : ئەویش لە بەر گەرما باوەشینی رووی بی گەردی خوی ئەکرد ، دەم‌و چاوی ئەوەندە ناسك بوو ئەترسا بای باوەشینەکە زیانی پی بگەیەنی . ئەم شیعرە لە قەسیدەیەکی تریشا هەبوو . مەولەوی ئەوەی هەیە جار بە جار شیعریك یا نیوە شیعریك لە زیاتر لە یەك قەسیدەدا ئەلیتەوە .

(٤) واتە : بە هوی باوەشین کردنەکەیەوە نمی ئارەقی رووی دلی بە سەر رووی خویەوە کەم کردەوە .

-٦-

(١) خەمە : ئەی خەم . پالا : کەوش . بگیروون : بگرم . واتە : ئەی خەم سەعاتیك مولەتم بدە با بە بی خەم توزی کەوشەکانی بە چاو بگرم . یا بگرمە چاوم .

(٢) چەنیم: لە گەلم . بەستەن کەلەك : کەلەکی چنیوە . مەبەسی لەوەیە بنیاتی دوژمنایەتی‌ی ناوە . مەر : مەگەر ، بوچی . سەنگ : بەرد . مینا : شووشە . واتە : چەرخی چەپگەرد بە راستی بنیاتی دوژمنایەتی‌ی ناوە لە گەلما . نازانم بوچی وا ئەکا خو من بەردم نەداوە بە شووشەی ئاسمانا .

چەپ گەرد نمازۆ ساتێ فەراغەت
ئەی خوا یا وەصڵ ، یا مەرگ ، یا تاقەت (٣)

— ٧ — (١)

خەیر بۆ ، هەم فەڵەك کام خەیاڵ کەردەن
دیسان من پەی شەڕ وە یاد ئاوەردەن (٢)
دیارەن ئەساس دووری مسازۆ
وە بالاًم کالاًی خەمان موورازۆ (٣)
داخۆم دووی دووریی کێش ها نە سەردا
دیسان من مدۆ وە ڕووی چەمەردا (٤)

— ٨ —

خەیلێوەن خەریك زاکەی زەحمەتم
بەڵکو وە ڕا بۆ بەرشۆ عوسرەتم (١)

---

(٣) نمازو : نایەلی . واتە : چەرخی چەپ گەرد نایەلیت سەعاتیك بو خوم بحەسیمەوە ، سا خوایە یا بمگەیەنە بە یار ، یا بمکوژە ، یا سەبووریم بدە .

— ٧ —

(١) مەولەوی ، جاریکیان خەبەری بو دینن کە دوستیکی لە سەرەمەرگایە وە بانگی ئەکەن کە بچی بو لای ، ئەویش بەو موناسەبەتەوە ئەم شیعرانە ئەلی :
(٢) واتە : خوا بە خیری بگیری ، ئەبی دیسان فەلەك خەیالی چیی لە دلا بی ، وا ئەمجارەش منی بو شەر کەوتووەتەوە یاد ..
(٣) ئەساس : بنچینە . مسازو : دروست ئەکا . موورازو : ئەدووری . واتە : وا دیارە بناغەی دوور خستنەوەی دوستیکی تریش دائەمەزرینیو بەرگی خەمو مەینەت ئەبری بە بالای من .
(٤) کیش : کیی . چەمەر : شینو زاری . واتە : ئاخو ئەبی خەیالی دوور خستنەوەی کیی لە سەرا بی ، وا دیسان من ئەخاتەوە کوری شینو زاری .

— ٨ —

(١) خەیلیوەن : دەمیکە . زاکە : هاوار . وە را بو : بکەوێتە ری . بەرشو : دەرچی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

قەڵەك وە بەختم مەگەس مكیانۆ
وە ڕاكەی ڕەحمەت هەم دیس مڕیانۆ (٢)

— ٩ —

خەیاڵان شەو ، هیجرانان ڕۆ
قامەت خەم كەردەن چون چەمیلەی چۆ (١)
دڵ بی یەن وە دار سەركەل لای وەشت
چەمەڕای واییَن ڕیشەش بۆ وە دەشت (٢)

---

(٢) مەگەس : میش . مكیانو : ئەنیری . راكەی : ریگاكەی . هەم دیس : دیسانەوە . مریانو : ئەریي ، پیسایي ئەكا . واتە : دەمیكە سەرم قالە بە دەس هاوارو نالەی زەحمەتەوە ئەمەوی بیخەمە ریو دووری بخەمەوە تا نارەحەتیم نەمینی ، كەچي لە چارەی رەشی منا قەلەك میشیك ئەنیری ریگاكە پیس ئەكاتەوە تا مەینەتەكەم ریگای رویشتنی نەبی . هەروەها لە تەل ئەم مەعنایەدا مەولەوی مەعنایەكی تریشی مەبەس بووە . كە ئەوەتە : دەمیكە خەریكی تیپی (زی)ی (زەحمەت)م نوختەكەی ئەكرینم تا بیكەم بە (ری)و ببی بە (رەحمەت) بەلكو مەینەتم لە كول ببیتەوە ، كەچی لە بەختی رەشما چەرخی چەپگەرد میشیك ئەنیری گوو ئەكا بە (ری) كەداو ئەی كاتەوە بە (زی) و (رەحمەت) ئەبیتەوە بە (زەحمەت) .

— ٩ —

(٢) وەشت : باران . وایین : بایەكە . واتە : دلم وەك داریكی لی هاتووە كە بە سەر یالیكەوە بی نە شوینیكا كە باران بنەكەی كەندر كردبیو ریشەكەی دەرخستبی ، وە چاوەریی بایەك بیت هەلكاتو ریشە كیشی كا .

(١) رو : روژ . چو : دار . واتە : بیر كردنەوەی شەوو دووریی روژ بالامیان وەك داری چەماوە چەماندووەتەوە .

— ١٠ — (١)

خاك وه دەس زۆر زنجیرم كەردەن
یاد هەمڕازان جه یادم بەردەن (٢)
هاو قەد خاكو سەنگ وه جەسەم بارەن
نه ڕاگەی جواب ، نه جای گوفتارەن (٣)

— ١١ — (١)

خاڵۆ خاڵۆ تەن ، كەم واچه خاڵۆ
خاڵۆ دەم وه بان خاڵانت ماڵۆ (٢)
شەرت بۆ من جه داخ خاڵۆ خاڵۆی تۆ
وێم كەروو وه كوڕ چوارده ساڵەی نۆ (٣)

— ١٠ —

(١) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی له كاتیكا وتووه كه خەریكی خەندەق لی دان بووه بو خانوو ، وەرامی دوستیكی پی ئەداتەوه كه گلەیی لی كردبوو له سەر ئەوه كه خستبوویه پشت گوی .

(٢) مەعنای هەر دوو شیعرەكه پیكەوه دیت .

(٣) هاو قەد : به ئەندازەی بالام . راگه : ریگا . واته : خاك به دەستی زورو توانای خوم گرفتاری كردووم‌و یادی برادەرانی له بیر بردوومەتەوه ، ئیستا وا به بەرزیی بالام خاكو بەرد له سەرم كەلەكەی كردووه ، نه ریگەم هەیه وەرامی بدەمەوه ، وه نه ماوەم هەیه قسه بكەم . مەولەوی لەم دوو شیعرەیا خوی شوبهاندووه به مردوو له گورا كه ماوەی قسه كردن‌و توانای وەرام دانەوەی نەبی .

— ١١ —

(١) مەولەوی پیش ماره كردنی عەنبەر خاتوونی خیزانی ، چووه بو مالی باوكی تا چاوی پی بكەوی بزانی ئاخو دلی ئەیگری یا نه . لەوی داوای ئاوو دویەك ئەكا له عەنبەر خان تا بەو بیانووەوه بیبینی ، عەنبەرخان كه ئاوو دوكەی ئەداته دەست پیی ئەلی (فەرموو خالو) ، ئەمیش بەو موناسەبەتەوه ئەم دوو شیعره ئەلی :

(٢) واچه : بلی . مالو : بمالی ، بكوتی . واته : خالو خالوی چیته ، بەس بلی خالو ، یا خوا خالو دەمی بمالی به سەر خالەكانتا .

(٣) كەروو : بكەم . نو : نوی ، تازه . واته : شەرت بی له داخی خالو خالوی تو ، خوم بكەمەوه به كوریكی تازەی چوارده سالان .

- ١٢ - (١)

خاست فەرماوان ئەربابەکەی خەم
ساکن نە گۆشەی باڵەخانەی چەم (٢)

- ١٣ -

خەرمانی خەمان ها وە کەل باوە
شەنکەر یەکێکە دوو شەن وە لاوە (١)

- ١٢ -

(١) جاریکیان مەولەوی لە سنە ئەبی ، بە بەردەمی بالەخانەی یەکیك لە ئەعیانەکانا تیئەپەری کە لە سەر روخی رووباریك بووە . یەکیك لە ژنە ئەعیانەکان لە پەنجەرەوە سەیری خوارەوە ئەکا ، ئەو ژنە شاعیرە بووەو ناوی (زیبا خانم) بووە ، کە چاوی بە مەولەوی ئەکەوی بانگی ئەکاو ئەم شیعرەی بو ئەلی :

هەر کاتیت زانا چەم دا وە هەمدا
بالەخانەی چەم دا وە رووی چەمدا

واتە : هەر ئەوەندەت زانی خوا ئەم چەمەی دا بە یەکاو لافاوی هەلساندو ئەم بالەخانەی سەرچەمەی دا بە سەر چەمەکەداو بردی ؛ یان کاتیکت زانی خوا چاوی مەیلی دا بە یەکاو پیلووی چاومانی هینایەوە بە سەر چاوماناو مراندینی . مەولەوییش بەم شیعرەی خوارەوە وەرامی ئەداتەوە .

(٢) فەرماوان : فەرمووە . ئەرباب : خاوەن . واتە : قسەکەت راستەو چاکت فەرمووە ئەی خەم پەروەری دلداران ؛ ئەی لە گوشەی بالەخانەی سەرچەما دانیشتوو ، یان ئەی لە گوشەی چاوما جیگرتوو .

- ١٣ -

(١) مەبەس لە (خەرمانی خەمان) رووی یارە کە خرە وەك خەرمان وە لە جوانیدا بووە بە مایەی خەفەتی دلی دلداران ، وە مەبەس لە (کەلی با) گەردنی بەرزی یارە کە هەمیشە شەمال ئەیگریتەوە ، وە مەبەس لە (شەن کەر) بای شەمالە کە زولفەکانی تیك ئەدا ، وە لە (دوو شەن) زولفەکانیەتی کە بای شەمال هەلیانئەسوورینی . واتە : بای شەمال زولفەکانی یار ئەجوولینیو رووی رووناکی دەرئەخاو لەوەوە خەمو خەفەت بلاو ئەکاتەوە بە سەر دلدارانا .

تیپی دال

— ١ — (١)

دڵەی دڵ وە مەی مەیل لەیلیٚ کەیل

مەحرەم وە ڕازان خەڵوەت خانەی لەیل (٢)

لانە حەڵقەی زوڵف عەنبەر بۆی شەو ڕەنگ

هام دەم جای تەنگ ئەڵحەد سەرای سەنگ (٣)

پەروانەی مەزار ئەو ئاوات واستەم

تەرجەمەی حاڵات پەشێوی جەستەم (٤)

عەرز کەر وە لەیلا وە صەد خەمەوە

چەم وە نمەوە ، دڵ وە تەمەوە : (٥)

دێوانەکەت دیم بڵێسەش بەرز بی

بەرزیی بڵێسەش هەر سات صەد تەرز بی (٦)

---

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتووە .

(٢) کەیل : پر . واتە : ئەی دلەکەم کە پر بووی لە شەرابی حەز کردن لە لەیل ، وە مەحرەمی رازی ژووری تایبەتی ی ئەوی کە گوریەتی . مەبەستی ئەوەیە ئەی دلەکەم کە لە گەل لەیلا چوویتە گور .

(٣) لانە : هیلانە . جا : جی . واتە : ئەی دلەکەم کە لە سەر ئەلقەی زولفی رەشی بون خوشی یار هیلانەت کردووەو بووی بـە هاودەمی جیگە تەنگەکەی کە ئەلحەدی گورە بەردینەکەیەتی .

(٤) مەزار : زیارەتگا ، گورستان . واتە : ئەی دلەکەم کە وەك پەروانە بە دەوری گوری ئەو یارە ئاوات، بو خوازراوەما ئەسووریتەوەو بووی بـە تەرجومانی حالی جەستەی پەشیوم لای ئەو .

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٦) واتە : بە دلی خەفەتبارو چاوی پر فرمیسكو دلی تەماوی یەوە عەرزی لەیل بکە چاوم بە دلدارە شیت بووەکەی کەوت گری تی بەربووبوو ، وە هەر سەعاتە بە سەد جور گرەکەی ئەچوو بە ئاسمانا .

وه هەر تەرزێ لەیل ملاو ناوه
دڵەی سەنگ سەخت متاو ناوه (٧)
گا گۆیا مەویەرد ئینە مەویەردەوه
گا موات وه دەم ئێش دەردەوه : (٨)
ئای جه ئێش تەن جه گیان جیای من
ئای جه لوای تۆو ئەو شۆن دیای من (٩)
سەختیی ئێش دەرد بەدحاڵیم لایێ
وای بێ تۆ مەنزڵ گشت خاڵیم لایێ (١٠)
وه هەر مەنزڵداو هەر ڕاگوزەردا
هەر دەست حەسرەت مدا وه سەردا : (١١)
چێشەن موینوون مەنزڵ بێ تۆ بۆ
بێ هۆشم ، خەو بۆ ، ڕاس بۆ ، درۆ بۆ (١٢)

---

(٧) ملاوناوه : ئەلاواندەوه . متاوناوه : ئەتاواندەوه . واته : هەرچون لەیلی ئەلاواندەوه دلی بەردی رەقی ئەکرد به ئاو .

(٨) گا : گاه ، جاروبار . مەویەرد : تیئەپەری ، ئەمرد . مەویەردەوه : ئەبووردەوه . موات : ئەیوت . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوه دی .

(٩) لوا : رویشتن . ئەو شون : به دوادا . دیا : روانین . واته : جاروبار ئەوەند ئەبووردەوه ئەتوت مردووه ، جاروباریش که هوشی ئەهاتەوه به خویا به دەم دەردەوه ئەیوت هاوار له ئیش‌و ئازاری لەشی بی گیانی من ، هاوار له تاو رویشتنی توو به دوادا روانینی من ..

(١٠) واته : ئەیوت له لایەکەوه ئیشی دەردم زور سەختە ، وه له لایەکی ترەوه مالەکەم به بی تو چول بووه ، وه هاواری بوو له دەس ئەم حاله .

(١١) مدا : ئەدا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوه دی .

(١٢) موینوون : ئەبینم . واته : له هەموو مەنزلیك‌و ری‌گوزەریکی تودا هەر دەستی داخ‌و حەسرەتی ئەدا به سەریاو ئەیوت چی‌یه وا ئەبینم مال توی تیا نیت ، نازانم هوشم له خوم نی‌یه ، یان خەو ئەبینم ، وه ئەمەی ئەی‌بینم راستە یان درویه .

گا تێکەڵ مەکەرد چەنی دەرد وێش
فەرد هام فەردش چەنی فەرد وێش (١٣)
موات : فیداش بام یە جای شیرینەن
گوزەرگای ئەو شۆخ زوڵف عەنبەرینەن (١٤)
جە بالای ئەی سەنگ پا ئاوەردەوە
بەرقەی ناز جە ڕووی ئەو شەنگ کەردەوە (١٥)
جەو جاسووسگاوە ، بەو خەدەنگەوە
دڵ تلنا وە زام هەزار ڕەنگەوە (١٦)
جەو سەردەشتەوە گوڵاو ڕێزان کەرد
سارا بۆی عەنبەر سارا هەرزان کەرد (١٧)
چۆگە جەلای جام جەبهەی جەماڵدا
بەرگەشتی وە بەخت بەدر کەماڵ دا (١٨)

---

(١٣) چەنی : لە گەل . واتە : جارجاریش لە گەل دەردو ئیشی خویا شیعری (فەرهاد)ی هاوری‌ی تیکەلی شیعری خوی ئەکرد . ناوەروکی شیعری پاش ئەم شیعرە لە سەر زوبانی فەرهاد وتراوە لە چیروکی (شیرین و فەرهاد)دا ، مەبەسی مەولەوی‌یش ئەوەیە کە ئەلی شیعری خوی‌و فەرهادی تیکەل ئەکرد .

(١٤) واتە : ئەی‌وت بە قوربانی بم ئەمە جیگەی شیرینەو گوزەرگەی ئەو شوخەیە کە بونی زولفی وەك عەنبەر خوش بوو .

(١٥) بەرقە : برقع ، سەرپوش . واتە : وەختی خوی ئەو شەنگە پی‌ی لە سەر ئەو بەردە هەل‌هینایەوەو سەرپوشی نازی لە سەر رووی خوی لا دا .

(١٦) تلنا : تلاندەوە . واتە : لەو جاسووسگەی راوچی‌یانەوە بە تیری نیگای خوی دلی گرفتاری هەزار رەنگ زام کرد .

(١٧) واتە : لەو تەختانە بەرزەوە ئاردقی رووی خوی هەل‌پرژاند کە وەك گولاو بون خوش بوو ، وە ئەو دەشتە بە هوی بونی ئەو ئاردقەوە بونی عەنبەری تیا هەرزان بوو .

(١٨) چوگە : لەوی . واتە : لەوی ئاوینەی تەویلی جوانی خوی پاك کردەوەو بەختی مانگی چواردە شەوەی شیواند .

چێگه حوقەی ڕاز شیرین کەردەوە
تام تاڵی‌ی دەرد دووری بەردەوە (١٩)
گوزەرگەی جیلوەی لەیل بێ حەد بەو تەرز
زایەڵەی مەجنوون جه عەد ڕەد بەو تەرز (٢٠)
چۆن کەروون تەقریر پەی سەرکار تۆ
نه تۆ بژنەوی نه دۆس دار تۆ (٢١)
مەعدووم چون قەزا ئاما جه ناکاو
دانا چون نادان وزۆ وه گەرداو (٢٢)

---

(١٩) چیگه : لیره . حوقه : قوتووی نوقل . واته : لیرەش دەمی کردەوەو دەسی کرد به قسەی وەك شەکر شیرین ، وه تامی ناخوشی دەردی دووری‌ی له دلمانا نەهیشت .

(٢٠) حەد : ئەندازه . عەد : ژماره . رەد : تەجاوەز کردوو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوه دی .

(٢١) کەروون : بکەم . تەقریر : باس کردن . سەرکار : سەر گەورەی خزمەتکارانی ئاغاو وەکیلی لـه دیهاتەکانیا . بژنەوی : ببیسی . واتـه : گوزەرگەی خو دەرخستنی لەیل بەو چەشنه له ئەندازه به دەر بوو ، وه هاوارو نالەی مەجنوونیش ئەوەنده زور بوو له ژماره نەئەهات ، ئیتر من چون بتوانم باسی ئەمه بکەم بو سەرکارەکەی تو ؟ حالەکه ئەوەنده ناخوشه یا خوا نه خوت ببیسی‌و نه دوس‌دارت . له ئەدەبی کونا باوه بو ریز گرتن له قسه له گەل کراوو نامه بو نیراو ، رووی قسه ئەکریته خزمەتکارەکەی ، گوایه قسه کەرەکه یا نامه نووسەکه خوی به شایانی ئەوه نازانی راستەوخو قسه لـه گەل ئەو بکا . لیرەشا هەر بەو جوره مەولەوی داوای له دلی خوی کردووه که رووی قسەی بکاته سەر نوکەرانی یار ، وه خوی به شایانی ئەوه نەزانی که راستەوخو بوی باس کا .

(٢٢) وزو : ئەخاته : لیرەوه مەولەوی رووی قسه وەرئەچەرخینیتەوه بو سەر خوی ، وه به خوی ئەلی قەزاو قەدەری خوا که له ناکاو هات عاقل‌و بی عەقل وەك یەك راپیچ ئەکاو ئەیانخاته گەرداوەوه .

عیرفانەکەت کۆن ، فامت کۆ شی‌یەن
ئای پەی جیلوەی دۆس نیهایەت نی‌یەن (٢٣)
ئارۆ یەك جیلوەش ها نە ڕووی کاردا
فەردا چێش ئەو یەك جیلوەش دیار دا (٢٤)
لا ، بەڵ ئەو جیلوەی ڕوو نە پەنهانی
نەوعە ظهوورێن ، زاناش ویجدانی (٢٥)
چ ماتەمێوەن پات بی‌یەن پێوە
داناو مەخشووشی کێ دی‌یەن پێوە (٢٦)
ئەو جیلوە کەردەن ئەر شی وە تاقی
ئێد جیلوە کەردەن سوراحی‌و ساقی (٢٧)

---

(٢٣) کون : لە کوی‌یە . کو شی‌یەن : بو کوی چووە . مەعنای ئـەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی پیکەوە دی .

(٢٤) ئارو : ئەمرو . فەردا : سبەی . دیار دا : دەرخست .

(٢٥) لا : نەخەیر . بەل : بەلکو . زاناش : تی‌گەیشتن‌و لی حالی بوونی .

(٢٦) کی دی‌یەن : کی دیویە . پیوە : بە یەکەوە .

(٢٧) شی : بە سەر چوو . تاقی : تەحقیق ، راستی . سوراحی : کاسەی مەی . مەبەس شەرابی مەرگە . واتە : ئەوە عەقل‌و تی‌گەیشتنت چی بە سەر هاتووە ، بوچی نازانی لوتفی خوا برانەوەی بو نی‌یە ، ئەمرو خو دەرخستنیکی لە ناوایە ، کە ئەوە نەما سبەینی بەکیکی تری دیتە رووی کار ، بەلکو هەرگیز هەر لە ناو ناچی ، وە گوم بوونی هەر لوتفیکی لە راستیدا جورە دەرکەوتنیکی‌تریەتی کە پیاوی خاوەن باوەرو دەروون پاك هەستی پی ئەکا . کەواتە بوچی قاچت کەوتووەتە بەر داوی خەم‌و خەفەت ، وە کی دیویە پیاوی تی‌گەیشتوو وا سەری لی بشیوی . ئەگەر ئەمرو لوتفی خوا ــ کە لە ژیانی عەنبەر خاتوونا دیمەنی دیاری ئەدا ــ نەمابی ، وا لە شیوەیەکی ترا دەرکەوت کە نوشاندنی شەرابی مەرگە پی‌ی ، لە لایەن مەی‌گیریکەوە کە فریشتەی گیان کیشانە .

ئەش‌گونجی مەبەسی ئەوەبی ئەمرو لوتفی خوا لە ژیانی عەنبەر خاتوونا دەرنەکەوی‌و لە قیامەتا لە زیندوو کردنەوەی‌دا ، وە ئەگەر ئەمرو خوا بیباتەوە بو خوی لە قیامەتا ئەی‌داتەوەو پیکەوە لە بەهەشتا مەی نوشی ئەکەنەوە . .

— ٢ —(١)

دڵ ئەم کەردەوە گرتەوە کاوان
دیسان دووی نامەی تۆش وە لا یاوان (٢)
مەضموون: هەوای مەرگ، زامداریی تیرت
پەنهانیی قاتیل، دەواو، تەدبیرت (٣)
لاڵ بوون پەی مەینەت جەستەی خەستەکەت
بمروون پەرێ زام جێ نەڕەستەکەت (٤)
من و تۆ بەڵاو زاممان ئاوەردەن
نە چەشمەی حەیات ئاومان وەردەن (٥)
خەیاڵ خامەن ئینە تۆ کەردەن
پەی ما نمەبۆ جیایی وە مەردەن (٦)

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەرامی دوستیکیا نووسیوە کە نامەیەکی بو ناردبوو، وە لەو نامەیەدا سکالای حالی خوی کردبوو.

(٢) یاوان: گەیشتووە. واتە: دلم تەمی کردووەتەوەو تەمەکەی بەرزاییەکانی داگرتووە، چونکە دیسانەوە دووکەلی نامەی توی پی گەیشتووە.

(٣) مەضموون: ناوەروك. هەوا: ئارەزوو. واتە: ناوەروکی کاغەزەکەت ئەوەبوو بە تیر گرفتاریو نازانی کی برینداری کردوویو دەرمانت کامەیەو چارت چیە؛ لە بەر ئەوە ئاواتی مەرگی خوت ئەخوازی.

(٤) پەری: بو. جی نەرستە: لی رزگار نەبوو. واتە: لال بم بو مەینەتی لەشی بیمارتو بمرم بو ئەو زامەی لیی رزگار نەبوویت. لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (بمروون) نووسراوە (مروون).

(٥) چەشمە: کانی. وەردەن: خواردووەتەوە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە.

(٦) ئینە: ئەمە. پەیما: بومان. واتە: من و تو لە روژی ئەزەلا دەردو بەلامان گرتووەتە خومان و لە سەرچاوەی ئاوی حەیات ئاومان خواردووەتەوە، کەواتە تو شوین خەیالی خاو کەوتووی کە ئەتەوی بمری، وە ئیمە بە مەرگ رزگارمان نابی لەم ژیانەی ئیستامان.

ها چەند هەوات دا وە گێج بێ پەی
یمریو بنالی گیان تەسلیم نەکەی (٧)
تازە وارگەی عەشق مەنزڵ کەردەنی
هەوەسیای هاژەی باڵ دەردەنی (٨)
خصووص بەو جەستەی خەستەی مەهجووری
کەفتەنی نە پێچ ڕای دوەی دووری (٩)
هۆشت نە تۆی کاخ دەماخ فیرارەن
وەرنە چ خێرەن قاتیل دیارەن (١٠)
کێ بۆ چون خەدەنگ ناز هەوا دەرۆ
هەریەند بزانی جەوپەڕ بویەرۆ (١١)

---

(٧) هەوات دا : فرەت دا . گیج بی پەی : گیژی بی بن .

(٨) وارگە : هەوارگە . هەوەسیا : حەپەساو . واتە : بویە کەوتوویتە پەلەقاژە چونکە تازە هەوارگەی عەشقت کردووە بە مەنزڵو حەپەساوی لە هاژەی بالی دەردو مەینەت .

(٩) کەفتەنی : کەوتوویتە . واتە : بە تایبەتی بەم لەشەتەوە کە نەخۆشی دەردی دوور کەوتنەوەی دوستە ، ریت کەوتووەتە قەمچو پیچی ریگای تەم داگرتووی دووری . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (مەهجووری) نووسراوە (رەنجووری) واتە : مەینەتباری ، وە لە جیاتی‌ی (دوەی) نووسراوە (دەورەی) واتە : لوفەدار .

(١٠) نە تو : لە ناو . کاخ : بالە خانە . واتە : لە بەر ئەوە کە تازە دلداریو حەپەساوی ، فامو تی‌گەیشتنت بالە خانەی میشکتیان بە جی هیشتووە . ئەگینا چ خیرتە ئەلی‌ی قاتلەکەم دیار نی‌یە ، دیارە کی‌یە ؛ دوستە چالاکە دەس راستەکەی خومانە کە هەمووومان ئەی‌ناسین ..

(١١) هەوا دەرو : فری دا . بویەرو : تی‌پەری . واتە : کی بی غەیرەز ئەو هەر کە تیری نازی تەقاند ئەوەندە بزانی لەودیوی نیشانەکەوە دەرچی ؟

کێ بۆ بەو چەمین نەزاکەت چون گوڵ
خەیمەش هۆر بدا نە پای دەشت دڵ (١٢)
کێ بۆ پێکۆ دڵ زام نەسرەفتەش
یەکێو کوشتەش ، ئێد ئەو زەمین کەفتەش (١٣)»
ئەر ڕستگاریت جەو دەرد ئومێدەن
دەوای خەلاصیو تەدبیرت ئێدەن (١٤)
مەبۆ وەخت سەخت زامان ئاوەردەت
ڕەماو پەلە پەل هەردەو هەرد کەردەت (١٥)
پەی چێش تا ئیسە لێت مەعلووم نیەن
صەیاد جە واکوژ درێغش نیەن (١٦)

---

(١٢) خەیمە : خیوەت ، دەوار . پا : بنار . واتە : کی بی لەو بەولاوە بەو ناو چاوە وەك گول ناسکەیەوە لە بناری دەشتی دلی عاشقانا دوەار هەلدا ؟

(١٣) پیکو : بپیکی . نەسرەفتە : نەسرەوتوو . یەکیو : یەکیك . واتە : کی بی لەو زیاتر دلی بریندارە زام نەسرەوتووەکەی خوی بداتە بەر تیر ، وە یەکیك بکوژیو یەکیکی تر بدا بە عەرزا ؟

(١٤) رستگاری : رزگار بوون . ئیدەن : ئەمەیە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٥) مەبو : نابی . رەما : راکردن . واتە : ئەگەر بە تەمای لەو دەردە رزگار ببی دەرمانی رزگار بوونو تەگبیرت ئەوەیە نابی لە کاتیکا کە ئەو دوستە زامیکی سەختت لی ئەکا تو را بکەیتو پەلەپەل بکەویتە هەردەو هەرد کردن ، چونکە تا تو زیاتر را بکەیت خوینت زورتر لی ئەرژیو ئەویش شوین پیت هەلئەگریو ئەتدوزیتەوەو تیریکی ترت پیوە ئەنی ، بەلام ئەگەر لە شوینی خوتا بکەوی وا ئەزانی مردوویتو وازت لی دینی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (مەبو) نووسراوە (نەبو) واتە : نابی .

(١٦) واکوژ : دیسانەوە کوشتنەوە . واتە : بوچی تا ئیستا نەتزانیوە کە راوچی دریغی ناکا لە دووبارە کردنەوەی کوشتنی نەچیر ؟

بەڵام یە ڕەویەی ئیبتیدای مەشقەن
خیلاف شێوەی تاویای عەشقەن (١٧)
دەخیل سەرسەخت بەر هەر بکەر بازی
نازی دڵ سەرد بۆ جە تیر ئەندازی (١٨)
نە دڵەی پڕ ذەوق کۆنە نەچیردا
های لەزەت دارۆ تیر وە شۆن تیردا (١٩)

— ٣ —[١]

دڵە ، ڕاگەکەت خەیلێ تاریکەن
پردەکە سەختەن ، خەیلێ باریکەن (٢)

---

(١٧) یە : ئەمە . ڕەویە : ئوسوول . تاویا : تواوە . واتە : بەڵام ئەم پێ ناخوش بوونی زامی دوستو بە دوای دەرمانا گەڕانە . ڕەوشتی ئەوانەیە کە تازە فێری دلداری بوونو هێشتا تیا قال نەبوون . وە لە گەڵ شێوەی ئەو کەسانەدا یەك ناکەوی کە لە عەشقا تواونەتەوە .

(١٨) بازی : یاریو گاڵتە . نازی : نەیەڵی . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوە بە شیعری دوایییەوە .

(١٩) لەزەت دارو : بە لەزەتە . شون : دوای . واتە : دەخیلت بە هەر سەرسەختو کەللەڕەق بەو بو خوت یاری بکە . وە مەیەڵە دوست دڵی سارد ببێتەوە لە تیر هاویشتن . چونکە لە دڵی پڕ زەوقی کونە عاشقا زور شتێکی خوشو بە لەزەتە یار یەك لە دوای یەك تیری پێوە بنێ . مەبەستی ئەوەیە دلداری قال بوو هەتا زورتر ئازار بچێژی لە یاردوە زیاتر لەزەتی پێ ئەگات .

— ٣ —

(١) مەولەوی لەم قەسیدەدا لومەی خوی ئەکاو سامی ڕوژی قیامەت دینێتەوە بەرچاو ؛ وە خوی بانگ ئەکا بو خوا پەرستیو بەندەگیی ڕاست .

(٢) ڕاگەکەت : ڕێگاکەت ، مەبەس گوریەتی کە ڕێگایە بو قیامەت . خەیلی : گەلێك . پردەکە : مەبەس پردی صیراطە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (خەیلی)ی دووهەم نووسراوە (یەکجار) .

سارای هیدایەت تاریك مەوینوون
ڕای نەجات یەکجار باریك مەوینوون (۳)
چۆڵە چراوێ پەرێ وێت ساز دەر
وە قەد توانای وێت باربەندی کەر (٤)
ئەر گونا ڕای ڕاس بەردەنی جە ویر
شۆن پای کردار هام فەردان هۆرگیر (٥)
بەڵ لەو دیواندا دێوانەی سەرشێت
خەجاڵەتیی بەزم یاران نەیۆ پێت (٦)
بارێ ئەر غەفڵەت دام تەندەن نە ڕێت
نییەنی وە تەنگ شەرمەساریی وێت (٧)
یاد ئەو سەروەر وە دەروون باوەر
ئەر واچان پەنەش نەو بەزم مەحشەر : (٨)

---

(۳) سارا : سەحرا ، دەشت . هیدایەت : ری بە دەرکردن . مەوینوون : ئەبینم . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (یەکجار) نووسراوە (یەکسەر) .

(٤) چولە چراو : چرای بچکولە ، بە قوتیلە ئەلین . پەری : بو . باربەندی کەر : بار بپیچەرەوە . واتە : قوتیلەیەك پەیدا کە بو خوتو ئەوەندەی پیت ئەکری کولو بار بپیچەرەوە . مەبەسی لە خو ئامادە کردنە بو ئەو دنیا .

(٥) گونا : گوناە . واتە : ئەگەر گوناح ریی راستی لە یاد بردوویتەوە شوبن پیی کردەوەی باشی هاوورییان هەلگرە .

(٦) بەل : بەلکو . نەیو : نەیەت . پیت : بوت . واتە : بەلکو لە دیوانی روژی حیسابدا ، هەی دیوانەی سەرشیت ، لە کوری بەزمو رابواردنی یاراندا خەجالەتی نەیەت بە سەرتا .

(٧) باری : لە سووردتیکا . دام : داو . تەندەن : تەنیوە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٨) باوەر : بینە . واچان : بلین . پەنەش : پیی . نەو : لەو .

یه مەنسووب تۆن ئینه کردەشەن
چەنی توانای سەر هۆردەردەشەن (٩)
ئەو بە شەرمەوە مدیۆ بە وەردا
من مشیۆ کام خاك کەروون وە سەردا (١٠)
ئیسە موینی چێش پەنەم ئامان
هانا هاوارەن های نەی چی ئامان (١١)
جفت مەعصیەت ، جە تاعەت تاقم
ڕوو سیای مەجلیس جەرگەی عشاقم (١٢)
بینای وجوودم خەجڵەت ئەساسەن
بەختم موخالیف ، نامەدیم ڕاسەن (١٣)

---

(٩) یە : ئەمە . ئینە : ئەمە . هوردەردە : هەڵبرین . واتە : وە ئەگەر لە سوورەتیکا بی ئاگایيو قیامەت لە بیر چوونەوە داوی لە ڕیتا تەندوودو تویش بە تەنگی شەرمەزاریی خوتەوە نیت ، هەر هیچ نەبی ئەود بینە یادی خوت کە لە روژی مەحشەرا بە پیغەمبەر بلین ئەمە سەر بە تویە کەچی ئەوەش کردەوەیەتی ..

(١٠) مدیو : ئەروانی . بە وەردا : بە بەردەمی خویا . مشیو : ئەشی . واتە : ئەو کاتە ئەو لە شەرمانا سەر دائەنەوینی ، جا ئەبی من خاکی کوی بکەم بە سەری خوما .

(١١) موینی : ئەبینی . واتە : ئیستا ئەبینی چیم بە سەر هاتووە ، هاوار هەی شمشال ژەن بگەرە فریام .

(١٢) جفت : جووت . مەعصیەت : گوناه . واتە : لە گەڵ تاوانا بووم بە هاو جووتو تاك کەوتووم لە خوا پەرستیو رووردشی کوری ئەنجومەنی دلداران بووم .

(١٣) موخالیف : پیچەوانە . نامەدی : بو نەهاتن . واتە : بنچینەی بوونم لە سەر خەجالەتی دامەزراوەو بەختم یار نییەو نەگبەتیمە .

صەبای هەناسەم نە دەروون صەد تەرز
کەردەن کڵپەی نار ئیبراهیمی بەرز (١٤)
پەنجەت بەو نەغمەی بێن وە تینەوە
باوەرە ئەی بەیت وە حەزینەوە : (١٥)
سەهلەن من ڕوو زەرد سەر نە وەرەنان
ئای مایەی تەصدیع پەیغەممەرەنان (١٦)

— ٤ —

دڵ دیار نی‌یەن های نەکەردەبۆ
وە خزمەت ئازیز تەشریف بەردەبۆ (١)
جەو دما من داد وە لای کێ بەروون
نا بەڵەد تەنیا ڕا چۆن دەرکەروون (٢)

---

(١٤) صەبا : بای بەیانی . نار ئیبراهیمی : ئاگری بە تینی وەك ئەودی نەمروود کردیەوەو ئیبراهیمی تی فری دا . واتە : هەناسەی وەك بای صەبا بە تەوژمم بە هەزار جور کلپەی ئاگری بە تینی دەروونمی بەرز کردەوە .

(١٥) باوەرە : بینە . واتە : کاکەی نەی‌چی پەنجە بخەرە سەر نەیەکەت‌و دەمی پیوە نی‌و بە ئاوازە بەرزو بە هیزەکەت بە خەفەتباری‌یەوە ئەم شیعرەم بو بلی .

(١٦) سەر نە وەرەنان : سەر دانەویوم . واتە : قەیدی نی‌یە من خوم روو زەردم‌و سەرم دانەواندووە ، بەلام ئاخ بووم بە مایەی زەحمەت کیشانی پیغەمبەر (دروودی خوای لی بی) .

— ٤ —

(١) نەکەردەبو : نەی‌کردبی ، ناشی .

(٢) جەودما : لەمەوەپاش . بەروون : بەرم . را : ری . وەرکەروون : دەرکەم . واتە : دلەکەم شارەزای ریگای مالی یار بوو ، کە ئەوم لە کیس چوو ئیتر من بە تەنیا چون ری دەرکەم .

پای دڵ سفتەی دەرد سەرهەردان سەختەن
وێت یاو نەوە های نەسیم وەختەن (٣)
بکیان پەرێ من دڵ ئەو دماوە
وێت ، وێت ئاسايي بشۆ وە ڕاوە (٤)
مسپارووت وە دەس کزەی تاسەی وێم
وە دووی گێجە لوول صوب هەناسەی وێم (٥)
چون یاوای وە لای باڵا عەرعەر تەرز
پەرساش جواو دەر وە زایەڵەی بەرز (٦)
گلاراوش بی چەنی ئێش چەم
مەوات و مەوەرد خەم وە کووزەی خەم (٧)
چەم جە ئێش دەرد مەحرومی‌ی پاڵات
نمەنمانۆ عەکس خەیاڵ باڵات (٨)

---

(٣) سفتە : سووتاو . یاونەوە : بگەیەنەرەوە . واتە : پێی دلم بە ئاگری دەرد سووتاوەو سەر هەردەکانیش سەختن ناتوانی پیایانا بروا . دەسا نەسیم دەسم دامینت وەختیەتی خوت بگەیەنەرەوە لام .

(٤) بکیان : بنیرە . بشو : برو . واتە : دلەکەم بو بگیرەوە دواوەو . خویشت خوت ئاسايي بە ری‌ی خوتا برو . .

(٥) مسپارووت : ئەت‌سپیرم . واتە : ئەت‌سپیرم بە کزەی بیر کردنەوەو تاسەم بو یار ؛ وە ئەت‌دەمە دەسی گەردەلوولی هەناسەی بەیانیانم .

(٦) چون : کە . یاوای : گەیشتی . پەرساش : پرسی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوايي پیکەوە دی .

(٧) مەوەرد : ئەی‌خوارد . کووزە : گوزە .

(٨) نمەنمانو : نانوینی . واتە : کە گەیشتیتە لای ئەو بالا بەرزدو هەوالی منی لی پرسیت ، بە دەنگی بەرز هاوار بکەو وەرامی بدەرەوە بلی لە بەر چاو ئیشە گلاراوی پی کەوتبوو ، گوزەی خەم‌و مەینەتی ئاوو بە سەریەودو ئەی خواردەوەو ئەی‌وت چاوم لە تاو ئیشی دووری‌ی توزی کەوشەکانت وینەی خەیالی بالاتی تیا دەرناکەوی .

پەردەی لێڵایي گرتەن دوو دیدە
خەڵوەتەن سا بۆ هەی بەرگوزیدە (٩)
دیدەم تاو سەیل هوو ناوان وەر دا
ها ئاو بە دەردا ئاما جە سەردا (١٠)
دڵ یەند جۆش گەرم خەمان دان پێدا
سەمەندەر لانەش مەگێرۆ تێدا (١١)
فیدات بوون ئازیز جەمین پەڕەی گوڵ
دووریت کارێ کەرد ئانە چەم ، ئێد دڵ (١٢)
حاڵ چینە تەنگ‌تەر نی‌یەن پێم ئامان
قەدەم ڕەنجە کەر ئامان صەد ئامان (١٣)

---

(٩) گرتەن : گرتووە . بو : وەرە . بەرگوزیدە : هەلبژاردە . واتە : پەردەی لیلایي هاتووە بە سەر چاوەکانما ، فرسەتە ئازیز وەرە کەس لەوی نی‌یـە .

(١٠) وەردا : بەردا . واتە : چاوەکانم لافاوی بە تاوی خویناویان بەردا، ئەوەتا ئاو لە سەردوە هات‌و لە دەرگاوە دەرچوو .

(١١) پیدا : پیایا . سەمەندەر : پەلەوەریکە ئەلین لە ناو ئاگرا هیلکە ئەکا . مەگیرو : ئەگری . واتە : جوشي گەرمای خەم‌و خەفەت‌ئەوەندە داویە بە دلما ، وای لی هاتووە سەمەندەر کردوویە بە هیلانەی خوی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (پیدا) و (تیدا) نووسراوە (پیشدا) و (تیشدا) ، وە لە جیاتی‌ی (لانەش) نووسراوە (لانە) .

(١٢) ئانە : ئەوە . واتە : ئازیزە ناو چاو وەك گولەکەم ، بە قوربانت بم ، دووریت کاریکی لی کردم ئەوە حالي دل‌و دیدەمە کە ئەی‌بینی .

(١٣) چینە : لەمە . ڕەنجەکەر : ئەزیەت بدە . واتە : گیانە دەسم دامینت، هەرگیز وەزعم لەمە ناخوش‌تر نابی ، ئەزیەتی قاچی خوت بدەو وەرە لام .

چون جەستەی خەستەی مەینەتان مایە
بەڵکم دیدەو دڵ نەشان وە زایە (١٤)
دیدە سورمەی تۆز پاڵاکەت ناسەن
دڵ جای دەردتەن مەندەیشا خاسەن (١٥)

— ٥ —[1]

دەرمان زامان دەردەکەی کاریم
هامڕاز ناڵەی شەوان بێداریم
ڕاحەتیی جەستەی مەینەت بارەکەم
تەسکینیی دڵەی پڕ جەخارەکەم
نامەو هدیەیی دۆسانەت یاوا
تەصدیعت کێشا خەیلێ ماڵ ئاوا
ڕەویەی بوزورگیت وە جا ئاوەردەن
غەریب نەوازیت وە پیشە کەردەن

---

(١٤) نەشان : نەچن . زایە : ضایع ، فەوتاو . واتە : بەڵکو دیدەو دلیشم نەفەوتین وەك لەشی نەخوشم فەوتا کـە بووبوو بە مایەی خـەمو خەفەت بوم .

(١٥) سورمە : کلە . مەندەیشا : مانەوەیان . واتـە : چاوم توزی کەوشەکانی تو ئەناسیو کردوویە بە کلە بو خوی ، دلیشم جیگای دەردو بەلای تویە ، لە بەر ئەوە مانەوەیان چاکترە .

— ٥ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو دوستیکی نوسیوە کە دیارییەکی بوی ناردبوو ، دووریش نییە ئەو دوستە شیخی تەویلە بووبی .

یەڵام بینابیم ، من دۆس گیانیم
نەك چون بێ شەرتان نانیو زوبانیم (٢)
دڵم وە مۆبەت مەیل تۆ شادەن
ئەی تەعارفە جە لام زیادەن (٣)
خصووص من صەرعیو لێوەو وێڵ تۆم
سەودایي خەمبار ئەڕاگێڵ تۆم (٤)
پەی تۆ خاطرم پڕ نێشو خارەن
پەی تۆ زیندەگیم چون ژار مارەن (٥)
دەروونم دایم جە هوون کەیل تۆن
حەیاتم وە شەوق هەوای مەیل تۆن (٦)
هەرگا دیم وە چەم شێوەی بالاکەت
بۆسام خاك پاو گەرد پالاکەت (٧)

---

(٢) بینابیم : ئەی رووناکیی چاوم . نانیو زوبانی : ئەو دوستەیە کە هەر بە زمان ، وە بە هیوای وەرگرتنی دەسکەوتیك دوستت بی .

(٣) موبەت : محبت ، خوشەویستی . تەعارف : خو ناساندن ، مەبەس دیاری ناردنە .

(٤) صەرعی : ڤ دار . لیوە : کەف چەرین . ئەراگیل : بە دوادا گەراو ، لە بنچینەدا دوو وشەیە (ئەرا) واتە (بو) وە (گیل) واتە (گەشت) . لە هەندی نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

سەودای ئەراگیل لەعل لیل توم

واتە : نەخوش کەوتووی گەرانم بە دوای لەعلی لیلي لیوی تودا .

(٥) خاطر : دل . نیش : ئیش . زیندەگی : ژیان .

(٦) هوون : خوین . کەیل : پر . هەوا : ئارەزوو .

(٧) گا : کات . بوسام : ماچم کرد .

ئانە گرد مایەی کامەرانیمەن (٨)

وەر نە ئیسە من هوون دڵ وەردە
ئانە گرد وەشیو شادمانیمەن

قامەت سەنگیبار خەمان خەم کەردە (٩)

دەروون وە مەودای دووریت بییەن ڕێش

هەی خاکم وە سەر بسەوقاتم پەی چێش (١٠)

-٦- (١)

دڵە ، وەردەی نەفس گوناە ئاوەردە

صیفەت نە ڕووی ذات وە پەردە کەردە (٢)

---

(٨) ئانە : ئەوە . گرد : هەموو . وەشی : خوشی .

(٩) وەرنە : ئەگینا . وەردە : خواردوو . خەم : چەماوە . مەعنای ئەم شیعرە لە گەڵ شیعری دوایىدا دێ .

(١٠) مەودا : تیغ . ریش : بریندار . سەوقات : دیاری . واتە : ئەگینا ئیستا من کە خوینی دلی خوم ئەخومو باری قورسی خەمو مەینەت پشتمی چەماندووەتەوەو دەروونم بە تیغی تیژی دووریت بریندار بووە ، هەی قورم بە سەر ، دیاریم بو چییە ؟

-٦-

(١) مەولەوی لەم قەسیدەدا لە گەڵ دلی خوی ئەدویو تانەی لی ئەدا .

(٢) وەردە : خوراو . ئاوەردە : هیناو . واتە : ئەی دل کە نەفسی گوناهبار خواردوویتی ، وە صیفەتی خوات کردووە بە پەردە بە رووی ذاتیەوە . مەبەسی ئەوەیە کە صیفەتی (بەخشندەیی خوا)ت کردووە بە قەلغان ، وە بەو بیانووەوە خوات لە بەر چاوی خوت لا بردووەو دەست کردووە بە گوناح کردن .

جه ڕووی بێ شەرمی پەردەت دڕدەوە
هیچ نەویت وە تەنگ ئەودیم پەردەوە (٣)
سەتاری لاو دا وە یانەتەدا
کەریمی شوومی وە شانەتەدا (٤)
کردم وە عامیی ڕەحمەتەکەی وێش
وادەی بەزم گەرم خزمەتەکەی وێش (٥)
ویەرد ، نەزاناش سیوای ئەو هەنی
ئاخ زانایي ئەو چێش کەری چەنی (٦)
نەو دەمدا جه یاد کردەی ویەردەم
جه حاڵەت سەخت وە دۆزەخ بەردەم (٧)

---

(٣) دردەوە : دادری . نەویت : نەبوویت . ئەودیم : ئەودیو . واتە : لە بەر بی شەرمیو بی عاریی خوت پەردەی حەیات لە سەر رووی خوت لا دا ، وە هیچ بە تەنگی ئەو خواوە نەبووی کە وا لەودیوی پەردەی غەیبەوە ، وە بە هەموو شتیکت ئەزانی . یان : نەبووی بە تەنگی ئەوەوە کە لەودیوی پەردی حەیاوە خوت هەی کە هەموو گیانت گوناحەو عالەم پیت ئەزانی .

(٤) لاو : لافاو . شانە : شان . واتە : یا خوا بەخشندەیي خوا لافاو بینی بە سەر مالەکەتاو نەگبەتی بدا بە شانتا .

(٥) عامی : هەموو کەس گرەوە . ویش : خوی . مەعنای ئەم شیعر بەسراوە بە شیعری دوایيیەوە .

(٦) ویەرد : بوورد . هەنی : هەیت . واتە : وا فەرزمان کرد لە کاتی بەزمی گەرمی بە حوزووری خوا گەیشتندا ئەو بە رەحمەتی فراوانی خوی لیت بووردو لەو بەولاوە کەس نەیزانی تو هەیت ، باشە خو خوا خوی پیتئەزانی ، ئەی لە حوزووری ئەوا چون رووت دی سەر بەرز کەیتەوە

(٧) نەو : لەو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی

هەر دەلالەتێش مەلالەتێوەن
هەر لوتفێش پەرێم خەجاڵەتێوەن (٨)
هەوای وەش نەسیم وەصڵو حضووری
سەمووم‌ەن پەرێم چون شنۆی دووری (٩)
های نایي نایێ ، مطرب مەقامێ
مغنی تەرزێ ، ساقیيا جامێ (١٠)
تا دەماخ نەی بەزم نەشئەیێ سانۆ
مانۆ ، تا ئەبەد وە جیا مانۆ (١١)
شنۆش نەی دەمدا ، نەی دڵەی تەنگدا
ڕیشەی ویر غەیر بدۆ وە هەمدا
بەڵ دڵەی چەند ساڵ ئینتیظارەکەش،
لەزەتێ بەرۆ جە دیدارەکەش (١٢)

---

(٨) دەلالەت : دل دانەوە .

(٩) سەمووم : بای سەبوون . واتە : لەو کاتەدا کە بیر ئەکەمەوە لە کردەوەی رابوردووم‌و لەو وەزعە ناخوشەم کە ئەبی بە هوی چوونە دوزەخم . ئا لەو کاتەدا هەر دلدانەوەیەکم لە لایەنی خوای گەورەوە هوی شەرمەزاری‌یەکە بوم ، وە هەر لوتفیکی خوا لە گەلم ئەبی بە مایەی خەجالەتی بوم ، وە هەوای خوشی بە خزمەت گەیشتن وەك بای سەبوون وایە بوم لەشم ئەسووتینی ، چونکە خوم بە شایانی ئەو بە خزمەت گەیشتن‌و لوتف‌و دل دانەوەیە نازانم .

(١٠) نایي : نەی ژەن .

(١١) سانو : وەربگری . مانو : بمینیتەوە . مانو : ئەمینیتەوە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٢) بەرو : ببا . واتە : بو ئەوەی دەماخم نەشەیەکی وا لەم بەزمە وەرگری ، تا (ئەبەد) بە تەنیا ئەمینیتەوە ، هەر بمینیتەوە ؛ وە شنەی ئەو بەزمە ریشەی داری بیر کردنەوە لە غەیری خوا لە دلی خەفەتبارما هەلکەنی‌و نەی‌هیلیتەوە ، تا دلە چەند سال چاوەروانی کردووەکەم لەزەتی وەربگری لە دیداری خواو رووی بی چاوی پی بکەوی .

- ٧ - (١)

دڵە پڕ چینەن پێشانیی شەوقت
پۆس مەردەن وە بان ڕوخسار زەوقت (٢)
شادیت مواچی ئازیزش مەردەن
کەیفەکەت ماچی لەیلش گوم کەردەن (٣)
گومانم وەی ڕەنگ زامت نەسرەوتەن
کۆچ خێڵخانەی (ئەحمەد) دوورکەوتەن (٤)
نەواتم دەخیل ئامان صەد ئامان
وێت مەدەر وە مەیل نەو تووڵ نەمامان (٥)
وەس وە تەمای وەصڵ مەزاقت شاد بۆ
ژار مار دەرد دووریت وە یاد بۆ (٦)

- ٧ -

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی کوچ کردنی ئەحمەد بەگی برای، حەمە پاشای جافەوە وتووە کە چووە بو مەریوان بو هاوینە خوری .

(٢) پر چینەن : پرە لە چرچو لوچ . پیشانی : ناو چاوان . پوس : پیست . واتە : ئەی دل ناوچاوانی شەوقت لوچی زوری تیکەوتووە ، وە پیستی رووت وشك بوودتەوە بە سەر دەمو چاوی ئاردزووتا ، مەبەس لە خەفەتباری‌یە .

(٣) مواچی ، ماچی : ئەلییت . لە هەندی نوسخەدا نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

کەیفت مواچی لەیلش کوچ کەردەن

(٤) گومانم : وا گومان ئەبەم . نەسرەوتەن : نەسرەوتووە . واتە : وا بزانم بویە وا زامت ناسرەوی چونکە بنەو بارگەی ئەحمەد بەگ دوور کەوتوودتەوە .

(٥) نەواتم : نەموت . ویت مەددر : خوت مەدە . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٦) وەس : بەس . مەزاق : چەشتن ، مەبەس لە دلە .

نەژنەفتی چەنەم صەد جار دادم کەرد
ئیسە های گەردش گەردوون چەپ‌گەرد (٧)
وە تای قەڵماسك تنیای سەردیی مەیل
ئەو هۆردا پەی حەی ، تۆ پەی کۆی دوجەیل (٨)
سا خاسەن ئەمجار شووم سیا بەخت
تۆ ئالوودەی دەرد ، من زامان سەخت (٩)
ساقی گەرد کۆچ یاران دیارەن
هاومالآن پەرێم نە ئینتیظارەن (١٠)
من خۆ تەنیا ماڵ ، وامەندەی دڵ تەنگ
بێ‌کەس ، بار سەنگی ، پای بارەبەر لەنگ (١١)

---

(٧) نەژنەفتی : نەت‌بیست . چەنەم : لیم .

(٨) قەڵماسك : قوچەقانی . تنیا : تەنراو . هوردا : هەڵدا . حەی : خیلەکەی لەیل . دوجەیل : شوینەکەی مەجنوون . واتە : چەند دەسەو دامینت بووم کە خوت نەخەیتە داوی خوشەویستیی بالا بەرزانەوەو . چەندم پی وتی دلت بە وەصلیان خوش مەکەو ژاری ماری دووریت لە یاد بی ، کەچی هەرچەند دادم کرد گویت نەدایە ، وا ئیستا گەردوون وەك بەرد خستنیە ناو قوچەقانیی لە کەم مەیلی تەنراوو هەر یەکەی فری دانە شوینیك کە بە زەحمەت بتوانن بگەنەوە یەك .

(٩) سیا بەخت : چارە رەش . ئالوودە : گرفتار . واتە : جا چاکت کرد ئەی دلەی شوومی چارە رەش خوتت گرفتاری دەردو منیشت گیرودەی برینی نابار کرد .

(١٠) پەریم : بوم . مەولەوی لەم شیعرەوە رووی قسە لە دلیەوە وەرئەگیریتە سەر ساقی ، وە داوای لی ئەکا بگاتە فریای . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە .

(١١) وامەندە : داماو . بارەبەر : ولاخ . لەنگ : شەل .

مەرتۆ وە هەی هەی نەشئەی جام مەی
نەی ڕای پلەی سەخت فەریاد ڕەسیم کەی
سا پێم دەر جامێ منیچ چون یاران
هەی کەروون ئەو کۆچ تا سەر هەواران (١٢)

-٨- (١)

دڵە چەند مەستیت جەم بی نە سەردا
چەند کار ئارۆت وستەو ڕۆی فەردا (٢)

---

(١٢) منیچ : منیش . کەروون : بکەم . ئەو : لـە . واتە : ساقی ؛ ئەوەتا توزی کاروانی یاران دیارەو چاوەریم ئەکەن ؛ منیش تەنیا مال ماومەتەوە بە دل تەنگی‌یەوە ؛ کەسم نی‌یەو کوچو بارم قورسەو پی‌ی ولاخەکەیشم شەلە ؛ کە ئەمە ئەوپەری داماوی‌یە . . جا لە وەزعیکی وا ناخوشا مەگەر تو بە نەشەی جامی مەیەکەت ـ کە وەك هورەی کوچ کردوو وایە ـ لەم پلە ری سەختەدا بگەیتە فریام ؛ سا بو خوا پیالەیەك مەیم بدەری با منیش وەك یاران دەس کەم بە هورە کردنو بخورمە کوچو بارەکەمو بروم تا ئەگەمە سەر هەوارەکان . مەولەوی لەم شیعرانەیدا هورەی کاروانی‌ی شوبهاندووە بە مەی لەوەدا کە وەك چون مەی یارمەتی‌ی خەفەتبار ئەدا بو ئاسان کردنی مەینەتەکەی ؛ هورەیش یارمەتی‌ی کاروانی ئەدا لە برینی ریگاو گەیشتنە جی‌دا .

-٨-

(١) مەولەوی لەم قەسیدەشا هەر بە سەر نەفسی خوی‌دا دیتو لومەی ئەکاو لە خوا ئەپاریتەوە کە لی‌ی ببووری .

(٢) ئارو : ئەمرو . وستەو : خستەوە . واتە : ئای ئـەی دل چەند مەستی کوبوودتەوە لە سەرتاو چەند ئیشی ئەمروت ئەخەیتە سبەینی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (چەند) نووسراوە (یەند) واتە : ئەمەندە .

شەرتێوم نی‌یەن جە بێ شەرتی‌ی تۆ
ڕووسیای تۆبەی صەد فەردا نەبۆ (٣)
نەکەفتی ئەو ڕا پەی حەق پەرستی
تا بی وە هەمتای مەستی پای سستی (٤)
پیری حەڵقەسان خەم پەنەم وەردەن
پەی دەرگای عەدەم ئامادەم کەردەن (٥)
سەروەخت ئەدای ئەمانەتمەن
نەشر سیاهەی خیانەتمەن (٦)
مغنی ، تەنخوای من وە نەوایێ
وەی چەند فەردەوە هۆردەر صەدایێ : (٧)
یا ڕەبی نەی شەو تاریکەی فانی
هەر تۆ وە کردەی بەدیم مزانی (٨)

---

(٣) شەرتیوم : شەرتیکم . واتە : بە هوی بی شەرتی‌ی تۆود شەرتیکم تی‌یە روو رەشی لای توبەی صەد سبەینی نەبووبی . مەبەسی ئەوەیە هەرچی شەرت ئەکەم کە خراپە نەکەم‌و توبە لەو خراپانە ئەکەم ، بو سبەینی ئەو شەرتە ئەشکینم‌و دیسانەوە توبە ئەکەمەوەو شەرتەکەم لە حوزووری ئەو توبانەدا روو رەش ئەبی .

(٤) نەکەفتی ئەو را : نەکەوتیتە ری . بی : بوو . واتە : نەکەوتیتە ری‌ی حەق پەرستی تا پیری بوو بە هاوری‌ی سەرخوشی‌یەکەت‌و کەلکت پیوە نەما .

(٥) حەلقەسان : وەك ئەلقە . واتە : پیری وەك ئەلقە چەماندوومیەتەوەو ئامادەی کردووم بمکوتی بە دەرگای نەبوونی‌دا کە گورە . چەند جوانە لیرەدا مەولەوی ئەلقەو دەرگای خستووەتە یەك ، چونکە ئەلقە بە دەرگادا ئەکوتری .

(٦) ئەدا : دانەوە . نەشر : بلاوکردنەوە . سیاهە : لیستە .

(٧) تەنخوا : لە جیاتی . نەوا : ئاواز . صەدا : دەنگ .

(٨) واتە : خوایە لەم تاریکە شەوەی دنیای فانیدا هەر تو شارەزای کردەوەی خراپمی .

ئای ، سوبح مەحشەر سەرئەفگەندە وێم
شەرمندەی حضوور خوداو بەندە وێم (٩)
بە ڕەحمەکەی وێت فەرد تەنیای تاك
بەشق مەشق عەشق دڵ پاکان پاك (١٠)
بەو فەصڵ فیراق خاطر پڕ خاران
بەو دیای دمای یەکترئ ی یاران (١١)
ئەر صەد تاوانم جە حەد ئەودەرەن
دەفتەرم جە ڕووی وێم سیاتەرەن
تۆ بویەر جە من جە پڕ ئینسافی
من ڕوو زەردەی وێم کافی یەن کافی (١٢)

— ٩ —[1]

دڵە ، تەب خاڵەت وە لێو مەوینوون
حاڵاتت یەکجار پەشێو مەوینوون (٢)

---

(٩) سەرئەفگەندە : سەر داخستوو . ویم : خوم .

(١٠) بەشق : بو خاتری . واتە : ئەی خوای تاكو تەنیا سویندت ئەدەم بە رەحمی خوت ، وە لە بەر خاتری مەشقی دلداریی پاکی دل پاکان . .

(١١) دیا : چاو بە یەك کەوتنەوە . دما : دوایي . واتە : خوایە سویندت ئەدەم بە کاتی لە یەك جیا بوونەوەی دوستە دل پر درکەکان ، وە بە کاتی بە یەك گەیشتنەوەی لەوەوپاشیان .

(١٢) ئەرصەد : هەرچەند . ئەو دەرەن : بە دەرە .

(١٣) بویە : ببوورە . کافی یەن : بەسە . مەولەوی بە عادەتەکەی خوی لەم قەسیدەدا چەند شیعریکی وتەوە کە لە شوینی تریشا وتبوونی .

— ٩ —

(١) مەولەوی لەم قەسیدەشا هەر لە گەل نەفسی خوی قسە ئەکا .

(٢) دلە : ئەی دل . تەب خالە : خالی تی ، ئەو زیتکانەیە بە سەر لیوی تادارەوە پەیدا ئەبن . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوە بە شیعری دوایيیەوە .

کەردەنیش وە تەیر هەڵۆ هۆش بەردە
ناکەردە کەردە ، کەردە ناکەردە (٣)
ڕجات گا بەی دیم ، گا بەو دیمەدا
ها نە گەردەلوول باد بیمەدا (٤)
ها نەکەردەبۆت تۆ یەت کەردەبۆ
پێچ عەقیدەت وە دڵ بەردەبۆ (٥)
پەی چێش هەرکۆ وەصف وەش نیگارانەن
چەنی عەقیدەی دڵ ئەوگارانەن (٦)
تۆ ظەننت چێشەن ئەویچ بەو تەورەن :
ئەر مەیلەن ، مەیلەن ، وەر جەورەن ، جەورەن

(٣) کەردەنیش : کردوویتی . واتە : ئەی دل ئەبینم وەك تادار زیتکەت بە سەر لیوەوەیەو حالت یەگجار پەشیوە ؛ وە وەك بالداری هەلو فراندوو هوشت لا نەماوەو بە جوری سەرت لی تیك چووە ئەوەی نەتکردووە وا ئەزانی کردووتە ؛ وە ئەوەی کردووتە لە یادت چووەتەوە .

(٤) بەیدیم : بەمدیو . بیم : ترس . واتە : تەمای رەحمەتی خوات کەوتووەتە بەر گەردەلوولی بای ترس ؛ وە وەك پووش تاویك بەمدیوو تاویك بەودیوا ئەکەوی . مەولەوی لەم شیعرەدا ئەوپەری وردیی بە کار هیناوە چونکە مروڤ خوی لە بەینی ترس‌و تەمادا ئەبی ؛ کەچی ئەم هاتووە تەماکەی خستووەتە بەینی ترس‌و تەما .

(٥) یەت : ئەمەت . پیچ : گری . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٦) هەرکو : لە هەرکوی . وەش نیگار : جوان چاك . چەنی : لە گەل . ئەوگار : گرفتار .

ستارەی ڕجات هەر دەم دارۆ سوو
دەماخ شاد وە بۆی (ولا تیأسوا) (٧)
ویەردە ویەرد ، هەوڵێ پەی باقی
ئەمجار یە دەروێش ، یە نەیچیو ساقی (٨)
هۆش وە صەدای دەف ، گۆش وە نەوای نەی
دەس وە شیشەوە ، لێو وە جام مەی
صەفات جەفا دۆ وە قەفای هەستی
نۆشا نۆشت بۆ دەواچەی مەستی (٩)
وە کردە وەفام ئەر گا ناوەردەن
باك نییەن وەفام وە باوەڕ کەردەن (١٠)

---

(٧) ستارە : ئەستیرە . دارو : بیبی . سوو : تیشك . و لا تیأسوا :
بەشیکە لە ئایەتیکی قورئان مەعناکەی ئەوەیە بی تەما مەبن لە رەحمەتی خوا .
واتە : ئەی دل دەسم دامینت نەکەی باوەرت لەق بیو گریی تیکەوی ، چونکە
سیفەتی جوان چاکان بە پیی باوەری دلدارەکانیانە پییان ، ئـەوان گومانی
چییان پی بەرن ئەوانیش بەو جورە ئەبن ، ئەگەر بە تەمای خوشەویستی بن
خوشیان ئەوین ؛ وە ئەگەر بە تەمای سزا بن سزایان ئەدەن .

(٨) ویەردە : بە سەر چوو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە
پیکەوە دی .

(٩) دو : بدا . قەفا : پشتی مل . دەواچە : دەرمان . واتە : ئەوەی
بە سەر چوو بە سەر چوو ، هەولی بو پاشماوەی عومرت بدە ، ئەوە ددف
ژەنو شمشال لیدەرو مەیگیر ، نوبەتە لە گەلیان ؛ هوش بدە بە دەنگی دەفو
گوی بدەرە ئاوازی شمشالو شیشەی مەی بگرە بە دەستەوەو جامی مەی
بنی بە لیوتەوە ، تا شادیت شەقازلەیەك بدا لە بنا ملی بوونو دەرمانی مەستی
نوشی گیانت بیو گیتیت لە بیر بچیتەوە .

(١٠) واتە : ئەگەر جار جار بە کردەوە وەفام نەهینابیتەدی ، قەید ناکاو
ترسم نییە ؛ چونکە وەفام کردووە بە باوەری خوم . ئەم شیعرە ئیشارەتە
بو حەدیثی پیغەمبەر کە فەرموویەتی (لا یضر مع الایمان ذنب) واتە : لە گەل
باوەردا گوناح زیان ناگەیەنیو موسولمان لە موسولمانەتی ناخات .

— ١٠ — [1]

دەرد وە بان دەرد زامان کاری

گرد جە لام جەم بی ، یە تەشریف ماری (٢)

ئای یە چێشت کەرد تەشریفت ناوەرد

دەردت دا وە دەرد ، منت ماتەم کەرد (٣)

ئیسەیچە دیدەم چەم ها وە ڕاوە

هەڵای سەروەشم بەو تەمەنناوە (٤)

ئەمرت موطاعەن (اطعنا) وەندم

دوعای چەمە زەخم جە پیران سەندم (٥)

— ١٠ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو ئامینە خان ناویك نووسیوە کە یەکیك بووە لە کچە بەگزادەکانی جاف ، وە بە هوی شیر خواردنەوە مەحرەم بووە بە مەولەوی . ئامینە خان گفتی دابوو بە مەولەوی کە بچی سەری لی بدا . بەلام پاشان بوی ئەنووسی کە ناتوانی بچی بو لای ، وە داوای دوعایەکی چاودزاری لی ئەکا ، مەولەوی‌یش دوعاکەی بو ئەنیری لە گەل ئەم پارچە هەلبەستەدا .

(٢) ماری : ئەهینی . واتە : دەردی کاری‌ی زامەکانم و دەردی چاودروانی کردن هەموو کوبوونەوە لە سەرم بە هوی ئەوەوە کە بریار بوو تەشریفت بینی .

(٣) واتە : ئای ئەوە چیت کرد تەشریفت نەهیناو دەردت دا بە دەردەکانم و خویشمت خەفەتبار کرد .

(٤) ئیسەیچە : ئیستاش . هەلای : هیشتا . واتە : ئیستاش هیشتا هەر چاوم لە ریتەو سەرخوشی هیوای هاتنتم .

(٥) موطاع : بەگوی‌کراو . اطعنا : بەگویمان‌کرد . ئیشارتە بە ئایەتی (سمعنا وأطعنا) . وەندم : خویندم . چەمە زدخم : چاودزار . واتە : فەرمانت رەوایەو هەر کە بیستم وتم بە سەر چاو ، وە چووم دوعای چاودزارم بووەرگرتی لە شیخ .

تەعویذ بەند ڕیشەی دڵەی صەد پارەم
بەرگش پەڕەی جەرگ وە دەرد ئاوارەم (٦)
حافظ بۆ وە عەشق مەستان یا هوو
بپێچەش نە دەور باهووی بێ ئاهوو (٧)
ئینە عادەتێن وە ظاهیر ئامان
وەر نە هەی سەرخێڵ نازك ئەندامان (٨)
تۆ ئیند نازکیت جە حەد ویەردەن
بینایي خەیاڵ ڕاگەش گوم کەردەن (٩)
صەفات خەجاڵەت دان وە جام جەم
دیدەی بەد مەر عەکس وێش بدیۆ وە چەم (١٠)

---

(٦) تەعویذ بەند : بەنی بەستنی نوشتە . پارە : پارچە . مەولەوی لەم شیعرەو شیعری دوایيدا لە ئامینە خان ئەگەیەنی کە چی بکا لە دوعاکە . واتە : ریشەی دلە صەد پارچە بووەکەم بهونەرەوەو بیکە بە قەیتان بو بەستنی دوعاکە ؛ وە پەرەی جگەری دەردەدارم بکە بە بەرگ‌و دوعاکەی پیوە بپیچە .

(٧) حافظ : پاریزگار . بپیچەش : بیپیچەرەوە . یا هوو : ئەی خوا . باهوو : قول . ئاهوو : عـەیب . واتە : خوا بکا بو خاتری عەشقی ئـەو پیاو چاکانەی کـە سەرمەستی هاوار لـە خوان ؛ ئـەو دوعایە پاریزگاریت بکا . ئەنجا ئەلی : دوعاکە بپیچە بە دەوری قولتا .

(٨) وەرنە : ئەگینا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٩) ئیند : ئەمەندە . واتە : ئەم دوعا نووسینە شتیکە بووە بە عادەت‌و هویەکی ظاهیری‌یە ، ئەگینا ئەی سەرقافلەی جوان خاسان جوانی‌ی تو ئەوەندە لـە ئەندازە لای داوە هەتاوەکـو چاوی خـەیالیش ریگای گـوم کردووەو نات‌دوزیتەوە .

(١٠) دیدەی بەد : چاوی پیس . بدیو : ببینی . مەعنای ئەم شیعرە لـە گەل شیعری دوایيدا دی .

دیدەی بەد دەردش نا دیاری بۆ
جە کۆموینۆت تا لێت کاری بۆ ؟ (١١)

— ١١ —

دەورێ دەر ساقی وە لای مەحزوونداا
لەیل ئاسا بویەر وە لای مەجنووندا (١)
جامێ جە صەهبای دیای باڵاکەت
ئالوودەی غوبار تۆز پاڵاکەت (٢)
بەو نازو عیشوە وێت پێم دەرەوە
جەستەی پەژموردەم ئیحیا کەرەوە (٣)
جەی (قلب الاسد) تاوسان دووری
فێنك کەرەوە جەستەی مەهجووری (٤)

---

(١١) جەکو : لەکوی : واتە : پاکیو بیگەردیی رووی تو ئاوینەکەی جەمشیدی خەجالەت کردووە کە هەموو شتیکی تیا بە دی ئەکرا . ئیتر چاوی پیس کە سەیری تو بکا مەگەر هەر رووی خوی لە ناو چاوتا ببینیتەوە . کەواتە — خوا تووشی دەردیکی بکا کەس سەری لی دەرنەچی — چون ئەتوانی بتبینی تا کارت لی بکا ؟

— ١١ —

(١) واتە : ئەی مەیگیر سووری بخو بە لای منی حەفەتباراو ، وەك لەیل بە لای منی مەجنوونا تیپەرە .

(٢) صەهبا : صهباء ، مەی . دیا : دیتن . ئالوودە : تیکەل . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٣) پەژموردە : سیسو ژاکاو . واتە : بە نازو عیشوەوە پیالەیەك شەرابی دیتنی بالای خوتم بدەری بەو شەرتە کە توزی کەوشەکانتی تیکەل بووبی . وە بەو پیالە شەرابە لاشەی سیس بووم ببووژینەرەوە .

(٤) قلب الاسد : ناوەراستی هاوین کاتیك کە روژ ئەچیتە برجی ئەسەدەوە . تاوسان : هاوین : مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

بەڵکم شەرارەی نائیرەی فیراق
نەسۆچنۆ تەمام سەوزەی ئیشتیاق (٥)
بەڵام بەو شەرتە مەیلت مودام بۆ
منیچ بەو مەیلە دنیام وە کام بۆ (٦)
نەك غەزاڵ ئاسا دیاو ڕەمت بۆ
گا مەیل شادی ، گا ماتەمت بۆ (٧)
ئیتر کافی بۆ جەورو جەفاکەت
بەڵ تا وە سەر بۆ مەیلو وەفاکەت (٨)
ئەرچەند هەفتەیێ عومرم مەندەبۆ
بەڵکم دووریی تۆ لێم نەسەندەبۆ (٩)

— ١٢ —[1]

دووریت دیارەن چەند صاحیب نێشەن
تۆی دەروون وە خار نێشیٚ‌وتەر ڕێشەن (٢)

---

(٥) نایره : نائیرد ؛ ئاگر . نەسوچنو : نەسووتینی . سەوزە : شینایي . واته : لەم قرچەی هاوینی گەرمی دووری‌یەدا بە شەرابی دیتنت لەشم نینك کەردوە ؛ بەلکو بزیسکەی ئاگری جیایي شینایي سوزم بە تەواوی نەسووتینی .

(٦) مودام : دەوام‌دار . وە کام : بە ئاردزوو .

(٧) غەزال : ئاسك . ردم : راکردن . واته : نەك ودك ئاسك هەر خوت دەرخەیتو راکەیت . .

(٨) تا ود سەر بو : تا سەر بی .

(٩) مەندەبو : مابی . لیم نەسەندەبو : لیم نەسینی .

— ١٢ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتووە .

(٢) خار : درك . نیشی‌وتەر : ئیشیکی‌تر ، مەعنای ئەم شیعرە بەسراود بە شیعری دوایي‌یەود .

هەرچی بوینوون شێوەی تۆ پێشەن
دڵ وە هەتیتەی حەسرەتدا کێشەن (٣)
هەر ماهێ نەو بۆ حاڵم پەشێوەن
چون هیلال شێوەی ئەبرۆی تۆش پێوەن (٤)
نە شەو ڕاحەتم ، نە ڕۆ دڵشادم
شەو زوڵفو ڕۆ ڕووت مەوزۆ ئەو یادم (٥)
شمشادو نەرگس وەنەوشەی چەمەن
سەیرشان ئازار بینایي چەمەن (٦)
ئاد مارۆ بە ویر تەرزەکەی باڵات
ئەو دیدەی مەستت ، ئێد خاڵ ئاڵات (٧)

---

(٣) پیشەن : پیوەیەتی . هەتیتە : تەختە داریکە شالی بە توندی پیوە ئەپیچن بو ئەوەی دەق بگری . کیشەن : راکیشەرە . واتە : هەرچەند کە دیارە ئیشو ئازاری دووریت چەند زوورە ، بەلام من جگەرم بە درکی ئازاریکی تر بریندار بووە کە ئەویش ئەوەتە هەرچی ببینم شیوەی توی پیوەبی دلم لە دار هەتیتەی داخو خەفەت ئەکیشی .

(٤) ماە : مانگ . نەو : نوی ، تازە . واتە : هەر مانگی نوی ببینەوە من حالم تیك ئەچی ، چونکە مانگی یەکشەوە لە بروی تو ئەچی .

(٥) مەوزو : ئەخاتە . واتە : نە بە شەوو نە بە روژ ردحەتیم نی‌یە . چونکە شەوی تاریك زولفی رەشت دینیتەوە یادمو روژی رووناك رووی درەوشاوەت .

(٦) شمشاد : داریکی بەرزە . سەیرشان : تەماشا کردنیان . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایي‌یەوە .

(٧) ئاد : ئەو . مارو : دینی . ئالا : ئال . واتە : تەماشا کردنی دار شمشالو نەرگسو وەنەوشەی باخەکان ئازاری چاوم ئەدا . چونکە دار شمشالەکە بالاتم دینیتەوە یادو ، نیرگسەکە چاوی مەستتو وەنەوشەکە خالی ئالت .

سۆچنۆم حەسرەت دەرد جیاییت
نەك چون بڵێسەی یاد تەنیاییت (٨)
وە مەرگت ، دیدەم ، هام نە گوزەردا
منیچ لام لای تۆن ئارۆ یا فەردا (٩)
مطرب مەقامێ دەردم ناچارەن
ساقی‌یا جامێ دۆس ئینتیظارەن (١٠)

-١٣- (١)

دەلیل وادەی سەرسەراوەکەم
بینایي دیدەی شەو بێ خاوەکەم (٢)

---

(٨) سوچنوم : ئەم‌سووتینی . واتــە : راستە داخی دەردی جیاییت ئەم‌سووتینی ، بەلام ناگاتە ئەندازەی ئیشی یاد کردنەوەی تەنیاییت لە گورا .

(٩) تون : تویە . ئارو : ئەمرو . واتە : ئازیز قەسەم بە مەرگت منیش لە ســەر رویشتنم ، وە ئەمرو بی‌و سبەی بی شوینم لای تویــەو ئەمرم‌و دیمە لات .

(١٠) ناچارەن : چار ناکری . واتە : کاکەی گورانی بیژ صەدای مەرگم هەلدە . چونکە دەردم بی دەرمانە . کاکەی مەی‌گیر تویش پیالەیەك شەرابی مەرگم بدەری . چونکە یار چاوەروانمە با بمرم‌و بروم بو لای .

-١٣-

(١) جاریکیان شیخی بهاٴ الدین ئەنیری بە دوای مەولەوی‌دا بو ئەوەی بە سەفەر بینیری بو شوینیك‌و ئیشیکی پی بسپیری ، مەولەوی‌یش پی‌ی ناکری بروا . لە وەراما ئەم پارچە هەلبەستە بو شیخ ئەنیری .

(٢) وادەی سەر سەراو : کاتی بردن بو سەر ئاو بو شورین پاش مردن . واتە : ئەی ری نموونی کەرم لە کاتی مردنما . ئەی بینایي چاوەکانم کە شەو خەویان نی‌یە .

ڕەفیق سەرحەد ئەقلیم دەردان
ناخودای کەشتیی بەحرەکەی هیجران (٣)
ئوستاد تەعلیم دەرس مەجنوونیم
دەس گیر ڕاگەی سەختیو زەبوونیم (٤)
شەمع بەزمگەی مەهجووریو دووری
میعمار ئەساس پایەی سەبووری (٥)
مەصقەڵچیی سەواد ئاینەکەی دڵ
غەواص دانەی دەریاچەی موشکوڵ (٦)
خەم نە وەخت بەزم فەرمان فەرماشەن
شادیم ئەلوەدای جە لەیل جیاشەن (٧)

---

(٣) سەرحەد : سنوور . ئەقلیم : ولات . ناخودا : کەشتیەوان -
واتە : ئەی هاوریم لە سنووری ولاتی دەردو مەیناتا کە ئەمپاریزی ؛ وە ئەی
کەشتیەوانی ناو دەلیای دووری کە ئەمگەیەنیتە جی .

(٤) ئوستاد : ماموستا . مەجنوونی : عاشق بوون وەك مەجنوون .
واتە : ئەی ماموستایەك کە دەرسی عەشقت فیر کردم . .

(٥) شەمع : موم . میعمار : وەستا بەنای بەناوبانگ . واتە : ئەی روون
کەرەوەی دلم لە کاتیکا کە بە هوی دووریی دوستانەوە دنیام لی تاریك ئەبی .
وە ئەی دروست کەری بنچینەی دیواری خو راگرتنو بوردەباریم .

(٦) مەصقەلچی : سپیکەرەوە . سەواد : رەشایي . غەواص : ئەوەی
خوی لە بنی دەلیادا نوقم ئەکاو گەوهەر دەردینی . واتە : ئەی روشن کەرەوەی
ئاوینەی رەش بووەوەی دلم ، وە ئەی دەرهینەری گەوهەری مەعنا لە دەلیای
ئەو باسە عیلمییانەدا کە زانینیان گرانە .

(٧) فەرمان فەرما : حوکمران . ئەلوەدا : الوداع ، مالاوایي . واتە : خەمو
مەینەت وا لە بەزمی فەرمان رەوايیو سەرداریدا ، وە شادی خەریکی مالاوایي
کردنە بە بونەی جیا بوونەوەیەوە لە من . .

من خۆ پای خەمان سامان سام کەردەن
دەك بمرم هانات بە من ئاوەردەن (٨)
وە مەرگت دایم زامم هەر بە سۆن
دەرد وێم کەمەن ئەمجار نۆبەی تۆن (٩)
پێسە مزانی هیچم کەم نی‌یەن
وێران یانەکەم وێت وە چەم دی‌یەن (١٠)

— ١٤ — (١)

دەخیلم خالۆ زەدەی زام سەخت
حاڵ شێوێنەکەی مەعدوومەی بەدبەخت (٢)

---

(٨) سامان‌سا : تەخت وەك زەوی . واتە : قاچی خەفەت منی لە گەل زەویدا تەخت کردووەو پلیشاندوومیەتەوە ، کەچی تویش هانات هیناوەتە منی بی دەسەلات کە ئەو ئیشەت بو بکەم .

(٩) سو : سوی . واتە : قەسەم بە مەرگت زامی دلم هەمیشە سوی‌ی پیا دیتەوە ، ئەنجا بە مەعناوە ئەلی : دەردی خوم کەمەو هەر هی توی ناتەواوە . با ئەویشی بیتە سەر .

(١٠) پیسە مزانی : وائەزانی . دی‌یەن : دیوە . واتە : وائەزانی هیچم کەم نی‌یەو حالم ریكو پیکەو لە سەر خویەتی ، خو تو بە چاوی خوت مالە ویرانەکەمت دیوەو ئەزانی چونە ، ئیتر چون تەکلیفی وام لی ئەکەی ؟

— ١٤ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو شیخ یوسفی نوسمەیي برادەری نووسیوە لە وەرامی نامەیەکی ئەوا کە هاواری لە دەس وەزعی خوی کردووە تیایا ، وە داوای چارەی کردووە لی‌ی .

(٢) زەدە : لی‌دراو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دیت .

ڕاز ڕێزەی شەکەر ، شای شەکەر ڕازان
فتیلە پەی زام کەسێ مسازان (٣)
وەختێ دڵ وە تیر مەینەتان ڕێش بۆ
جەو دما تەمای سارێشی پێش بۆ (٤)
خۆ جای پەیکانان ژار وەردەکەی تۆ
تا بەر پەڕەی دڵ پەیکەردەکەی تۆ (٥)
وەختێ فوارەی هووناوان پێشەن
زوخاو جۆش بدۆ ، ئانە سارێشەن (٦)
دەرگای مەینەتان جای نەدامەتەن
ناسۆریش یاد ئار ڕۆی قیامەتەن (٧)

---

(٣) راز : قسە . ریزە : وردە . فتیلە : پەرویەکی لوول دراوە جاران ئەیانکرد بە ناو برینا بو پاك کردنەوەی زووخو کیمەکەی . مسازان : دروست ئەکەن .

(٤) جەودما : لەوەوپاش . پیش : پیی . واتە : دەسم دامینت ئەی خالوی گرفتاری زامی سەخت ، وە ئەی ناخوش کەری حالی من بە دەنگو باسی گرفتاریت ، وە ئەی کەسیك کە قسەت وەك وردە شەکر وایەو شای شیرین گوفتارانی ، فتیلە بو زامی کەسیك دروست ئەکری کە ئەگەر دلی بە تیری مەینەت بریندار بووبی بە تەما بی لەوەوپاش ساریش ببی . خو تویش لەوانە نیت .

(٥) پەیکان : تیر . پەیکەردە : بریوو کونکردوو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) ئانە : ئەوە . واتە : خو ساریش بوونی راستە قینەی جیگای تیرە زەهراوییەکانی تو کە تا پەرەی دلتی سمیوە ، کاتیك ئەبیت کە فوارەی خویناوی لیوە بچیت بە ئاسماناو زووخاوی لیوە هەلقولی .

(٧) نەدامەت : پەشیمان بوونەوە . یاد ئار : بیر خەرەوە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

فتیله پەی چێش ڕۆ وه یانەم ڕۆ
یەك جار داد نه دەس ئیستیغناکەی تۆ (٨)
تۆ پیرت بازەم دڵ وەشی‌ی دڵەن
غەم زەدەی زامان وەشیش موشکوڵەن (٩)

— ١٥ —

دیاکەی وه شەرم جه پەنجەرەی ناز
تا تا ڕیشەی جەرگ بەراوەرد وه گاز (١)
پەترۆی زامەکەم هەم لا بەردەوه
وەخت بی سارێش بێ تازەش کەردەوه
تیرێ هەوا دا وه پەنجەی بێ‌گەرد
دا نه پەڕەی دڵ تا سۆفار ویەرد (٢)

---

(١٨) واته : کرانەوەی دەمی زام وەك دەرگا وایه بو پیـا رویشتنی پەشیمان بوونەوه له گوناه ، به ناسور کەوتنەوەشی روژی قیامەت دینیتەوه یاد . کەواته بوچی ئەتەوی فتیله بخەیته دەمی زامتەوه ، هەی قور به مالی منا بدری ، وه هاوار له دەس بی باکی‌ی تو که ناتەوی دەمی زامت گراوه بی تا هەمیشه قیامەتت بخاتەوه یاد .

(٩) بازەم : لیم‌گەری . وەشیش : چاك بوونەوەی . واته : بو خاتری پیرەکەت لیم‌گەری ، چونکه ئەمه که ئەلییت فتیله بو برینەکەت دروست بکەم ، مەگەر هەر کەلکی دل خوش کردنتی پیوه بی ، ئەگینا چاك بوونەوەی گرفتاری زامی عەشق زور زەحمەته ..

— ١٥ —

(١) دیاکەی : سەیر کردنەکەی . واته : یار که به شەرمەوه له پەنجەرەی نازدوه سەیری کردم ، تالەکانی ریشەی جەرگمی یەك یەك به گازی سرنجی دەرکیشا .

(٢) نه : له . سوفار : ئەو پەرەیه که به بنی تیرەوەیه . واته : به پەنجه بی‌گەردەکانی تیریکی تی‌تەقاندم دای له پەرەی دلم وەتا بن چەقی ..

لاو هوون گۆلاو دەروونم کەرد کەیل
سەرواز کەرد جۆشا نە دیدەم چون سەیل (٣)
خاشاك هەستیم هۆرگرت جە ناو بەرد
وستش نە گێجاو تەنوورەکەی دەرد (٤)
ئیسە ها نە تۆی بەحرەکەی بێ پەی
ساقی جەو جامە ، یا ، ها دات بە کەی (٥)
وە قەترەی منیچ ئاویاری کەر
مەست بوو تا مەحشەر سەر باروو ئەو بەر (٦)

---

(٣) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەی‌و نیوەی یەکەمی شیعری پاشترەوە .

(٤) خاشاك : پل‌و پووش . وستش : خستیە . تەنوورە : ئەو شوێنەیە کە ئاوی رووبارەکان لوولی تیا ئەخواو پل‌و پووشی تیا نوقم ئەکا ، چونکە شوێنەکە خۆی بنی قوولە .

(٥) ها : وا . جەو : لەو . یا ، ها : ئا ئەوەی . کەی : کەیخەسرەو . مەعنای نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرە لە گەل مەعنای شیعری پاشەوەیدا دی . واتە : لافاوی خوێن گولاوی دەروونمی پر کردو لیشاوی کردو بە خور لە چاومەوە هاتە خوارو لەشی وەك پل‌وپووش سووکمی هەل‌گرت‌و لەو ناوەیدا نەهیشت ، خستیە گیژی تەنوورەی دەردو مەینەتەوە ، وە ئیستا لە ناو دەلیای بی بندایە .

(٦) ئاویاری : ئاو دان . بارو : بینیتە . ئەوبەر : دەرەوە . واتە : کاکەی مەی‌گیر بە قەترە ئاویك لەو جامەی دات بە کەیخەسرەو منیش ئاو بدە بو ئەوەی تا روژی مەحشەر سەرخوش ببم‌و ئەو کاتە سەر بەرز کەمەوە . لە ئەفسانەی کونا ئەگیرنەوە کە کەیخەسرەوی شای ئیران سەودای نەمردن دابووی لە کەللەی ، وە بە دوای (ئاوی حەیات) ا ئەگەرا . مەشهووریشە ئاوی حەیات لە تاریکایی‌دایە ، ئەویش جاریکیان لە گەرانەکەیا ری‌ی ئەکەویتە ئەشکەوتیکی تاریکی بی پایان ، وە پیا ئەروات‌و سەر نایەنیتە دواوە ..

- ١٦ -

دیدەم وە دیدەت شای شیرین چەمان
فیراقت قامەت کەردەن وە کەمان (١)
مەزاق یەند تاڵیی دووریی تۆ چەشتەن
هوو ناوەکەی چەم سەرزەمین ڕەشتەن (٢)
سەر پەیکانەکەت بڕیەن ڕشتەی دڵ
وە ناسۆر کەفتەن دایم مدۆ چڵ (٣)
سەمتوور سینەم وە زایەڵەی بەرز
مەژەنۆ نەوای دووریت وە صەد تەرز (٤)
بڵێسەی کوورەی دەروون گرتەن تاو
نە بۆتەی خەمدا دەروون کەرد وە ئاو (٥)

- ١٦ -

(١) کەمان : کەوان . واتە : چاوەکەم ئەی شای چاو جوانان ، قەسەم بە جوانیت دووریت بالامی وەك کەوان چەماندووەتەوە .

(٢) مەزاق : چەش ، مەبەس دلە . چەشتەن : چەشتووە . رەشتەن : رەنگی کردووە . واتە : دلم ئەوەندە تالیی دووریی توی چەشتووە ، لـە خەفەتانا چاوم خویناوی لی ئەرژی ، وە ئەو خویناوەی چاوم رووی زەویی رەنگ کردووە .

(٣) بریەن : بریوە . واتە : نووکی تیرەکەت تالی دلی بریوە ، ئیستا ئەویش بە ناسور کەوتووەتەوە هەر چل ئەداو ژان ئەکا .

(٤) مەژەنو : ئەژەنی ، لی ئەدا . واتە : سازو سەمتووری سنگم بـە هاواری بەرز بە صەد جور ئاوازی دووری لی ئەدا .

(٥) بوتە : کوورەی تواندنەوەی زیرو زیوو شتی وا . واتە : بلیسەی کوورەی دەروونم تاوی سەندووەو دلی لە کوورەی خەفەتدا تواندووەتەوەو کردوویە بە ئاو .

گلاراوەکەی جە تۆ جیامەن
وەخت لواکەی ئەوەنامامەن (٦)
پووشەکەی هەستیم ، گیاکەی پای چەم
وای نیستیی فەنا بەردش پەی عەدەم (٧)

- ١٧ - (١)

دڵەی خەم خەیاڵ جۆش ئاوەردەوە
مەعدووم هەم هەوای (زەهاو) کەردەوە (٢)
زرنگەی صەدای ساز جە ڕیشەی ئەعزام
کەمانچە دەستوور ماوەرۆ مەقام (٣)

---

(٦) لوا : رویشتن . ئەوەناما : نەگەرانەوە دوا . واتە : بویە گلاراوم پی کەوتووە چونکە لە تو جیا بوومەتەوەو دەمی رویشتنی بی گەرانەوەمە .

(٧) وا : با . نیستی : نەبوون . بەردش : بردی . واتە : لەشم کە وەك پووش‌و گیای رزیوی گوی چەمان وایە ، بای لە ناو بردن هەڵی گرت‌و بردی بو جیهانی نەبوونی .

- ١٧ -

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بـە بونەی یاد کردنەوەی هەندی برادەری زەهاوی‌یەوە وتووە .

(٢) زەهاو : ناوچەیەکە بە ناوی گەورە دی‌یەکەوە ناو نراوە لـە سەر سنووری عیراق‌و ئیران لە نیوانی خانەقین‌و قەسردا . واتە : دلەکەم کە لە بەر زوری‌ی خەم‌و خەفەتی خوی هەمیشە بیر لە خەفەت ئەکاتەوە . دیسانەوە هاتەوە جوش‌و منیش خەیالی سەفەری زەهاوم کەوتووەتە سەر .

(٣) ساز : ئالەتیکی موسیقایە . کەمانچە : ئالەتیکی تری موسیقایە . دەستوور : بە دەستووری ، وەك . ماوەرو : دینی . واتە : زرنگەی دەنگ دانەوەی ئەو سازەی کە دروست کراوە لە ریشەی ئەندامانی لەشم ، وەك کەمانچە ئاوازی لی دی . مەولەوی لەم شیعرەدا لەشی خوی شوبهاندووە بە ساز ، وە دەمارەکانی لەشی شوبهاندووە بە تالەکانی ژی‌ی سازەکە ، وە لە بەر زوری‌ی ئازاری لەشی ، زریکەیەکی بـە خەیال بو داناوەو ئـەو زریکەیەی شوبهاندووە بەو ئاوازەی لە کەمانچە بەرز ئەبیتەوە .

بانگ ڕسواییم جه عاڵەم بەرزەن
زیندەگیم زیاد ، مەردەنم فەرزەن
لەت لەت جەرگم (عومان) عەینەین
پڕ کەردەن ، بڕیان بوخار (بەحرەین) (٤)
بەو تەور تەن غەرقەن نە گێج هووندا
ماچی مووریۆەن ها نە (جەیحوون)دا (٥)
ئیمشەو وە هەر حاڵ شەو وە ڕۆ بەروون
ئەی خودا سا مەرگ سەحەر چێش کەروون (٦)

---

(٤) عومان : ناوچەیەکە لە گوێی دەلیای عەرەبا لـە خوار خەلیجی بەسرەوە ، وە ئەو بەشەی دەلیای عەرەب کە ئەکەویتە سەر سنووری ئەو ناوچەیە بە دەلیای عومان ناوبانگی دەرکردووە . بەحرەین : چەند جەزیرە وردەیەکە لە ناو خەلیجی بەسرەدا . مەعنای ئەم شیعرە لـە گەڵ شیعری دوایيدا دی .

(٥) ماچی : ئەڵی . مووریودن : میروولەیەکە . جەیحوون : رووباریکی گەورەیە لە تورکستانی سوڤیەتی . مەولەوی لەم دوو شیعرەدا چاوەکانی خوی شوبهاندووە بە دەلیای عومانو بەحرەین ، وە فرمیسکی سویری خوی داناوە بە ئاوی دەلیا ، وە بریاریشی داوە کە وەك چون دەلیا هەلمو بوخاری لی‌هەڵئەسی ، چاوەکانیشی کە ئەوسا فرمیسکیان تیابوو هەلمیان لی هەڵئەسا ، جا ئەڵی : لە تاو زوریی دەردو ئازار ئەوەندە گریاوم فرمیسکی چاوەکانم بووە بە خوین ، هەر ئەڵی‌ی پارچە پارچەی جگەرم لە کاسەی چاوما گیرساوەتەوە ، لەشیشم خەلتانی خوین بووەو لە دەلیای خوینا خنکاوە ئەڵی‌ی میروولەیەکە لە ناو رووباری جەیحووندا کە دیارە بە هیچ کلوجیك دیاری نادا .

(٦) بەروون : ئەبەم . واتە : ئەمشەو هەرچون بی ئەتوانم روژ بکەمەوە ، بەلام خوایە گیان سبەینی چی بکەم ، وە بەم حالەوە چون بتوانم بروم بو زەهاو ؟

(1) — ١٨ —

دنیا نه گێجاو تاریکه شەو بی
جەلاو ڕۆشنیش جه لا چون خەو بی (٢)
ناگا شۆڵەی خۆر صوب فەردا ، فەڕ دا
وه سەر بەرز هەرد وه دەشتو دەردا (٣)
تەك دا تاریکی ئەو لای تەریکی
ئالەم چەنی نوور کەرد هام شەریکی (٤)
دنیایێ مەویەرد وه عەیش شیرین
صاحیب دین دیدەش بی وه صاحیب دین (٥)

— ١٨ —

(١) مەولەوی ئـەم قەسیدەیەی لـە پیا هەلدانو لاواندنەوەی شیخ عبدالرحمان خالصی تالەبانی‌دا وتووه .

(٢) واته : دنیا له گیژاوی تاریکه شەودا بوو . وه روشنیو شەوق دانەوەی وەك خەو ئەهاته بەرچاو ؛ چونکه دەورو بەری کەرکووك کەسیکی وای تیا نەبوو ری‌نموونی‌ی خەلك بکا بو ریگای راست .

(٣) ناگا : له ناکاو . شوله : شعله ؛ تیشك . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوه به شیعری پاشەوه .

(٤) ئالەم : عالەم ؛ خەلك . واته : کوتوپر تیشکی روژی بەیانی دای له سەر هەردە بەرزەکانو له دەشتو دەر ؛ وه دنیای روون کردەوەو تاریکی پالی دا به پالی تەنهایيو کەناره گیری‌یەوەو گیتی له گەل رووناکیدا بوون به هاوبەش .. مەبەس پەیدا بوونی شیخ عبدالرحمانه .

(٥) مەویەرد : تی‌ئەپەری . دین : ئایین . دین : دیتن . واته دنیایەکی خوش تی‌ئەپەری ؛ وه چاوی هەر پیاویکی دیندار بینا بووبوو . هەموو شتیکی ئەبینی .

ئەو شۆڵە دیسان مەیل ئاوەردەوە
ئەو لای پەردەوە تەشریف بەردەوە (٦)
دل پەی تەءریخ وات وە دەم دەردەوە :
ئەی وای وەی دنیاش تاریك کەردەوە (٧)

— ١٩ — (١)

دیدەم نەونەمام نەوتووڵ ساوا
نامەت پەی خەرجی وە لا من یاوا (٢)
ئەمرت دڵگیرەن ، فەرموودەت خاسەن
بێ شك ماهەنی ماهانەت ڕاسەن (٣)

---

(٦) واته : بەلام دیسانەوە ئەو تیشکە لای دایەوەو کەوتەوە پشتی پەردەو ئاوا بوو .

(٧) وات : وتی . واتە : دل لە مێژووی وەفاتیا بە دەم دەردەوە ئەو نیوە شیعرەی وت کە مەعناکەی ئەوەیە هاوار دنیای تاریك کردەوە . ئەو نیوە شیعرە بە پێی ژمارەی ئەبجەدی وە بە شیعرەی نووسینی کون (ای وای وی دنیـاش تاریك کردوە) ئەکاتە ١٢٧٧ کـە سـالی کوچ کردنی شیخ عبدالرحمانە .

— ١٩ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەی شیخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەریا نووسیوە کە ناردبوویە لای پارەی بو بنێری ، لە کاتێکا کە هەردووکیان لە فەقێیەتیدا بوون .

(٢) واته : ئازیزە نەونەمامەکەم نامەکەتم پێگەیشت کە بو خەرجیت نووسیبوو .

(٣) واته : جوانت فەرمووەو ئەمرت لە سەر سەرم ، تو خوت چونکە وەك مانگی پێویستە مانگانەت بدرێتی . لـە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (دلگیرەن) نووسراوە (موطاعەن) .

بەڵام جە دووریت هۆشم ڕەم کەزدەن
ئاگاهیم نیەن چەن ڕۆ ویەردەن (٤)
هەر ئێد مزانوون ئازیز گیان تۆ
نەدیەنم وە چەم هەڵای ماه نۆ (٥)
شیرین ڕایەتم ، خاصەی سەرکارم
بێ وادە زوڵمەن بدەی ئازارم (٦)
هەرگا دیم هیلال ئەو ئەبرۆی سێوەنگ
یە سیم ئەسرین ، یە ئەشرەفیی ڕەنگ (٧)

— ٢٠ —

دڵە وادەی صوبح نەو وەهارانەن
وەخت ئاگاهیی دەردەدارانەن (١)

---

(٤) رەمکەردەن : هەلاتووە . واتە بەلام لە تاو دەردی دووریی تو هوشم لا نەماوەو نازانم چەند روژ لە مانگ بە سەر چووە .

(٥) هەلای : هیشتا . واتە : ئازیز بە گیانت قەسەم هەر ئەوەندە ئەزانم هیشتا مانگی نویم بە چاوی خوم نەدیوە .

(٦) رایەت : رەعیەت . خاصەی سەرکار : نوکەری تایبەتیی ئاغا . واتە : رەعیەتیکی فەرمانبەرمو نوکەریکی تایبەتیم ، زولمە بی وادە ئازارم بدەی .

(٧) سیوەنگ : رەشو پەیوەست . سیم : زیو . ئەشرەفی : لیرەی زەرد . واتە : هەرکات مانگی نویی بروی رەش پەیوەستی توم دی ، فرمیسکی وەك زیوو رەنگی وەك ئەشرەفی زەردت پیشکەش ئەکەم . مەبەسی ئەوەیە هەرکات خوت هاتیتەوە بە رەنگی زەردمەوە لە خوشیانا ئەگریم بە سەرتاو فرمیسك ئەریژمو مانگانەت ئەدەمی .

— ٢٠ —

(١) ئاگاهی : وریا بوونەوە . واتە : ئەی دل کاتی بەیانیی بەهاری نوییە ، وە دەمی وریا بوونەوەی دەرددارانە .

هەر کەسێ دانش نەفامش نەبۆ
بینیی عیرفانش زوکامش نەبۆ (٢)
گوروفتیی دەماخ نەدابۆ پەرداخ
پەی پەی بۆی ئازیز مەیۆش وە دەماخ (٣)
جەی بۆی گیان بەخشە بێ بەش مەمانە
ئەی سوبحە خاسە وە فرسەت زانە (٤)
تۆ دیای وە شۆن چەند صوبح نۆدا
کەو چەند صوبح بدیۆ وە شۆن تۆدا (٥)

— ٢١ —

دەروێش ئەهل خەم هەر یەند جەم مەبۆ
پای کاو دەروون هەر یەند تەم مەبۆ (١)

---

(٢) بینی : لووت . زوکام : هەلامەت . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایییەوە .

(٣) گوروفتیی دەماخ : لووتگیران . مەیوش : دیت . واتە : هەرکەس ئەقلی بی ئەقلانی نەبیو لووتی تیگەیشتنی تووشی هەلامەت نەهاتبیو لە گەرمەی لووت گیرانا نەبی ، پەیتا پەیتا بونی ئازیز دیتە لووتی .

(٤) واتە : خوت بیبەش مەکە لەو بونە گیانبەخشەو ئەم بەیانییە بە فرسەت بزانە ، خوا پەرستییەکی تیا بکە .

(٥) دیای : روانیت . شون : شوین ، دوا . کەو : ئاخو . بدیو : بروانی . واتە : تو بە دوای چەند بەیانیتا روانیو چەند روژت بردە سەرو خوت مایتەوە . ئاخو چەند بەیانییش بە دوای تودا بروانی پاش مردنت ؟

— ٢١ —

(١) مەبو : ئەبی . واتە : کاکەی دەفزەن چاوەروانی چیت ، خەفەتباران هەر ئەوەندە کو ئەبنەوەو بناری شاخی ددروون هەر ئەوەندە تەم دایئەگری .

کام زامەت مەندەن دڵ پێش نەئێشۆ
کام خەفەت مەندەن جەسەم نەکێشۆ (٢)
هەنی چێش واچوون چۆن مەکەرۆ چوون
گەرد ئاردەشان ئاسیای گەردوون (٣)
یەند تۆز مەینەت جە دڵ جا کەردەن
بینایي خەیاڵ باڵاش گوم کەردەن (٤)
سا دەی سەرپەنجەت پەی دەف بەرەوە
ڕووی یاد باڵاش مەخسەڵ دەرەوە (٥)

-٢٢-

دیارەن دیدەم هەم دەرد نۆمەن
ئەمجاریش جە نۆ ئارەزووی تۆمەن (١)
جە گۆشەی مزگیی تەنیایي پڕ دەرد
نیشتەبێم خەیاڵ دەرمانم مەکەرد (٢)

---

(٢) واته : کام زەحمەت ماوە دڵم بە هویەوە ژان نەکا . وە کام خەفەت ماوە لەشم هەڵی‌نەگری ؟

(٣) هەنی : ئیتر . ئاردەشان : ئەو ئاردەی کە ئاش لە ژێر بەردەکەیەوە ئەی‌کاتە دەر . ئاسیا : ئاش . واتە : ئیتر من بلیم چی‌و توزی ئاردی ئاشی گەردوون چی ماوە پیمی بکا ؟

(٤) واته : ئەوەندە توزی مەینەتی جی کردووەتەوە لە دلما . هەتاوەکو بە چاوی خەیالیش بالای یارم بو نادوزریتەوە .

(٥) مەخسەل : روشن ، لە (مغسول) دوە وەرگیراوە . واتە : کەواتە هەی دەرویش سەر پەنجەت بەرەوە بو دەفەکەت‌و دەفیکمان بو لی‌دە تا خەم‌و خەفەت لە دلمانا نەمینی‌و رووی یادی بالای یارم بو روشن کەرەوە .

— ٢٢ —

(١) نو : تازە .

(٢) مزگی : مزگەوت . نیشتە بیم : دانیشتبووم .

ناگا مەیلەکەت عەودش کەردەوە
دیسان نێش دەرد دا وە دەردەوە (٣)
هیجرانت دەردان جە لام جەم کەردەن
هەر جوزوێم پەی وێش خەریك دەردەن (٤)
دەرد کۆنەو نۆ یەك سەر جەم بی‌یەن
سەرتاپام جە دەرد هیچ خاڵی نی‌یەن

— ٢٣ —

دەك فەڵەك چون من دەردت کاری بۆ
زامت پڕ نە ئێش نا دیاری بۆ
جەفای نەو نەمام صەفات هۆرکێشۆ
خاترت وە نێش حەسرەتان بێشۆ (١)
ساتێ بێ خەم بی جەستەی جەفاکێش
ویارا وە شاد چەنی یار وێش (٢)
وەخت بی لێلاویت بگێرۆ چەمان
تا ئاخر دووریت وست نە بەینمان (٣)

(٣) عەود : گەرانەوە . واتە : لە ناکاو ئارەزووی دیتنت هاتەوە بـە دلما ؛ وە دیسانەوە دەردیکی تری سەرەرای دەردەکانی خوم کرد .

(٤) جوزو : جزء ، پارچە . واتە : دووریت هەزار دەردی کوکردووەتەوە لە سەرم ، وە ئیستا هەر ئەندامیکی لەشم بو خوی گرفتاری دەردیکە .

— ٢٣ —

(١) بیشو : بی‌یەشیت . واتە : یا خوا ئازاری دەردەکەت نەونەمامی شادیت لە بن‌هەلکەنی‌و دلت بە ئیشی داخەوە بیتە ژان .

(٢) ویارا : وەختی ئەبردە سەر . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(٣) بگیرو : دابگری . وست : خستە . واتە : لەشی مەینەتبارم تاویك بە خوشی وەختی لە گەل یار بردە سەر ، کەچی تو لە بەخیلی‌دا وەخت بوو کویرایت دابیت‌و لە یەکت جوی کردینەوە .

— ٢٤ —

دڵ یەند وە ئایر دووریی تۆ تاوان
سا ڕاسەن کزەش وە لات نەیاوان (١)
وەی من پەی صەفای یاران هام دەم
ئای پەی ئەو سەیران ماردمو کەڵ ڕەم (٢)
یاران گردین شین وە تووـنای توونـدا
هەر خەیاڵ مەندەن نە تۆی دەروونـدا (٣)

— ٢٥ — (١)

دڵ ، ئەر چی شەماڵ قەدیمی یارەن ،
پەی شنۆی زلان یار جە نزارەن (٢)

— ٢٤ —

(١) تاوان : تواوەتەوە . نەیاوان : نەگەیشتووە . واتە : دلم ئەوەندە بە ئاگری دووریی تو هەلقرچاوە تەرايي لی براوە ؛ کەواتە راستە کزەی هەلقرچانەکەی نەگەیشتووەتە لای تو .

(٢) واتە : ئاخ بو رابواردنەکەی جاران لە گەل یاران و هاوری‌یان . وە داخ بو سەیران کردنەکانمان کە پیکەوە تفەنگمان هەل‌ئەگرت و ئەچووین بو راوە کـەل .

(٣) شین : رویشتن . واتە : یاران هەموویان تووناو توون کەوتن و مردن ، ئیستا هەر یاد کردنەوەیان ماوە .

— ٢٥ —

(١) مەولەوی جاریکیان لە گەل برادەریکی لە شوینیکی نسرما دائەنیشی . تاقمیکی تر لەولاوە بانگی ئەکەن بو نایەیتە ئیرە شەمال ئەی‌گریتەوە . ئەویش لە وەرامیانا ئەم دوو شیعرە ئەلی :

(٢) زلان : رەشەبا . واتە : هەرچەند شەمال دوستی کونە ؛ بەلام دل بو وەرگرتنی شنەی رەشەبای لومەی یار لەم شوینەدا دانیشتووە .

بەڵام کۆن تاقەت دین دڵدارم
ئەو مەھ چیهرەسان ، من کەتانوارم (٣)

-٢٦- [١]

داخۆ چەند وە دەس نازك نەوهاڵان
ئامۆشۆت کەردەن پەی دلێ ماڵان (٢)
ئیسە ها چون من پەشێوت بی حاڵ
کەفتەنی نە خاك مەکەرات پاماڵ (٣)

-٢٧-

دڵ بی‌یەن وە دار سەرکەل لای وەشت
لافاوان ئامان ڕیشەش وست وە دەشت (١)

---

(٣) کون : کوا . مەھ چیهرەسان : روو وەك مانگ . کەتان : جورە پارچەیەکە ئەڵین ئەگەر تیشکی مانگە شەو لی‌ی بدا دائەرزی . واتە : بەلام لە گەل ئەوەشا من کوا توانای چاو پی‌کەوتنی یارم هەیە کە ئەو رووی وەك مانگ وایەو من وەك کەتان وام ، وە هەر کە سەیرم بکا دائەفرەقیم .

— ٢٦ —

(١) مەولەوی بەم دوو شیعرە قسە لە گەل گوزە شکاویك ئەکا .
(٢) نەوهال : تازە هەلچوو . دلی : ناو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .
(٣) کەفتەنی : کەوتووی . مەکەرات : ئەت‌کەن . واتە : گوزەکە ئاخو چەند جار بــە دەستی یارانی تازە پی‌گەیشتووەوە هات‌و چوی ناو مالانت کردووە ؛ کەچی ئیستا وەك من حالت پەشیو بووەو کەوتوویتە سەر عەرزو خەلکی ئەت‌سوونەوە بە پی‌یان .

— ٢٧ —

(١) وەشت : باران . وست : خستە . واتە : دلم وەك داریکی لی هاتووە کە بە بەرزایی‌یەکەوە بی‌و باران لی‌دابی‌و لافاو هاتبی ریشەکەی خستبیتە دەر .

چەمەڕای وایێن نەسیم بدۆ لێش
ڕیشەکەنش کۆ ساکن بۆ پەی وێش (٢)

– ٢٨ –

دیسان دەس چەرخ هەم ها نە کاردا
تای تانتەی دووریش وستەن وە داردا (١)

– ٢٩ –

دیدەن دیدار غەزاڵەی وەرمن
چیدما یاران وەرمەن پەرێ من (١)

– ٣٠ –(١)

دەفتەری لەوحی قەزات لە بەرە
خەفەتت جەهلی خاوەن دەفتەرە (٢)

---

(٢) کو : بکا . واتە : ئیستا چاوەڕوانی بایەکە لیی بداو ریشەکەی لە بن هەڵکەنی ، تا بو یەگجاری بو خوی دامرکیتەوە .

– ٢٨ –

(١) تانتە : تان . واتە : دیسانەوە دەستی گەردوون کەوتووەتەوە کارو تانی پارچەی دوور خستنەوەی دوستانی بەستووەتە دارو ئەیەوی پوی بو بکاو قوماشی لە یەك کردنمان بچنی .

– ٢٩ –

(١) غەزالە : غەزال ، ئاسك . وەرمن : دییەکە لە ناوچەی شەمیران لە قەزای هەڵەبجە . چی دما : لەمەوپاش . وەرم : خەوی دیتن . واتە : لە ئیستە بە دواوە مەگەر لە خەوما چاوم بە یارە وەرمنییە وەك ئاسك جوانەکەم بکەوی .

– ٣٠ –

(١) مەولەوی جاریکیان لە گەل (قەمەر) ناویکا ئەکەویتە مشتو مر لە سەر نویژ ، پیی ئەلی بوچی نویژ ناکەی ؟ ئەویش ئەلی چونکە لە دەفتەری عیلمی خوادا تیپەریوە کە من نویژ ناکەم ، خواستو زانراوی خوایش نابی پیچەوانەی یەك بن ، کەواتە خوا خوی نایەوی من نویژ بکەم ، مەولەوییش لە وەرامیا ئەم شیعرە ئەلی .

(٢) واتە : دەفتەری لەوحی قەزاو قەدەری خوات لە بەرەو ئەزانی تیا نووسراوە نویژ ناکەی ، وە ئەترسی ئەگەر نویژ بکەی خوا بە نەزان دەرچی ؟! بیانوویەکی هیچو پووچو بی جییە ..

-٣١-

دزەکەی زەهاو زاو زۆ کەردەن
هەر دزێ حەو دز پەی وێش ئاوەردەن (١)

-٣٢-

دیدەم (ڕێژاو)ە ، ڕوخسارم (زەردە)ن
جە داخ (یاران) ، (پیران)م کەردەن (١)

-٣١-

(١) جاریکیان لە دانیشتنیکا باسی ئەوە ئەکری کە ناوچەی زەهاو دزی زوری تیایە ، مەولەوی‌یش بەو بونەیەوە ئەم شیعرە ئەلی .

(٢) زاو زو : زاو زی . واتە : دزی زەهاو زاو زی‌یان کردووە ، وە هەر دزیکیان حەوت دزی لی‌کەوتووەتەوە . کوکردنەوەی (زەهاو) و (زاو زو) کە لە وشەو مەعنادا نزیکن لە یەك ، شتیکی جوانە .

-٣٢-

(١) ریژاو : فرمیسك‌ریژ . پیران : ئەوەتە کە منال لە ئەنجامی گریانی زورا لە تك ئەچی‌و دەنگی دەرنایەت . واتە : چاوم فرمیسك ئەریژی‌و رەنگم زەرد بووە ، وە لە داخی دووری‌ی یاران ئەوەندە گریاوم دەنگم دەرنایەت . ئەو وشانەی کە لە شیعرەکەدا خستوومانەتە ناو کەوان ، ناوی چوار دین لە ناوچەی (زەهاو) لە سەر ری‌ی جارانی جافە کوچەری‌یەکانا . مەولەوی زور دلی بەند بووە بەو دیهاتەوە ، وە لەم شیعرەیدا ئیشارەتی بو کردوون .

ٹیپی ری

— ١ —

ڕویٚ فکر بەخت سیای وێم مەکەرد :
پەی چێش هەر پەستی پەرێ من ئاوەرد (١)
یاران گشت کەیف وەش ، صەفا فراوان
یەڪ یەڪ وە ئەعلای مەقامان یاوان (٢)
گرد سەرشار مەی لەقا نماوە
هەر من بەستەی خاڪ چەم ئەو دماوە (٣)
جەو فکرەدا بیم یەڪ هام دەرد وێم
ڕێزە بلووریٚ قەدیمش دا پێم (٤)
ئاما وە جواو ڕێزەی قەدیم ساڵ
بە زوبان حاڵ فەصیحتەر جە قاڵ (٥)

— ١ —

(١) ڕوی : ڕوژی . واتە : ڕوژی لە ڕوژان بیرم لە بەختی رەشی خوم ئەکردەوە کە بوچی هەر نوشوستی‌ی بو من هینا ؟

(٢) یاوان : گەیشتوون . واتە : بیرم لەوە ئەکردەوە کە چون وا یاران هەموو دلشادن‌و گەیشتوونەتە پایەی بەرز ؟

(٣) سەرشار : مەست . لەقا : لقاء ، گەیشتن . نما : پیشان‌دەر . بەستە : بەسراو . واتە : وە چون ئەوان هەموو سەرخوشی شەرابی گەیشتن بە یارن ، وە هەر من بەسراومەتەوە بە خاکەوەو بو دواوە ئەروانم ؟

(٤) بیم : بووم . ریزە : وردە . بلوور : شووشە . واتە : لەو بیر کردنەوەدا بووم هاوری‌یەکی هاودەردم پارچە شووشەیەکی کونی دایە دەستم .

(٥) جواو : جواب ، دەنگ . قال : قسەی دەم . واتە : پارچە شووشە کونەکە بە زوبانی حال ، کە فەسیح‌تر بوو لە قسەی دەم ، هاتە دەنگ .

وات : من سەنگێ بیم کەفتەی هەواران
بێ قەدرو قیمەت نارەوای شاران (٦)
گرتم نە گەردەن بێ باکو شادان
بەڵای پیك سەخت کوورەی ئوستادان (٧)
ورد بیم جۆشم وەرد تاو یامەوە
تا وە ڕوتبەی بەرز سەر نیامەوە (٨)
عاڵەمێ تازە دیم هوەیدا بی
شەخسێ عەجیوتەر جە من پەیدا بی (٩)
بیم وە بلوورێ پڕ جە صەفاو نوور
لایق وە صوحبەت بەزم سەلم و توور (١٠)
گا جای (ماء الورد) عەتر عەبیر بیم
بۆ بەخش دەماخ شا تا وەزیر بیم (١١)

---

(٦) کەفتە : داکەوتوو . هەوار : مەنزلگەی کویستانی . واتە : وتی من بەردیکی بی قیمەت بووم لە هەوارە کونیك کەوتبووم .

(٧) پیك : ئاسنیکی ئەستووری دریژە بەردی پی ئەشکینن . واتە : بە دلشادی وە بی ترس نارەحەتیی بەر پیك دانو خستنە کوورەی وەستایانم قوبوول کرد .

(٨) سەر نیامەوە : سەرم نایەوە . واتە : بە پیکەکە ورد بوومو لە کوورەکەدا کولامو توامەوە تا گەیشتمە پایەیەکی بلند .

(٩) هوەیدا : ئاشکرا . واتە : دیم عالەمیکیتر دەرکەوتو شەخسیکی عاجباتیترم لی دەرچوو .

(١٠) سەلمو توور : دوو پاشای کونی ئیران بوون کە هەمیشە شەریان بووە . واتە : بووم بە شووشەیەکی پرشنگداری وا شایانی کوری بەزمی سەلمو توور بی .

(١١) ماء الورد : گولاو . واتە : جار جار گولاویان تیئەکردمو بونی خوشم ئەدا بە لووتی پاشاو وەزیرانا .

گا ماوای صەهبای کۆنەی پڕ تەءثیر
نەشئە بەخش حاڵ پەی بوڕناو پەی پیر (۱۲)
نە جەرگەی یاران شۆخ دیدە مەس
مەکەردم گەردش مەشیم دەس وە دەس (۱۳)
جەو بێ قیمەتی وە قیمەت یاوام
وە پایەی ڕوتبەی عالی سەر ساوام (۱٤)
دەورەی دووبارەی ڕای حەق هەرکەس دیش
بۆی باخچەی ئەبەد مەیۆ نە بینیش (۱٥)
جەو بۆنۆ ئەو نوور هەڵای تاقی‌یەن
نە ڕێزەی مندا بەرقش باقی‌یەن (۱٦)

---

(۱۲) بورنا : لاو . واتە : جارجاریش شەرابی کونی کاریگەریان تی ئەکردم کە دلی پیرو لاو ئەژیینیتەوە .

(۱۳) مەشیم : ئەچووم . واتە : لە کوری یارە چاو مەستەکانا ئەگەرام و دەسەو دەسیان پی ئەکردم .

(۱٤) یاوام : گەیشتم . سەرساوام : سەرم هەلسوی . واتە : لەو بی قیمەتی‌یەی جارانەوە بووم بە شتیکی بە نرخ و گەیشتمە پایەی بلند .

(۱٥) دیش : دیتی . واتە : هەرکەس خولی دووهەمی ری‌ی حەقی خوی ببینی ، هەمیشە بونی باخچەی نەمری لە لووتی دی . ئەم شیعرە ئیشارەتە بو فەرموودەی حەزرەتی عیسا کە فەرموویەتی : (لن یلج ملكوت السماوات من لم یولد مرتین) واتە : هەرکەس دوو جار لـە دایك نەبووبی پی نانیتە بارەگای پایە بەرزی و لە خوا نزیك بوونەوە . جاری یەکەمیان لە دایك بوونی عادەتی‌یە ؛ جاری دووەمیشیان ئەوەیە ریگای راست بدوزیتەوەو بکەویتە سەر خوا پەرستی کە وەك ئەوەیە جاریکی‌تر هاتبیتە دنیاوە .

(۱٦) جەو بونو : بەو هویەوە . تاقی‌یەن : تەحقیقە ، راستە هەیە . بەرق : تیشك . واتە : جا بە هوی ئەوەوە کە من خولی دووهەمی ریگای راستی خوم دیوە ، هیشتا ئەو تیشکەم تیا ماوە .

مەعدوومی‌ی سەرشار بەزم دڵ ڕێشی
تا تۆیچ چون یاران تەصدیع نەکێشی (١٧)
نەگری وە گەردەن چی ها نە ڕێتدا
پا نەنیەی وە سەر وجوود وێتدا (١٨)
کەی مەشی نە سیلك یاران هەم دەم
کەی ڕوتبەی عالی مەوینی وە چەم (١٩)
هەرکەس تولد دووبارەش نی‌یەن
ئەڵبەت سەعادەت ستارەش نی‌یەن (٢٠)
ها نە ئەشکەنجەی پەستی‌ی نەنگەدا
تا مەنزڵ گێرۆ نە سای سەنگەدا (٢١)

— ٣ — (١)

---

(١٧) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٨) پا نەنیەی : پی نەنییت .

(١٩) مەشی : ئەچی . سیلك : ریز . واتە : ئەی مەعدوومی کە سەرخوشی شەرابی دل بریندارییت ، تویش تا وەك یاران زەحمەت نەکیشی‌و . هەرچییت بیتە ری پی‌ی رازی نەبی‌و دەس لە خوت هەڵنەگری ؛ چون ئەچیتە ریزی هاوری‌کانت ، وە چون پایەی بلند بە چاوی خوت ئەبینی ؟

(٢٠) تولد : لە دایك بوون . سەعادەت ستارە : ئەستیرەی بەختیاری . واتە : هەرکەس بو جاری دووهەم لە دایك نەبیتەوە بی گومان نابی بە خاوەنی ئەستیرەی بەختیاری .

(٢١) ئەشکەنجە : جەرو مەنگەنە . گیرو : ئەگری . سا : سیبەر . واتە : لە ناو جەرو مەنگەنەی عەیب‌و عارا ئەمینیتەوە تا ئەمری‌و ئەچیتە گور .

— ٢ —

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لە گەل (خواجە حافظی شیرازی) ئەکا ، وە دیوانەکەی ئەگریتەوە بە نیازی ئەوە کە بزانی بوچی نامەی یار دیار نی‌یە .

ڕا جەعفەر ئاباد سارای گەرم مەیل
مەنزڵ شیراز شار سەودای عەشق لەیل (٢)
دەس‌و دیم وە ئاو ڕوکن ئاباد شەوق
ئیمام میحراب سەر مصلای ذەوق (٣)
خواجەی سەر حەڵقەی بەزمەکەی (ألست)
دەماخ وە نەشئەی بادەی فەنا مەست (٤)
خەیلێوەن ئازیز ، شای نەو نەمامان
پەی شیفای زامان نامەش نەیامان (٥)

---

(٢) جەعفەر ئاباد : گەرەکیکە لە شیراز . سارا : صحراء ، دەشت ـ واتە : ئەی‌کەسی کە ریگای‌گوزەرت جەعفەر ئابادە کە دەشتی گەرمی ئارەزووی یارانە ، وە ئەی‌کەسی کە مەنزلت شاری شیرازە کە کەلکەلەی عەشقی لەیلە . مەبەسی ئەوەیە ئەی حافظی دلدار کە کەلکەلەی دیتنی یارت ئەکەویتە سەر ، وە بە دەشتی گەرمی خوشەویستیدا ئەروی بو لای .

(٣) دەس‌ودیم : دەس‌نویژ . روکن ئاباد : سەرچاوەو کانیاویکە لە شیراز . مصلا : گەردکیکە لە شیراز . واتە : ئەی‌کەسی کە بە ئاوی روکن ئابادی سوزی دلداران دەس‌نویژت گرتووە ، وە لە میحرابی مصلای ئارەزوویانا پیش نویژیت کردووە . مەبەسی ئەوەیـە ئەی‌کەسی کە پیویستی‌یەکانی خوشـەویستیت جی‌بەجی کردووەو سەر قافلەی دلدارانی . مەولەوی لـەم دوو شیعرەدا ئیشارەت بو چەند شیعریکی حافظ ئەکا کە ناوی ئەو شوینانەی کوکردووەتەوە تیایاندا ؛ وە بە بونەی ئەوەوە کە حافظ شیرازی‌یەو ئەو شوینانەش لـە شیرازان ؛ ناویانی هیناوە .

(٤) ألست : ئیشارەتە بو ئایەتی (ألست بربکم ؟ قالوا : بلی) . فەنا : فناء فی الله ؛ توانەوە لە خوشەویستی‌ی خوادا . واتە : ئەی‌کەسی کە لـە روژی پرسیارەکەی خوادا لە ناو موسولمانانا سەرحەلقە بووی ، وە ئەی‌کەسی کە مەست بووی بە نەشەی بای توانەوە لە خوشەویستی‌ی خوادا .

(٥) واتە : ئازیزم دەمیکە یار نامەی بو نەناردووم تا زامەکانمی پی چاك ببیتەوە .

هیچ نەبەردەن نام خەستەی دەردەکەش

نەکەردەن خەیاڵ مەینەت وەردەکەش (٦)

یادش گوزەرگای دڵ جە ویر بەردەن

مەیلش ڕای خاتر فەرامۆش کەردەن (٧)

ساتێ وە ساڵێ جە لام ویەردەن

هەرەس وە ماڵم ماچی دڵ سەردەن (٨)

دڵ بێ ئارامەن دایم مدۆ چڵ

من هەر مواچوون پەی دڵ وەشی دڵ : (٩)

من تاڵەم وە تام تاڵی تاڵ وەردە

گەرد بەدبەختیم وە ڕوودا مەردە (١٠)

---

(٦) واتە : بە هیچ جوری ناوی منی گرفتاری دەردو مەینەتی خویی نەهیناوەو بیری لیم نەکردووەتەوە .

(٧) واتە : یادی ، ئەوەی لە بیر چووەتەوە کە بە دلما تیبپەری . وە مەیلی . ریگای دلی منی خستووەتە پشت گوی . مەبەسی ئەوەیە نایەلی هیچ نەبی یادی بگاتە خەیالم ، وە دلم ئارەزووی بکا .

(٨) هەرەس : کە لە کویستانەکانا بەفر زور ئەباریو کومەل ئەکا . بەهار بنەکەی فش ئەبیو لە جیگەکەی خوی ئەخلیسکیو کومەلی خاكو بەرد لە گەل خوی تل ئەدا . ئەوە پیی ئەلین هەرەس . گەلی جاریش وا ئەبی ئەو هەرەسە دیت بە سەر ئاواییەکا وە چەند مالی لی ویران ئەکا . واتە : لە تاو دووریی یار هەر سەعاتیکم بە سالی لی بە سەر چووە . ئەی هەرەس بە مالم وا بزانم یار دلی سارد بووەتەوە .

(٩) مواچوون : ئەلیم . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

(١٠) تالە : طالع ، بەخت . تال وەردە : تال دراوە . واتە : دلم لە تاوانا ئارامی نەماوە هەمیشە چل ئەدا ، وە لە ناچاریدا بو دلخوشی دانەوەی خوم ئەلیم بەختم بە دەرمانی تالی تال دراوەو توزی بەدبەختی نیشتووە لە رووم . وا ئازیز هەوالم ناپرسی .

نام نه سەر زوان شیرینش تاڵم
نام پەی خاترش گەردەن خەیاڵم (١١)
نەدارۆ تاقەت تەحریرم خامەش
مەپێچۆ وە هەم جە دەردم نامەش (١٢)
ماوای دڵ گەرمیش جە حەد بەرشی‌یەن
لایق وە مەنزڵ یاد ئەو نی‌یەن (١٣)
خاترم یەند خار مەینەت ها تێشدا
پای مەیلش زەحمەت بویەرۆ پێشدا (١٤)
صەد دەلیل ماروون نی‌یەن فەراقەت
جە من های تامڵ ، جە ئەو کۆن تاقەت (١٥)
بۆ بەشق ئەو جام ، ئەو بەزم ، ئەو جەم
بێ مەیلی‌ی ئازیز نەوینی وە چەم (١٦)

---

(١١) نام : یاوەکو . واتە : یان من تالم بە سەر زوبانی شیرینیەوە ، وە ئەگەر ناوم بینی ناو دەمی تال ئەبی ، وە یان خەیالم توزاوی‌یە وە ئەگەر بیتە بە خەیالما توزاوی ئەبی .

(١٢) واتە : قەلەمەکەی توانای نوسینی نی‌یە بو من ، وە خویشی لە بەر نەگبەتی‌ی من کاغەز دەق ناکا تا بومی بنیری .

(١٣) واتە : دلم کە جیگای ئەوە گەرمای لە ئەندازە دەرچووەو بو ئەوە ناشی ببی بە جیگەی یادی ئەو چونکە ئەی‌سووتینی .

(١٤) بویەرو : تی‌بپەری . واتە : دلم ئەوەندەی درکی مەینەت تیایە زەحمەتە پی‌ی ئارەزووی ئەوی پیا بروا چونکە لەوانەیە برینداری بکا .

(١٥) ماروون : دینمەوە . فەراقەت : فەراغەت . دەس بەتالی . تامل : سەبرو چاوەروانی . واتە : چەند دەلیل دینمەوە بو دلم کەوا یار دەسی ناگا نامە بنوسی ، لی‌ی بودستەو سەبر کە ؛ کەچی ئەو هەر ئەلی لە کوی ئەتوانم خوم راگرم .

(١٦) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بەسە شیعری پاشەوە .

مزانی چەنیم چەم ها وە ڕاوە
ئەر وەی زوو مەیۆ پەیکێ جە لاوە (١٧)
ماوەرۆ نامەی جام جەمینەکەم
دیدەی دنیاو دین ، دنیاو دینەکەم (١٨)
یەك غەزەل مەطلەع (مژدە ئەی دڵ) بۆ
باوەر ، بەڵ پەی دڵ تەسکین حاصڵ بۆ (١٩)

---

(١٧) مزانی : ئەزانی . مەیو : دیت . پەیك : نروستادە .

(١٨) ماوەرو : دینی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی « ماوەرو » نووسراوە (باوەرو) واتە : بینی .

(١٩) مەطلەع : یەکەم شیعری قەسیدە . مژدە ئەی دل : ئیشارەیە بو شیعری یەکەمی قەسیدەیەکی حافظ کە ناوەروکەکەی مژدەی هاتنی یارە . ئەو شیعرە بەم جورەیە :

مژده ای دل که مسیحا نفسی می آید
که ز انفاس خوشش بوی کسی می آید

باوەر : بینە . واتە : خواجە حافظ ـ یا خوا هەرگیز وەك من بی مەیلی‌ی ئازیز بە چاوی خوت نەبینی ـ تو خوت ئەزانی من چەند چاودروانی نامەی یارم ، بویە سویندت ئەدەم بە عەشقی ئەو پیالە شەرابە کە خواردووتەتەوەو ، ئەو کوری ئاهەنگەی کە تیایا بەشدار بووی‌و ، ئەو کومەلەی لە گەلیانا بوویت . ئەگەر ئەزانی بەم زوانە نروستادەیەك دیت وە نامـەی یارە ناو چاو وەك ئاوینەکەمم بو دینی ـ کە چاوی دنیاو دینمە ، بەلکو هـەر دنیاو دینمە ـ قەسیدەیەکم بو بیتەوە کە سەرەتاکەی (مژدە ای دل) بی ، بەلکو دلم توزی ئوقرە بگری .

وەر بۆ نەیشەڵلا لمێش تێکەڵ بۆ
خواجە تۆ پیرت با هەر موجمەڵ بۆ (٢٠)
چ حاجەت صەریح تۆ بواچی پێم
من زووم شناسا بەخت سیای وێم (٢١)

- ٣ - (١)

ڕەفیق مەحرەم عیجزو سروورم
حەکیمەکەی ئێش زام ناسۆرم (٢)

---

(٢٠) وەر بو : وە ئەگەر بیتوو . نەیشەڵلا : خوا نەخواستە . لمیش : لیکی . موجمەل . کورت . واتە : وە ئەگەر بیتوو خوا نەخواستە ئەو شیعرەی کە بوم دیتەوە بی‌گەرد نەبی‌و مژدەی هاتنی یار بە روشنی نەدا بە دەستمەوە ، تو سەری پیرەکەت ، حافظ ، بە قسەیەکی کورت ئەو خەبەرە ناخوشەم بدەری با کەم دلم سوی‌ی پیا بیتەوە . مەولەوی لە گەڵ ئەم مەعنایەدا مەعنایەکی تریشی مەبەس بووە ، کە ئەوەتە (نەیشەڵلا) لە (نە) و (یشاء الله) دروست بووبی وە لە جیاتی‌ی (لم) بخوینریتەوە (لەم) کە حەرفی نەفیە ، واتە : وە ئەگەر بیتوو لە (یشاء الله) کەدا (لەم) یك تیکەل ببی‌و ببی بە . (لم یشأ الله) .. مەبەسی ئەوەیە ئەگەر هاتوو خوا موقەدەری نەکرد کاغەزی یارم بو بیت .. تاد .

(٢١) بواچی : بلییت . شناسا : ناسی . واتە : پیویست نی‌یە بە ئاشکرا ئەو خەبەرە ناخوشەم بدەیتی چونکە من زوو بەختی رەشی خوم ناسیوەو ئەزانم نامەی یارم بو نایەت .

- ٣ -

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو جەنابی شیخ سراج الدینی تەویلە نووسیوە .

(٢) واتە : ئەی هاوری‌ی مەحرەمی خوشی‌و ناخوشیم ، وە ئەی تیمار کەری برینی بە ناسور کەوتووم .

ئاویارەکەی سەوزەی ئارەزووم
دانا بە گردین ڕاز کۆنەو نۆم (٣)
دەماخ وە نەشئەی سەر بەرزان کەیل
مورشید میراو سەر جۆی بادەی لەیل (٤)
ئەنیس مەجلیس عەیش و نیشاطم
دەسگیر ڕاگەی هات و نەهاتم (٥)
جڵەوکێش ذەوق ئاهووی ڕەوێڵم
بەزم ئارای مەجلیس کەمەن وە پێڵم (٦)
وە مەرگت یەند خەم جە لام بی یەن جەم
لاو هوون گرتەن پای شەرم مەحکەم (٧)

---

(٣) ئاویار : ئاو دیر . دانا : ئاگادار . واتە : ئەی ئاودیرەکەی پەلـە دەغلی هیوام ، وە ئەی شارەزای هەموو رازیکی کۆن و تازەم .

(٤) واتە : ئەی کەسی کە لووتت پڕ بووە لە بۆنی خۆشی پایەی بەرزی بە خوا گەیشتن . وە ئەی ری پیشان دەری کە وەك میراوی جۆگەی شەرابی خۆشەویستی وای .

(٥) ئەنیس : ئولفەت پیوەگیراو . واتە : ئەی هاودەمی مەجلیسی خۆشیم . وە ئەی دەسگیرم لە ریگای هات و نەهاتدا .

(٦) رەویل : گەلە . پیل : کەلەکە . واتە : ئەی راکیشەری جڵەوی ئارەزووی گەلە ئاسکەکان کە مەنسووبەکانن ئەیانهینیتەوە سەر ریگای راست . وە ئەی رازینەرەوەی مەجلیسی ئەوانەی کەمەندیان بەستووە بۆ عیبادەت . لە تەریقەتی نەقشبەندی یا ئوسوولە سوفی یەکان دەستەو ئەژنۆ دائەنیشن وە قایشیك لە پشتیانەوە دینن و لە سەر ئەژنۆیان توندی ئەکەن .

(٧) واتە : قەسەم بە مەرگت ئەوەندە خەم و خەفەت کۆ بووەتەوە لام . وە ئەوەندە گریاوم و لە جیاتی ی فرمیسك خوین لە چاوم هاتووە . ئیستا لافاوی خوین پی ی شەرمی بەستووم و ناتوانم بجوولیمەوە .

زنجیر مەینەت پای گوڕێز بەستەن
مارەکەی دووریت ڕیشەی دڵ گەستەن (٨)
سامان سام کەردەن دەردەکەی فیراق
بۆی تاڵیی دووریم مەیۆ نە مەزاق (٩)
جەوساوە ئازیز لێم نا دیارەن
سەیر کائینات نە دیدەم خارەن (١٠)
ئامۆشۆی یانەم کەردەن ویانە
یەکسانەن جە لام قەوم و بێگانە (١١)
ئیلتیجام بە تۆن جای هانامەنی
نە بەیدای هیجران ڕەهـ نومامەنی (١٢)
یەکجار تەن خەستەی زار و ڕەنجووریم
دڵ ڕێزە ڕێزەی کارد مەهجووریم (١٣)

---

(٨) گوریز : راکردن . گەستەن : گەستووە . واتە : زنجیری مەینەت پێی راکردنی بەستووم و ماری دووریت ریشەی دلی گەستووم .

(٩) مەیو : دیت . واتە : دەردی دووری لەگەل زدوی تەختی کردووم و ئیستا بونی تالیی دووری لە دەمم دی .

(١٠) واتە : لەو کاتەوە کە ئازیزم لی دیار نییە ، هەرچی سەیری خەلك بکەم وا ئەزانم درك ئەچی بە چاوما .

(١١) ویانە : بیانوو . واتـە : ئاموشوی مالم کردووە بـە بیانوو بو دەرنەکەوتن ، ئەگینا قەوم و بیگانە وەك یەکن لە لام .

(١٢) ئیلتیجا : پەنا . هانا : دەسەو دامین بوون . بەیدا : بیداء ، دەشت . واتە : پەنام بە تویەو دەسەو دامینی تو بووم ، چونکە توی لە دەشتی دووریا ریگام پیشان ئەدەی .

(١٣) واتە : لەشم بە هوی نەخوشییەوە یەگجار نارەحەتە ، وە دلم بە چەقوی دووری پارچە پارچە بووە .

گرمەی کوورەی دەرد کۆی تاقەت تاوان
بۆی سفتەی جەرگم وە گەردوون یاوان (١٤)
هەر ڕۆ جەیحوونێ مەڕێزۆ نە چەم
سارای دڵ بی‌یەن وە هووناو چەم (١٥)
هەر ساتێ دەردێ سزا مدۆ پێم
یەك ئان زیندەگیم حەرام بی‌یەن لێم (١٦)
دەخیل تا هاڵا تەن نەویەن وە گەرد
سفتەش نەبەردەن وە ناڵەکەی دەرد (١٧)
ڕجا کەر (احمد) لوطفش بۆ چەنیم
خەجاڵەتی‌ی بەرز (کریم) نەیۆ پێم (١٨)
وەر نە ها مردم ، تۆ بای سلامەت
با هەر بمانۆ تا ڕۆژی قیامەت (١٩)

---

(١٤) واتە : گرمە گرمی کوورەی دەردم کیوی سەبرو بوردە باریمی تواندووەتەوە ؛ وە بونی جگەری سووتاوم بە هەموو لایەکا بلاو بووەتەوە .

(١٥) مەریزو : ئەریژی . واتە : هەر روژی ئەوەندەی چەمی جەیحوون فرمیسك لە چاوەکانم ئەرژی ؛ وە تەختانی دلم بووە بە چەمی خویناو .

(١٦) مدو : ئەدا . واتە : هەر تاویك دەردیك سزام ئەدا . وە واە لی هاتووە بە یەگجاری ژیانم لی حەرام بووە .

(١٧) هالا : هیشتا . سفتە : سووتاو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (نەبەردەن) نووسراوە (نەوەردەن) واتە : نەخواردووە .

(١٨) واتە : دەخیلتم تا لاشەم نەبوە بە توزو ، دەرد خولەمیشەکەی بە دەم نالی ئەسپی خویەوە نەداوە بە با ؛ تکا بکە بەلکو پیغەمبەر (درودی خوای لی بی) لوتفی لە گەلم بی‌و شەفاعەتم بو بکا ؛ بەلکو خەجالەتی حوزووری خوا نەبم لە قیامەتا .

(١٩) بای : بیت . واتە : ئەگەر وا ناکەی وا ئەوا من مردم ، تو سەلامەت بی ، با دەردو مەینەتەکەشم تا روژی قیامەت بمینیتەوە .

— ٤ — (١)

ڕەمەزان طلووع صوبح شادیشەن
شوال شام شووم نا مرادیشەن (٢)
دەردینە شوال ، ئای زام سەختە من
تاڵە شووم شوال ، ئای بەدبەختە من (٣)
غوڕە ، غوڕەی ئەو ، صەفاش پەی غەیری
ئازیز قیبلەی من ، وەفاش پەی غەیری (٤)
های مغنی تار حەنجەرەی وەش تەرز
وە سەر پەنجەی ناز باوەرە ئەو لەرز (٥)

— ٤ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە شەویکی جەژنی رەمەزانا وتووە .

(٢) واتە : رەمەزان ، کاتی دەرکەوتنی بەرەبەیانی شادی‌یەتی ، چونکە رۆژی جەژن لە رۆژەکانی خوی نی‌یە کەچی بە ناوی ئەویشەوە دەرئەچی ، شەشەلانیش ئیوارەی نەگبەتی بە ئاوات نەگەیشتنیەتی ، چونکە رۆژی جەژن لە رۆژەکانی ئەوە کەچی خەلکی لی‌یاندابریوەو داویانە بە رەمەزان .

(٣) دەردینە : دەرداوی . تاڵە : طالع ، بەخت . واتە : ئای دەردەدار شەشەلانو ، ئای گرفتاری زامی سەخت خوم ! ئای چارەرەش شەشەلانو ئای بەدبەخت خوم ! هوی ئەم بەدبەختی‌یەی ئەمو شەشەلانیش لە شیعری پاشەوەدا باس کراوە .

(٤) غورە : سەرەتای مانگ . واتە : سەری مانگ هی شەشەلانە ، کەچی خوشی‌یەکەی بو بیگانەیە کە رەمەزانە ، ئازیزیش قیبلەی منە ، کەچی وەفای بو بەدکارانە .

(٥) باوەرە : بینەرە . واتە : کاکەی گورانی بیژ تارەکەت بە دەستی ناز هەلگرەو نووی پیا کەو ئاوازیکی خوشمان بو لی‌بدە .

من ئاسا یاد کەر جەرگەی ویەردە
یاران مەرحووم دەرد دڵ وەردە (٦)
بەو لەرەی دڵ سۆز وە جگەرەوە
مەضموون ئەوان تەکرار کەرەوە (٧)
ئاخ ، منو شوال هەردوو هام فەردیم
هەر دوو گرفتار ئێش یەك دەردیم (٨)
غوڕەی ئەو قیبلەی من وە یەك تارەن
وە نام ئێمەو کام ئەغیارەن (٩)

— ٥ — (١)

ڕیاضەت کێشان ٠٠ ڕیاضەت کێشان
سیدان خاص ڕیاضەت کێشان (٢)

---

(٦) واتە : بە عادەتەکەی خوم کومەلی هاوری‌یانی کوچ کردووی دەردی دل خواردوو بینەرەوە یاد .

(٧) دل سوز : دل سوتین . ئەوان : شیعرەکانی پیشوو . واتە : بەو لەرە دلو جەرگ سووتینەی دەنگت ناودروکی شیعرەکانی پیشەوەمان بو دووبارە کەرەوە کە بریتی‌یە لەم دوو شیعرەی دواوە .

(٩) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٩) تار : تەرح ، جور . واتە : ئاخ منو شەشەلان هەردووکمان هاوری‌ی یەکینو گرفتاری یەك دەردین ، سەرەتای ئەوو قیبلەی من وەك یەك وان ، بە ناو هی ئیمەن ، کەچی لە راستیدا خیرو بیریان بو بیگانەیە . .

— ٥ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەی بو خوا حافیزی کردن لە فەقیکانی هاوری‌ی وتووە کە لە ئیرانەوە هاتووە بو عیراق بو خویندن .

(٢) ریاضەت کیشان : ئەهلی تصوف ئوسوولیانە بە هەموو جوری نەفسی خویان ئەزیەت ئەدەن بو ئەوەی لە خراپە پاك ببیتەوە . بو نموونە

جەماعەت ، قەومان ، ڕای خەیر ئەندێشان
جەرگەی هامسەران ، دڵ ڕێشان ، خوێشان (٣)
ها هەوای تەحصیل دڵ وە جۆش ئاوەرد
نصیو عەزم سەیر وڵاتانش کەرد (٤)
ئەر جارێ ڕاگەم غەڵەت کەردەبۆ
ڕام وە سەر ئاداب هیچ نەبەردەبۆ (٥)
کەسێ خاترش جە من ئێشا بۆ
یا خود ڕەنجێوەش پەرێم کێشابۆ
گەردەنم ئازاد بکەران ئارۆ
گرد وە دڵ ڕوخسەت بدەران ئارۆ (٦)

چل شەوی خشت ڕوژی بە دەنکە خورمایەك قنیات ئەکەن ، بەوانە ئەلین ریاضە ئەکیشن . جا چونکە فەقیکانیش لە پیناوی خویندنا هەموو جورە مەینەتیك قوبوول ئەکەن مەولەوی بە ریاضەت کیشی ناو بردوون . واتە : ئەی ریاضەت کیشەکان ، ئەی لە ناو ریاضەت کیشەکانا تایبەتی‌و لە هەموان گەورەتر . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (سەیدان) نووسراوە (سەیاران) واتە : گەروکە تایبەتی‌یەکانی دەستەی ریاضەت کیشەکان ؛ چونکە فەقی بەم‌لاو بەولادا ئەگەرین بو خویندن .

(٣) رای خەیر ئەندیشان : ئەوانەی بیر لە ری‌ی خیر ئەکەنەوە .

(٤) هەوا : ئارەزوو . تەحصیل : خویندن . نصیو : نصیب ، بەخت‌و چارە . واتە : ئارەزووی خویندن دلی هیناوەتە جوش ، وە بەختم عەزمی کرد کە بروم بو سەیری ولاتان .

(٥) راگەم : ریگام . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) بکەران : بکەن . واتە : ئەگەر جاریك ریگام لی تیك چووبی‌و نەچووبمەوە سەر ئوسوول‌و پەیرەوی کومەل ، یان یەکیك دلی لیم ئیشابی ، یان رەنجیکی کیشابی بوم ؛ ئیوە ئەمرو گەردنم ئازاد بکەن‌و هەمووتان بە دل ئیزنم بدەن بروم .

عەزمم پەرێ سەیر عیراقەن ئارۆ
بنیشدێ وە خەیر فیراقەن ئارۆ (٧)
دنیا فانی‌یەن هەر مبۆ مەردەن
لازمەن گەردەن ئازادی کەردەن (٨)

- ٦ - [١]

ڕۆشنی‌ی دیدەم ، سەرمایەی ژینم
مەزەی بەزم کەیف دڵەی خەمینم
سا کە من بێ تۆ نەسپەردم ئەروا
سەر نەنیام نە سای ئەڵحەد بێ پەروا (٢)
چۆن واچوون وەفام ها نە تۆی دڵدا
وەفام هەم جەرگم بدەن وە چڵدا (٣)
تاقیق من جە سەنگ سەرسەختیم باڵان
مەزرەعەی خارج ئینسانیم کاڵان (٤)

---

(٧) پەرێ : بو . بنیشدی : دانیشن .
(٨) مبو : ئەبی . واتە : دنیا بەقای بو نی‌یەو مردن لە ڕی‌دایەو پیویستە گەردنی یەکتر ئازاد بکەین .

- ٦ -

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی منالیکیا وتووە کە ناوی محمد بووە .
(٢) نەسپەردم : نەمسپارد . ئەروا : ئەرواح ، گیان . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .
(٣) واچوون : بلیم . واتە : من کە پاش مەرگی تو گیانم نەسپاردو بی ترس سەرم نەنایەوە لە ژیر سایەی بەردی ئەلحەدا ، چون بوم هەیە بلیم بە وەفام ، ئەی خوا وەفاو جەرگم بدا بە چلی داری مەینەتا .
(٤) تاقیق : تەحقیق ، دیار . کالان : کیلاوە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

وەر نە من وەی تەور کێشام سزاو دەرد
ئەگەر سەنگ بیا مەکەردش وە گەرد (٥)
دەك ئەجەل وە دام هیجران بەستەبۆ
سەرتاپاش وە نێش زامان خەستە بۆ (٦)
پێم نەنۆشا مەی پیاڵەی مەردەن
ئیستە من ، سەر ژان ، دڵ سەردان کەردەن (٧)

– ٧ – (١)

ڕیشێ چەنی من نەیۆ وە حضوور
مبۆ بتاشووش تا وە نەفخ صوور (٢)

---

(٥) بیا : بوایە . واتە : دیارە سەرسەختی‌ی من لـە هی بەرد زیاترە ، وە من کیلگەیەکم کیلاوە لە سنووری توانای ئادەمیزاد بە دەرە ، ئەگینا ئـەم هەموو دەردو سزایەی من کیشاومە ئەگەر بەرد بی‌کیشایە لە ژیر باریا وردو خاش ئەبوو ، وە ئەبوو بە توز .

(٦) بەستەبو : ببەسریتەوە . مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(٧) واتە : دەك خوایە ئەجەل بە داوی دووری ببەسریتەوەو سەرتاپای بە ئیشی زام گرفتار ببی ، وا شەرابی مەرگی پی‌نەنوشاندمو سەری بەم جورە هینامە ژانو دلی سارد کردمەوە .

– ٧ –

(١) مەولەوی جاریکیان لـە سەردەمی نەقی‌یەتیدا ، بـە پیچەوانەی ئوسوولی نەقیکانی ئەو سەردەمە ، ریشی ئەتاشی . هاوری‌کانیشی نارەزایی پیشان ئەدەن لەم ریش تاشینەی ، ئەویش بەم شیعرە بیانوویان بو دینیتەوە .

(٢) نەیو : نەیەتە . بتاشووش : بی‌تاشم . نەفخ : فوو پیا کردن . صوور : شاخیکە مەلائیکەیەکی تایبەتی – کە ناوی ئیسرافیلە – لە قیامەتا دوو جار فووی پیا ئەکا ؛ لە جاری یەکەمیانا هەموو زیندوویەك ئەمرینی وە لە جاری دووهەمیانا هەرچی مردووە زیندووی ئەکاتەوە . واتە : ریشیك لە گەل مندا نەیەتە حزووری خوا ؛ ئەبی تا ئیسرافیل فوو ئەکا بە شاخەکەیا هەر بی‌تاشم .

تیپی زی

— ١ — [١]

زیلەی تەڵمیت‌بار کۆچ نەوهاڵان
تەءثیرش نی‌یەن ئیمساڵ چون ساڵان (٢)
یەقینەن سەر خێڵ نازك نەمامان
نەکەردەن هەوای هەوارگەی دامان (٣)
بەڵێ یە نامەی دڵ پێ ئێشاکەش
یە کزەی دەروون حەسرەت کێشاکەش (٤)
ئەو سینە سیم وەنگ ، ئاینەی جەم ڕەنگ
منمانۆ هەوەس نە دڵ دای خەدەنگ (٥)

— ١ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بو دوستیکی نووسیوە کە پایز داهاتووەو ئەو هەر لە کویستان ماوەتەوە .

(٢) زیلە : هەراو دەنگە دەنگ . تەلمیت‌بار : کوچەری‌یەکان دوو چیغ بەم‌دیوو ئەودیوی ولاخەوە ئەبەستن ، پشتی ولاخەکە وەك تەختانی لی دی ، جیگەو بانی لە سەر رائەخەن‌و منال‌و ژنی لە سەر سوار ئەکەن ، بەوە ئەلین تەلمیت‌بار . نەوهال : تازە پی‌گەیشتوو . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(٣) دامان : داوین ، بنار . واتە : ئەمسال وەك سالان دەنگی کوچ‌و باری یاران نایەت . وا دیارە سەر قافلەی نەونەمامە شوخەکان ئارەزووی گەرمەسیری نەکردووەو لە کویستان ناگەریتەوە .

(٤) واتە : بەلی راستە نایەتە خوار ، ئەوەش نامە دل بریندار کەرەکەی کە ئەو خەبەرەی تیا نووسیوە ، ئەمەش کزەی دەروونی من کە بە هوی ئەوەوە زەحمەتم کیشاوە ، وە نیشانەی نەگەرانەوەی ئەوە .

(٥) سیم وەنگ : لە زیو چوو . منمانو : ئەنوینی . دای : دانی . واتە : ئەو خوشەویستە کە وەك زیو سپی‌یەو وەك ئاوینەکەی جەمشید روشنە ، ئارەزووی وایە تیر بنی بە دلەوە ، بویە ئەو نامەیەی بو نووسیم .

حەسرەتا حەسرەت ، های یە چێش کەردی
چون جێ ویەردی پێشدا ویەردی (٦)
ئێم مدۆ مادەی نامش ئەو نامە
ئاو دندان ئاسا ، دندان خامە (٧)
نەمەندەن قووەت سەرمایە تێشدا
هەرسێ بێ نە ڕا هۆرمەگنۆ پێشدا (٨)
پووش ئایریچم جای نەسیم نی‌یەن
هۆرکەردەو بەردەیم تا وە لاش شی‌یەن (٩)

---

(٦) حەسرەتا : داخەکەم . جێ : لێرەوە . ویەردی : تێ‌پەڕیت . واتە : ئای داخی بە جەرگم ئەوە چیت کرد ؟ تۆ کە لێرەوە تێ‌پەڕیت بە ناو دڵی منا تێ‌پەڕیت ، ئیتر چۆن دڵت هات تیری پێوە بنێی ؟

(٧) مەولەوی لێرەدا وا دائەنێ کە یەکێک پێی وتووە مادەم ئەو نایەتەوە لە کوێستان ، تۆ بۆ هەوڵی نادەی بۆ چاری ئەم دەردی دووری‌یە . ئەمیش لە وەراما ئەڵێ یا ئەبێ نامەی بۆ بنووسم ، یا یەکێک هەڵم‌گری‌و بمبا بۆ لای . هیچ کامیش لەمانە لە تواناداا نین ، وە دیت هۆی لە تواناداا نەبوونی ئەم دوو چارەیە لە سە شیعرا روون ئەکاتەوە کە یەکێکیان ئەم شیعرەیە تیایا ئەڵێت : ناتوانم نامەی بۆ بنووسم چونکە هەرچەند لە کاغەزەکەدا ناوی بێت قەڵەمەکەم سووی پیا دێتەوەو لە درزی نووکەکەیەوە فرمێسک ئەرێژێ ، وەک چۆن کەسێک ناوی شتێکی خۆشی لا بەرن ئاو ئەزێتە دەمی‌و لە نێوانی دانەکانیەوە دەرئەچێ .

(٨) هەرسێ : فرمێسکێک . هۆرمەگنۆ : هەڵئەکەوێ . واتە : لە بەر ئەوە قەڵەمەکەم هێزو پێزی تیا نەماوە ، وە ئەگەر بێتوو کاتێک کە بە سەر قاقەزا ئەڕوا ، دڵۆپە فرمێسکێکی خۆی بێتە ڕێی لێی هەڵئەکەوێ .

(٩) هۆرکەردە : هەڵکردن . شی‌یەن : بەسەرچووە . واتە : وەک ناتوانم نامەی بۆ بنووسم ، کەسیش ناتوانێ هەڵم‌گرێ بمبا . چونکە لە بەر سۆزی یار بووم بە پووشێکی ئاگر تێ‌چوو ، وە بای نەسیم ناتوانێ هەڵکاو بمبا .

پایز زەڕ ، یەخ جام ، چارشێوێ هەی تەم
دێرەن سوارەن نەو عرووس خەم (١٠)
مطرب ، یە کارەن ، مەر سیا سەنگی
من بەی حاڵەوە ، تۆ وەی بێ دەنگی
جە تەنخوای نەی بەزم خەم وەیلانەوە
هۆردەر ئەی چەند فەرد وە دیلانەوە : (١١)
بە وەردەی زامدا دڵ تاقەت بێزا
هەرچی بی یەکسەر وە چەمدا ڕێزا (١٢)
ئەر هەڵای ڕەمەق مەندەن وە تەنش
بێ مەیلیت لیباس کەردەن بەدەنش (١٣)

---

(١٠) دیرەن : درەنگە . نەوعرووس : نەوبووك . واتە : مادەم نە پیم کرا کاغەزی بو بنووسم ، وە نە لە توانا شا بوو کەس بم‌با بو لای ، ئەبی لە جیاتیی خوم خەم‌و خەفەتەکەم بنیرم . کەواتە : ئەی پایز تو لە گەلای زەردی وەریوی درەختەکان لیرە بەندیك بهونەرەوە بو سەری ؛ تویش ئەی سەهول ببە بە ئاوینە بو ئەودی لە پیشیەوە رات‌گرن ، ئەی تەم‌و مژی شاخەکان تویش ببە بە چارشیو و سەری داپوشە .

(١١) وەیلانەوە : بلاوینەرەوە . دیلان : نقامیکی کونی کوردی‌یە لە کاتی بووك بردنا ئەوتری . واتە : کاکەی ئاهەنگ‌گیر لە جیاتیی شمشالی ئەم ئاهەنگی بووك سوار کردنە دەس کە بە لاواندنەوەی خەم‌و بە نقامی دیلان ئەم چەند شیعرەم بو بلی .

(١٢) وەردە : خوراو . بیزا : بیزرا . ریزا : داوەری . واتە : سەبرو تاقەتی دل نەماو بەو شوینانەدا کە تیری یار کون‌کونی کردبوون هەموی رویشت‌و گشتی بوو بە فرمیسك‌و لە چاویەوە دارژایە خوار .

(١٣) رەمەق : نیوەگیان . واتە : ئەگەر هیشتا نیوەگیانیك لە لەشیا مابی هی ئەوەیە بی مەیلیت وەك بەرگ دەوری داوەو نایەلی ئەو نیوەگیانەش دەرچی ؛ ئەگینا دەمیك بوو مردبوو .

چون خەیاڵ وە ماچ پات خۆش حاڵ مەبی
کاش جە کۆن ئەو بەخت لەب تەب خاڵ مەبی (١٤)
یەند دیان وەو ڕا تۆ مەی نە پێشدا
دیدەی دڵ نیگا نەمەندەن تێشدا (١٥)
مەعدووم خەم مایەی فیکرەکەت بەردەن
یا پەی دڵوەشی وێت غەڵەت کەردەن (١٦)
تۆو ئیستە تەشریف ئازیز گیانی
سفبتەنو تەءثیر ئاو حەیوانی (١٧)

---

(١٤) کاش : خوزگە . واتە : مادەم خەیالی بە ماچ کردنی پیت دلشاد ئەبی ، کوا خوا ئەوەی لە گەل بکردایە بهاتیتایەتە خەوی تا پیت ماچ کاو کە راچنی لیوی هەلزری وەك تادار ، یان کوا بەختی بووایە لیوی بهاتایە بو لات بو ماچ کردنی پیت وە لە ریگادا تلوقی بکردایە .

(١٥) دیان : روانیویە . مەی : دییت . واتە : چاوی دلی ئەوەندەی روانیوە بو ئەو ریگایەی تو پیایا دییت ، هیزی بینینی خوی هەموو خەرج کردووەو هیچی تیا نەماوە .

(١٦) مەولەوی لەم شیعرەوە دیسانەوە ئەگەریتەوە سەر قسە کردن لە گەل خوی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(١٧) واتە : ئەری ئەوە مەولەوی خەم فکرو هوشی لا نەهیشتووی . یان هەر بو دلخوشی دانەوەی دلی خوت وا خوت هەلئەخەلەتینیو بە تەمای دیتنی دوستی ؟ ئەگینا تازە توو هاتنەوەی دوست ئەوەندە دوورن لە یەکەوە ، وەك سووتاو بە ئاوی حەیات زیندوو بکریتەوە کە نە دەسی کەس ئەکەوی . وە نە سوودیشی هەیە .

سرنج : خوینەر ، بیگومان ، لەم قەسیدەدا هەست بەوە ئەکا کە تا رادەیەك بە زور نووسینراوە بە یەکەوە ، وە مەعناکان وشکییەکیان تیایە . لە راستیدا لە تیکرای چەند نوسخەوە ئەم قەسیدیە بەم چەشنە کوکراوەتەوە. ئیمە بیگومانین لەوەدا کە ئەم قەسیدەیە لـە ئەنجامی خراپ نووسینەوەو نەگونجاویی شیوەی نووسینی کونی کوردییەوە چەند هەلەی تیکەوتووە . لە بەر ئەوە هیوامان وایە ئەگەر کەسیك نوسخەیەکی تر شك ببا ـ چ بو ئەم ئەم قەسیدەیەو چ بو قەسیدەکانی تر ـ بومانی بنیری . بەلکو خوا یار بی ئەگەر جاریکیتر لە چاپمان دایەوە لەمەی ئیستا راستترو پوختتر بی .

— ٢ —

زووسانەن وەی ڕەنگ وە گەردوون یاوان
گێجیای لوولگێج کلێڵەی کاوان (١)
بەناباشی‌ی بورج بەرزە دیاران
سفیدکاری کەرد تاقچەی موغاران (٢)
چ شیرین زەڕگەر تۆف هەوای سەرد
گۆشوارە نە گۆش نەونەمامان کەرد (٣)
پەی نیگای بالای مەحبووب بێگەرد
یەخ ئاینە گرت ، تەم چارشێو ئاوەرد (٤)

— ٢ —

(١) گیجیا : خول خواردوو . لوولگیج : گەردەلوول . کلیله : بەفری لا شان . واتە : زستانە ، بویە وا بەفری با گیژ داوی لا شانی شاخە بەرزەکان. گەیشتووەتە ئاسمان .

(٢) بورج : قەلا . دیار : ولات ، مەبەس شاخەکانە . موغار : ئەشکەوت .. واتە : باش وەستای قەلای شاخە بەرزەکان ــ کە دەستی قودرەتی خوایە ــ دەرگای ئەشکەوتەکانی سپی‌کاری کردووە .

(٣) زەڕگەر : زەرنگەر . گوشوارە : گووارە . واتە ماشەللا توفی هەوای سارد کە بووە بە زەرنگەر و ئیش لە گەلای دارەکانا ئەکا کە وەك زیر زەرد هەلگەراون . گووارەیەکی چەند جوانی کردە گوێی نەونەمامەکان .. مەبەسی ئەوەیە چەند جوان گەلای زەردی بە لقو پوپی درەختەکانا شور کردەوە .

(٤) نیگا : تەماشا کردن . واتە : توفی زستان بو تەماشا کردنی بالای نەونەمامی گووارە لە گوێ کردوو ، سەهولی بو گرتووە لە باتی ئاوینەو تەمی بو کردووە بە چارشێو .

ئەی مەحبووب خاس ، وەی بینای تەمام
منالۆ پەی بەزم ساقیو شیشەو جام (٥)
ساقی ، باك نییەن جە سەردیی (دەی) ، دەی
هەوا وەش کەردەن نەشئەی نۆشای مەی (٦)
ئاخر سەرمەشقەن پەرێ مەیخواران
واردەی ویەردەی ویاردەی یاران (٧)
چون نە دڵ شنۆی مەزەی مەی داران
بدیە چۆن وە تۆی لۆنگێ مەویاران (٨)
زوانەکەی سۆز ، دەسەکەی ناڵە
بکیانۆ ، ڕێزۆ ، ڕەحمەت ، پیاڵە (٩)

---

(٥) منالو : ئەنالینی . واتە : ئەم خوشەویستە جوانەو ئەم کوشکە سپیکاری کراوە هاواریانەو داوای کوری مەیخواردنەوە ئەکەن .

(٦) دەی : یەکەم مانگی زستانە . واتە : کاکەی مەیگیر زوو کە دەس کە بە مەیگیران ، ترست نەبی لە سەرمای زستان ، نەشەی مەی خوازدنەودی تاقمەکانی پیش ئیمە هەوای خوش کردوود .

(٧) واردە : خواردن . ویەردە : پاشماوە . ویاردە : بە جی هیلراو . واتە : چونکە خواردنەوەی پاشماوەی بەجیهیلراوی یارە مەیخورەکان ئەبی بە سەرمەشق بو ئیمەی تازە مەیخور .

(٨) داران : هەیانە . بدیە : بروانە . لونگ : بەرمالی سەرشانی هەژار . مەویاران : بە سەر ئەبەن . واتە : سەیر کە چونکە مەزەی مەی لە دلیانایە . لە قەبرا بە تویی کفنی رائەبویرن .

(٩) بکیانو : بنیری . ریزو : بریژی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

ڕەحمەت وە ڕووی خاك ڕستگاراندا
پیاڵە وە دەم ئینتیظاراندا (١٠)
دێرەن با ئێمەیچ نەی گوزەرەوە
جامێ وە دەس نێین ، دەس وە سەرەوە (١١)

---

(١٠) واتە : مادەم کە ئەوان مردوون‌و ئیمەش بــە ریوەین ، با زمانی سوزی خوشەویستی رەحمەت بنیری بو گوری رزگار بووەکان ، وە دەسی نالە پیالەی مەی بریژیتە دەمی ئەوانەی چاوەروانن . لە شیعری یەکەمی ئەم دوو شیعرەدا بە هونەری بەدیع (لفو نشر) هــەیە ، وە وای لی دیتەوە (زوانەکەی سوز بکیانو رەحمەت ، دەسەکەی نالە بریزو پیالە) .

(١١) واتە : کاکەی مەی‌گیر زوو کە ، با ئیمەیش بەم ری‌گوزەرەی ژیاندا پیالەیەك بگرین بە دەستمانەوەو ، دەستی تەسلیم بوون بنیینە سەر سەرمان‌و خومان بدەین بە دەس مەرگەوە .

تیپی سیں

– ١ – (١)

سەردار زومرەی مصیبەت کێشان
فەرمان فەرمای موڵك دەروون پڕ ئێشان (٢)
بادەی خەم وەردەی مەرگ ناکامان
زام ناسۆر کەفتەی دەروون پڕ زامان (٣)
پەردەی دڵ وە نێش مەودای خەم پارە
چار نەبردەی دەرد دڵەی بێچارە (٤)
وەختێ سەیل چەم دەروون پڕ خاران
تاو مەوەست چون تاو ئەوەڵ بەهاران (٥)
بۆی کزەی کەواو جەرگم چون جاران
هەم ، وەی ، تەم مەوست ئەو ڕووی ستاران (٦)

– ١ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی زانایەکی گەورەدا نووسیوە، وە بو باوکی ئەو زانایەی ناردووە کە خەبەری مەرگی کورەکەی بو مەولەوی ناردبوو . داخەکەم نەمزانی زاناکە کێیە .

(٢) زومرە : تاقم . فەرمان فەرما : حوکمران . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (مصیبەت) نووسراوە (فەلاکەت) .

(٣) واتە : ئەی شەرابی مەرگی منالی ناکام چەشتوو ، وە ئەی لە ناو دەروون زاماراندا زام بە ناسور کەوتوو .

(٤) پارە : لەتلەت . واتە : ئەی کەسی کە دلت بە ئیشی تیغی خەفەت لەت بووەو چارەت بو دەردی دلی بەسەزمانت نەدوزیوەتەوە .

(٥) تاو مەوەست : تاوی ئەبەست . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) کەواو : کەباب . هەم : خەفەت . وەی : هاوار . ستاران : ئەستیرەکان . واتە : کاتیك کە لافاوی فرمیسکی دەروون بریندارەکان وەك بارانی بە تاوی نیسان ئەرژا ، بونی کزەی کەبابی جەرگی منیش رووی ئاسمانی بە تەم دائەپوشی .

بۆ پڕووز جەرگ قرچەی پارچەی دڵ
بۆی هوون جۆشیای دەروون پڕ چڵ (٧)
ئێد چون تۆف سەخت تەم وست ئەو کوان
ئەو وێنەی لافاو باڵای تۆ ڕەوان (٨)
هەناسەی سیای سەرد دڵسۆزی
بەرد مدا وە بەرد (برد العجوز)ی (٩)
یانێ نامەکەی خەم ئینشا کەردە
مەرقووم قەڵەم وە خەم شەق وەردە (١٠)
شۆڵە دا وە گڕ شەرارەی نارم
دەمیاو جۆش دا دڵەی خەمبارم (١١)

---

(٧) جوشیا : هاتووە جوش . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی

(٨) وست : خستی . کووان : کیوەکان . رەوان : ساف ڕەو . واتە : بو پروزی جەرگمو قرچەی پارچەی دلی سووتاوم وەك تونی سەخت شاخەکانیان بە تەم دائەپوشی ، بونی خوینی لیشاو کردووی لەشیشم کە هەمیشە لە تاو ئازار چل ئەدا ، وەك لافاوی بالای تو ساف ئەرویشت . لە ئەدەبی کونا هەیە تەشبیهی بالای دوست کراوە بە لافاو لە مەنگیو خوش رەویدا .

(٩) بەرد (ی دووهەم) : سەرما . برد العجوز : برجی پیرەژن . حەوت روژی ئاخری زستان . واتە : هەناسەی ساردم کە لە دلیکی رەشی سووتاوەوە دەرئەچی ، ئەوەندە سارد بوو بەردی ئەدا بە سەرمای برجی پیرەژندا . وە ئەو لە چاویا هیچ نەبوو .

(١٠) مەرقووم : نووسراو . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(١١) شولە : شعلە ، بلیسە . شەرارە : بزیسك . دەمیا : دەماندی . واتە : مەبەسم لەم بەیانی وەزع ناخوشی‌یەم ئەوەیە نامەکەت کە خەفەت دای‌نابوو ، وە قەلەمی بە هوی خەمەوە لەت بوو نووسیبووی ، بلیسەی بە گری ئاگری دەروونم سەندو دلی خەمبارمی دەماندو هینایە جوش .

مِن وەر جە ئامای نامەی زگاریت
زووتەر جە خەبەر كۆس دیاریت (١٢)
خاترم چەند ڕۆ خەستەی خەمان بی
چەمانم چون تاف صاف چەمان بی (١٣)
جە ئامای نامەت چەمەریم بەرز بی
شادیم شێویا ، شینم صەد تەرز بی (١٤)
شەمع شام شووم ماتەم هۆرگڕیا
تای تەل سەمتوور شادیو زەوق بڕیا (١٥)
شای شادیم شكیا ، سوپای خەم جەم بی
بەیداخ دەماخ شێوەی ماتەم بی (١٦)

---

(١٢) وەر : بەر ، پیش . زگاری : عاجزی . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(١٣) واتە : من خوم بەر لە هاتنی نامەكەت كە ئەو خەبەرە ناخوشەت تیا نووسیبوو ، وە بەر لە گەیشتنی خەبەری كوس كەوتنت ، چەند روژ بوو دلم خەفەتبار بوو ، وە چاوم وەك چەم فرمیسكی سافی لی ئەرژا .

(١٤) چەمەری : شیوەن . شیویا : تیك‌چوو . واتە : كە نامەكەت هات هاوارو شیوەنم بەرز بووەوەو شادیم تیك‌چوو ، وە شین‌و گریانم بوو بە صەد جور .

(١٥) شام : ئیوارە . هورگریا : هەل‌گرا . لە كوردستانا عادەت بوو یەكەم شەوی پاش مردنی كەسیك شەمعیك یان قوتیلەیەكیان لە جیگای شوردنەكەیا دائەگیرساند ، ئەیان‌وت روحیانەتەكەی سەر لەو شوینە ئەدا وە ئەگەر ببینی هیچیان تیا دانەگیرساندووە دل‌گران ئەبی‌و ئەلی كوتوپر لە بیریان چوومەتەوە . جا مەولەوی‌یش ئەلی : بە هاتنی نامەكەت چرای ئیوارەی نەگبەتی‌و خەفەتم داگیرساو تالی سازو سەمتووری خوشیم پچرا .

(١٦) شكیا : شكستی خوارد . واتە : شای شادیم بەزی‌و سوپای خەفەت كومەلی كردو بەیداخی بی‌دەماخیم داگیرایە خوار بو نیشانەی خەمباری .

دەخیل بیم وە نوطق خەمان لاڵ کەردەم
لاڵم جە خەیاڵ خەم غارەت بەردەم (١٧)
نا مەرد ، یە وادەی شین بێ شۆمەن
هیچ کۆسم نیەن ، یە کۆس نۆمەن (١٨)
سا دەی ، هەی پەی کەی هەر یەك جە لایێ
باوەرین ئەو ساز شیوەن صەدایێ (١٩)
خەیاڵ غەمگین بی ، نوطق ئاما وە دەنگ
ئێد موات وە سۆز زایڵەی صەد ڕەنگ : (٢٠)
ناکام أیام کامەرانیم ڕۆ
بەر نەوەردەی باغ نەوجوانیم ڕۆ (٢١)

---

(١٧) نوطق : دەنگ . غارەت : تالان . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوە بە دوو شیعری پاشەوە .

(١٨) بی شو : لە ئەندازە دەرچوو . یە : ئەمە .

(١٩) باوەرین : بینین . واتە : کە نامەکەت هات دەستەو داوێنی زمانە بووم کە خەم لالی کردبوو ، وە لالامەوە لە خەیالم کە خەم بە تالان بردبووی . پیم وتن نامەردینە ئیستە من وادەی زاری‌و شینی بی ئەندازەمە . وە تا ئیستە هیچ کوسم نەکەوتووە ئەمە یەکەم جارە کوسم بکەوی . کەواتە ئیتر ئیوە خوتانتان بو کەی هەڵگرتووە ، با هەرکاممان لە لایەکەوە دەنگیك دەربینین لە سازی شیوەن‌و زاری .

(٢٠) موات : ئەی‌وت . واتە : خەیالم خەفەتبار بوو هیچی پی نەوترا . بەلام نوتقم هاتە دەنگ‌و بە سوزیکی صەد جوری ئەم لاواندنەوەی خوارەوەی وت .

(٢١) أیام : روژان . بەر نەوەردە : بەر نەخواردوو . واتە : ئای . بە روژی کامەرانی نەگەیشتووەکەم رو .. ئای : بەری درەختی جوانی نەخواردووەکەم رو ..

شاب شێخ عەشق یەکتای فەردم ڕۆ
وە ناکام مەردەی دڵ پڕ دەردم ڕۆ (٢٢)
کەنگەرەی ئەیوان کاخ دینم ڕۆ
تورەی لای تەڵای ڕای یەقینم ڕۆ (٢٣)
حەللال عوقدەی ڕاگەی شەرعم ڕۆ
ڕەهنومای طەریق جادەی وەرعم ڕۆ (٢٤)
کێ نە تەفاسیر قورئان بدۆ دەم
کێ بۆ ئەحادیث ڕەسوول کەرۆ جەم
کێ وە (صرف) و (نحو) خاتر کەرۆ مەحو
کێ وادەی طاعەت دەم بدۆ نە صەحو (٢٥)

---

(٢٢) شاب : لاو . ناکام : نا وەخت . واتە : ئای ، لاوە بی هاوتاکەم رو که لە عەشقی خوادا پیر بووبوو ..

(٢٣) کەنگەرە : هیلالی . کاخ : کوشك . تورە : موری شاهانە کە لە سەر لیرەی عوسمانی لی ئەدرا . واتە : ئای ، هیلالییەکەی هەیوانی کوشکی دینم رو .. ئای ، مورەکەی سەر لیرەی ری‌ی خوا ناسینم رو ..

(٢٤) حەللال عوقدە : گری‌کەرەوە . وەرع : خو لە گوناە پاراستن .

(٢٥) صەحو : هوشیاری . مەولەوی لەم شیعرەوە بە پی‌ی پلەکانی خویندنی فەقی ناوی هەندی لەو عیلمانەو لەو کتیبانە دینی کە لە حوجرەدا ئەخوینرین ، بو پیشاندانی پایەی زانستی شیخی کوچ کردوو . واتە : ئیتر کی بی دلی خوی بفەوتینی بە خەریك بوونی (صەرف) و (نەحو)ەوە ، وە کی لە وەختی خوا پەرستی‌دا ئاگای لە خوی بی‌و دەم لە هوشیاری بدا . مەولەوی بویە شانازی بەم سیفەتەی شیخی کوچ کردووەوە ئەکا ، چونکە هەندی لەوانەی کە ئیدیعای پایەی بلند ئەکەن لە خوا ناسینا ، جاروبار لە کاتی عیبادەتا ئەکەونە (شطحات) وتن کە لە نیوانی زانایانی دینا گفتوگویەکی زوری لە سەر پەیدا بووە ئاخو حوکمی چی‌یە .

هەنی کێ (آداب) وە ئاداب وانۆ
کێ عیلم (منطق) جە منطق زانۆ (٢٦)
(مطول) پەی کێ طوول دۆ عیبارەت
با (مختصر) بۆ وە بێ ئیشارەت (٢٧)
کێ وە قووەی عیلم زەکای حەق بینی
دەم بدۆ نە کونە عیلم (چەقمینی) (٢٨)
فەقێ بێ تەدریس ، مەدرەسە بێ زەوق
مزگی بێ ئیمام ، جەماعەت بێ شەوق
عالمان بێ فکر ، شاعیران ماتەم
نازك خەیالآن غەرق دەریای خەم

---

(٢٦) هەنی : ئیتر . آداب : عیلمیکە باسی شیوەی موناقەشە کردن ئەکا . ئاداب : ئوسوول . وانو : بخوینی . منطق : عیلمیکە ئامانجی جوی کردنەوەی بیری راستە لە بیری چەوت . منطق (ی دووهەم) : قسە . زانو : بزانی . واتە : ئیتر کی بی بە پی‌ی ئوسوول عیلمی ئاداب بخوینی‌و لە قسەی خەلکا عیلمی منطق بزانی‌و راست‌و چەوتیان لە یەك بکاتەوە .

(٢٧) مطول : کتیبیکی گەورەیە لە عیلمی بەلاغەدا شەرحی (تلخیص المعانی)یە مەلای زورزان ئەیلیتەوەو نەقی‌ی زیرەك ئەی‌خوینی . دو : بدا . واتە : ئیتر کتیبی مطول بو کام زانا دریژە بدا بە جوملەکانی . دەسا مادەم ئەو نەما با کورت بیتەوەو ئیشارەتی تیا نەبی بو سەرچاوە زانیاری‌یەکان . وشەی (مختصر) ئیشارەتە بو شەرحیکی تری کورتی تلخیص المعانی کە مەلاکانی پلەی دووهەم ئەیلینەوەو فەقی‌ی پلەی دووهەم ئەی‌خوینی .

(٢٨) زەکا : ذکاء ، زیرەکی . کنە : ماهیت ، چی‌یەتی . چەقمینی : کتیبیکە لە عیلمی فەلەکیاتدا فاضلی رومی نووسیویە . واتە : کی بی بە هیزی زیرەکی‌ی حەق بینین چەقمینی بزانی‌و بزانی فەلەکیات لە راستیدا چی‌یە .

میرزام چون بێ وەخت وە ناکام دڵ
وەر جە من تەشریف بەردی وە تۆی گڵ
شاد بی وە حووران خاصەی جینانی
تەمەنای وێت بی لەقای سوبحانی (۲۹)
مەنزڵ موبارەك ، بێ هەمتات یار بۆ
شەفا خوات ڕەسوول خاصەی موختار بۆ (۳۰)
بێ زەحمەت جە هەول مەحشەر ئازاد بی
وە لوطف ئێزەد ڕەحمانی شاد بی

— ۲ — (۱)

سەرشار صەهبای بەزم موناجات
مەلجەی ئیلتیجای ئەرباب حاجات (۲)
جای ڕجای جەرگەی پادشاو دەروێش
بارەگاو پەنا پەی بێگانەو خوێش (۳)

---

(۲۹) حووران : حوری‌یەکان . جینان : بەهەشت . ئەم شیعرە شیعری پیشوو تەواو ئەکا . واتە خوا شادت بکا بە حوری‌یە تایبەتی‌یەکانی بەهەشت ، تو خوت حەزت ئەکرد بە حزووری خوا بگەی .

(۳۰) بی هەمتا : مەبەس خوای گەورەیە . شەفاخوا : شەفاعەتکەر .

— ۲ —

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەی لە سەر قەبری (باوە یادگار) وتووە کە یەکیکە لە ئیمامزادەکان .

(۲) موناجات : پارانەوە . مەلجە : ملجأ ، پەنا پی براو .

(۳) جا : جی . جەرگە : کور ، تاقم . پەی : بو .

ئاهووی خوتەنیی فەیض ئیلاهی
نافەی ناف ڕاهی جە مەهـ تا ماهی (٤)
شکۆفەی وەش‌بۆی ڕەیحانەی ڕەسوول
نەوباوەی نەمام طیبەی (بەتوول) (٥)
سەرو سایەدار نیشاندەی وەلی
یەعنی یادگار (مرتضی عەلی) (٦)
وە ڕەوضەتانا هەر نوور واران بۆ
تا دەفع ظولمەت دیدەی یاران بۆ (٧)

---

(٤) خوتەن : ناوچەیەکە لە تورکستان بە ئاسکی میسک هەڵگر ناوبانگی دەرکردووە . ناف : ناوك . راهی : ناو دەرکردوو . واتە : ئەی ئاسکەکەی خوتەن — مەبەس لیی فەیزو بەرەکەتی خوایە — کە ناوبانگی بونی خوشی میسکی ژیر ناوکت لە ئاسمانەوە تا بنی ئەرزی گرتووەتەوە .

(٥) شکوفە : گوپکەی تازە دەرچووی درەخت . نەوباوە : خەلفی نوی . طیبە : پاك . بەتوول : ئافرەتیکە حەیزی پیا نەیەت ؛ لەقەبی حەزرەتی فاطمەی کچی پیغەمبەرە دروودی خوای لە سەر بی . واتە : ئەی گوپکەی بون خوشی ریحانەی پیغەمبەر ، وە ئەی تازە خەلفی درەختی پاکی حەزرەتی فاطمە . مەولەوی دانانی سیفەتی (طیبە)ی بو (نەمام) لە ئایەتی (کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء) وەرگرتووە .

(٦) سایە : سیبەر . نیشاندە : دەس‌نیژ . وەلی : دوست ؛ مەبەس لیی حەزرەتی عەلی‌یە ، کە لەقەبی (ولی الله)یە . لە وشەی (یادگار)دا بە پیی عیلمی بەدیع (تەوریە) هەیە ، چونکە مەعنای نزیکی مەبەس نی‌یە کە ئەوەتە لە گەل (باوە یادگار) قسە ئەکا ؛ بەلکو مەبەس (یادگار)ی بە مەعنا (بیر خەرەوە) یە .

(٧) رەوضە : قەبر . واران : باران . لەم شیعرەوە وادەرئەکەوی کە مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەردەمی کویریدا وتووە .

هەوای سایەتان هەر مەمدوود مانۆ
سەبوون بوردەی جورم نەك زەرەر سانۆ (٨)
نا پوختەکاریو شەرمەساریی من
خەجڵەت غەفڵەت گوناەکاریی من
کەفتەن وە هەمدا یەند زۆر ئاوەردەن
ڕووی ڕجام وە پای بارەگات کەردەن
تۆ چون جە ئەولاد ئەمجاد مەولای (٩)
پەی ڕجا وە جا ، پەی هیممەت ئەولای
زاریو زگاریو زوێری کەردم
وە بارگەی پاکت پەنا ئاوەردم
ئامام سەر نییام وە بارەگاوە
غەریو ، موو سفید وە ڕووی سیاوە (١٠)
تەن مەعصیەتبار ، دەروون پڕ جە دەرد
دیدە تەڕ ، لەب خوشك ، دڵگەرم ، نەفەس سەرد

---

(٨) مەمدوود : دریژ . مانو : بمینیتەوە . سەبوون بوردە : ئەوەی بای سەبوون بردبیتی . سەبوون بایەکی گەرمە لە هەرکەس بدا ئەیپرووکینی . جورم : گوناە . سانو : بینی . واتە : یا خوا هەوای سایەتان هەر فراوان بی بو ئەوەی سـەبوون بردووانی گوناە لـە بەریا بحەسینەوەو زەرەر نەیەنن .

(٩) ئەمجاد : جەمعی مەجیدە بە مەعنا خاوەن شکو . مەولا : مەبەس حەزرەتی عەلییە چونکە لە حەدیثا وتراوە (من کنت مولاه ، فهذا علی مولاه) واتە هەرکەس من گەورەی بم ئەبی عەلییش گەورەی بی . وە جی : بە جی . ئەولا : اولی ، شایانتر .

(١٠) سەر نییام : سەرم نا . غەریو : غەریب .

های چەند پلەی سەخت ها نە ڕێمەدا
جە ڕووی ئیلتیفات بدیە پێمەدا (١١)
بەڵکم جە ڕووی ئەو ئیلتیفاتەوە
مەولام حازر بۆ وە نەجاتەوە
دەس شای مەردان مەدەدکارم بۆ
پلە ئەو پلە ئەو دەس‌وارم بۆ (١٢)
مەعصیەت نی‌یەن چون هیچ صەدمەتێ
خەیلێ مەلوولم ، یا پیر هیممەتێ (١٣)
هیممەتت باعیث ڕستگاری بۆ
یار بۆ ، دیار بۆ ، یادگاری بۆ (١٤)

ـ ٣ ـ (١)

ساقی ئاوەردەو گرد کیاستێنین
وریا بەردێنو کردە ئاستێنین (٢)

---

(١١) ریمەدا : ریم‌دا . بدیە : بروانە . پیمەدا : پیم‌دا .

(١٢) مەدەدکار : یارمەتی‌دەر . دەس‌وار : وەك دەس . واتە : بەلکو دەسی شای مەردان کە حەزرەتی عەلی‌یە ، یارمەتیم بداو لە پلەکانی ریگە سەختەکەما وەك دەستم وابی بوم‌و سەرم خاتە سەر .

(١٣) صەدمەت : مەینەت . واتە : بویە ئەپاریمەوە چونکە گوناە وەنە هیچ مەینەتیکی‌تر وانی‌یە .

(١٤) یادگاری : بو یادگار بشی ، وە لەوانە بی کە لە پیاویکی گەوردی وەك (باوە یادگار) بوەشیتەوە .

ـ ٣ ـ

(١) مەولەوی لەم قەسیدەدا گلەیی لە بی‌وەفایي دنیا ئەکا .

(٢) کیاستین : رەوانەکراو . وریا : خوراو . بەردی : بردوو . ئاستین : بەجی هیل . واتە : کاکەی ساقی ئیمە بە زور هینراوینە ئەم دنیا ، وە لی‌یەوە رەوانە ئەکریین ، چیمان خواردبی هەر ئەوەمان دەس‌کەوتووەو بردوومانە بو خومان ، چیشمان دروست کردبی لە پاشمان بەجی‌ئەمینی بو نەوەو میرات‌گر .

حاڵ ماضی ئاسا ها نە گوزەردا
مقیم مسافر ڕەنگ نە سەفەردا (٣)
کاروان سەرای کۆن دەور دنیای دوون
جە بارگەی یاران وە چۆڵ مەوینوون (٤)
قافڵە کۆچ کەردەن ، بەرزەن دەنگ زەنگ
وڕان حوجرەی خان وجوود سەنگ بە سەنگ (٥)
هۆسای تای شاوڵ دانش وە مشتی
بەناباشیی بورج دیواران گشتی (٦)
قەدەم ڕەنجەکەر وە لای کارەوە
بنچینەم وە تەرح مەی هۆردارەوە (٧)

---

(٣) ماضی : رابوردوو . مقیم : نیشتەجی . واتە : ئیستامان بە ریوەیە تیئەپەری وەك لەمەوپیشمان تیپەری ، نیشتەجییشمان وەك سەفەری وایە چونکە هەر دەقیقەیەك لە ژیانمان بروا نزیك ئەبینەوە لە روژی مەرگ .

(٤) دوون : بیقابیلەت . واتە : ئەبینم ئەم دنیایە کە وەك کاروان سەرایەکی بیقابیلەت وایە ، بارو بارگەی یارانی تیا نەماوە چونکە رویشتوون‌و مردوون .

(٥) وران : رووخاوە . سەنگ : بەرد . واتە : کاروانی یاران کوچی کردووەو دەنگی زەنگی بەرز بووەتەوەو حوجرەی خانی لەشمان بەرد بە بەردی رووخاوە .

(٦) هوسا : وەستا . شاول : ئاسنیکی سە سووچە وەستا بەنا لە سەر دیوارەوە بە پەتیکەوە شوری ئەکاتە خوار بو ئەوەی راستی‌و چەوتیی دیوارەکەی بو دەرکەوی . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە .

(٧) رەنجەکەر : ئەزیەت بدە . هوردارەوە : هەلدەرەوە . واتە : ئەی وەستا بەنا کە تالی شاولی خوا ناسینت بە دەستەوەیە ، وە باش وەستای بەرز کردنەوەی هەموو دیواریکی ، زەحمەت بکیشە تەشریف بینە بو سەر ئیش ، وە بە مەی رەنگی خانووەکەم بریژەو بنچینەکەی دیاری بکە .

عەمارەتێوەن بیناش باقی بۆ
ئاو مەی ، خاك دوردی ، بەناش ساقی بۆ (٨)

— ٤ — (١)

سەر حەڵقەی فیرقەی نازك خەیاڵان
دێباچەی کیتاب صاحێب کەماڵان (٢)
جیلوەی جەلای دۆس تەدریج پەی یاران
مبۆ ، تا وە قەدر تاقەت بویاران (٣)
گا وە تبسم بەیضا بێزەوە
گا وە تکلم شەهد ئامێزەوە (٤)

---

(٨) واتە : چونکە تەنها ئەو کوشکە ناروخیَ و ئەمینیتەوە کە مەی کرابێ بە ئاوی قورگرتنەوە بوی ، وە خەڵتەی شەرابی بو کرابێ بە قور . وە مەیگێر بیناکەی دروست بکا .

— ٤ —

(١) مەولەی ئەم شیعرانەی لە وەلامی دوستیکیا وتووە گلەیی لەوە کردبوو کە مورشیدەکەی زور تەئثیری تی ناکا . ئەمیش هوی ئەو کەمە تەئثیری یەی بو روون ئەکاتەوە .

(٢) سەرحەلقە : لە تەریقەتی نەقشبەندی دا ئوسوولە سوفی یەکان حەلقە ئەبەستن بو (خەتم) ، ئەو کەسەی کە دوعا تایبەتی یەکانی خەتمەکە ئەخوینی پی ی ئەلین (سەرحەلقە) . دیباچە : سەرەتای کتیب .

(٣) بویاران : رابویرن . واتە : بویە تەئثیری پیر کەم کەم دەرئەکەوی بو مریدان ، تا ئەوانیش ئەوەندەی توانای خویان وەرگرن .

(٤) گا : گاه ، جارجار . تبسم : زەردەخەنە . بەیضابیز : سپی لەبەر چاوخەر . شەهدئامیز : تیکەل بە هەنگوین .

تبسم وه ناز ظولمەت زەداوە
تكلم وه ڕاز وەحشەت فزاوە (٥)
ئەر دەس پەی نیقاب تەمام بەردەوە
جه ڕوخسارەی وێش پەردەش دڕدەوە (٦)
فەنا پەی عالەم پا منیۆ ئەو پێش
باقی ئەو مبۆ ، وێش ممانۆ ، وێش (٧)

— ٥ —

سەرلەتەرەی خەم خول ئاوەردەوە
تای کرژ مەینەت دووباد کەردەوە (١)
مقدمەی خەم تاڵی مەزاقەن
دەك وه خەیر نەیۆ وادەی فیراقەن (٢)

---

(٥) زەدا : لابەرو پاككەرەوە . فزا : زیادكەر . واتە : زەردەخەنەكەی لەگەل نازیكی وادا ئەبی كە تاریكی برەوینیتەوە ، وە قسە كردنەكەی بە شتی وا ئەبی كە دەردی دووری زورتر بچەژینی بە دلی دلدار بە عادەتی یارانی بی باك ، یان زورتری دوور خاتەوە لە بیگانە .

(٦) نیقاب : پەچە . دردەوە : دادری . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(٧) ممانو : ئەمینیتەوە . واتە : ئەگینا ئەگەر ئەو دوستە بە یەكجاری پەردە لە رووی خوی هەلمالی‌و خوی دەرخا بو مرید ، هەموو عالەم ئەفەوتینی‌و تەنها خوی ئەمینیتەوەو بەس .

— ٥ —

(١) سەرلەتەرد : سەردتەشی . كرژ : بادراو . دووباد : دووبارە بادراو . واتە : سەردتەشی‌ی خەم‌و مەینەت كەوتەوە خول خواردن‌و تالی بادراوی مەینەتی جاریكی تریش بادایەوە .

(٢) مقدمە : نیشانەو سەرەتا . نەیو : نەیەت . واتە : نیشانەی ئەوەش كە سەردتەشی‌ی خەم كەوتووەتەوە خول خواردن‌و سەرەتای خەم دەركەوتووە، ئەوەتە كە دەمم تالە ؛ دەك سا خوا بە خیری نەهینی وا دیارە وادەی جیا بوونەوەمە لە دوستان .

ـ ٦ ـ

سەر وە بان عەین عەینم خەم وەردەن
هوون چون چەشمەی عەین نە عەین سەر کەردەن (١)
یە ند دەردو ئاهم عەین کەردەن بێ نوور
وەختەن هەشت کەم بۆ نە پەنجەی مەشهوور (٢)

ـ ٧ ـ

سیاییم ئاوەرد ، سفیدیم پێ ڕەشت
هەفتم کەردەوە ، گرێم دا لە هەشت (١)

ـ ٨ ـ

سفیدیم ئاوەرد ، سیاییم پێ ڕەشت
هەفتم کەردەوە ، ڕوو نیام لە هەشت (١)

ـ ٦ ـ

(١) عەین (ی یەکەم) : خوی ـ نەفس ـ . عەین (ی دووهەم) : ئەژنو . عەین (ی سەهەم) : ئاو . عەین (ی چواردم) : چاو . واتە : سەرم دانەویوە بە سەر ئەژنوم خوی‌دا ؛ وە خوین وەك سەرچاوەی ئاو لە چاوەکانمەوە سەری کردووە .

(٢) واتە : داخ‌و دەرد بە ئەندازەیەك ڕووناکی‌ی چاومی کەم کردووە . لەوانەیە ڕوژی ڕووناکم لی ببی بە شەو ؛ وە هەشت رکاتی نویژی نیوەڕوو عەسر نەمینی لە ناو پینج فەرزەدا ، چونکە بە شەوا تەنیا نویژی مەغریب‌و عیشاو بەیانی هەیە ، ئەو دوو نویژەکە هی ڕوژن ؛ کە ڕوژ نەما خو دیارە وەختەکەیان ناگویزریتەوە بو شەو .

ـ ٧ ـ

(١) واتە : ڕەشی‌ی گوناهم هیناو دەفتەری سپی‌و پاکی کردەوەی خومم پی ڕەش کردەوەو ، حەوت دەرگاکەی دوزەخم کردەوە بو خوم‌و هەشت دەرگاکەی بەهەشتم لە رووی خوما داخست .

ـ ٨ ـ

(١) واتە : ڕەنگی سپیم هیناو مووە ڕەشەکانی خومم پی سپی کردە دەرگای گری‌ی حەوتەمی عومرم کردەوەو ڕووم کردە گری‌ی هەشتەم .

— ٩ — (١)

سازش نه مابەین ئارو پووش کەمەن
وەر نه هانامەن نەفەس یەك دەمەن (٢)

— ١٠ —

سەنگی سەنگو خاك نه سەر دۆشم بۆ
مەر ئەوسا مەیلت فەرامۆشم بۆ (١)

— ٩ —

(١) جاریکیان دوستیك به مەولەویی وتووه که فوویەك له ئاگر بکا ؛ ئەویش بەم شیعره وەرامی داوەتەوه .

(٢) سازش : گونجان . واته : من لەشم وشك بووەتەوه وەك پووش‌و دەروونیشم وەك ئاگر گەرمه ؛ ئەگەر فوو بکەم خوم گرم تی ئەچی ؛ چونکه ئاگرو پووش پیکەوه نایان‌کری ؛ ئەگەر وا نەبوایه بوچی فووم نەئەکرد ؛ فوو کردن هەناسەیەکی تی ئەچی .

— ١٠ —

(١) سەنگی : قورسایی . دوش : کول . واته : مەگەر کاتیك له بیرم بچیتەوه که قورسایی بەردو خولی قەبر بنیشیته سەر کولم .

ٹیپی شیں

— ١ — (١)

شێخ دەوڵەمەند بەهرەی سەرمەدی
یاگەی حەقیقەت جیلوەی ئەحمەدی (٢)
جە شەو هەوارگەی فەنا ویەردە
پای هەردەی بەقا یاتاغگە کەردە (٣)
متصف بە وەصف شأنی‌و صفاتی
مشرف بە فەیض تجلای ذاتی (٤)
خەلیفەی صەدای (أدن) شنەفتە
بەڵەد نە سارای ئەطوار هەفتە (٥)

— ١ —

(١) مەولەی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی نامەیەکی شیخی سراج‌الدینا وتووە کە گلەیي کردبوو لی‌ی بوچی نامەی بو نانووسی .

(٢) بەهرە : خوا داو . سەرمەدی : نەبراوە . واتە : ئەی شیخی کە لە بەش‌و بەهرەی نەبراوەدا دەولەمەندی ، وە جیگای دەرکەوتنی نووری راستەقینەی پیغەمبەری .

(٣) شەو هەوارگە : ئەو شوینانەی کە کوچەری بە ناچاری ئەیکەن بە مەنزل . یاتاغگە : جیگای یاتاغ . واتە ئەی شیخی کە عالەمی فەوتانت بەجی‌هیشتووەو لە عالەمی مانەوەی هەمیشەیي‌دا جیگات گرتووە .

(٤) واتە : ئەی شیخی کە ئەوصافی فیعلی‌و ذاتیت هەیە ، وە بەرەکەتی دەرکەوتنی نووری ذاتی خوا لی‌ی‌داوی . ئەوصافي فیعلی ئەو صیفەتانەن کە مەعنای کردن بگەیەنن وەك ری پیشان دان‌و یارمەتی دان ، ئەوصافی ذاتی‌یش ئەو صیفەتانەن کە لە شەخس خوی‌دا هەن ، وە لەو لا نادەن وەك زانین‌و توانا .

(٥) أدن : نزیك بەرەوە . مەبەس لەوەیە کە خوا لە شەوی میعراجا بە پیغەمبەری فەرمووە لی‌ی نزیك ببیتەوە . ئەطوار هەفتە : حەوت حالەکە . ئەهلی تصوف ئەلین مرید ئەبی بە حەوت حالدا تی‌بپەری تا ببی بە مورشیدی کامل ، حەوت حالەکەش ئەمانەیە : تەصفیەی روح ، تەصفیەی قەلب ، سر ، خەفی ، ئەخفا ، نەفس ، طەبیعەت . واتە : ئەی شیخی کە جی‌نشینی ئەو پیغەمبەرەی کە بانگی (نزیك بەرەوە)ی بیستووە لە خوا ، وە لە مەیدانی ئەو حەوت حالەدا شارەزای کە بە سەر مریدا تی‌ئەپەری .

واسیطەی ڕاگەی بەین عیلمو عەین
صاحیب جناحین یەعنی ذی النورین (٦)
پیر پاك جە گەرد خاك ناسووتی
مەنزڵگەی سەربەرز سەر مەلەكووتی (٧)
دڵ وە نەوای بەزم جەبەرووت ئاوا
سێراو سەراو لاهووتی ماوا (٨)
(جسما لدینا ، روحا لدیه)
دائیرەی تەمام (منه الیه) (٩)
بێ تەلوین نە سای تەمكیندا مەكین
(روح الله روحه آمین) (١٠)

---

(٦) واتە : بو خوا ناسین دوو ریگا هەیە ، ریگای زانست كە هی زانایانە ؛ وە ریگای لە حەقیقەت گەیشتن كە هی ئەهلی تصوفە ؛ وە بە هوی تووە ریگای یەكەمیان ئەبەسری بـە ریگای دووهەمەوە ؛ وە زانایان شـاردزای ریگای دووهەمیش ئەبن ، وە تو خاوەنی دوو بالی كە عیلمی ظاهیرو باطینە . مەولەوی نەزاكەتیكی جوانی كردووە لە دانانی صیفەتی (ذی النورین) دا كە لەقەبی حەزرەتی عثمانی خەلیفەی سەهەمە بو شیخی سراج الدین كە ئەویش ناوی (عثمان) بووە .

(٧) ناسووت : جیهانی ئادەمیزاد . مەلەكووت : جیهانی مەلائیكەتان . واتە : ئەی شیخی كە گەردو خولی جیهانی ئادەمیزادت پیوە نەماوە ، وە لە سەرووی جیهانی مەلائیكەتانەوە جیگات بو خوت دروست كردووە .

(٨) نەوا : ئاوازە . جەبەرووت : هیزی خوا . سیراو : تیراو . لاهووت : خوایي . واتە : ئەی شیخی كە دلت بە ئاوازەی بەزمی تەءثیری خوا ئاوەدانە ؛ وە كانیاوی نەرمانی خوات كردووە بە جیگەی خوتو لیی تیراو بووی .

(٩) واتە : ئەی شیخی كە بە لەش لای ئیمەو بە دل لای خوای ؛ وە دائیرەی مەعنەویات لە خوتەوە دەس پی ئەكاو لە خوتا دوایي دی .

(١٠) تەلوین : رەنگكردن ، مەبەس گورینی وەزعە . تەمكین : جیگرتن . مەكین : جیگرتوو . واتە : ئەی شیخی كە لە سیبەری دامەزراوی‌و نەگورانی وەزعدا جیگات گرتووە ، خوا گیانت تواناترو بەهیزتر كات .

نامەی ڕۆح ئەفزای شیرینت یاوا
دڵ وە مەردومەك دوو دیدەش ساوا (١١)
تۆی دەروون وە نوور صەفا دا پەرداخ
بۆی ئاشناییم دا نە ڕووی دەماخ (١٢)
دەرگای حوقەی لاڵ دانەت شکاوان
جە ڕووی لوطفەوە ئینەت فەرماوان : (١٣)
یا کاغەز بڕیان ، یا مەلا مەردەن
یا خۆ عارتەن دۆس وە یاد کەردەن
غەمگین مەنیشە غەم بدەر وە باد
فەڵەك نمازۆ کەس وە خاطر شاد (١٤)
ئەوەڵ من کێنان ، وجوودم جە کۆن
واچوون دۆسەنان شەرت قەبووڵ تۆن (١٥)

---

(١١) مەردومەك : بیبیلەی چاو . واتـە : نامە گیان بەهیزکەرەکەت گەیشت ، دلم هینای بە بیبیلەی چاوەکانیا .

(١٢) واتە : بە تیشکی خوشی ناوی دلی بووژاندمەوەو بونی ئاشنایي کرد بە لووتما .

(١٣) حوقە : سندووق . لال : لەعل . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوە .

(١٤) واتە : دەرگای سندووقی دەنکە لەعلت شکاندووە کە لە رووی لوتفەوە فەرمووتە یا کاغەز براوە تا لی‌ی بنووسی بوم ، یا مەلا مردووە تا بینووسی ، یا عەیبت لی دی یادی دوستانت بکەیتەوە ؟ وە فەرمووتە بـە خەفەتباری دامەنیشەو خەمت بدە بە با ، چونکە فەلەك کەس بە دلشادی ناهیلیتەوە .

(١٥) کینان : کیم . کون : کوی‌یە . واچوو : بلیم . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

ئەر وە بێگانە وەر خوێشم زانی
تۆ حەساوەنی وە هەر چیم وانی (١٦)
دووەم ، چون کەسێ گەدایي کێش بۆ
یاد تواضع خەصڵەت وێش بۆ (١٧)
ئەر بارۆ نە دڵ تواضع کەردەن
هەر عادەت وێش وە جا ئاوەردەن (١٨)
بەڵام هەر کەسێ شێخی میسالەن
عادەت ئیستیغناو شێوەش جەلالەن (١٩)
ئەر جار جارێ نام چون منێ بەرۆ
خرق العادەتێ ظاهیر مەکەرۆ (٢٠)

---

(١٦) زانی : بزانی . حەساودنی : حسیبی . وانی : بخوێنیتەوە . مەولەوی بەم شیعرانە وەلامی گلەیي شیخ ئەداتەوەو ئەلی : یەکەم من چیم تا بلیم دوستی تومو نامەت بو بنووسم ، شەرت ئەوەیە تو بە دوستی خوتم پەسەند کەی ، چونکە هەر تو حسیبی بە دوستم دانیی یا بە بیگانە .

(١٧) کیش : پەیرەو . تواضع : خو بە کەم دانان . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایيیەوە .

(١٨) بارو : بینی . واتە : دووهەم ، ئەگەر هەژاریکی وەك منی خو بە کەم زانیو بییەوی نامە بنووسیو خوی بە کەم بداتە قەلەم ، ئەوە شتیکی سەیری نەکردووە ، چونکە رەوشتی خوی هیناوەتە دی .

(١٩) شیخی : شیخەکەی من . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشـــەوە .

(٢٠) بەرو : ببا . خرق العادة : شتی لە عادەت بە ددر . واتە : بەلام هەرکەس وەك شیخەکەی من وابیو بی ئیحتیاج بی لە خەلكو خوی نەداتە قەرەیان ، ئەگەر جار جاری ناوی یەکیکی وەك منی بیر بکەویتەوەو نامەیەکم بو بنووسی ، ئەوە شتیکی کردووە لە دەسی کەس نەیەت .

ئەر ڕاضیت وە یاد خەستەی دڵگیری
یا شێخ تۆ دایم نەقش ضەمیری (٢١)
چ حاجەتەن دەس پەی قەڵەم بەروون
یادم نمەشی چەنیت یاد کەروون (٢٢)
پەی کەسێ خاسەن نامەی جە حوب کەیل
تازە بسانۆ وضوو جە جۆی مەیل (٢٣)
خۆ من هەر جە زوو وە مەیلت مەستم
هەر جان فیداکەی ڕۆکەی (ألست)م (٢٤)
سێیەم ، خەمگینیم جە دەس خەجڵەتەن
خەجڵەتم جە دەس سەختیی غەفڵەتەن (٢٥)
یاران وێنەی صاف مەی ، وە کامەوە
ویەردەن ، چون دورد هەر من مامەوە (٢٦)

---

(٢١) ضەمیر : دل . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٢٢) نمەشی : ناچیت . چەنیت : چونت . واتە : یاشیخ ئەگەر رازیت منی گرفتاری دەردی خەفەتباری یادت بکەمەوە ، ئەوە بزانە کە تو هەمیشە لە دلما نەخش کراویو لە یادم ناچی ، ئیتر هیچ پیویست نییە دەس بەرم بو قەلەم نامەت بو بنووسم .

(٢٣) بسانو : بگری . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری پاشەوەیدایە .

(٢٤) واتە : بو کەسی باشە نامەی پر لە رازی خوشەویستی بنووسی کە تازە لە سەرچاوەی خوشەویستی دەسنویژی گرتبی ، خو من هەر لە کونەوە سەرخوشی خوشەویستیی توم‌و لە ئەزەلەوە گیان فیدام .

(٢٥) واتە : هوی سەهەمی نامە نەنووسینم ئەوەتە لە بەر خەجالەتیی خوم خەفەتبارم‌و توانای نووسینم نییە ، بویەش خەجالەتم چونکە زور بی ئاگام لە خواو لە قەبرو قیامەت .

(٢٦) واتە : یاران وەك شەرابی پاك بەسەرچوون ، هەر من ماومەتەوە وەك خلتەی بنی کوپە .

گیای پەژموردەی تەژنەکەی بێ شۆم
چەمەڕای وارای هەور لوتف تۆم (٢٧)
تۆ دەس وە ڕەشحەی ڕەحمەت پەیاپەی
من وەی پڕ خاوی حەیفەن یە تا کەی (٢٨)
تەنیای حەقیقی نەردێ بشانۆ
من و تۆ جە دەس من و تۆ سانۆ (٢٩)
تۆ بێ تۆ لوطفت پەی من زیاد بۆ
من بێ من ڕۆحم وە خزمەت شاد بۆ (٣٠)

— ٢ —[1]

شەماڵ ئەرجووم هەن هەی وە فیدات بام
وە سەرگەرد باڵ شانای هەوات بام (٢)

---

(٢٧) پەژموردە : سیس بوو . واتە : من وەك گیایەکی سیس بووی لە رادە بەدەر تینووم لی هاتووە ، چاوەروانی بارانی لوتفی توم .

(٢٨) رەشحە : نم . واتە : نمی نەبراوەی رەحمەت بە دەس تووەیەو منیش بەم جورە خەوم لیکەوتووە ، بوچی چەند دلوپیك ناپرژینی لە دەمو چاوم تا هوشم بیتەوە بە خوما ؟

(٢٩) بشانو : بوەشینی . سانو : بسینی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٣٠) واتە : هیوام وایە تەنیای راستەقینە کە خوایە ، زاری هەلدا من و تو لە من — من و تو — تو رزگار بکا ، بەلکو تو هەر لە خوتەوە لوتفت لە گەل من زیاد ببیو منیش بە بی ئاگای خوم روحم بگاتە خزمەتت .

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو دوستیکی نووسیوە کە ناوی (مەلا خەیال) بووەو لە (پاوە) دانیشتووە .

(٢) ئەرجوو : تکا . بال شانا : بال راوەشاندن . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوەی پیکەوە دی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (هەی) نووسراوە (خیز) بەمەعنا (هەلسە) .

جەستە خەستەی خار خەم خەڵاتەنان
بەیدا پێو گێڵ دوور وڵاتەنان (٣)
شاخو داخو زاخ چۆڵو هۆڵو کاو
سەر بەردو سەر هەرد ساراو سەر سەراو (٤)
طەی کەر وە پڕتاو مدرات نەبۆ
چون دووی هەناسەم شەوان تا بە ڕۆ (٥)
سەر بەرکەر نە سەر کۆی ئاتەشگاوە
بدیە وە مەسکەن (خانەگا) و (پاوە) (٦)
زار زارو خاس خاس وە زار بناڵە
جا گێر نە سەر ئەوج قولەی (قەزاڵە) (٧)

---

(٣) گیل : گەشت . خەم خەلاتەنان : خەمم بە خەلات دراوەتی . لە هەندی نوسخەدا نووسراوە (هەردە پیوگیل ..) وە لە هەندیکی ترا نووسراوە (بادە پیو گیل) .

(٤) زاخ : وردە بەردی لیژایی شاخەکان . کاو : بەرزایی .

(٥) پرتاو : پەلە . مدرا : وەستان . دوو : دووکەل . واتە : شەمال بە قوربانی خوتو بال وەشاندنت بم بە ئاسمانەوە ، لەشم بە درکو دالی دووری بریندار بووەو خەمو خەفەت بووە بە خەلاتمو دەشتی دوور ولاتان ئەپیوم ، تکام وایە تو بە پەلە هەلکەی ، وە وەك دووکەلی هەناسەم چون گەیشتووەتە هەموو لایەك توش بە شەوو بە روژ نەوەستی هەموو لایەکم بو بگەرییت .

(٦) ئاتەشگا : شاخیکە لە نزیکی پاوەوە . بدیە : بروانە . خانەگا : دییەکە لە نزیکی پاوە لە هەورامانی لهون . مەعنای ئەم شیعرەو چوار شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) قەزالە : شاخیکە کەوتووەتە پشتی خانەگاوە ، تاقی کراوەتەوە هەروەختی بای ببی ئەیگا بە هەورو بارانی لی ئەباری .

تا جه هەر کۆ بۆ تەمان موان جەم
نەو جەمدا زاری مەکەران وە چەم (۸)
سا ماچان یاران ئینە چێش بی‌یەن
(قەزاڵە) ناڵاش چون جاران نی‌یەن
یەکسان دڵ بەی ڕەنگ پەرێشان جەستەن
هەر کۆ هەن نەشئەی مەعدوومی‌ی خەستەن (۹)
ئانا جە گرۆی جەرگەی هام سەران
(خەیاڵ) گرۆی دانەی دڵبەران (۱۰)
چ خێرەن نامەرد مەر نمەزانی
وە لای وێتەوە تۆی دۆس گیانی (۱۱)

---

(۸) موان : ئەبن . مەکەران : ئەکەن . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (تا جە هەر کو بو) نووسراوە (تا جە سەر هەر کو) واتە تا لە سەر هەر کیویکەوە .

(۹) یەکسان : یەگجاری . هەر کو هەن : لە هەرکوی بی . واتە : لە سەر شاخی ئاتەشگاوە سەر دەربینەو سەیریکی خانەگاو پاوە بکەو لووتکەی قەزالە بکە بە جی‌ی خوتو بە عاجزی‌یەوە دەس‌کە بە نالینیکی بە سوز ، جا لە هەر کیویکدا تەم هەبی دیتو لەوی کو ئەبنەوەو دەس ئەکەن بە گریان ، دوستانیش ئەلین ئەبی ئەم نالە نالەی قەزالە هی چی بی ، بی‌گومان بونی مەعدوومی‌ی پیوەیە وا یەگجاری دلی بەم جورەی لی‌هاتووەو لەشی‌ی پەریشانە .

(۱۰) گرو (ی یەکەم) : گروە ، کومەل . گرو (ی دووهەم) : لە (گرەویدە)ی فارسی وەرگیراوە ، کەسیکە دلی بەسرابی بە شتیکەوە . واتە : مەلا خەیالي دوستم کە دلی بەسراوە بە دانە خالی دولبەرانەوە ، لە ناو کوری ئەو دوستانەدایە .

(۱۱) نمەزانی : نازانی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

مەعدوومی‌ی خەم کێش خەم زەدەی خەمبار
زەرد دەرد سەخت دووری‌ی باڵای یار
یەن دەرد بێ حەد جە لاش جەم بەستەن
تەصدیع جە گەردەن ئەزراییل وستەن (١٢)
عەلاوە ئەو بار وێش وەنەش بارەن
خصووص جە یاگێش جاکەش دیارەن (١٣)
بەو دەردان سەخت گرد کاری‌یەوە
هەر ئێد مواچۆن وە زاری‌یەوە : (١٤)
دڵ سفتەی بریان زوخاڵی‌یە وێم
خەم‌وە خەم خەیاڵ خەیاڵی‌یە وێم (١٥)

---

(١٢) ئەزراییل : عیزرائیل ، فریشتەی گیان‌کیشان . وستەن : خستووە . واتە : پی‌ی بلی هەی بە نامەردت نەکەن ، ئەوە چیتە ، خو تو لای خوت دوستی گیانی بە گیانی‌ی مەعدوومیت ، ئەوە نازانی ئەو دوستە خەفەتبارە خەم لی‌داوە خەم هەل‌گرتووەت کە بە هوی دەردی دووری‌یەوە زەرد هەل‌گەراوە ، ئەوەندەی مەینەت بە سەرا کەوتووە پیویستی بەوە نەماوە کە عیزرائیل خوی ماندوو بکا بروا گیانی بکیشی .

(١٣) یاگی : جیگا . واتە : سەرەرای ئەو بارەی سەرشانی ، خویشی لی بووە بە بار ، وە بە تایبەتی وای لی هاتووە ئەگەر سەیری جیگاکەی بکەی خوی نابینی تیایا ، وە تەنها جیگەکەی دیارە .

(١٤) گرد : گشت . مواچون : ئەلی . واتە : بەو هەموو دەردە کاری‌یانەیەوە هەر ئەمە ئەلی بە دەم گریانەوە . وتراوەکەی لە دوو شیعری پاشەوەدا باس کراوە .

(١٥) بریان : گوشتی سوورەوەکراو . زوخالی : خەلووز رەنگ . واتە : ئای لە من کە دلم سووتاوەو وەك گوشتیکی سوورەوەکراوی وام لی هاتووە کە لە سەر ئاگر دانەگیرابی تا سووتابی‌و وەك خەلووزی لی هاتبی .. ئای خەم بە سەر خەما کەوتوو خوم .. ئای هەر تاویك خەیالیك کردوو خوم ..

هەترسوون بمروون جە داخ یاران
هەر بتلوون وە دەرد چون دەردەداران (١٦)

ـ ٣ ـ (١)

شەماڵ ، دارانەن ٠٠ شەماڵ ، دارانەن ٠٠
زەردیی ڕەنگ نە ڕووی وەڵگ دارانەن (٢)
تەمەن ، گەردەلوول ، بادەن ، بارانەن
بێزیای وارگەی سەر کۆسارانەن (٣)
هەوای سیاماڵ وێنەی جارانەن
پەی سەمت زەهاو زەردەو یارانەن (٤)
هەو هەوو بەو بەو تەڵمیت بارانەن
گەرمیی بەزم نەزم سەر هەوارانەن (٥)

---

(١٦) بمروون : بمرم . بتلوون : بتلیمەوە .

ـ ٣ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پاوە وتووە لە کاتی هاتنە خوارەوەی جافدا لە کویستانی (دالەهو)وە بو دەشتی زەهاو .

(٢) وەڵگ : گەڵا . واتە : ئەی شەماڵ سەرە هاتووەتە سەر درەختەکان . وە رەنگی زەرد نیشتووە لە رووی گەڵادارەکان .

(٣) بیزیا : دل لی بیزان . وارگە : هەوار .

(٤) سیامال : دەوار . سەمت : لا . (زەردە) و (یاران) : دوو دێن لە ناوچەی زەهاو . واتە : دیسانەوە وەك جاران دەوارنشینەکان ئارەزووی چوون ئەکەن بو زەهاوو زەردەو یاران .

(٥) هەو هەو : هو هوی خورین لە ولاخ . بەوبەو : وەرە وەرە . واتە : دەنگە دەنگی لـە ولاخ خورینی کوچەرییەکان دیت ، وە ئاهەنگی ئاوازەو گورانیی سەر هەوارەکان گەرمە .

نظارەی ڕای ڕاز شەکەروارانەن
فەصڵ سەیر صەید میرشکارانەن (٦)
چ خێرەن نامەرد مەر جە خاوەنی
بێ خۆف جە لوای ڕای زەهاوەنی (٧)
شۆ وە لای ئەو شۆخ جەمین پەڕەی گوڵ
دەوای دەرد سەخت پەی دەرمان دڵ (٨)
مدیۆ وە فیرقەی زەلیلان خێڵ
دیار نی‌یەن مەعدووم لۆنگ خەم وە پێڵ (٩)
مەپرسۆ حاڵم ، ئێدش دەر جواو
واچە ئەو فەقیر سفتەی دڵ کەواو (١٠)

---

(٦) نظارە : روانین . میرشکار : سەرکردەی تیپی راوچی‌یان ، مەبەس لەو راوچی‌یانەیە کە بە بنەو بارخانەوە ئەچن بو راو . واتە : وادەی بە ریدا لاکردنەوەی جوان چاکانە بو قسە ، وە کاتی تەماشای راوە ئاسکی راوچی‌یە پوشتەو پەرداخەکانە .

(٧) لوا : رویشتن . واتە : هەی شەمالی نامەرد ئەوە چیتە ، خەوت لی‌کەوتووە ، وا هیچ ترسی ئەوەت لە دلدا نی‌یە کە دوست کویستانی بەجی‌هیشتووەو ریگای زەهاوی گرتووەتە بەر .

(٨) شو : برو . دەرمان : تیمارکردن . واتە : برو بو لای ئەو دوستە کە دەرمانی تیمار کردنی هەموو دەردیکی سەختی دلە .

(٩) مدیو : ئەروانی . لونگ : بەرمالە شر . پیل : شان . واتە : کە سەیری تاقمی هەژارانی خیلەکە ئەکا من نابینی کە بەرمالی خەمم کردووەتە شانم .

(١٠) واچە : بلی . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری دواییدا دی .

ئانا دەور مدۆ وە (شاهۆ) کۆوە
وە سزای دووریی دیدار تۆوە (١١)
هەر یەك چەنی یەك وادەشا کەردەن
وادەشان ڕاسەن تا وە ڕۆی مەردەن (١٢)
ئەو ، تا سایەی بەرد ، ئەو ، تا بۆ وە گەرد
ئەو تەمو ئەو خەم ، ئەو سەردی ، ئەو دەرد (١٣)
خۆلاصەی کەلام نوور دیدەی دڵ
شیفای ئێشو نێش زامان پێ حاصڵ (١٤)
سەوزەی حەیاتم ڕستەی وەفای تۆن
ئەر وەفات نەبۆ زیندەگیم جە کۆن (١٥)

---

(١١) واتە : کە ئەحوالی پرسیم وای وەرام بدەرەوە بلی ئەو هەزارە دل وەك کەباب برژاوە ، لە تاو دەردی دووریی تو هەر خول ئەخوا بە دەوری کیوی شاهودا .

(١٢) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٣) واتە : مەعدوومیو شاهو گفتیان کردووە بە یەك ؛ وە ئەو گفتەیان ناشکینن تا ئەم ئەچیتە ژیر سیبەری بەردی ئەلحەدو ئەو لە روژی قیامەتا ئەبی بە توز ، بریاریان داوە شاهو تەمو سەرمای لی نەبریو مەعدوومی خەمی لە دل دەرنەچیو لەشی بی دەرد نەبی . مەولەوی کە ئەلی (تا شاهو ئەبی بە توز) ئیشارەت بو ئەو ئایەتە ئەکا کە ئەلی (و تکون الجبال کالعهن المنفوش) واتە : شاخەکان وەك لوکەی شیکراوەیان لی دی .

(١٤) مەعنای ئەم شیعرەش لەگەل شیعری دواییدا دی .

(١٥) رستە : رواو . واتە : بە کورتی ئازیزەکەم کە دەرمانی هەموو دەردیکمی ، پەلە سەوزەی ژیانم بە ئاوی وەفای تو رواوە . ئەگەر تو وەفات نەبی من چون ئەژیم .

— ٤ —

شەماڵ داخان ٠٠ شەماڵ داخان ٠٠
شەماڵ ، یا کۆگەرد ، گرد یاگە داخان ٠٠ (١)
شانە شانای تای تورەی وەر زاخان
ملەمای باڵای نەوتووڵ باخان (٢)
هانام تۆ خودا ، پەنام ئاوردەن
ها ، نام خودام سا پەوکە بەردەن (٣)
جە وێ بەرگ گشت ، کشت هەوادەرنی
هەوای زامەت کەر ، زام دەواکەرنی (٤)
بدیە وە مدرای سەیل ئەسر چەم
فیدای باڵات بام هەی شەماڵ تۆ هەم (٥)

— ٤ —

(١) داخان : کیوەکان . کوگەرد : کیوانگەر . واتە : ئـەی شـەماڵی سەرکیوەکان کە هەموو ئەو شوینانە ئەگەرییت کە جاران یاریان تیا دائەنیشت ، وە ئیستا بوون بە جیگای خەم‌و مەینەت ، چونکە ئەو روژانەمان ئەخەنەوە یاد ..

(٢) شـانا : وەشین . وەرزاخان : گیای لاپالی تاش‌و بەردەکان . ملەما : نەرمکەر . واتە : ئەی شـەمال کە ئەچی بە ناو گیای لاتاش‌و بەردەکانا ، وەك شانە بچی بە ناو زولفی لوولی یاری بالابەرزا ، وە لقە تازە رواوەکانی ناوباخەکان نەرم ئەکەیتەوە .

(٣) هانا : هاوار . پەوکە : بویە . مەعنای ئـەم شیعرەو شیعری پاشەوەی‌و نیوەی یەکەمی شیعری پاشتر پیکەوە دی .

(٤) وی : خوت . کشت : کشت‌وکال .

(٥) بدیە : بروانە . مدرا : وەستان . ئەسر : فرمیسك . واتە : تو خوا هاوارم بو هیناوی سەیریکی وەستانی لافاوی فرمیسکی چاوەکانم بکە .. بویە ناوی خوا دینم چونکە تو خوت کردووە بە جل‌و بەرگ بو هەموو شتی ، وە باوەشینکەری کشت‌وکالی‌و ئارەزووی زەحمەت دانی دلداران ئەکەی‌و تیماری زامەکانیشیان ئەکەی .. بە کورتی چونکە دەردو دەرمان هەموو لە خوتەوەیە . مەعنای نیوەی دووهەمی ئـەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

ئەر نیمە شەو بۆ ، وەر نیمە شەو بۆ
نیمە خەو ، پڕ خەو نە نیمە خەو بۆ (٦)
وێت دەر وە نەرمی نە تۆی یەمانی
نەو تورەی مانی ئاو حەیوانی (٧)
سا ئەوسا نە خاو چون بێدار مەبۆ
جە ئەو سات ئەو سات ئاشکار مەبۆ (٨)
مدیۆ ، مدیەی چێش ، شەماڵ چێش مدیۆ
مەپەرسۆ چێشەن های شەماڵ جە نۆ (٩)
بدیە وە سەختیی سزای ئێش و نێش
هەنی واچوون چێش ، شەماڵ واچی چێش (١٠)

---

(٦) ودر : پیش . نه نیمەخەو بو : نیودخەو نەبی .

(٧) یەمانی : جوره قوماشیکه . مانی : هونەرمەندیکی بەناوبانگ بووه نەخشی زور جوانی کیشاوه . واته : بە قوربانت بم شەمال ئەوەشم بو بکە برو بو لای یار ، وەخت نیوەشەو بی یا بەر لە نیوەشەو بی ، وە یار لە پرخەی خەوا بی یا تازە خەوی لیکەوتبی ، گوی مەدەری بە ئارامی لە ژیر لیفە یەمەنییەکەیەوە خوت بدە لە زولفە لوولەکانی کە ئەلیی موری توغرایەو مانی نەخشی کیشاوەو بە سەر ئاوی حەیاتەودیە کە روویەتی .

(٨) خاو : خەو . سات : سەعات . واته : جا ئەو کاتە کە لە خەو خەبەری ئەبیتەوه ، لەو سەعاتەدا لە جوانیی ئەو یارە سەرسام ئەبی ودك سەعاتی قیامەتت هاتبیتە بەر چاو .

(٩) مدیە : روانین . واته : ئەروانی ، چون روانینی ؟ بو چی ئەروانی ؟ لیت ئەپرسی ئەلی : ئەوه شەمال دیسانەوه چی رووی داوه وا هاتووی ؟

(١٠) هەنی : لەمە زیاتر . واته : شەمال چیت پی بلیم تا تویش بەوی بلییت ، خوت سەیری سزای ئیش و ئازارم بکەو حالی ببە کە چونی وەرام بدەیتەوه .

ئەر هەر مواچی واچە : چێش واچوون
واچوون ئێد واچە : وە سەرگەردت بوون (١١)
ڕامگنا ناکام وە ناکامدارێ
چەنی ؟ چەنی خار ، چەنی خار ؟ خارێ (١٢)
ئیبتیدا مەعرووض پەی نەظەر ، وە خەو
ئەر وینۆ گەردێ دەرد سەختی‌ی ئەو (١٣)
ئەر صەد جارێ بۆ نەونەمام ، نەو دەشت
فەرقێ نمەبۆ پەی لوای بەهەشت (١٤)

---

(١١) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٢) رام گنا : ریم کەوتە . ناکام : بە بی مەبەست بوون . چەنی(ی یەکەم) : چون . چەنی (ی دووهەم) : لەگەل . واتە : ئەگەر هەر ئەلی‌ی : بلی چی بلیم ؟ ئەلیم : ئەمە بلی : بە قوربانت بم بە ریکەوت ریم‌کەوتە لای دلداریکی وا دلیکی بە مراد نەگەیشتووی هەبوو ، ئەگەر پرسی : چون بو ؟ بلی : درکی خەم‌و مەینەتی پیوە بوو ، وە ئەگەر پرسی : درکەکەی چون درکی بوو ؟ بلی : درکیکی وابوو لە باس کردن نەئەهات .

(١٣) وینو : ببینی . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٤) نمەبو : نابی . بو ئەوەی بە باشی لە مەعنای ئەم دوو شیعرە بگەین ئەبی لە پیشا ئەوە بزانین کە خوا لە ئایەتیکا فەرموویەتی : (أفلا ینظرون الی الابل کیف خلقت) واتە : ئەوە خەلك سەیری وشتر ناکەن چون دروست کراوە ، تا لەوەوە باوەر بە گەورەیي خوا بکەن ، وە ئەم ئایەتە یەکەمی ریزە ئایەتیکە کە چەند شتیکیان تیا پیشان دراوە بو سەیر کردن‌و بیر کردنەوە بە هویانەوە لە گەورەیي خوا . هەروەها لە ئایەتیکی ترا فەرموویەتی : (ولا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط) واتە : کافرەکان ناچنە بەهەشت تا وشتر نەچی بە کونی دەرزی‌دا . جا کە ئەمان زانی ئەتوانین بە باشی لە مەبەسی مەولەوی بگەین . مەولەوی بە شەمال ئەلی : بلی بە یار ، وشتر کە یەکەم شتە پیشان دراوە بو ئەوەی سەیری بکری‌و بە هویەوە بیر لە گەورەیي خوا بکریتەوە ، ئەگەر بیتو بە خەو ئەوەندەی توزیك لە مەینەت باری‌ی دوستەکەت ببینی ، ئەوەندە باریك‌و لەرو لاواز ئەبی ، ئەگەر مەسەلەی بە کونی دەرزی‌یا چوونەکە لە جیاتی‌ی جاری صەد جار بی پیا ئەروا ، وە ئیتر لە دەشتی مەحشەرا جیاوازی نامینی لە نیوانی کافرو موسولمانا بو چوونە بەهەشت .

ئەمام دەوایي جە دەستت پێتەن
هەنی نەوەشی بە دەست وێتەن (١٥)

— ٥ —

شەرارەی کوورەی دەروون پڕ جۆش
دیگ چەمەی چەم ئاوەرد وە خرۆش (١)
سەرکەردەن هوو ناو نە ڕووی ڕوخسارم
کەردەن وە شەتاو جەستەی خەمبارم (٢)
وەلوەلەی لوولەی پێشەی ئازای چاك
یاوا وە سەرین نۆ پەردەی ئەفلاك (٣)
پەرێم مەگرەوان أنسو جنو حوور
ناڵە مەکەران جە دەرگای غەفوور (٤)

---

(١٥) نەوەشی : نەخوشی . واتە : هەموو دەرمانیك لە دەستی خوتایەو بە خوتە ، هەروەك نەخوش خستنیشت بە دەستە ، کەواتە فریای کەوەو چاری کە . .

— ٥ —

(١) دیگ : مەنجەل . چەمە : سەرچاوە . خروش : کول . واتە : بلیسەی تەنووری دەروونی بە جوشم مەنجەلە ئاوی سەرچاوەی چاومی هینایە کولو فرمیسکی بە خور لی رژاند .
(٢) واتە : خویناو لە چاومەوە لیشاوی کردووەو لەشی خەمبارمی وەك شەتاو لی کردووە .
(٣) وەلوەلە : ئاوازە . پیشە : ئیسقان . چاك : لەتلەت . واتە : دەنگی شمشالی ئیسقانی تیكشكاوی لەشم گەیشتووەتە ئاسمانی حەوتەمو عەرشو کورسی .
(٤) مەگرەوان : ئەگرین . واتــە : ئادەمیزادو جنوکــەو حوری‌یەکانی بەهەشت بوم ئەگرینو ئەپارینەوە بوم لە قاپی‌ی خوا .

مەلالان یەك یەك پەریێ ڕزگاریم
پەریێ سارێشیی زامان کاریم (٥)
تۆ نە تۆی حیجاب ئیستیغنا مەدهۆش
نە حەجلەی خاوگای ڕاحەتی خامۆش (٦)
نەیاوان هێمان وە لات فەریادم
نەزانات وە دەرد دادو بێدادم (٧)
سا گۆش دەر ساتێ وەی زیرو بەمدا
بویەر وە بالین ئەهل ماتەمدا (٨)
تا لێت مەعلووم بۆ سەختیی هیجرانت
بزانی وە دەرد خەستەی زامانت
بەڵکم ڕەحم خەیر باوەری وە دڵ
ساتێ پەی دەروون تەسکین بۆ حاصڵ (٩)

---

(٥) واتە : هەموویان ئەلالینەوە بەلکو رزگار ببمو زامە کاریگەرەکانم ساریش ببن .

(٦) حیجاب : پەردە . حەجلە : پەردەیەکە دائـەدریتەوە بووکی تی ئەچی . خاوگا : جیگەی خەو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە .

(٧) هیمان : هیشتا . واتە : کەچی تو لە ناو پەردەی بی‌باکی‌دای‌و ئاگات لە کەس نی‌یە ، وە لە سەر جیگای رابواردن و نووستنی خوتا خوت مات کردووە ، هیشتا هاوارو فغانی منت پی‌نەگەیشتووەو پیت نەزانیوە .

(٨) زیرو بەم : ئالەتیکی موسیقایە . بویەر : رابوورە . بالین : ژوورسەر . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٩) باوەری : بینی . واتە : مادەم بە حالی منت نەزانیوە ، تاویك گوی بگرە لە سازو سەمتووری هاوارو نالەم ، وە بە لای جیگەی خەفەتبارانا تی‌پەرە ؛ تا بزانی دەردی دووریت چەند نارەحەتەو تی‌بگەی ئەوەی کە بە زامی تو بریندار بووە لە چ حالیکدایە ؛ بەلکو بەزەییت پیا بیتەوەو کاری بکەی تاوی بحەسیتەوە .

چینە زیاتەر ، شای نەونەمامان
بێ ئینسافی‌یەن جەفای بێ سامان (١٠)

ـ ٦ ـ (١)

شی ئەو صەفاو سەیر دیدەن یاران
لوا ئەو دووریو ئەو وەصڵ یاران (٢)
ئێد نە ئەو دەورەن هەر ماماو مەویەرد
ئەمجار وە ڕاسی چەپ‌گەرد شانا نەرد (٣)
وەخت تماشای سەوزەی شەتاوان
سەیر شکۆفەی پای لارە کاوان (٤)

---

(١٠) چینە : لەمە . واتە : شای تازە پێ‌گەیشتووەکان ئینساف نی‌یە لەمە زیاتر سزای بدەی .

ـ ٦ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە بەغداوە نووسیوە بۆ کاك ئەحمەدی خەسرەو چاوەش (ئەحمەد پریسی) کە لە شارەزوور بووە .

(٢) شی : بەسەرچوو . واتە : ئەو کەیفو ئاهەنگەی جارانی چاوپێ‌کەوتنی یاران بەسەرچوو ، وە ئەوە ئەما کە لە یار دوور بکەوینەوەو بە تەما بین پێ‌ی بگەینەوە .

(٣) ماما : ئەهات . واتە : ئیستا زەمانی ئەوسا نی‌یە کە ناخوشیمان بەسەرا ئەهاتو تێ‌ئەپەری ، ئیستا گەردوون بە یەگجاری زاری ناخوشی‌ی هەڵداوە ، وە جاریکی تر خوشی نابینینەوە .

(٤) شکوفە : گوپکەی درەخت .. پا : داوین . لارەکاوان : لیژایی شاخە بەرزەکان . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

مەداره نەو بەزم شکۆفان جەم جەم
هەنی شکۆفه دیدەنی وه چەم (٥)
مەوج دەجلەی چەم طوغیان کەردەوه
گێج هوون دڵ جۆش ئاوەردەوه (٦)
ئەو سارای بەغداش ئاوەردەن وه تەنگ
ئێد کەردەن سارای کەربەلا ڕەنگ
ئەو جه ئەندازەی کەشتی بەرشی‌یەن
ئێد بۆی هوون مدۆ ، ڕای گوزەر نی‌یەن (٧)
ئەر نامه نامان قاصید نەیاوان
بینایي دیدەم مەگێره تاوان (٨)
ڕاویار ماتەم ، گرد دەروون تەنگەن
قافڵەم تا قام قیامەت لەنگەن (٩)

---

(٥) واته : بەهاران له کاتی تەماشا کردنی سەوزایي گوی شەتاوەکان‌و سەیری گوپکه درەختی داوینی چیاکانا ، له کاتیکا که گوپکەی درەخت کومەل کومەل هەل‌ئەتوقین ، تو به هوی خەمباریتەوه لـه بەر دووری‌ی دوستان ، سەیری ئەو گوپکانه مەکەو لەزەت له دیمەنی بەهار وەرمەگره .

(٦) طوغیان : سەرکردن . گیج : ئاوی تەنووره کردوو . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوه دی .

(٧) واته : شەپولی فرمیسکی چاوەکانم وەك ئاوی دەجله هەلساوه ، وه خوینی دلم هاتووەته کول ، ئەویان دەشتی بەغدای داگرتووەو لەوەدا نەماوه کەشتی به سەریا بگەری ، ئەمیشیان سەحرای کەربەلای سوور کردووه ، وه له بەر بونی خوین ری‌ی هات‌وچو کردن براوه .

(٨) قاصید : نامـــه هەل‌گر . مەعنای ئەم شیعره لەگـەل شیعری دوایيدا دی .

(٩) راویار : ریبوار . قام : بەرپا بوون . واته : ئازیز گلەیم لی‌مەکه ئەگـەر نامەمتان بو نەهاتبی‌و فروســتاده نەگەیشتبیته بـەرەوه ، چونکه ریبوارەکان هەموو دل تەنگ‌و خەفەتبارن ، وه کاروانم هەمیشه شەلەو درەنگ ئەگاته جی .

‐ ٧ ‐ (١)

شیفای ئێش و نێش ئەی زامان سەخت
ضیای دیدەو دڵ مەعدوومیی بەدبەخت (٢)
دەستەی وەنەوشەی پەڵدێزت یاوا
بۆش بۆی وەفای لەیل نە دەماخ ساوا (٣)
گەرد دەرد ڕێش دەروون بەردەوە
عەشقەکەی قەدیم تازە کەردەوە (٤)
سەودای وەنەوشەی پەڵدێز باخان
هەوای گوڵاڵان سەرکاوان زاخان (٥)
پەی کەسێ خاسەن ئەوەڵ دەردش بۆ
ئیبتیدای خێزیای دوود سەردش بۆ (٦)

‐ ٧ ‐

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو شیخی ضیاالدین نووسیوە لە وەڵامی ئەوەدا کە ئەو چەپکەیەك وەنەوشەی بو ناردبوو .

(٢) ئەی : ئەم . ضیا : روشنی ؛ ئیشارەیشە بو لەقەبی ضیأ الدین .

(٣) واتە : چەپکە وەنەوشە پەڵ سەوزە توخەکەت گەیشت ، بونە خوشەکەی بونی وەفای لەیلی دا لە لوتم . مەبەس لە لەیل شیخی ضیأ الدین خویەتی .

(٤) واتە : توزی دەردی دلە بیمارەکەمی لابرد ..

(٥) سەودا : ئارەزوو . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٦) خیزیا : هەلسان .

کەرۆ مەشق عەشق وێنەی منالاَن
گا سەیر کاوان ، گا بۆی گوڵاڵان
نەك چون من صەرعی سادار مەردە
لافاو دەردان دڵ وێران کەردە (٧)
کوورەی عەشق دڵ هەر یەند جۆش وەردەن
گوڵاڵەم چون وێم فەرامۆش کەردەن (٨)

— ٨ — (١)

شادی گەرد خەم چۆن نەدۆ وە باد
خەم چۆن وە یاگەی شادی نەبۆ شاد (٢)
ئازیز ، وە کەرەم من تەڵەب کەردەن
من دەرد دووری تەوانام بەردەن (٣)

---

(٧) صەرعی : فیدار . سادار : کەسیکە هەر لە خویەوە لە هوشی خوی بچی . واتە : ئارەزوو کردنی وەنەوشەی پەل دیزی ناوباخەکانو حەز کردن لە گولی سەربەرزاییو زەردو ماکان بو کەسی باشە کە سەرەتای دەردەدار بوونو هەلسانی دووکەلی هەناسەی ساردی بی ، وە وەك منالان تازە فیری دلداری ببیو تاویك بو شاخەکان بروانیو تاویك بونی گول بکا ، نەك وەك منی فی داری بی هوشی مردوو کە لافاوی دەرد دلی ویران کردووم .

(٨) واتە : من تەنووری عەشقم ئەوەندە بە تاوە ، لە تاوا گولیشم وەك خوم لە بیر چووەتەوە .

— ٨ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی ئەوەوە نووسیوە کە جاریکیان دوستیکی ناردبووی بە دوایا بچی بو لای .

(٢) نەدو : نەدا . واتە : شادی چون گەردی خەم نەدا بە با ، وە خەم چون شاد نەبی بە جیگە ناخوشەکەی جارانی شادی .

(٣) واتە : منکە دەردی دووری تواناى لی سەندووم ، ئازیز بە لوتفی خوی بانگی کردووم .

دڵ چۆن وەش نەبۆ ، گیان چۆن نەتاوۆ
لەیل ئینتیظار بۆ ، مەجنوون نەیاوۆ (٤)
بێ ئەمرێی فەرمان ئازیز تا وە کەی
های دەروێش ، نەیچی، مەیچی، دەف ، مەی، نەي (٥)
بەڵ باڵ بەیداخ تاقەت ئەو پا بۆ
بۆی تەءثیر بەزم بەدرەقەی ڕا بۆ (٦)
دەف ئاسا بەو سۆز ناڵەو صەداوە
ڕوو ئەو یاران بوو ، پشت ئەو دماوە (٧)
دەس گێروو نە سەر صەدای نەی پەی پەی
تا وە ئینتیهای ئەو سەر صەدای نەی (٨)
چون پیاڵەی صاف دەروون جە مەی کەیل
بنمانوو خاس خاس عەکس چیهرەی لەیل (٩)

---

(٤) نەتاوو : نەتویتەوە . واتە : جاران مەجنوون ئەبوو چاوەڕوانی لەیل بوایە ، ئیستە کە لەیل چاوەڕوان بیو مەجنوون نەگاتە بەردەوە ، ئەبی دل یەگجار شاد بیو گیان لە خوشیدا بتویتەوە .

(٥) واتە : تاکەی بی فەرمانیی ئازیز بکەمو نەچم بو لای ، دەرویش دەسم دامینت زووکە بدە لە دەفەکەت ، کاکەی شمشاڵژەن تویش شمشاڵەکەت بنی بە دەمتەوە ، با ساقییش دەسکا بە مەیگیران .

(٦) ئەوپابو : ڕاست بیتەوە . بەدرەقە : ڕەوانە کراو . واتە : بەلکو باڵی بەیداخی تاقەتم ڕاست بیتەوەو بونی کارتیکردنی ئەم ئاهەنگە لە گەلما بکەویتە ری .

(٧) واتە : بەلکو بە هوی سوزی ناڵەو دەنگی دەفەوە هیزم بیتەوە بە بەراو وەك دەف ڕوو بکەمە یارانو پشت بکەمە دواوە .

(٨) دەسگیروو : دەس بگرم . واتە : وە لە سەر ئاوازی نەیەکە چین چین هەڵپەرم تا لی ئەبیتەوە .

(٩) بنمانوو : بنوینم . واتە : وە عەکسی رووی لەیلم تیا دەرکەوی وەك لە پیاڵەی سافی پر لە مەیدا دەرئەکەوی .

ـ ٩ ـ (١)

شوورای عاشووران دیسان بەزمش بەست
(موحەڕەم) ئاما (مەحرەم) شی نە دەست (٢)
ئەو خەریك نە چۆڵ شار عەدەمدا
من نە (کەربەلا)ی سارای ماتەمدا (٣)
ئەو (یەزید) مەرگ وە ئەسیر بەردە
من زادەی (زیاد) خەم یەقیر کەردە (٤)

ـ ٩ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتووە کە وا دیارە لە مانگی موحەرەمدا مردووە .

(٢) عاشوورا : رۆژی دەهەمی مانگی موحەرەمە کە یادی کوشتنی حەزرەتی حسەینە . موحەرەم : یەکەم مانگی سالی هیجری . واتە : وا دیسان قەرەبالغی سنگکوتانی رۆژی عاشوورا پەیدا بووەوەو مانگی موحەرەم هات ، وە من مەحرەمەکەی خوم لەکیس چوو کە خیزانمە .

(٣) کەربەلا : شاریکە لە ناوەراستی عیراقدا حەزرەتی حسەینی تیا شەهید کراوە . واتە : عەنبەر خاتوون لە دەشتی چولی شاری فەوتاوی‌و نەبوونی‌دا داماوە ، منیش ئەوەندە خەفەتبارم ئەلی‌ی لە سەحرایەکی خەفەتا کەوتووم کە ئەوەندەی کەربەلا ، لە رۆژی کوشتنی حەزرەتی حسەیندا ، خەم‌و خەفەتی تیایە .

(٤) یەزید : کوری مەعاویە ، ئەوەی لەشکری کردە سەر حەزرەتی حسەین‌و کوشتیان . زادەی زیاد : ئەوەی لە زیاد کەوتووەتەوە ، مەبەس عبیداللەی کوری زیادە کە فەرمانداری لەشکرەکەی یەزید بوو . یەقیر : گیر خواردوو . واتە : ئەو مەرگ بە دیل بردوویەتی کە وەك یەزید وایە ، منیش خەم گیری پی خواردووم کە وەك عبیداللەی کوری زیادە .

بازارەن ، وادەی مامەڵەن ، ساقی
هەی بگرە فانی ، وەی بدەر باقی (٥)
ڕۆ ، (حسەین) ئاسا فەردا کە ڕۆ بۆ
داخۆم سەر جە کۆ ، لاشەم جە کۆ بۆ (٦)

— ١٠ —

شەریك ناڵەی شەوان بێداریم
مەڵهەمەکەی ئێش زامان کاریم
مەحرەم حەرەم کەعبەی مەقصوودم
ڕەهنومای طەریق یاگەی سجوودم (١)
بە مەرگت دایم خدێم زاری‌یەن
ڕەفیقم ناڵەی شەو بیداری‌یەن (٢)

---

(٥) ساقی : مەبەس لی‌ی خوایە . واتە : خوایە ئەم جیهانە وەك بازا[ڕ] وایە جیگای مامەلە کردنە ، شتی فەوتاومان لی وەربگرە کە ژیانی ئـ[ـەم] دنیایەیە ، وە لە بەرامبەریا شتی نەبراوەمان بدەری کە ژیانی هەمیشە[یی] بەهەشتە .

(٦) واتە : هەی رو .. سبەینی کە روژ بووەوە ئاخوم منیش وە[ك] حەزرەتی حسەین سەرم بکەویتە کوی‌و لاشەم بکەویتە کوی .

مەولەوی لەم قەسیدەیەدا ئیشارەتی بو کارەساتەکەی حەزرەتی حسە[ین] کرد کە لە روژی دەی موحەرەمی سالی ٤٠ی هیجریدا ، عبیداللەی کور[ی] زیاد ، فەرماندەری لەشکری یەزید لە دەشتی کەربەلادا گەماروی داو سەر[ی] بری‌و سەرەکەی نارد بو شام بو یەزید .

— ١٠ —

(١) واتە : وەك چون حەرەمی کەعبە بە تایبەتی نەبی بو کەس ناکریتەوە ئامانجەکانی منیش هەر تو پی‌یان ئەزانی‌و شارەزایانی ، وە تو ریگای جیگا[ی] سوجدە بردنم پیشان ئەدەی . مەبەسی لە سەردانەواندنە بو خوشەویستی

(٢) خدی : خوو .

خەریکم نە گێج بەحر موشکوڵدا
هەر دەردەن مەیۆ مشۆ وە دڵدا (٣)

ـ ١١ ـ [1]

شنەفتم دوور با لەیل زوکامشەن
دیشوار بالای نەونەمامشەن (٢)
هەنارەکەی دڵ پڕ جە دانەی ئێش
پیشیای کوورەی نار عەشق وێش (٣)
بە مەودای موژگان سۆراخش کەرۆ
وە گەرمی نیشان دەماخش دەرۆ (٤)

---

(٣) مشو : ئەچی . واتە : لە گێژی دەلیای گیروگرفتا گیرم خواردووەو، هەر تاوی دەردیکی تازە دی ئەچی بە دلما .

ـ ١١ ـ

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بو دوستیکی ناردووە کە هەلامەتی بووە ، دەرمانی تیا پیشان ئەدا بو هەلامەتەکەی .

(٢) دیشوار : گیروگرفت . واتە : بیستوومە لەیل ، دوور بی لی‌ی ، هەلامەتیەتی وە بالای نەونەمامی نارەحەتە .

(٣) پیشیا : پیشاو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٤) موژگان : برو . سوراخ : کون . دەرو : بدا . واتە : دلەی وەك هەنارم کە پرە لە دەنکی ئیش‌و ئازار ، لە ناو تەنووری ئاگری عەشقی خویا بپیشینی ، وە بە تیغی برژانگی خوی کونی کاو بونەکەی هەلمژی چاك ئەبیتەوە . بە کورتی هەناری بپیشینی‌و کونی بکاو بونی پیوە بکا .

ـ ١٢ ـ (١)

شنەفتم گیانم باڵاَ تووڵ نەی
ئیرادەت کەردەن چەنی خەستەت بەی (٢)
مەگەر پای تەدبیر بەدبەختی ڕێش بۆ
گیان هەوای صوحبەت جەستەکەم پێش بۆ
وەرنە شێتە وێم ، دڵوەشی دڵەن
گیان جە تەن بەرشی ئاماش موشکوڵەن (٣)

ـ ١٢ ـ

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بە بونەی ئەوەوە نووسیودکە دوستیکی نیازی بووە لە گەلیا بروا بو سەفەریك ، ئەمیش ئەوەی زور پی خوش بووە .

(٢) گیانم : گیانەکەم . نەی : قامیش . بەی : بی‌یت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (خەستەت) نووسراوە (هاوری) . مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە پیکەوە دی .

(٣) شیتە : شیتوکە ، نەفام . بەرشی : دەرچوو . واتە : ئازیزە باڵا وەك قامیش بەرزەکەم بیستوومە ویستووتە لە گەل منی دەردەداری خوتا بی‌یت ، بەلام مەگەر قاچی تەگبیر کردنی بەدبەختی شکابی ، تو کە گیانمت لایە بتەوی ببی بە هاوری‌ی لەشم ، ئەگینا قور بە سەرم مەگەر بەم جورە هیوایانە هەر دلی خوم خوش کەم ، چونکە گیان کە لە لەش دەرچوو زەحمەتە جاریکی‌تر بگەریتەوە بو لای .

تپی صاد

— ١ —

صەد پەرێم دایم خەم بەستەن کەڵەك
ئاخ هەر یەکجار داخ تۆ سەوزەن فەڵەك (١)
مەپێکی ناکاو جە نیمەڕادا
نیگای ئارەزوو وە تمنادا (٢)
کام سەر ، شام تەمای تاج کەیت نەکەرد
صوبح دەم وە تاج سەر نەیت نەکەرد (٣)
کێ بی کێ مەجلیس شادی نیاوە
پۆس کەللەش وە دەف تۆ دەنگ نەداوە ؟ (٤)
مەعدووم ، ئەر زەڕەی شێوەی فاماتەن
بە فام قەرینەی لوات ئاماتەن (٥)

— ١ —

(١) واتە : هەرچەند خەمو مەینەت کەلەکی فرونیلی بو ناومەتەوە ، بەلام فەلەك داخی تو یەکجار سەوزە ، چونکە ئەگەر تو نەبی بە سەرباری ئازارم خەم لە عودەم نایەت .

(٢) مەپیکی : ئەبەستی . تمنا : هیوای شتی دوور . واتە : هەر کاتی ئادەمیزاد ئارەزووی شتیکی ئاسان بکا ، بەر لەوەی بگا بەو ئارەزووەی ، تو لە ناوەراستی ریگادا جیبەجی بوونی ئەبەستی بە مەرجیکی واوە کە نەیەتەدی .

(٣) شام : ئیوارە . صوبح دەم . دەمی بەیانی . نەی : رم . واتە : کام سەر بوو تو لە ئیوارەدا تەماعی لە سەر نانی تاجی کەیت نەنایە بەریو بو سبەینی خویت نەکرد بە تاج بە سەر نووکی رمەوە ؟

(٤) نیاوە : نایەوە . پوس : پیست . واتە : کی بوو ئاهەنگی شادی‌ی گیراو پاشان پیستی کەللەی بە دەفی تووە دەنگی نەدایەوە ؟

(٥) فاما : تی‌گەیشتن . فام : عەقل . واتە : مەعدوومی ئەگەر ئەوەندەی توزی نیشانەی تی‌گەیشتنت پیوەبی ، ئەبی بە عەقل ئەوە بزانی کە هاتنە دنیات نیشانەی مردنتە .

ئەی ڕا ڕای خەتەر ڕاویارانەن
سفیدیش غوبار کەللەی یارانەن (٦)
بورکەش چای دیدەی پڕ هوو ناو دڵ
میل ، باڵای بێ گیان وامەندەی خجڵ (٧)
ها صەف پێکان پۆس کەللەی هامدەمان
کەللەبڕ پەی پۆس کەللەمان تەمان (٨)
هۆردەر چەنی سۆز دەروون پڕ نێش
فەریاد ئەو ساقیو ئەو نەیچیو دەروێش (٩)
صەدای دەفو نەی بەیۆ نە گۆشت
نەشئەی مەی بەخشۆ حەیات وە هۆشت (١٠)

---

(٦) سفیدی : سپی‌یەتی . واتە : ئەم ریگای دنیایە ریگایەکی مەترسی‌دارە بو ریبواران ، وە توزە سپی‌یەکەی توزی کەللەی یارانە کە مردوون .

(٧) بورکە : چالاو . میل : ئەو دارەی کە جاران لە سەر ریگا دایان ئەچەقاند بو ئەوەی ریبوار ری ون نەکا . وامەندە : داماو . واتە : چالاوەکانی رووی زەوی چالی چاوی مردووەکانە پرە لە خویناوی دلیان ، دارە داچەقینراوەکانیش بالای داماوی بی‌گیانیانە .

(٨) صەف پیکان : ریزی بەستووە . واتە : پیستی کەللەی هاوری‌یان ریزکراوەو ، سەربر چاوەری‌ی ئیمەشە سەرمان ببری‌و کەللەمان بگوریتەوە .

(٩) مەولەوی لیرەدا دوابەدوای ئەو قسانەی لە گەل خوی‌و فەلەکدا کردی ، بە خوی ئەلی : مادەم فەلەك ئەمە کردەوەیەتی لە گەلمان ، بە سوزی دەروونی دەردەدارتەوە بانگی مەی‌گیرو شمشال ژەن‌و دەرویشی دەفـزەن بکە .

(١٠) بەیو : بیت . بەخشو : ببەخشی . واتە : با دەنگی دەفی دەرویش‌و شمشالی شمشال‌ژەن بیتە گویت ، وە نەشەی مەیەکەیش هوشت بژینیتەوە .

بویەر جە سای تەرز دەفو نەیەوە
وە زات مەستیی نەشئەی مەیەوە (۱۱)
تا کەی کەنۆ دەست چەرخ چەپ ئەندێش
پۆس کەللەت ناکاو پەی پۆس کەللەی وێش (۱۲)

-۲-

صوبحەن ، بۆی گوڵان میاونۆم نەسیم
وێنەی وای ڕەحمەت خەزانەی کەریم (۱)
صەحراو دەشتو دەر بەهەشت منمانۆ
مۆرەی هەوای وەش وە شەش دەر شانۆ (۲)
جە هەر تەرەفدا موینوون گوڵزار
ڕەنگ ڕەنگ مەدرەوشۆ بە وێنەی دڵدار (۳)

---

(۱۱) واتە : بەو ئازایەتییەوە کە پەیدا ئەبی لە سەرخوش بوون بە نەشەی مەی ، لە سایەی شیوەی لیدانی دەفو شمشالا تیپەرە .

(۱۲) کەنو : هەلکەنی . واتە : ئیتر بزانین کەی دەستی گەردوونی نیاز خراپ پیستی کەللەت ئەگروی‌و ئەی‌کا بە پیست بو کەللەی تەپلەکەی‌و ئەی‌کوتیتەوە .

-۲-

(۱) میاونوم : پیم‌ئەگەیەنی . وا : با .

(۲) منمانو : ئەنوینی . واتە : نەسیم هەموو لایەك وەك بەهەشت ئەنوینی ، وە نەردی هەوای خوش بە هەر شەش قورنەی دنیادا هەل‌ئەخا . شەش قورنەکە سەر ، خوار ، راست ، چەپ ، بەر ، دوا .

(۳) موینوون : ئەبینم . مەدرەوشو : ئەدرەوشیتەوە .

لاله گەردەن‌کەچ تۆی دیده ڕەشتەن
گۆیا عەکس یار وە ڕووشدا وەشتەن (٤)
چەمەن هام لیباس سەوز ڕەنگ پۆشان
وەفراو چون ئەسرین دیدەی من جۆشان (٥)
جەمادو نەبات گرد شادیشانەن
جەماڵ ڕۆژ عید ئازادیشانەن (٦)
تەمام ڕووی دنیا جە شادی کەیلەن
دڵ نەبۆ پەشێو فیراق لەیلەن
سەهلەن بەهارم دۆزەخ ئاسا بۆ
بەهەشتم بێ دۆس دۆزەخ‌نما بۆ (٧)
وەر نە دۆزەخدا یارم دڵبەر بۆ
پەی من ئار نە تۆی گوڵشەن وەشتەر بۆ (٨)

---

(٤) لاله : گولیکی ناوچاو رەشه . رەشتەن : رەشتووه . وەشتەن : باریوه . واته : لاله گەردنی کەچ‌کردووەو ناوچاوی خوی رەشتووه ، ئەلی‌ی عەکسی یاری به رووداباریوه

(٥) چەمەن : چیمەن . جوشان : هاتووەته جوش .

(٦) جەماد : دارو بەرد . نەبات : ئەوەی بروی . واته : دارو بەردو درەخت هەموویان شادی‌یانه ، وه به بونەی روژی جەژنی ئازاد بوونەوه له جەوری زستان خویان جوان کردووه .

(٧) واته : شتیکی ئاسانه له بەر دووری‌ی لەیل بەهارم لی ببی به دوزەخ ، وه بەهەشتم وەك دوزەخ وابی .

(٨) ئار : ئاگر . وەشتەر : خوشتر . واته : ئەگینا ئەگەر له دوزەخدا دولبەر یارم بی ، ئاگر خوش‌تر ئەبی لام له ناو باخچەی گول .

دڵ دوو زنجیرەی زوڵف نیگارەن
وە سەیر سەوزەو سەحراش چ کارەن (٩)

-٣-[١]

صەدای های هیلال هام فەردان مەیۆ
زەمزەمەی تەکبیر هام دەردان مەیۆ (٢)
یەکێ هام ڕەفیق دۆس دڵدۆزەن
یەکێ مەست کەیف جەژن پیرۆزەن (٣)
من نەبوون شادیم جێ بێزار بی‌یەن
گەرد وە سەر من ، کەس دیار نی‌یەن (٤)
شەوم تاڵەی شووم ، هیلالم قامەت
شەفەق هوون دڵ ، مەنزڵگە زامەت (٥)

---

(٩) واتە : دلم بەسراوە بە دوو زنجیری زولفی یارەوە ، ئیتر چی‌یەتی بە سەیری سەوزەو سەحراوە .

-٣-

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونی جەژنی رەمەزانەوە وتووە .
(٢) واتە : دەنگی (ئای ئەوە مانگ .. ئەوە مانگ)ی هاوری‌یان‌و ، نالەی (الله اکبر) کردنی برادەران دیت .
(٣) دل‌دوز : ئەوەی دل ئەدووری بە خویا . واتە : سەیری خەلك ئەکەی یەکیك هاوریی دوستیکە دلی دووریوە بە خویا ، یەکیکی تریش بە خوشی‌و ئاهەنگی جەژنی پیروز مەست بووە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (دل‌دوزەن) نووسراوە (دلسوزەن) .
(٤) واتە : من نەبی شادیم لی بیزار بووەو هیچ نایەت بە لامەوە ، هەی قور بە سەرم وا کەسم نی‌یەو بی‌کەس کەوتووم .
(٥) واتە : لە جیاتی‌ی شەوی جەژن چارەی رەش ، وە لە جیاتی‌ی مانگی یەك‌شەوە بالای چەمیوە ، وە لە جیاتی‌ی ئاسوی سووری ئیوارەی جەژن خوینی دل ، وە لە جیاتی‌ی مەنزلگەی شەوی جەژن زەحمەت شك ئەبەم .

تەکبیرم نەوای زام مەهجووری
دەسم هەمئاغۆش زام ڕەنجووری (٦)
جەژنو جەژنانەم هەر یەك جەردەیێ
بەردەوە پەی هەرد ، مطرب پەردەیێ (٧)
لەرزەی ڕیشەی دڵ ، سەمتووری دەستوور
وەزن طەبع تار پڕ سۆزەی سەمتوور (٨)
واچە بەو مەقام ئەڵواناتەوە :
هەی داد ·· هەی بێ داد مەعدووم واتەوە : (٩)
خەستەی خار خەم ، خەم خەیاڵ وێم
وە کزەی دەروون تەن زوخاڵ وێم

---

(٦) نەوا : ئاوازە . هەمئاغوش : هاوباوەش . واتە : لە جیاتیی (الله اکبر)ی بەیانیی جەژن هاوارمە لە تاو ئیشی زامی دووری ، وە لە جیاتیی ئەوەی دەس بخەمە دەسی خەلك بو جەژنە پیروزە دەسم باوەشی کردووە بە زامی گرفتاریدا .

(٧) پەردە : نقام . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٨) واتە : جەردە جەژنو جەژنانەمی فراندووە بو کیو ، سا توخوا کاکەی گورانیبیژ نقامیکم بو بلی ببی بە مایەی لەرزینەوەی ریشەی دلەکەم کە هەمیشە وەك سەمتوور دەنگی لیوە دی ؛ وە ئاوازەکەی لە سەر شیوەی تار بیو پر بی لەو جوشو سوزەی کە لە سەمتوور هەستی پی ئەکری .

(٩) ئەلوانات : رەنگاورەنگت . واتەوە : وتیەوە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

بێ ئەبرۆی هیلال نەو نیهاڵ وێم
نیەت نا دروست ، عید بەتاڵ وێم (١٠)

— ٤ —(١)

صەد دووری چون دڵ مەعدوومی‌ی دڵ‌تەنگ
مارۆ ئەو فریاد دڵەی سەخت سەنگ (٢)
سزان ئەر گێرۆ تەم دڵەی کاوان
هەور نەو وە جان ڕێزۆ هوو ناوان (٣)
بەڵام ، تاقەتێ ، های هەورە ئامان
ها نە سەفەردا شای نەونەمامان (٤)

---

(١٠) نەونیهال : تازە داچەقینراو . واتە : بەو نقامە رەنگاورەنگەتەوە پی‌ی بلی هەی داد هەی بی‌داد مەعدوومی دیسانەوە وتیەوە : ئای بریندارى دركی خەفەت خوم .. ئای هەمیشە بیر لە خوم کەرەوە خوم .. ئای بە‌هوی کزەی دەروونەوە لەش بوو بە خەلووز خوم .. ئای لەبەر نەبوونی مانگی یەكشەوەی بروی یادی نەونەمام ، روژوو دانەمەزراوو جەژن بەتال خوم ..

— ٤ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی سەفەر کردنی دوستیکیەوە وتووە .

(٢) مارو : دینیتە : مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٣) سزان : شایانە . گیرو : دابگری . ریزو : بریژی ..

(٤) واتە : ئەی هەور هەرچەند دووری‌ی یار دلی بەردی رەقیش دینیتە دەنگ ، وەك منی خەفەتباری هیناوەتە دەنگ ، وە حەقە ئەگەر تەم دلی شاخەکان دابگری‌و تویش لە گیانتەوە خویناو بباریني ، بەلام تو کەمیك خوت راگرەو باران مەبارینە چونکە یار بە ریوەیە ..

نازکیش چون ناز جه حەد بەرشی یەن
خاترداریش کەر وێنەی کەس نی یەن (٥)
وێش چۆن حەوسەڵەی وەشتو تەم دارۆ
یادش نە دڵدا زەحمەت مویارۆ (٦)
پەی بار خاتر ئەو شیرین شێوە
چ حاجەت وەی تەم ، وەی سەیل ئێوە (٧)
وەسەن دووی بەدەن جە گیان جیای من
وەسەن سەیل چەم بەخت سیای من (٨)

---

(٥) واتە : ناسکی‌ی یار وەك نازەکەی ، زور زیاد لە ئەندازە دەرچووە ، دلی راگرە ئەو وەك کەس نی‌یە .

(٦) دارو : هەیەتی . مویارو : تی‌ئەپەری . واتە : یار ، وا لەوی یادی بە زەحمەت بە دلی منا تی‌ئەپەری کە تەمی مەینەت دای‌گرتووە ، ئیتر خوی چون حەوسەلەی ببی تەم دای‌بگری‌و بارانی بە سەرا بباری ؟

(٧) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٨) واتە : ئەی هەور ئەگەر هەر سووری لە سەر باران باراندن‌و تەم کردن بە سەر یارا ، ئەوا بو باری دلی ئەو پیویست ناکا خوت تەم‌و بارانی بنیریتە سەر ، دووکەلی لەشی لـە گیان جیا بووەوەی من‌و لافاوی چاوی چارەرەشم بەسە .

تیپی ضاد

— ١ — (١)

ضیای دڵ نامەت وە لای دڵڕێشان
یاواو ڕەنگین کەرد بەزم دەروێشان (٢)
شنەفتم پەرێت ڕاس گێلا چەپ گەرد
بە وەصڵ لەیلا شادمانت کەرد (٣)
دڵ وە نزیکی هەر یەند مەسروور بی
جە سزای مەینەت ڕای دووری دوور بی (٤)
پەرێ تۆ ڕاحەت ، پەرێ من زامەت
وەردەبێم هەردوو تا ڕۆی قیامەت (٥)
تۆ نە تۆی باخچەی وەصڵ دڵبەردا
من نە پێچ گێج دەریای خەتەردا (٦)

— ١ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو شیخی ضیاالدین نووسیوە لە وەرامی نامەیەکی ئەوا کە مژدەی هاتنەوەی دوستیکی تیا بووە .

(٢) واتە : ئەی ڕووناکیی دلم ، نامەکەت کە بو منی دل بریندارت نووسیبوو گەیشت ، وە کوری ئاهەنگی هەژارانی خوش کرد .

(٣) گیلا : وەرگەرا . واتە : بیستم گەردوونی چەپگەرد بو تو راست دەرچوو ، وە بە وەصلی یار دلشادی کردی .

(٤) واتە : دلم بە نزیك کەوتنەوەت لە لەیل یەگجار شادمان بوو ، وە دوور کەوتەوە لە چەشتنی سزا بە بونەی ریگا دووریی تووە .

(٥) وەردەبیم : بخوین . واتە : یا خوا تا روژی قیامەت تو هەر رەحەت بی و من مەینەت بچیژم .

(٦) واتە : تو لە باخچەی وەصلی یارا رابویری و من لە گیژو تەنوورەی دەلیای خەتەردا وەختم بەرمە سەر .

تلپی ق

— ١ —

فەڵەك بێ فرسەت ٠٠ فەڵەك بێ فرسەت ٠٠
ئەی چەرخ چەپ گەرد ، بێ سەبرو فرسەت (١)
غدار بەدکار ، بێ وادەو بەینەت
پڕ جەورو ستەم بێ میهرو مۆبەت (٢)
فەڵەك ، وە بەختم چ نەردێ شانای
نامەی حەیاتم وە هیچ نەوانای (٣)
مەزرەعەی شادیم دای وە فەنادا
پووشەکەی جەستەم وە سۆزەی بادا (٤)
ئازیزم جە من بێگانە کەردی
شەرت دۆسیمان جە بەین لابەردی (٥)
عەهدو مۆبەتت نە ویرش بەردەن
نە مەرهەم زام ، نە دەوای دەردەن (٦)

— ١٠ —

(١) بی فرسەت : ماوە نەدەر . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (بی، سەبرو فرسەت) هەر (فەلەك بی فرسەت) دووبارە کراوەتەوە .

(٢) وادە : وەعدە ، بەلین . بەینەت : بەین ، میانە . میهر : خوشەویستی .

(٣) نەوانای : نەت‌خویندەوە . واتە : ئای فەلەك چ نەردیکت هەل‌دا بو بەختی من ، لاپەرەی میژووی ژیانمت بە هیچ نەخویندەوەو گویت نەدایە .

(٤) واتە : کیلگەی شادی‌و خوشەویستیمت فەوتاندو ، لەشی وەك پووش باریك بوومت دا بە دەم باوە .

(٥) واتە : ئازیزمت لی‌کردم بە بیگانەو مەرجی دوستایەتیت لە نیوانمانا نەهیشت .

(٦) واتە : بەلین‌و خوشەویستیت لە یادی دوست بردووەتەوە ، ئیستا نە مەلهەم ئەنیتە سەر زامەکەم وە نە دەرمانی دەردم ئەکا .

فیراقش فەرقم تا وە پەنجەی پام
ڕەگو ڕیشەو پۆس جیا کەرد تەمام (٧)
لافاو ئەسرین نە چەم هۆرێزا
وەڵگەکەی سەر تەڵ حەیاتم ڕێزا (٨)
هەر ئازام پەی وێش شینو زاریشەن
لاڵەو ناڵەی سەخت زام کاریشەن (٩)
تۆ بێ وەفاییت جە حەد بەرشیەن
باکت جە فەریاد مەزلوومان نیەن
یەند ئازارم دای بێ ئەروام کەردی
وەسەن جەفاو جەور بێ مەیلیو سەردی (١٠)
شوهرەی مەجنوونیم لوان وە عاڵەم
کافر مەگرەوۆ پەی شوومیی تاڵەم (١١)

---

(٧) فەرق : تەوقەسەر . واتە : دووریی ئەو یارە رەگو ریشەو پیستی لەشمی لە تەوقی سەرمەوە تا پەنجەی پیم هەموو لە یەك کردووەتەوە .

(٨) هوریزا : هەلسا . تەل : لق . ریزا : وەری . واتە : لافاوی فرمیسك لە چاومەوە هەلساو گەلای سەر تەلی ژیانمی وەراند .

(٩) واتە : ئیستا هەر ئەندامیکی لەشم بو خوی شین ئەکاو لە تاو ئیشی زامی سەخت نالەو هاواریەتی .

(١٠) واتە : ئەوەندەت ئازار دام گیانت لا نەهیشتم ، ئیتر با بەس بی سزادانو بیوەفایی کردن .

(١١) شوهرە : شهرت ، ناوبانگ . لوان : رویشتووە . مەگرەوو : ئەگری .

ڕەحمێ کەر ئازیز جە هیجر حاڵت
مانوو پەی تەواف ئاسانەی ماڵت (١٢)

– ٢ – [١]

فەسڵ نەو پایز تازە کەردەن مەیل
شەماڵ هەرزان کەرد ڕشتەی نەو سوەیل (٢)
گێج سەرکاوان جە سەردی بێن کەیل
بۆ مدان چون بۆی بێ وەفایی لەیل (٣)
ئازیز تاقەت شی ئاخر نەفەسەن
ڕەحمێ کەر ئامان ئیستیغنا وەسەن (٤)
بەرکەنار کزەی دەروون پڕ داخان
پەی تۆ تەصدیعەن سەردیی لەیلاخان (٥)

---

(١٢) واتە : ئازیز رەحمیکم پی بکە لە تاو دووریی تو نەمرم ، بەلکو بمینمەوە بو زیارەت کردنی بەردەرگای مالەکەت .

– ٢ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو دوستیکی نووسیوە کە پایز داهاتووەو ئەو هەر لە کویستان ماوەتەوە .

(٢) رشتە : رەنگ‌کراو . واتە : پایزی نوی مەیلی تازە کردووەتەوەو هاتووەتەوە ، شەمالیش گەلای ئەستیرەی سیوەیل زەرد کردووی وەراندووەو هەرزانی کردووە لە بن دارەکانا . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (شەمال) نووسراوە (رزان) بە مەعنا داوەرین .

(٣) مدان : ئەدەن . واتە : چالو شیوی شاخەکان پربوون لە سەرما ، وە وەك بیوەفایی لەیل چون بونی دی ، ئەوانیش بونی سەرمایان لی دی .

(٤) شی : چوو . واتە : ئازیز دوا هەناسەمەو تاقەتم نەماوە ، کەم بی پەروا بە لە گەلم رەحمیکم پی بکە .

(٥) بەرکەنار : بیخەرە لاوە . واتە : چش گوی مەدە بە کزەی دەروونی دوستە داخ لە دلەکان ، ئەگەر لە بەر خاتری ئەوان ناگەریتەوە ، هیچ نەبی لە بەر ئەوە بگەریرەوە کە کویستان ساردەو نارەحەتە بوت .

جه قەتارەی خێڵ دیدە سیاوان
باقی هەوارگەی گەرمیان ئاوان (٦)
گەرمەسێر دڵ مەعدوومی نەبۆ
وارگەش خاڵی‌یەن قیبلەم دوور جە تۆ (٧)
کۆچێ کەر وە خەیر مەنزڵ وە مەنزڵ
تا قەدیم وارگەی گەرمیان دڵ (٨)
نەیاوایي ، های ساقی ، زۆر ئاوەرد
تەفاوت نە بەین وەصف ئازیز کەرد (٩)
نمەدۆ نە چەم تار دڵەی تەنگ
بێ وەفایي دۆس صەفاو وەفا ڕەنگ (١٠)

---

(٦) ئاوان : ئاوەدانە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) وارگە : هەوارگە . واتە : هەوارگەکانی گەرمیان هەموو ئاوەدان بوونەتەوە بە ریزی یارانی چاورەش ، هەر گەرمیانی دلی من چولەچونکە توی تیا نیت .

(٨) واتە : کەواتە ئازیز بە خیر کوچ بکەو مەنزل بە مەنزل بکەوە ری تا ئەگەیتە دلم کە هەواری گەرمەسیری خوتە .

(٩) نەیاوایي : تی‌نەگەیشتن . مەولەوی لیرەوە رووی قسە وەرئەچەرخینی‌و ئەلی : کاکەی مەی‌گیر تی‌نەگەیشتن زوری بو هاوردووم بوی جیاوازیم خستە نیوانی سروشتەکانی یار کە باسی بی‌وەفایي ئەوم کرد ، ئەگینا ئەبی دلدار فەرق نەکا لە نیوانی هیچ سروشتیکی یاراو هەمووی پی خوش بی .

(١٠) نمەدو : دیاری نادا . تار : تاریك . واتە : لەبەرئەوەیە کە تی‌نەگەیشتن زوری بو هیناوم ، وا وەفاو بی‌وەفایي یار لە چاوی تاریکی دلەی خەفەتبارما وەك یەك نانوینن .

چون ئەمام نە ئەم غەفڵەتەنان گوم
سا مەی ، نەك وە جام ، های وە خوم وە خوم (١١)
تا یەکسەر مایەی خامیم بسانۆ
چون جەماڵ جەلال جە لام بنمانۆ (١٢)

-٣-

فەڵەك مشناسووت کارت چەپ گەردەن
دەست درازەن پەی زامان کەردەن (١)
چیش مبۆ ئەی زام نە دڵ نەدەری
مەحرووم وڵات قیبلەم نەکەری ؟ (٢)
پەی تۆ دیدەنیی شەم دیدارەکەش
پەی تۆ گۆش‌دای ڕاز شەکەروارەکەش (٣)
بەڵام با وەس بۆ ئەی تاڵەی شوومە
بازەم دڵوەشم وەی بەروبوومە (٤)

---

(١١) خوم : کوپە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوەدی .

(١٢) خامي : تی‌نەگەیشتووی . بسانو : لی‌بسینی . جەمال : سروشتی، میهرەبانی . جەلال : سروشتی بی‌وەفایي . واتە : کاکەی مەی‌گیر لەبەرئەوە کە بە تەواوی لە دەلیای نەزانیدا خنکاوم ، دەس‌کە بە مەی دەرخوارددانم ، بەلام بە کوپە نەك بە پیك ، بەلکو بە یەکجاری هویەکانی تی‌گەیشتنم لی بسەنی ، وە سروشتی بی‌وەفایي لەیلم وەك وەفاو میهرەبانی لە لا بنوینی .

-٣-

(١) مشناسووت : نەت‌ناسم . درازەن : دریژە .

(٢) نەدەری : نەدەی . واتە : چی ئەبی ئەم زامە نەکەی لە دلم ، وە بی‌بەشم نەکەی لە ولاتی یار ؟

(٣) شەم : شەمع ، موم . گوش دا : گویچکە شل‌کردن . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٤) بازەم : لیم‌گەری . واتە : چش با چاو پی‌کەوتنی شەمعی رووی یارو ، گوی شل کردن بو قسەی وەك شەکر شیرینی ، بو تو بی ، بەلام با ئەم چارە رەشی‌یەی منیش بەس بی ، بیلە لیرە بمینمەوە ، چونکە دلم خوشە بەم ولاتە .

پەی فێنکیی دڵ هەراسانەکەش
کافی‌یەن تەواف ڕای ئاسانەکەش (٥)
ئازیز ، کام هوون بی دیدەم پێ نەڕەشت ؟
یا کام زووخاو بی دەروونم نەچەشت ؟ (٦)
یا دڵ کام مەینەت زامت نەکێشا ؟
وە کام قیمەی دەرد جەرگم نەئێشا ؟ (٧)
وەسەن کۆن تاقەت ، بڕیان سەبووری
مەتاوون کەروون گفتوگۆی دووری (٨)
ئاخر ئازیزم تەوانام چۆنەن
تەوەن نی‌یەنان دڵ گۆشتو هوونەن (٩)
ئایر دان بەو تەور مۆبەت سەرای دڵ
مەیلەکەت مەندەن بێ مەسکەن خجڵ (١٠)

(٥) واتە : زیارەت‌کردنی ڕیگای بەرمالیان بەسە بو فینك بوونەوەی دلم که بە هوی ئەوەوە ماندوو بووە .

(٦) واتە : گیانەکەم کام خوین بوو چاوم پی نەرشتو بە چاوما نەهاتە خوار ، وە کام زووخاو بوو دەروونم نەی‌چەشت ؟

(٧) واتە : یان دلم مەینەتی کام زامی دەستی توی نەکیشاو ، کام دەرد بوو جەرگم نەبوو بە قیمە لە ژیریاو پی‌یەوە ئیشی نەکرد ؟

(٨) کون : کوا . بریان : براوە . مەتاوون : ناتوانم .

(٩) تەوەن : بەرد . واتە : ئاخر ئازیز چون بتوانم قسە بکەم . خو من بەرد نیم ، دلم گوشتو خوینە ، گوشتو خوینیش هەر ئەوەندەی لـــە توانادا هەیە .

(١٠) خجل : داماو . واتە : بە جوریك ئاگرت ناوە بە دلمەوە کە جیگەی خوشەویستی‌ی تویە ، کول‌وکوت دامراندووەتەوەو ، خوشەویستیت لە بەر بی‌جیگەیی داماوە .

— ٤ —

فەریادم وە تۆن ٠٠ فەردیام وە تۆن
هانا هەی ئازیز فەریادم وە تۆن (١)
دەردم گرانەن ، ئەڵوەدام بێ شۆن
شیفام ئینتیظار مەیل باڵای تۆن (٢)
ڕەحمێ کەر وە دڵ خەستەی زارەکەت
بدیە وە ڕوخسار بێ قەرارەکەت (٣)
زەردم ، زاییفم ، بێ خوردو خوابم
سەرگەردان وێڵ بێ صەبرو تابم (٤)
خۆراکم خەفەت ، ژینم مەینەتەن
وە مەرگت حەیات وە لام زەحمەتەن
مەر تۆ وە ڕەحمەت بێ پایان وێت
وە لوطفو کەرەم نومایان وێت (٥)

— ٤ —

(١) فەریاد : هاوار .

(٢) ئەلوەدا : الوداع ، مالاوايي . مەيل : لاکردنەوە . واتە : دەردم گرانەو مالاوايي کردنم بو بەجيهيشتنى دنيا لە ئەندازە دەرچووە ، وە چاك بوونەوەم چاوەروانى لاکردنەوەيەکە لە بالاى تووە . مەبەسى ئەوەيە ئەگەر لايەك بکەيتەوە بە لاما چاك ئەبمەوەو نامرم .

(٣) واتە : رەحمى بکە بە دوستە نەخوشەکەت کە هەميشە خەفەتبارەوت ، وە بروانە بە رووى خوشەويستەکەتا کە ئارامى لى براوە بوت .

(٤) بى خورد : ئەوەى هيچى پى نەخورى . خواب : نووستن . تاب : توانا .

(٥) نومايان : ئاشکرا . مەعناى ئەم شيعرە بە سە شيعرى پاشەوە بەستراوە .

جامێ جەو بادەی وەصڵ دیدارت
جەو قەهقەهەی مەی شیشەی ڕوخسارت (٦)
بە وێنەی جاران سا پێم دەرەوە
عیسەوی ئاسا ئیحیام کەرەوە (٧)

— ٥ — (١)

فەڵەك ، کام تیر بی نەدات نە دەروون
جە کام زامانت شکایەت کەروون (٢)
چون بێ حەدەن زام دەس تۆ کەردە
ڕووکەروون ئەو لای دۆس ویەردە (٣)

---

(٦) قەهقەهە : قاقای پیکەنین . مەبەس لە قرمەی دەمی کوپـەی شەرابە لە کاتی شەراب لی داکردنیا .

(٧) عیسەوی ئاسا : بە شیوەکەی حەزرەتی عیسا . واتە : مەگەر تو بە رەحمەتی نەبراوەی خوتو بە لوتفی ئاشکرات وەك جاری جاران جامیکم بدەیتی لە شەرابی وەصلی بالاتو لە قرمەی شووشەی شەرابی رووت ، وە وەك حەزرەتی عیسا چون مردووی زیندوو ئەکردەوە ، تویش من زینـدوو بکەیتەوە . لە شیعری یەکەمو سەهەمی ئەم سە شیعرەدا ناکوکی‌یەك هەیە لە نیوانی (مەر تو) و (پیم‌دەرەوە) و (ئیحیام کەرەوە) دا ؛ رەنگە هەڵەی ئەوانە بی کە نوسخە کونەکانیان نووسیوەتەوە . راست کردنەوەی ئـەم ناکوکی‌یە بەوە ئەبی شیعری ئاخری بەم جورە بوایە :

بە وینەی جاران پیم بدەریوە
عیسەوی ئاسا ئیحیام کەریوە

— ٥ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەر قەبری دوستیکی وتووە کـە نەمانتوانی برانین کی‌یـە ، وە میژووی مردنی تیا باس کردووە بـە پی‌ی حەرفی ئەبجەد .

(٢) نەدات : نەتدا . شکایەت : شکات .

(٣) ویەردە : بەسەرچوو . واتە : لەبەرئەوە کە زامی توکردوو ئەوەندە زورە لە ژمارە نایەت ، وا باشە روو بکەم بە لای دوستی کوچ کردووەوە .

ئازیز ، تۆ هەرچەند بێ مەیلی کەردی
وە بێ من تەشریف ئەو حضوور بەردی (٤)
من تەنیایي تۆ مدۆ ئازارم
جە نامايي وێم خەجاڵەت بارم (٥)
ئای بێ وەفا وێم من ڕاحەت وەش ڕەنگ
تۆ دڵتەنگ ، بێڕەنگ ، نە سای سەرد سەنگ (٦)
ئەی جەستەی خەستەم ڕەویەش نەفاما
دڵ وە زیارەت مەزارت ئاما (٧)
دەروون وە سۆزش ئایر نماوە
زوان پەی تەءریخ پڕ جە دوعاوە (٨)
بە ئامین جە شەڕ دۆزەخ ئازاد بی
وە سەیر ڕەحمەت ئەبەدی شاد بی (٩)

---

(٤) مەعنای ئەم شیعرە لە گەڵ شیعری دوایيدا دی .

(٥) نامايي : نەهاتن . واتە : ئازیز هەرچەند تو بی مەیلیت کردو بی من تەشریفت برد بو حوزووری خوا ، من لە بەر ئەو بیمەیلییەی تو عاجز نیم ، لەوە دڵگرانم کە تو تەنیایت ، وە شەرمەزارم چونکە لە گەڵت نەهاتم .

(٦) واتە : ئای بی وەفا خوم ، ئیستا من رەحەتمو رەنگم خوشە ، تویش دڵگرانیو لە ژیر سیبەری بەردی قەبرا رەنگ لە رووت براوە .

(٧) مەزار : زیارەتگا ، قەبر . واتە : ئەم جەستە بریندارەی من رەوشتی نەفامی تا لە گەڵتا بی بو ئەو دنیا ، وا دلم هاتە سەر قەبرەکەت بو زیارەت .

(٨) واتە : دەروونم بە سوزیکی ئاگرینەوەو ، زمانم بە دەم دوعا کردنەوە بوت ، ئەم شیعرەی دواوەیان وت کە ژمارەی حەرفەکانی نیوەی یەکەمی سالی مردنت ئەگریتەوە .

(٩) واتە : خوا بە قوبوول کردنی دوعای ئیمە لە شەری دوزەخ ئازادت بکا ، وە دلت خوش بکا بە تەماشا کردنی رەحمەتی نەبراوەی خوی . نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بە پیی حەرفی ئەبجەد ، وە لە سەر شیوەی نووسینی کونی کوردی (بە آمین جە شر دوزخ آزاد بی) ئەکاتە ١٢٥٨ کە ئەبی سالی مردنی ئەو دوستەی مەولەوی بووبی .

تپی قاف

— ١ — (١)

قیبلەم تۆم نە دڵ ٠٠ قیبلەم تۆم نە دڵ
تا ڕۆی قیامەت هەر تۆم ها نە دڵ (٢)
فیدای شێوەت بام جەمین پەڕەی گوڵ
دڵ جە تاسەی تۆ دایم مدۆ چڵ
ماتم وێنەی سەنگ ، زەردم چون خەزان
دایم پێچ مدەو چون مارانگەزان
گەستەی مار خاسەن ساتێ دوو ساتەن
ئەر نەمرۆ زیندەی ڕووی سەر بساتەن (٣)
ئەما من دەردم چون دەردەداران
دایم هەر وە سۆن چون گەستەی ماران (٤)
جە هیجران تۆ هەر سات مەرگمەن
قەترە قەترەی زووخ نە ڕووی جەرگمەن (٥)
کاشکی هەر ڕۆ یەك سیامارێ
هەر دوو پام مەگەست چەند جار نەك جارێ (٦)

— ١ —

(١) ئەم قەسیدەیەم تەنها لە نوسخەکەی (شیخ جافری سید صادق) دا دیوە ، شیوەی لەوە ناچی کە هی مەولەوی بی ، بەلام هەر نووسیمەوە چونکە بە هی ئەو درابوە قەلەم ، وە ئەگەر راست بی هی ئەو بی ، ئەبی لە سەرەتای شیعر وتنیا وتبیتی .

(٢) توم نە دل : تو لە ناو دلمای .

(٣) واتە : ماران گەستە حالی زور باشترە لە من ، چەند سەعاتیك ئازار ئەچیژی ، پاشان یا ئەمری یا چاك ئەبیتەوەو وەك جارانی لی دیتەوە .

(٤) واتە : بەلام من هەمیشە وەك ماران گەستە وامو سویم پیا دیتەوە ..

(٥) زووخ : کیم .

(٦) کاشکی : خوزگە . رو : روژ . مەگەست : بگەستایە .

سەر منیام وە سای گڵکۆی تازەوە
چەنی حەسرەتان بێ ئەندازەوە (٧)
نەك بەی تەور دیدەم مەردەی زیندە ڕەنگ
هەر ساتێ صەد جار سەر مدۆم وە سەنگ (٨)
پەشێوو مەلوول ئیمان هەردەنان
ڕوێ تا صەد جار پەی تۆ مەردەنان (٩)
فیدای وەفات بام یا وەفات نیيەن
یا خود بەدکاران مانیعت بیيەن
قیبلەم تۆ خوداو گشت پەیغەمەران
ئەگەر مەیلت هەن وێنەی دڵبەران
بکیانە پەرێم گاهێ پەیامێ
بنویسە وە لام دوعاو سەلامێ (١٠)

---

(٧) سەر منیام : سەرم ئەنا . گلکو : کومەلە گلی سەر قەبر . واتە : بە داخەوە لە سیبەری کومەلەگلی قەبری تازە هەلکەنراوا دانرامایە .

(٨) واتە : نەك وەك ئیستا کە بە سەر زیندووم و لە راستیدا وەك مردوو وام ، وە داخ و خەفەت هەر سەعاتی صەد جار سەرم ئەدا بە بەردا .

(٩) ئیمان هەردەنان : ئیمانم لا نەماوەو داویەتە هەرد ، مەبەسی ئەوەیە لە بەر نارەحەتی ئاگای لە هیچ نەماوە . روی : روژی . مەردەنان : مردووم .

(١٠) لەو نوسخەدا کە ئەم قەسیدەیەمان لی وەرگرت ، لە پاش ئەم شیعردوە دوو شیعری تر هەبوو کە لە مەعنادا جیاوازی‌یەکی وایان نەبوو لەم شیعردو شیعری پیشەوەی . لە بەر ئەوە لەویدا هەلمان گرت و لیرەدا پیشانی ئەدەین ، وە لامان وایە دانەر ویستبیتی یا ئەو دوو شیعرەکە هەلگری و ئەمانیان لە جی دانی ، یا بە پیچەوانەوە . ئەمەش دوو شیعرەکە :

سا ئەر زەرەی مەیل دلداری پیتەن
دیدەم چەمەرای دەلیل ریتەن
یا دەلالەتی ، یا وە پەیامی
بکیانە پەریم دوعاو سەلامی

با وەس بنیشوو ماتو پەشێو حاڵ
با وەس بکێشوو هەناسان کاڵ
پەی چێش بێ مەیلیت کەردەن وە پیشە
گاهێ تۆیچ پەی من ئاهێ بکێشە
باقی والسلام ، قیبلەی میحرابم
بڵێسەش بەرزەن جەرگ کەبابم

– ٢ – (١)

قوربان ! قوربانەن ، جەژنەن ، شادی‌یەن
دەس نە گەردەنەن ، ڕۆی ئازادی‌یەن (٢)
هەی دەس بۆس دەس بۆس وەش نیگارانەن
خەیر ، پا بۆس پا بۆس خاتر دارانەن (٣)
کۆن کوشتیو ، باردێی گوڵ جەمینانەن
هەی سەر ، هەی ئەرواح دڵ خەمینانەن (٤)
هەر کەس گیان وە کەف پەی نیگارێوەن
هەر یەك قوربانی‌ی وەفادارێوەن (٥)

– ٢ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی جەژنی قوربانەوە وتوود .

(٢) قوربانەن : جەژنی قوربانە .

(٣) دەس بوس : دەس ماچ کردن .

(٤) کوشتی : حەیوانی بو سەربرین ئامادە کراو . باردی : بیهینن . واتە : وادەی ئەوەتە کە یارە جوانەکان بپرسن کوا حەیوانی قوربانی ؟ بیهینن با سەری ببرین ، دلدارانی خەفەتباریش بلین فەرموون ئەوە سەرو گیانمان لە بەر دەستانایە .

(٥) مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایدا دی .

سیوای سەودایي هەراسانەکەت
مەحرووم جه کەفتەی پای ئاسانەکەت (٦)
نه پەی چەم سورمەی گەرد پالاتەن
نه پەی گیان قوربان بەژن بالاتەن (٧)
مەرد پەی (ئۆسا دەی) بێ درێغەکەت
بسم الله تەکبیر دەس بە تێغەکەت (٨)
پەی قوربان کەردەی نالە نەی ڕەنگ بەی
چێش مبۆ ئەر بەی ؟ وەی پەی من ئەر نەی (٩)
سا تۆیچ من وەرە ، وە قوربانی کە
من وە قوربانیی ڕای ڕەبانی کە (١٠)

---

(٦) سیوا : بیجگە . کەفتە : کەوتن . واتە : هەرکەس بگری گیانی خوی ناوەتە سەر دەستی بو جوانیك ، وە خوی کردووە بە قوربانی بو یاریك ، منی نەخوشی گرفتارت نەبی کە بی بەش بووم لە کەوتن لە بەر قاپییەکەتا .

(٧) واتە : نە چاوم ، توزی کەوشەکانتی دەس ئەکەوی بیکا بە کلەی خوی ، وە نە بو گیانم ئەلوی کە ببی بە قوربانیی بەژنو بالات . مەولەوی لیەدا ئیشارەت بو ئەوە ئەکا کە ئوسوولە حەیوانی قوربانی پیش سەربرینی چاوی ئەریژن .

(٨) ئوسا دەی : وەستا دەی دەس پی بکە . واتە : مردم بو ئەوە بفەرمووی بە قەساب خوی ئامادە کاو کیردەکەی بگری بە دەستیەوەو دەس کا بە (بسم الله) و (الله اکبر) کردن بو سەر برینم . ئوسوول وایە لە کاتی سەر برینی حەیوانی قوربانیدا قەسابەکە ئەلی (بسم الله والله اکبر) .

(٩) مبو : ئەبی . واتە : چی ئەبی ئەگەر بیبیت منی نالە وەك قامیشی ، ڕەنگ وەك بەی زەرد ، بکەی بە قوربانی ؟ هاوار بو من ئەگەر نەیەیت .

(١٠) وەرە : بەرخ . ڕەبانی : خوایي . واتە : سا تویش منی بەرخ بکە بە قوربانیی ریگای خوا پەرستی .

ئەوسا تۆیچ پەی وێت خەیرێت کەردەبۆ
منیچ کەمتەر زووخ دەردم وەردەبۆ (١١)
مەعدوومەی بەدبەخت نا تەمامەنی
ڕاسەن بێ دەوڵەت خەیاڵ خامەنی (١٢)
قوربانی مشیۆ جە عەیب بەری بۆ
فیدایي پەسەند ڕای دڵبەری بۆ (١٣)
تۆ پا شکستەی بەرد هەردەی دەرد
چەم کۆر مەینەت ، تەن زایف ، ڕەنگ زەرد (١٤)
خەیاڵێت کەردەن جە ڕووی نادانی
چ لایق وە تۆن ڕوتبەی قوربانی (١٥)

— ٣ —[١]

قیبلەم کەردەنی .. قیبلەم کەردەنی
جە نامەت بەی تەور ئیظهار کەردەنی (٢)

---

(١١) واتە : ئەگەر ئەوە بکەیت خیریك ئەکەی بو خوتو کاریك ئەکەی منیش کەمتر زووخو کیمی دەرد بچیژم .

(١٢) لیرەوە مەولەوی دەس ئەکا بە وەرام دانەوەی خویو ئەلی : هەی بەدبەخت تو زور ناتەواوو بیکارەی ، وە خەیالت خاوە .

(١٣) مشیو : ئەبی . واتە : قوربانی ئەبی عەیبی پیوە نەبیو لە ریی دلداریدا پیشمەرگەیەکی پەسەند کراو بی .

(١٤) واتە : تو بە بەردی شاخو هەردی دەرد قاچەکانت شکاون ، وە چاوت لە بەر مەینەت کویر بووەو لەرو لاوازیو رەنگت زەردە ، ئیتر چون بو قوربانی دەس ئەدەیت ؟

(١٥) واتە : لە رووی بی ئەقلیەوە ئەم خەیالەت کردووە ، کەی تو لایقی ئەوەی پایەی قوربانیت بدریتی .

— ٣ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە وەلامی دوستیکیا نووسیوە کە نامەی بو نووسیبوو ؛ وە گلەیي لی کردبوو تیایدا کە دلی ساردە .

(٢) کەردەنی : کردووتە . ئیظهار کەردەنی : دەرت بریوە .

نویسیابێ لێش تۆ دڵ سەردەنی
دڵ هەر یەکێوەن تۆ وێت بەردەنی (٣)
دوو حاڵەن جە لات زنجیرت کەردەن
ئەر گەرمی گەرمەن ، وەر سەردی سەردەن (٤)
ئیتر تۆ جە کەس مەپەرسە خەبەر
بینایيم ، نەزەر وە حاڵ وێت کەر (٥)
ڕاستش هەر ئێدەن ئیظهارم کەردەن
قەسەم بەو کەسە نەزاو نەمەرگەن (٦)
شەرتم شەرتێوەن مەجنوون شەرت کەردەن
لەیل من تۆنی تا وە ڕۆی مەردەن (٧)
تۆ خواجەمەنی ، من کەمتەر غوڵام
پەی تۆ غوڵامم ، باقی والسلام (٨)

---

(٣) نویسیابی : نووسرابوو . لیش : لی‌ی . بەردەنی : بردووتە .

(٤) وەر : وە ئەگەر . واتە : دلم دوو حالی هەیەو هەردوو حالەکەی بەسراوە بە خوتەوە ، ئەگەر تو بە سوزی بو من ؛ ئەوا ئەمیش گەرمە ؛ وە ئەگەر بی مەیلی ، دیارە ئەمیشساردە .

(٥) واتە : کە ئەوەت زانی ئیتر لە کەس مەپرسە ؛ سەیری دلی خوت بکە حالی من ئەزانی وە تی ئەگەی بە وەفام یا وەفام نی‌یە .

(٦) نەزا : کەسیك لە کەس پەیدا نەبووبی . نەمەرگ : ئەوەی هەرگیز نەمری ، مەبەس خوایە .

(٧) واتە : شەرتم هەر یەك شەرتە ؛ لەو جورەیە کە مەجنوون لە گەل لەیلی کرد ؛ تویش لەیلی منی تا ئەو روژەی ئەمرین .

(٨) خواجە : خاوەنی بەندە . غولام : بەندە .

— ٤ —

قوربان ، ئەر چەندێ نامام وە لاتان
چەم ڕۆشن نەوی وە گەرد پاتان (١)
هەی ڕۆ نەواچان ئەو غەم پەروەردە
ئەڵبەت مەیلمان نە دڵ بەرکەردە (٢)
خەیر وەڵڵا تا گیان نە تۆی قەفەس بۆ
کەم‌کەم ئامۆشۆی ئامای نەفەس بۆ (٣)
حەیاتم وە مەیل باڵای یارانەن
مەیلم هەر ئەو مەیل هەردە جارانەن (٤)

— ٤ —

(١) نامام : نەهاتم . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(٢) نەواچان : نەلین . واتە : قوربان لە بەر ئەوە کە ماوەیەکە نەهاتووم، بو لاتانو توزی ریگاتان چاومی روشن نەکردووەتەوە ، نەفەرموون ئەلبەتە ئەو پەروەردەی دەستی خەمە مەیلی ئیمەی لە دل دەرکردووە .

(٣) قەفەس : مەبەس لەشە یا قەفەزەی سنگ . مەعنای ئەم شیعرەش لە گەل شیعری دوایيدا دی .

(٤) هەردە جاران : جارانی پیشوو . واتە : نەوەللا هەرگیز وا تی‌نەگەی کە مەیلم کەم بووەتەوە ، تا گیانم لە قەفەزی لەشما مابیو کەم‌کەم ماوەی هەناسە دانم ببی ، هەر بە خوشەویستی‌ی بالای یاران ئەژیمو خوشەویستیم هەر خوشەویستی‌یەکەی جارانە .

— ٥ — [1]

قوولەی بایەقوش صوب وە هەردەوە
زام کۆنەو نۆم تازە کەردەوە (٢)

— ٦ — [1]

قسەیێ ئەکەم بە ڕێو جێ وێ
کە لەیلێ نەوو ، با بەییجێ وێ (٢)

— ٥ —

(١) وا مەشهوورە بایەقوش لە هەر لایەك بخوینی نیشانەی ویران بوونی ئەو شوینەیە . مەولەوی‌یش جاریکیان گوی‌ی لە خویندنی بایەقوشیك بووە بە شاخیکەوە ، بەو بونەوە ئەم شیعرەی وتووە .

(٢) مەبەسی ئەوەیە بە هوی خویندنی بایەقوشەوە روژانی رابوردووی کەوتەوە یاد کە لە ئەنجامی خویندنی بایەقوشەوە ری‌و شوینی یاران هەمووی تیكچوو ، وە بوو بە هەوارگە کون .

— ٦ —

(١) ئەحمەد پریسی دوو خوشکی بووە (لەیلی) و (بەهیجە) ، مەولەوی‌یش حەزی لە لەیلی کردووە بیهینی ، بەلام ئەو شووی کردووە بە یەکیکی تر ، ئەنجا مەولەوی ئەیەوی بەهیجەی خوشکی بینی ، وە بو خوازبینی ئەم شیعرە ئەنووسی بو کاکەی .

(٢) واتە : کە لەیلیم دەس نەکەوت ئەم خوشکەکەتم بدەری . ئەحمەد پریسی‌یش لە وەراما بوی ئەنووسیتەوە :

قسەیي ئەکەی بی ری‌و جی وی
تو کە مەجنوونی ، چون بەییجی وی ؟

واتە : مەجنوون ئەبی لە لەیلی بەولاوە کەسی نەوی ، ئیتر تو چون داوای بەهیجە ئەکەی ؟

نیپی کاف

— ١ — (١)

کۆن ئەو دڵ دیدەش بەرایي بدۆ
وە گەرمیاندا یدیۆ وە بێ تۆ (٢)
کۆن ئەو چەم بێ تۆ بەو ڕەنگ دڵشاد بۆ
سەیر مەنزڵگەی ئێلاخش یاد بۆ (٣)
داخ پەی تۆ چ تەور بێ ڕەحمی کریان
ئێلات پەی ئێلاخ باز ئیذنش دریان (٤)
هەوای وەرکاوان چەنی تۆ وەش بی
صەدای شەتاوان چەنی تۆ وەش بی (٥)
تای چین چنوور پای تاف بەفراو
هەر وە تۆ مەکەفت نە دەورەی کڵاو (٦)

— ١ —

(١) مەولەوی ئـەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عبدالرحمـانی کوری مەحموودی یاروەیسا وتووە .

(٢) بدو : بدا . واتە : لە کوی‌یە ئەو دلەی چاوی بەرایي بدا بروانی بۆ گەرمیان کە توی تیا نەبی .

(٣) واتە : لە کوی‌یە ئەو چاوەی ئەوەندە دلی خوش بی بی تەماشا کردنی کویستانی لە یاد بی .

(٤) ئیلات : عەشایر . باز : دیسانەوە . واتە : داخی بە جەرگم چ بی رەحمی‌یەکیان لە گەل کردووی ، بە بی تو ئیزنی چوونە کویستانیان داوەتەوە بە عەشایرەکان .

(٥) وەرکاوان : پی‌ینی شاخەکان . صەدا : هاژە .

(٦) مەکەفت : ئەکەوت . واتە : هەر بە تو ئەکەوت لە داوینی تافگەی بەفراوەکانا چلی چنوور بکەیتەوەو بە دەوری کلاوەکەتا بیکەی بە سەرتا .

هەر گوڵ پەی دەماخ بۆ عەنبەرین بی
دەستش هەر وە دەس تۆوە شیرین بی (٧)
ئیسە کێن پەی سەیر دڵ نە ئاهەنگ بۆ
وە بێ تۆ دیدەم مەر دڵ جە سەنگ بۆ (٨)
کالاَی ماتەمیت پەی ئاڵەم سەندەن
دەشتان گشت زیندان هەربەندان بەندەن (٩)
هەوارگە ماتەم ، گوزەرگە بێ ڕەنگ
شۆنەکەم پڕ خەم ، سەیرانگە دڵ تەنگ (١٠)
خوێشان پەرێشان پەلاَس نە گەردەن
تو خوا بازەشان چون تۆشا مەردەن (١١)

---

(٧) واتە : هەر گولیکی بونخوش ، وەختی جوان ئەبوو دەسی بە دەسی تووە بی . ئەشگونجی (دەسش) نەبی (دەسەش) بی ، واتە : وەختی جوان ئەبوو چەپکەکەی بە دەسی تووە بوایە .

(٨) واتە : ئیستا کێیە دلی ئارەزووی لە تەماشا کردن بی ، ئازیز مەگەر دل بەرد بی بە بی تو ئەو ئارەزووە بکا ؟

(٩) ئالەم : عالەم . هەربەندان : جیگاکانی بەستنەوەی ولاخ . بەند : دەرگا داخراو . واتە : بە مردنت جلو بەرگی مەینەتت بو عالەم کریوە ، وە دەرو دەشت هەمو وەك زیندانیان لیهاتووەو کەس ناگەری پیاياناو دەرگای تەویلەی ولاخەکان داخراوە کەس ناچی بو راو .

(١٠) شون : شوین . واتە : هەوارگەکان ماتەم دایگرتوونو ریگا رەنگی تیا نییە ، چونکە ئەوانەی پیا ئەرون هەموو رەش پوشن ، جیگاکەی منیش پرە لە خەم .

(١١) پەلاس : جلی ئەستوور کە هەژاران لە بەری ئەکەن . بازەشان : لییانگەری . واتە : کەسوکارت هەموویان خەفەتبارنو پەلاسیکیان داوە بە شانیانا ، تو خوا لییان گەری باخەفەتبار بن چونکە تویان مردووی .

بێ تۆ کاروبار بەرتەرەف مەندەن
سەرکار پاشا بێ مەسرەف مەندەن (١٢)
بەزم هامفەردان بێ زەوقەن بێ تۆ
نەزم هامدەردان بێ شەوقەن بێ تۆ (١٣)
پات وە تۆی پەردەی پێواری کێشان
جە کام هامدەمێ خاترت ئێشان ؟ (١٤)

— ٢ —(١)

کام سارا صەد ڕەنگ نوور پێدا وەشتەن
کشتش کشت دەشت هەر هەشت بەهەشتەن (٢)
فەضای سایەی عەرش دانای جەلیلەن ،
یا بارەگای پاك (سید خلیل)ەن ؟ (٣)

---

(١٢) بەرتەرەف : خراوە لا . واتە : بە هوی نەمانی تووە ئیش‌و کار هەمووی پەکی‌کەوتووەو سەرەکارەکانی مەحموود پاشا بی‌مەسردف ماونەتەوە . ئەمە ئیشارەتە بو ئەوە کە عبدالرحمن خەزنەداری پاشا بووە .

(١٣) بەزم : ئاهەنگ . نەزم : گورانی .

(١٤) پیوار : خاك . واتە : پیت‌کیشاوەتە ژیر پەردەی خاکەوە : نازانم دلت لە کی ئیشاوە وا ئەمەت کرد ؟

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەر مەرقەدی (سید خلیل) وتووە کە یەکیکە لە ئیمامزادەکان وە لە نزیکی قەلای شیروانە نیژراوە. بە بونەی ئەوەوە وتوویەتی کە لە گەل جەنازەی قادر بەگی کوری کەیخەسرەو بەگی جاف چووە بو ئەوی . ئەو قادر بەگە بە گولەی ویل کوژرابوو .

(٢) وەشتەن : باریوە . کشت : زەرعات . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری دواییدا دی .

(٣) دانا : زانا . جەلیل : مەبەس خوایە . واتە : چ دەشتیکە ئەم دەشتە کە صەد جور نووری پیا باریوەو سەوزە گیای وەك سەوزە گیای دەشتی هەر هەشت بەهەشتەکە وایە ، تەختانی بەر عەرشی خوای‌گەورەیە . یا بارەگای پاکی سید خلیلە ؟

ئەسرار پەردەی غەیب مەحرەم پەیك
سایەی خودایي ، سلام علیك (٤)
کردەم نا لایق ئەر وە سلاّوەن
ڕووزەردیم موحتاج وە یەك جواوەن (٥)
ھەر یەك شەفیعێش پەی وێش ئاوەردەن
من خەجاڵەتیی وێم شەفیع کەردەن (٦)
یەکێ جە دۆسان بەو زام نۆوە
سەر نییان وە خاك ئاسانەی تۆوە (٧)
میھمان غەریو کەرەمسەرای تۆن
موحتاج وە ڕێزەی سفرەی ڕجای تۆن (٨)
درێغی مەکەر ، ئامان صەد ئامان
مەفەرما میھمان بێ تۆشە ئامان (٩)
یا خەلیل ، دەخیل کێ عادەت کەردەن
تۆشە وە دەرگای کەریمان بەردەن ؟ (١٠)

---

(٤) پەیك : فروستادە . مەولەوی لیرەوە رووی قسە ئەکاتە سید خلیل و
...ی ئەلی : سەلامی خوات لی بی ئەی فروستادەی مەحرەم بە نهینییەکانی
...ودیوی پەردەی عالەمی غەیب ، وە ئەی سیبەری خوا بە سەر خەلکەوە .

(٥) واتە : هەرچەند بە کردەوەم شایانی ئەوە نیم رووم بی سەلامت لی
...ەم . بەلام خەجالەتباری و رووزەردیم پیویستی بە وەرام دانەوەیەکە لە تووە .

(٦) شەفیع : تکاکار .

(٧) واتە : یەکی لە دوستەکانمان بە زامی تازەوە لە سەر خاکی بەردەرگای
... سەری داناوە .

(٨) غەریو : غەریب . ریزە : وردەنان . واتە : میوانیکی غەریبە لە
...یوەخانی بە دەس و دەهەندەی تودا ، وە موحتاجی وردە نانی سەر سفرەی
...کردنی تویە بوی .

(٩) مەفەرما : مەفەرموو . ئامان : هاتووە .

(١٠) توشە : تویشوو . بەردن : بردن .

-٣-

کزەی چزەی زام گرپەی گڕەی دڵ
داخ دووریی دۆس دوورکەفتە مەنزڵ (١)
شەرارەی ئاهیر دڵەی پڕ دەردم
تەپو دووی دووکەڵ هەناسەی سەردم (٢)
جە شەرارەی نار دڵەی پڕ جە خەم
سۆچیا تەمام هەر هەفت پەردەی چەم (٣)
بۆی کزەی کەباب سۆز سینەی ڕێش
قرچەی برێشتەی جەرگ جەفاکێش (٤)
جۆش سەماوەر دیگ دڵەی تەنگ
لوولەی فوارەی فرمێسك صەد ڕەنگ (٥)
واژاوش چون تاف ڕیشەی هەستیم بەرد
ڕیشەی کۆتەرەی جەرگم بەراوەرد (٦)
دڵ جە دەرووندا کەردەن وە بوریان
وە مەرگت قەسەم تاسەی تۆم کریان (٧)

-٣-

(١) دوورکەفتە مەنزل : مال دوورکەوتوودوە .

(٢) ئاهیر : ئاگر . تەپودوو : بەرز بوونەوە . مەبەستی هاوارکردنە لە دەستی ئەمانە .

(٣) سووچیا : سووتا . هەفت پەردەی چەم : حەوت پەردەی چاو ، زانایانی پزیشکیی کون ئەڵین چاو حەوت پەردەی هەیە .

(٤) بریشتە : برژاو . واتە : قرچەی جەرگی جەفاکیشی برژاو .

(٥) دیگ : مەنجەل . واتە : هاتنە کولی مەنجەلی دڵەی تەنگم وەك سەماوەر . .

(٦) واژاو : ئاوی سەرکردووی گوی حەوز . هەستی : بوون . بەراوەرد : دەری‌هینا .

(٧) بوریان : بوریانی ، قاورمە . تاسە : بیرو ئیشتیاق . کریان : کراوە .

— ٤ —

کام حاڵەت باروون وە سەر خامەدا
تەن چون تای نەیەن نە تۆی جامەدا (١)
پێچیان بێ جان ڕەمەق ڕەمیدەم
سەرگەردان نە گێج بەحرەین دیدەم (٢)
ئەر ڕەقیب چون خەس نەیۆ وە دیدەم
پێم وەشەن گێجاو دەریای خەم (٣)

— ٥ —

کورپە ئەگریجان تووك طاوس تار
سەوزە کلاَفان چون ڕشتەی زەنار (١)

— ٤ —

(١) باروون : بینم . نەی : دەزوو . واتە : باسی کام حالی ناخوشم بینم بە سەر نووکی قەلەمداو بینووسم ؟ لەشم لە ناو جلەکانما وەك تالە دەزوو لەرو لاواز بووە .

(٢) پیچیان : پیچراوە . جان : گیان . رەمەق : دوا هەناسە . رەمیدە : هەلاتوو . واتە : لەشم وەك تالی دەزوو پیچراوەتەوەو نیوەگیانیگم بوو ئەویش هەلات ، وا ئیستا لە گیژی دەلیای فرمیسکی چاوەکانما سەرگەردان بووم .

(٣) خەس : پلوپووش . واتە : لەگەل ئەوەشا ئەگەر بەدکار وەك پلوپووشی سەر دەلیا ، نەکەویتە بەرچاوم ، پیم خوشە هەر لە گیژاوی دەلیای خەما سوور بخوم .

— ٥ —

(١) تار : رەنگ . رشتە : هونراوە . زەنار : پشتینیکی تایبەتی بووە مەسیحی یەکان بەستوویانەتە پشت . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

و زەنارەوە تەوافش مەکەرد (۳)

---

۲) قەمەر : مانگ ؛ مەبەس رووی یارە . میحراو : محراب ؛
یارە . حەجەر : حجر الاسود ؛ بەردیکە لە دیواری کەعبەدا لە ئ
ردنی زوردا رەش بوودتەوە ؛ مەبەس لیی خالی رەشی رووی
مووی ئەگریجە تازە رواوەکانی یار کە وەك پەری تاوس بە هەزار
شیتەوەو لە کلافەی لوول دراوی سەوزو زەناری هونراوە ئەچ
وپی رووی خرو جوانیا بلاو بوودتەوە ؛ وە تاویك بە سەر برویا ئە

ٹیپی گاف

— ١ — (١)

گەرد ئالوودەن دەور مەزار لەیلیٚ
ئاوپاشیو مالاٚش لازمەن خەیلیٚ (٢)
خادمی‌ی توربەت نازك ئەنداما‌ن
پەی دیدەو موژگان مەعدوومی ئامان (٣)
ئاوپاشی‌ی ، ڕەویەی دیدەی نم دیدەم
مالاٚش ، وەظیفەی موژەی نمیدەم (٤)
گەردیٚ نیٚ وە ڕووی یانەی نۆشەدا
یا خەوشیٚ وە حەوش عەنبەر بۆشەدا (٥)
پاس نازکی‌ی لەیل یاگەی وێشەن
جای موشاهەدەی قەیس دڵڕیشەن (٦)

---

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتووە .

(٢) گەردئالوودە : توزاوی . مەزار : زیارەتگا ، گور . ئاوپاشی : ئاورشین . واتە : دەورو پشتی قەبری لەیل توزاوی‌یە ، زور پیویستە ئاورشین بکری‌و گسك بدری .

(٣) توربەت : خاك ، قەبر . موژگان : بژرانگەکان . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٤) نمیدە : چەماوە . واتە : خزمەت کردنی قەبری یارانی جوان چاك بو چاوو بروی مەعدوومی هاتووە ، چاوی فرمیسکاویم ئاورشینی بکاو برژانگی چەماودم گسکی بداو بیمالی .

(٥) نی : نەیەت . خەوش : پل‌وپووش . واتە : بو ئەوەی توز نەنیشیتە سەر مالی تازەی و ، حەوشی بون خوشی خەوش‌و خالی تیا کو نەبیتەوە .

(٦) واتە : پاسی ناسکی‌و نازاری‌ی لەیل شتیکە لە جی‌ی خویایەتی ، چونکە جیگای چاو پی‌کەوتنی مەجنوونی دل بریندارە . ئەش‌گونجی (نازکی) نەبی (نازگەی) بی ، واتە : پاسی جیگە نازەکەی لەیل .. تاد .

بەڵ باڵای ئاڵاش وە صەد خەمو چەم
باز وینوون بێ خەم وەی چەم یا ئەو چەم (٧)
مەعدووم تاو یاو دووری زۆر ئاوەرد
تاویاو بینای قسەی پەشێو کەرد (٨)
ماخۆلیای یاو ئینە خدێشەن
وەر نە ئەی خەیاڵ پەرێشان چێشەن (٩)
فەصڵ وەصڵ بەزم خاصەی نەدیمان
خاوێ بی ویەرد ، دیمان نە دیمان (١٠)
بەتاڵەن هەوای دۆس کۆچ کەردە
مەحاڵەن ئامای عومر ویەردە (١١)
بنیش نە گێجاو دەریای بێ پەیدا
نە گۆشەی حوجرەی سەفینەی مەیدا (١٢)

---

(٧) ئالا : جوانو رازاوە . خەمو چەم : لار بوونەوەو چەمینەوە . واتە : بەلکو دیسانەوە یا بە چاوی سەر وە یا بە چاوی دل ، بە صەد سەر دانەواندنو چەمینەوەوە بالای رازاوەو جوانی یار ببینم .

(٨) یاو : تای تیو لەرز . تاویاو : توایەوە . واتە : مەعدوومی تاوی تی زوری بو هیناو توایەوەو دەسی کرد بە قسەی بی ریو جی .

(٩) ماخولیا : نەخوشی‌یەکە هەرکەس تووشی ببی لە هیچ کوی ئوقرە ناگری ، مەبەس سەر لی شیوانە . خدی : خوو . واتە : سەر لی شیوانی نەخوشی‌ی تا ئەمە خوویەتی قسە بە پیاو ئەبزرکینی ، ئەگینا ئەم قسە بی‌جی‌یانە چی‌یە ؟

(١٠) فەصل : سەردەم . نەدیمان : هاوری‌یانی رابواردن . خاو : خەو . واتە : روژانی گەیشتن بە کوری ئاهەنگی برادەران خەوی بوو بە سەر چوو ، دیمانو نەمان‌دی . .

(١١) هەوا : ئارەزوو . ئاما : گەرانەوە . واتە : خەیالیکی پووچە ئینسان ئارەزووی دوستی کوچ کردوو بکا ، وە مەحالە تازە عومری بە سەر چوو بگەریتەوە .

(١٢) بنیش : دانیشە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پیکەوە دی .

ڕووت ڕووت ئەو جیلوەی ستارە کەر ڕاس
با خودا وە أخلاص ، ناخودا مەناس (١٣)
تا باد مراد نە پێوارەوە
کەی بدۆت ئاخر ئەو کەنارەوە (١٤)

– ٢ – (١)

گۆشەی ئاتەش‌خان دڵەی پڕ جە ئێش
پزیسکەی داخان ئایر وەردا تێش (٢)
دوود ماردومان دوود نە فەرقم بەرد
هەوای کەڵڕەمان خۆ پامالم کەرد (٣)

---

(١٣) رووت (ی یەکەم) رووی خوت . رووت (ی دووەم) بە تەنیا .. ستارە : ئەستیرە . ناخودا : کەشتی‌یەوان .

(١٤) پیوار : وشکانی . بدوت : بتدا . واتە : تازە ئیتر لە سووچیکی ژووری کەشتی‌ی سەرخوشیدا دانیشە لە ناو گیژاوی دەلیای بی بنی قەزاو قەدەری خوادا ، وە رووت تەنها بکەرە تیشکی ئەستیرەی ئاسمان کە بریتی‌یە لە شوکرانە بژیری‌ی خوا بو ئەوەی ری دەرکەی ، وە لە گەل خوای خوتا دلپاك بەو کەشتی‌یەوان مەناسە ، تا بزانین کەی بای بە هیوا گەیشتن لە وشکانەوە هەل‌ئەکاو کەشتی‌یەکەت ئەخاتە گەرو ئەت‌داتە قەراخ ئاوو رزگارت ئەکا لەو دەردو بەلایە .

– ٢ –

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەرامی دوستیکیا نووسیوە کە دەعوەتی مەولەوی‌ی کردبوو لە گەلی بروا بو راو .

(٢) ئاتەش‌خان : ئاگردان . داخ : شاخ . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٣) دوو : دووکەل . فەرق : کەللە سەر . واتە : پزیسکی شاخەکان ئاگری بەردایە سووچی ئاگردانی دلم ، وە دووکەلی تفەنگە ماردومەکان دووکەلی لە کەللەی سەرم دەرکردو کردی بە توز ، وە ئارەزووی رەوگە کەلەکان بە یەکجاری تەفرو توونای کردم .

پێچ مدەو چەنی زامان کاری
نە پای ئامام هەن نە ڕستگاری (٤)

فەڵەك کەی بەرشوون بێ خەم نە دەستت
چێشم کەرد ، کەی بیم وە باوەکوشتت (٥)

ئەر چون غەمزەی دۆس پڕ جە ئێش‌و دەرد
چون فرسەت بازان پێش‌دەستی‌یەش کەرد (٦)

سارێش مبۆ زام دووری‌ی تۆ کەردە
مەکەرمێ سەیران چەن وەخت ویەردە (٧)

وەر فرسەت نەدا فەڵەك وێنەی وێش
تۆ سلامەت بی ئەر من نەبوو چێش ؟ (٨)

---

(٤) واتە : بە دەم زامی کاریگەرەوە تل ئەخوم ، وە نە پی‌ی هاتنم هەیە بیم بو لاتان ، وە نە بە مردن رزگار ئەبم لە مەینەت .

(٥) بەرشوون : دەرچم . واتە : فەلەك کەی بی‌خەم لە دەستت دەرچم ، من چیم کرد وا ئەوەندە لە گەلم خراپ بووی ئەلی‌ی باوکتم کوشتووە .

(٦) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٧) مەکەرمی : ئەکەین . واتە : ئەگەر هاتوو فەلەکی ستەمکار ، بە چەشنی غەمزەی دوستی پر لە ئیش‌و دەرد کە جار جار بەزەیي بە دلدارا دیتەوە ، جاری لە جاران وەك هەل‌باز دەس پیشخەری‌یەکی کردو پیش ئەوەی من رزگار ببم ئەو رزگاری کردم ، ئەو کاتە زامی دووری‌ی تو ساریش ئەبی‌و لە جیاتی‌ی ئەو هەموو ماوە بە سەر چووە سەیران ئەکەین‌و رائەبویرین .

(٨) واتە : وە ئەگەر بە عادەتەکەی خوی مولەتی نەدام ، گوی مەدەری خوت سەلامەت بی ، برو بو راوی خوت قەیدی چی‌یە با منت لە گەل نەبم .

— ٣ — (١)

گوم بی چون خورشید ئەو نە پڕتەودا
گوم بی ئەهل عیلم نە شۆڵەی ئەودا (٢)
نار مەکەرد وە سەر دڵسازانەدا
نادر بی جە ناو هامڕازانەدا (٣)
بنویس وە هووناو دڵ نە پەڕەی جەرگ :
(نادر شێخ علی) پەی تەءریخ مەرگ (٤)

— ٤ —

گێج ئاڵانیی ها بە دۆشەوە
وە قولاپ چەنگ ئاهیر نۆشەوە (١)

— ٣ —

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی لە لاواندنەوەو مێژووی وەفاتی شێخ علیی تەویلەییدا وتووە کە خەلیفەی شێخ عثمان سراج الدین بووە .

(٢) واتە : شێخ علي وەك خور گوم بوو لـە تیشکی خویا ؛ وە ئەهلی عیلمیش ، کە وەك ئەستێرە وان لە تاریکایي گومراییدا ؛ لە شەوقی ڕوژی ئەوا گوم بوون .

(٣) نار : ئاگر . نادر : نایاب . واتە : ئاگری بەرئەدایە دلی ئەو پیاوانەی خوا کە دلی خەلك ڕێكئەخەن ، وە لە ناو هاوڕێیاندا هاوتای نەبوو .

(٤) واتە : لە مێژووی مردنیا بە خویناوی دل لە پەرەی جەرگم بنووسە (نادر شیخ علی) کە بە تیپی ئەبجەد ئەکاتە ١٢٧٥ .

— ٤ —

(١) گێج ئالانی : ماری لە خو ئالاوی سر . دوش : کول ، سەرشان . چەنگ : لار . واتە : یار قژێکی وەك ماری لە خو ئالاوی سری پێوەیە بە سەر شانیا بلاوی کردووەتەوە ، بە داوێنێکی لوولی واوە ئاگر بەر ئەداتە دلی دوست وەك قولاپی چەماوەی لە ئاگرا سوورەوە کراو .

دوو ئەبرۆی سیای موژان چڕیدە
نە ڕای بەندەگیش قەترانی دیدە (٢)

— ٥ — [1]

گەرمیی کوورەی مەیل قەیس چۆڵگەردەن
تەئثیر نە تۆی دڵ لەیلیٚ ئاوەردەن (٢)
بەڵ نە تاو ڕەقیب وە دەرد مەشهوورەن
وەرنە دەردو لەیل هەی نە یەك دوورەن (٣)

---

(٢) چریدە : چرو پر . قەترانی : رەش . واتە : دوو بروی رەشی ئەو یارە برژانگ پرە لە رەشیدا گەیشتوونەتە رادەیەك چاوە قەترانی‌یەکانی بوون بە خزمەتکاریان .

— ٥ —

(١) جاریکیان لەیلی‌ی خوشکی‌ی ئەحمەد پریسی نەخوش ئەبی ، کاکیشی بەو بونەوە ئەم دوو شیعرە ئەلی :

لەیلی شیفای زام مەجنوون بەختانەن
شیرینیش دەوای فەرهاد رەختانەن
حەیف نی‌یەن فەلەك چەواشەی چەپگەرد
شیفا وە ئازار ، دەوایی وە دەرد ؟

واتە : لەیلی شیفایە بو زامی ئەوانەی بەختیان وەك بەختی مەجنوون وایەو عاشقی بوون ، وە شیرینی‌یەکەی دەرمانە بو ئەوانەی چەرخیان وەك فەرهاد بو ری‌کەوتووە . جا تو خوا هەی گەردوونی سەرلاری چەپگەرد حەیف نی‌یە شیفا تووشی ئازارو دەرمان تووشی دەرد بکەی ؟

مەولەوی‌یش بو وەرام دانەوەی شیعرەکانی ئەحمەد ئەم دوو شیعرە ئەلی :

(٢) واتە : گەرمیی کوورەی ئارەزووی مەجنوونی چولگەردە کاری کردووەتە سەر دلی لەیلی‌و نەخوشی خستووە ، ئەگینا لە خویا نەخوشی‌ی نی‌یە .

(٣) واتە : بەلکو لە تاو بەدکار وا ناوبانگی نەخوش کەوتنی دەرچووە ، ئەگینا دەردو لەیل زور لە یەك دوورن .

-٦- (١)

گۆشەی سیاماڵ هۆرداو دیاوە
چون مانگ نە گۆشەی هەور سیاوە (٢)
بە خودا قەسەم پاسەم ئومێدەن
(حور مقصورات فی الخیام) ئێدەن (٣)

-٧-

گەر ذەڕەی شعوور هەیە پێتەوە
کە وتیان خودا ئەبڕێتەوە (١)

-٦-

(١) مەولەوی جارێکیان ئەروا بو دیدەنیی مەحموود پاشای جاف ، کە ئەگاتە بەرەوە خانمیکی جوان لای دەوارەکە بەرز ئەکاتەوە سەیریکی مەولەوی‌و هاوری‌کانی ئەکا ، مەولەوی‌یش کە ئەمە ئەبینی ئەم دوو شیعرە ئەلی .

(٢) سیاماڵ : رەشماڵ ، دەوار . هوردا : هەلدایەوە . دیاوە : روانی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٣) پاسەم : وەهام . واتە : گوشەی دەوارەکەی هەلدایەوەو وەك مانگ لە سووچی پەلە هەوری رەشەوە دەرکەوی ، روانی . قەسەم بە خوا هیوام وایە خوا ئەمەی مەبەس بووبی کە لە قورئانا تەعریفی حوری‌یەکانی بەهەشتی کردووەو فەرموویەتی (حور مقصورات فی الخیام) یەعنی : بەهەشتی‌یەکان چەند حوری‌یەکیان هەیە هەمیشە لە ناو خیوەتانو هەرگیز لیی دەرناچن .

-٧-

(١) واتە : ئەگەر توسقالی هەستو تی‌گەیشتنت پیودبی ، لە کاری خوادا قسە ناکەی چونکە کە وتیان (خوا) ئیتر هیچی تیا نامینی‌و ئەبی ئادەمی‌زاد پی‌ی رەزامەند بی .

تیپی لام

— ١ — (١)

لوای بینایي دیدەی دەروێشان
ئاسان کەرد جە لام مصیبەت کێشان (٢)
خەم ، خەفەت ، مەینەت ، هەناسان سەرد
هەرکام مەیۆ ، بۆ ، صەفاییش ئاوەرد (٣)
ئەر کەفتەو مەحشەر دین جەماڵت
وەر نمەدۆ دڵ دامنەی خەیاڵت (٤)
ناپەیدای تەوەن دوور بێ سەفەرەن
سەفەر بێ لەشکر لەشکر بێ سەرەن (٥)
مەیدان نە دیدەی سوپایي تارەن
شۆڵەی تاس کڵاو تۆ نە پێوارەن (٦)

— ١ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی قادر بەگی کەیخەسرەو بەگی جافا وتووە کە بە گوللەی ویل کوژراوە .

(٢) لوا : رویشتن . واتە : رویشتن و مردنی قادر بەگ کە بینایي دیدەی هەژاران بووە ، هەموو دەردو مەینەتیکی لا ئاسان کردم ، چونکە لە هەموویان سەختتر بوو .

(٣) مەیو : دیت . بو : بیت . واتە : ئیتر لەمەوپاش خەم و خەفەت و مەینەت و هەناسەی سارد هەر کامیان دیت بە خیر بیت ترسم لی ی نی یە .

(٤) کەفتەو : کەوتەوە . دین : دیتن . وەر نمەدو : بەرنادا . واتە : هەرچەند چاو پی کەوتنی جوانیت کەوتەوە ئەو دنیا ، بەلام دلم داوینەی بیر لی کردنەوەت بەرنادا .

(٥) ناپەیدا : دیار نەبوو . تەوەن : بەرد . واتە : ئەو کەسەی کە دیار نی یەو کەوتووەتە ژیر بەردی ئەلحەد ، بە بی ئەوەی چووبی بو سەفەر دوور کەوتووەتەوە لیمان ، وە بی لەشکر سەفەری کردووەو لەشکرەکەی بی سەفەر ماوەتەوە .

(٦) تار : تاریك . شولە : شعلە ، تیشك . تاس کلاو : کلاوی ئاسنین کە لە جەنگا ئەکریتە سەر . واتە : لەبەرئەوە کە تاس کلاوەکەی تو کەوتووەتە ژیر خاك و دیار نی یە تا دنیا روون بکاتەوە ، مەیدانی جەنگ لە رووی لەشکر تاریك بووە ..

تا فەڵەك مەودای نەی تۆ شاردەوە
داوودی ڕەواج پەیدا کەردەوە (٧)
تا شێر بەیداخ تۆ ئاما وە بەر
نە گۆشەی بێشەی نەی فەوج لەشکەر (٨)
دلێران (یا شێر ئامان) موانان
شێران وێنەی شێر بەیداخ منمانان (٩)
ئیسە عام کەردەن مەرگت دلێری
شێر بەیداخان منمانان شێری (١٠)
وەهار نەو گوڵان نە تۆی خاك بەرکەرد
جە بەدبەختی ی من تۆ وە تۆی خاك بەرد (١١)

(٧) مەودا : تیژی . نەی : رم . داوودی : جوریکی بە نرخی، گراسی زری‌بە . واتــە : تا مابووی رمی تیژت هەموو کراسیکی زری‌ی ئەسمی ، لەبەرئەوە کراسی زری کەلکی هیچی نەئەگرت‌و کەس نەی‌ئەکری ، بەلام هەر کە تو نەمایت‌و رمە تیژەکەت نەما لە ناوا ، کراس زری‌ی داوودی رەواجی پەیدا کردەوە .

(٨) شـیر بەیداخ : ئیشارەتە بو ئەوە کە جاران ئالای جافەکان وینەی شیریکی پیوە بووە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٩) موانان : ئەخوینن . منمانان : ئەنوینن . واتە : تا لە سووچی دارستانی کومەلە رمی تیپی لەشکرەکەتەوە شیری بەیداخەکەت دەرئەکەوت ، قارەمانان هەموو (ئامان هەی شیر) یان بوو ، وە سەریان بو دائەنەواندی ، وە وەك وینەی شیری سەر بەیداخەکە بی گیان‌و هیچ لی نەهاتوو بوون .

(١٠) واتە : کەچی ئیستا مردنی تو ئازایي بلاو کردووەتەوەو شیری سەر بەیداخەکان کە لە وینەیەکی رووت بەولاوە نین ، خویان بە شیری راستەقینە ئــەزانن .

(١١) واتە : بەهار گولی نوی‌ی لە ناو خاك هینایە دەرەوە ، کەچی لــە بەدبەختی‌ی منا توی خستە ناو خاك کە گولی منی . لەم شیعرەوە وا دیارە کە قادر بەگ لە بەهارا کوژراوە .

وادەی خاو نی‌یەن ، وادەی شکارەن
دەشتەکەی پای هەرد (شاکەل) دیارەن (١٢)
بەو هیلال ناڵ کومەیت خۆش دەو
مانگ شادیو زەوق هەردان بکەر نەو (١٣)
حەلق جەیرانان تەشنەگی بێ شۆن
ئینتیظار ئاو صاف تێغ تۆن (١٤)
تاریك بی شەوگار شەو زیندەداران
گیریا تەمام بەدر ڕوخساران (١٥)
شێویا یانەی دەروون پڕ خاران
کنیا دەستەی زوڵف شیرین نیگاران (١٦)

---

(١٢) شاکەل : دی‌یەکە لە ناوچەی شیروانە لە قەزای کفری . واتە : وادەی خەوی مەرگ نی‌یە ، وەختی راوە ، هەستە دەشتی داوینی هەردەکانی شاکەل دیارە کە جیگای راوتە .

(١٣) کومەیت : ئەسپی کویت . خوش‌دەو : باش غارکەر . نەو : نوی . واتە : هەستە سوار بە بچو بو راو ، وە بە نەخشی نالی ئەسپە کویتە خوش غارەکەت کە لە مانگی یەك‌شەوە ئەچی ، هەردەکان نیشانە بکەو . مانگی شادیو زەوقیان تیا تازە کەرەوە .

(١٤) حەلق : قورگ . جەیران : ئاسك . تەشنەگی : تینوویەتی . واتە : تینوویەتی‌ی قورگی ئاسکەکان لە رادە دەرچووە ، چاودروانی ئاوی سافی تیغی تون کە بدەی لە گەردنیانو خوینیان برژیو قورگیان تەر ببی .

(١٥) شەو زیندەداران : ئەوانەی شەونشینی ئەکەن . بەدر : مانگی چواردە . واتە : بە هوی مەرگتەوە شەوی شەونشینی‌کەران تاریك بوو . چونکە تو مایەی رووناکی‌ی شەویان بووی وە تویش نەمای ، وە بە تەواوی مانگی چواردەی رووی نازاران گیرا .

(١٦) کنیا : هەلکەنرا . واتە : خانووی ئەو دوستانەی کە دلیان بو تو پرە لە درك ، ویران بوو ، وە نازاران لە بەر مردنی تو ئەوەندە گریان چەپکی زولفی خویانیان لە بن هەلکیشا .

سیامالْ مانەم ، سەرکۆمار دڵتەنگ
طەلەبە پەشێو ، مەدرەسە بێ دەنگ (١٧)
هیچ دیار نی‌یەن کەست جەویر بۆ
مشیۆ گەرمیان خاکش دڵگیر بۆ (١٨)
هەر ساڵێ چەند وەخت سەر هەرد لەیلاخ
وەبۆی هام دەمیت دەماخ مەکەرد چاخ (١٩)
دڵەی گەرمیان نەو چەند وەختەدا
مەسۆچیا وە جۆش دووری‌ی سەختەدا (٢٠)
ئاخر گەرمیان سارێش کەرد زامت
بی وە هام دەمت تا ڕۆی قیامت (٢١)
دەرد گەرمیان وە ئێلاخ یاوا
گەرمیان وە حاڵ ئێلاخ دڵ تاوا (٢٢)

---

(١٧) سەرکومار : سەروکی هوز . واتە : بە هوی مەرگی تووە ناو دەوارەکان تەعزیەیەو سەروك هوزەکان خەفەتبارن‌و فەقیکان پەشیون‌و حوجرەکانیان دەنگی خویندنی لیوە نایەت .

(١٨) مشیو : ئەشی . واتە : لەوە ناچی کەست لە بیر بی‌و نیازت هەبی سەرکەوی بو کویستان ، وا دیارە ئەمسال گەرمیان خاکی دلگیرە بویە وا بە جی‌ی ناهیلیت .

(١٩) چاخ : قەلەو . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوايي پیکەوە دی .

(٢٠) نەو : لەو . مەسوچیا : ئەسووتا . واتە : سەر هەردی کویستانەکان هەر سالی چەند مانگیك دەماخی خویان بە هاوری‌یەتی‌ی تو قەلەو ئەکردەوە ، وە لەو چەند مانگەدا گەرمیان لە تاو جوشی سەختی دووری‌ی تو ئاگری تی بەر ئەبوو ؛ وە ئەسووتا .

(٢١) قیام : زیندوو بوونەوە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پیشەوەیەوە .

(٢٢) تاوا : توایەوە . واتە : ئاخری گەرمیان زامی دووریتی‌ی ساریژ کردو گرتیتیە لای خوی تا روژی قیامەت ، کویستانیش تووشی دەردەکەی جارانی گەرمیان بووە ؛ وە ئەوەندەی بەزەیي بە کویستانا هاتەوە دلی توایەوە بوی .

مەرگ بێ وادەت عەجەب ڕەنگێ ڕەشت
شین وست ئەو دنیا ، شادی ئەو بەهەشت (٢٣)
دنیا شینشەن نی‌یەنی تێشدا
بەهەشت شادیشەن مەگێڵی پێشدا (٢٤)
نازاران پڕ داخ تۆ تەشریفت بەرد
حووران وە پەرداخ تۆ تەشریفت بەرد (٢٥)
هەر یەند ڕۆ ڕۆم کەرد ڕۆم نەبڕیاوە
ئای ڕۆم بڕیاوە ، ڕۆم نەبڕیاوە (٢٦)
تا کەی چەنی شین ڕۆ وە سەر بەروون
با وە سۆز دڵ دوعایێ کەروون (٢٧)
ئەر ئێمە مەحرووم دینت بیم یەکسەر
تۆ شاد بی وە دین خوداو پەیغەمبەر (٢٨)

---

(٢٣) وست : خستە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٢٤) نی‌بەنی : نیت . مەگیلی : ئەگەرییت . واتە : مەرگی ناوەختت رەنگیکی سەیری رشت ، شینی خستە دنیاو بەهەشتی پر کرد لە خوشی . ئیستا دنیا شین‌و زاری‌یەتی چونکە توی تیا نیت ، بەهەشتیش شادی‌یەتی چونکە تو پیایا ئەگەرییت .

(٢٥) واتە : جوانان دلیان پرە لە داخ‌و خەفەت ، حوری‌یەکانیش خویان رازاندووەتەوە ، چونکە تو ئەم دنیات بەجی‌هیشت‌و چووی بو بەهەشت .

(٢٦) رو (ی یەکەم‌و سەهەم) : رو رو . رو (ی دودم) : روژ . واتە : ئەوەندە رو روم کرد روژم دوايي هات ، کەچی رو روم هەر نەبرایەوە .

(٢٧) کەروون : بکەم . واتە : تا کەی روژم بە شین کردنەوە بەرمە سەر ، با بە سوزی دلەوە دوعایەك بکەم . دوعاکە لە شیعری پاشەوەدا دیت .

(٢٨) بیم : بووین . واتە : هەرچەند ئیمە تیکرا لە دینت بی بەش بووین ، قەیدی نی‌یە ، خوا بکا تو شاد ببی بە بە خزمەت گەیشتنی خواو پیغەمبەر .

- ٢ - (١)

لوقمەکەی ماساو قووڵ دەریای مەیل
لوخت سای کۆڵەی سارای دەرد لەیل (٢)
یاوا پێم نامەی وەش تەحریرەکەت
ئینشای دەروون سۆز پڕ تەئثیرەکەت (٣)
حاصڵش نەبۆ فەرامۆشیمان
وادەی بەزم گەرم بادە نۆشیمان (٤)
چەنی هام فەرد گەرد جیایي شی‌یەن
منو تۆ جە بەین منو تۆ نی‌یەن (٥)

- ٢ -

(١) مەولەوی ئـەم پارچە هەلبەستەی لـە وەلامی (یونس) ناویکی ئاشنایا وتووە .

(٢) ماساو : ماسی . لوخت : رووت‌و قووت . کولە : کوولەکە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٣) واتە : ئەی پارووی دەمی ماسی‌ی ناو دەلیای قوولی خوشەویستی ، وە ئەی بە رووت‌و قووتی داکەوتوو لە سیبەری دار کوولەکەی چەشتنی دەردو مەینەتی لەیلدا . مەولەوی لە شیعری یەکەمدا ئیشارەتی بو حیکایەتەکەی حەزرەتی یونس کرد کە قەومەکەی فری‌یان دایە ناو دەلیاو ماسی قووتی داو پاشان هەلی هینایەوەو فری‌ی دایە گوی ئاو ، ئەویش بە رووتی لە سیبەری دار کوولەکەیەکا لی‌ی راکشا . .

(٤) حاصل : پوختە . واتە : پوختەی نامەکەت ئەوەبوو لە کاتی ئاهەنگی گەرمی مەی خواردنەوەدا لە بیرت نەچین . مەولەوی لە شیعرەکانی لەمەوپاشدا وەرامی قسـەکانی ئەو ئەداتەوە .

(٥) شی‌یەن : نەماوە . واتە : لە گەل هاوری‌یەکی وەکو تودا توزی جیایي نەماوە ، وە لە نیوانی من‌و تودا من — من‌و تو — تو نی‌یە .

ساقی جام وه دهم ئهی یهك مهڕێزۆ
نهشئهی مهی نه دڵ ئهو یهك مهخێزۆ (٦)
بهڵ نهی تهن ئهی گیان تۆنی کهری عهزم
مهی نۆشیو ، جهستهی من زهمین بهزم (٧)
چون کهوت ئهو دهورهی پیالهی بێ گهرد
نه ڕووی ئهی زهمین نهقش ئهی چهند فهرد : (٨)
بهزمهن ، یاران مهست بادهی باقییهن
مهعدووم ئهرزهکهی بهزم ساقییهن (٩)
یا باڵای ساقی وهی لادا خهمێ
یا جام جهو باقی پهی زهمین نمێ (١٠)

---

(٦) مهریزو : دائهکا . مهخیزو : ههڵئهستی . واته : من و تو ئهوهنده یهکین ، مهیگیر مهی ئهکاته دهمی یهکیکمان ، ئهوی ترمان نهشهی خواردنهوه له دلی بهرز ئهبیتهوه .

(٧) واته : گیانهکهم ، بهلکو توی له لهشی منا نیازی مهی خواردنهوه ئهکهیت ، وه لاشهی من جیگای ئاههنگی خواردنهوهیه .

(٨) واته : چونکه له گیرانی پیالهی شهرابی بیگهردهوه نهخشی ئهم دوو شیعرهی پاشهوه کهوته سهر زهوی که جهستهی منه .

(٩) مهعنای ئهم شیعره بهستراوه به شیعری پاشهوه .

(١٠) خهمی : لار بوونهوهیهك . واته : ئاههنگی خواردنهوهیه .. یاران سهرخوشی شهرابی خوشهویستیی ههرگیز نهبراوهن ، مهولهوییش مهیدانی بهزمی مهیگیره .. سا تو خوا کاکهی مهیگیر لایهك بهم لادا بکهردهوه پهرداخیکمان بدهری .. تویش ئهی پهرداخی مهی لهو پاشماوهیهی بنهکهت دلوپی بریژه به سهر زهوییهکهدا که جهستهی مهعدوومییه .

- ٣ -

(١) مەولەوی روژیکیان لە هەلەبجە بە لای زەماوەندیکا تی‌ئەپ
ئەکا ژنیکی دەنگ خوشی (نەبات) ناو گورانی بو ژنانی هەلپەر
لەولاشەوە پیاویکی ددنگ خوشی (فەرەج) ناو گورانی بو پیاوان ئ
ەوەستی‌و دەس ئەکا بە سەیر کردنیان، وە بو پاساودانی ئەو سەیر ک
ەم ئەم شیعرە ئەلی .

تیپی بیم

من پێسەم زانا تۆ پڕ مەیلەنی
دەروون جە بادەی مۆبەت کەیلەنی (٢)
دووی کوورەی دووریت مشۆ وە توو ندا
بەردت دان وە پای وەفای مەجنووندا (٣)
ئیسە دیدەکەم ئێد دیاری‌یەن
ئەر چێوێت کەم بۆ وەفاداری‌یەن (٤)
ئامۆشۆی وە گەرم یاران گیانی
وە بار خاطر نازك مزانی (٥)
بۆی بێ وەفاییت چون بۆی وەرزاخان
مدۆ نە دەماخ بەختان قولاّخان (٦)

— ١ —

(١) مەولەوی لەم قەسیدەیەدا گلەیي لە بی وەفايي دوستیکی ئەکا .

(٢) پیسەم زانا : وامزانی . واتە : من وامزانی تو زور بە وەفای ، وە دەروونت پرە لە بادەی خوشەویستی .

(٣) مشو : ئەچي . واتە : وامزانی لە تاو دووری‌ی دوستان دووکەلی کوورەی شەوق‌و سوزت تووناوتوون رویشتووە ، وە ئەوەندە بە وەفای بەردت داوە بە قاچی وەفای مەجنووندا ، وە وەفای ئەو لە چاو هی تودا هیچ نی‌یە .

(٤) چیویت : شتیکت . واتە : ئیستا دەرکەوتووە ئەگەر شتیکت کەم بی هەر وەفایە ، وە هیچ وەفات نی‌یە .

(٥) واتە : هاتوچو کردنی گەرمی دوستان بە باری سەر دلی ناسکت ئەزانی .

(٦) قولاخ : بەردللا . واتە : بونی بی وەفاییت وەك بونی زدردوماکان ئەدا بە لووتی ئەو دوستانەدا کە بەختیان ویل بووە .

شەرت بۆ تا وەی دەرد دڵەی تەنگەوە
سەر بنیەو وە سای سیا سەنگەوە (٧)
هەنی پێشانی ڕەنگ وە خەزان دەر
پای ئاسانەکەت نەگێرۆ نە زەڕ (٨)
دیدەی کۆر هیجر باڵای بێ خەوشت
نەوینۆ سورمەی گەردەکەی کەوشت (٩)
جە شنۆی ناڵەی شەو سۆز زاری
سەگ ئاسانەت نەبۆش بێداری (١٠)
چەم نم نەدۆ تۆز حەریم چون جاران
هەرزان کەرۆ باد دەوا پەی یاران (١١)

---

(٧) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٨) پیشانی : ناو چاو . زەر : زیر ، ئالتوون . واتە : شەرت بی تا بەم دەردەی دلەی خەفەتبارمەوە ئەچمە ژیر خاك ، ناوچاوی لە خەفەتا زەرد بووم کە وای لی هاتووە رەنگی زەرد ئەبەخشی بە گەلای پایزان ، جاریکیتر بەردەرگاکەت نەگریتە زیر . مەبەسی لەوەیە سەر نەنیتە سەر خاکی بەردەرگایان .

(٩) واتە : مەرج بی تا ئەمرم جاریکیتر چاوم کە لە دووریی بالای بی عەیبی تودا کویر بووە ، خولی ژیر کەوشەکەت لە جیاتیی کلە بە خویەوە نەبینی .

(١٠) واتە : وە ئەبی سەگی بەردەرگات لە نالەی شەونخوونیی من خەبەری نەبیتەوە ، مەبەسی ئەوەیە ئەبی لە تاو دووری نەنالینی .

(١١) حەریم : حەوش . باد : با . واتە : وە ئەبی چاوم فرمیسك نەریژیو توزی حەوشەکەت ئاورشین نەکا ، بو ئەوەی دەرمان هەرزان کا بو یارانو ئەو توزە بینی بە رووماناا .

جه سای دووی دەروون سەودایي بێ شۆ
نەڕەنجۆ صەفحەی لای سەوزەی وەش بۆ (١٢)
دایم هەوای یار پڕ بەینەتت بۆ
نەوینی کەسێ جای مەینەتت بۆ (١٣)
بڵێسەت بەرزان بگێرۆ پەڕێم
هەر بواچی ئاخ پەی داخداریی وێم (١٤)
من وێڵ وێڵ گێڵو هەردەو هەردەوە
هەر دەرد بۆ بدۆم وە دەم دەردەوە (١٥)
تا ڕێزۆ وە خاك دڵ چون پڕ داخان
چەند داخ شین وە خاك ، ئێدیش بان داخان (١٦)

---

(١٢) نەرەنجو : نەرەنجی ، ئازاری پی نەگا . واتە : وە نەبی لە سیبەری دووکەلی دەروونی نەخوشی لە ئەندازە دەرچووما تەختی رووی لای زولفی بون خوشت ئەزیەتی نەبی . مەبەسی ئەوەیە لە بەر دەردی دووری هەناسە هەڵناکیشی لە روویا .

(١٣) واتە : با تویش هەمیشە ئارەزووی دیتنی دوستی بە وەفات بی‌و کەس شك نەبەی سکالای دەردو مەینەتی خوتی لا بکەی .

(١٤) بواچي : بلی‌ی . واتــە : وە با بلیسـەی گــەرمی دلت لووتکەو بەرزایي‌یەکان بگری لە تاو دووریم ، وە هەر ئاخ هەڵبکیشی بوم .

(١٥) بدوم : بمــدا . مەعنای ئــەم شیعرە بەسراوە بــە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٦) ریزو : داوەری . شین : رویشتن . واتە : منیش بە ویلی بــە هەردەکانا بگەریم‌و دەرد بمدا بە دەم دەردی ترەوە تا دلم وەك دلی دوستە دل پر داخەکان بوەریتە خاك ، قەیدی نی‌یە هەزاران داخ براونەتە گل ، با داخەکانی دلی منیش بچنە سەر ئەو داخانە .

— ٢ — (١)

ماتەمیو وەهار ؟ بێ شەوقیو نەو گوڵ ؟
مەلوولیو گوڵزار ؟ بێ ذەوقیو بوڵبوڵ ؟ (٢)
صوب بۆی وەش نەسیم چون هەردە جاران
نمەدۆ نە کاخ دەروون یاران (٣)
داخۆ نەی سەروەخت فەضای وەهاردا
کام تەم نە سەر هەرد قەزا دیار دا (٤)
صەدای (های دێبای خەمان) هەرزانەن
صەلاَی واوەیلای بادام تەرزانەن (٥)

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی ئەمنە خانی کچی قادر بەگی کەیخەسرەو بەگی جافا وتووە کە خیزانی بارام بەگی جاف بووە ، وە لە ۱۲۹۰ای هیجریدامردووە .

(٢) واتە : ئەمانە موناسەبەتیان بە یەکەوە نی‌یە ، نازانم چون یەکیان گرتووە ؟

(٣) واتە : بونی خوشی نەسیم ئیستا وەك جاران بە بەیانیانا نادا لە کوشکی دەروونی یاران .

(٤) داخو : ئاخو . واتە : ئاخو لەم دەمی بەهارە فراوانەدا کام تەم دیاری‌ی داوە بە سەر هەردی قەزاو قەدەرەوە .

(٥) دیبا : پارچە . واتە : هاواری (هەی پارچەی خەفەت) بە زوری ئەبیسری‌و دەنگی شین‌و زاری کردنی یارەکان کە بالایان بەرزە وەك لقی بادەم ، دنیای پر کردووە . مەبەسی ئەوەیە بە هوی مردنی ئەمنە خانەوە ئەبی دوستان بەرگی عازیەتی لە بەر کەن ، لە بەر ئەوە فروشیار جلی رەشیان بە زوری هیناوە بو فروشتن .

مەر گوڵشەن حوسن شای گوڵ ئەندامان
جە وەیشوومەی مەرگ خەزانش ئامان (٦)
ئەو باڵای ئاڵای تەرز سەهی سەرو
پێوە هێلانەی دڵان چون تەزەرو (٧)
کنیاو خەمیاوە وە دەم ڕێشەوە
تەزەرو ئاسا نیشت وە سای وێشەوە (٨)
تای بەڕەزای شەنگ عەنبەر بۆی شەو ڕەنگ
پەخش بی نە ڕووی تاش ئەڵحەد سەرای سەنگ (٩)،
ئەو کۆی نەزاکەت وە ناز پەروەردە
لەطافەت جە بەرگ حەریر ڕەم کەردە (١٠)

---

(٦) مەر : تمەز . گولشەن : باخچە . وەیشوومە : بای سارد . واتە : تمەز ئەمە هەموو هی ئەوەیە باخچەی جوانیی یار کە شای نازارە لەش وەك گولەکانە ، بە هوی بای ساردی مەرگەوە پایزی هاتووەو گەلاکانی وەریوە .

(٧) سەهی سەرو : دار سەروی سیبەر . تەزەرو : جورە چولەکەیەکە بە سەرووەوە ئەنیشیتەوە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی .

(٨) کنیا : هەلکەنرا . خەمیاوە : چەمی‌یەوە . واتە : بالای رەنگاو رەنگی کە وەك دار سەروی سیبەر هەلچووەو دلی دوستان وەك چولەکە هیلانەیان پیوە کردووە ، بە دەم دەردەوە هەلکەنراو کەوتو وەك چولەکەی تەزەرو لە سیبەرەکەی خویا نیشتەوە . مەشهوورە ئەم چولەکەیە لە سەر دارەوە سەیری سیبەری خوی ئەکاو ریك دیتە سەری ئەنیشیتەوە .

(٩) بەرەزا : گیایەکە بە لا پالی بەردو تاشەوە ئەروی . شەنگ : جوان . واتە : تالی زولفی جوانو رەشو بون خوشی وەك بەرەزای سەر بەرزان بە سەر تاشە بەردی ئەلحەدی قەبرەکەیا بلاو بووەوە .

(١٠) کو : کوگا . رەم کەردە : هەلاتوو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

نه تۆی جامەی خاك حاڵاتش چۆن بۆ
دەك چەرخە بەختت هەر نیل گوون بۆ (١١)
باڵ چەم هوردا نەرگس نەی دەمدا
چ خێر بی تۆ چەم نی‌یای وە هەمدا (١٢)
چێش بی خێڵ خانەی وێت جە یاد بەردی
ڕووی تەڵمیت ئەو خێڵ حۆری‌یان کەردی (١٣)
ڕاسەن هەمڕازی‌ی حۆری‌یان وەشەن
پەی عەشرەت دووریت دەردێ سەرکەشەن (١٤)
بارێ تۆو صەفاو سەیران‌و گوڵ گەشت
هەمسایەی حۆری‌و سەردەشت بەهەشت (١٥)
عەشرەت وە پێچش وە زامەتەوە
وەو زام تا قام قیامەتەوە (١٦)

---

(١١) تو : ناو . نیل‌گوون : نیل ڕەنگ ، مەبەس لیلە . واتە : ئاخوم ئەو خانمە کە کوگای ناسکی بوو ، وە بە ناز پەروەردە کرابوو ، وە ناسکی‌یەکەی لە رادەیەکا بوو لە پەرەی ئاوریشم تەریزی ئەکرد ، ئاخوم ئیستا حالی لە ناو کراسی خاك‌و خولا چون بی . دەك چەرخی فەلەك ، خوا هەمیشە بەختت تاریك کا وا ئەم پەنەت دا .

(١٢) نیای : نات . واتە : لەم دەمی بەهاردا کە نیرگس بالی چاوی خوی داو پشکووت ، تو چ خیرت بوو وا چاوت نا بە یەکدا ؟

(١٣) واتە : چی بوو وا جیگای خیلەکەی خوتت لە بیر بردەوەو رووی بارگەت بەرەو خیلی حوری‌یەکان وەرچەرخاندو رویشتی بو بەهەشت ؟

(١٤) واتە : بەلی ، راستە هاوری‌یەتی‌ی حوری‌یەکان خوشە ، بەلام دووریشت دەردیکی سەختە بو عەشرەت‌و کەس‌وکارت .

(١٥) باری : ئیتر . واتە : ئیتر تو بو خوت رائەبویری‌و گەشت‌و سەیران ئەکەی‌و هاومالی حوری‌یەکانی لە تەختانی بەهەشتا .

(١٦) پیچش : خو پیچ دان لـە تاو ئازار . واتە : کەس‌وکارەکەیشت بە دەم ئیش‌و ئازارەوە هەر خویان پیچ ئەدەن ، وە تا روژی قیامەت بە دەم ئەو دەردەوە ئەنالینن .

ـ ٣ ـ (١)

مایەی ئێش‌و نێش گشت زامان سەخت
بازووی تەوانای بەرگەشتەگی‌ی بەخت (٢)
ڕاسەن خۆ فەڵەك چەواشەی چەپ‌گەرد
پەی دووری‌ی باڵات شانا مۆرەی نەرد
بەڵام گیانەکەم حەیفەن پەرێ تۆ
بێشەرتیت بەی تەور نە عام مەشهوور بۆ
من بیم خڕیدار کاڵای باڵاکەت
من بیم وە سەرگەرد گەرد پاڵاکەت (٣)
باعیث گەرمی‌ی بازاڕت من بیم
جەلای ئاینەی ڕوخسارت من بیم
من سکەم وە نام مەحبووبیت لێدا
من ڕەواجم دا وە شارو دێدا
ئاخر پەی ئەغیار جە من ویەردی
ئای بێ بەڵا بی ، ئانە چێش کەردی (٤)

ـ ٣ ـ

(١) لـەم قەسیدەدا مەولەوی گلەیي لـە بی وەفایي دوستیکی دوور کەوتووەوە ئەکا . ئەم قەسیدەیە هەرچەند لە دیوانەکانا بە ناوی مەولەوی‌یەوە نووسراوە ، بەلام شیوەو ناوەروکەکەی لە هی (بولبول) ئەچی کە قەسیدەیەکی تریشیمان بلاو کردەوە گلەیی تیا کردوو لە مەولەوی چونکە کچی خوی نەدابوویە .

(٢) بازوو : قول . بەرگەشتەگی : وەرگەرانەوە . واتە : ئەی دوستی کە بووی بە بنچینەو هوی هەموو ئیش‌و برینیکی نابار بو من ، وە بووی بە قولی بەهیزو بەختم وەرئەگیریتەوە .

(٣) بیم : بووم . خریدار : کریار .

(٤) ئەغیار : بیگانە . ویەردی : دەست هەل‌گرت .

مسپاروووت وه سۆز هەناسان سەرد
وه جۆش‌و خرۆش دڵەی پڕ جه دەرد (٥)
تەپ‌و دووی دووکەڵ هەناسەت بەرز بۆ
ناڵەت چون ناڵەم جه هەزار تەرز بۆ
هەر شەو سەیل هەرس وه ڕووی ڕوخساردا
تۆف تۆفانش بۆ وه هەر دیاردا (٦)
خەدەنگ چل چەنگ شۆت وه جگەردا
پەنجەی بەدبەختیت بدەی وه سەردا (٧)
تا بەڵ نەو سەردەم بەیۆ وه یادت
ڕەنج بێ سامان بەردەی فەرهادت (٨)

ـ ٤ ـ (١)

مەرگت دێوەلوول خەمان دێونان
بونیاد خەرمان عیرفان شێونان (٢)

---

(٥) مسپاروووت : ئەت‌سپێرم .

(٦) واته : یاخوا هەموو شەوی لافاوی فرمیسك به سەر دەم‌و چاوتا لافاو بکاو به هەموو لایەکا بلاو ببیتەوه .

(٧) چل چەنگ : ئەو تیرەی که چل پەرەی پیوەیه بو ئەوەی لەشی بریندار به تەواوی دارزینی . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٨) بەیو : بیت . بەردە : براو . واته : یاخوا تیری چل سەر بچی بە جگەرتاو له بەدبەختی‌یا بدەی بە سەری خوتا ، بەلکو لەو وەختەدا رەنجی بی‌کەلك‌و براوی منت بیتەوە یاد کە وەك فەرهاد بە بی سوود رەنجم بو دای . مەبەسی لەوەیە کە دەردەدار حالی دەردەدار ئەزانی ، وە تا ئەویش گرفتار نەبی لە حالی ئەم نازانی .

ـ ٤ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خیزانیا وتووە .

(٢) دیوەلوول : گیژەلووکە . دیونان : ئالوزاندووە . بونیاد : بنەرەت . شیونان : تیك‌داوە . واته : مردنی تو گیژەلووکەی خەم‌و مەینەتی لە دلما ئالوزاندووەو ، بنچینەی هەستمی تیك‌داوە .

جە دیدەو دەماخ ، جە گۆش‌و گەردەن
دووریت نمەز کام زامدارتەر کەردەن (٣)
دیدە پەی ڕوخسار خورشیدوارەکەت
یا دەماخ پەی بۆی عەنبەربارەکەت (٤)
گۆش پەی شنۆی ڕاز ڕێزەی شەکەر ڕێز
یا گەردەن پەی بەند حەڵقەی زوڵف دێز (٥)
خێڵخانەی مەینەت یەند ئاماو شی‌یەن
وە صەفحەی دڵدا سۆهان ساو بی‌یەن (٦)
هیچ بەند نمەبۆ پای بەڵاش پێوە
وەر نە هەی شاباز شۆخ شەم شێوە
جە کۆ مەعدوومی ئەو تاقەت دارۆ
ساتێ وە بێ دین باڵات بویارۆ (٧)

---

(٣) دەماخ : لووت . نمەز : نازانم . واتە : نازانم دووریت لەم چوار ئەندامەی لەشما ، چاوم‌و لووتم‌و گویم‌و گەردنم ، کامیانی زورتر بریندار کردووە . مەبەسی ئەوەیە بە هوی مەرگی عەنبەر خاتوونەوە ئەو چوار ئەندامەی ئەوەندە بریندار بوون نازانی کامیان لەوی‌تریان بریندارترە .

(٤) خورشیدوار : رەنگ وەك روژ . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٥) شنو : بیستن . ریزە : وردە . دیز : رەش . واتە : چاوم بویە بریندارە چونکە بینینی رووی وەك روژتی لی براوە ، وە لووتم لەبەر ئەوە کە بونی وەك عەنبەر خوشتی پیا ناچیتەوە ، وە گویم چونکە قسەی شیرینت نابیسیتەوە کە وردە شەکری لی ئەوەری ، ملیشم بە هوی ئەوەوە کە جاریکی تر زنجیری زولفی رەشتی لی نائالی .

(٦) سوهان : هەسان . ساو : ساف . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) دارو : هەیەتی . بویارو : بەریتە سەر . واتە : منیش بویە هیشتا ماوم چونکە کاروانی مەینەت ئەوەندە هات‌و چوی کردووە بە سەر تەختی دلما ، وەك چەقوی ساف بووی لە هەسان چووەوەی لی هاتووەو پی‌ی بەلا راگیر نابی پی‌یەوە ، ئەگینا ئەی شابازی شوخی وەك شەمع پرشنگدار ، من کەی توانای ئەوەم هەیە سەعاتیك بەرمە سەر بی دیتنی بالای تو ؟

قەزا وە صەد تەرز بەلا باریشەن
دڵ هەم هەر دەمێ تەرزێ زاریشەن (٨)
چێش بی ، هامدەردان دەروون جە خەم کەیل ؟
ئەو بالاو چیهرەو خاڵو زوڵف لەیل (٩)
تۆمەی سەرو گوڵ وەنەوشەو سونبوڵ
شاناش باخەوان ئەجەل وە تۆی گڵ (١٠)
تا دیسان ئەر قەیس وە مودارا بۆ
نە کام وەهارا چەمەن ئارا بۆ (١١)

— ٥ —

من خەریك ئێش زام جیایي
نیشتەی گۆشەی تار مزگی تەنیایي (١)

---

(٨) واتە : قەزاو قەدەر بە صەد جور بەلا ئەبارێنی بە سەرما ، وە دلم هەر تاوی بە جوری ئەکرووزێنیتەوە .

(٩) نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە پرسیارەو نیوەی دووهەمی لە گەل دوو شیعری پاشەوەیدا وەرامی پرسیارەکەن ، وە مەعنای هەر سیانیان پیکەوە دی .

(١٠) تومە : توو . سونبول : ریحانە . شاناش : وەشاندی .

(١١) قەیس : مەجنوونی لەیلا . ئارا : رازینەرەوە . واتە : هاودەردە دل پر لە داخەکان چی رووی داوە وا بەلاو مەینەت لە ئاسمانەوە ئەباری‌و دل بە صەد جور دائەگری . وەرامی پرسیارەکەی ئەمەیە ئەلی بالاو روخسارو خاڵو زولفی لەیل کە یەکەمیان تووی داری سەروو دووهەمیان تووی گولو سەهەمیان تووی وەنەوشەو چوارەمیان تووی ریحانەیە ، باخەوانی ئەجەل وەشاندنی بە ناو خاکا ، تا ئەگەر قەیسی دلداری بتوانی خوی بگری ، بەلکو لە بەهاریکا دیسانەوە بروینەوەو چیمەنی رووی زەوی برازیننەوە .

— ٥ —

(١) نیشتە : دانیشتوو . تار : تاریك . مزگی : مزگەوت . واتە : من دەسم گیراوە بە ئیش‌و ئازاری زامی جیاییەوە ، وە لـە سووچی تاریکی مزگەوتی تەنیاییدا دانیشتووم .

گا مەشغووڵ زام ، گا خەریك دەرد
گا ڕەفیق خەم ، گا هەناسەی سەرد
گا سەر مەکەرۆ هوون نە چەمەی چەم
گا گا مەویەرۆ سێڵاو نە دیدەم (٢)
گا زام ناسۆر هیجران مدۆ چڵ
گا یاوۆ وە عەرش ئاەو ناڵەی دڵ (٣)
گا نێش دووری مدۆم ژار مار
گا تیر فیراق مەکەرۆم لەتار (٤)
نە هاوزوانێ دڵداریم کەرۆ
نە هاوقەتارێ دەسباریم دەرۆ (٥)
نە حەکیمێوەن کەرۆ دەوای دەرد
نە طەبیبێوەن جە دڵ لادۆ دەرد (٦)
سا ئیسە ساقی جەمین جام جەم
وادەی ئاماتەن وە بان دیدەم (٧)

---

(٢) سەر مەکەرو : سەرئەکا . چەمە : سەرچاوە . مەویەرو : ئەروا . سیلاو : لافاو .

(٣) ناسور : ئەو زامەی بووبی بە تیراوی‌و چاك نەبیتەوە . مدو چل : چل ئەدا . یاوو : ئەگات .

(٤) مدوم : ئەمداتی . لەتار : پارچە پارچە .

(٥) دەس باری : دەس دانە بار . دەرو : بدا . واتە : نە هاو زوانیکم هەیە دلم بداتەوە ؛ وە نە هاوکاروانیکم هەیە لە تەنگانەدا دەسیك بداتە بارەکەم .

(٦) کەرو : بکا . لا دو : لابدا .

(٧) ئاما : هاتن . واتە : ئیستا کاکەی مەی‌گیر کە ناوچاوت وەك ئاوینەکەی جەمشید هەموو شتیکی تیا دەرئەکەوی ، وادەی هاتنتە ، فەرموو بە سەر چاوم بیی .

دەورێ دەر وە جام بادەی پڕ جە مەیل
بەڵ دەروون جە مەیل باڵات ببۆ کەیل (٨)
جە ماسیوای تۆ فارغ بۆ حاڵم
بەڵ نەدۆم ئازار شووم خەیاڵم (٩)
یەك دڵ بوو چەنی عەشق دیدارت
گیان کەروو فیدای دیدەی خومارت (١٠)

– ٦ – (١)

موبارەکت بۆ بەزم نەو وە خەیر
تو خوا تەنخوای من خاس خاس بکەر سەیر (٢)

---

(٨) واتە : سووری بخو بە سەرمانا بە جامی شەرابی پر لە خوشەویستیتەوە بەلکو دەروونم پر ببی لە ئارەزووی بالات .

(٩) فارغ : خالی . واتە : وە بەلکو بەو جامی شەرابە وا سەرخوش بیم دلم لە تو بەولاوە کەسی تیا نەبی‌و خەیالی خراپ ئازارم نەدا .

(١٠) واتە : وە یەك دل ببمەوە لە گەل عەشقی دیداری توداو گیانم بکەم بە قوربانی چاوی مەستت .

– ٦ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو مەحموود پاشای جاف نووسیوە بە بونەی شایی‌و زەماوەندی ژن هینانیەوە . وەك لە حسەین بەگی حەسەن بەگی جافم بیستووە ئەم زەماوەندە بو یەکەم ژن هینانی مەحموود پاشا بووە کە ئەمنە خانی کچی قادر بەگی روستەم بەگی وەلەدبەگی‌ی هیناوە ، وە لەو شایی‌یەدا ئافرەتیکی گورانی‌بیژی خەلکی (کەرەند) کە ناوی (تاوس) بووە گورانی‌ی بو ژنان وتووە .

(٢) تەنخوا : لە جیاتی . واتە : ئەم شایی‌بە تازەت پیروز بی‌و ببی بە مایەی پیروزی بوت ، تو خوا تو لە جیاتی‌ی من باش سەیری هەلپەرکی‌کەرەکان بکە .

سێر کەر تەماشای ئەو جەمین جامان
وە خصووص ئازیز شای نەونەمامان (٣)
وەخت ئامۆشۆی ئاماو لواشەن
تەرزەکەی وە بەرز دەورەی سەماشەن (٤)
گرمەی نقارەو لرفەی شەروالآن
خشپەی پامورەو زرنگەی خرخالآن (٥)
چریکەی سرناو پریکەی خەندە
پەشێوی زولفان ڕیشەی دڵ کەندە (٦)
ئیشارەی وە ناز لەبخەندەی وە نەرم
نمانای خالآن نە تۆی پەردەی شەرم (٧)
سەرچۆپی وە ناز قۆڵ هوردای دەسماڵ
بریقەی شیشەو لەرەی لیمۆی کاڵ (٨)

---

(٣) سیر : تیر . جام : ئاوینه . واته : تیر تەماشای ئەو نازارانه بکه که روویان وەك ئاوینه روشنه ، وه به تایبەتی سەیری رووی دوست بکه که شای جوانه تازه هەلچووەکانه .

(٤) واته : چونکه لەم شایی‌یەدا وەختی هاتو چویەتی ، وه کاتی بەزمی سوور خواردنی سەما کردنیەتی .

(٥) نقاره : ئالەتیکی موسیقای میللی‌یه . لرفه : خشه . شەروال : ژیرکراس . پاموره : مووررووی پی ، خشلیکه ئافرەت لـه پی‌ی ئـەکا . خرخال : بازنه .

(٦) خەنده : پیکەنین . کەنده : هەل‌کەن .

(٧) نمانا : دەرکەوتن .

(٨) هوردا : هەل‌تەکاندن . شیشـه : مووررووی مل .

وورشەی ستارە نەو زوڵف بووم زەڕ
چون قەوس‌و قەزەح گرتەن دەور وەر (۹)
جەو بەزم شیرین منیش کەر وە یاد
بەزمتان جەم بۆ دایم وە دڵشاد (۱۰)
من وێم زووم زانان تاڵەم پەشێوەن
ڕەفیقم مەینەت ، ئەنیسم دێوەن (۱۱)
خودا وە تۆش دان سەیر نەمامان
وە من ڕەنگ زەردی‌و ناڵەی بێ سامان

– ۷ –[1]

مناره ، صەدای صەڵاش صەد تەرزەن
مزگی ، جە شادی دەماخش بەرزەن (۲)

---

(۹) ستارە : ئەستیرە . بووم : جیگا . قەوس‌و قەزەح : هەسوونە زیرینە . وەر : خور . مەولەوی لەم شیعرەدا تەشبیهی رووی جوانانی کردووە بە روژ ، وە ژیر زولفیان بە زیر ، وە ورشەی زولف‌و بریقەی گول‌و ئەستیرە زیوینەکانی سەر زولف‌و زەردیی تەنشتی گونایان بە هەسوونە زیرینە کە لە پاش باران دەرئەکەوی ، بارانەکەش دلویەی ئارەقی ماندوو بوونی هەلپەرینیانە .. واتە : ورشەی ئەستیرەی سەر زولفی یاران کە بە سەر لاجانگی زەردی وەك زیردودیە ، وەك هەسوونە زیرینە دەوری رووی وەك رەژبانیانی گرتووە .

(۱۰) جەو : لەو . کەر : بکە . جەم : جەمع ، کومەل .

(۱۱) ویم : خوم . تالە : طالع ، بەخت . ئەنیس : هاودەنگ .

– ۷ –

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەبەی لە مانگیکی رەمەزانا وتووە .

(۲) واتـە : منارەی مزگەوتەکان صەد جور صەلاو بانگیان لی بـەرز ئەبیتەوە ، مزگەوتەکانیش لە خوشیدا دەماخیان بەرزە .

مەی نە خوم چون من نە خەم ئەسیرەن
مەیخانە صەفاش خەیلێ دڵگیرەن (٣)
لوولەی تەراویح وەش وەش مدۆ دەنگ
بێ ئاهەنگەن تار تەموورەی ئاهەنگ (٤)
مەرحەبای لیباس تاعەت پۆشانەن
ئەلوەدای کاس کاس بادە نۆشانەن (٥)
ساقی ، سا صەد جار وە نازت نازوو
هوردەر وە گوڵ بانگ صەدای (وامتازوا) (٦)

---

(٣) خوم : کووپەی مەی . واتە : شەرابیش بە هوی رەمەزانەوە لە کووپەدا ماوەتەوە ، وەك من کە گیرووەدەی خەم بووم . مەیخانەیش خوشیی تیا نی‌یە چونکە کەسی تی ناچی بو خواردنەوە .

(٤) لوولە : شمشال . تەراویح : نویژیکی تایبەتی‌ی بیست‌و سە رکاتی‌یە بە رەمەزانا پاش نویژی عیشا ئەکری ، وە لە نیوانی هەردوو رکاتیکیا دوعایەکی تایبەتی ئەخوینری . ئاهەنگ (ی یەکەم) : خوشی . تار ، تەمموورە : دوو ئالەتی موسیقای میللین . ئاهەنگ (ی دووهەم) : شایلوغان . واتە : شمشالی تەراویح خوش خوش دەنگی لیوە دی‌و تارو تەموورەی ئاهەنگ‌و رابواردن خوشی‌ی لی براوە .

(٥) واتە : کاتی مەرحەباو بە خیر هاتنی ئەوانەیە کە جل‌و بەرگی تاعەت ئەپوشن ، وە دەمی مالاوایی کردنە لە پیالەی مەی بو مەی‌خورەکان . وشەی (مەرحەبا) و (ئەلوەدا) ئیشارەتن بو ئەوە کە لە نیوەی یەکەمی مانگی رەمەزانا لە کاتی نویژی تەراویحا ئەلین (مرحبا .. مرحبا أیا شهر رمضان) وە لە نیوەی دووهەمیا ئەلین (الوداع .. الوداع أیا شهر رمضان) .

(٦) نازوو : بنازم . گوڵبانگ : ئاوازی گەرم‌و بە جوش . وامتازوا : بەشیکە لە ئایەتی (وامتازوا الیوم ایها المجرمون) کە لە روژی قیامەتا بە تاوانباران ئەوتری ، وە مەعنای ئەوەیە ئەی تاوانباران ئەمرو ئیوە جوی ببنەوەو لا کەون . واتە : کاکەی مەی‌گیر یا خوا صەد جار بنازم بەو نازەتا کە داوتە پیم ، هاوارو بانگی (وامتازوا الیوم ..) هەڵدە تا ئەوانەی روژوویان گرتووەو ئەوانەی نەیان‌گرتووە لە یەك جوی ببنەوە . مەبەسی ئەوەیە رەمەزان دوایی بینە ، چونکە بە هاتنی جەژن دیاری ئەدا کی خواپەرست بووەو کی تاوانبار . لە شیعرەکانی پاشەوەدا چونیەتی‌ی دوایی هینانی رەمەزان باس ئەکا .

طڕەت نە ڕووی خاڵ جەبین سەراوێز
پیاڵەت چون جام (کەچ دارو مەڕێز) (٧)
ستارەت نە شەو طڕەی قەترانی
هوەیداو پەنهان شەمس پێشانی (٨)
هیلال نە پای شەو نەسیم بۆی نافدا
بنمان نەو شەفەق بادەکەی سافدا (٩)
هەی هیلال ، هەی عید ، خێزۆ جە یاران
وە ڕەغم گرۆی پەرهێزگاران (١٠)
شادی دەر وە دڵ لای مەیخوارداندا
خەفەت دەر وە جەرگ ڕۆزەداراندا (١١)

---

(٧) طره : زولف . سەراویز : سەربەرەوخوار . کەچ دارو مەریز :: جوملەیەکی فارسی‌یە بە مەعنا لاری بگرەو مەی‌ریژە . واتە : بو پیشان‌دانی مانگی شەوی جەژن زولفت بە سەر رووی خالەکەی ناوچاوانتا دابدەرەود . وە چاوە گەورەکانت بینە سەر شیوەی ئاور دانەوە وەك پیالە شەرابی کە لار کرابیتەوە بەلام نەهیلری برژی .

(٨) قەترانی : رەش . پیشانی : ناوچاو . واتە : قولاپە زیوینەکانی سەر زولفە رەشەکانت دەرخە وەك ئەستیرەی تاریکەشەو با روژی رووت دەرنەکەوی .

(٩) ناف : میسکی بون خوش . شەفەق : سوورایي قەراغی ئاسمان بە ئیوارانا . واتە : لە داوینی ئەو شەوەدا کە زولفەکانتەو ، شنەی بونی میسکی لی‌دی ، لە سوورایي پیالەی شەرابی سافدا کە چاوتە ، مانگی یەك‌شەوەمان پیشان بدە کە بروتە .

(١٠) خیزو : بەرز بیتەوە . واتە : با بە کویرایي چاوی پاریزکەران هاواری (ئای ئەوە مانگ .. ئەمشەو جەژنە) بەرز بیتەود لە دوستانەوە .

(١١) روزە : روژوو . واتە : دلی مەی‌خوران خوش‌کە بە بەرەللا کردنی توانای خواردنەوە ، وە جەرگی روژووەوانەکان پر کە لە خەفەت کە نایانەوی هەرگیز رەمەزان دوایي بی .

(١) —٨—

مەیلت ئارەزووی ئەغیار کەردەبێ
چێش خامەکەت نام مەعدووم بەردەبێ (٢)
بێ منەت جە مەیل ئامای نامەتم
مەمنوون جە وەفای ڕەشحەی خامەتم (٣)
پەرسابێت چۆنی ؟ وێت غەڵەت کەردەن
مەر نمەزانی دووریت چ دەردەن (٤)
گەرمیی بڵێسەی دەروون دەماخ
دێوەلوول ئاخ دڵەی پڕ جە داخ (٥)
ئەو بەرد نم نە چەم دیدەی پڕ جە دەرد
ئێد مالا ڕووی حەرف خەیاڵ بێ گەرد (٦)

—٨—

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە گەل نامەیەکی بی نوختەدا لە وەلامی نامەیەکی حەمە پاشای جافدا نووسیوە کە لە بارەی ئیشی کەسیکەوە بوی ناردبوو . مەولەوی لە وەرامەکەیا بە حەمە پاشا ئەلی تو نەتویستووە نامەم بو بنووسی ، بەلام ئیشی ئەم پیاوە ناچاری کردووی .

(٢) چیش : کەچی . واتە : خوش‌ویستنی تو ئارەزووی بیگانەی کردبوو ، کەچی قەلەمەکەت ناوی هینابووم .

(٣) رەشحە : پرژ . واتە : منەتی ئارەزووی هاتنی نامەت هەل‌ناگرم چونکە بە هوی ئیشی خەلکەوە بووە ، بەلام مەمنوونی وەفای پرژی قەلەمەکەتم کە ناومی نووسی .

(٤) واتە : پرسیارت کردبوو کە چونم ، بەلام تو خوتت بە غەلەتا بردووە ؛ بوچی نازانی دووریت چون دەردیکە تووشم هاتووە .

(٥) دیوەلوول : گیژەلووکە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پیکەوە دی .

(٦) بەرد : بردی . مالا : مالیوە . واتە : گەرمیی بلیسەی ناو دەماخم تەرایی نەهیشتووە لە چاوە پر دەردەکانما ، وە گیژەلووکەکەی ئاخو هەناسە هەلکیشانی دلەی پر داخم رووی ئەو حەرفانەی مالیوە کە لە خەیالی ساف‌و بی‌گەردمان .

نه قەترەی ئەسرین مەندەن نە چەمدا
نە نوختە نە حەرف ئینشای ماتەمدا (٧)
عەرضە شاهیدەن خاس بدیە پێشدا
حەرف نوختەدار نەمەندەن تێشدا (٨)

— ٩ — (١)

مامۆسای سەر ئێل شیرین کەلامان
تەشریف خەیرت باوەر وە لامان (٢)
نە شنۆی بەدکار ، نە بۆی بەدوازەن
وەحشی یان هەمڕاز ، تەیران دەم سازەن (٣)

---

(٧) ئەسرین : فرمیسك . مەندەن : ماوە . واتە : لەبەر ئەوە نە دلوپەیەك فرمیسك لە چاوما ماوە ، وە نە حەرفەکانی نامەکەم کە باسی خەفەتباریم ئەکا نوختەیان پیوە ماوە .

(٨) عەرضە : نامە . بدیە : بروانە . واتە : نامەکەم شایەتمە ؛ باش سەیری بکە حەرفی نوختەداری تیا نەماوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی (نەمەندەن) نووسراوە (مەوینی) بە مەعنا نابینی . ئەو نامەیە کە مەولەوی لەم قەسیدەیا ئیشارەتی بو کردووە بە زمانی فارسی نووسراوە ؛ وە چەند دیریکی عەرەبیشی تیایە . نوسخەیەکیم لایە لە گەل چەند نامەیەکی تری نووسراوی مەولەویدا .

— ٩ —

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیەکی لە دوستەکانی بانگ کردووە بروا بو لای رابواردن ، وە باسی خوشیی شوینەکەی خوی بو کردووە .

(٢) ئیل : خیل . باوەر : بینە .

(٣) بەدواز : بەدخواە . واتە : نە شنوی بەدکار هەیە لەم شوینەدا کە منی تیام ، وە نە بونی بەدخوای تیایە . هاودەنگ و هاوریمان باڵدارو گیاندارە کیوییەکانن .

شەتاوان چون سەیل دیدەمەن جاری
پێچ مدان چەنی زامان کاری (٤)
تۆ نە سەرگوزەشت سزای دەرد لەیل
من نە حیکایەت ئازیز بێ مەیل (٥)
ساتێ پەی وێما بنیشمێ وە شاد
بەو ڕازانەوە خەم بدەین وە باد (٦)
تا فەڵەك دیسان نەی ڕاگوزەردا
بوینمێ چێششش ها نە ژێر سەردا (٧)

— ١٠ —[1]

ماموستای شیرین ، شوخ دیدە مەست
جە مەکتەبخانەی مەدرەسەی (ألست) (٢)

---

(٤) واتە : چەمەکان وەك ئاوی چاوم زورو رەوانن ، وە بە زامی کاریگەری خویانەوە پیچ ئەخون . مەولـەوی لەم قەسیدەیەدا خەیالیکی وردی بەکار هیناوە ، وە بریاری داوە کە هەرچی پیچ بخوا لەبەر ئەوەیە کە ئازاری هەیە ، وە چەمەکانیش بویە پیچو لارن چونکە ئازاریان هەیە ، ئەبی ئەم ئازارە خەیالی‌یەی چەمەکان بـە هوی دوورکەوتنەوەی ئـەو جوانانەوە بی کە لـە قەراغیانا سەیرانیان کردووە .

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٦) ویما : خومان . بنیشمی : دانیشین . راز : قسـە .

(٧) وینمی : ببینین . چیش : چی . واتە : تو سـەرگوزەشتی دەردو ئازاری لەیلی خوتم بو بگیرەرەوەو منیش باسی ئازیزی بی‌مەیلی خومت بو ئەکەم ، وە سـەعاتی پیکەوە دائەنیشین بەو قسانە خەممان ئەدەین بە با ، تا بزانین فەلەك لەم دنیایەدا چی‌تری لە ژیر سـەرایە بومان .

— ١٠ —

(١) مەولەوی بەم چەند شیعرە قسـە لە گەل ماموستایەك ئەکا کە دەرزی بە شوخیك وتووە .

(٢) مەکتەبخانە : قوتابخانە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

دیدەش مەکتەبی‌ی قەدەر سزا دا
نیم نیگاش تالیم طفل قەزا دا (٣)
سەر نووك موژەش مەكەردش تەقریر
ڕاستی پەی تیر تەدبیر تەقدیر (٤)
تۆ پەی تەعلیمش نە ڕای جەختەنی
ئەڵبەت یا سەرسەخت یا بەدبەختەنی (٥)

— ١١ —[١]

مەجنوونەکەی وێڵ شەیدای باڵای تۆ
سەلام کیانا وە خاکپای تۆ (٢)
وێش جە تاو دەرد بار خەمان بەرد
جادەی مەینەت گرت ، وێڵ بی هەرد ئەو هەرد (٣)

---

(٣) مەکتەبی : قوتابی . نیم نیگا : لاچاو . تالیم : تەعلیم ، فیرکردن .
(٤) تەقریر : روون کردنەوەی دەرس . واتە : ئەی ماموستای شیرین ئەم شوخە چاومەستە کە تو دەرسی پی ئەلییت ، چاوی لە قوتابخانەی روژی ئەزەلا سزای قوتابی‌یەکی ئەدا کە قەدەرە ، وە تیلی چاوی منالی قەدەری فیر ئەکرد کە چون تووشی خەلك بیت ، وە نووکی برژانگی دەرسی راست رویشتن‌و لا نەدانی فیری تیری قەدەر ئاراستە کردن ئەکرد .
(٥) جەخت : رەنجدان . واتە : کەچی تو ئیستا خوت ئەزیەت ئەدەی بو فیر کردنی ، ئەلبەت یا سەرسەختی یا بەدبەختی ، ئەگینا تو لە کوی‌و دەرس وتنەوە بە یەکیکی وا لە کوی ؟

— ١١ —

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بو دوستیکی ناردووە بو دەربرینی خوشەویستی‌ی خوی .
(٢) کیانا : ناردی . واتە : عاشقە مەجنوونەکەت کە شەیدات بووەو بە دوای بالاتا ویل بووە ، سەلام ئەنیری بو خاکی بەری پیت .
(٣) واتە : خوی لە تاو دەردو ئازار نەیتوانی بیت ، باری خەمی ناوەتە سەر شانی‌و ریگەی مەینەتی گرتووەتە بەرو کەوتووەتە هەردەو هەرد کردن .

دڵ ئەمیرشەن جە لات ئەسیرەن
چون تاوانکاران بەند زنجیرەن (٤)
ئامان صەد ئامان خاس نیگاش دارە
وەر نە ئاروفتەن زوو مبۆ پارە (٥)

— ١٢ —

مەنزڵگەی دیدەم ئاوپاشی کەردەن
چەشمەنداز بەرز بێ تۆزو گەردەن (١)
شێوەت با بەیۆ ئەر مەیلش بارۆ
بەڵام بویەرۆ ئەر بەد بویارۆ (٢)

---

(٤) واتە : دڵەکەی کە فەرمانڕەوایەتی ، لای تو ویلەو وەك تاوانباران زنجیر کراوە .

(٥) ئاروفتە : دارزاو . پارە : پارچە . واتە : دەخیلتم چاك ئاگات لی‌بی ئەگینا داوەشاوە زوو دائەفرەقی‌و پارچە پارچە ئەبی .

— ١٢ —

(١) ئاوپاشی : ئاورشین . چەشمەنداز : چەشم ئەنداز ، جیگای بەرزی چاو لیوە خستن . مەعنای هەردوو شیعرەکە پیکەوە دی .

(٢) بەیو : بیت . بارو : بینی . بویارو : رابویری . واتە : مەنزلگەی چاوم ئاورشین کردووەو جیگەیەکی بەرزەو بو تەماشا لیوە کردن زور خوشە ، هیچ توزی تیا نی‌یە . وینەی ناسکت ئەگەر مەیلی هەیە با بیتە ناو چاوەکانم ، وە ئەگەر شوینەکەی لا خراپ بوو ، وە ناخوشی رابوارد ریگای ئەدەم بروا .

- ١٣ - (١)

من كه دڵ دايم نه واوه‌يلمه‌ن

غه‌رق موتاڵاى خاڵ له‌يلمه‌ن (٢)

چ باك تانه‌ى ته‌وه‌ن تاومه‌ن

شه‌وق موتاڵاى ڕووى كتاومه‌ن ؟! (٣)

- ١٣ -

(١) مه‌وله‌وى به‌م دوو شيعره به‌ربه‌ره‌كانى‌ى دوو شيعرى (مه‌لا قاسم) ناويكى كردووه كه وتوويه‌تى :

هه‌رگا من پيكياى په‌يكانى له‌يل وام

جه بى‌مه‌يلى‌ى له‌يل وه‌ته‌ن دوجه‌يل وام

چ باك به‌دى‌ى به‌دكارانمه‌ن

چ په‌رواى تانه‌ى ئه‌غيارانمه‌ن

واته : ماده‌م من پيكراوى تيرى له‌يل بم ، وه له‌به‌ر بى‌مه‌يلى‌ى له‌يل وه‌ته‌نم كيوى دوجه‌يل بى ، ئيتر باكم چى‌يه له خراپى‌ى ئه‌و كه‌سانه‌ى خراپه‌م ئه‌لين ، وه له كوى ماوه‌ى موبالات كردنم هه‌يه به تانه‌و ته‌شه‌رى بيگانه ؟

(٢) واوه‌يل : هاوارو شين . مه‌عنـاى ئـه‌م شيعره‌و شيعرى دوايى پيكه‌وه دى .

(٣) ته‌وه‌ن‌تاو : به‌رد توينه‌ره‌وه . موتالا : مطالعه ، چاو پياگيران . واته : من كه دلم هه‌ميشه له گريانو واوه‌يلادا بى ، وه غه‌رقى موتالاى خالى روخسـارى له‌يل بم ، چ باكيكم هه‌يه له‌و تانه‌و ته‌شـه‌رانه‌ى كه به‌رد ئه‌توينه‌وه ؛ وه له كوى ماوه‌ى موتالاى په‌ره‌دى كتيبم هه‌يه ؟

تیپی نوون

– ١ – (١)

نامەکەت پەی چێش ؟ پەرێ دەوای دەرد
یاوا خاس وانام موتاڵەعەم کەرد (٢)
ئاخ ، داخان نیشاط جە بێخ کەندە وێم
ڕای تەدبیر کەس پێ نەمەندە وێم (٣)
سەرەتای زوخاو نە جەرگم سەر دان
بەیدێ پێمەوە یاران ، هام فەردان (٤)
هاوار یانێ های خاڵۆم نەشنەفتەن
جە نۆ کۆسێ‌تەر خاستەرم کەفتەن (٥)
دیدەکەم ماچان بێ‌وەفاییش کەرد
شەرتو عەهد بەین وەرین جە یاد بەرد (٦)

– ١ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی قەسیدەیەکی خالوی کوماسیدا نووسیوە ، کە سکالای دەردی عەشقی بو مەولەوی کردبوو تیایا . وە سوزی دلی خوی دەربریبوو ، وە چاری لی ویستبوو .

(٢) وانام : خویندمەوە . واتە : نامەکەت گەیشتو بە باشی خویندمەوەو تیگەیشتم بو چیت نووسیبوو ؟ داوای دەرمانی دەردت تیدا کردبوو .

(٣) واتە : داخی بە جەرگم نارەحەتی داری جموجولی لە بن هەلکەندووم و ریگای تەگبیر کردنم بو کەس نەماوە .

(٤) بەیدی : وەرن . واتە : برادەرینە ، فریام‌کەون سەردتای زووخاو سەری‌داوە لە جەرگم .

(٥) واتە : هەی هاوار وا دیارە هیشتا خالوی کوماسی نەیزانیوە من بەم نزیکانە کوستیکی گەورەترم کەوتووە ، وا داوای چارەو تەگبیرم لی ئەکا . لە شیعرەکانی پاشەوەیدا باسی ئەو کوستە کەوتوودی ئەکا .

(٦) ماچان : ئەلین . واتە : وا بلاوە کە ئازیزم بی‌وەفایی کردووەو گفتو پەیمانی نیوانمانی خستووەتە پشت‌گوی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی (جە یاد بەرد) نووسراوە (گردش مەرد) واتە هەمووی شکاند .

زیاد بی سەردی‌ی پەی غەم کەیلەکەش
کەم بی گەرمی‌ی تاو کوورەی مەیلەکەش (٧)
هەوای دۆس نۆش وە دەروون ئاوەرد
سفتەکەی کۆنەش یەکجار جە ویر بەرد (٨)
دیدەکەم تۆ مەیل خەستەت زەروور بێ
ئەی بێشەرتی‌یە فرە چێت دوور بێ (٩)
خەیلێ واتم خەیچ ئێش زامم مەرد
ئای کولناتەوە ئینە چێشت کەرد (١٠)
بەزەییت ناما بەی زاریمەدا
وەی ناڵەی شەوان بێداریمەدا
وەی دڵەی پڕ ئێش پڕ زوخاومەدا
وەی هەناسەی گەرم تەوەن‌تاومەدا (١١)

---

(٧) واتە : ساردی‌ی ئەو زیاد بووە لە گەل منا کە دلم بە هویەوە پرە لە خەفەت ، وە تینی گەرمای کوورەی مەیلی کەمی کردووە .

(٨) هەوا : ئارەزوو . سفتە : سووتاو . واتــە : ئارەزووی دوستی تازەی گرتووەتە دلو دلدارە سووتاوە کونەکەی بە یەکجاری لە یاد بردووەتەوە .

(٩) فرە : زور . چیت : لیت . لیرەدا مەولەوی بە هونەری (التفات) رووی قسە لە خالوی کوماسی‌یەوە وەرئەچەرخینیتە سەر دوستو پی‌ی ئەلی : ئازیزم ، تو پیویست بوو گرفتارەکەی خوتت خوش بوی ، ئەم بی‌شەرتی‌یە زور دوور بوو لیتەوە .

(١٠) خەیچ : نوخەی . کولناتەوە . کولاندتەوە . واتە : زورم وت نوخەی ئیشی زامەکەم دامردەوە ، ئای ئەوە چیت کرد وا کولاندتەوە .

(١١) تەوەن‌تاو : بەرد توینەوە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (دلەی پر ئیش) نووسراوە (جەستەی پر هوون) ، وە لە جیاتی‌ی (هەناسەی گەرم) نووسراوە (هەناسەی سەرد) .

من دڵم وه تیر تۆ ئێشا ، یا ئەو
من جەفاو مەینەت تۆ کێشام ، یا ئەو (١٢)
من وێم وه سەرگەرد پاڵات کەرد ، یا ئەو
من وێم فیدای خاك پاڵات کەرد ، یا ئەو
جه بەدبەختیی وێم وەنەش وارۆ سەنگ
زانام بێمەیلی ئەما نەك وەی ڕەنگ (١٣)
من هیچ بەرکەنار ، ئەحواڵم مەپرس
خۆ قیامەت هەن جه خودا بترس (١٤)
خاڵۆ دەرد دڵ بێ نیهایەتەن
شکایەت نی‌یەن ، یه حیکایەتەن (١٥)
ئاوایی پەی غەیر ، وێران ماڵه وێم
عالەم شیرین‌کام ، مەزاق تاڵه وێم (١٦)

---

(١٢) واته : بو دوستیکی تازه بوچی وات لی‌هات ؟ بوچی من بووم دلم ئیشا به تیری تو یا ئەو ؟ وه من بووم دەردو مەینەتی توم کیشا یا ئەو ؟

(١٣) وەنەش وارو : لی‌ی بباری . واته : یاخوا لەبەر بەدبەختی‌ی خوم بەرد بباری له بەختم .. من ئەم‌زانی بی‌مەیلی بەلام نەم‌ئەزانی بەم جوردی .

(١٤) بەرکەنار : بخەره لاوه ، وشەیەکی فارسی‌یه . واته : چش له من گویم مەدەری‌و مەبەستت نەبم ، بەلام خو قیامەت‌و لی‌پرسینەوه هەیه بوچی له خوا ناترسی ؟

(١٥) یه : ئەمه . مەولەوی لیرەوه رووی قسه ئەکاتەوه خالوی کوماسی‌و پی‌ی‌ئەلی : خالوگیان دەردی دلی من برانەوەی نی‌یه ، ئەم قسانەش که ئەیکەم سەرگوزەشتەیه ئەیگیرمەوه ، شکاتی حال نی‌یـه ، چونکه رەوا نی‌یه دلدار شکات له دوستی بکا .

(١٦) واته : ئاوەدانی‌ی حال‌و مال هەر بو بیگانەکانه ؛ منیش که ئەو هەموو مافەم به سەر یارەوه هەیه مالم ویران بووه ، هەروەها هەموکەس دەمی شیرینه‌و هەر من تامی دەمم تال‌و ناخوشه .

ناوەش پێ حەرام ، وەش حەرامە وێم
شادی پێ نوقصان ، غەم تەمامە وێم (١٧)
هەڵۆ زەدەکەی ترسیاگە وێم
درۆ بۆ یا ڕاس هەوەسیاگە وێم (١٨)
چ وەخت ئامای ئینشای فەردت بێ
چ وادەی داوای دەوای دەردت بێ (١٩)
گلاراو مەرگ چێگەو چۆگەمەن
دەخیل تەدبیرێ جارێ نۆگەمەن (٢٠)

— ٢ — (١)

نەسیم مەحرەم مابەین یاران
ماچان وەهارەن سەوزەن دیاران (٢)

---

(١٧) واتە : شتی ناخوشم بو حەلالەو خوشیم لی حەرامە ، وە شادیم، کەم‌وکورتەو خەم‌و خەفەتم تەواوە .

(١٨) ترسیاگ : ترساو . هەوەسیاگ : حەپەساو . واتە : ئای وەك چولەکەی هەلو لیداو ترساو خوم ، وە بە راس بی یا بە درو بی حەپەساوو. سەر لی تیکچوو خوم ..

(١٩) واتە : خالو گیان ئەم‌کاتی نارەحەتی‌و بی‌ئیسراحەتی‌یەی دل کەی بو. ئەوە ئەشیا تو هەلبەستی تیا دانی‌یت‌و بومی بنیری وە داوای تەگبیرم لی بکەی. بو دەرمانی دەرد ؟ لە هەندی نوسخەدا لـە جیاتی‌ی (چ وادەی داوای) نووسراوە (چ وەخت‌و وادەی) .

(٢٠) چیگەو چوگە : لیرەو لەوی . نوگە : نوبە . واتە : ئیستا من خوم، گلاراوم پی‌کەوتوودو ئەم‌دیوو ئەودیو ئەکەم‌و ئەمرم ، کەواتە جاری نوبەی. منە تو تەگبیریکم بو بکەی .

— ٢ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو (شیخ عەزیزی جانەوەرەیي) نووسیوە ، وە وای بریار داوە کە ئەبی نەسیم بوی بەری .

(٢) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

گیان وه بێ‌تاقه‌ت موینوون ئارۆ
ظاهرا هه‌وای لای ئازیز دارۆ (٣)

ئامێته‌ی خه‌یاڵ ئه‌و دڵ‌په‌سه‌نده‌ن
ئێلاخیچ هه‌ڵای که‌مێ یه‌خ‌به‌نده‌ن (٤)

زه‌حمه‌ت وه خه‌یاڵ ئه‌و ئازیز مه‌ده‌ر
وه‌ر نه‌یۆ گیان ، هیچ ، به وێت ته‌شریف به‌ر (٥)

چون یاوای په‌رساش به ناڵه عه‌رزکه‌ر :
دیم ته‌ن سفته‌که‌ی خه‌سته‌ی زام خه‌ته‌ر (٦)

دڵ ده‌روون هه‌ر یه‌ك وه ده‌س خامه‌یێ
ئینشا که‌رده‌بێ توغرا نامه‌یێ (٧)

---

(٣) واته : ئه‌ی بای نه‌سیمی به‌یانیان که مه‌حره‌می بو هات‌وچو له نیوانی دوستانا ، ئه‌لین به‌هارده‌و ده‌شت‌وده‌ر سه‌وز بووه‌و واده‌ی وه‌زینی تویه . منیش وام دیته به‌رچاو گیانم ئه‌مرو بی‌تاقه‌ت بی‌و ئاره‌زووی وابی بچی بو لای شیخ عزیزی جانه‌وه‌ریی .

(٤) ئامیته : تیکه‌ل . هه‌لای : هیشتا . یه‌خ : سه‌هول . مه‌عنای ئه‌م شیعره‌و شیعری دواییش پیکه‌وه دی .

(٥) مه‌ده‌ر : مه‌ده . نه‌یو : نه‌یه‌ت . واته : به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه که گیانم تیکه‌ل بووه له گه‌ل خه‌یالی ئازیز ، وه کویستانیش هیشتا سارده ، زور ئازاری مه‌ده‌و رای‌مه‌کیشه بو لای خوت ، ئه‌گه‌ر به ئاسانی له گه‌لتا هات ئه‌وه باشه ، ئه‌گینا خوت به ته‌نیا بروو ئه‌م نامه‌یه‌ی بو به‌ره .

(٦) یاوای : گه‌یشتی . واته : که گه‌یشتی‌و هه‌والی منی لی پرسیت ، بنالینه‌و عه‌رزی بکه بلی چاوم به دلداره له‌ش سووتاوه نه‌خوشه‌که‌ت که‌وت که برینیکی مه‌ترسی لی‌کراوی پیوه‌یه .

(٧) خامه : قه‌له‌م . واته : دل‌و ده‌روونی هه‌ریه‌کی قه‌له‌میکیان به ده‌سته‌وه بوو ، وه نامه‌یه‌کی مور له‌سه‌ریان نووسیبوو . له هه‌ندی نوسخه‌دا له جیاتی‌ی (توغرا) نووسراوه (سوزش) واته نامه‌یه‌کی به سوز .

دڵش کەردەبێ وە دوو (هو) مەرقووم
دەروونش وە هوون (محبك معدوم) (٨)
ئەر تەصدیع نەبۆ وە جان فیدای وێت
گۆش دەر سەوادش بوانوون پەرێت : (٩)
وە نام دەرمان زامان موشکوڵ
جە نەوای بوڵبوڵ جە ئیستیغنای گوڵ (١٠)
(بعد) وە دیدەت شای نەونەمامان
هەر ئێد مژنەوو وەهارێ ئامان (١١)

---

(٨) دوو : دووکەل . مەرقووم : نووسراو . واتە : دلی ، بە دووکەلی هەناسەی بە سوزی خوی لە سەر نامەکە نووسیبووی (هو) . دەروونیشی بە خوینی خوی لە خواریەوە ئیمزای نامەکـەی کردبوو ، وە نووسیبووی (محبك معدوم) بە مەعنا (خوشەویستت : مەعدوومی) . جاران ئوسوول وابوو لە سەری نامەوە ئەنووسرا (هو) کە ئیشارەتە بو ناوی خوا .

(٩) سەواد : رەشایي . بوانوون : بخوینمەوە . واتە : بلی بە ئازیز ئەگەر سەرت نایەشی گوی شل‌کە بو ئەم گیان فیدای خوتە با نووسراوی ناو نامەکەت بو بخوینمەوە .

(١٠) موشکل : گیرپیوەخواردوو . واتە : بلی لـە باتی‌ی (بسم الله الرحمن الرحیم) لە سەرەتای نامەکەوە نووسیویە دەس ئەکەین بەم نامەیە بە بەرەکەتی ناوی کەسیکەوە کە دەرمانی ئەو برینە خەتەرناکانەیە کە پەیدا ئەبن لە نالەو فغانی بولبول‌و لە بی‌باکی‌ی گولەوە . جاران ئوسوول بوو لـە سەری نامەوە جار جار بسم الله ئەنووسرا .

(١١) مژنەوو : ئەبیسم . واتە : لـە پاش دەس‌کردن بە نامەکە ، بلی ئازیزی شای نەونەمامان بە چاوت قەسەم هەر ئەوەندە ئەبیسم کە بەهار هاتووە . لە شیوەی نامە نووسین‌و کتیب دانانی کونا پاش تەواو بوونی هینانی ناوی خواو سوپاس کردنی‌و سەلەوات دان لە پیغەمبەرو ئال‌و ئەصحابی ، ئەنووسرا (وبعد) .

ناستەنش هەوای نەوبەهاران پێم
تەماشای وەهار حاڵەتەکەی وێم (١٢)
شەتاوم هوو ناو دیدەی پڕ دەردەن
نەسیمم شنۆی هەناسەی سەردەن (١٣)
غونچەی نەشکوفتەم زام کاری‌یەن
بوڵبوڵم ناڵەی دڵ ئەوگاری‌یەن (١٤)
والحاصڵ سەمووم بای تاڵەی سستیم
پەژمردە کەردەن وەهار هەستیم (١٥)
تا واچی خەرمان خەم وە کۆنانێ
وە کەیف دەماخ دووری‌ی تۆنانێ (١٦)
خصووص چون خەبەر میاونانێ
گوڵان ، بوڵبوڵان ، ملاونانێ (١٧)
من وێم موینوون خاتر زیزەنان
مەحرووم بۆی گوڵ ڕووی ئازیزەنان (١٨)

---

(١٢) ناستەنش : نەی‌هیشتووه . واتە : سەیری بەهاری ئەحوالی خوم ئارەزووی نەوبەهاری لا نەهیشتووم . لـە دوو شیعری پاشـەوەدا باسی بەهارەکەی خوی ئەکا چون بەهاریکە .

(١٣) شنو : شنە .

(١٤) نەشکوفتە : نەپشکووتوو . ئەوگاری : گرفتاری .

(١٥) پەژموردە : سیس . واتە : بە کورتی بای بەدبەختیم بەهاری ژیانمی شین کردووە .

(١٦) واتە : تا بلی‌ی خەرمانی خەم‌و خەفەتم کومەڵەو بـە ئاردزووی دوژمنم کە بریتی‌یە لە دووری‌ی تو .

(١٧) میاونانی : پیم‌ئەگەیەنن . ملاونانی : ئەلاوینەوە . مەعنای ئـەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٨) زیز : عاجز .

مکیانۆ ڕەحمەت حەسرەت وە کۆکۆ
ڕەحمەت پەی جەناب دەرد دووریی تۆ (۱۹)
کوورەی ئارەزوو جۆش سەختشەن
ئای بێمەیل ، ئاوێ ، دەخیل وەختشەن (۲۰)
ئاخر نەك ئێمەیچ داخ نە دڵێنمێ ؟
سۆچیای ئایر چون تۆکڵێنمێ ؟ (۲۱)
تۆ پەی نیشتمان ، من پەی سەودای تۆ
هەردوو بناڵین وە گریەو ڕۆ ڕۆ (۲۲)

---

(۱۹) کوکو : کومەلکومەل . واتە : بە تایبەتی لەوکاتەدا کە خەبەرم نەدەنی وا گول بولبول نەلاوینیتەوە ، من هەست نەکەم کە خەفەتبارمو بیبەشم لە بونی گول کە رووی یارە . لەبەرئەوە ، داخی نەلاواندنەوەم لە لایەنی تووە ، بە کومەل رەحمەت ئەنیری بو دەردی دووریت ، چونکە هیچ نەبی کە دوور بی لیم خەفەتی ئەوە ناخوم بوچی ناملاوینیتەوە .

(۲۰) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پیکەوە دی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (ئای بیمەیل ئاوی) نووسراوە (ئاخ پەی سیلاوی) . سیلاو : لافاو .

(۲۱) نەك : بە مەعنا (بوچی نە)یە ، ئیستیفهامی ئینکاریە . سوچیا : سووتاو . توکل : تویکل . واتە : کوورەی ئارەزووی دیدارت جوشی سەندووە ، ئای دەخیلم ئاوی وەصلی پیا بکە ، وەختیەتی ، با دابمریتەوە ، ئاخر بوچی ئیمەیش داخ لە دل نینو وەك تویکلی سووتاومان لی نەهاتووە ؟

(۲۲) نیشتمان : مەبەس لە دلی مەولەوییە کە جیگای خەیالی دوستە . واتە : کەوابوو با هەردووکمان دەسکەین بە گریانو نالین : تو بو دلی من کە جیگای خەیالتەو منیش بو ئارەزووی تو .

— ٣ — ⁽¹⁾

نامەی نەفتینت یەکڕۆ باد ئاوەرد

کڵپەی بڵێسەی کوورەم زیاد کەرد (٢)

دەڵاڵەت جۆشۆ چون ڕۆی ئازادی

گەرمەی گەرم نەزم بەزم پڕ شادی (٣)

صەدای (لاو هەی لاو) ، زڕەی زەڕزنجیر

سڵسڵەو بانیسەر بەندزریۆ لاگیر (٤)

— ٣ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەشی لە وەلامی قەسیدەیەکی ئەحمەد بەگی کوماسیدا نووسیوە کە باسی شایی‌و زەماوەندیکی گەرمی تیا نووسیبو و بو مەولەوی ، وە داخ‌و حەسرەتی پیشان‌دابوو کەوا مەولەوی لەو شاییەدا نەبوە .

(٢) نەفتین : نەوتاوی . واتە : روژیکیان با نامەی نەوتاویتی هیناو دای بە رووما ، لەوەوە کلپەی بلیسەی کوورەی دەروونم زیاتر بوو .

(٣) دەلالەت : میهرەبانی . جوشو : دیتەکول . واتە : نامەکەت میهرەبانی‌و خوشەویستیی لیوە هەل‌ئەقولی ؛ وەك روژی جەژن کە روژی گەردن ئازاییکردنی خەلکە لە یەکتر ، وە کوری گەرمی گورانی وتن‌و هەلپەرکیی پر زەوق‌و شادییە . لە شیعرەکانی پاش ئەم شیعرەدا مەولەوی وەصفیکی جوانی دیمەنی هەلپەرکی ئەکا بو ئیشارەت بەو شایی‌و هەلپەرکییەی خالوی کوماسی باسی کردبوو لە نامەکەیا ، وە خەفەتباریی خوی پیشان دابوو کە مەولەوی تیایا نەبوە .

(٤) لاو هەی لاو : گورانییەکی کونە لە سەر ئاوازدی هەل‌پەریون . زەرزنجیر : زنجیری ئالتوون کە ئافرەتان ئەیدەی لە خویان . سلسلە : خشلیکە ژنان ئەیدەن لە بەرشەدە . بانیسەر : پینج لیرەیی یا پینج قرانی کە ژنان ئەیان‌دووری بە ناوەراستی کلاوا . بەندزری : هونراوەیەکی زیوە شەدەی پی قایم ئەکری . لاگیرە : هونراوەیەکیتری زیوە تاکە تارانیی پیا کراوە ژنان ئەیدەن لەم‌لاو لەولای کلاو زەر یا سەروپیچ .

زیلەی گوارەو زرنگەی زەنگڵەی زەڕ
لەرزەی نەونەمام ، لەرەی لیمۆی تەڕ (٥)
شەوق زەرقو بەرق فەرق زەڕ کڵاو
ورشەو پرشەی خۆی کوڵم بۆگوڵاو (٦)
شەقەو تەقەی گەرم ، چەپڵەو چیڵەی نەرم
چریکەی وە ناز ، تریکەی وە شەرم (٧)
سەمای دەسماڵان ، ڕەمای نەوهاڵان
نەمای مەلالان ، نمای وەش‌حاڵان (٨)

---

(٥) زیلە : زرە . زەنگلە : ئەو زریو لیرانەی بەربوونەتەوە بە گوی زیرینی سەر سوخمەوە . لیموی تەر : مەبەس مەمکی کچە هەلپەرکی‌کەرەکانە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (گوارە) نووسراوە (تەلای گوش) واتە ئالتوونی گویچکە کە هەر گوارە ئەگریتەوە ، وە لە هەندیکی‌ترا نووسراوە (تیتەی گوش) بە مەعنا خشلی گویچکە . وە لە هەندی نوسخەی‌ترا یەکسەر شیعرەکە بەم‌جورە نووسراوە :

زیلەی زایەلەی زرنگەی پویلەی هەی
کەوانەی دیانەی زەنگلەو لەرەی بەی

زایەلە : دەنگ . پویلە : ملەوانی مووروو شیلان‌و کارەبا . کەوانە : چەمینەوە . دیانە : قولاپ . بەی : مەبەس مەمکی کچانی هەلپەرکی‌کەرە .

(٦) فەرق : تەوقەسەر . زەرکلاو : کلاوزەر کە لیرەو تاکەتارانی‌ی پیا دادووراوە . خوی : ئارەق .

(٧) چیلە : پیکەنین . چریکە : ئاوازی بەرزی مەقام وتن . تریکە : پیکەنینی پرو ناسك .

(٨) سەما : لەرە . دەسمال : دەسەسری دەسی سەرچوپی‌کیش . رەما : راکردن . نەوهال : نەونەمام ، مەبەس منالانی بەرگەرەکە کە بە دەوری هەلپەرکی‌کەرانا دین‌و دەچن . نەما : نەمان . نما : خونواندن .

چفەی گەردەن‌کەچ ، مەرگ من چێش واچ
خاین وە خەفەت ، نەزان جگەر پاچ (٩)

---

(٩) چفە : چپە ، قسەی نهێنی لە ژێر لێوەوە . گەردەن‌کەچ : ئەوەی ملی لار کردووەتەوە بۆ چپەکردن . چێش واچ : چی‌وت . جگەرپاچ : جگەر لەت‌کەر . واتە : دیمەنێکی‌تری هەڵپەرکێ مل لارکردنەوەی هەڵپەرکێ‌کەرانەو چپەکردنیانە کە لەولاوە ئەم‌ونەو لە یەك ئەپرسن تو مەرگی من چی‌یان وت ، وە پیاوی بەدکار خەفەت دای‌ئەگرێ‌و ئەوەی نەزانێ چپەکەرەکان چی‌یان وتوە جگەری لە داخا لەت ئەبێ .

لە هەندێ نوسخەدا ئەم شیعرە بەم جورە نووسراوە :

چفەی بێ‌وادەی نیازان نازان
بن‌دەسی‌ی دادەنگ بازن نە بازان

نیازان نازان : ئەوانەی نیازی نازکردنیان هەیە . بن‌دەسی : لە بن‌دەس کوتان بو داوای بێ‌دەنگ بوون . بازن نە بازان : ئەوانەی بازنگیان لە قولایە .

لە نوسخەیەکی‌ترا لە جیاتی‌ی (چفە) راستەوخو نووسراوە (چپە) وە لە جیاتی‌ی (نیازان) نووسراوە (نەزاکەت) واتە ئەوانەی بە نەزاکەتەوە ناز ئەکەن . لە نوسخەیەکی‌تریشا هەر لە جیاتی‌ی (نیازان) نووسراوە (تەیاران) واتە ئەوانەی نازیان تەواوە ، وە لە نوسخەیەکی‌ترا لە جیاتی‌ی (دادەنگ) نووسراوە (نازك) وە لە جیاتی‌ی (بازن نە بازان) نووسراوە (بازان یا نازان) بە مەعنا بیلن یا نەیەلن ، واتە : دیمەنێکی‌تری هەڵپەرکێ ئەوەتە هەندێ لە هەڵپەرکێ‌کەرەکان بە شێوەیەکی ناسك دەس‌ئەدەنە بن‌باڵی هەندێکی‌تریان ، وە دوودڵن لەوە کە ئاخو بیلن یا نەیەلن . مەعنا دوزینەوە بو ئەم هەموو نوسخانە وەنەبێ نیشانەی ئەوەبێ کە هەموویان راستن ، چونکە کەم‌جار وا رێ‌ئەکەوێ مەولەوی خوی شیعرەکەی بە چەند جور گوربێ‌و جورەکانی پیشەوەشی هیشتبیتەوە . بەڵام لەبەر ئەوە کە نوسخەی دەستنووسی مەولەوی خویمان چنگ نەکەوت ناچار بووین هەموو نوسخەکان دانێین هەرچەند هەندێکیشیان لە نووسینەوەی بە غەڵەت پەیدا بوون ، خویشمان ئەوەمان پەسەند کردووە کە لە شیعرەکانا نووسیومانە ، خوێندەواریش بوی هەیە بە بیری خوی کام مەعنا پەسەند ئەکا بیکا تا هەرکاتێ کە نوسخەی راستەقینە پەیدا ئەبێ .

لارەی قەتارەی لاو شەدەلاران
ئیشارەی کەم‌کەم پەنجە وشاران (١٠)
شاخەی شریخەی خشڵ نیمەڕەنگ
فرەی فۆتەی شۆڕ ، پاژنۆی گوڵەنگ چەنگ (١١)
خشەو خشپەی خاس ، ترپەی پەنجەی کەوش
عیشوەو نەزاکەت ، گریشمەی بێخەوش (١٢)
وە لیمۆی ئاڵای کاڵای باڵای شەنگ
قرچەو چۆقەی جەرگ ، دڵ وە خەمان تەنگ (١٣)
خەمیاو چەمیای ناز نیمچە کناچان
دەنگ هەی شاباش نەوجوان واچان (١٤)
شاباش شادیی شەیدای شاباشان
خاس‌خاس کزەی سۆز دەروون خاش‌خاشان (١٥)

---

(١٠) لارە : سەرلارکردنــەوە . قەتارە : ریز . لاو : جوان . پەنجە وشاران : پەنجە وشاردن . واتە : دیمەنیکی‌تری هەلپەرکی خو لارکردنەوەی ریزی جوانەکانەو ئیشارەکردنیانە بو یەك بە پەنجە وشاردنیکی سووك .

(١١) شاخە : دەنگ . نیمە رەنگ : کال . فوتە : سەرپوش . پاژنو : ئەو کیشـەی کە ئەکریتە کول‌و تا عاستی ئەژنو دائەگری . گولەنگ چەنگ : گولەنگ لار .

(١٢) عیشـوە : ناز . گریشـمە : روانین بە لاچاو .

(١٣) واتە : دیمەنیکی‌تری هەلپەرکی هەلقرچان‌و لەرزەلەرزی جەرگی دلداران‌و خەفەتبار بوونی دلیانە ، یان هەلقرچانی جەرگی دوستە دل‌تەنگەکانە ، بە هوی ئەو مەمکانەوە کە بەربوونەتەوە بە پارچەی بالای جوانی یارانا .

(١٤) خەمیا : لاربوونەوە . چەمیا : خو چەماندنەوە . نیمچەکناچان : ئەو کچانەی کە هیشتا بە تەواوی پی‌نەگەیشتوون . واچان : ئەیلین .

(١٥) خاش خاش : تیك‌شکاوو ورد بوو . واتە : دیمەنیکی‌تری هەلپەرکی ، لە خوشی‌یا شاباش‌کردنی ئەو کەسانەیە کە شەیدای شاباش کردن بوون ، وە سوزو کزەو هەناسە هەلکیشانی ئەوانەیە کە دلیان بریندارە .

یاران ، یاوەران ، های دەردەداران
بەیدێ بکەردێ من سەنگەباران (١٦)
جە نەحسیی تاڵەو جە بەدئیقباڵیم
هەرکۆ فرسەتەن من یاگە خاڵیم (١٧)
ڕوو ئەو شیوەنان دەی ئەجەل بۆرێ
نەو بەزم شیرین مایەی هەر شۆرێ (١٨)
تا وەی ڕەنگ زەرد چون خەزانەوە
سیم ساف هەرس کەس نەزانەوە (١٩)
هەرلایێ بادەی شەوقێوەم وەردا
یەکسەر سەر چون گیان شاباشم کەردا (٢٠)

---

(١٦) یاوەر : یارمەتیدەر . بەیدێ : وەرن . بکەردێ : بکەن . لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتیی (یاران ، یاوەران) نووسراوە (عەزیزان ، خویشان) .

(١٧) تالە : طالع ، بەخت . یاگە : جیگا . لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتیی (نەحسی) نووسراوە (سەختی) وە لە هەندیکیترا نووسراوە (شوومی) . هەروەها لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتیی (هەرکو فرسەتەن) نووسراوە (نە هەرجا بەزمەن) . لە نوسخەیەکی تریشا شیعرەکە تیکرا بەمجورە نووسراوە :

بەگشت جە شوومیو بیئیقبالییەن
وادەی حاسڵات یاگەم خالییەن

(١٨) بوری : وەرەوە . لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتیی (شیرین) نووسراوە (شادی) . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٩) سیم : زیو . هەرس : فرمیسك .

(٢٠) وەردا : بخواردایە . کەردا : بکردایە . واتە : ئەی خوا مەرگم بدا ، من لەم کوری ئاهەنگو شادییەدا رووم لە شیوەنو زارییە ؛ تا بەم رەنگە زەردەمەوە کە ئەڵیی رەنگی گەڵای پایزە ، وە بەم دلوپە فرمیسکە کەس پینەزانیوانەمەوە کە ئەڵیی زیوی بیگەردن ؛ هەر تاویك پیالەیەك شەرابی شەوقم بخواردایەتەوە ، سەرو گیانم بە جاری بکردایە بە شاباش بو یاران .
لە هەندێ نوسخەدا ئەم شیعرە بەم جورەیە :

جەودما بادەی مەشق عەشقش بودردام
تا گیان یەکسەر شاواش بکەردام

واتە : پاشان شەرابی فیر بوونی عەشقی یارم بخواردایەتەوە ، تا بە یەگجاری گیانم بکردایە بە شاباشی ئەو .

خالۆ گیان نامان پەی نەونەمامان
گیان دان وە مۆبەت ، پەی مەعدووم ئامان (٢١)

— ٤ —[1]

نەوای کەژاوەی لەیلێ نازانەن
سەرەتای تەڵمیت شیرین ڕازانەن (٢)
وەی ڕۆی دمای کۆچ مەجنوون بەختانەن
ناڵەی فەرهادیی زامەت سەختانەن (٣)

---

(٢١) لەم شیعرەدا مەولەوی وەرامی قسەیەکی خالوی کوماسی ئەداتەوە که له قەسیدەکەیا بو مەولەوی نووسیبوو گوایە لەو شایی‌یەدا چەند نەوجوان خویان ئەکرد بە قوربانی‌و شاباش . مەولەوی ئەلی : خالوکەم ، گیان بەخت کردن ئیشی نەونەمامان نی‌یە ، ئیشی مەعدوومی‌یە لە خوشەویستیدا گیانی خوی بکا بە شاباش . لە هەندی نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جورەیە :

گیان دادەن پەی توو پەی مەعدووم ئامان

دادەن : دان .

— ٤ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە کاتی کوچکردنی جافەکانا بو کویستان ، وتووە .

(٢) واتە : دەنگی ئەو کەژاوانە دیت کە ئەوەندە جوانن نازاران پی‌یان ئەنازن ، وە سەرەتای تەلمیتی یارە قسە خوشەکان دیاری‌ی داوە . تەلمیت : ئەو جیگەو بانەیە کە بە سەر پشتی ولاخەوە تەخت ئەکری‌و لە سەری دائەنیشن .

(٣) دما : دوا . واتە : بە هوی کوچکردنی یارانەوە دەنگی هاوارو رو روی ئەو دلدارانە دیت کە بەختیان وەك بەختی مەجنوون رەشە ، وە ناڵەی وەك ناڵەی فەرهاد سەختی ئەو کەسانە بەرگوی ئەکەوی کە گرفتاری زامی سەخت بوون .

چون شێویا لانەی دڵان پڕ داخان
جۆق جۆق سیامال شین پەی لەیلاخان (٤)
سەرعێل عەرزم هەن لا بکەرەوە
خێڵخانەی دڵان ها لە بەرەوە (٥)
مالاتش سەرجەم وە دەرد ئەوگارەن
هەردو هەوارگەش مافەتەدارەن (٦)
دەوڵەتمەندەنی لا بدەر چەنەش
مالاتو حەشام وێت مەدەر وەنەش (٧)
کۆچ خێرت بۆ ئیمسال چون سالان
تا لای ئێلبەگی ئێل نەوهالان (٨)

---

(٤) شیویا : تیکچوو . جوق جوق : پول پول . شین : رویشتن . واته : ئەم رو روو ناله ناله به هوی ئەوەوەیه که هیلانەی دلداره داخ له دلەکان رووخاو دەواری رەشی دوستان کەوته ری بو کویستان .

(٥) لیرەوه مەولەوی رووی قسه ئەکاته سەرعیلی کوچ کردووەکانو ئاموژگاریی ئەکا . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دواوه پیکەوە دی .

(٦) ئەوگار : گرفتار . مافەته : دەرد که ئەکەویته ناو حەیوان .

(٧) چەنەش : لیی . حەشام : قەرەبالغ . وەنەش : پیایا . واته : کاکەی سەرعیل قسەیەکم هەیه ئەمەوی عەرزتی بکەم ، لابکەرەوەو گویم بو شل‌که ؛ یار که جیگای هوزی دلانه لـه پیشەوەیه ، مەرومالاتەکەشی کـه کومەلی دلدارەکانیەتی ، هەموو گرفتاری دەرد بوون ، وه دەوروبەرو ناوچەکـەی دەردەداره ، چونکه هەرکەس نزیکی بکەویتەوه به دەردی خوشەویستی گرفتاری ئەکا ، تویش مەرومالاتیکی زورت هەیه ئاگات لی بی خوتی لی لادەو ئـەو مەرومالاتەت مەدە به قەلبەی ناوچەکەی ئەودا .

(٨) ئیل‌بەگی : گەورەی عەشرەت . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوه دی .

وەختێ چون ساڵان وە دەروون ئاوەرد
پووشانەی دڵان لەوەڕیای ئەو هەرد (٩)
پرسان کۆن چێشەن پووشانەش نامان
چون تاڵان بەردان جواو دەر ئامان (١٠)
نە دیدەی شادی دیدەنیش خار بی
جە ئاشنایش تاقەت بێزار بی (١١)
گێج مەدا سەبوون شارەزوور دڵ
سیروان هوو ناو دەروونش گوڵ گوڵ (١٢)
واژاوش مەویەرد نە دەماخ دەم
تاف مەوەست سەراو چەرخ زەڵم چەم (١٣)

---

(٩) پووشانه : مافی پووش که حه‌یوان خواردوویه‌تی‌و خاوه‌ن شوین له خاوه‌ن حه‌یوانی ئه‌سینی . له‌وه‌ریا : له‌وه‌ران .
(١٠) کون : له‌کوی‌یه . واته : کوچی خیرت بی ئه‌مسالیش وه‌ك سالان برو تا ئه‌گه‌یته لای سه‌روکی عه‌شره‌تی نازاره تازه پی‌گه‌یشتووه‌کان ، که گه‌یشتیته لای‌و وه‌ك سالان بیری کرده‌وه‌و داوای پووشانه‌ی ئه‌و دلانه‌ی کرد که له هه‌ریمی یارا له‌وه‌راون ، وه باسی منی کردو وتی کوا بوچی ئه‌مسال پووشانه‌ی نه‌هاتووه ، ده‌سم دامینت تو له جیاتی‌ی من وه‌ك یه‌کیك مالی تالان کرابی وه‌رامی بده‌ره‌وه‌و پی‌ی بلی .. واته‌که‌ی له شیعره‌کانی له‌مه‌و پاشدا باس کراوه .
(١١) واته : بلی حالی ئه‌وه‌نده خراپ بوو چاو پی‌که‌وتنی وه‌ك درك وابوو له چاوی شادمانیدا ، وه له توانای (توانا) دا نه‌بوو ئاشنایه‌تی‌ی له گه‌ل بکا .
(١٢) سه‌بوون : بایه‌کی گه‌رمه له‌وانه‌یه له هه‌رکه‌س بدا بیپرووکینی . مه‌عنای ئه‌م شیعره‌و شیعری پاشه‌وه‌ی پیکه‌وه دی .
(١٣) واژاو : ئاوی زیادی سه‌رکردوو . چه‌رخ : چه‌م ، بویه وای پی ئه‌لین چونکه به ریگای رویشتنیا گه‌لیك پیچ ئه‌خوا . زه‌لم : چه‌میکه

←

عەدەمش نە پووش هەستی مەكەرد ساف
منمانا چون خەس هەستیش نە ڕووی تاف (١٤)
هەوای هاژەی تاف بەردەبێ هۆشم
یەڵام ئەی چەند بەیت ئاما نە گۆشم : (١٥)
ئای بەختم توغیان وێران ماڵیشەن
گەرمەسێر دڵ سیاساڵیشەن (١٦)
كۆز سۆچیای دەروون پڕ دەرد
ماڵات شادیم یەكسەر قڕان كەرد (١٧)

سەرچاوەكەی لە دێی زەڵمە لە بناری شارەزوورو داوێنی ملەی مەلەخورد لە نزیكی خورماڵەوە . سەراو : سەراوی سوبحان ئاغا ، كانیاو ئەستیلێكە لە نزیكی سەید صادقەوە لە شارەزوور . واتە : هەناسەی گەرمی دڵی كە وەك بای سەبوونی شارەزوور بە تینە ، گیژی ئەخوارد ، وە خویناوی دەروونی كە ئەوەندەی ئاوی سیروان زورە ، هاتبوە كوڵ ؛ وە ئەو خویناوەی دەروونی تاو بە تاو لە زوریاندا لە لووتیەوە سەری ئەكردو ئاوی وەك چەمی زەڵم تافگەی ئەبەست بو سەراوی سوبحان ئاغا . مەولەوی لەم دوو شیعرەدا وردەكارییەكی جوانی كردووە كە (سیروان)و (زەڵم)و (سەراو)و (شارەزوور)ی كوكردووەتەوە ، لە لایەكەوە لەبەرئەوە كە ئەم سێ ئاوە لە شارەزوورن ، وە لە لایەكیترەوە لەبەرئەوە كە شارەزوور ڕێگای گوزەری جافەكان بووە .

(١٤) خەس : پووش‌و پەڵاش . واتە : تافگەی ئاوی چاوی بە جورێك تابووتی كردبوو ، نەبوونی كردبوو بە ئەسڵ ؛ وە لە پووشی بوونی پاك كردبووەوە . ئیتر بوونی وەك پووش‌و پەڵاش بە سەر ئاوی تافگەوە ئەهات‌و ئەچوو .

(١٥) ماما : ئەهاتە . واتە : هەوای هاژەی تافگەی ئاوی چاوی هوشی لا نەهێشتبووم ، هەر ئەوەندەبوو گوێم لەم چەند شیعرەوە بوو لە لەشی وەك پووشیەوە بە سەر ئاوی تافگەكەوە . شیعرەكان ئەمانەی پاشەوەن .

(١٦) گەرمەسێر : گەرمیان . سیاساڵی : ساڵی نەهاتی‌و بێبارانی .

(١٧) كوز : جێگای كارو بەرخ . واتە : دەروونی پڕ دەردم وەك كوزی سووتاوی لێهاتووە ؛ شادی‌و خوشیشم لانەماوەو وەك مەڕو ماڵات قڕانی كردووە .

کزەی ڕەشەبای هەناسان سەرد
سیاماڵ عەیش تەختە تەختە کەرد (١٨)
هاومالاّن یاوان بە وارگەی جاران
من بێ بارەبەر مەندەی هەواران (١٩)
جەورەکەی سەرئێل خەم بێ شومارەن
خێڵخانەم بەرپێچ تا خێڵ ئەوخوارەن (٢٠)

— ٥ — (١)

نەتیجەی پاك دین شێخ سازانی
خاس وەتەن نە دڵ مەعدووم سازانی (٢)

---

(١٨) واتە : کزەی رەشەبای هەناسەی ساردم دەواری ژیانمی تیك‌داو تەختەکانی لە یەك کردەوە .

(١٩) یاوان : گەیشتوون . مەندە : ماوەو پاش‌کەوتوو . واتە : هاومالەکانم هەموو گەیشتنە هەوارگەی کویستانی پیشوویان ، من نەبی لەبەر بی‌بارەبەری لە جی‌ی خوما ماومەتەوە .

(٢٠) بەرپیچ : پیچراوە . واتە : جەورو ستەمی سەرعیلی خەم‌و خەفەت لە ژمارە نایەت ، لەبەرئەوە من ناتوانم بروم بو کویستان وە دەوارم بە پیچراوەیی لە جی‌ی خویا ماوە تا خیل دیتە خوارو ئەگەریتەوە بو گەرمیان .

— ٥ —

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لە گەل شیخ مومنی سازانی ئەکا کە پارچە شووشەیەکی دابوە دەستی ، وە داوای لی‌کردبوو بزانی سەرگوزەشتەی چی‌یەو بوی بگیریتەوە .

(٢) سازان : دی‌یەکە لە قەراغ چەمی سیروان لە روژەلاتی عەبابەیلی‌وە لە قەزای هەلەبجە . سازانی : دروستت کردووە . واتە : ئەی نەوەی ئایین‌پاکی پیری سازان ، تو بە هوی خوورەوشتی بەرزتەوە زور باش لە ناو دلا جیگەت بو خوت دروست کردووە .

پەرسام حسب الامر گوزەشتەی ئەحواڵ
جواو دا ڕێزەی شیشەی قەدیم ساڵ : (٣)
ظەرفێ بیم نە تۆی وەخت شامەوە
چون ستارەی صوبح مەدرەوشامەوە (٤)
پەی گوڵاوپاشیو نەشئەی بەزم کەی
گا پڕ گوڵاو بیم ، گا سەرشار مەی (٥)
گا وە سەر ڕەفەی زەڕین تاقەوە
گا وە دەس ساقیی سیمین ساقەوە (٦)
گا نە سەرپەنجەی بانووی بێ‌نیقاب
چون سوەیل ڕەونەق پەنجەی ئافتاب (٧)

---

(٣) ریزە : وردە . واتە : بە پێی فەرموودەکەت سەرگوزشتەی ئەو پارچە شووشە کونەم پرسی لە خوی ، ئەویش وەرامی دامەوە وتی . وتەکەی لە شیعرەکانی پاشەوەدا باس کراوە .

(٤) شام : ئیواران . ستارە : ئەستیرە . واتە : پیالەیەك بووم ئەوەندە جوانو بریقەدار بووم لە کاتی ئیواراندا کە دنیا تاریك ئەبوو ودك ئەستیرەی بەرەبەیان ئەدرەوشامەوە .

(٥) گولاو پاش : گولاو پرژاندن . کەی : کەیخەسرەو ، مەبەس پادشاهانو گەورەگەورانە . واتە : لە کوری بەزمی پادشاهانا جار جار پر ئەبووم لە گولاو ، گولاویان تیا هەڵئەپرژاندم ، وە جار جار پر ئەبووم لە شەرابو تیامیانا ئەخواردەوە .

(٦) زەرین تاق : تاقی زیرین . سیمین ساق : ساق ودك زیو سپیو جوان .

(٧) بانوو : خانم . نیقاب : سەرپوش . سوەیل : ئەستیرەیەکی پایزەی سپییە بەر لە روژ هەڵدی . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی ..

نه بەزم شیرین خوسرەوان دەور
مامام نە گەردش هەر ساتێ صەد تەور (٨)
گوڵاو مەپاشام وە ڕووی یاراندا
بادە مەبەخشام وە مەیخواراندا (٩)
گا گەردەن نە دەس نازك ئەندامان
گا دەس نە گەردەن ژەرەژ خەرامان (١٠)
گاهێ ڕوو وە ڕووی لەیلێ ئەندازان
گاهێ لەب وە لەب شای شیرین ڕازان (١١)
هەستیم بێشومار مەستیم وە کۆ بی
توغیانم چون تاف جوانیی تۆ بی (١٢)

---

(٨) مامام : ئەهاتمە .

(٩) مەپاشام : ئەمپرژاند . مەبەخشام : ئەمبەخشی . واتە : جاروبار لە کوری شادمانیی پادشاهانا بە سەرپەنجەی خانمانی چارشیو لاداوەوە ئەگەرام گولاوم ئەپرژاند بە رووی دوستاناو شەرابم دابەش ئەکرد بە سەر مەیخورەکانا . لە کوکردنەوەی (شیرین)و (خوسرەو)دا بە عیلمی بەدیع جونەری (تەوریە) هەیە .

(١٠) ژەرەژ : کەو . خەرامان : لەنجەو لار . واتە : جار جار ملم بە دەستی ناسك ئەندامانەوە ئەبوو ، جارجاریش دەستم لە ملی ئەو جوانانەدا ئەبوو کە وەك کەو بە لەنجەولار ئەرون . مەبەستی لەوەیە کاتێك کە ئەیبینن بە دەمیانەوە ملەکەی ئەکەویتە عاستی ملیان .

(١١) واتە : جار جار بە دەستی ئەوانەوە ئەبووم کە لە جوانیدا لەیلیان ناوەتە لاوە یا فردیان داوەتە بەر پی ، وە رووبەروویان رائەگیرام ، جار جاریش لیوم بە لیوی شای قسە خوشانەوە ئەبوو .

(١٢) واتە : بوونم لە ئەندازە بە دەرو مەستیم کومەل بوو ، وە خو لی بایی بوونم ئەوەندە زور بوو وەك تافی جوانیی تو وابوو .

جه ڕووی نادانی ئەو بەزمو ئەو جەم
وه جاویدانم منمانا وه چەم (١٣)
فەڵەك شی وه قین جەورو ستەمدا
ئەو بەزمو ئەو زەوق گشت دا وه هەمدا (١٤)
منیچ وەی تەرزه وه صەد پاره کەرد
هەر پاره پەرێم صەد پەژاره کەرد (١٥)
مەعدوومی عامەن بەڵاو دەردو بیم
ئەوەڵ قاروورەی شکسته من نیم (١٦)
هوشیار بەر میوەی مەستی غەفڵەتەن
غەفڵەت سەرمایەی هەزار خەجڵەتەن (١٧)
هاکا دەست چەرخ هەم ستێزه کەرد
چون من شیشەی تۆیچ ڕێزه ڕێزه کەرد (١٨)

---

(١٣) جاویدان : هەرگیز نەبراوه . منمانا : ئەنواند . واته : له بەر تیﻰنەگەیشتنی خوم ئەو بەزمو ئاهەنگو کومەلەم وا ئەهاته بەرچاو که هەرگیز دوايي نايەت .

(١٤) واته : گەردوون لیم چوو به قیناو ئەو هەموو بەزمو ئاهەنگەی تیك دا .

(١٥) پاره : پارچه . پەریم : بوم . واته : منی بەم جوره کرد به سەد پارچەوه ، وه بو هەر پارچەیەکم سەد خەمو مەینەتی دروست کرد .

(١٦) قاروورە : کاسەی شووشه . واته : هەی مەعدوومی . دەردو بەلا نەك هەر من ، بەلکو هەمووکەسی گرتووەتەوه ، وه من یەکەمین شووشەیەك نیم شکابم . ئەمه ئیشارەته بو مەسەلەی مەشهووری عەرەبی (لیست أول قارورة کسرت فی الاسلام) .

(١٧) واته : وشیار بەرەوه ئەنجامی مەستی بیﻰئاگاییەو بیﻰئاگاییش سەرچاوەی هەزار جور خەجالەتیﻰیه .

(١٨) ستیزه : رقەبەری . واته : هەر ئەوەندەت زانی دەستی گەردوون له گەل تویش کەوته رقەبەره ، وه وەك منی وردو خاش کرد شووشەی تویشی وا لیﻰکرد .

ـ ٦ ـ [١]

نه هات‌و نه‌هات دڵ ماته‌ن ئیمشه‌و
ئه‌ڵبه‌ت شنۆی شه‌و به‌راته‌ن ئیمشه‌و (٢)
سیاهه‌ی ده‌فته‌ر میرزای ئه‌زه‌له‌ن
زیادی‌و نوقسان ڕزق‌و ئه‌جه‌له‌ن (٣)
ئه‌و ها وه به‌رات بێ‌ئه‌ندازه‌وه
ئێد وه ته‌علیقه‌ی عومر تازه‌وه (٤)
که‌سێ قووتش نوقڵ ڕاز یاوه‌ره‌ن
یه‌کێ زینده‌گیش وه‌صڵ دڵبه‌ره‌ن (٥)

ـ ٦ ـ

(١) مه‌وله‌وی ئه‌م قه‌سیده‌یه‌ی له شه‌وی به‌رات (١٥ی شه‌عبان) ا وتووه .

(٢) هات‌و نه‌هات : وشه‌یه‌که له کاتیکا به‌کار ئه‌هینری که ئینسان چاوه‌روانی ده‌رکه‌وتنی که‌سیك بی‌و ئه‌و که‌سه دیار نه‌بی . واته : دلم ئه‌مشه‌و ماته چاوه‌روانی ده‌رکه‌وتنی دوسته ، وادیاره بای شه‌وی به‌راته ئه‌دا لیم بویه دلم وا چاوه‌روانی‌ی دوست ئه‌کا . مه‌شهووره له شه‌وی به‌راتا خوا رزق‌و روزی‌و مه‌رگ‌و ژیانی هه‌رکه‌س له ده‌فته‌ری قه‌زاو قه‌ده‌ری خویا دیاری ئه‌کا . مه‌وله‌وی‌یش له‌م شیعرانه‌دا ئیشاره بو ئه‌وه ئه‌کا .

(٣) میرزا : نووسه‌ر ، مه‌به‌س له میرزای ئه‌زه‌ل خوایه که له ئه‌زه‌لا چاره‌نووسی هه‌مووکه‌سیکی له ده‌فته‌ری قه‌زاو قه‌ده‌ری خویا نووسیوه . واته : ئه‌مشه‌و شه‌وی سیاهه‌گرتنه‌وه‌ی زیادو که‌م‌کردنی رزق‌و روزی‌و ژیان‌و مه‌رگه له لایه‌ن خواوه .

(٤) ته‌علیقه : هه‌لواسراو . واته : یه‌کیك به‌راتی بی ئه‌ندازه‌ی به ده‌سته‌وه‌یه‌و یه‌کیکی‌تر سه‌ر له نوی عومری بو نووسراوه‌ته‌وه‌و فه‌رمانه‌که‌ی کردووه‌ته ملی .

(٥) واته : یه‌کیك قسه‌ی وه‌ك نوقل شیرینی یاران خوراکیه‌تی‌و یه‌کیکی‌تر به وه‌صلی یار ئه‌ژی .

هانا هامدەردان چێش مەکەردێ پێم
من دیام نە ڕووی تەقسیمِ نامەی وێم (٦)
ژار دووریی دۆس ئازیزەن نۆشم
نمەیۆ ڕازان شیرین نە گۆشم (٧)
یانێ جە شوومیی بەخت سیای من
ئیمشەو لەرزان توولّ توولّ تالاّی من (٨)
وەلگ زیندەگیم ها وە هەواوە
دیمادیمشەن وە بای فەناوە (٩)
ئەلوەدای تەئریخ کامەرانیمەن
نیشانەی ئاخر زیندەگانیمەن
یاران ویەردن نۆبەمەن دەی دەی
ئیسە وە کارەن ساقی نەشئەی مەی (١٠)

---

(٦) دیام : روانیم . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٧) نمەیو : نایەت . واتە : دەخیلتانم ئەی هاودەردەکانم چیم لی ئەکەن ، من سەیری دەفتەری چارەنووسی خومم کرد بزانم خوا چی بو داناوم لەم شەوی بەراتەدا ، سەیرم کرد ئەبی ژاری دووریی دوست بنوشمو قسەی خوشم بەرگوی نەکەوی .

(٨) توول (ی یەکەم) : لق . توول (ی دووەم) : نەمام . تالا : طالع ، بەخت . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٩) وەلگ : گەلا . دیمادیم : دیوەودیو . واتە : مەبەسم ئەوەیە بە هوی شوومیی چارەی رەشمەوە لقوپوپی درەختی بەختم کەوتووەتە لەرە ؛ وە گەلای ژیانم بە ئاسمانەوە بای لەناوچوون ئەمدیوو ئەودیوی پی ئەکا . وە کەوتوومەتە مالاوایي کردن لە بەختیاریو نیشانەی مەرگم دیاریی داوە .

(١٠) ویەردن : بەسەرچوون . مەولەوی لیرەوە بە ئوسوولەکەی خوی پەنا ئەباتەوە بەر ساقیو مەی ، وە ئەلی : هاورییان هەموو مردنو سەرە هاتووەتە سەر منیش ، کەواتە کاکەی مەیگیر ئیستە کاتی خویەتی پیالەیەك شەرابم بدەری .

سا دەی تای دوگمەی یەخەی دڵپەسەند
ئازادکەر چون دڵ بێدەردان جە بەند (١١)
پەشێوکەر لانەی دڵان جە سەردا
گۆشەی عەرەقچین باوەر وە بەردا (١٢)
مایل بۆ کەمێ ئەو ئەو گۆشەی چەم
گۆشەی چەم ئەو جام ، جام ئەو ئەهل خەم
دەورت گەرد جەور دەوران دا وە باد
ناز واچۆ بنۆش ، غەمزەکەت نۆش باد (١٣)
تا فوارەی وشك لوولەی پێشەی ڕێش
هەریەك پرشەی زووخ هورشانۆ پەی وێش (١٤)
وە شنۆی نەشئەی مەستیم وانۆوە
یەك ئەمجار جە دەس هەستیم سانۆوە (١٥)

---

(١١) تا : تال . واتە : ئەو تالە دەزوودەی کە ئالاوە لە قوپچەی سوخمەکەی سەر یەخە دلگرتووەکەت ، بیکەرەوە ، وە وەك دلی ئازادی ئەوانەی دەردیان نی‌یە لە بەندی ئازاد کە .

(١٢) لانەی دلان : مەبەس لـە زولفە کـە هیلانەی دلی عاشقانە . عەرقچین : کلاو . باوەر : بینە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٣) واچو : بلی . بنوش : بنوشە . واتە : زولفەکانت لـە سەردوە تیكبدەو کلاوەکەت بینە پیشەوەو کەمیك لاری‌کەرەوە بو لای گوشەی چاوت ، گوشەی چاویشت لارکەرەوە بو لای پیالەی شەراب‌و پیالەکەش لارکەرەوە بو لای لیوی ئەو دلدارانەی کە خەمی عەشقیان لە دلایە تا ئەم هەلسوورانەت بە پیالەی شەرابەوە گەردو توزی جەوری زەمانە بدا بە با ، بە جوری کـە نازت بلی بینوشەو غەمزەکەشت بلی نوشی گیانت بی .

(١٤) پیشە : ئیسقان . مەعنای ئـەم شیعرەو شیعری پاشـەوەی پیکەوە دی .

(١٥) وانووە : بخوینیتەوە . سانووە : بسەنیتەوە . واتە : بو ئەوەی فوارەی وشك‌بووی لوولەی ئیسقانە بریندارەکانم ، هەر یەکە لە عاستی خویا پرژی زووخ فری بداتە دەرەوە ، وە بە شنەی ئەو پرژ هەلدانە بریاری مەستیم بخوینیتەوەو بو یەگجاری لە دەستی بوون رزگارم بکا .

(١) — ٧ —

نمانای بەهەشت پێشانیی نووری
ئازیز وەی سفتەی دۆزەخ دووری (٢)
دووریت عەزابێ سازدابێ پەرێم
عەزابێوتەر دا ئاماو لوات پێم (٣)
ئای هەنی جەی دەرد کێ دەرمان سازۆ
وە هەمسایە ، سەگ کام دەرماڵ نازۆ (٤)
چەم وە گەرد ڕای کێ ڕۆشنا بۆ
لەب وە یاگە پای کێ ئاشنا بۆ (٥)
ڕۆی وەصڵت ئەر صەد زەروور نەفامەن
مزانام فەڵەك چەپ‌گەردش نامەن (٦)

— ٧ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی پاش گەرانەوەی شیخی بهائالدین وتووە که چووبوو بو دیدەنی .

(٢) نمانای : پیشانتدا . پیشانی : ناوچاو . نووری : نوورانی . واتە : ئازیز ناوچاوی نوورانیتت پیشاندا بەم سووتاوی دوزەخی دووریی‌یە .

(٣) واتــە : دووریت عەزابیــکی بو ســاز دابووم ، ئیستاش هــاتن‌و گەرانەوەکەت عەزابیکی‌تری بو ساز دام .

(٤) جەی : لەم . هەمسایە : دراوسی . نازو : بنازی . واتە : ئای ئیتر کی دەرمانی ئەم دەردی دوورکەوتنەوەیەتم بو ساز بکا ؛ وە من ئولفەت بــە کی‌ی‌ترەوە بگرم ؟ دیارە ناتوانم ئولفەت بە کەسی‌ترەوە بگرم ؛ چونکە سەگی هیچ دەرمالی نانازی بە مالە دراوسی .

(٥) لەب : لیو . یاگە : جیگە . واتە : لەمەوپاش توزی ریگای کی ببی بە کلەو چاوم روشن بکاتەوە ، وە لیوم ژیرپی‌ی کی ماچ بکاو شارەزای ببی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (یاگە) نووسراوە (خاك) .

(٦) زەروور : پیاوی ناچارو ناعیلاج . مزانام : ئەمزانی . واتە : هەرچەند پیاوی داماوو ناچار عەقلی لە جی‌ی خویا نی‌یەو هیچ نافامی ؛ بەلام من هەر کە بە تو گەیشتم ئەمزانی گەردوون ناوی چەپگەردو هەمیشە بە ئارەزووی دل نابی .

قەڵەك داد جە دەرد بێدەواکەی تۆ
مغنی فەریاد ئەو نەواکەی تۆ (٧)
بوڵەندکەر مەقام (دڵسۆز) وە ڕاسی
تەنزیلەش فەردگەل خاڵۆی کۆماسی : (٨)
ڕۆی وەصڵت هەر بیم ئەی ڕووە پێم بێ
جەو بۆنە هەر ڕۆ ڕۆ ڕۆ خدێم بێ (٩)
ئیسە ها قەڵەك نیشان دادەن پێم
ئاخ ترسیاگەکەی گیرئاوەردە وێم (١٠)
ئەمجار کێ تاقەت دووریی تۆ دارۆ
دەك بەرق غەزەب وە جەسەم وارۆ (١١)

---

(٧) ئەو : لە . مەعنای نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشـیەوە .

(٨) دلسوز : ئاوازیکی کونی کوردی‌یە . تەنزیلە : وشەی دوعا ، لیرەدا مەبەس بەیتی گورانی‌یە . واتە : کاکەی گورانی‌بیژ هاوار بو ئاوازە خوشـەکەت ، تو خوا دەنگی لی هـەلبرەو نقامی دلسوزمان بو بلی بـە شیعری خالوی کوماسی‌یەوە . شیعرەکانی خالو ئەم سیانەن کە لە پاش ئەم شیعرە دین .

(٩) بیم : ترس . واتە : ئەو روژەی پیت‌گەیشتم ترسی ئەمروم لە دلا بوو ؛ لەبەرئەوە خووم دابوە هاوارو رو رو .

(١٠) واتە : وا ئیستا قەلەك ئەوەی پیشان دام کە لی‌ی ئەترسام ، ئای هاوار بو منی ترساوی گیرخواردوو .

(١١) دارو : هەیەتی . ئەم شیعرە لە قەسیدەیەکی تریشا رابووردوو ، بەلام لەوی ئیشارەتمان نەکردبوو بو ئەوە کە هی خالوی کوماسی‌یە .

(١) — ٨ —

نەی گەھوارەی دەور تای دەسرازە خەم
تا کەی سەرئەنگوشت غەفڵەت نە تۆی دەم (٢)
بازیت پێ وەردەن ھەریەك وە لایێ
صەدای دایەنان وە لایەلایێ (٣)
ھای نە فەرقش ھەن ئەو صەداو تەءثیر
تا ئەو لاوناو ئەو مەزەو ئەو شیر (٤)
ھەر طفلێ بێشك نەی بێشك خەفتەن
جەی دایە بڕیان بەو دایە جفتەن (٥)

— ٨ —

(١) وەك لە سەر نوسخەکەی مەلا خالیدی رەباتی نووسراوە ؛ مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی مردنی دایکیەوە وتووە ، بەلام ھیچ نیشانەی ئەوەی پیوە نی‌یە کە بو لاواندنەوە بی ، وە لە ھینانە یادی قەبرو قیامەت بەولاوە مرازیکی‌تری تیا دەرناکەوی .

(٢) گەھوارە : بیشکە . دەسرازە : ئەو پەتەی منالی پی توند ئەکەن لە بیشکەدا . ئەنگوشت : پەنجە . مەولەوی لەم قەسیدەدا روو ئەکاتە نەفسی خوی‌و ئەلی : تا کەی لە بیشکەی زەمانەدا کە تالی دەسرازەکەی لە خەم‌و خەفەت ھونراوەتەوە ، سەرپەنجەی بی‌ئاگایی ئەبەی بە دەمتا وەك منالی ساوا ؟

(٣) بازی : یاری . دایەن : ئەو ئافرەتەی کە راگیری ئەکەن بو شیر بە منال دان‌و بەخیوکردنی . لایە لایە : وشەیەکە دایك بە نقامیکی تایبەتی‌یەوە ئەیلی بو خەواندنی منال : واتە : دەنگی لایە لایەی دایەنەکان ھەریەکی لە لایەکەوە ھەلت‌ئەخەلەتینی . مەبەس لە دایەن نەفس‌و شەیتانە .

(٤) ھای : وشەی وریاکردنەوەیە . لاونا : لاواندنەوە . واتە : دەنگی ئەو لایە لایەیە لە سەری ئینسانا ئەمینیتەوەو کاری خوی ئەکا تا ئەمری‌و لاواندنەوەی ناو قەبر ئەبیسی‌و مەزەو شیری ئەوی ئەچەژی .

(٥) واتە : بی‌گومان ھەر منالیك لە بیشکەی گەردوونا خەوتبی لە دایکی ژیان ئەبرریتەوەو ئەنری بە بەری دایکی قەبرەوە .

ئەوس خاکبازی کەر بێدار بەر ئامان
برِیانەوەی تۆیچ سەر وەختش ئامان (٦)
ها وە قەفاوە یەند شی بە وێدا
چەم بێ بینایي مدیۆ وە ڕێدا (٧)
قەزا وە قومار نە پای باختمەن
قامەت حەڵقە یەست وەخت تاختمەن (٨)
مطرب ، سازەکەت ئۆف چ وەش تەرز بی
ئەمجاریش وەك دەنگ مەجلیس هەر بەرز بی (٩)
تا کوورەی زاریم بڵێسە سانۆ
داخ لوای وێم جە دڵ نەمانۆ
داد نمەدۆ داد شین ، مالوومەن لێم
دمای وێم پەرێم هیچ کەس وێنەی وێم (١٠)

---

(٦) خاکبازی : یاری‌کردن بە خول . واتە : بەس یاری بکە بە خول ، دەخیلتم وریا بەرەوە ، وەختی برانەوەی تویش هاتووە لە مەمکی ژیان .

(٧) واتە : وریا بەرەوە ئەوەندە پشتت کوم بووەتەوە لەبەر پیری ، کە ئەروانی بە ریگادا چاوت هیچ نابینی . مەولەوی لە شیعرەکانی لەمەودواوە لە قسە لە گەل خو کردنەوە دیتە سەر قسە بە دەمی خووە کردن .

(٨) باخت : دوراندن . تاخت : تالان‌کردن . واتە : قەزاو قەدەر وەك قومارچی خوی ئامادە کردووە پیم‌بدورینی ، وە بالای راستم چەمیوەتەوەو وەختی تالان‌کرانی سامانی ژیانمە .

(٩) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(١٠) واتە : کاکەی ئاهەنگ‌گیر ئوف ئاوازی سازەکەت چەند خوش بوو ، دەسا با ئەمجاریش وەك دەنگی کوری یاران بەرز بیتەوە ، بەلکو کوورەی گریان‌و زاریم بلیسە بسەنی‌و داخی مەرگی خومم لە دلا نەمینی ، چونکە لیم ئاشکرایە پاش خوم شین‌و گریانی کەس بە سەرما وەك هی خوم کەلکی نابی بوم .

— ٩ —

نازك تەدارەك فەصڵ وەهاران
شیرین ئارایش هەردەو كۆساران (١)
گوڵ چون ڕووی ئازیز نەزاكەت پۆشان
وەفراوان چون سەیل دیدەی من جۆشان (٢)
مدیان گوڵاڵان نە پای دەربەندان
ئەو یەكتەر وێنەی ئارەزوومەندان (٣)
چ خاس خاس شنیۆ نە ئێواراندا
سەوزە وە ڕووی خاك جەرگەی یاراندا (٤)
بوین ڕەعشەی وەجد دڵەی پاكشان
عەیان نە شنیای سەوزەی خاكشان (٥)

— ٩ —

(١) تەدارەك : خو ریكخستن . ئارایش : خو رازاندنەوە . واتە : نامەخوا فەسلی بەهار چەند ناسكەو جوان خوی ریكخستووە ؛ وە هەردو كویستانەكان چەند شیرین خویان رازاندووەتەوە . لە شیعرەكانی پاشەوەدا چەند وینەیەكی جوانی ئەم خو ریكخستنو خو رازاندنەوەیە باس ئەكا .

(٢) واتە : گول وەك رووی یار بەرگی ناسكیی پوشیوە ؛ وە بەفراو وەك لافاوی چاوی من هاتووەتە جوش .

(٣) مدیان : ئەروانن . واتە : گولالەی داوینی دەربەندەكان وەك یارو دلدار تەماشای یەكتر ئەكەن .

(٤) شنیو : ئەشنی . واتە : ئای گیای سەوزی سەر خاكی قەبری كومەلی یاران بە ئیوارانا چەند جوان ئەشنیتەوە .

(٥) بوین : سەیركە . رەعشە : لەرە . وەجد : خوشەویستی . عەیان : ئاشكرا . واتە : سەیركە دلە لەرزەی دلداریی خاوینیان بە ئاشكرا لە شنەی سەوزایی سەرقەبرەكانیانا دیارە .

جەی گۆشە خاستەر نی‌یەن مەسکەنێ
ساقی گیان ئامان خومار ئەشکەنێ (٦)
هۆرێزە ، صوبحەن ، دڵ تازە خاوەن
شنۆی پای کاوەن ، گۆشەی سەراوەن (٧)
سەوزەی خاك پاك یاران هام‌فەرد
فرەمان وە فەرش بەزم وێمان کەرد (٨)
کەو سەوزەی ئێمەیچ نە کام هەردێ بۆ ؟
وە فەرش مەجلیس کام هام‌فەردێ بۆ ؟ (٩)

— ١٠ — (١)

نەتیجەی پاکان ، نەتیجەی پاکان
شێخ خاس خەیاڵ ، نەتیجەی پاکان (٢)

---

(٦) خومار ئەشکەن . سەرخوشی لابەر . واتە : کاکەی مەی‌گیر دەخیلتم شوین لەم شوینە باشتر نابی پیالەیەك شەرابی بیرکردنەوەم بدەری چاری دەردی بی‌ئاگایي خومی پی بکەم . مەولەوی لەم شیعرەدا تەعبیریکی زور وردی بەکارهیناوە کە شەرابی بە دەرمانی هوش کردنەوە داناوە ، وە مەبەستی لە بی‌هوشی گوی نەدانە بە پاش مردن .

(٧) هوریزە : هەلسە . واتە : کاکەی مەی‌گیر ، هەستە دل تازە لە خەو هەستاوە ، بەرەبەیانی زەوق‌و شادی‌یەتی ، داوینی شاخەکان شنەیان دیت‌و شوینەکەمان گوی ئاوە ، با ماوەیەك بە خوشی رابویرین .

(٨) فرە : زور . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٩) کەو : ئاخو . واتە ئیمە زور جار سەوزایي سەرخاکی‌پاکی گوری دوستانمان کرد بە فەرش بو ئاهەنگ‌و رابواردنی خومان‌و لە سەری دانیشتین . ئاخو سەوزایي سەر گوری ئیمەیش لە کام هەردا بیت‌و ببی بە فەرشی ئاهەنگی کام دوست‌و برادەر ؟

— ١ —

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لە گەل شیخ حەسەنی سازانی ئەکا کە یەکیك بووە لە پیاوانی خوا .

(٢) واتە : ئەی شیخی کە نەوەی پیاوانی پاك رەوشت‌و پاك باوەری ، وە بیرو نیازت چاکە ..

فەرەح بەخش حاڵ خاطر غەمناکان
دەرمان زامان خەڵتان نە خاکان (٣)
مەعدووم ئانا ها جە گیان تەواسان
کەیلەن جە خەیاڵ خاڵ خاڵ خاسان (٤)
گرمەی کوورەی دڵ صەد هەزار تەرزەن
گرمەی بڵێسەش نە عاڵەم بەرزەن
تۆ پەی چێش ئامان ئیمانت هەردەن
ئەسپاب فەوتت ئامادە کەردەن (٥)
وەی دەمەی نەفەس بەدحاڵی‌یەوە
وەی دڵەی پارەی زوخاڵی‌یەوە (٦)
کوورەی دەروونت وە جۆش ئاوەردەن
دووکەڵ جە گۆشەی فەلەك سەرکەردەن (٧)

---

(٣) واتە : ئەی خوش‌کەری دلی دل خەفەتباران ، وە ئەی ددرمانی زامی ئەوانەی لە خوینا ئەتلینەوە .

(٤) ئانا : ئەوەتە . تەواسان : وەرز بووە .

(٥) واتە : تو بوچی ئیمانت لا نەماوەو لە خوا ناترسی‌و هوی لەناوبردنی مەعدوومیت فەراهەم کردووە ؟

(٦) دەمە : ئەو با ساردەیە کە زستاتان لە سەر لووتکەی کیوەکان بەرز ئەبیتەوەو وردە پرووشی بەفر لە گەل خوی هەل‌ئەگری‌و ئەیدا بە رووی ریبواراو زور جار رەقی ئەکاتەوە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٧) واتە : لەگەل ئەوەشا کە مەعدوومی بە هوی بەدحالی‌یەوە هەناسەی سارد هەل‌ئەکیشی‌و دلی پارچە پارچە بووەو رەش بووەتەوە ، تو تەنووری دەروونی خوتت داخستووەو دووکەل سەری کردووە لی‌ی‌و هەموو ئاسمانی گرتووەتەوە .

پەی کێ ئەی جەستەی وێت مەتاونی
زامەکەی مەعدووم هەم مەکاونی (٨)
من ئێش پڕ نێش دەروونم وەسەن
بۆ خەڵاصم کەر حەسەن هەی حەسەن ! (٩)

— ١١ — [(١)]

نەسیم دووی دەروون چون هەردە جاران
ئیمجار دەر نە کاخ دەماخ یاران (٢)
واچە دیم وە چەم دێوانەکەی تۆ
ڕووش کەردەن نە ڕووی ئاسانەکەی تۆ (٣)
نامەی ئایرین دڵسۆزیت یاوا
بڵێسەم وە سای گەردوون سەر ساوا (٤)

---

(٨) مەتاونی : ئەتوینیتەوە . مەکاونی : ئەکولینیتەوە . واتە : ئەم لاشەی خوتە بو کی ئەتوینیتەوەو زامی مەعدوومی‌یشی پی ئەکولینیتەوە ؟

(٩) وەس : بەس . واتە : حەسەن ، من زامی پر ئیش‌و ئازاری دەروونی خومم بەسە ، دەردی خویشتی مەکە بە سەربار ، وەرە رزگارم کە .

— ١١ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شیخی بهاالدین‌دا نووسیوە .

(٢) واتە : ئەی بای نەسیم ئەمجاریش وەك جارەکانی‌تر برو دووکەلی دەروونم بدە لە کوشکی بەرزی دەماخی دوست ، با تی‌بگات ئیستا ئاگری دەروونم چەند بە تاوە .

(٣) واتە : پی‌ی بلی بە چاوی خوم دوستە شیت بووەکەتم دی رووی کردبوە بەردەرگای توو ئەی‌وت . واتەکەی لە شیعرەکانی لەمەوپاشدا دی .

(٤) واتە : نامە ئاگرینە پر لە دلسوزی‌یەکەت گەیشت ، وە ئاگری خوشەویستیمی بەتین‌تر کردو زوبانەی بلیسەی دەروونم خوی دا لە ئاسمان .

سۆچنا جەستەی زامەتان خەستە
لابەرد تۆی دەروون دڵەی دەرد گەستە (٥)
وەشی و شادی و زەوق پەی ئێمە نی یەن
جە دەسمان ڕشتەی ڕاحەتی شی یەن (٦)
دژمنی ی فەڵەك پێمان قەدیمەن
چەنیمان مەینەت قەدیم نەدیمەن (٧)
مەست بادەی کەف ڕۆزگارانیم
بێ هۆش هیجران قەدیم یارانیم (٨)
نە دڵ ئەو دڵەن ، نە هۆش ئەو هۆشەن
نە فام ئەو فامەن ، نە گۆش ئەو گۆشەن (٩)
هەر کاتێ زانای فەڵەك نەردێ شەند
وێنەی هامجامان جامان وە جا مەند (١٠)

---

(٥) واتــە : لــەشی گرفتاری زەحمەتمی ســووتاندو تویکی دلی دەرد گەستوومی دامالی .

(٦) واتــە : خوشی و شــادی بو ئیمــە نی یە ، ئیمــە ســەرددزووی رەحەتی یشمان لە دەس دەرچووە .

(٧) واتە : ئیمە لە میژە دوژمنی گەردوونین و هاودەنگی دەردو مەینەتین .

(٨) واتە : سەرخوشی شەرابی دەستی روزگارین و لەبــەر دووری ی دوستی کون هوشمان لا نەماوە .

(٩) واتە : هیچمان وەك ئەوسا نەماوە .. نە دلمان وەك جاران شادە . وە نە وەك جاران هوشمان لە خومانە ، وە نە وەك ئەوسا تی ئەگەین و گویمان لە قسەو رازی دوست ئەبی .

(١٠) واتە : هــەر ئەوەندەت زانی گەردوون نەردیکی بو لەناوبردنی ئیمەیش هەلدا ، وە ئیمەیش وەك هاوری یان جی و شوینمان بە چولی مایەوە .

– ١٢ –(١)

نامەکەت یاوا کۆسم کەفتەوە
دڵەی ئاهیرین دا وە نەفتەوە
تا کەی تۆ بەو زام ، من وەی دەردەوە
تۆ بەو کاوەوە ، من بەی هەردەوە (٢)
تەشریف باوەرە جەرگەمان جەم بۆ
بەڵ وەی جەم خەمێ جە لامان کەم بۆ (٣)
بێسارانی‌یەن نە تۆی فەرد من :
(خەم چەنی خەمان زوو مبۆ ساکن) (٤)
هەناسەی سەردم نە دڵ خێزاوە
خێڵخانەی کەیفم هەوار بێزاوە (٥)
وەیشوومەی مەینەت تەم ئەنگێزاوە
وەڵگەکەی شادی سەرتەڵ ڕێزاوە (٦)

– ١٢ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی نامەی شیخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەریا نووسیوە کە لە کویستان بووە ، داوای گەرانەوەی لی ئەکا بو گەرمیان .

(٢) واتە : تاکەی تو گرفتاری زامی دووری‌و من گیرودەی دەردی ئیشتیاق بم ، وە تو لە کویستان بیت‌و من لە گەرمیان .

(٣) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایي پیکەوە دی .

(٤) واتە : وەرە با کومەلمان یەك‌بگریتەوە بەلکو خەم‌و خەفەتی دلمان کەم‌کاتەوە ، بە دەلیلی ئەو قسەیەی مەلا مصطفی‌ی بیسارانی کە خستوومەتە ناو شیعری خوم وە ئەلی ئەگەر خەمباران بکەونەیەك خەمەکەیان سووك ئەبی .

(٥) خیزاوە : بەرز بووەوە . بیزاوە : گواستیەوە . واتە : هەناسەی سارد لە دلم بەرز بووەوەو شادیم بارگەو بنەی پیچایەوە .

(٦) وەیشوومە : بای سەخت . ئەنگیزاوە : هەلی‌ساندەوە . ریزاوە : داوەری‌یەوە . واتە : بای سەختی مەینەت تەمی هەلکردو گەلای سەرچلی خوشیم داوەری .

جۆی چەمەی شەوقم هەم یەخ کەردەوە
هەزرەعەی هەستیم شەڵتە بەردەوە (٧)
نەشئەی وەخت سەخت ئامای پاییزەن
یا شنۆی دووریی باڵای ئازیزەن (٨)

-١٣- (١)

نامەی عەنبەر بۆت باد صوبح ئاوەرد
عەترش زامەکەی کۆنەم تازە کەرد (٢)
موتاڵەعەم کەرد وە دەم دەردەوە
جەفاکەی وەرین جە یاد بەردوە (٣)
مەفهووم بی تەحریر وەش تەقریرەکەش
مەعلووم بی جە لای خەستەی تیرەکەش (٤)

---

(٧) یەخ : سەهول . شەلتە : ئەو وشکە سەرمایەی ئەدا لە کشتوکاڵو ئەیفەوتینی . واتە : جوگەی سەرچاوەی چاوم بوو بە سەهوڵو شەلتە دای لە کشتوکاڵی ژینمو فەوتاندی .

(٨) واتە : نازانم ئەمە نیشانەی کاتی سەختی داهاتنی پایزە ، یان شنەی دووریی باڵای شیخ عەزیزە وام لی‌ئەکا ؟

— ١٣ —

(١) مەولەوی جاریکیان نەخوش ئەکەوی ، شیخی بهاالدینیش نامەیەکی هەوال پرسیی بو ئەنیری ، ئەمیش لە وەراما ئەم پارچە شیعرەی بو ئەنووسی .

(٢) واتە : بای بەیانی نامە بونخوشەکەتی بو هینام ، وە بونی ئەو نامەیەت زامی کونەمی تازە کردەوە .

(٣) وەرین : پیشوو . واتە : نامەکەتم بە دەم دەردەوە خویندەوە . ئەوەندەی دلشاد کردم ئیشو ئازاری کونی لە یادم بردەوە .

(٤) واتە : منی گرفتاری تیری ئەو ، حالی بووم لەو شتانەی لە نامەکەیا نووسرابوونو روون کرابوونەوە .

فیدای خامەت بام وە یادم کەردەن
یادم نمەشی تا وە ڕۆی مەردەن (٥)
بەڵام جە دووریت شای صاحیب شەرتان
دوود دڵ وە چەرخ هەفتەمین یاوان (٦)
دووریت چون ئەڵماس نیشتەن نە جەرگم
ها وەختەن بەیۆ وادەکەی مەرگم (٧)
داخ باڵاکەت بەروون وە گڵکۆ
وە هام باڵای وێم خاکم وە سەر یۆ (٨)

— ١٤ —[1]

ناوەری وە دڵ ماوەروو نە دڵ :
من جە مەیل تۆ لادێ یۆ غافڵ (٢)

---

(٥) خامە : قەلەم . نمەشی : ناچی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٦) واتە : بە قوربانی قەلەمەکەت بم کە منی هیناوەتەوە یاد ، من تا ئەمرم توم لە بیر ناچی ، بەلام لە تاو دووریت دووکەلی دلم گەیوەتە ئاسمانی حەوتــەم .

(٧) بەیو : بیت . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٨) گلکو : قەبر . واتە : ئازیزەکەم وەك ئەلماس چون شووشە لەت ئەکا ، دووریت بەو جورە نیشتووەتە سەر جگەرمو لەتلەتی کردووە ، ئەوەندەی نەماوە وادەی مردنم دابیتو بە بەرزیی بالام خاك بنیشیتە سەرم .

— ١٤ —

(١) وا دیارە مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لە گەل شیخی ضیاالدین ئەکا کە هەندیکەس وایان تیگەیاندبی گوایە مەولەوی ساردە لە گەلیاو ئەمیش بەم قەسیدەیە پاکانە بو خوی بکا .

(٢) ناوەری : نەهینی . ماوەروو : ئەهینم . لادی : تاویك . واتە : ئازیزەکەم نەکەی ئەوە بینی بە دلتا کە من ئیستا ئەیهینم بە دلما کە ئەوەتە من تاویك لە خوشەویستیی تو بیئاگا ببم .

وە دیدەی مەخموور شیرین تەرز تۆ
وە نەشئەی شێوەی باڵای بەرز تۆ (٣)
نە شێخ ، نە مەلا ، نە قازیی ڕووی شەرع
نە سۆفیو عابید ئەهل تەقواو وەرع
نی یەن داخ تۆش نەبۆ نە تۆي دڵ
موشکوڵەن ئازیز جەمین پەڕەی گوڵ (٤)
وە تیر تانەی ڕەقیب دڵسەنگ
بینایي دیدەم خاتر مەکەر تەنگ (٥)
ئاریٚ واجبەن تانەی بەدکاران
پەی گەرمیی بازار عەشق دڵداران (٦)
نصیو هەرکەس موبتەلای یارەن
زۆلانەی زنجیر ، قەتڵ سێدارەن (٧)

---

(٣) مەخموور : مەست . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٤) واتە : قەسەم بە چاوە مەستە جوانەکانتو بە لەنجەولاردی بالای بەرزت هیچ شیخو مەلاو قازیو خواپەرستیك نییە داخی عەشقی توی لە دلا نەبی ، وە زور زەحمەتە شتی وا روو بدا .

(٥) رەقیب : بەدکار . واتە : بینایي دیدەم دلی خوت تەنگ مەکە بە تیری تانەی بەدکاران کە منت بە بیوەفا لە لا ئەدەنە قەلەم .

(٦) ئاری : بەلی . واتە : چونکە دیارە تانەێ بەدکار پیویستە بو گەرمیی بازاری دلداری .

(٧) زولانە : ئەلقەی گیرکراو لە ئەلقەیتر . سیدار : سیدارە . واتە : هەرکەس گرفتاری دەردی خوشەویستی بی ئەبی ئەلقەی زنجیری زولفی یارو سیدارەی بالای بەشی بی ، ئیتر چون لە تانوونی بەدکاران ئەترسی .

— ١٥ —

(١) وەختێ خوی (خانای قوبادی) کە شاعیرێکی بەناوبانگی کوردە ، دوو شیعری وتووە ، پاش ئەویش شاعیرێکیتر کە ناوبانگی (مەحرووم) بووە هاتووە بە چوار شیعر بەربەرەکانیی دوو شیعرەکەی خانای کردووە ، وە ئەو چوار شیعرەی خوی ناردووە بو مەولەوی تا بەراوردیان بکا لە گەل دوو شیعرەکەی خاناو بریار بدا کە کامیان بەرزترن . مەولەوییش بەم شەش شیعرە وەرامی داوەتەوەو شیعرەکانی ئەوی لە هینەکانی خانا بە بەرزتر داناوە . جاری با شیعرەکانی خاناو مەحرووم پیشان بدەین . ئەمە دوو شیعرەکەی خانا :

بەرق سەیف ناز ئەبرو خەمینان
عەکس ماوی خال خورشید جەمینان
ئەر بگنو وە کوی قولەی قەزالە
مەکەروش وە بوول سفتەی صەد سالە

واتە : ئەگەر بیتوو تیشکی شیری نازی یارانی بروکەوانیو عەکسی خالی ئاویی جوانە ناوچاو وەك روژەکان ، بدا لە قولەی کیوی قەزانە ، ئەیسووتینیو وەك خولەکەوەی صەد سال لەمەوبەری لیئەکا .

ئەمەش چوار شیعرەکەی مەحرووم :

بەرق بەرقەی ناز عیشوە فروشان
چەخماخەی لەنجەی تەلا نە گوشان
بزیسکەی نیگای دیدە شابازان
بریقەی غەمزەی شەکەرین رازان
ئەر بگنو وە سەنگ جای تەجەللای نوور
مەکەروش وە گەرد چون سورمەی کوی توور
(مەعدووم) ، راس (خانا) سوزان عەشق بی
کەی وینەی (مەحرووم) هەر عەشقش مەشق بی ؟

واتە : ئەگەر بیتوو شەوق دانەوەی چارشیوی یارە نازارە نازفروشەکانو چەخماخەی لەنجەولاری گوارە زیرینەکانو تیشکی چاوی یارە چاوبازەکانو بریقەی ئیشارەتی شیرینگوفتارەکان ، لە جیاتیی نووری خوا بدا لە بەرد ، وەك بەردە سووتاوەکانی کیوی توور ئەیکا بە خول . مەعدووم ، راستە خانا سووتاوی عەشق بووە ، بەلام کەی هەمیشە وەك من هەر مەشقی عەشقی کردووە .

نەوباوەی خەیاڵ (مەحرووم) دانا
ڕەدیف لەطیف ظەریف (خانا) (٢)
یاوا وە دیدەی کەمبینام ساوا
جە نەو بینایي پەی دیدەم یاوا (٣)
پەیڕەوی (خانا)ت یاد ئاوەردەبێ
ئەو ئەسڵو وێت فەرع حەساو کەردەبێ (٤)
لاکین زادەی طەبع بۆ عەنبەرینت
دەسڕێسەکەی فکر بیکر شیرینت (٥)
پەسەندیدەی فام عەقل دانا بێ
خاستەر جە خەیاڵ خاصەی (خانا) بێ (٦)
زیادە پەی فەرع وە سەر ئەسڵەدا
خاصەی واتەی تۆن جەی سەرفەصڵەدا (٧)

---

(٢) نەوباوە : تازە پەیدابوو . ڕەدیف : هاوچەشن . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٣) واتە : ئەو شیعرانەی کە بەرهەمی نوێی خەیالی (مەحرووم)ی زانان ، کە هاوچەشنیکی ناسكو جوانی خانای قوبادی‌یە ؛ پیم گەیشتن‌و سویمن بە چاوە کزوکویرەکانما ، سەرلەنوی روشنایي‌یان پی‌گەیشتەوە .

(٤) واتە : شوین‌کەوتنی خانای قوبادیت هینابوە خەیالی خوت ؛ وە ئەوت کردبوو بە ساق‌و خوتت کردبوو بە لقی ئەو .

(٥) زادە : پەیدابوو . مەعنـــای ئـەم شیعرە بەسراوە بـە شیعری پاشەویەوە .

(٦) واتە : بەلام ئەو شیعرانەی کە لە زەوقی بون‌خوشی تو کەوتبوونەوە ، وە بە دەستی بیری بە خەیالی کەسا نەهاتووی تو ریسرابوون ؛ لای عەقل‌و فامی ئینسانی زانا پەسەندو دلگیر بوون‌و لـە خەیالە تایبەتی‌یەکەی خانا جوانتر بوون .

(٧) واتە : سەرکەوتنی لق بە سەر ساقا لەم چەرخەدا بە تەنیا بو تو هەلکەوتووەو بو کەسی‌تر نەلواوە .

-١٦- (١)

نه نەی‌خانەی تەن ئایر هۆرێزان
بزیسکەی چەخماخ کام شەش‌خان خێزان (٢)
کام دوودەن ڕووی دڵ باز هەم پۆشاوە
کام هوونەن دەروون دیسان نۆشاوە (٣)
مەسرەف خەزانەی دەرد پەنهانی
خەم هۆشت بەردەن مەر نمەزانی (٤)
شەرارەی تفەنگ بەخت چارەی تۆن
دوودی هوون زام جگەر پارەی تۆن (٥)

-١٦-

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی بە زوبانی مەحموودی یاروەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەی عبدالرحمانی کوریا ، کە تا ئیستا چەند قەسیدەی‌تریشمان لە- لاواندنەوەیدا نووسی‌یەوە .

(٢) نەی‌خانە : خانووی قامیش ، زنج . شەش‌خان : جورە تفەنگیکی کونە . خیزان : بەرز بووەتەوە . واتە : ئاگر بەربووەتە زنجی لەشم ، نازانم بزیسکەی چەخماخی کام تفەنگی شەش‌خانە بەرز بووەتەوە ئەم ئاگرەی تی‌بەرداوە ؟

(٣) دوود : دووکەل . باز : دیسان . واتە : نازانم کام دووکەل بوو بەرز بووەوەو رووی دلی داپوشی‌یەوە ، وە کام خوین بوو دیسانەوە دەروونم نوشی‌یەوە ؟ وشەی (دوود) و (هوون) ئیشارەتن بو دووکەلی ئاگری تفەنگەکەو خوینی کورە کوژراوەکە .

(٤) مەسرەف : خەزنەدار ، مەبەس مەحموودی یاروەیسە وە ئیشارەتیشە بو ئەوە کە خەزنەداری مەحموود پاشای جاف بووە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٥) چارە : ناوچاو . دوودی هوون : خوینی وەك دووکەل رەش .

جەستەت سۆچنا دڵ ها نە تەمدا
نە دەروون جام جام هوون دان وە هەمدا (٦)
کوورەی دڵ گەرمەی جۆش سەختشەن
پەی فێنکیی دڵ شیوەن وەختشەن (٧)

- ١٧ - (١)

نەمەندەن خەیاڵ فەردان کەردەنم
فەرد ها بی وە تەوق شی نە گەردەنم (٢)
ئەر فەڵەك گەردش نەدا نە ڕووی بەخت
نەوستاش ئەو گێج گەردەلوول سەخت (٣)

---

(٦) واتە : ئەی خەزنەداری دەردو مەینەتی نهینی ، ئەوە خەمو خەفەت، هوشی لا نەهیشتووی ، بوچی نازانی بلیسەی تفەنگی بەختو ناوچاوی خوتە لەشی سووتاندووی‌و تەمی کردووە بە سەر دلتا ، وە خوینی ڕدشێ زامی جەرگی لەتلەتبووتە جامجام خوینی لە دەروونتا داوە بە یەکاو پیی‌نوشاندووە .

(٧) واتە : بە هوی ئەم ئاگرو دووکەلو خوینەوە کووردەی دلم لە گەرمەی جوشی سەختیابەتی ، وە ئیستا کاتی شیودن کردنە بو ئەودی دلم فینك بیتەوە . لە نوسخەکەی سید طاهری هاشمیدا لە پاش ئەم شیعرە دیتە سەر شیعرەکانی رو رو کە سەرەتاکەیان ئەمەیە :

پەردەی سەبووریم دریا ، رولە رو

بەلام ئیمە ئەو شیعرانەمان لە ریزی پارچەیەکی‌ترا بلاو کردەوە لە تیپی (بی)دا کە ئەویش هەر بو لاواندنەوەی عبدالرحمان وترابوو ، چونکە لە چەند نوسخەی‌تردا بەو جورە بوو .

- ١٧ -

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بو دوستیکی ناردووە: کە گلەیي لی کردووە بوچی نامەی دیار نی‌یەو چەند شیعریکیان بو نانیری .

(٢) شی : چوو . واتە : تاقەتی شیعر دانانم نەماوەو شیعر بوو بە تەوقو چووەگەردنم .

(٣) نەوستاش : نەی‌خستمە . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

ئارەزووی دیدار یارانم کەردەن
هەوای سەیرانم وە دڵ ئاوەردەن
بگێڵوون چەنی هامفەردان وە شاد
وە سەربەرزاندا خەم بدەون وە باد (٤)
وەر کوشتاش جە داخ نەدیەنیی یاران
چەند جار کوشتانێش ، ئێدیش چون جاران (٥)

- ١٨ - (١)

نە ئاهینگەرێ ، نە ئاهینگەرێ
ئارۆ ڕاگەم کەفت نە ئاهینگەرێ (٢)
دیم کە نیشتەبێ کان گەوهەرێ
پادەم مەدەمنا زوڵف عەنبەرێ (٣)

---

(٤) بگیلوون : بگەڕیم . بدەون : بدەم . واتە : ئەگەر فەلەك رووی بەختم توزاوی نەکاو نەمخاتە گیژی گەردەلوولی سەختەوە ، نیازم هەیە سەری لە دوستان بدەمو بە تەمام سەیرانیك بکەمو لە گەل هاوری‌یاندا بە خوشی بگەریمو بە شاخەکانا خەم بدەم بە با .

(٥) کوشتاش : کوشتمی . نەدیەنی : نەدیتن . واتــە : خو ئەگــەر کوشتیشمی لە داخی نەبینینی یاران ، ئەوە ئیتر بلیم چی ، تا ئیستا چەند جار کوشتوومی ، با ئەمجاریش وەك جارەکانی پیشوو بی .

- ١٨ -

(١) مەولەوی لەم چەند شیعرەیا هەستی خوی ئەگیریتەوە بەرامبەر شاگرد ئاسنگەریکی جوان .

(٢) ئاهینگەر : ئاسنگەر . واتە : ئەمرو ریم کەوتە لای ئاسنگەریك .

(٣) پادەم : ئەو هەمانە پر لە فووەیە کە ئەی‌دەمینن بو ئاگر خوش کردن . مەدەمنا : ئەی‌دەماند . واتە : دیم جوانیکی زولف عەنبەرینی وەك کانی گەوهەر پی‌دەمەی ئەدماند .

فیدات بام ئۆسای پادەمە دەمەن
دەست وە دەم بۆ ، دەم بدەر وە مەن (٤)
هەی موسوڵمانان ئینە چ دەردەن
دەمە دەمانش دەم دەمین کەردەن (٥)
دەمەو کوورەو نار هەر سێ بین نوورە
نۆبەی مەعدوومەن وزاش نە کوورە (٦)

— ١٩ — [١]

نەواتم عەرعەر سەهەند پەروەردە
باخەوانان داخ وە تۆی گڵ بەردە (٢)
خودنومایي لای باڵا نەمامان
وێت لادەر ئامان ، پەرێ تۆ نامان (٣)

---

(٤) مەولەوی لیرەدا رووی قسە ئەکاتە شاگردەکەو پێی‌ئەلی : وەستای هەمانە دەمین با دەست بە هەمانەکەوە بی بیدەمینی ، دەمیشت بدە بە من با ماچیکی بکەم .

(٥) دەمین : خویناوی . واتە : موسولمانینە ئەمە چ دەردیکە تووشی من هانووە ، هەمانە دەماندنی ئەو جوانە دەممی خویناوی کردووە .

(٦) نوورە : قسلی سووتاو . وزاش : بیخەنە . واتە : هەمانەکەو کووردی ئاگرەکەو ئاگرەکەی ناوی ، هەموو لە بەر جوانیی ئەوشاگردە وەك قسلی سووتاویان لی‌هاتووە ، هەر من ماوم نوبەی منیش هاتووە بمخەنە ناو کوورەکەوەو بمسووتینن .

— ١٩ —

(١) جاریکیان جوانیکی بالابەرز لای چناریکا رائەوەستی ، لەوکاتەدا بایەك هەل‌ئەکاو هەندی گەلای لی ئەخاتە خوار . مەولەوی‌یش بەم بونەیەوە ئەم چەند شیعرە ئەلیت .

(٢) سەهەند : سیبەر . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٣) خودنمایي : خونواندن . واتە : ئەی چناری لە سیبەردا پەروەردە بوو کە باخەوانان بە داختەوە مردوون ، پیم نەوتی خونواندن لە بەرامبەر جوانانی بالا وەك نەماما بو تو نەهاتووە ، دەخیلتم خوت لادە .

«دیت شنۆی غیرەت دیدەکەم خێزا
وەڵگەکەی سەر شاخ زیندەگیم ڕێزا (٤)
خاس بی دەرگای خەم پەی وێت کەردەوە
دوولەتیمان بۆ هەرچیت بەردەوە (٥)

— ٢٠ — (١)

نەوای ناڵەی دڵ وێنەی صەدای نەی
پیاڵەی زوخاو مەنۆشوو چون مەی (٢)
کەواو پارچەی جەرگ سینەی برێشتاو
ڕەحمت بۆ یە نەی ، یە مەی ، یە کەواو (٣)
هەر ئەساسێ هەن جە لام جەم بی‌یەن
گەرمیی کزەی بەزم هیچش کەم نی‌یەن (٤)

---

(٤) خیزا : بەرز بووەوە . ریزا : داوەراند . واتە : دیت چون بای غیرەتی یارەکەم هەلی‌کردو گەلای سەرچلی ژیانتی داوەراند .

(٥) واتـە : باش بوو دەرگای خەمت لـە خوت کردەوە ، هەرچیت دەس‌کەوت دووکەرت بی لە نیوانمانا .

— ٢٠ —

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بو دوستیکی نووسیوە کە هەندی کەبابی بو ناردبوو .

(٢) لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (چون مەی) نووسراوە (پەی پەی) . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٣) کەواو : کەباب . بریشتاو : برژاو . واتە : ئەو شتانەی کە هوی خوشی‌و رابواردنن بریتین لە ئاوازو مەی‌و کەباب ، من نالەی دلم وەك ئاوازی شمشال وایەو لە جیاتی‌ی شەرابیش پیالەی زووخاو ئەنوشم‌و پارچە جگەری ناو سینەی برژاویشم کەبابمە . دەسا میهرەبانیت ببی لە گەلم ئەمە ئاوازو مەی‌و کەباب .

(٤) واتە : هەموو هویەکی رابواردنم لایەو هیچم کەم نی‌یە بو گەرمی‌ی کوری رابواردن ..

تەصدیعت کێشان ، ساحیب شەرت‌و شۆن
چ ئیحتیاجێ وەی کەواو تۆن ؟ (٥)

— ٢١ — [1]

نامەی بێمەیلیم خامەت ڕەقەم کەرد
دوودیم جە دیدەی فەڵەك ئاو ئاوەرد (٢)
من‌و بێمەیلی ، چون واچی شەو ڕۆن
مەیلت نە دڵدا ، دڵ هەر جە لای تۆن (٣)
بێچارە وە تای زوڵفت گیر بی‌یەن
ها نە پای تەڵدا جواوش نی‌یەن (٤)

---

(٥) واتە : ئەی دوستی بەوەفا زەحمەتت کیشاوە کەبابت بۆ ناردووم ، من کەی پیویستم بە کەبابی تویە تا بوم بنیری .

— ٢١ —

(١) مەولەوی بەم سە شیعرە وەرامی گلەیی دوستیك ئەداتەوە کە بوی نووسیبوو گوایە بی‌وەفایە لە گەلی .

(٢) واتە : قەلەمەکەت نامەی باسی بی‌مەیلی‌ی منی نووسیبوو ، منیش ئەوەندە خەفەتبار بووم هەناسەی وەك دووکەل رەشم ئاوی لە چاوی گەردوون هیناو کردیە گریان .

(٣) واتە : توهمەتی بی‌وەفایی دانە پال من وەك ئەوەیە بە شەو بلی‌ی روژە .. تو مەیلت لە دلمایەو دلم هەر لە لای تویە .

(٤) واتە : دلەی بەدبەختم بەسراوە بە داوینی زولفی توودو لە سەر تەلی تەلگرافی زولفت گیری خواردووە چاوەروانی وەرامیکە لە تووە ، وە ناتوانی بیتەوە بو لای من . ئەم شیعرەمان لە تیپی (بی)دا بە تەنها نووسی چونکە لە نوسخە کونەکەی خومانا بە تەنها نووسرابوو ، کەچی دیمانەوە سەهەمی ئەم سە شیعرەشە ، لەبەرئەوە دیسانەوە نووسیمانەوە ، وە لامان‌وایە ئەمەیان راستە .

-٢٢-

نه تەن یادەکەی ئەو سیمین گەردەن
خەیڵێوەن هەر گیان خزمەتش کەردەن (١)
بەڵام نەی حەسرەت دووی جیاییدا
گومانم کەفتەن وە تەنیاییدا (٢)

-٢٣-

نزوول کێشا دەس بەختم نە ڕای بەد
پای ئەدەب نە ڕای عەدەد کەردم ڕەد (١)
ناگا وە فریب پشت پا دا لێم
من وست وە گێجاو قەڵەندەریی وێم (٢)

-٢٢-

(١) مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ

(٢) واتە : دەمێکە هەر گیانم خزمەتی یادی ئەو گەردن زیوینەی کردووە لە لەشما ، بەڵام لەم داخی دووکەڵی جیابوونەوەی گیانما لە لەشم ، وابزانم تەنیا کەوتووەو کەس نی‌یە خزمەتی بکا .

-٢٣-

(١) نزوول : کزی . واتە : بەدبەختی دەستی بەختمی بە ڕێگای خراپەدا ڕاکێشا ، وە پێی ئەدەبم لە ڕێگای ژمارە لای دا . مەبەسی ئەوەیە کردەوەی بێ ئەدەبانەم لە ژمارە ددرچوو .

(٢) فریب : فریو ، هەڵخەڵەتاندن . قەڵەندەری : بەرەڵاییو بێ‌سەروشوێنی . واتە : لە ناکاو هەڵی‌خەڵەتاندمو پاش‌قولیکی دامو فڕێی‌دامە گێژاوی بەرەڵاییو بێ‌سەروشوێنی .

ـ ٢٤ ـ (١)

نه نازك خەياڵ ئيسه ، نه مونشيم
پەردەی مابەين بيم ، ويەردم ، من شيم (٢)
تەن وه دڵ ، دڵ جان ، جان بی وه جانان
مەندەن وه جيلوەی جەرگەی جوانان (٣)

ـ ٢٥ ـ

نه تۆی حەڵقەی زوڵف دڵەی شێتو وێت
شەرتش كەرد هەنی دڵ نەدەرۆ پێت (١)
وەختێ شۆڵەی ڕووت ناگا دا ديار
ئەو قسەی شەو بی ، ئێد شۆڵەی نەهار (٢)

ـ ٢٤ ـ

(١) مەولەوی ئەم دوو شيعرەی بۆ دوستيك نوسيوه كه داوای نامەيەك يا پارچه هەڵبەستيكی لی‌كردووه بو لای (پير) كه قسەی مەولەوی رەوا بووه لای تا ئيشيكی بو بكا ، ئەميش داخوازی‌يەكەی ئەو دوسته نايەنيتەدی‌و بەم دوو شيعره بيانووی بو دينيتەوه .

(٢) مونشی : نووسەر . واته : نه خەيالی ناسكم هەيه تا شيعر بليم وه نه نووسەرم تا نامەت بو بنووسم . من جاران به يەكگەيينی پيرو مريد بووم ئەمتوانی كاروباريان بو رابەرينم ، بەلام ئيستا فەوتاوم‌و بەسەرچووم .

(٣) واته : لەشم بووه به دل‌و دليشم بووه به گيان‌و گيانيشم له دوستانا تواوەتەوه ، ئيستا ماودتەوه سەر دەركەوتن‌و خونواندنی كوری جوانان كه بتوانن به خاتردارى‌ی خويان شتی بكەن .

ـ ٢٥ ـ

(١) واته : دلەی شيت‌وويتم كه گرفتاری داوی زولفت بوو ، له ناو داوەكەدا برياری دا جاريكی‌تر مەيلت نەداتی .

(٢) شوله : شعله . نەهار : روژ . واته : كەچی كاتی كه له ناكاو تيشكی رووت دەركەوت بريارەكەی دلم بوو به قسەی شەوو تيشكی رووت بوو به تيشكی روژ ، مەشهووريشه (كلام الليل يمحوه النهار) يەعنی كه روژ بووەوه هەرچی قسه شەو كراوه هەمووی هەلئەوەشينيتەوه .

-٢٦-

نوور ئەفشانیش کەرد وە دەشتو دەردا
مدرا وەراوەر وە ڕاگوزەردا (١)
وات نما وەختەن شای جەمینجامان
واتم بەڵێ خۆر وە قیبلە ئامان (٢)

-٢٧-

نە ڕۆ ئارامەن ، نە شەو خاومەن
چون چەم گل کەران گلاراومەن (١)

-٢٦-

(١) نوور ئەفشانی : نوور وەشاندن . مدرا : راوەستا . وەراوەر : بەرامبەر . واتە : یار تیشکی خوی بلاو کردەوە بە دەشتو دەرداو لە سەر ریما بەرامبەر راوەستا .

(٢) نما : نویژ . واتە : شای ناوچاو جوانان وتی وەختی نویژە ، منیش وتم بەلی راستە چونکە خور کەوتووەتە لای قیبلەو وەختی نویژی نیوەرویە . مەبەس لە خورەکە رووی یارە کە لە بەرامبەریا راوەستاوە .

بەم موناسەبەتەوە جوانە ئەمە بگیرینەوە کە جاریکیان شیخی ضیاالدین لە بیارە پاش هەتاوکەوتن ئەچیتە سەر جیگای شیخ سەلیمی سنەیي سەیر ئەکا هیشتا هەل‌نەساوە لە خەو ، هەلی‌ئەسینی‌و پی‌ی‌ئەلی :

آفتابت بر سر آمد بر نمی‌خیزی هنوز ؟

واتە : خور هاتە سەر سەرت هیشتا هەل‌ناسی لە خەو ؟ شیخ سەلیمیش لە وەراما ئەلی :

بی تو روزم شب بدو چون آمدی شب گشت روز

واتە : بی تو روژم شەو بوو ، کە تو هاتی بوو بە روژ . .

-٢٧-

(١) واتە : نە بە روژ ئەحەسیمەوەو نە شەو خەوم لی‌ئەکەوی ، هەمیشە وەك چاویشەدار گلاراوم پی‌کەوتووەو دیم‌و دەچم .

تیپی واو

ـ ١ ـ (١)

وه خیلافەوەن یاران سەرمەس
تەقاضای زاتیی طەبعم هەرچی هەس (٢)
جەذبەی ئاهینم دەماخ دان پەرداخ
میقناتیز تۆی جام کەردەن وە یاتاخ (٣)
کارەبا نە دەور کام مدەرۆ دەور
نە دەورەی موورەی کارەبا کا تەور (٤)
ئەر گێروو وە کام کافوورم کەمکەم
ئاو قەفاڵ وێش مەپێکۆ دەردەم (٥)

ـ ١ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی نامەیەکی شیخی سراج الدینا وتووە کە گلەیی تیاکردبوو لە مەولەوی کە بیوەفایە لە گەلیو خەبەری ناپرسی .

(٢) تەقاضا : خواست . طەبع : طەبیعەت ، سروشت . واتە : ئەی یارە سەرخۆشەکانم ، هەرچی خواستو ئارەزووی سروشتمە هەمووی بە پیچەوانەی ئەوەیە کە ئەبوو وابوایە . لە شیعرەکانی پاشەوەدا ئەم پیچەوانەیی‌یە روون ئەکاتەوە .

(٣) جەذبە : راکیشان . ئاهین : ئاسن . واتە : یاسای سروشت وایە کە میقناتیز ئاسن رابکیشی بو لای خوی ، کەچی ئیستا لەشی وەك ئاسنی من خوی ئامادە کردووە بو راکیشانی میقناتیزو میقناتیزیش ناو شووشەی کردووە بە جیگای خوی تا ئەو نەتوانی رای‌کیشی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (ئاهینم) نووسراوە (ئاسنم) .

(٤) کام : لەشی وەك کام . مدەرو : ئەدا . موورە : مووروو . واتە : یاسای سروشت وایە کارەبا پووش هەڵبگری ، کەچی ئیستا بە دەوری لەشی وەك کا باریك‌بووی منا خول ئەخوا ، وەك چون لە راستیدا کا بە دەوری مووروی کارەبادا خول ئەخوا .

(٥) کام : بە فارسی واتە دەم . کافوور : مادەیەکی ساردە کەسیك خوینی لووتی بەربیی ئەی‌خەنە سەر تەویلی بو ئەوەی خوینەکەی بوەستیتەوە . قەفال : دەماریکە لە پشتملەوە لە کاتی تەوژمی خوینا کەلەشاخی لی‌ئەگرن . مەپیکو : بەرئەبی . دەردەم : کوتووپر . واتە : ئەگەر توزیك کافوور بگرم بە دەممەوە ئەوەندە گەرم ئەبی گورج خوینی دەماری پشتملی بەرئەبی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (کەمکەم) نووسراوە (وەکەم) .

أنفیەکەی گەرد ڕای دەردم هەوا
مەکەرۆ دەماخ ئەفلاتوون دەوا (٦)
گەرمیم تاف ساف وە سەرئەندەردا
بەستەن وە ڕووی تاش نیمەکەمەردا (٧)

---

(٦) أنفیە : برنووتی . واتە : توز بچی بە لووتی هەرکەسیکا لەوانەیە نەخوشی بخا ، کەچی توزی ریگەی دەردی من هەوا وەك برنووتی ئەیکا بە لووتی ئەفلاتوونی حەکیمەوەو دەرمانی پی‌ئەکا .

(٧) سەرئەندەر : لە سەرەوە بو خوار . تاش : بەردی زلی لاشانی شاخەکان . نیمەکەمەر : ناوقەد . واتە : جوشی گەرمای دلم ئەبوو وشکم کاتەوەو بمسووتینی ، کەچی تافی ئاوی سافی لە چاوەکانمەوە دەرکرد بو خوار ، وە ئەو ئاوە گەرمەی وەك سەهول مەیاند بە تاشەبەردی ناوقەدمەوە .

لە هەندی نوسخەدا لە پاش ئەم شیعرە ، شیعریك وە لە هەندیکی‌ترا ئەو شیعرەو دوو شیعری‌تر هەیە . بەلام هەرچی ورد بووینەوە پەیوەندیکمان نەدوزی‌یەوە ئەو سە شیعرە ببەستیتەوە بەم شوینەوە ، وە نەمانزانی ئاخو شیعری قەسیدەیەکی‌ترن کەوتوونەتە ئیرە ، یان هەر شیعری ئیرەن‌و لی‌یان فەوتاوە بویە پەیوەندەکەیان نازانری . لەبەرئەوە نەمانخستنە ئەسلی کتیبەکە ، وە هەر لیرەدا نووسیمانەوە . ئەمەش ئەو سە شیعرە :

چون هەرس دیدەم وە ناکامەوە
شنەفتم ئازیز لواو ئامەوە
ئەوەل صەدای نەی مەرگەکەم ئارو
وەی دووەم نەفەس فەردایی دارو
هەوای سازگار فەسل مەینەت وەخت
ماوەرو دەم‌دەم شادەی سەبرو جەخت

ناکا : کوتووپر . ئامەوە : ئاماوە ، هاتەوە . ئارو : ئەهینی . دارو : هەیەتی . ماوەرو : ئەهینی . شادە : شەهادەت ، شایەتی . سەبر : پژمەی یەکەم کە مەشهوورە نیشانەی شەرە . جەخت : پژمەی دووەم کە نیشانەی خیرە .

واتە : وەك چون فرمیسکی چاوم لە ناکاوا ئەرژی ، هەروەها کوتووپر بیستم ئازیز رویشت‌و هاتەوە . رویشتنەکەی ئاوازەی یەکەم فووی روژی قیامەتی دا لە گویم کە هەمووکەسیکی پی‌ئەمری ، هاتنەوەشی وەك ئاوازەی فووی

←

ئازیز یەقین عەکس وەش نامەکەی تۆن
سایەکەی صیفەت کەلامەکەی تۆن (٨)
نازوون وەی مەظهەر ، های های یە چێشەن
نەشئەی ئەو صیفەت ذاتیی تۆ پێشەن (٩)
جە نامای جواو ، جە بێوەفاییم
هەرچیت فەرماوان ڕاسەن ، بینابیم (١٠)
ئەر وەفام مەبی پەی تۆ مەمەردم
خەیر مەبڕیابێ پەنجەی پای فەردم (١١)

دووەم بوو کە مردوو زیندوو ئەکاتەوە . هەوای ساردو سازگاری وەرزی مەینەت تاوتاو نیشانەی ناخوشیو خوشی پیشان ئەدا ، جاریك ئەمپژمینی ، یەك پژمەیش نیشانەی شەرە کە دوورکەوتنەوەی دوستە وەك ئەلین (سەبری مینا) جاریکیتریش ئەمپژمینی ، پژمەی دووهەمیش نیشانەی خیرە کە گەرانەوەی دوستە وەك ئەلین (کردی بە جەخت) . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (ئارو) نووسراوە (ئازو) واتە ئارەزوو ئەکا ، وە لە جیاتیی (دارو) نووسراوە (وازو) واتە ئەیەوی .

(٨) سایە : سیبەر . واتە : ئازیز ، بیگومان ئەم گورانی سروشتە کە لە منا روویداوە لە ئەنجامی هاتنی نامە خوشەکەی توودیە ، وە سیبەری سیفەتی گوفتاری تویە کە چون ئەگەر خوت حازر بی وەزعم ئەگوری ، بە نامە ناردنیش ئەتوانی وام لی بکەی .

(٩) نازوون : بنازم . مەظهەر : دەرکەوتن . یە : ئەمە . پیشەن : پیەتی . واتە : حەقمە بنازم بەم دەرکەوتنانەی بەردەکەتی تو .. ئەمە چ حالیکە روویداوە لە من ، شنەی صیفەتە ذاتییەکانی توی پیوەیەو ئیستا من هەندی لەو صیفەتانەی توم تیا پەیدا بووە .

(١٠) ناما : نەهاتن . واتە : بینایی چاوم ، هەرچیت فەرمووە لە بارەی دەرام نەنووسینەوەی منو بیوەفاییمەوە هەمووی راستە .

(١١) مەمەردم : ئەمردم . مەبریابی : نەبرابوو . واتە : ئەگەر وەفام وایە ئەمردم بوت ، یان خو پەنجەی پیی شیعرم نەبرابوو تا چەند شیعریکت و بنووسم . لە نوسخەیەکیترا لە جیاتیی (مەبریابی) نووسراوە (مەمەریابی) واتە نەشکابوو .

ئازیزم نامە پێچ مدۆ چون مار
خامەی چەم یەکێ ، ئەسرینان هەزار (١٢)
وێش دان نە سەرکەف کووپەی سیایي
پەی شەکوای عەرضەی دەرد جیایي (١٣)
وە خوا نە دووریت کۆتاییش ئاوەرد
نە گیان ئیختیار ماوای بەدەن کەرد (١٤)
بەڵام یادەکەت ناستەنش وێم پێم
وێم بەرکەرد ، نیشتەن وێش جە یاگەی وێم (١٥)
ئەجزای تەن یەکسەر جە شادمانی
نمەیۆش وە خاو صەد زیندەگانی (١٦)

---

(١٢) واتە : ئازیزەکەم ؛ کاغەز لە ئیشتیاقی هاتندا بو لات وەك مار پیچئەخوا ؛ قەلەمقامیشی چەمیش هەرچەند یەکیك بی . خو جوگەلەی فرمیسکی چاوم کە وەك قەلەم ریك بە رووما ئەرژیتە خوار ؛ هەزار قەلەمی لیپیکهاتووە .

(١٣) واتە : کووپەی خوینی جەرگیشم وەك شووشەی مەردەکەبی رەش هەلچووەو گەیشتووەتە لیوار ؛ بو ئەوەی عەرزوحالی شکاتی دووریتی پی بنووسری .

(١٤) واتە : نە دووریت دوایي هات ؛ وە نە گیانم لە لەشما ئوقرەی ئەگرت ؛ ئەی ئیتر بوچی نامەت بو ئەنووسم .. وەرامی ئەم پرسیارە لە شیعرەکانی پاشەوەدا روون ئەکاتەوە .

(١٥) واتە : ئەو هەموو هویانە هەبوون بو نامە نووسین ؛ بەلام یادت نەیهیشتبووم لای خوم وە دەری کردبووم لە لەشم و جیگەکەمی گرتبووەوە .

(١٦) نمەیو : نایەتە . خاو : خەو . واتە : بە هوی ئەوەوە کە یادی تو هاتە لەشم و جیگامی گرتەوە ؛ ئەندامەکانی لەشم لە خوشی یاندا ژیانیشیان بیر ناکەویتەوە .

هەر جزوێم پەی وێش یەند سەرشار بی‌یەن
ئەی جزوم جەی جزو خەبەردار نی‌یەن (١٧)
نە دڵ یاد ڕاز صەفحەی نامەشەن
نە سەرپەنجە هۆش گرتەی خامەشەن (١٨)
یەند نە تۆی زەلکاو دەوات پڕ وەی
مدران منتظر وەڵگ ئاوەردەن نەی (١٩)
نەی مدۆ صەدای دڵان پێ خەستە
وەڵگ مارۆشەوە بەستە وە بەستە (٢٠)
ئیسە یادتەن سزای خیطابەن
ئەر سزا وە ناز، وەر وە عیتابەن (٢١)

---

(١٧) واتە : هەر ئەندامیکی لەشم ئەوەندە سەرخوش بووە هیچ کامیان ئاگای لەوی‌تریان نی‌یە .

(١٨) راز : قسە . گرتە : گرتن . واتە : لەبەر سەرخوشی نە دل ئەوەی لە یادە قسە بنووسی لە سەر رووی قاقەز ، وە نە سەرپەنجەیشم هوش‌و نامی قەلەم گرتنی هەیە .

(١٩) مدران : وەستاوە . وەلگ : گەلا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(٢٠) مدو : ئەدا . ماروشەوە : ئەی‌هینیتەوە . واتە : قەلەمی قامیش ئەوەندە لە ناو زەلکاوی شووشەی مەرەکەبی پر لە مەبنانا ماوەتەوەو چاوەروانی‌ی نووسینی کردووە ، سەوز بووەو گەلای کردووە ، ئیستا قەلەمەکەم ئاوازەیەکی لیوەدیت صەد دل لە بیستنی نەخوش ئەکەویت ، گەلاکەشی بەستە بە بەستە ئەو ئاوازەی بو ئەسەنیتەوە .

(٢١) سزا : شایان . واتە : مادەم گیانم لە لەشما نەماوەو یادی تو لەشی داگیر کردووم ؛ هەر یادەکەی خوت لایقی ئەوەیە قسەی لەگەل بکەی ، جا ئیتر قسەکەت لە رووی نازەوە بی یا لە رووی لومە کردنەوە .

نه نه ، سفتەی هیجر خاڵ ئاڵاتم
دۆزەخی‌ی دۆزەخ دووری‌ی باڵاتم (٢٢)
بویەر جە مەنەیم شای نەو نەمامان
مەردەن پەی گرۆی دۆزەخی نامان (٢٣)

ـ ٢ ـ (١)

وادەی سفیدی شکۆفەی پیرین
شکۆفەی باخچەی پیری دڵگیرین (٢)
شکۆفەی باخچەی پیری سفیدەن
سەرمایەی میوەی عیرفان هەر ئێدەن (٣)

---

(٢٢) سفته : ســـووتاو . مەعنای ئـەم شیعردش لە گـەڵ شیعری پاشەوەیدا دی .

(٢٣) مەنەیم : مانەودم . مەولەوی لیردا دەس لە بیانوودکەی پیشەوەی هەڵئەگری‌و بیانوویەکی‌تر دینیتەوە بو نامە نەنووسین ود ئەلی : ئازیزدکەم ، نه .. نه .. ئەم عوزرانەم کە هینامنەوە پیویسمت نین چونکه من سووتاوی دووری‌ی خالی بالا رەنگاورەنگەکەی تو‌و نیشتەجی‌ی دوزەخی دووری‌ی بالاتم ، ببووره لیم کـــە **ماوم‌و ئەژیم ، مانەکەم لـــەبەر** ئەوەیە کـــە ئەهلی دوزەخ نامرن .

ـ ٢ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی پیربوونی خویەود وتوود .

(٢) سفیدی : سپی‌یەتی . شکوفه : گوپکەی دردخت کە تازە پشکووتبی . واته : کاتی سپی‌بوونی موو گوپکەی پشکووتووی داری پیری‌یه ، ود ئەو گوپگه پشکووتوودی باخچەی پیری مایەی دلگیری‌و خەفەتباری‌یه .

(٣) واته : گوپکەی پشکووتووی باخچەی پیری کە بریتی‌یە لە مووە سپی‌یەکان ، وە هەر ئەوەش سەرمایەی میوەی تی‌گەیشتنە ، چونکه هەرکەس سەرو ریشی سپی ببی بیر لە دواروژ ئەکاتەوەو خوا ئەناسی‌و خوی ئامادە ئەکا بو قەبرو قیامەت .

نه باخچەی سونبوڵ تار مووی تاردا
سپی شکۆفەی پیریم دیار دا (٤)
باقەی زوێری‌و زاری‌و دڵگیریم
پەی پەی زیاد کەرد پەژارەی پیریم (٥)
ئاخر ڕۆی وەهار نەوجوانیمەن
ئەوەڵڕۆی پایز زیندەگانیمەن (٦)
هەناسەم چون بای خەزان مەخێزۆ
پەی‌پەی بەرگ شاخ شادیم مەڕێزۆ (٧)
خەدەنگ باڵام چەمان کەمان وەرد
ڕاست وە نیشانەی فەنا ڕوو ئاوەرد (٨)
کەم‌کەم پیری خەم وە قامەت مدۆ
دەم‌دەم وەعدەی ڕۆی قیامەت مدۆ (٩)

---

(٤) سونبول : گول . تار(ی یەکەم) : تال . تار(ی دوودم) : تاریك . واتە : لە باخەگولی تالە مووە رەشەکانما گوپکەی پشکووتووی سپی دیاری‌ی دا کە نیشانەی پیریمە .

(٥) باقە : چەپك . واتە : خەم‌و خەفەتی پیریم پەی‌دەرپەی چەپکەی عاجزی‌و خەفەتباریمی زیاد کرد .

(٦) واتە : ئەمرو دواروژی بەهاری جوانی‌و یەکەم‌روژی پایزی ژیانمە .

(٧) مەخیزو : هەڵئەسی . مەریزو : دائەوەرینی . واتە : هەناسەم وەك بای پایز دیت‌و پەی‌دەرپەی گەلای لقی شادیم دائەوەرینی .

(٨) چەمان : چەمیودتەوە . واتە : بالام کە وەك تیر راست بوو ، چەمیودتەوەو وەك کەوانی لی‌هاتووەو راست رووی کردووەتە نیشانی مردن . ئەودتە کە تیر ئاراستەی نیشانیك ئەکری وەك کەوان دائەکەوی‌و ئەدا لە نیشانەکە .

(٩) واتە : پیری وردە وردە بالام ئەچەمینیتەوەو پەی‌دەرپەی وەعدەی قیامەتم ئەداتی .

پیری یەکسەر زۆر جە زانووم سەندەن
سەر وە گەردندا هەر وە زۆر مەندەن (١٠)
ساقی ، پام بەستەی زنجیر پیرین
دەسم دامانت وادەی دەس گیرین (١١)
چابوك بەو ڕەفتار بێ‌درەنگەوە
خەرامان بەو ناز باڵای شەنگەوە (١٢)
جامت جەم ئاسا لەبڕێز کەر جە مەی
پێم نۆش کەر وە یاد بەزم ئارا کەی (١٣)
مەستی وە پیران جوانی مدۆ
هێز دووبارەی زرانی مدۆ (١٤)

---

(١٠) زانوو : ئەژنو .. واتە : پیری بە تەواوی هیزی لە ئەژنوم بریوە و هەر بە زور سەر ماوە بە ملمەوە .

(١١) بەستە : بەسراو . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٢) چابوك : چوستەو چالاك . رەفتار : رویشتن . بی‌درەنگ : بی دواکەوتن . خەرامان : لەنجەولارەکەر .

(١٣) جەم‌ئاسا : وەك جەمشید . ئەم وشەی (جەم)ە بو گەیاندنی هیچ مەعنایەك نەهینراوە جگە لە هاوجووتی لەگەل (جام) چونکە (جامی جەم) بەناوبانگە ، هەرچەند مەعنای (جام) ەکەی ئیرەو (جام)ەکەی ئەوی جیان لە یەك . لەبریز : لە لیوارەکەی برژی . کەی : کەیخەسرەوی شای ئیران ، مەبەس گەورەگەورانە .

(١٤) زرانی : ئەژنو . واتــە : کاکەی مەی‌گیر پیم بــە زنجیری پیری بەسراوەتەوە ، دەخیلتم وەختی ئەوەیە بگەیتە فریام ، گورج‌وگول بەو بــە هەلەداوان بە لەنجەولار وەرە پیالەکەم بو پرکە لە شەرابو بە یادی کوری ئاهەنگی گەورەگەوران دەرخواردمی دە ، چونکە مەستی پیران جوان ئەکاتەوەو دووبارە هیز ئەداتەوە بەر ئەژنویان .

پێم‌دەر تا پەی‌پەی پێوە هەی کەروون
ڕای سەخت سارای مەحشەر طەی کەروون (١٥)
زرنگەی گۆش وێم پێم ماچۆ وە تاو
گاهێ خەبەردار ، گاهێ سەرحەساو (١٦)
من پەمەی غەفڵەت کەڕ کەردەن گۆشم
هیچ وە کەس نی‌یەن نە گۆش نە هۆشم (١٧)
نەی گوزەرگای تەنگ بازار چەپ‌گەرد
هەرکاتێ زانای ئەجەل سمکۆ کەرد (١٨)
مطرب بەو نەغمەی (شانازی)تەوە
یا بەو پەردەی پاك (حیجازی)تەوە (١٩)
بوڵەندکەر دڵ‌سۆز صەدای دڵ‌تەنگی
بەڵکم بێدار بوو جەی خاو سەنگی (٢٠)

---

(١٥) پیوە : بە دەمیەوە . هەی : هورە . واتــە : شەرابم بدەری تا پەی‌دەرپەی بە دەم خواردنەوەوە دەس‌کــەم بە هورەکردن‌و ریگای سەختی دەشتی مەحشەر ببرم .

(١٦) واتە : گویم ئەزرنگیتەوەو واتی‌ئەگەم ئەو زرنگانەوەیە بە دەنگی بەرز ئەقیرینی بەسەرماو جاریك پیم‌ئەلی (وریا بە) سبەی ئەمری‌و جاریکی‌تر پیم‌ئەلی کاتی (سەرژماردن)ی ئەو کردەوانەتە کە پیش خوت ئامادەت کردوون بو دواروژت .

(١٧) پەمە : لوکە . واتە : بەلام من پارچە لوکەی بی‌ئاگایي گوی‌ی کەر کردووم ، وە نە گویم لە قــەی کەسەو نە هوشم لای کەسە .

(١٨) سمکو : سمکول ، پی بە زەویدا کوتان . واتە : لەم ری‌گوزەرە تەنگەی بازاری چەرخی کەچرەفتارا هەر ئەوەندەت زانی ئەجەل پی‌ی‌کوتا بە زەوی‌داو هاتە سەرم .

(١٩) شانازی : نقامیکی کونە . حیجازی : نقامیکی کونی‌ترە . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری پاشەوەی‌دا دیت .

(٢٠) واتە : کاکەی ئاهەنگ‌گیر لە سەر ئاوازی نقامی (شانازی) یان (حیجازی) دەنگ هەلبرەو نقامیکی خەفەتبارمان بو بلی بە جوری کە گر بەر بداتە دلی ئینسان ، بەلکو لەم خەوی قورسی بی‌ئاگایي‌یە بیدار ببمەوە .

های غەفڵەت تا کەی هامسەفەر ویەرد
بێدار بەر جە خاو کاروان ویەرد (٢١)

ـ ٣ ـ [١]

وەش ئامای هەی پەیك لای قەبیلەی لەیل
جەیب دڵ وە عەتر مەیل لەیلێ کەیل (٢)
وەختێ دووی دەردان مەویەرد نە هەردان
جە کوورەی ئایر دەرد بێدەردان (٣)
نامەی وێرانەی دڵان پێ ئاوا
جە ناکام یاوا ، بەڵام کام یاوا (٤)

---

(٢١) ویەرد : تێپەری . لەم شیعرەدا مەولەوی رووی قسە ئەکاتە خوی‌و ئەلی : تا کەی وا بی‌ئاگای ، هاوسەفەرەکانت هەموو مردن‌و بەسەرچوون . . لە خەو هەلسە درەنگە کاروان بەجی‌ی‌هیشتی .

ـ ٣ ـ

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شیخ تاج الدینی کوری حاجی شیخ عبدالرحمانی کوری شیخی سراج الدینا وتووە کە لە هەولیرەوە نووسیبووی بو مەولەوی کە لەو دەمەدا لە تەویلە بووە ، وە باسی تەءثیرو بەرەکەتی شیخی بهاالدینی مامی تیاکردبوو ، وە نووسیبووی ئەگەر بوم ری‌کەوی دیم بو زیارەتی تا لە نزیکەوە کەلکی لی‌وەرگرم .

(٢) پەیك : فروستادە . جەیب : بەروك . واتە : بەخیربییت ئەی فروستادەی لای هوزی لەیلەوە هاتوو ، کە بەروکی دل‌و دەروونت پرە لە بونی خوشی خوشەویستی‌ی یار .

(٣) دوو : دووکەل . مەویەرد : تی‌ئەپەری . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٤) یاوا (ی یەکەم) : گەیشت . یاوا (ی دووەم) : گەیشتن . واتە : کاتیك کە دووکەلی دەردو مەینەت لە ئاگردانی هەرگیز دەرد لی‌دەرنەدراوەوە ـ کە دلی دوستە خەفەتبارەکانە ـ بەرز بووبووەوە بو سەربەرزاییەکان ، نامەکەت کە مالی ویرانی دلمان ئاوا ئەکاتەوە ، لە ناکاو گەیشتە دەستم ، بەلام چون گەیشتنیك ؟

های وه فەرق دین زامداران تاج دای
شەریعەت مەیل لەیلیٚ ڕەواج دای (٥)
قات بی جه کەثرەت یاران هامدەم
گەرد کۆی دڵبەر خەبەر بەر پەی چەم (٦)
مەخموور کەر دەروون جه بادەی باقی
یانیٚ نەی جواو خاتیمەی ساقی (٧)
بەڵیٚ چون لەزەت تیر نازاران
تام نەدان ئەو دڵ بازیت شوماران (٨)
نازوون وەو غیرەت چ خاس پێیت زانان
ماشەڵات وه حاڵ یاران پیٚ وانان (٩)

---

(٥) فەرق : تەوقەسەر . واتە : بەو نامەیەت تاجت نایە سەر تەوقەسەری دینی ئەوانــەی گرفتاری زامی عەشقن ، وە ڕەواجت دا بــە شــەریعەتی خوشەویستیی یار کە شیخی بهأ الدینه .

(٦) کەثرەت : زوری . واتە : کاکەی فروستادە خەبەر بدە بە چاو کە بە هوی کوبوونەوەی دوستانەوە بو گوی‌گرتن لــە نامەکەی شیخ ، توزی بەردەرگای یار هەموو برایەوەو نەما تا چاو لە جیاتیی کلە بەکاری‌بینی .

(٧) مەخموور : مەست . بادە : مەی . واتە : دڵو دەروونت سەرخوش بکە بە پیالەی شەرابی نەبراوە کە ئەم وەرامەیە کە دواوەرامە لە منەوە بیبەی بو شیخ تاج‌الدین . جوملەی (خاتیمەی ساقی) ئیشارەتە بو ئەوە کاتی کە مەی‌گیر دواپیالەی هینا ئەوە وائەگەیەنی کــە ئاهەنگ‌گیرەکان ئیتر بلاوەی لی‌بکەن‌و بگەرینەوە بو شوینی خویان ، کەواتە ئەم جوملەیە ئیشارەتە بو ئەوە کە داوا لە فروستادەکە ئەکا زوو بگەریتەوە . وەرامەکەی مەولەوی ئەوەتــە لە شیعرەکانی پاشەوەدا وتراوە .

(٨) بازی : گالتە . شماران : ژماردووە . واتە : لەمەوبەر لەبەرئەوە کە تامی تیری نازاران نەگەیشتبوە دلت ، ئیشی دلداریت بە گالتە ئەهاتە پیش‌چاو ، بەلام ئیستا کە تووشی هاتی باوەرت کرد .

(٩) ماشەلا : ماشاءالله ، وشەیەکە لە کاتی سەرسورمانا بەکار ئەهینری . واتە : بنازم بە غیرەتی یار بەرامبەر بەوە کە بــە باشی پی‌ی‌زانیت‌و کاریکی لی‌کردی سەرت سور بمینی لە حالی دوستان .

هەوای کۆتایي ناڵەی وێت بی‌یەن
وە تیرێ هەنی ئاگاهیت نی‌یەن (١٠)
دڵ ناڵان بی‌یەن ناڵان پەی تیرەن
تیر سەرمایەی گیان ئاڵەم پیرەن (١١)
کۆتایي نی‌یەن دۆس وە ناڵەی دڵ
چون وەردۆ جە گیان دەس دڵەی خەجڵ (١٢)
نیشان ئەو بۆ دڵ نە جای خەدەنگ هوون
پەی وضوو حەوز بدۆ وە بیروون (١٣)
حەوزێ حەنەفی خاس پێش ڕەزا بۆ
نەك جەی شەرعەدا نمات قەزا بۆ (١٤)

---

(١٠) هەنی : ئیتر . واتە : بە هوی کورتی‌ی نالەی خوت‌و خونەگرتنتەوە بووە کە بە تەنیا تیری لە هوشی خوت چووی‌و ئاگات لە خوت نەماوە .

(١١) نالان(ی یەکەم) : نالەکەر . نالان(ی دووەم) : نالین . واتە : ئیستا کە هوشت هاتووەتەوە بە بەرتاو کەوتوویتە نالەنال ، بو تیر ئەنالینی لە دەستی ئەو دوستەوە کە سەرمایەی گیانی عالەمە کە پیرە .

(١٢) وەردو : بەردا . واتە : دوست هەرگیز دریغی ناکا لە نالەی دل‌و تیری پیوەئەنی ، هەر بەو مەرجە کە ئەو دلە شەرمەسارە دەس‌بەردار ببی لە گیانی خوی‌و لە خوی ببووری . کەواتە هەرکاتی تیری دوست کەم بی خەتای ئەو نی‌یە ، هی ئەوەیە دل بە راستی ئارەزووی تیر ناکا .

(١٣) بدو : بدا . بیروون : دەرەوە . واتە : نیشانەی ئەوە کە دلی عاشق دەس‌بەردار بووبی لە گیانی خوی ، ئەوەتە تیری دولبەر بە جوریك کاری لی‌کردبی لە جیگەی تیرەکەوە ئەوەندە خوین هەلقولیبی بووبی بە حەوزو عاشقەکە خوی دەس‌نویژی لی بگری .

(١٤) حەنەفی : ئەوانەی لە سەر پەیرەوی ئیمام (ابو حنیفە) ئەرون بە ریوە . نما : نویژ . واتە : ئەبی حەوزەکە ئەوەندە قوول بی حەنەفی‌یەکان پی‌ی رازی بن وە لایان وانەبی هەر دەس‌نویژیکی پی‌بگیری بەتالەو ئەبی نویژەکە بە قەزا بگیریتەوە . شایانی باسە بە پی‌ی پەیرەوی ابو حنیفە دروست نی‌یە لە ئاوی وەستاوا دەس‌نویژ بگیری ئەگەر چالاوەکە دە گەز پان‌و دە گەز قوول نەبی بە گەزی قول .

چون تازەزامی هۆشت ویەردەن
وێت ئاسا خەیاڵ ئازیزت کەردەن (١٥)
ئەو جە کۆن ، دووریو نزیکی جە کۆن ؟
دووریو نزیکی وەصف منو تۆن (١٦)
مەنزڵش نییەن ئەو قەوس ئەو خەدەنگ
کێ پەرساش یەکێو صەدهەزار فەرسەنگ (١٧)
یەکێوەن هەروەخت نیشان ئامادەن
کێشاو بەرشییەو ئەو نیشاندادەن (١٨)
ساقی زیادەی مەی زۆر ئاوەردەن
سڕ سەر بەردەن وەر نە سەر بەردەن (١٩)

---

(١٥) لیرەوە مەولەوی وەرامی ئەو قسەیەی شیخ تاج‌الدین ئەداتەوە کە وتبووی ئەگەر پیم‌بکری دیم بو زیارەتی مامم . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(١٦) واتە : تو لەبەرئەوە کە تازە دلداریو بەم زووانە بریندار کراویو هوشت لا نەماوە ، خوت ئاسايي يادی مامت ئەکەیت ، ئەگینا ئەو لەکویو دووریو نزیکی لەکوی ؟ بو پیاوی خوا دووریو نزیکی کەی هەیە ؟ دووریو نزیکی بو منو تویە . .

(١٧) فرسەنگ : فرسەق . واتە : ئەو تیرو کەوانی مەعنەویی ئازیزە ماواو مەنزلیکی تایبەتیی نییە ، هەرکەس پرسیاری لیکردی لە وەرامیا بلی فرسەقیكو صەدهەزار فرسەق بو ئەو وەك یەك وایە .

(١٨) کیشا : کیشانە دواوەی کەوان . بەرشییە : دەرچوون . واتە : هەر ئەوەندە نیشان ئامادە کرابی بو لیدان ، ئەو کەوان راکیشانو تیر دەرچوونو نیشان پیکانی یەك شتەو لە یەككاتا تەواو ئەبی .

(١٩) سز : هەست . لیرەوە مەولەوی بە عادەتەکەی خوی رووی قسە ئەکاتەوە ساقی . . مەعنای ئەم شیعرە لە گەل شیعری پاشەوەیدا دی .

تەنگە زەرفەنان هیلاکم مەکەر
ویسعەت مەشرەبی ، یا جام نیمپەڕ دەر (٢٠)

— ٤ —[1]

وادەی سەفەرەن ، های نەسیم ئامان
وە لای ئازیزا بویەر چوون جاران (٢)
تەقریر کەر ئەوەڵ بەو زوان حاڵ
سەلامو دوعای ئەو دوڕدانەی لاڵ (٣)
دووەم جە حاڵات پەشێوی حاڵم
جە شۆری بەختو وێرانیی ماڵم (٤)
جە بێقەراری ، جە دەس دووری
جە بێئارامی ، جە ناسەبووری
جە سۆزەی شەرار نائیرەی هیجران
جە ناسۆریی زام تیرەکەی موژگان (٥)

---

(٢٠) تەنگەزەرف : بیسەبر : ویسعەت مەشرەبی : دلفراوانی . واتە : کاکەی مەیگیر ئەم هەموو قسەیە کە کردم هی ئەوەبوو زوریی شەرابەکەت عەقڵو هەستی نەهیشتووم ، هەرچەند هیشتا سەری نەبردووم و نەیکوشتووم . لەبەرئەوە سەبرو توانام نەماوە ئەزیەتم مەدە ، یا توزی دلم فراوان کە ، یا پیالەکەم تا نیوە بو تیکە تا بتوانم خوم راگرم .

— ٤ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو شیخ عەزیزی جانەوەرەیي برادەری نووسیوە .

(٢) ئازیز : مەبەس شیخ عەزیزە . بویەر : تیپەرە .

(٣) تەقریرکەر : عەرزکە . دوردانە : دانەی مرواری . لال : لەعل .

(٤) شوری : شوومی .

(٥) شەرار : شەرارە ، بلیسە . نائیرە : ئاگر . موژگان : برژانگ .

جه قرچەی قاوەی جەرگ جەفاکێش
جه وەلوەلەی دەرد دەروون پڕ ئێش (٦)
جه کزەی هوو ناو نه چەم سەرکەردەم
جه سەنگینیی بار قامەت خەموەردەم (٧)
جه بێخاویی شەو ئەلوەدای سەحەر
جه نالەی ئەعزا ، جه سۆزەی جگەر (٨)
جه هاوار تەن ، جه ئەلوەدای گیان
جه یاوای فەلەك نالەی (الامان) (٩)
یەك یەك بە خضوور ئەو ڕۆح ڕەوان
عەرز کەر وە صەد شیرینیی زوان
واچه یەند زوخاو دەروونش وەردەن
ئەسپاب مەردەن ئامادە کەردەن (١٠)
بەڵ یاوۆ وە لام طەبیب دەردم
مەرهەم دۆ نە ڕووی زامان سەردم (١١)
جەو مەعجوون ئەجزای لوطفو مەیل وێش
دەوا دۆ پەی زام خەستەکەی دڵ ڕێش (١٢)

---

(٦) قاوەی جەرگ : جەرگم کە قرچەی دی وەك قاوە لە کاتی برژاندنا . وەلوەلە : هاوارو فوغان .

(٧) چەم : چاو . سەنگینی : قورسی . خەموەردە : چەمیوە .

(٨) بێخاوی : بێخەوی . ئەلوەدا : مالاوایي ، مەبەس هاوارو گریانە .

(٩) یاوای فەلەك : بە ئاسمان گەیشتن .

(١٠) وەردەن : خواردووە .

(١١) بەل : بەلکو . یاوو : بگات . دو : بدات .

(١٢) مەعجوون : شیلراو ، مەلهەم .

— ٥ — (١)

وەهارەن ، سەیرەن ، سەوزەی دیاران
نم کەوت نە دیدەش چون شەوبێداران (٢)
پەی دڵەی مانیای دەروون مەلالان
سایە بەستەوە خەیمەی گوڵاڵان (٣)
بۆی یەخەی سەحەر پەی دەماخ دڵ
مانۆ وە نەسیم جێب جەمین گوڵ (٤)
چون دێوانەی شۆر ئازیز نە سەردا
شەتاو سەر هۆرگرت وە دەشتودەردا (٥)
توولانی چون هیجر خاتر پڕ دەردان
ڕەوان وێنەی وەصڵ گەردن بێگەردان (٦)

— ٥ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە سەرچاوەی زەلم وتووە کاتێك کە بەهار لە گەل هەندی دوستو برادەریا چووە بو ئەوی بو سەیران .

(٢) واتە : بەهارە ، وەختی تەماشایە ، سەوزەگیای دەشتو کیودکان ئاونگ نیشتووەتە سەرچاویان ، وەك پیاوانی خوا کە شەو ناخەونو بیر لە خوا ئەکەنەوەو فرمیسك لە چاویانا ئەدەرەوشیتەوە .

(٣) مانیا : ماندوو . واتە : خیوەتی گولالەکان سیبەریان کردووە بو دلی ماندووی دل پر لە خەفەتەکان .

(٤) مانو : ئەشوبهی . جیب : سنگو بەرەك . واتە : بونی بەرەبەیان لە هەوای سنگو بەرەکی نازاران ئەچی لە خوش‌کردنی دەماخی دلدا .

(٥) شور : عەشق . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(٦) توولانی : دریژ . واتە : لافاوی بەهار سەری خوی هەلگرتووە ریگای دەشتودەری گرتووەتە بەر وەك دلداریك کە عەشقی یار شیتی کردبی وە دریژە وەك دووری‌ی یار لە دلی عاشقی دەردەدارا ، وە سافو مەنگە وەك گەیشتن بە یاری گەردن بی‌گەرد .

های جه شنۆی وەش ڕۆخ ئەفزای کاوان
ئای جه شاخەی تاف ساف سەراوان (٧)
نەك چون تاف چەم پڕ ئەسرین چەرخ
(بارك الله) چەرخ ، هەی ئافەرین چەرخ (٨)
چەنی جه هەستیی وێت تەواساییت
چەنی جۆش عەشق مەجنوون ئاساییت (٩)
بدیه چۆن هۆردان وه نامو نەنگدا
بێ پەروا مدۆ وێش وه ڕووی سەنگدا (١٠)
های ساقی هەڵای سەرمایەی خامی
نمەدۆم وه دەس ڕای نێکنامی (١١)
باوەره وەش وەش سا دەی هەی پەی کەی
تاف قەڵوەزەی ساف شیشەی مەی (١٢)

---

(٧) وەش : خوش . شاخه : هاره . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(٨) چەرخ : پیشان چەمی زەلم پییشیان وتووه چەرخ .

(٩) هەستی : بوون . تەواسایي : بیزاربوون . واته : ماشەڵلا له شنەی خوشی بە گیان دەری سەرشاخەکانو له هارەی تافی سافو ڕەوانی ئاوەکان که له بەرزەوه دینەخوار ، بەلام نەك وەك هارەی تافی چەمی پر له فرمیسکی زەلم که هیچ چەمیکی پیا ناگاتەوه . ئەنجا ڕووئەکاتــه زەلمو پیی‌ئــەلی : ماشەڵلات لی بی هەی چەمی زەلم وه له بیزار بوونت له وجوودی خوتو له جوشی عەشقی مەجنوون ئاساییت .

(١٠) هوردان : هەلیداوه . مدو : ئەدا . واته : سەیری‌که چون عەیبەی ناوەته لاوەو له ناوو ناتوره ناترسی‌و بی‌پەروا خوی ئەدا بەو تاش‌و بەردانەدا .

(١١) هەلای : هیشتا . نیکنامی : ناوبانگ‌باشی . مەعنای ئەم شیعره له گەل هی دوو شیعرەکەی پاشەوەیدا دی .

(١٢) باوەره : بینه . قەلوەزه : قەلبەز ، تافگه .

مەوجش بنچینەم بدۆ وە هەمدا
هەستیم دۆ وە بەرد هەرد عەدەمدا (١٣)

– ٦ – (١)

وەفای چەرخ چەپ ، ڕاس بێ‌تان‌وپۆن
جەفا بێ پایان ، دەردسەر بێ‌شۆن (٢)
بەدی نێکی‌یەن ، نێکی بەدنامی
فاما شێتی‌یەن ، شێتی پڕفامی (٣)
سارای هیدایەت تاریك موینوون
ڕای نەجات یەکجار باریك موینوون (٤)
ناڵەم نەی‌ئاسا ئاڵەم گرت نە وەر
شیشەی مەی پەمەت نە گۆش بەراوەر (٥)

---

(١٣) دو : بدا . مەولەوی لیرەوە بە عادەتەکەی خوی هاوار ئەباتەوە بەر مەی‌گیرو پی‌ی‌ئەلی هیشتا سەرمایەی تی‌نەگەیشتن‌و بی‌سەلیقەیی نام‌داتە دەستی ریگای ناوبانگ‌باشی ، کەواتە توخوت بوکەی هەل‌گرتووە زووکە لە تانگەی سافی شووشەی مەیەوە تافی مەی بەردەرەوە ، با شەپولی بنچینەی بوونم تیك‌ومەکان بداو بمدا بە تاش‌و بەردی شاخی نەبوونیدا .

– ٦ –

(١) مەولەوی لەم قەسیدەیەدا گلەیي لە وەزعی زەمانە ئەکا .

(٢) بی‌شو : لەرادەبەدەر . واتە : وەفای گەردوون چەپەو ، راست تان‌وپوی نی‌یەو ، نارەحەتی دوایي نایەت‌و ، دەردی‌سەر لە ئەندازە بەدەرە .

(٣) بەدی : خراپە . نیکی : چاکە . فاما : تی‌گەیشتن .

(٤) سارا : صحراء ، دەشت . ئەم شیعرە لە قەسیدەیەکی‌تریشا هەبوو .

(٥) پەمە : لوکە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

جه تۆ قەهقەهە ، جە پیاڵە مەی
جە ساقی ها دەی ، جە ئێمە با بەی (٦)
مەلاّ جە کەثرەت لەوحش بۆ سادە
مەنسووخ نەزانۆ حەلاّڵی بادە (٧)
زاهید مایەی هۆش هیچ نەمانۆ پێش
پەشێو بۆ تەقواش چون مێزەرەی وێش (٨)
من نەوون وە تەنگ نەفامی یەوە
وێم بدەون وە دەس بەدنامی یەوە (٩)
دێوانان ئاسا بجۆشوونەوە
بەلاّگەل چون مەی بنۆشوونەوە (١٠)

---

(٦) قەهقەهە : قاقای پێکەنین ، مەبەس مرقەی دەمی شووشەیە کاتێك که شەرابی لی دائەکری . با بەی : بابیت . واتە : نالەم وەك شمشال عالەمی گرتووەتە بەر ، کەواتە تو بوچی گویت لی نی یە ئەی شووشەی مەی تا بە هاوریام بگەی . دەسا لوکە لە گویت دەرکەو برژیرە ناو پیالە با گویم لە قاقای دارژانەکەت بی و پیالەش پر ببی لیت و مەی گیر پیم بلی فەرموو بگرەو منیش بلیم با بیت .

(٧) کەثرەت : زوری . مەنسووخ : ئەو ئایەتەی کە حوکمەکەی هەلوەشابیتەوە . واتە : با ببی بە قەردبالغیکی وا لەبەر زوری ی خەلکەکە مەلا هیچی لەبەر نەمینی و نەزانی ئایەتی حەلالی ی مەی هەلوەشاوەتەوە . لە سەردتای ئیسلاما مەی خواردنەوە حەرام نەبوە .

(٨) تەقوا : لە خوا ترسان . واتە : لەخواترسەکانیش تی گەیشتنیان نەمینی و لە خوا نەترسانەکەیان وەك میزەرەکەی سەریان تیك چی .

(٩) نەوون : نەبم . بدەون : بدەم . واتە : خویشم بە تەنگی نەفامی یەوە نەمینم و خوم بدەمە دەستی بەدناوی .

(١٠) بجوشوونەوە : بیمە جوش . واتە : وەك دیوانەکان بیمە جوش و وەك مەی دەردو بەلا نوش بکەم .

شەرارەی مەستی‌ی مەی بەرشۆم نە دڵ
وەو چراخەوە یاوون وە مەنزڵ (١١)

— ٧ — (١)

وێنش نمەوینۆ ، ئازیز ، خەمینت
دیارەن لێڵەن جام جەمینت (٢)
تاڵەن کام دڵ مەینەت‌گازەکەت
تام دووریشەن ڕێزەی ڕازەکەت (٣)
بەدبەختی‌ی منەن وە یانەم هەرەس
ئازێزێ چون تۆ نمەگنۆم وە دەس (٤)
وەرنە شەم هەزار پەروانە دارۆ
ئەر یۆشا کەم بۆ پەروا نەدارۆ (٥)

---

(١١) چراخ : چرا . واتە : بلیسەی مەستی لە دلەوە بەرز بیتەوەو لەبەر ڕووناکی‌ی ئەو چرایە لە دەشتی تاریکی ژیانما ری دەرکەم‌و بگەمە جی .

— ٧ —

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەلبەستەی لە دی‌ی (تەویلە) وتووە لە کاتیکا کە شیخ لە سەر سەفەر بووەو ئەمیش ویستوویەتی چاوی پی بکەوی‌و مالاوایی لی بکاو بگەریتەوە ، بەلام بوی ری‌نەکەوتووە .

(٢) نمەوینو : نابینی . واتە : ئازیز دوستە خەفەتبارەکەت خوی نابینی لە ناوچاوتا . مەبەسی ئەوەیە ئاوینەی تەویلی بە هوی نیازی سەنەرەوە لیل‌و توزاوی بووە .

(٣)واتە : دەمی دلی دوستە مەینەت گازای‌گرتوودکەت تالەو ، وردە شەکری قسە خوشەکانت تامی دوورکەوتنەوە ئەدا .

(٤) نمەگنو : ناکەویتە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٥) شەم : شەمع ، موم . یوشا : یەکیکیان . واتە : هەردس بە مالم ، ئەگبەتی‌ی منە وا ئازیزیکی وەك توم دەسگیر نابی تاویك لای دانیشم ، ئەگینا وەك شەمع هەزار پەروانەی بە دەورایە وە ئەگەر یەکیکیان دیار نەبی ئەو باکی نی‌یە ، تویش ئەگەر منت لانەبی هیچ مەبەستت نی‌یە تو زەرەر ناکەی من زەرەر ئەکەم .

ساقی ، دەس چەرخ هەر ها نە کاردا
تای تانتەی دووریش بەستەن وە داردا (٦)
سەروەخت هەستی جە دەس وەردامەن
تەدارەك خەیر ئارۆو فەردامەن (٧)
تەمامەن بەرات قەبضو حەواڵەم
دێرەن کەرەم‌کەر بدەر پیاڵەم (٨)
تا هیممەت وازوو وە یەك پەیمانە
خاڵی بۆ چێمەیچ گۆشەی مەیخانە (٩)

— ٨ —

وەهارەن ، سەوزەن ، ئاوەن ، سەرکاوەن
هاژەی وەفراوەن ، شاخەی شەتاوەن (١)

---

(٦) تانتە : تان . مەولەوی لیرەدا بە ئوسوولەکەی خوی رووی قسە ئەکاتە مەی‌گیرو پی‌ی‌ئەلی دەستی جولای گەردوون هەر لە کارایەو تالی تانی بەستووەتە دارو ئەیەوی پوکەی لی‌داو پارچەی دووریم بو دروست کا .

(٧) واتە : وەختی لە دەست‌دانی بوونمەو خوم ئامادە کردووە بو رویشتنی یەگجاری‌و لە ئەمروو سبەی‌دام .

(٨) بەرات : ئەو خەلاتەی گەورەگەوران ئەی‌بەخشن بە دەست‌و پیوەندی خویان . قەبض : وەرگرتن . دیر : درەنگ . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(٩) وازوو : بخوازم . پەیمانە : پیوانە . چیمەیچ : لە ئیمەیش . واتە : بەراتی خوم بە تەواوی دەسگیر بووە بە راستەوخوو بە حەوالە بو سەر سەرکار ، وە هەر تەنیا پیالەی شەرابی مەرگم ماوە، دەرنگە ئەویشم بدەری با بە نوش‌کردنی داوای هیممەت‌و بەرەکەتتان لی بکەم‌و بروم‌و گوشەی مەیخانەی جیهان منیشی تیا نەمینی .

— ٨ —

(١) سەرکاو : شاخ . لە نوسخەیەکی‌ترا کە ٣٠ — ٤٠ سال لەمەوبەر خوم نووسیومەتەوە ئەم شیعرە بەم جورەیە :

ماچان وەهارەن سەوزەن سەحراو کو
گولشەنەن ، گولەن ، بولبولەن ، گول‌رو

گول‌رو : گول‌دوان . بە پی‌ی ئەم نوسخەیە ئەبی ئەم قەسیدەیە لە (تیپی‌میم) دا بی .

ساقی‌یەن ، بادەن ، نەسیمەن ، بادەن
بولبوڵ جە دەورەی گوڵان ئازادەن (٢)
بەزمەن ، شادی‌یەن ، عەیشەن ، نیشاطەن
کەیفەن ، شۆخی‌یەن ، شەوقەن ، حەیاتەن (٣)
سەنگەن ، کۆسارەن ، سەرکووەن ، هەردەن
خەمەن ، مەینەتەن ، زوخاوەن ، دەردەن
هیجرەن ، دووری‌یەن ، عیجزەن ، فیراقەن
واوەیلاو شینەن ، ناڵەی عشاقەن
سەبزەن ، سۆسەنەن ، نەورۆز گوڵانەن
کەمەرەن ، هەردەن ، ملەن ، کەڵانەن (٤)
صەرعی‌یەن ، شەیدان ، نەجدەن ، مەجنوونەن
مەزاقەن ، جامەن ، پیاڵەی هوونەن (٥)

---

(٢) بادە : مەی . باد : با . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (دەوردەی) ۏوسراوە (دووری‌ی) .

(٣) شوخی : گالتە . نوسخە باس‌کراوەکەی خوم لەمەوپاشی هیچ تیانی‌یە .

(٤) کەلان : کەلەکیوی‌یەکان .

(٥) صەرعی : فی‌دار . نەجد : شوینەکەی مەجنوون‌و لەیلا . ئـەم ەسیدەیە دیارە ناتەواوە ، بەلام ناتەواوی‌یەکەیمان دەس‌نەکەوت . تەنها لەو ۏسخەیەی خوما کە باسم‌کرد لە سەری دوادیریا نووسراوە (هەرکەس)و ۏواو نەکراوە . دیارە ئەو نوسخەیەش کە من لەبەریم نووسیودتەود شیواو وە بویە شیعرەکەم تەواو پی‌نەنووسراوەتەوە . ئەبی ئەو (هەرکەس)د ئەوە ۏون بکاتەوە کە هەرکەس بگری لە گەل یاری خوی لە خوشی‌و رابواردنایە من بی کە گیرودە بووم‌و .. تاد .

— ٩ —

وەهارەن ، تەشریف خاڵخاسان پەی هەرد
کەمکەم جوانیش ئاوەرد ، پیریش بەرد (١)
جەمجەم سۆسەنان جە تاق تەوق وەردان
سەردان نە هەردان پەرێ هامفەردان (٢)
وە ڕووی زاخان‌دا چنوور لوول وەردەن
پەی پای گیان تۆڕدام ئامادە کەردەن (٣)
بەڕەزا بەو چین توغرای تاتاوە
شەماڵ مشانۆش ، یانی : وەی‌لاوە (٤)
نەرگس وە مەس‌مەس مدیۆ کێن ئەو کەس
گۆشەی چاك دڵ وەرنەدۆ جە دەس (٥)

— ٩ —

(١) واتە : فەسلی بەهارە ، تەشریف بردنی جوان‌چاکەکان بو سەرشاخەکان بو سەیران کەمکەم دەشت‌ودەری جوان کردەوەو پیری‌ی لابرد . مەبەس لە پیری سیپەتی‌ی سەرشاخەکانە لە زستانا .

(٢) تەوق : ئەلقە . واتە : کومەل‌کومەل گولە سوسەن ئەلقەیان داوە لە تاق‌و مەغارەکاناو لە سەرشاخەکانا سەریان دەرهیناوە بو دیتنی ئاولەکانیان کە یان گولی‌ترن ، یان کچە جوانەکانن کە ئەچن بو کەژ .

(٣) واتە : چنوور بە زەردوماکانەوە لوولی خواردووەو داوی ناوەتەوە بو ئەوەی بئالی لە پی‌ی گیان‌و گیرودەی ئەو دیمەنە جوانانەی بکا .

(٤) بەرەزا : گیایەکی کویستانی‌یە بە تاش‌و بەردەوە ئەروی . واتە : بەرەزا کە ئەلی‌ی زولفی تال‌تالی یارە چین لە سەر چین نیشتووەتە سەر یەك ، شەمال ئەی‌لەرینیتەوە وەك بلی‌ی بە خەلك بلی نزیکم مەکەون چونکە من لە زولفی یار ئەچم‌و کەس شایانی ئەوە نی‌یە سەیرم بکا .

(٥) مدیو : ئەروانی . چاك : داوین . واتە : نەرگس بە چاوی مەستەوە ئەروانی ، جا کی‌بی ئەوەی لە خوشی‌یانا سەرخوش نەبی‌و داوینی دلی خوی لە دەست بەرنەدا ؟

مەعدوومی ، غەفڵەت تا چەندو پەی چی
گۆش‌دەر وە ناڵەی سەحەری‌ی نەی‌چی (٦)

ـ ١٠ ـ (١)

وەش ئامای وە خەیر هەی بەرگوزیدە
بۆ نە جای مەردوم جا گر نە دیدە (٢)
خەیلێن بینایي جە دیدەم ڕەمان
بەڵ صولحشا بۆ بینایيو چەمان (٣)

---

(٦) سەحەری : نقامیکی تایبەتی‌یە بە شمشال لی‌ی‌ئەدەن . واتە : مەولەوی تاکەی لە خەوی بی‌ئاگایي خەبەرت نابیتەوەو نازانی ئەم بەهارە خوشە هاتووە ، گوی بگرە بو شمشاڵژەن کە بە شمشالەکەی ئاوازی سەحەریت بو لی‌ئەداو ئەلی ..

ئەم قەسیدەیەش دیارە تەواو نی‌یە ، پاشماوەکەشی کە بریتی‌یە لە وتراوی شمشاڵژەنەکـە پارچەی ژمارە (٢٠)ە کە بـە هەڵە لـە (تیپی دال)دا بلاوکراوەتەوە . هوی ئەم هەڵەیەش ئەوەبوو لەوکاتەدا کە تیپی دالمان ئامادە کرد هەموو ئەو نوسخانەی لامان بوون هەردوو پارچەکەیان بـە جیا تیـا نووسرابوەوە ، ئیمەیش هەستمان ئەکرد پارچەکە ناتەواوە ، بەلام لە خومانەوە نەمان‌ئەتوانی پارچەیەکی‌تری بخەینە سەر ، تا لەم دوایي‌یەدا لە نوسخەیەکی‌ترا دیمان هەردوو پارچەکە پیکەوە نووسراونەتەوەو ئەوەی تیپی دال لە ئاخری ئەم پارچەوەیە .

ـ ١٠ ـ

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە بەخیرهاتنی دوستیکیا وتووە ، وادیارە لە سەردەمی کویری‌یشیا وتوویە .

(٢) بەرگوزیدە : هەلبژاردە . مەردوم : بیبیلەی چاو . واتە : خوش هاتی‌و بەخیر هاتی هەی دوستی هەلبژاردەم ، وەرە لە جیاتی‌ی بیبیلەی چاوم ە ناوچاوما دانیشە .

(٣) ڕەمان : رای‌کردووە . واتە : دەمیکە چاوم نابینی ، تو وەرە ناوچاوم‌و بە بە بینایي ، بەلکو چاوم‌و بینایي ئاشت ببنەوەو بە تو ببینی .

ساقی ، ترس دەرد دووریی جەمین گوڵ
وەصڵم جێ کەردەن وە ژار قاتڵ (٤)
هەرکاتێت زانا فەڵەك کەڵەك بەست
دامنەکەی وەصڵم بەرداوە جە دەست (٥)
سا دەی وە جامێ دڵم بکەر شاد
بەڵکو بویاروو بەزمێ وە ئازاد (٦)
جە دەس بێگانان یاوون ڕەهایي
مەس بوون وە شنۆی مەی ئاشنایي (٧)

— ١١ — [1]

وەی من دیارەن پەنجەی تارمەن
سەرووەخت هامن نەووەهارمەن (٢)

---

(٤) واتە : کاکەی مەیگیر ترسی دوورکەوتنەوەی ئەم دوستە جوانە تازەهاتووەم بەیەکگەیشتنەکەمانی لیکردووم بە زەهری کوشندە .

(٥) واتە : هەرئەوەندەت زانی گەردوون پیلانیکی بو نامەوەو داوینەی وەصلی لە دەس سەندم .

(٦) بویاروو : رابویرم . واتە : کەواتە وەرە بە پیالەیەك شەراب دلم شادکە بەلکو ماوەیەك بە ئازادی بەزم بگیرمو رابویرم .

(٧) رەهایي : رزگاری . واتە : رزگار ببم لە دەست بیگانەو بە شنەی شەرابی ئاشنایي دوست مەست ببم .

— ١١ —

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەدا سەرزەنشتی خوی ئەکا لە سەر بیئاگایي لە نزیك بوونەوەی روژی مەرگو نەبوونی کردەوەی باش .

(٢) پەنجەی تار : سال بە حیسابی نویبوونەوەی مانگ دوانزە مانگە ، لەبەرئەوە کە مانگیك ٣٠ روژو مانگیك ٢٩ روژە ، سالی قەمەری ئەکاتە

←

صوبحم نه تۆی شەو مەخەنۆ وە کەردەم
وە کەردەکەی بەد عومر ویەردەم (٣)
پۆس کووس گۆش نم کێشان کەم کەم
ئەمسەرەو سەرەن دووربینەکەی چەم (٤)
خەم بیم یانێ های پێم مدۆ خەبەر :
نە دەرگای هەستی تەشریف بەر ئەو بەر (٥)

---

٣٥٤ روژ ، بەلام بە حیسابی هەلهاتنی روژ لە کەناری ئاسمانەوە لە یەکەم روژی بەهارا تا گەیشتنەوەی بە شوینەکەی بەهاری رابوردووی ٣٦٤ روژو چارەکە روژیکە . ئەم چارەکە روژە بە چوار سال ئەبی بە یەك روژ وە ئـەو سالە پی ئەلین سالی کەبیسـە وە ٣٦٥ روژ ئەبی . جا لەبەرئەوە کە ئەم ژمارەیە پینج روژی لە ژمارەی دائیرەی فەلەکی زیاترە کە ٣٦٠ دەرەجەیە ، ئـەو پینج روژە زیادەیان لە حیسابی سالا بەجیهیشتووە . ئەم پینج روژە لـە کوردیدا مەشهوورە بە (پینج روژەی تار) وە هەرچەند ئەتوانری لە هەر بەشیکی سالا دابنری ، عادەتوایە لـە پاش ناوەراستی بەهارا دای ئەنین . هامن : هاوین . واتە : وادیارە ئەم چەند روژەی عومرم کە ماوە وەك پینجەی تار وایەو لە سەر هیچ حیساب نی یە ، کەچی هیشتا من ئەم هاوینی ژیانمە بە دەمی بەهار ئەزانم و لاموانی یە مەرگم نزیك بووەتەوە .

(٣) مەخەنو : پی ئەکەنی . واتە : بەرەبەیانم لە ناو تاریکایي شـەوا بـە کردەی بەدی عومری بەسەرچووم پی ئەکەنی . مەولەوی لەم شیعرەدا دایناوە کە تاریکایي شەو بریتی یە لە بەدکرداری ی خوی ، وە کە رووناکی لە ئاسووە دیاری ئەدا ئەوە گەردوونە پی ی پی ئەکەنی .

(٤) پوس : پیست . کووس : تەپل . واتە : پیستی تەپلی گویم شی ی هەلهیناوەو هەرچی بیکوتن دەنگی لیوە نایـەت . چاویشـم وەك دووربینی ئەمسەرو ئەوسەر گیراو شتی نزیك دوور ئەخاتەوە .

(٥) خەم : چەمیوە . واتە : پشتم کوماوەتەوە ، ئەمەش مەعنای ئەوەیە لەبەرم ئەداتی دانەوەو لە دەرگای بچکولەی بوونەوە دەرچم بو جیهانی نەبوونی .

جه حەد بەرشی‌یەن هەر یەند نزاریم
نەمەندەن تاقەت ڕای پەردەداریم (٦)

- ١٢ - (١)

وەختەن پیاڵەی دڵەی پڕ جە دەرد
پڕ کەی جە بادەی هەوای گەردن‌زەرد (٢)
چەنی گەرمی‌ی نەزم بەزم پڕ شادی
بویاری وە ڕەغم ئەی دنیای بادی (٣)
دایم صەدای ناز سەودای گۆشت بۆ
صەد چون مەعدوومی فەرامۆشت بۆ (٤)

---

(٦) نزاری : لەڕی‌و لاوازی . واتە : ماوەی ژیانم هەموو لە خزمەت پاشای ئارەزووبازیدا بردە سەر ، ئیستا ئەوەندە پیرو لەرولاواز بووم توانای پیش‌خزمەتیم نەماوە لە دیوەخانی پاشای ئارەزوو پەرستیدا . ئەمە ئیشارەتە بو ئەوە کە ئادەمزاد پیر بوو وە بە تەواوی لی‌کەوت خزمەتی ئارەزووی نەفسی پی‌ناکری ، نەك لەبەر پاکی‌و چاکی‌ی خوی ، بەلکو لەبەر پەككەوتن‌و هیز تیا نەمانی .

- ١٢ -

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیا گلەیي لە دوستیك ئەکا کە نیشانەی کەوتنە خوشی‌و بی‌وەفایي بەرامبەر بەم لیوە دیاری‌دابوو .

(٢) واتە : ئەوەندەی نەماوە بکەویتە خوشی‌و پیالەی دلە پر لە دەردەکەت پرکەی لە شەرابی خوشەویستی‌ی یاری گەردن زەرد .

(٣) بویاری : رابویری . بادی : براوە . واتە : لەگەل جوشی ئاوازەی بەزمی پر لە خوشی رابویری بە کویرایي چاوی ئەم دنیا براوەیە .

(٤) واتە : هەمیشە صەدای ناز بیستن ئاشنا بی بەگویت‌و صەدی وەك منت لە یاد بچی .

— ١٣ —⁽¹⁾

ﻭەی من پەی صەفای یاران هامدەم
ئای پەی ئەو سەیران ماردمو کەڵڕەم (٢)
یاران گردین شین وە تووونای توووندا
هەر خەیاڵ مەندەن نە تۆی دەروووندا (٣)

— ١٤ —⁽¹⁾

وەخت چەم نە چەم شێوەت دیار بی
جە لام فەصڵ وەصڵ بەزم ئەغیار بی (٢)
ئیسە لێڵایي گرتەن دوو دیدە
خەڵوەتەن ، سا بۆ ئەی بەرگوزیدە (٣)

— ١٣ —

(١) مەولەوی لەم دوو شیعرەدا هەناسە بو رابوردوو هەڵئەکیشی .

(٢) واتە : ئاخ بو رابواردنەکەی جارانمان لە گەل دوستو برادەران ، وە ئاخ بو سەیرانکردنەکانمان کە ئەچووین بو راوەکەلو تفەنگی ماردممان پیبوو .

(٣) واتە : دوستان هەموو تووناوتوون کەوتنو مردن ، ئیستا هەر یادیان ماوە لە دلمانا . هینانی وشەی توون ئیشارەتی تیایە بو ئەوە کە ئەچوون بو راوکردن بو (توونی بابا) کە نزیکە لە تاوەگوزیی نشینگەی مەولەوییەوە .

— ١٤ —

(١) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی لە سەردەمی کویریدا بو شیخی بهاءالدین نووسیوە .

(٢) واتە : کاتیك کە چاوم هەبوو شیوەت لە ناوچاوما دەرئەکەوت ، لەبەرئەوە خوشیی کاتی بە توگەیشتن و بیگانە بوو کە شیوەتە ، چونکە لە جیاتیی ئەوەی من بتبینم وینەکەت کە لە ناوچاوما بوو ئەیبینیت ، وە ئەکەوتە نیوانمانو نەیئەهیشت هەردوکمان بە تەنها رابویرین .

(٣) واتە : بەلام ئیستا لیلاییم داهاتووەو شیوەت ناچیتە ناوچاوم تا ببی بە کوسپ لە نیوانمانا ، فرسەتە تاوبك وەرە لام پیکەوە دانیشین .

— ١٥ —

وەسەن ئەی مەخسەڵ دەور دیدەی مەست
ئەی ئاماو لوا صەد قەزا پێشەن (١)
ئارەزووت دڵ بی ئەوەڵ جارت بەرد
هەنی گیانەکەم مەتڵەبت چێشەن (٢)

— ١٥ —

(١) مەخسەل : روشنکردنەوە . واتە : با بەس بی ئەم جوانکردنەی دەوری چاوی مەست ، ئەم هاتوچوتە بەم دیمەنە هەزار بەلای بە دەمەوەیە بو دوستان .

(٢) واتە : ئەگەر مەبەست وەرگرتنی دلە خو هەر یەکەم جار بردت ، ئیتر چیت ئەوی لیم ، وازم لی بینە .

بَپی ھی

هامدەردان ئێشێ •• هامدەردان ئێشێ
پێمەوەن ئێشێ ، چ تەرزە ئێشێ (١)
ئێشێ پێچ چون ئێش وە ماران ڕێشێ
ئێشێ پڕ نێشێ ، ڕیشەی گیان کێشێ (٢)
چ ڕێشێ ، ئەڤەر مەودای خەدەنگێ
ڕەهای شەصت تیر ، شەنگێ ، قەشەنگێ (٣)
ڕەعنا غەزالێ ، بالاّ شمشالێ
صاحیب کەماڵێ ، گەرد دڵ ماڵێ (٤)
لەیل ئاسا نازێ ، شیرین جەماڵێ
مەجنوون نیازێ ، فەرهاد ئەحواڵێ (٥)
پەروانە سازش ، شەمسا سۆزشێ
گوڵئەندام نازش ، بەهرام شۆرشێ (٦)

— ١ —

(١) واتە : هەی‌هاوار هاودەردەکانم ئێشیکم پیوەیە ، بەلام چون ئێشی !

(٢) پیچ : نارەحەت . واتە : ئێشیکی نارەحەتم پیوەیە وەك ئێشی مارانگەستە ، زورم ئازار ئەداو ڕیشەی گیانم دەرئەکیشی ..

(٣) مەودا : تیژی . رەها : بەربوو . شەصت : کەوان . لیرەوە مەولەوی دەس‌ئەکا بە باس‌کردنی سروشتی ئەو یارەی کە سەرچاوەی ئێش‌و ئازاریەتی ، ئەلی : برینەکەم ئەنجامی تیژی‌ی نووکە تیریکە لە کەوانی یاریکی شوخ‌و شەنگ‌و قەشەنگەوە دەرچووە .

(٤) رەعنا : بی‌موبالات . واتە : وەك ئاسکی بی‌موبالات وایەو بالای بەرزە وەك شمشال‌و بەویل‌و کەمالەو گەردی دل گسك ئەدا .

(٥) واتە : یاریکە وەك لەیل ناز ئەکاو وەك شیرین جوانەو نیازی دوستانەیە وەك نیازی مەجنوون‌و حالی بو دیتنی دوست وەك حالی فەرهاد وایە .

(٦) واتە : وەك پەروانە ئەساچینی‌و وەك موم ئەسووتی‌و نازارە وەك گولەندام‌و بەسوزە وەك بارام . بارام‌و گولەندام دوست‌و یاریك بوون چیروکی خوشەویستی‌یان لە ئەدەبی کونی کورددا بەناوبانگەو بە شیعر هونراوەتەوە .

خورشید ئەطواریٚ ، نیلوفەڕ زەوقیٚ
عەزرا عوزاریٚ ، وامیقی شەوقیٚ (٧)
پەری پەیکەریٚ ، پای دڵ پەی کەریٚ
خەمدەر ، خەمبەریٚ ، دڵدەر ، دڵبەریٚ (٨)
عەرەقچین نە تۆی سورمەدا غەرقیٚ
وە فەرق فەرقیٚ با زەوقو بەرقیٚ (٩)
سەر وە دەسماڵیٚ ، گەردن پڕ خاڵیٚ
دەس بازنە لاڵیٚ ، پا وە خڕخاڵیٚ (١٠)
پێشانی ماهیٚ ، ئاهوو نیگاهیٚ
گێسوو سیاهیٚ ، دڵ مەنزڵگاهیٚ (١١)
ڕوخسارو زوڵف صوبحو ڕەواحیٚ
دیدەوو نیگا پیاڵەو ڕاحیٚ (١٢)

---

(٧) خورشید : خور . ئەطوار : ردوشت . نیلوفەر : گولیکە وەك لاولاو ئەپیچری بە دارا . عوزار : زولف . واتە : وەك خور وایە هەر روژی لە لایەکەوە سەر دەردینی وە وەك نیلوفەر خوی پەیوەند ئەکا بە هەموو کەسیکەوە ، وە زولفی وەك زولفی عەزرا جوانەو وەك وامیق بە سوزە . عەزراو وامیقیش دوستو دلداریکی مەشهوورن .

(٨) واتە : وەك پەیکەری پەری جوانەو پیی دل ئەبریتەوەو خەم ئەدا بە دلی ئینسانو خەمی لا ناهیلیو دلی ئەداتیو دلی ئەفرینی ..

(٩) عەرەقچین : کلاو . فەرق : سەر . واتە : کلاوەکەی هەموو داپوشراوە بە سورمەو لەبەر زوریی لیرەو تاکەقرانیو شیلانو مووروو بە سەریەوە تیشك ئەداتەوە .

(١٠) واتە : مشکیو هەورییی بە سەرەوەیەو گەردنی پرە لە خالو بازنەی لەعلی لە دەسایەو پاوانەی کردووەتە پی .

(١١) پیشانی : ناوچاو . گیسوو : زولف . واتە : ناوچاوی روشنە وەك مانگو وەك ئاسك لائەکاتەوەو زولفەکانی رەشنو دلی دوستانی کردووە بە جیگای خوی .

(١٢) رەواح : ئیوارە . راح : مەی . واتە : یاریکە روخساری وەك بەیانی روشنەو زولفی وەك شەو تاریکەو چاوی وەك پیالەی مەی وایەو لاکردنەوەی وەك شەراب ئینسان مەست ئەکا .

ئەبرۆ موژگانێ ، تیرو کەوانی
صەد پەری نیشان پەرێ نیشانێ (١٣)
نەشئەدەر دەمێ ، بەزم ئارای جەمێ
عەنبەر پەرچەمێ ، پەرچەم وە خەمێ (١٤)
شەکەر زوبانێ ، غونچە دەهانێ
لوولوو ددانێ ، لەب لەعل کانێ (١٥)
پەنجە خامەیێ ، دڵان نامەیێ
ڕەقەم ڕەویەی سەیر ، عەشق عەلامەیێ (١٦)
طینەت نەظیفێ ، زینەت ظەریفێ
خەڵقی لەطیفێ ، خوڵقی شەریفێ (١٧)
میهری بەهارێ ، قەهری خەریفێ
بەشیر ڕەدیفێ ، نەذیر حەریفێ (١٨)

---

(١٣) واتە : برژانگو بروی وەك تیروکەوان وانو صەد جوانی وەك پەری ئەبن بە نیشانەی تیری .

(١٤) دەم : هەناسە . پەرچەم : زولف . خەم : لوول خواردوو . واتە : هەناسەی نەشە ئەدا بە مروڤو کوری دوستان ئەرازینیتەوەو زولفی وەك عەنبەر بونخوشەو لوولی خواردووە .

(١٥) دەهان : دەم . لوولوو : لوءلوء ، مرواری . لەب : لیو . واتە : زمانی شیرینەو دەمی وەك خونچە وایەو دانی ئەڵی‌ی مرواری‌یەو لیوی وەك ئاقیقی کان وایە .

(١٦) خامە : قەلەم . رەقەم : نووسین . واتە : پەنجەی وەك قەلەم وایەو دلی دوستان کاغەزە لی‌ی‌ئەنووسی‌و نووسینەکەی لە بابەتی دلداری‌دا وەك ئەو نیشانانە وایە کە ئوسوول بوو لە ریگادا دائەچەقینران بو ری ون نەکردن .

(١٧) طینەت : ئەو گلەی لی‌ی دروستکراوە . خەلق : شیوە . خولق : رەوشت . واتە : لە خاکیکی پاك دروستکراوەو جوانی‌یەکی باشی هەیەو شیوەی ناسکەو رەوشتی بەرزە .

(١٨) میهر : مەیل . واتە : مەیلی کورتە وەك بەهارو قینی دریژە وەك پایزو وەك مژدەدەر وایە کەچی بە کردەوە ئینسان ئەترسینی .

شاهینی کرداریٚ ، تەڕلان تەواریٚ
ژەرەژ ڕەفتاریٚ ، تووتی گوفتاریٚ (١٩)
شابازیٚ ، شازیٚ ، شاهان مومتازیٚ
شاهیدیٚ ، شۆریٚ ، شۆڕو شەڕ سازیٚ (٢٠)
پەنهانی گەنجیٚ ، عەیانی ڕەنجیٚ
صەد عیشوە سەنجیٚ ، پڕ لارەو لەنجیٚ (٢١)
ئاشنا بۆییٚ ، بیٚگانە خۆییٚ
بەهانە جۆییٚ ، بەها نە جۆییٚ (٢٢)
نزیکی ڕاییٚ ، نووری صەفاییٚ
دەیجووری وەحشیٚ ، دووری جەفاییٚ (٢٣)
سەروی تەزەرویٚ ، گوڵی بوڵبوڵیٚ
خوتەن وەتەنیٚ ، لە سایە سڵیٚ (٢٤)

---

(١٩) کردار : کردەوە ، ڕەوشت . تەرلان : چالاك . تەوار : بازی میچکە . ژەرەژ : کەو . واتە : لە راوکردنی دوستا وەك شاهین چابوکەو وەك بازی میچکەی چالاك وایە هەمیشە لە نیچیر کردنی دلدارانایەو وەك کەو ئەروا بە ری‌داو وەك تووتی قسەی خوشە .

(٢٠) شاز : نایاب . شاهید : دلبەر . واتە : شابازیکی نایابە . هەلبژاردەی شاهانەو دلبەریکی پرشورەو بە جوانی‌ی خوی ئاژاوە ئەنیتەوە لە ناو خەلکا .

(٢١) عەیان : ئاشکرا . سەنج : ریکخەر . واتە : خیروبیری پەنهانەو سزای ئاشکرایەو صەدجور عیشوەو ناز ریك ئەخاو هەموو گیانی لاردو لەنجەیە .

(٢٢) بەها : نرخ . واتە : بونی ئاشنای لی‌دی‌و بیگانە لای وەك خویی وایەو بە دوای بیانوودا ئەگەری‌و بە مال رازی نابی لە دوست .

(٢٣) دەیجوور : تاریك . وەحش : تەنهایی . واتە : ریگای لای نزیکە کەچی دووری لی‌ی مایەی نارەحەتی‌یە ، وە رابواردن لە گەلیا مایەی رووناکی‌ی دلەو تەریك‌کەوتن لی‌ی هوی دل‌تاریکی‌یە .

(٢٤) تەزەرو : جورە کوتریکە . خوتەن : ناوچەیەکە لە تورکمانستان بە ئاسکی جوان ناوبانگی دەرکردووە . واتە : وەك کوتری تەزەرو وایە بە سەر داری سەروەوەو لە بولبولی دەوری گول ئەچی‌و ئەلی‌ی ئاسکی خوتەنەو لە سیبەری خوی سل ئەکاتەوەو دائەچلەکی .

شیرینێ ، تەڵخێ ، خوشکێ ، پڕ نمێ
غورەیێ ، سەلخێ ، سرووریێ ، خەمێ (٢٥)
حۆری سروشتێ ، قەصری بەهەشتێ
زوڵف زەنناریێ ، دەیری کەنشتێ (٢٦)
خەیاڵ پەشێوێ ، عاقڵان شێوێ
شێوە باگردچێو ، پاك جە گردچێوێ (٢٧)
هەر ئێشێ جە نێش تیر ئەوکەسەن
نە جای نەشئەی نۆش (نشأتین) وەسەن (٢٨)
سەردا وە هەمدا تانوپۆی جەرگم
نمانا مەحشەر غەرغەرەی مەرگم (٢٩)

---

(٢٥) تەلخ : تاڵ . خوشك : وشك . غورە : سەرەتا . سەلخ : ئاخر .
واتە : شیرینە لە کاتی پیگەیشتنیاو تاڵە لە کاتی دووریداو وشکە لە کاتی گوێنەدانیا بە دوستو نمدارە لە کاتی قسەکردنیا . دیتنی سەرەتای مانگی شادییەو دووریشی ئاخری ژینەو مایەی خوشیو ناخوشییە .

(٢٦) زەننار : پشتینیکی رەشە گاورەکان ئەیبەستن . واتە : رەوشتی وەك حوری وایەو جیگاکەی لە بەهەشت ئەچیو زولفی رەشو دریژی وەك زەننار وایە لای دلدارانو مەسکەنەکەی وەك کەنشتەی عیسایی پیروزە لایان .

(٢٧) گردچیو : هەمووشتی . واتە : خەیالی پەشیوە تاویك مەیلی هەیەو تاویك بیمەیلەو عاشقان تیکئەداو بە دیمەن لە هەمووشتیك ئەچیو لە راستیشدا لە هیچ ناچی . مەبەست لەوەیە ئەتوانری بە دیمەن بە هەر شتیکی جوان بشوبهینری ، بەلام لە راستیدا هیچی پیناگات .

(٢٨) نشأتین : هەردوو پەیدابوونەکە ، مەبەس لە هەردوو دنیایە . واتە : هەر ئیشیك هی نووکی تیژی تیری ئەو دوستە بی لە جیاتیی خواردنەوەی شەرابی هەردوو دنیا بەسە .

(٢٩) نمانا : دەرکەوت . مەحشەر : روژی قیامەت ، مەبەس مەینەتە . غەرغەرە : کاتی گیان دەرچوون . واتە : لە تاو ئیشی تیری ئەو دوستە تانوپوی جەرگم تیکچووەو مەینەتیی کاتی گیان دەرچوونم دیاریی داوە .

بازدێم وەی زامەت ، وەی ئەندامەوە
بەڵ بەیان وە شۆن باز بێزامەوە (٣٠)

– ٢ – (١)

هانا ها ویەرد .. هانا ها ویەرد
خاڵۆکەم زمسان هانا ها ویەرد (٢)
وەهار هەوای (بەرد) جە سەرزەمین بەرد
تۆمەی گوڵاڵان وە چێو بەراوەرد (٣)
سۆزەی با وە خەت نەونیهالان دا
صەڵای بەڵای هاڵ دڵمەلالان دا (٤)

---

(٣٠) بازدیم : لیم‌گەرین . بەیان : بین . شون : نیشانە . بیزامەوە : بمدوزنەوە . واتە : لیم‌گەرین با بەم دەردو برینانەمەوە بتلیمەوە تا دوستان دین‌و بە دلوپە خوینەکانم ری‌بەدی‌یی ئەکەن‌و ئەم‌دوزنەوە .

– ٢ –

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سنەوە بو شیخ یوسفی نوسمەیی نووسیوە .

(٢) هانا : هاوار . ویەرد : بەسەرچوو . زمسان : زستان .

(٣) بەرد (ی یەکەم) : سەرما . تومە : توو . چیو : چیلکە ، مەبەس ساقی گولە . واتە : بەهار هەوای ساردی لە سەرزەوی نەهیشت‌و تووی گولی لە ژیرخاکا پی‌گەیاندو کردی بە ساق‌و هینایەدەر . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (وە چیو بەراوەرد) نووسراوە (وە جوی وەرد ئاوەرد) واتە تووی گولەکانی هینایە ناو ئەو جوگایانەی کە بو گول دروست‌کراون .

(٤) سوزە : شنە . نەونیهال : نەونەمام . هال : حال . واتە : سوزەی بای شەمال دای بە گەلای نەمامەکاناو هاوارو بانگەوازی ناخوش حالی‌ی بە عاشقە خەمبارەکان بەرزکردەوە ، چونکە ئینسانی دلدار کە تەماشای گول‌و گیاو شنەی با بکا خەفەت لە دلیا زیاد ئەبی .

صوب شنۆی نەسیم دەس جە وێ وەردا
بۆی وەرکەمەر شەند وە وەرکەمەردا (٥)
چون دوو نە ڕووی دڵ پەرێ خاوێران
تەم جەم بی نە ڕووی ئاوان تاوێران (٦)
صەفای سەیران‌گای ساراو سەرهەردان
منالۆ پەی بەزم جەرگەی هام‌فەردان (٧)
نەك چون فەضای کەیف بەرگ‌سیاوان
سمکۆی سەر زاخڕ نە پای وەفراوان (٨)
من خۆ دوور جە تۆ چون مەردە مەردە
هەر هام نە خەیاڵ ساڵ ویەردە (٩)

---

(٥) وی : خوی . وەرکەمەر (ی یەکەم) : گیایەکی بون‌خوشە لە کویستانەکانا بە لاتاشەکانەوە ئەروی . شەند : وەشاندی . وەرکەمەر (ی دووەم) : پیشەوەی بەردو تاشەکان . واتە : بای بەیانی دەستی لە خوی بەرداو بونی گیای وەرکەمەری بلاو کردەوە بە رووی تاش‌و بەرکەمەرەکانا .

(٦) خاویر : خەوالوو . تاش‌و بەرد . واتە : وەك دووکەلی رووی دلی یارە خەوالووەکان تەم کوبووەوە بە رووی ئاوو تاشە بەردەکانەوە .

(٧) منالو : ئەنالینی . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری دواییدا دی .

(٨) فەضا : مەیدان . بەرگ‌سیاوان : بەرگ‌رەشەکان ، مەبەس بزنەکوی‌یە . سمکو : سمکول ، پی بە زەویدا کوتان . زاخر : شوینیکە کە وردە بەردی هەبی . واتە : خوشی‌و رابواردنی سەیرانگاکانی دەشت‌و شاخ ئەنالینی بو ئاهەنگی کوری دوستان کە لی‌ی‌براوە ، بەلام ناگاتە رابواردنی مەیدانی کەیف‌کردنی بزنەکان کە لوقە ئەکەن بە سەر زیخی داوینی شاخەکانا کە بەفراوی تواوەی بە ناوا ئەروا ، چونکە ئەو هەر زور پەشیوە کە یادی دوستان ئەکاتەوە کە ئەهاتن بو راو .

(٩) مەردە : مردوو . مەعنای ئەم شیعرەش لەگەل شیعری دواییدا دی .

ئەساسەی نەچیر ماوەردم پەرێت
وێت تەیار مەکەرد ، چون کێ ، هەر چون وێت (١٠)
مەوینای ڕەزن مادەنیی کانی
مانی وە صەنعەت سەلیقەی (مانی) (١١)
صوب نە جاسووسگەی ملان سەرهەردان
چون سۆمای خورشید شۆڵە کەرد هەرزان (١٢)
مشانای وە پێڵ لوولەی دوور مەنزڵ
مووسەویی سەرتەڵ کارخانەی مووسڵ (١٣)

---

(١٠) ئەساسە : ئەسباب . تەیار : ئامادە . واتە : منیش دوور لە تو وەك کەسیك مردووی مردبی هەر یادی پار ئەکەمەوە کە ئەسبابی راوکردنم بو ئەهینای و تویش خوت ئامادە ئەکرد وەك خوت . مەولەوی لیرەدا ئەیەوی شیخ یوسف بشوبهینی بە کەسیکی ناوبانگ دەرکردوو لە راوچی یەتی دا ، بەلام بریار ئەدا کە کەس نی یە پی ی بشوبهینی ، لەبەرئەوە هەر ئەی شوبهینی بە خوی ، وە بەمە بەلاغەتیکی جوان پیشان ئەدا . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی ی (هەر) نووسراوە (مەر) واتە مەگەر .

(١١) مەوینای : ئەت بەست . رەزن : ئەسبابی چەك . مادنی : جورە تفەنگیکە . کانی : لە کارخانە دەرچوو . مانی (ی یەکەم) : ئەشوبهای . مانی (ی دووەم) : وینەگریکی بەناوبانگ بووە . واتە : پیویستی یەکانی تفەنگی کارخانەت ئەبەستە پشتت و ئەوەندە جوان بووی پی یەوە ئەتوت نیگاریکی مانی کیشاویتی .

(١٢) سوما : تروسکەی رووناکی . شولە : شوعلە : تیشك . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(١٣) مشانای : ئەت خستە . پیل : قول . مووسەوی : مووساخانی : جورە تفەنگیکە . سەرتەل : نایاب . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی ی (پیل) نووسراوە (دوش) بە مەعنا کول .

خارای خانان تاق قووڵ لوول وەردە
چون نیگای دڵبەر هەزارەکەردە (١٤)
دروستی‌و هەڵمەت قەزاو خەیاڵ‌تەور
ناڵەو نارو دوود ڕەعدو بەرق‌و هەور (١٥)
وەش دەماخ دڵ شاد بەو شکڵ‌و شێوە
پێوە وەو جەستەی صەد سەودا پێوە (١٦)
خاوخاو پەی نەچیر چەم وە نیگاوە
تەکمەداین وە لای کۆی ئاتەشگاوە (١٧)
من مات‌و بێ‌دەنگ بێ‌صەداو ناڵە
یەکێ بیم چون سەنگ قولەی قەزاڵە (١٨)

---

(١٤) خارا : جورە ئاسـنیکی باشـە تفـەنگی لی دروست کراوە . هەزارەکەردە : هەزار پیکاو . واتە : بەیانیان هەر کە تیشکی روژ رووناکی‌ی بلاو ئەکردەوە تو لەو شوینانەوە کە خوتت تیا مات ئەدا لە ملەو سەرهەردەکانا تفەنگی نایابی مووساخانیت ئەکردە شان کە لە کارخانەی مووسل دروست ئەکراو ، گوللەی تا ماوەیەکی دوور ئەرویشت‌و ، لە ئاسنی باش دروست کرابوو ، وە پشتەکەی خان‌خان نەخشی لی دروست‌کرابوو ، وە خانەکانی هیلالی بوون ، وە لوولەکەی قووڵ‌و لوول‌خواردوو بوو تا ئەگەیشتە کونەکەی تەسك‌تر ئەبوەوە ، وە وەك لاکردنەوەی یار چون هەزار دلدار ئەکوژی ئەویش هەزار نیچیری بە جاری ئەخست .

(١٥) دروستی : دەس‌راسی . واتە : دەس‌راسیت وەك تیری قەزاو قەدەرو ، هەلمەتت وەك خەیال گورج بوو ، نالەو ئاگری تفەنگکەشت وەك نالەو تیشکی برووسکەو ، دووکەلەکەی وەك هەور وابوو .

(١٦) پیوە (ی یەکەم) : بەیەکەوە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بـە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٧) تەکمەداین : پالمان‌ئەدا . ئاتەشگا : شاخیکە لە نزیکی پاوە . واتە : بە دلیکی شادو دەماخیکی خوشەوە ، تو بەو دیمەنە جوانەو من بەم لەشی گرفتاری هـەزار دەردەمەوە پیکەوە وردە وردە ئەمان‌روانی بو بەدی‌کردنی نەچیرو تەکمان ئەدا بە لای شاخی ئاتەشگاوە .

(١٨) واتە : من هیچ دەنگم لی‌نەئەهات وەك یەکیك بم لە بەردەکانی قولەی شاخی قەزالە کە ئەکەویتە پشت خانەگای لای پاوەوە .

تۆ کەڵگەل ، گەڵگەل وە چەم مەکەردی
پارێز وە پای ڕێز ئەستەم مەبەردی (١٩)
مەگرتی شنۆی هەناسەت بێدەنگ
دووهاچەی چەتاڵ مەنیای نە ڕووی سەنگ (٢٠)
مشتگرتەو دیاو ئیشارەی ماشەك
تەقیاو پێکیاو کلاڧەی کەڵ یەك (٢١)
هەرلا هۆش مدای گۆش وە صەداوە
هەر سەنگێ پەی وێش دەنگێ مداوە (٢٢)
بازرە پڕتاو ، کۆ چون تل مەوەرد
هەر بەرد بی نەو هەرد مەهەڕد وێنەی گەرد (٢٣)

(١٩) ریز : وردە بەرد . واتە : تویش کومەل کومەل کەلەکیویت ئەکردە چاوو بە ئاستەم پیتئەنایە سەر وردە بەردەکان تا خشەی لیوە نەیەت نەودك کەلەکان هەست بکەنو دەرچن .

(٢٠) چەتال : ئەو پارچە ئاسنەیە کە بە ژیر هەندی تفەنگەوە هەیەو دوو پیچکەی پیوەیە ئەیانکەنەوەو لەسەر بەرد دایانئەنین بو ئەوە کە تفەنگەکە لە کاتی تەقاندنا بە دەستی کابرای تفەنگ تەقینەوە نەلەرزی ، دووهاچەکەشی ئەو دوو پیچکەیەیە . واتە : دەمی خوت ئەگرتو نەتئەهیشت هەناسەت دەرچی ، وە دوو پیچکەی چەتالی تفەنگەکەت لە سەر بەردەکە دائەناو ئامادە ئەبووی بو تەقەکردن .

(٢١) گرتە : گرتنەوە . دیا : روانین . ماشە : زامنەی تفەنگ . تەقیا : تەقینەوە . کلاڧە : لوولخواردن . واتە : مشتگرتنەوەتو روانینتو دەسبردنت بو زامنەی تفەنگو تەقینیو پیکرانی کەلەکەو تلبوونەوەی ، هەموو لە یەك کاتا تەواو ئەبوو .

(٢٢) مدای : بتدایە . واتە : سرنجت بدایەتە هەر لایەك گویت لیئەبوو هەر بەردی بو خوی دەنگی ئەدایەوە هی تەقەی تفەنگەکە .

(٢٣) بازرە : ئەو حەیوانەی بە شوینی خویا بگەریتەوە . کو : کومەلە بەرد . مەهەرد : ئەهارا . واتە : حەیوانی لە ترسی تەقە گەراوە دوا بە تاو رایئەکرد ، کە کومەلە بەردیش تلئەبوەوە بەردی ئەو شاخانە ئەهاراو ئەبوو بە توز .

دمای ئێد دڵ کەرد جە نەچیر حاشا
هەر سات مەکەردم نەوعێ تماشا (٢٤)
لەرزەی صەدتەرزەی سەوزەی دیاران
خەندەی شکۆفەی نەمامان داران (٢٥)
شنیای هەڵاڵان وە کۆە نووردا
پەخش بی چینچین وە ڕووی چنووردا (٢٦)
شادیو وەشیو عەیش چەمو خەم جەم بی
چێوێ جە لامان کەم بی هەر خەم بی (٢٧)
ئیسە وە ئەڵماس دووری دڵ کاوام
مەلال بەدحاڵ (ئەردەڵان) ماوام (٢٨)

---

(٢٤) واتە : پاش ئەوەی کە دل بێزار ئەبوو لە ڕاوکردن هەرتاوی بە جوری تەماشام ئەکرد .

(٢٥) خەندە : پیکەنین . واتە : سەیری لەرەی صەد جورەی سەوزایی شاخەکانم ئەکردو بو پیکەنینی گوپکەی نەمامەکانم ئەروانی . مەبەس لە پیکەنینی گوپکەی دارەکان پشکووتوویانە .

(٢٦) کوە نوور : شاخی نوور ، شاخیکە لای پاوە بویە وا ناونراوە چونکە (پیر خدری شاهو) لەوی خەریکی خواپەرستی بووە . واتە : شنەی گولالەکانی شاخی نوور چینچین بلاو بووبووەوە بە سەر چنووری شاخەکەدا . لە هەندی نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەمجورە نووسراوە :

پەخشان وە پای سەنگ وە رووی چنووردا

واتە : بە داوینی بەردەکانو بە سەر چنووردا بلاو بووبووەوە .

(٢٧) چەمو خەم : چەمینەوەو لاربوونەوە ، مەبەس هەلپەرکیو سەمایە . چیوی : شتیك . واتە : شادیو خوشیو رابواردنو هەلپەرکی کوبووبوونەوە ، تەنها شتیکمان کەمبوو کە خەفەتە .

(٢٨) کاوام : قلەشاندم . ئەردەلان : ناوی خیزانیکی بەناوبانگە لە سنە کە سالەها حوکمی کردووە لە زور لای کوردستانی ئیرانا ، لیرەدا مەبەست لیی شاری سنەیە کە پایتەختی حوکمی ئەو خیزانە بووە . واتە : بەلام ئیستا بە ئەلماسی دووری شووشەی دلمم لەتکردووەو خەفەتبارمو حالم ناخوشەو لە سنەم .

تۆ مەست بادەی دەردئەفگەن مەیل
من حەیران دەس نیگای باڵای لەیل (٢٩)
نە ئەو سەیرانەو نە تۆ دیاری
سا بۆ بمانەو زام نەبۆ کاری (٣٠)

-٣-(١)

های شەماڵ چەند جار ڕا طەی کەردەنی
چەند تەشریف وە لای یاران بەردەنی (٢)
نە ئەمجارەی من چون ئەوجارانەن
نە ئازیز وێنەی ئیفتەر یارانەن (٣)
دەی سا شۆ بویەر نەو صوب سەحەردا
چون دووی هەناسەم وە (ئاوێدەر)دا (٤)

---

(٢٩) دەردئەفگەن : دەرد لابەر . واتە : تو بە شەرابی دەرد لابەری خوشەویستی‌ی یار مەست بووی ، منیش حەیرانی دەستی تەماشـاکردنی بالای لەیلم .

(٣٠) بمانە : بمینە . واتە : ئیستا نە ئەو سەیرانەی جاران هەیەو نـە تویش دیاری ، سا وەرە بمینەو دەردت کاری نەبی . .

- ٣ -

(١) مەولەوی لە (بانە) فەقی ئەبی ، ئەبیسی کە شیخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەری کە ئەویش لە مزگەوتی دارالاحسان ئەخوینی لـە سنە ، ئاولەی دەرکردووە . بەو بونەیەوە ئەم پارچە هەلبەستەی بو ئەنیری .

(٢) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوەدی .

(٣) ئیفتەر : ئەوانی‌تر . واتە : ئەی شەمال تو زورجار ریگات بریوەو چووی بو لای یاران ، بەلام نە ئەمجارەی من وەکو جارەکانی‌تر وایە ، وە نە شیخ عەزیزی برادەریشم وەك دوستانی‌تر وایە . لە هەندی نوسخەدا لـە جیاتی‌ی (ئیفتەر) نووسراوە (دیگەر) کە هەر یانی (تر) .

(٤) شو : برو . ئاویدەر : کیویکە لە جەنووبی روژاوای سنەوە . واتە : دەسا برو بەیانی وەك تەمی هەناسەم بە سەر شاخی ئاویدەردا تی‌پەرە .

ساتێ تامڵ کەر ، بدیە درەنگێ
ئانا موینی ئاسمان ڕەنگێ (٥)
بووڵ کەردەن وە سەر هەر هەفت تارمدا
خصووص وە سەر بەخت چەرخ چارمدا (٦)
بورجش یەند بەرزەن (سعد اکبر)ەن
جە گردین بورجان شەرەفناك تەرەن (٧)
ستارەی تاڵەی مەینەت گازەکەم
خورشیدەکەی ئەوج بورج نازەکەم (٨)

---

(٥) تامل : چاوەروانی . بدیە : بروانە . موینی : ئەبینی . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٦) بوول : خولەکەوە . تارم : قات ، مەبەس لە ئاسمانەکانە . چەرخ : ئاسمان . واتە : تاوی چاوەروانی بکەو کەمیك بروانە کوشکیکی وەك ئاسمان بەرز ، یا وەك ئاسمان شین ، ئەبینی ، ئەوەندە بەرزە خولەکەوەی کردووە بە سەر هەر حەوت ئاسمانەکەدا بویە وا ئاسمان شین ئەکاتەوە ، وە بە تایبەتی بە سەر بەختی ئاسمانی چوارەما کە بە پیی واتەی ریازی‌یە کونەکان روژ بەوەوە بەندە . مەبەسی لەوەیە ئەو کەسەی لەم کوشکەدایە لە روژی ئاسمانی چوارەم جوانترە .

(٧) بورج : قەلا ، وە بە ئیستیلاحی ریازی‌یەکان بەشیکە لە دوانزە بەشی دائیرەی فەلەك ، وە هەر بورجی سە بەشەو هەر بەشیکی دەرەجەیەکە . سعد اکبر : گەورەترین بەختیاری ، وە بە ئیستیلاحی ریازی‌یەکان بە ئەستیرەی موشتەری ئەلین . واتە : ئەو بالەخانەیە قەلایەکی تیایە گەورەترین بەختیاری‌ی پیوەیەو لە هەموو قەلایەك بەشەرەفترە چونکە ئازیزی تیایە .

(٨) هەسارە : ئەستیرە . ئەوج : لای ژووروو ، وە لای ریازی‌یەکان بریتی‌یە لە بەیەك‌گەیشتنی سەطحی سەرووی فەلەکی هەلگری روژ بە سەطحی سەرووی فەلەکی هاوینەی فەلەکی هەشتەم کە پی‌ی‌ئەلین فەلەکی ممثل . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (هەسارە) نووسراوە (ستارە) . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری دوایدا دی .

ھا نە گۆشەی ئەوج خانەی شەرەفدا
نوور ئەفشانیشەن وە ھەر تەرەفدا (٩)
طلووعو غرووب صوب ئێوارانەن
مەعاشو سەبات دەردەدارانەن (١٠)

---

(٩) خانەی شەرەف : شوێنی گەورەیی ، وە لای ریازی‌یەکان دەرەجەی نوزدەھەمی بورجی حەمەلە . بە پێی قسەی ئەو ریازی‌یانە ھەرکاتی رۆژ بگاتە دەرەجەی نوزدەھەمی بورجی حەمەل ، وە لە بەرابەری ئەستێرەی موشتەری‌یەوە بێو لە نوختەی ئەوجی فەلەکیشا بێ وە بەم جورە ھەڵبێت ، ئەوکاتە بە پیروزترین کاتیکی ھەلھاتنی رۆژ دائەنرێ . نوور ئەفشانی : بلاوکردنەوەی رووناکی . واتە : ئەستێرەی بەختە مەینەت گازلی‌گرتووەکەمو رۆژی سەربانی قەلای نازم کە بریتی‌یە لە شیخ عەزیز لە سووچی لای ژووروی ئەو بالەخانە پڕ شەرافەتمەندی‌یەدا رووناکی بلاو ئەکاتەوە بە ھەموولایەکدا .

مەولەوی لەم شیعرانەدا تەشبیھی مزگەوتی دار الاحسانی کردووە بە ئاسمان ، وە شیخ عەزیزی دوستی بە رۆژ ، وە بالەخانەی حوجرەکانی فەقیکان بە بورج ، وە حوجرە ھەرەبەرزەکەی شیخ عەزیز بە نوختەی ئەوج ـ ئەگەر ئەوج لە عورفا بە خاوەن ئیمتیداد دانرێ ـ وە لەبەر ئەوە کە حوجرەی شیخ عەزیز ژووری ژمارە نوزدە بووە لە حوجرەکانی فەقیکانا ، دای‌ناوە بە خانەی شەرەف کە دەرەجەی نوزدەھەمی بورجی حەمەلە ، وە لەبەر ئەوە کە دوستان لە بەرابەریا دانیشتوون خزمەتی ئەکەن لەبەر نەخوشی ، ئەوانی داناوە بە ئەستێرەی موشتەری ، وە بریاری داوە کە ئەم لە خانەی شەرەف . وە لە پایەی سەعدی ئەکبەردایە .

لێرەدا ھەرئەوەندە ئەوترێ بو روونکردنەوەی ئەم ئیشارەتو تەشبیھانەی کە مەولەوی کردوونی لەم شیعرانەیدا ، چونکە تێ‌گەیشتنی تەواوی ئەم وردەکاری‌یە پێویستی بە زانینی فەلەکیاتی کون ھەیە .

لە کوکردنەوەی (ئاسمان)و (خورشید)و (بورج)و (ئەوج)و (سەعد)و (طالع)و (شەرەف)دا بە پێی عیلمی بەدیع ھونەری (طباق) ھەیە .

(١٠) مەعاش : مایەی ژیان . سەبات : ئیسراحەتی شەو . واتە : دەرکەوتنی ئەو دوستە لە سبەیناندا مایەی ژیانی دوستە دەردەدارەکانیەتی ، وە ئاوابوونی لە ئیوارانذا مایەی حەسانەوەیانە . وشەی (مەعاش)و (سەبات) لەم شیعرەدا ئیشارەتە بو ئایەتی (وجعلنا النهار معاشا ، وجعلنا نومكم سباتا) .

بەڵام من جەستەم خەیلێ بەدحاڵەن
لاڵ بوون مالوومەن ئەو نە وەباڵەن (١١)
یانێ ئەو باڵای تووڵ عەرعەر تەرز
مەشنیۆ وە باد صوب سەحەری لەرز (١٢)
چین کەفتەن نە ڕووی پێشانیش چون سیم
چون زنجیرەی ئاو وە شنۆی نەسیم (١٣)
نیم نیگاش هەوەس دڵدۆزیش نی‌یەن
نازش دڵبەریش جە خاتر شی‌یەن (١٤)
ئاوڵەش هوردان لاڵ یەمانی
وێنەی گۆی (حوباب) ئاو حەیوانی (١٥)
باغ مەحبووبیش جە سەر تا دامان
جە وەیشوومەی دەرد خەزانش ئامان (١٦)

---

(١١) لال بوون : لال‌بم . مالووم : مەعلووم . وەبال : نەگبەتی .

(١٢) واتە : کە ئەلیم شیخ عەزیز کەوتووەتە ناو دەلیای مەینەت ، مەبەسم ئەوەیە بالای وەك عەرعەر بەرزی ئەلەریتەوە بە دەم بای بەیانی‌یەوە کـە چوقەی لەرزە ، چونکە ئەوەی لەرزی بی هەموو لەشی وەك شورەبی ئەلەرزی .

(١٣) سیم : زیو . واتە : تەویلی وەك زیو سپی‌و جوانی گرژو چین‌چین بووە وەك ئاو کە با لی‌ی‌ئەدا زنجیرە ئەکاو چین‌چین ئەبی‌و نەرمە شەپول ئەدا .

(١٤) دل‌دوزی : دل‌دوورینەوە . واتە : جاران کە ئەی‌روانی بو دلداران بەو روانینە دلیانی ئەدووری‌یەوە ، بەلام ئیستا بە هوی نەخوشی‌یەوە تاقەتی روانینی نەماوە ، وە نازی دلبەرانەی لە بیر چووەتەوە .

(١٥) لال یەمانی : لە علی یەمەنی ، ئاقیق . حوباب : ئەو قولتەیەی پەیدا ئەبی لە سەر ئاو لە کاتی داکەوتنی دلوپی بارانا . واتە : ئاولەی دەرداوە ، دەنکەکانی ئەلی‌ی ئاقیقی سووره بە لەشیەوە ، وە لە قولتەی سـەر ئاوی حەیات ئەچی .

(١٦) وەیشوومە : توفی سەرما . واتە : باخی جوانی‌ی ئەو لە سەریەوە تا داوینی بە هوی بای ساردی نەخوشی‌یەوە پایزی داهاتووە . مەبەستی لەوەیە کە لەشی تویکی هەلداوە ، وە ئەو تویکەی شوبهاندووە بە گەلای دار کـە بوەری .

دەخیلم شەماڵ وەی گشت دەردەوە
شۆ وە خزمەتش وەی دووی سەردەوە (١٧)
دڵ جە دەماوەند گرەو بەردەبێ
دیدە دانەی ڕوب ڕیوەند وەردەبێ (١٨)
واچە کەفارەت بەژن باڵات بۆ
نەصیب ڕەقیب خاڵ ئاڵات بۆ (١٩)
بدیە نەرگسان جە شەونم بین کەیل
پەرسا : کۆن ؟ عەرزکەر : قەیسەکەی دوجەیل (٢٠)
ها نە (بانە)دا بێکەس کەفتەبێ
دیار بێ ئازار تۆ شنەفتەبێ (٢١)

---

(١٧) شو : برو . واتە : شەمال دەخیلتم بەم گشت دەردی دلەو بەم دووکەلی هەناسەی ساردمەوە برو بو خزمەتی شیخ عەزیز .

(١٨) دەماوەند : شاخیکی بەرزە لە ئیران . روب : دوشاو . ریوەند : گیایەکە دوشاویکی سووری لیئەگرنو وشکی ئەکەنەوەو ئەیکەن بە دەنكو بو هەندی نەخوشی بەکاری دینن . واتە : پیی بلی لە تاو نەخوشیی تو دلی مەولەوی ئەوەندە تەم دایگرتبوو گرەوی لە کیوی دەماوەند بردبووەوە ، وە ئەوەندە گریابوو چاوی سوور بووبوو ئەتوت دەنكی دوشاوی ریوەندی خواردووە .

(١٩) واتە : دلخوشیی بدەرەوەو پییبلی خوا بکا ئەم نەخوشییە ببی بە کەفارەت بو رزگار بوونی لەشت لە سزای دوزەخ ، وە بەشی ئەو کەسانە بی کە ناحەزی خالی رەنگاو رەنگتن .

(٢٠) بدیە : بروانە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٢١) واتە : بروانە بو چاوە نیرگسییەکانی کە لە خەفەتا پر بوون لە دلوپی فرمیسکی وەك شەونم ، کە هەوالی منی لیپرسیتو وتی لەکوییە ؛ وەرامی بدەرەوە بلی مەولەوی کە بو تو وەك مەجنوون وایە کە لە دوجەیل دائەنیشت ، لە بانە بوو ، بیکەس کەوتبوو ، دیاربوو خەبەری نەخوشیی توی بیستبوو .

ئاير سەندەبێ جە گردین لاوە
پووشەکەی جەستەش وە (ئاربەبا)وە (٢٢)
مدیای گا پێچوەرد ، گا منامیاوە
جارجار جە ناڵەش مفامیاوە : (٢٣)
فەڵەك داخ وە دڵ خەستەمدا بەردی
ژار دووریی گیان ئازیز پێموەردی (٢٤)
واتم سا ئەڵبەت تەمامت کەردەن
گیان ڕستگارم جە دمای مەردەن (٢٥)
چێش دمای مەرگیش یەند بەدبەختەنان
گیان هەر نە ئازار دەرد سەختەنان (٢٦)

---

(٢٢) ئاربەبا : شاخیکە لە نزیکی بانەوە . واتە : لەشی باریكو بیهیزی لە هەموو لایەکەوە ئاگری تیبەربووبوو وەك پووش بە شاخی ئاربەباوە ئاگری تیبچی .

(٢٣) مدیای : ئەتروانی . منامیاوە : ئەنەوییەوە . مفامیاوە : فەهم ئەکرا . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٢٤) پیموەردی : دەرخواردتدام . واتە : ئەگەر بوت بروانییایە ئەتدی تاویك لە تاو ئازار پیچی ئەخواردو تاویکیتر ئەچەمییەوە ، جارجاریش ئەینالاندو وا ئەهاتە بەرگوی ئەیوت ئای گەردوون چەند داخت برد بە دلی خەستەماو چەند ژاری دووریی ئازیزت دەرخواردم . لەم شیعرەوە تا دوا شیعر هەر قسەی مەولەوییە لەگەل گەردوون .

(٢٥) دما : پاش . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٢٦) چیش : کەچی . واتە : کە ئەو هەموو ئازارەت دام لە دلی خوما وتم ئەلبەت لیبوویتەوەو ئیتر پاش مردن بو خوم ئەحەسیمەوە ، کەچی ئەوەندە بەدبەختم لە پاش مردنیش گیانم هەر بە دەم دەردی سەختەوە ئازار ئەچیژی .

یه سفتەی وە یاد هەرد ئەو هەردمەن
یە گیان ئازیز زیز دەردمەن (٢٧)
سەروەخت یەندی ڕای فەریادمەن
ئینصافەن ، وەسەن ، فەڵەك دادمەن (٢٨)
ئەئیرش نی‌یەن فەریاد جە لای تۆ
تا دەست قودرەت چەرخت نەشکنۆ (٢٩)

ـ ٤ ـ[1]

هامدەردان ئامان ئەڕ مەندەن هۆشم
صەدایێ وەشەن مەیۆ نە گۆشم (٢)
چمان زیڵەی زەنگ زەواری مەیۆ
زرنگەی قافڵەکەی وەهاری مەیۆ (٣)

---

(٢٧) زیز : عاجز . واتە : ئەوەتە لە لایەکەوە لەشم سووتاوەو با خولەکەی بردووە بەم هەردو بەو هەردا ، وە لە لایەکی‌ترەوە ئازیزەکەم بە دەستی دەردو نەخوشی‌یەوە عاجزە .

(٢٨) بەندی : گیران . واتە : وادەی بەسرانی ریگای هاوارمە ، سا توخوا فەلەك داد ، ئیتر بەسە ئینسافت ببی .

(٢٩) نەشکنو : نەشکینی . واتە : بەلام هاوارو داد سوودی نی‌یە لای تو تا دەسی قودرەتی خوا ئەم چەرخو هەلسوورانەت نەشکینیتە یەك .

ـ ٤ ـ

(١) مەولەوی جاریکیان گوی‌ی لە دەنگی کاروانیکەوە ئەبی ، وە بەو موناسەبەتەوە بە خەیال قافلەچی‌یەکە بانگ ئەکاو لەگەلیا ئەکەویتە گفتوگو . قسەکانی بەینی خوی‌و ئەو قافلەچی‌یەی لەم قەسیدەدا هونیوەتەوە . شیوەی قەسیدەکە لەوەئەچی لە ناوچەی زەهاو بووبی وتبیتی ، وە بو شیخ عەزیزی جانەوەرەیي نووسیبی .

(٢) مەیو : دیت . واتە : هاودەرینە ئەگەر هوشم لای خوم بی وائەزانم دەنگیکی خوشم دیتەگوی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (هامدەردان) نووسراوە (هامسەران) .

(٣) چمان : وەك بلی‌ی . زەوار : کاروان ، لە (زواری)ی عەرەبی‌یەوە وەرگیراوە کە جەمعی (زائر)ە بە مەعنا زیارەت‌کەر . واتە : وەك‌بلی‌ی دەنگی زەنگی کاروانیکی بەهاری دیتە گویم .

قافڵەچی ئامان ، دادەن دەخیلم
بنەکدار خەم خەیلێ زەلیلم (٤)
نە ڕای تیجارەت ئەمیر وەلی
تۆ مایەی ڕەواج عەباس و عەلی (٥)
ساتێ قافڵەکەت ساکن نە سەیر بۆ
یەک عەرزێ دێرم : ئۆغرت خەیر بۆ (٦)
گێج زرێوار هەرسم مەوج وەردەن
سارای مەریوان تەمام هەڕ کەردەن (٧)
بازش هەناسەم صوب وەنەش دەرۆ
یەخ کەرۆ قەتار ئاسان بویەرۆ (٨)

---

(٤) بنەکدار : ئەوکەسەیە کە پیش کوچ کردنی هوز ئەچیتە هەوارگە بو جیخوش کردن و ئامادە کردنی نان و خوراک و حەیوان لەوەراندن . مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٥) ئەمیر وەلی : حەزرەتی عەلی کە مەشهوورە بە (امیر المؤمنین ولی الله) .

(٦) سەیر : رویشتن . دیرم : هەمە . واتە : دەخیلتم کاکەی کاروانچی ، من لیرە لەسەر مالی خەم و خەفەت دانیشتووم و زور زەلیلم ، سویندت ئەدەم بەوەی کە بووە بە مایەی ناوبانگ دەرکردنی حەزرەتی عەلی و عەباس ، لەبەر خاتری بازرگانیی حەزرەتی عەلی توزی لیرە کاروانەکەت راوەستینە قسەیەکم هەیە با پیتی بلیم ، قسەکەشم ئەوەیە بو کوی ئەچی ، جاری بمینەرەوە . لە ناو کاروانچی یەکانی کوردستانی خواروودا باوە سوین بە بازرگانیی حەزرەتی عەلی و عەباس ئەخون .

(٧) زریوار : زریبار ، گومیکی گەورەیە لە دەشتی مەریوان زستانان ئەمەیی و سوارە بە سەریا غار ئەکەن و ئەچن بو راو . هەر : قور . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(٨) بازش : لیی گەری . یەخ : سەهول . واتە : زریباری فرمیسکم شەپولی داوەو دەشتی مەریوانی کردووە بە قور ، جاری مەرو تا بەیانی با هەناسەی ساردم بدا لەو دەشتەو کزری بکاتەوە بو ئەوەی ولاخەکانت نەچەقن .

ئەمجار وە سۆزەن موژەی جۆش وەردەم
سەرنووك قەڵەم ئاخ سۆراخ کەردەم (٩)
وە بەند دووباد مەینەت جگەر
بوورازە تاتای جەواڵان یەکسەر (١٠)
قەیاسەی قایش پۆسەکەی جەستەم
حەڵقەی چەڵەمە پێشەی شکستەم (١١)
ڕەگ تەن تاڵی تاڵوەردەی سێوەنگ
بفەرمان یاران باران بدان تەنگ (١٢)
زەنگ دڵەی تەنگ زایەڵەی صەدڕەنگ
پێکیای تای دەرد ڕیشەی خەم گوڵەنگ (١٣)

---

(٩) قەلەم : ئەو بزمارە تیژەیە کە ئاسنگرەکان کلکی سووزنی پی کون ئەکەن . سوراخ : کون . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەش پیکەوە دی .

(١٠) بەند : بەن . بوورازە : بدوورە . واتە : بە سوزنی جوش خواردووی برژانگیشم کە بە نووکی قەلەمی داخو خەفەت کون‌کراوە ، وە بە بەنی دوولوی مەینەت کە بەنی جەرگمە ، جەوالەکان یەکەیەکە بدوورەوە .

(١١) قەیاسە : ئەو قایشەی بە ژیرسکی ولاخا ئەی‌هیننەوە بو قایم‌کردنی کوپانەکەی . چەلەمە : ئەو ئەلقە ئاسنەیە کـە بەسەری قایشەکەوەیە وەك بەرەزوانە بو توندکردنی قەیاسەکە . واتە : پیستی لەشم بکە بە قایش بو قەیاسەو ئیسقانی شکاویشم وەك ئەلقە داتاشەو بیکە بە چەلەمە بو توندکردنی قەیاسـەکە .

(١٢) سیوەنگ : رەش‌پەیوەست . بفەرما : بفەرموو . واتە : بفەرموو دوستان دەمارەکانی لەشم کە بـە دەرمانی تالی تال‌دراون‌و رەش‌بوونەتەوەو پیچراون بە یەکا ، بکەن بە گوریس ، وە بارو بارگەی پی شەتەك بدەن .

(١٣) پیکیا : هونراوە . مەعنای ئـەم شیعرە بەسراوە بـە شیعری پاشەوەیەوە ..

وزان نه گەردەن بەرز پێشاهەنگ
بشۆ بدۆ دەنگ فرسەنگ وە فرسەنگ (١٤)
مەدەد یاعەلی پەی سەفەر کەر مەیل
مەنزڵ وە مەنزڵ تا مەنزڵگەی لەیل (١٥)
بەڵام هەر خاکێ جەو ئاسانەکەن
گەرد سفتەی گیان هەراسانەکەن (١٦)
ڕەحمت بۆ وادەی وستەی بارەکەت
نەبۆ وە پاشێل پای قەتارەکەت (١٧)
جە زیڵەی ئەو زەنگ چون خەبەردارەن
مەیۆ مشناسۆش ئاخر دیارەن (١٨)

---

(١٤) وزان : بخەنە . پیشاهەنگ : ولاخی سەرقافلە . بشو : بروا .. واتە : دلەی خەفەتباریشم کە هەزار جورە ئاوازی لیئەبیتەوە ، وە بە تالی دەردو مەینەت هونراوەتەوە ، وە لە ریشەی خەمو خەفەت گولەنگی بو دروستکراوە ، بیکەنە ملی بەرزی ولاخی سەرقافلە تا هەر بروا بە ریداو ترسەق فرسەق دەنگ بداتەوە .

(١٥) مەدەد : یارمەتی ، وشەیەکە بو پیروزی ئەوتری لە ناو ئەوانەدا کەدەس ئەدەنە ئیشیك . واتە : ئەمجار هاواری بکەرە حەزرەتی عەلیو داوای یارمەتیی لیبکەو بکەوەرە ری مەنزل بە مەنزل برو تا ئەگەیتە مەنزلگەی دوست .

(١٦) ئاسانە : ئاستانە ، بەردەرگا . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٧) وستە : خستن . واتە : بەلام هەر خاکیك لە بەردەرگای لەیلدابی ئەوە خولی لەشی سووتاوی دلدارە لە گیان بیزاربووەکانە ، لەبەرئەوە بەرەحم بە لە کاتی بارخستناو ئاگات لیبی ئەو خاکە نەکەویتە ژیرپیی ولاخەکانتو پیشیل نەکری .

(١٨) مەعنای ئەم شیعرەیش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

مەپەرسۆ ئازیز پڕ وەفاو بەینەت
کۆن تیجارباشیی سەرقافڵەی مەینەت (١٩)
واچە مەر نەدیەت نەمام بێ‌گەرد
چێگە پارچەی گیان پایەندازت کەرد (٢٠)
یاد پایەنداز سەودای سەرش بی
مامەڵەی پارچەی گیانێوتەرش بی (٢١)
بەڵام جە تەءثیر جۆش بۆتەی دڵ
دەمەی هەناسەی دەروون پڕ چڵ (٢٢)
سیم قاڵ هەرس شەوان بێداریش
ئەشرەفیی پاکتاو ڕەنگ ڕوخساریش (٢٣)
ڕووکەش بی وە کفت هوون گوڵناری
وە مس منمانا جە لای بازاری (٢٤)

---

(١٩) تیجارباشی : باش بازرگان . واتە : ئازیزی بەوەفاو بەین بە هوی ئەوەوە کە دەنگی زەنگلەکە ئەناسیتەوەو ئاگادارە لی‌ی ، دیارە دیت بو لاتان‌و ئەپرسی باش‌بازرگانی سەرقافلەی مەینەت ـ کە منم ـ لەکوی‌یە ؟

(٢٠) چیگە : لیرە . پایەنداز : فری‌دانە بەرپی . واتە : تویش لە وەراما پی‌ی‌بلی بوچی خوت نەت‌دی لەم شوینەدا گیانی خوی فری‌دایە بەرپیت ؟

(٢١) واتە : سەودای ئەوەی کەوتبوە سەر کە گیانیکی‌تریش پەیدا بکا بو خوی‌و ئەویش فری بداتە بەرپیت . لەبەر ئەوە خەریکی مامەلە کردن بوو .

(٢٢) بوتە : ئەو مەنجەلەی زەرگەر لە سەر ئاگری دائەنی بو تواندنەوەی زیرو زیو . مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٢٣) سیم : زیو . قال : پوخت . ئەشرەفی : لیرە .

(٢٤) کفت : ئەو دەرمانەی ئەیدەن لە رووی هەر ماددیەك . هوون : خوین . گولنار . گول‌هەنار ، گولیکی سوورە . منمانا : ئەی‌نواند .

بازارش کەساس ، ڕای بەندەرش بەند
کەس نمەواچۆ سەرمایەش وە چەند (٢٥)
وە بازارەدا وە بانگ بێشەرم
مەگێلاو مەوات وە زایەڵەی گەرم : (٢٦)
مایەم ناڕەواج ، دەروونم تەنگەن
قافڵەم تا قام قیامەت لەنگەن (٢٧)

— ٥ —

هامدەردان بەردەن .. هامدەردان بەردەن
ڕۆحو دڵو دین وە تالان بەردەن (١)
دەروون وە مەودای خەدەنگ ڕێش کەردەن
ڕیشەی سەبووریم تاتاکێش کەردەن (٢)

---

(٢٥) نمەواچو : نالی . واتە : بەلام زیوی پوختی فرمیسکی شەونوخونی کیشانو ، ئالتوونی بیگەردی رەنگو رووی ، لە تاو هاتنەکولی مەنجەلی دڵو هەناسەی بەسوزی دەروونی رووکەش بووبوون بە خوینی وەك گولنار سووری جەرگی . لەبەر ئەوە لە بازارا وایانئەزانی زیرو زیو نییەو مسە ، وە بازاری وەستابوو ، وە ریگای هاتوچوی کوگای بازرگانیەکانی لیگیرابوو ، وە کەس لیینەئەپرسییەوەو هیچی لینەئەکری .

(٢٦) مەگیلا : ئەگەرا . مەعنای ئەم شیعرەش لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(٢٧) قام : بەرپابوون . واتە : ئەویش لە داخا بە بازارا ئەگەراو بە بیشەرم هاواری ئەکرد ئەیوت دەسمایەکەی دەستم رەواجی نییەو دلم تەنگەو تا دنیا دنیایە قافلەکەم لەنگەو راست نابیتەوە .

— ٥ —

(١) واتە : هاودەردینە .. روحو دڵو دینی بە تالان بردووم . لە شیعری چوارەمەوە دەسئەکا بە وەصفی ئەوەی کە بە تالانی بردووە .

(٢) واتە : دەروونمی بە نووکی تیژی بریندار کردووەو ریشەی سەبووریمی تالتال دەرکیشاوە .

وه نێش پڕ ئێش ژار مار دەرد
سەراپای ئەعزام لەتار لەتار کەرد (٣)
وه نووك نەشتەر پۆڵايي فيراق
پڕ جه زام کەردەن دەروون موشتاق (٤)
جەمين قەمەرێ ، سيمين سيم بەرێ
موويي کەمەرێ ، شيرين دڵبەرێ (٥)
مشکينه خاڵێ ، يۆسف جەماڵێ
مەحبووب جەلالێ ، لەيل ئاسا حاڵێ (٦)
سەرو باڵايێ ، حۆری نومايێ
خورشيد جەلايێ ، غيلمان ئاسايێ (٧)
ديده غەزالێ ، نازك خەياڵێ
دوڕدانه لالێ ، صاحيب کەماڵێ (٨)

---

(٣) واته : به ئيش و ئازاری زەهری ماری دەردی دووری، سەراپای لەشمی پارچه پارچه کردووه .

(٤) واته : هەموولايەکی دەروونی پرسوزمی به نووکی نەشتەری پولايينی جيايي زامار کردووه .

(٥) جەمين قەمەری : ياريکی ناوچاو وەك مانگ روشن . سيمين : سپی وەك زيو . سيم بەری : سنگ و بەروك تاکەقرانی پيا دادووراويك . مويي کەمەری : قەد وەك موو باريکيك .

(٦) مشکينه خالی : خال رەشيك وەك مشك که پارچه خوينيکی وشك بووەوەيه لای ناوکی هەندی ئاسکەوه دائەکەوی وه هەلی ئەگرن لەبەر بون خوشی . مەحبووب جەلالی : ياريکی وەك خوشەويستانی بی باك .

(٧) حوری نومايي : ياريکی ديمەن وەك حوری . خورشيد جەلايي : وەك خور درەوشاوەيەك . غيلمان ئاسايي : غيلمان جەمعی (غولام)ە به مەعنا منالی موو لی نەهاتوو . واته : جوانيك وەك منالی موو لی نەهاتوو .

(٨) ديده غەزالی : چاو وەك چاوی ئاسك گەورەيەك . دوردانه : دوری تاقانه که زور گرانبەهايه . لال : لەعل ، بەرديکی گرانبەهای سووره . واته : دوستيکی وەك لەعلی ناياب .

قومری سەڵایێ ، بوڵبوڵ نەوایێ
لالە لیوایێ ، ئاهوو نیگایێ (٩)
کەبك خەرامێ ، شاباز ڕامێ
تەزەروی نامێ ، هوما مەقامێ (١٠)
داوودی دەنگێ ، گوڵاڵە ڕەنگێ
شەدە قەشەنگێ ، قوماش فەرەنگێ (١١)
وەنەوشە بۆیێ ، گوڵغونچە جۆیێ
بەهانە جۆیێ ، کەعبەسا کۆیێ (١٢)

---

(٩) قومری صەلایي : دەنگ وەك کوتری قومری خوشیك . لالە : گولیکی سوورە . لیوا : لواء ، ئالایي . واتە : ئالایي دیاری‌یەك وەك گولالە سوورە . ئاهوو نیگاهی : وەك ئاسك لاکەرەوەیەك .

(١٠) کەبك : کەو . خەرام : لەنجەولار . واتە : لەنجەولارکەریك وەك کەو . شابازی رامی : وەك شاباز هی‌یي بوویك . رام بە مەعنا هی‌یي و دەسەمو بووە . تەزەروی نامی : خوش ئاوازەیەك وەك کوترە باریکە . نام بە مەعنا ئاوازەیە . هوما مەقامی : یاریکی وەك هوما بە فەرو شکو . هوما بالداریکە ئەلین بە سەر هەرکەسیکەوە بنیشیتەوە ئەبی بە پاشا ..

(١١) داوودی دەنگی : دەنگ خوشیك وەك حەزرەتی داوود کە ناوبانگی لە دەنگ خوشی‌یا دەرچووە . شەدە قەشەنگی : سەروپیچ جوانیك . قوماش فەرەنگی : پارچەی فەرەنگی لەبەرکەریك .

(١٢) گولغونچە جويي : بە دوای خونچەی گولدا گەراویك ، یان جوانیکی وەك گول خونچەی گوی جوگا . بەهانە جويي : بە دوای بەهانەدا گەراویك بو دلداران ، یان بەها نەجويي بە مەعنا نرخ داوا نەکەری . کەعبەسا کويي : بەردەرگا وەك کەعبە پیروزیك . کو بە مەعنا بەردەرگایە .

سوله‌یمان جاهێ ، جامجه‌م نیگاهێ
سکه‌نده‌ر شاهێ ، دارا ده‌رگاهێ (١٣)
ڕه‌عنا ساده‌یێ ، نیگا باده‌یێ
صه‌هبا نه‌شئه‌یێ ، په‌ری زاده‌یێ (١٤)
شۆخ‌و شه‌نگ ته‌رزێ ، قه‌د قامه‌ت به‌رزێ
سنه‌وبه‌ر له‌رزێ ، ئیتاعه‌ت فه‌رزێ (١٥)
هیجران دۆزه‌خێ ، ویصال به‌هیشتێ
نازك‌گوڵ ڕوخێ ، که‌عبه که‌نشتێ (١٦)
عیشوه‌و ناز دارێ ، یه‌کتا نیگارێ
حیله‌و فه‌ن‌کارێ ، گه‌رم بازارێ (١٧)
غونچه ده‌هانێ ، تووتی زوبانێ
صاحیب زه‌مانێ ، شه‌که‌ر ئه‌فشانێ (١٨)

---

(١٣) سوله‌یمان جاهي : خاوه‌ن شکویه‌ك وه‌ك حه‌زره‌تی سوله‌یمان . جام جه‌م نیگاهي : زیره‌کیکی وا وه‌ك چون جه‌مشید شا له ئاوینه‌که‌یدا هه‌موو شتیکی ئه‌دی ئه‌میش به روانینیك له هه‌موو شت ئه‌گا . سکه‌نده‌ر شاهێ : پایه‌به‌رزیکی وه‌ك ئه‌سکه‌نده‌ری ذوالقرنین . دارا ده‌رگاهي : ده‌رگا به‌ره‌للاو هات‌وچو به زوری پیاکراویکی وه‌ك دارای شای ئیران .

(١٤) ره‌عنا ساده‌يي : بی‌که‌ش‌وفشیکی که‌مته‌رخه‌می خو به هیچه‌وه نه‌به‌ستوو . نیگا باده‌يي : یاریکی‌وا روانینی وه‌ك مه‌ی ئینسان مه‌ست ئه‌کا . صه‌هبا نه‌شئه‌يي : یاریکی وه‌ك مه‌ی نه‌شه به دل‌گه‌یین . صه‌هبا : صهباء ، مه‌ی .

(١٥) سنه‌وبه‌ر له‌رزی : وه‌ك سنه‌وبه‌ر له‌ریوه‌یه‌ك .

(١٦) نازك‌گول روخي : روو وه‌ك‌گول ناسکیك : که‌عبه که‌نشتی : جی‌و شوین وه‌ك که‌عبه پیروزیك .

(١٧) یه‌کتا نیگاری : وه‌ك وینه جوانیکی تاقانه . نیگار وینه‌یه . گه‌رم بازاری : بازار گه‌رمیکی دلدار زور .

(١٨) ده‌هان : ده‌م . صاحیب زه‌مانی : گه‌وره‌یه‌کی زه‌مانه . شه‌که‌ر ئه‌فشانی : قسه‌ی وه‌ك شه‌کر شیرین بلاوکه‌ره‌وه‌یه‌ك .

ڕەقیب دەمسازێ ، غەریب نەوازێ
نازەنین گازێ ، عاشق گودازێ (١٩)
ئەبرۆ کەمانێ ، پەیکان موژانێ
سەوڵ خەرامانێ ، مەولان نیشانێ (٢٠)
یەند تیر نیگای بێمەیلیش دا لێم
یەند ژار (سجە)ی هیجران وەردەنپێم (٢١)
ئەو کەردەن تەمام سەراپام چڵ چڵ
ئێد فەتار فەتار کەردەن جەرگ‌و دڵ (٢٢)
خصووص شەرارەی خورشید دووری
ماران‌گاز کەردەن زەخم مەهجووری (٢٣)

---

(١٩) ڕەقیب دەمسازی : لەگەل بەدکار ریك‌کەوتوویەك . نازەنین گازی کەسیکی‌وایە ئیش‌و ئازار گەیاندنی وەك هی نازاران لای دلدار خوشە . عاشق گودازی : دلدار توینەوەیەك . گوداز بە مەعنا توینەوەیە .

(٢٠) پەیکان موژانی : بژرانگ وەك تیریك . سەول خەرامانی : لەنجەولار کەریك وەك سەول . سەول رواویکی بەرزی باخی‌یە ساق‌و گەلای مور گولیکی دریژکاری میزراحی‌ی هەیە . مەولان نیشانی : خوا نیشانە کردوویەك یاخود ئاغا شیوەیەك .

(٢١) سجە : کولەماریکی کوشندەی سەرو کلك باریك‌و ناوقەد ئەستوورە مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(٢٢) چل چل : کون‌کون . فەتار فەتار : دارزاو . واتە : ئەوەندە تیری روانینی بی‌مەیلانەی لی‌داوم‌و زەهری ماری دووری‌ی دەرخواردداوم ، بە تیرەکە سەرتاپای لەشمی کون‌کون کردووەو بە زەهرەکە جەرگ‌و دلم دافرەقاندووە .

(٢٣) واتە : بە تایبەتی بلیسەی خوری دووری خوران‌گازی بە زامەکان لەشم کردووە .

مەر لابەرۆ ژار وە داروو ویصال
یا وە مەرهەم سێڵ زام کەرۆ پامال (٢٤)
وەرنە ئارەزووی ژیان مەحاڵەن
خەیاڵ حەیات فکریٚ بەتاڵەن (٢٥)

-٦- (١)

هەرچەنی ناکاو دەماخم تەم بی
سیاهەور دوود نە کەللەم جەم بی (٢)
بەرق‌و برووسکەو تەم داش وە هەمدا
پلووسکەی سێلاو ئامام وە چەمدا (٣)
خاشاك هەستیم لافاو بەردەوە
دەروون پێچش داو دڵ ویەردەوە (٤)

---

(٢٤) داروو : دەرمان . سیل : سیلاو . مەعنای ئەم شیعرەش لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(٢٥) واتە : مەگەر یار بە دەرمانی وەصل ژاری مارەکە دەرکا لە لەشم ، وە بە مەلهەم لافاوی زووخ‌و کیمی زامەکانم نەهیلی ، ئەگینا مەحالە جاریکی‌تر بە تەمای ژیان بم ، وە شتیکی هیچ‌وپووچ ئەبی بیری لی‌بکەمەوە .

-٦-

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو خالوی کوماسی ناردووە .

(٢) مەعنای ئەم شیعرەو سە شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(٣) بەرق‌و برووسکە : مەبەسی لەو تیشکانەیە لە چاوی ئینسانەوە دەرئەچی لە کاتی پژمەی زورو توندا .

(٤) خاشاك : پل‌وپووش . ویەردە : بووردەوە .

زانام هەم دیسان دڵ کۆس نۆشەن
گەردەلوولشەن ئارەزووی تۆشەن (٥)

جۆشش وەردەبێ چار وێم نەکەرد
وە هەرحاڵ نە بەین شەرتێمان ویەرد (٦)

نەك چەنی خەیاڵ قیبلەم بسازی
دەخیل تەن خەستەن وە جیاش نازی (٧)

سەرهەردەو سەرهەرد ، مەنزڵ ئەو مەنزڵ
دڵ ئەو شۆن تۆ ، من ئەو شۆن دڵ (٨)

دیم بەدعەهدیش کەرد هەوا سەندەوە
تەن حەسرەتمەند بی جیا مەندەوە (٩)

---

(٥) واتە : هەر کە لە ناکاوا تەم دەماخمی داگرتو هەوری رەشی دووکەل لە کەللەما کوبووەوەو ، دەسم کرد بە پژمو هووڕو چاوم تیشکی لیبووەوەو بەرچاوم تاریك بوو ، وە فرمیسك بە خور بە چاوما هاتە خوارو پلوپووشی لەشمی بردو دەروونم پیچی پیا هاتو دلم بووردەوە ، زانیم ئەوە هی ئەوەیە کە دیسانەوە دلم کوستی کەوتووەو کەوتووەتە گەردەلوولو ئارەزووی تویەتی .

(٦) واتە : دلم هاتبوە جوشو منیش هەرچیم کرد چارم پینەکرا ، ناچار ریکەوتینو مەرجیکمان بو یەکتر کرد .

(٧) نەك : نەکەی . بسازی : ریككەوی . نازی : نەهیلی . واتە : پیموت لەگەلت دیم بو لای لەیل بەلام بەو شەرتە نەکەی لەگەل یادی دوستا ریككەویو برویو لەشی خەستەم بەجیبیلی .

(٨) شون : شوین . واتە : بە پیی ئەم شەرتە کەوتینەری لەم هەردەوە بو ئەو هەردو لەم مەنزلەوە بو ئەو مەنزل ، دل کەوتبوە دوای تور منیش کەوتبوومە دوای ئەو .

(٩) بەدعەهدی : بیپەیمانی . هەوا سەندەوە : فری . واتە : کەچی دیم بە پیچەوانەی گفتەکەی خوی جوولایەوەو دایە شەقەی بالو لەشمی خەفەتبار کردو بەجییهیشت .

جە بێشەرتیی دڵ زامەتم سەختەن
وێت یاونەوە های نەسیم وەختەن (١٠)
ڕەحمێ کەر وە حاڵ خەمان هەرزاندا
تەشریف بەر بدیە وە سەربەرزاندا (١١)
هەر جایێ چون بەخت دوور نەوهالاڵن
سیا بۆ تاریك جە سیامالاڵن (١٢)
گێج دوود ئاخ هەواش پڕ کەردەن
ئانە یاتاخگەی خاڵۆی هامفەردەن (١٣)
گا گێج سەرسام نە گەرداوەدا
گا خەفتەن نە تۆی خەفەت خاوەدا (١٤)

---

(١٠) یاونەوە : بگەیەنەرەوە . لیرەوە مەولەوی رووی قسە ئەکاتە بای نەسیم و پیٔ‌ئەلی : بە هوی بی‌وەفایي دلمەوە دەردم زور گرانە ، وەختیەتی بگەرە فریام .

(١١) واتە : بەزەییت بیتەوە بە حالی منی خەم و خەفەت زوردا و تەشریف ببە بروانە بە هەموو بەرزایي‌یەکا .

(١٢) سیا : رەش . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٣) واتە : هەرجی‌یەك رەش بی وەك بەختی عاشقانی دوور لە یار ، وە بە هوی زوری‌ی دەوارەوە تاریك هەلگەرابی ، وە گیژەلوکەی دووکەلی ئاخ هەلکیشان ئاسمانی ئەوی‌ی داگرتبی ، ئەوە جیگای خالوی کوماسی‌یە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (خالوی هامفەردەن) نووسراوە (گەردەن بی‌گەردەن) .

(١٤) گا : گاە ، جاریك . خەفتەن : نووستووە . واتە : خالویش وەزعی وایە جارجار گیژو سەرسامە لە ناو گەرداوی عەشقا ، جارجاریش خەوی خەفەتی لی‌کەوتووە .

جه نەشئەی گەرمی‌ی هەوای کوورەی مەیل
جای تینیش کەم کەم جه نم بی‌یەن کەیل (١٥)
وێت ئاسا وە نەرم وێت نە ڕووی نم دەر
بەو شنۆی فێنك دڵش بێدار کەر (١٦)
بەڵام شنیای تای سەر سورمەی بێ‌گەرد
ئازار نەدۆ هیچ وە سای گەردن‌زەرد (١٧)
مەپەرسۆ ، سێڵاو ئەسرینان تاوتاو
بڕێز وە ڕوودا ، ئێدش دەر جواو (١٨)
سفتەکەی سەرسام تەن ناتەوانا
دیم خەستەن کەفتەن هەر ئێد موانا : (١٩)

---

(١٥) جای تینی : جی‌ی تینوویەتی‌کەوتن ، چالایی لامل . واتە : لەبەر نەشئەی گەرمای هەوای تەنووری ئارەزووی دوست ، لاملی کەم‌کەم ئارەقی کردووە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (نەشئەی) نووسراوە (تەشنەی) واتە لەبەر تینوویەتی‌ی .. تاد .

(١٦) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٧) شنیا : شنە . واتە : ئەی نەسیم خوت‌ئاسا بە نەرمی خوت بدە لە رووی ئارەقەکەی لاملی‌و بەو شنە فینکە کە پەیدا ئەبی لە خو دانت لە ئارەقەکە ، دلی خەبەر کەرەوە ، بەلام ئاگات لی‌بی خو لی‌دانەکەت وابی جوولانەوەی ریشووی سورمە بی‌گەردەکەی سەری ئازار نەگەیەنی بە گەردنی زەردی . مەبەسی ئەوەیە ریشووی سەروپیچەکەی نەلەرینیتەوە .

(١٨) بریز : بریژە . مەعنای ئەم شیعرەیش لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(١٩) سفتە : سووتاو . موانا : ئەخویندەوە . واتە : کە خەبەرت کردەوە دیارە پرسیارت لی‌ئەکا ، تویش تاوتاو لافاوی فرمیسك لە چاوتەوە بریژەو لە وەراما پی‌ی‌بلی سووتاوە سەرسامە لەش هیز لی‌براوەکەتم دی کەوتبوو هەر ئەمەی ئەوت . واتەکەی لە دوو شیعری پاشەوەدا دی .

یە سەختیی زامەت ، یە دەرد موشکوڵ
یە دووریی خاڵۆم ، یە بێشەرتیی دڵ (٢٠)
ئەجەل نیم ڕەمەق باقییەن سا دەی
جەودما بەختنان مەوینانت پەی (٢١)

— ٧ —[1]

هەوای زمستان خەمان بەتاڵەن
وەرو هەرد دەرد دەروون خاڵخاڵەن (٢)
هاژەی تاف ساف شەتاوگەی شادی
صوب مەیۆ نە گۆش هۆش ئازادی (٣)

---

(٢٠) یە : ئەمە . واتە : ئەی‌وت هەی‌هاوار ئەوە لە لایەکەوە سەختیی دەردو مەینەت .. لە لایەکی‌تریشەوە ئەوە دەردی چارنەکراو .. ئەوە دووریی خالوم .. ئەوە بی‌قەولیی دل . نازانم چی‌بکەم لە تاو ئەم هەموو دەردو ئازارە . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (خالوم) نووسراوە (ئازیز) .

(٢١) مەوینانت پەی : نابینم‌بوت . واتە : دەسا ئەی ئەجەل نیوەگیانیکم تیا ماوە تا فرسەتە وەرە سەرم گیانم بکیشە ، ئەگینا جاریکی‌تر هەلی وات بو هەلناکەوی‌و بەختی نابینم‌بوت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (پەی) هەر (دەی) دووبارە کراوەتەوە ، بەم پی‌یە مەعنای (مەوینانت) ناتبینی ئەبی .

— ٧ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شیخ عەزیزی جانەوەرەیي برادەریا نووسیوە کە لە بەهارا بوی نووسیبوو .

(٢) زمستان : زستان . واتە : هەوای زستانی خەم بەتال بووەتەوەو بەفری هەردی دەروون پەلەپەلە بووە .

(٣) واتە : بەیانیان هاژەی تافگەی سافی شادمانی دیتە گویی تی‌گەیشتنی ئازادی . مەبەس لە ئازادی رزگار بوونە لە سەرمای زستان .

بۆی شنۆی شنیای تای چنوور شەوق
مدۆ نە دەماخ پڕ پەرداخ زەوق (٤)
کەیفم دا وەش‌وەش دەستە وەستەی گوڵ
نە گۆشەی کڵاو ، نە پای دەشت دڵ (٥)
نیشانەی نەورۆز وادەی وەهارەن
یا نەشئەی ئامای نامەی نیگارەن (٦)
یانێ : ئازیزم یە نامەی تۆ بۆ
یە ڕەشحەی حەیات سەر خامەی تۆ بۆ (٧)
ئەی ئەسرین گەرم تاوتاوە ڕاسەن
ئەی دڵەی پەی من هووناوە ڕاسەن (٨)
بی‌یەن ئەی وەفا ، وەی ئیستیغناییت
ئەی گەرمی‌ی مۆبەت ، وەی ئاشناییت (٩)

---

(٤) واتە : بونی شنەی چلی چنووری ئیشتیاق ئەدا لـە لووتی پر نیشاطی زەوقم .

(٥) وەستە : بەسراو . کلاو : لووتکەی بەرز . واتـە : چەپکەگولی بەسراوی سووچی لووتکەی شاخەکان‌و داوینی دەشتەکان پەی‌دەرپەی کەیفم زیاد ئەکا . ئەش‌توانری مەعنای شیعرەکە بەم‌جورە لی‌بدریتەوە : چەپکەگولی بە بەینی کلاوو پیچەدا کراوو لە عاستی دلا لە باخەلا دانراو ، پەی‌دەرپەی کەیفم زیاد ئەکا .

(٦) نیگار : وینە ، مەبەست لە دوستە . واتە : نازانم ئەمە نیشانەی نەوروزو وادەی بەهارە ، یا نەشئەی هاتنی نامەی دوستە ؟

(٧) واتە : مەبەسم ئەوەیە بشی ئەمەی بوم‌هاتووە نامەی تو بی‌و ، ئەو مەرەکەبەی پی‌ی‌نووسراوە ئاوی حەیاتی سەرنووکی قەلەمی تو بی ؟

(٨) واتە : بشی راست بی تو تاوتاو لەبەر دووری‌ی من فرمیسك بریژی‌و دلت بو من بووبی بە خویناو ؟

(٩) بی‌یەن : بووە . واتە : بووە ئەوەندە بەوەفا بی نامەی وام بو بنووسی ، کەچی لەولاشەوە ئەوەندە کەمتەرخەم بی لەگەلم ؟ مەعنای نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە لەگەل شیعری دوایبدا دی .

تاقی‌یەن یاران ، یا خاوم دی‌یەن
جە بەدبەختی‌ی وێم باوەڕم نی‌یەن (١٠)
ڕوخساریٚ وەختیٚ مەصقەڵ مدا وێش
وە شنۆی پارێز خەیاڵ مەبی ڕێش (١١)
ئەسرین جەرگش دەن وە سەر نێشەدا
چەنیش دڵ ئامان ، ئامان پێشەدا (١٢)
ئەو دڵەی وێنەی پەڕەی گوڵ بێ‌گەرد
هەی خەم ، هەی نامەرد ، چەنیت مەلوول کەرد (١٣)

---

(١٠) تاقی‌یەن : تەحقیقە . واتە : برادەرینە ئاخو ئەم گەرمی‌ی خۆشەویستی‌و ئەم ئاشنایی‌یە راستە یا خەوم دیوە ؟ من لە تاو بەدبەختی‌ی خۆم باوەڕم نی‌یە راست بێ .

(١١) مەسقەل : مصقل ، ئەوەی ژەنگی پی‌لائەبەن . مەعنای ئەم شیعرە بەستراوە بە شیعری پاشەوە .

(١٢) ئەسرین : فرمیسك . دەن : بدەن . واتە : ئەو روخسارەی ئازیز وەختی کە خۆی جوان ئەکرد ئەوەندە ناسك ئەبوو ئەگەر خەیال بە پارێز بەلایا برویشتایە ئەو بە شنەی رویشتنەکەی بریندار ئەبوو ، ئیتر نازانم فرمیسکی چاوی ـ یاخوا جەرگی بدەن بە سەر نووکی نەشتەرا ـ چۆن دلی هاتووە پیایا دارژێتە خوارەوە ؟ لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (روخساری) نووسراوە (روخسارش) وە لە جیاتی‌ی (ویش) نووسراوە (لیش) وە لە جیاتی‌ی (جەرگش) نووسراوە (جەرگت) وە لە جیاتی‌ی (چەنیش) نووسراوە (چەنیت) . بەم پی‌یە ضەمیری (ش) ئەگەڕێتەوە بۆ دوست وە ضەمیری (ت) ئەگەڕێتەوە بۆ ئەسرین .

(١٣) واتە : ئەی خەم .. ئەی نامەرد چۆن دلی ئازیزت خەفەتبار کرد کە وەك پەڕەی گوڵ بی‌گەردە ؟

ئەوسا ئیستیغناو قین وە هەم ماوەرد
ئینسان بێ‌پەروا گیان تەسلیم مەکەرد (١٤)
ئیسە بۆ ئەی تاو هەرس چون سەیلە
ئەی ئیلتیفاتەو ئەی وەفاو مەیلە (١٥)
ئەی دڵەی نازك خەستەی خەمانە
گۆش‌دەرو بژنەو ، ئەمجار بمانە (١٦)

— ٨ — (١)

هەی‌هوو ·· های چەندەن نامان خەبەرێ
تای تاقەت بڕیان ، نەسیم سەفەرێ (٢)
تا وە سەربەرزان هەرد لەیلاخان
وە خزمەت سەرئێل بڵند دەماخان (٣)

---

(١٤) وە هەم ماوەرد : تیکەلی ئەکرد . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی .

(١٥) بو : بلی‌ی ببی . واتە : ئەوسا ئازیز بی‌باکی‌و قینی تیکەلی یەك ئەکرد ، ئینسان لە ترسانا بی‌پەروا گیانی ئەدا بە دەستەوە ، ئیستا بشی راست بی فرمیسك وەك لافاو بە تاو برژی لە چاوەکانی‌و ئەوەندە بەوەفاو مەیل بی‌و ئاگای لای دلدار بی .

(١٦) بژنەو : ببیسە . بمانە : بمینە . واتە : ئەی دلە ناسکەکەم کە چەند وەختە گرفتاری دەردی خەم‌و خەفەتی ، وەرە گوی‌بگرە بو ئەم قسە تازانەی دوست‌و گیانت دەرنەچی‌و نەمری !

— ٨ —

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەشی بو شیخ عەزیزی جانەوەرەیي نووسیوە .

(٢) نامان : نەهاتووە . بریان : پچراوە . واتە : ئەی‌هوو دەمیکە هیچ خەبەریکی دوستم بو نەهاتووە ، تالی سەبرو بوردەباریم پچراوە ، دەخیلتم بای نەسیم بکەوەرە ری .

(٣) لەیلاخ : ناوچەیەکە لە هەریمی سنە ، وە بە هەموو کویستانیکیش ئەلین . واتە : برو تا ئەگەیتە بەرزایی‌یەکانی شاخە کویستانی‌یەکان‌و ئەگەیتە خزمەتی سەرگەورەی دەماخ بەرزەکان .

ئام ئەی زام سەخت جە تاڵی وارا
وە نەرم ئار وە لەفظ شیرین ویارا (٤)
واچە دیم مەویەرد ساتێ وە ساڵێ
موارا هەردەم حاڵێ وە حاڵێ (٥)
گا مەویەرد نە سەر هوون چەمەی چەم
تەکرار مەکەرد فەرد دێوانەکەی شەم : (٦)
سەیر سەربەرزان لەیلاخان کەردی
ئەی شەم حەیفت کەرد من جە یاد بەردی (٧)
گا مەوات دووریت درێغش نەکەرد
گەرمای گەرمیان کۆتاییش ناوەرد (٨)

---

(٤) وارا : باریو . ئار : بینە . ویارا : تیپەربوو . واتە : بە گفتیکی شیرینی وا کە بچی بە دلا ، وە بە شیوەیەکی نەرم ناوی لە نەگبەتیی‌یەوە باریوی منی لا ببە . ئەم بارینی ناوە ئیشارەتە بو ئەوە کە مەشهوورە (الاسماء تنزل من السماء) بـە مەعنا ناو لـە ئاسمانەوە ئەباری‌و نیشانەی پاشەروژی خاوەنەکەیەتی . مەبەسی ئەوەیە من هەر لە ئەزەلا ناویکی وا بووە بە چارەنووسم کە نیشانەی ئەم بەدبەختی‌یەم بی .

(٥) مەویەرد : بەسەری‌ئەبرد . موارا : ئەی‌گوری‌یەوە . واتە : چاوم پی‌کەوت سەعاتیکی بە سالی بە سەردا تی‌ئەپەری ، وە هەر ناوی وەزعیکی ئەگوری بە وەزعیکی‌تر .

(٦) دیوانەکەی شەم : (وەلی دیوانە)ی شاعیری نەخویندەوار کە عاشقی (شەم) بووە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٧) واتە : ناویك بە سەر خوینی لـە سەرچاوەی چاوەوە هەلقولیوا تی‌ئەپەری‌و شیعرەکەی وەلی دیوانەی ئەخویندەوە کە ئەلی ئەی شەم بو خوت سەیری بەرزایی‌یەکانی کویستانت کرد .. زور حەیفت کرد منت لە یادی خوت بردەوە .

(٨) مەوات : ئەی‌وت . واتە : ناویکیش ئەی‌وت دووریت هیچ دریغی‌ی لی نەکردم ، وە چی لە دەس هات کردی ، گەرمای گەرمیانیش هەر دوایی نەهـات .

بەڵام ئەلحەق دڵ وە فریام یاوا
های یانەی سەردی‌ی هەناسەش ئاوا (٩)
شەوان هامڕازەن ، ڕوان هاوماڵەن
(قلب الاسد)م قەوس سارالەن (١٠)
گا مەوات ئازیز ئای جە ئەوگاریم
ئای سبحان الله جە ئینتیظاریم (١١)
مژدەم بەڵ بەیۆ ناگا جە دەردا
نیگام وراستەن وە ڕاگوزەردا (١٢)
دڵ وە تەمامی نی‌یەن نە جادا
خەریکەن نە بەین خۆف‌و ڕجادا (١٣)

---

(٩) واتە : بەلام خوا حەقە دلم گەیشتە فریام ، یاخوا مالی ساردی‌ی هەناسەی ئاوا بی .

(١٠) قلب الاسد : ناوجەرگەی مانگی (ئەسەد) کە ناوەراست مانگی هاوینە . قەوس : ئاخر مانگی پایز . سارال : ناوچەیەکی کویستانی‌یە ئەکەویتە روژاوای خوارووی سنەوە . واتە : هەناسەی ساردی دل بە شەوو بە روژ لە گەلمە ، وە ناوەراستی هاوینی لی کردووم بە ئاخر مانگی پایز لە سارال کە دیارە چەند سارد ئەبی .

(١١) ئەوگاری : گرفتاری . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٢) بەیو : بیت . وراستەن : دووریوە . واتە : تاویکیش ئەی‌وت ئای ئازیز چەند گرفتارم .. ئای پەنا بەخوا چەند چاوەروانیم کرد .. چاوم دووریوە بە ریگەکەدا بەلکو یەکیک بیت مژدەی خوشی لی‌وەرگرم .

(١٣) مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

داخۆم بە وەصڵێ لاو نیمەوە
یا هەر وە هیجران تاو نیمەوە (١٤)
یە کزەی دەروون گرفتاریی ئەو
یە حاڵەت دەرد ئینتیظاریی ئەو (١٥)
تەفصیلش وە سۆز حاڵی کەردم پێت
هەنی تۆ زانی چەنی ڕەحم وێت (١٦)

— ٩ —

هەرچەند هیجرانت یەند زۆر ئاوەردەن
عەزرائیل جە ڕەنج سەر ئازاد کەردەن (١)

---

(١٤) لاونیمەوە : بملاوینیتەوە . تاونیمەوە : بمتوینیتەوە . واتە : دلم بە تەواوی لە جیی خویا نییە ، وە خەریك ماوە لە نیوانی ترس‌و هیوادا . نازانم ئاخو بە وەصلی خوت دلم ئەدەیتەوە ؛ یا هەر وەك جاران بە ئاگری دووری ئەمتوینیتەوە ؟

(١٥) مەعنای ئەم شیعرەش لەگەل شیعری پاشەوەیدا دی . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (دەرد ئینتیظاریی ئەو) نووسراوە (سەخت دل ئەوگاریی ئەو) .

(١٦) زانی : ئەزانی . واتە : بلی ئەوە کزەی دەروونی بە هوی گرفتار بوونیەوە بە عەشقی دوست ، ئەوەش دەردی چاوەروانی کردنی بو خەبەرو مژدەیەك لییەوە .. وا بە سوزەوە بە دریژی حالیم کردی لیی ؛ ئیتر خوت ئەزانی ، ماوەتە سەر رەحمی خوت . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (تەفصیلش وە سوز) نووسراوە (تەفصیلا دەستوور) . ئەم دوو شیعرەی دوایی پاشماوەی ئەو قسانە بوون کە مەولەوی بە نەسیمی وت بە شیخ عەزیزیان بلی .

بەڵام دەردێو تەر جاگرتەن نە دڵ
نەك چون ئیفتەر دەرد دڵ پێش مدۆ چڵ : (٢)
داخۆم جە تەنخوای دووی سفتەکەی وێت
چێش بۆ وە سەیوان شەو تا ڕۆ پەرێت (٣)
جیاتیی موژەی سفتەی باڵاکەت
چێش بۆ وە جاڕووی گەرد پاڵاکەت (٤)
پا چون مەنیای ، دیدەم نە دیدەم
ئازار بی پەرێش موژەی نمدیدەم (٥)
دەك عومرم چون وەصڵ باڵات تەمام بۆ
چێو بێ‌ئازار بۆ بشۆ پێش کام بۆ (٦)

---

(٢) ئیفتەر : تر . واتە : هەرچەند دووریی تو ئەوەندە زوری بو هیناوم پیویست بەوە نەماوە کە عیزرائیل خوی ئازار بدا بیت بو گیان کیشانم ؛ بەلام دەردیکیتر لە دلما جیگیر بووە دلم چلئەدا پییەوە ، وە لە هیچ دەردیکیتر ناچی .

(٣) سەیوان : سیبەر . واتە : دەردەکەم ئەوەتە بیر لەوە ئەکەمەوە ئاخوم کە مردم لە جیاتیی دووکەلی لەشم کە بو تو سووتاوە چی بە شەوو روژ سیبەرت بو بکات ؟

(٤) جاروو : گسك . واتە : لە جیاتیی برژانگەکانی منی سووتاوی بالات چی گسکی توزی کەوشەکانت بدا ؟

(٥) مەنیای : ئەتنا . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٦) چیو : شت . بشو پیش : بچیپیایا . واتە : چاوەکەم کاتیك کە پی ناسکەکانت ئەنایە سەر چاوم ؛ برژانگە تەرەکانم ئازاریان پییان ئەگەیاند ؛ دەك عومرم نەمینی وەك وەصلی بالات نییە ، پاش مردنی من ئەبی چی بی بە سەریا برویتو ئازار بە پیت نەگەیەنی ؟ لە هەندی نوسخەدا لە جیاتیی (بشو پیش) نووسراوە (بشیو پیش) بە مەعنا لایق بی بوی .

ڕوویێ چون سەرچەم نازش مەوج مەوەرد
جە سای دیای چەم دڵ مەگرتش گەرد (٧)
هەی ڕۆ سا ئیسە چەنی مەویارۆ
چێش بۆ گەرد نەدۆو نیگاش بدارۆ (٨)
ئاخ مەیل تازەن پاسەکەردەن پێت
وەر نە کزەی دڵ سا نەشنەفتەبێت (٩)
منت شی جە ویر خاست کەرد دیدەم
بە وێت خاتر شاد خاست کەرد دیدەم (١٠)
سا هەر سۆزەی جۆش ئاە سەرد من
هەر کوورەی پڕ تاو گەرم دەرد من (١١)
هەر وەفای دەمدەم ئاشنایي ئەو
هەر ئەو عەهدو شەرت ڕووبەڕایي ئەو (١٢)

---

(٧) دیا : روانین . مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوە .

(٨) مەویارو : رائەبویری . واتە : روویەك کە ئەوەندە ناسك بوو نازی کە وەك سەرچاوە شەپولی ئەدا ، ئەگەر بە چاوی دلیش سەیرم بکردایە گەردی ئەگرت . ئیستا قور بە سەرم ئەبی چون رابویری پاش مردنی من . وە چی بی ئەگەر تەماشای بکا گەردیشی پی نەگری‌و راگیریشی‌کاو نەی‌تویننیتەوە !

(٩) پاسە : وەها . وەرنە : ئەگینا . نەشنەفتەبیت : نەت‌بیستبوو . واتە : ئاخ ئازیزەکەم مەیلی دوستی تازەیە وای لی‌کردووی موبالاتت نەماوە ؛ ئەگینا بوچی گویت لە کزەی دلی من نەبوە ؟

(١٠) شی : چوو . واتە : ئازیز چاکت کرد منت لە یاد چوو . وە دلت بە خوت خوش کرد .

(١١) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیکەوە دی .

(١٢) رووبەرایي : رووبەروو . واتە : دوستی تازەت گرت‌و منت لە یاد چوو ، جا توخوا هەر سوزەی جوشی هەناسەی ساردی من‌و کوورەی گەرم‌و بە تاوی دەردم ، وە هەر وەفای تاوتاوو ئاشنایي‌و لە رووەا گفت‌دان‌و لە پاشا پشت لی هەلکردنی دوستە تازەکەت .. هەر خوایان یەکەو بەراورد ناکرین بە یەك ..

های ڕەحمەت ئەو قەبر سەودایي کامڵ
سەرمەشق مەینەت (بێساران) مەنزڵ : (١٣)
یانەوێرانی هەر وە من ئامان
مەتاوو گرتەی کەسێوی دامان (١٤)

— ١٠ — (١)

هامن ، ها ، منوار ، گەرمیش جۆش ئاوەرد
فەزای نەزم بەزم نەوگوڵاڵان بەرد (٢)
بووڵ وە یانەی جەم نەوگوڵاڵان شەند
چەمەن بێ نەوای ناڵەی بوڵبوڵ مەند (٣)

---

(١٣) سەودایي : دلدار . مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(١٤) کەسیوی : کەسیك . واتە : ڕەحمەت لە گوری دلداری ڕاستەقینەو سەرمەشقی دەردو مەینەت مەلا مصطفیی بیسارانی کە وتوویەتی ماڵویرانی هەر بو من هاتووە ؛ ناتوانم داوینی کەس بگرمو گلەیي لی بکەم . مەبەسی ئەوەیە هەر خوم بەختم رەشە بویە یاریش منی لە یاد ئەچیو دوستی تازە ئەگری .

— ١٠ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بونەی داهاتنی هاوینەوە وتووە .

(٢) هامن : هاوین . منوار : وەك من . فەزا : دەشتایي . واتە : ئا ئەوەتە گەرمای هاوین وەك کووردی دلی من هاتە جوشو مەیدانی ئاهەنگی ریكوپیکی گولالەکانی فەوتاند .

(٣) بوول : خولەمیش . شەند : وەشاندی . مەند : مایەوە . واتە : خولەمیشی وەشاند بە سەر مالی تیکرای گولالە تازەکانا ، وە میرگەکان بی ئاوازی نالەی بولبول مانەوە . مەبەسی لە خولەمیش ئەوەتە گژوگیا وشك ئەبیو سپی هەلئەگەریو وەك خولەمیش ورد ئەبی .

تای بەڕەزای شەنگ نە سای موغاران
شێونا چون زوڵف تەعزیەداران (٤)
ها ، کاوان ، کاوان دڵ چون دڵڕێشان
هەڕ دان وە سەردا هەردان پەی وێشان (٥)
دووریت ئایر وست وە یانەکەی من
یانێ یانەی دڵ وێرانەکەی من (٦)
هەوا ئایرین ، سەروەخت ئایرین
دڵە ئایرین ، بەدبەخت ئایرین (٧)
وەی گشت ئایرەوە خەیاڵم خامەن
بەختم نا پوختەن فامم نەفامەن (٨)
وەی بڵێسەوە گەردێم باقی‌یەن
وادەی ئایرین بادەی ساقی‌یەن (٩)

---

(٤) شەنگ : جوان . موغار : ئەشکەوت . شیویا : تیکدا . واتە : هاوین تالی بەردزای جوانی لە سیبەری ئەشکەوتەکانا تیکدا وەك ئافرەتانی عازیەتی‌دار کە قژی خویان ئەرنن‌و زولفیان تیك‌ئەدەن .

(٥) کاوان (ی یەکەم) : بەرزاییەکان . کاوان (ی دوودم) : قلەشاندوویە . هەر : قور . واتە : بەرزاییەکان وەك دل بریندااران دلیان لەت بووەو شاخەکان قوریان داوە بە سەریانا بو خویان . مەبەس لە دل لەت بوون ئەوەتە عەرز ئەقلیشی لە هاوینا ، وە مەبەس لە قور بە سەرا دان ئەوەتە گژوگیایان پیوە نەماوەو هەر خاکەکەیان دیارە .

(٦) وست : بەردایە . واتە : دووریت ئاگری بەردایە مالی دلە ویرانەکەم .

(٧) سەروەخت : وەرز . واتە : ئیستا چوار ئاگر دەوری داوم ، ئاگری ئارەزووی دوست‌و ئاگری وەرزی هاوین‌و ئاگری دلم‌و ئاگری بەختی بەدم .

(٨) واتە : بە هوی ئەم گشت ئاگرەوە بە تەمای هەرچی بم خەیالی خاو ئەکەم ، وە بەختم ناپوختەو تی‌گەیشتنم تی‌نەگەیشتنە .

(٩) واتە : بە هوی بلیسەی ئەم هەموو ئاگرەوە سووتاوم‌و تەنها کەمیك تۆزم لی ماوەتەوە ، ئەنجا نوبەی ئەوەیە مەی‌گیریش بە شەرابە ئاگرینەکەیەوە بیتە سەرم .

بەشق پیاڵەی مەست چاوەکەت
بەو پەشێوی چین پای کڵاوەکەت (١٠)
یا بەی مەی بەڵکم ئایر مەستی
سۆچنۆ یەکسەر خاشاك هەستی (١١)

— ١١ —(١)

---

(١٠) بەشق : بە عەشقی . مەولەوی لەم شیعرەو شیعری پاشەوەیدا قسەی لەگەڵ مەیگێرە . مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دی .

(١١) بەی : بێت . سوچنو : بسووتینی . واتە : ئازیز سوێندت ئەدەم بە عەشقی پیاڵەی شەرابی چاوە مەستەکانت و بە تێکچوویی زولفەکانت لە داوێنی سەرو پێچەکەتەوە ، پیاڵەیەك شەرابم بدەری ؛ بەڵکو ئاگری سەرخۆشی پڵ وپووشی بوونم بە یەکجاری بسووتێنیی و رزگارم بکا . لە هەندی نوسخەدا نیوەی یەکەمی شیعری دووهەم بەم جورە نووسراوە :

سا پیم دەر جامی ، بەل ئار مەستی

بەل : بەلکو . ئار : ئاگر .

— ١١ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەلامی (مەلا نظام) ناویکی برادەریا نووسیوە کە ئەم سە شیعرەی خوارەوەی بو ناردبوو :

دلەی دیوانەم هیممەتش واستەن
ئامان ، ها ئامان تەن وە جا ئاستەن
چون کەفتەکاران دل ئەوشون تون
بەن وە تای رشتەی وی وە هوون تون
تەن چون سیاسەنگ نە هەوارانەن
پا شکستەی دەرد دمای یارانەن

واتە : دەخیلتم دلە شیتەکەم مالاوایی کردووە لیم و رویشتووە لەشمی بەجی‌هیشتووە . ئیستا لاموایە وەك داماوە لی‌کەوتووەکان کەوتووەتە دوای تو و بەسراوە بە تالەبەنی خو بە خوینا کردووی تووە ، لەشیشم وەك بەردی رەشەوەبووی ئاگردانی کوچەری‌یەکان لە هەوارگەکانا کەوتووە ، وە بە دەردی دوای یاران کەوتن قاچی شکاوە . تکام وایە دلەکەم بو بنیریتەوە با بیتەوە ناو لەشم و بحەسیمەوە .

هەی نظام نە زام نامەت تۆ لابەرد
ئای ئای سزاش داو قیامەتش کەرد (۲)
چەنی کزەی گەرم زایەڵەی موشکوڵ
ئیظهار کەردەبێت پەرێ ئامای دڵ (۳)
زۆر ئاوەردەن پێش ناسۆر زامان
گۆیا جە لای تۆ وە لای من ئامان (٤)
مزانۆ هەرکەس جە عیرفان کەیلەن
هەر جنسێ چەنی جنس وێش مەیلەن (٥)
بێدەرد ئەو بێدەرد ، خەجڵ ئەو خەجڵ
گیان ئارەزووش گیان ، دڵ تەمەناش دڵ (٦)
نەدیەنم وە چەم ، ئاگاهیم نی‌یەن
دڵەکەی منیچ خەیلێن بەرشی‌یەن (۷)

---

(۲) تو : تویکل . واتە : ئەی مەلا نظام ، نامەکەت پەترووی سەر زامەکەمی هەلکەندو کولاندیەوە .. ئای ئازاری زامەکەمی‌داو قیامەتی بەرپا کرد .

(۳) ئاما : گەرانەوە . مەعنای ئەم نیوە شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشیەوە .

(٤) واتە : لەگەل کزەی بە سوزی هاواری نارەحەتا باسی گەرانەوەی دلتت کردبوو گوایە زامی بەناسورکەوتووی زوری بو هیناوە ، لەبەر ئەوە لە لای تووە هاتووە بو لای من .

(٥) واتە : هەرکەس تی‌گەیشتنی ببی ئەزانی هەمووکەسی ئارەزووی لە هاوچەشنی خویەتی .

(٦) خەجل : داماو .

(۷) نەدیەنم : نەم‌دیوە . بەرشی‌یەن : دەرچووە .

ئەو نە ئاخو داخ ، ئێد هەناسەی سەرد
ئەو ئالوودەی خەم ، ئێد خەریك دەرد (٨)
ئەو هوو ناو وە تاو ، ئێد ئەسرین چون سەیل
ئەو نە واوەیلا ، ئێد کۆ لەیل ، کۆ لەیل (٩)
مولاقاتشان کەو جە کام هەردەن
کام وێرانەشان ئاوەدان کەردەن (١٠)

-١٢-

ها تەن ئەلوەدای زیندەگانیش کەرد
قەدەم ڕەنجەکەر هامفەردەکەی فەرد (١)
لابەر تەختەی سەنگ ئەڵحەدسەرای ڕێش
جەمکەر گەرد خاك جەستە خەستەی وێش (٢)

---

(٨) واتە : دلی تو ئاخ هەڵئەکیشیو دلی من هەناسەی سارد .. دلی تو گرفتاری خەفەتەو دلی من تووشی دەرد .

(٩) واتە : دلی تو بە تاو خویناوی لی ئەچیو دلی من لافاوی فرمیسك ئەریژی .. دلی تو هاوارو فغانیەتیو دلی من هەر ئەپرسی ئەوە لەیل چی بەسەرهات ؟

(١٠) کەو : ئاخوم . واتە : ئاخوم لە کام شاخو کیو یەکیان گرتبیتەوەو چ ویرانەیەکیان ئاوەدان کردبیتەوە .

-١٢-

(١) ئەلوەدا : الوداع ، مالاوايي . رەنجەکەر : ئەزیەت بدە . واتە : هاوڕێ تاقانەکەم وا لەشم مالاوايي لە ژیان کردو مردم ، زەحمەتی پیی خوت بدە وەرە بو سەر قەبرەکەم .

(٢) واتە : تەختە بەردی سەر ئەلحەدەکەی برا زامارەکەت هەلبرەو خولی لەشی کوکەرەوە کە نەخوشی عەشقی خویەتی .

ئامێتەن وە یاد باڵای تورك تەڕ
یانێ نم ناکەن زوو مەبۆ وە هەڕ (٣)
درووس کەر نەو هەڕ شێوەی بوڵبوڵێ
بنیەش نە سەر شاخ گوڵێ یا چڵێ (٤)
بەڵکم ئەو صەیاد جە ناکاو جارێ
بویەرۆ پەی گەشت کوشت شکارێ (٥)
نەچیرگای وێشەن وە پارێز کەم کەم
بەڵەدەن ، مدیۆ ، مەکەرۆش وە چەم (٦)
خەدەنگێ هەنی هەوا دەرۆوە
پەرێ مەرگێوتەر ئیحیام کەرۆوە (٧)

---

(٣) ئامیتە : تیکەل . تورك تەر : ناسك وەك نازارانی تورك . واتە : خولی لەشم تیکەل بووە لەگەل یادی بالای تەرو پاراوی یار ، لەبەر ئەوە نم‌دارەو ئەبی بە قور .

(٤) نەو : لەو . واتە : لەو قورە وینەی بولبولیك دروست‌کەو لە سەر لقی گولیك یا چلی درەختیك داینی .

(٥) بویەرو : تی‌پەری . کوشت : کوژراو . شکار : راو . واتە : بەلکو ئەو راوچی‌یەی گیانی دلداران جاری لە جاران لە ناکاو تی‌پەری بەو شوینەدا کە وینەی بولبولەکەی تیا دانراوە ، بو گەران بە دوای نیچیریکی راوا . لە هەندی نوسخەدا لە جیاتی‌ی (وە ناکاو) نووسراوە (وە سالی) وە لە جیاتی‌ی (کوشت) نووسراوە (سەیری) .

(٦) مدیو : ئەروانی . مەکەروش وە چەم : بەدی‌ی ئەکا . واتە : چونکە ئەو ناوچەیە نەچیرگای خویەتی پاریز ئەگری‌و وردە وردە دیتە پیشەوە ، خوی شارەزایە وینەی بولبولەکە بەدی‌ئەکا .

(٧) هەوا دەرووە : فری داتەوە . واتە : وەك پیشان بە تیری عەشقی خوی کوشتمی ئەمجارەش تیریکی‌ترم تی‌تەقینی‌و زیندووم بکاتەوە بو مەرگیکی‌تر . مەبەسی ئەوەیە تیری ئەو زیندوو ئەکوژی‌و مردوو زیندوو ئەکاتەوە .

هەرساتێ صەدجار بەو تیر نەو تەرکەش
زیندەگیو مەردەن ئامان وەشەن وەش (٨)

— ١٣ —

های ڕەقیب ئەوشۆن دیدەم هیجرەت کەرد
عومر کێ وەیڕەنگ وە تاڵی ویەرد (١)
عومرەنی ئازیز ، هەر عادەت بییەن
کەس جە عومر وێش وەفاش نەدیەن (٢)
بەڵام ئاخر گیان شیرین دڵبەر
چون ملی وە صەبر ئازارم مەدەر (٣)
وەر نییەی وە تەنگ ئەی بەدبەختەوە
گل بدۆ وە دەم زام سەختەوە (٤)

---

(٨) تەرکەش : جیگای تیر . واتە : خوشە ئینسان سەعاتی صەدجار زیندوو بکریتەوەو بکوژری بە تیری تیردانی ئەو یارە .

— ١٣ —

(١) رەقیب : بەدکار . ئەوشون : بە دوای . واتە : ئازیزەکەم کوچی کردو بەدکاریش بە دوایا رویي ، ئەی هاوار عومری کی بەمجورە بە هیچو پووچ چووەتە سەر !

(٢) نەدیەن : نەدیوە . واتە : ئازیز لومەت ناکەم وا بەجیتهیشتم چونکە تو عومری منی ، وە تا ئیستاش هەروا بووە کەس وەفای لە عومری خوی نەدیوە .

(٣) ملی : ئەروی . واتە : دولبەرەکەم .. گیانە شیرینەکەم کە هەر هەر ئەروی توزی بە ئارام برو ئەزیەتم مەدە .

(٤) نییەی : نیت . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە . لە هەندی نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەمجورە نووسراوە :

گل بدوم وە دەم گیاندای سەختەوە

بدوم : بدەم . گیاندا : گیاندان .

چمان دڵ جمان چەنیت پەی سەفەر
زامارەن کەفتەن پاوەپاییش کەر (٥)

ـ ١٤ ـ (١)

هەوای (سەرسارأڵ) وە خصووص وەتەن بۆ
ئەرچی صەفای ڕۆح ، ڕاحەتیی تەن بۆ (٢)
بەڵام دووریی تۆ یەند زۆر ئاوەردەن
دەردێ وە دەروون هامدەردان بەردەن
وە هەرجا تەشریف تۆ ئەرزانییەن
هەر دیدە پەی تۆ (هەزارکانی)یەن (٣)

---

(٥) چمان : وائەزانم . جمان : جوولاوە . پاوەپایی . واتە : ئەگەر بە تەنگ ئەم بەدبەختەوە نیت بە دەم زامەوە بتلیتەوە ، بە دەربەستی دلەوە بە ، وائەزانم لە گەلتا کەوتووەتە ری ، بە پیی ئەو برو چونکە زامارە کەوتووە .

— ١٤ —

(١) مەولەوی ئەم سە شیعرەی بو (شیخ حسەینی هەزارکانی‌یانی) نووسیوە .

(٢) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوەیەوە . لە هەندی نوسخەدا نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بەمجورە نووسراوە :

هەرچەند سارال خصووص وەتەن بو

(٣) واتە : ناوچەی سارالی سەروو ، با نیشتمانی تایبەتی‌بشت بی‌و هەواکەی مایەی خوشیی دلو رەحەتیی گیانت بی ، وەنەبی پیویست بی هەرلەوی دانیشی ؛ چونکە دووریت ئەوەندە زوری هیناوە بو دوستان وە دەروونیانی بە دەردیکی وا بردووە تەشریفت لە هەرکوی دانیشی لە خوشی‌یانا چاوی هەر دوستیك ئەوەندەی هەزار کانی فرمیسکی شادمانیی لی‌ئەرژی ، یان وەك (هەزار کانی‌یان) بوت ئەبی بە جیگەو ماوا چونکە هینانی وشەی (هەزار کانی) ئیشارەتە بو ناوی دیکەی شیخ حسەین کە (هەزار کانی‌یان) بووە .

— ١٥ —

هەرچەند وێم زەدەی بادەی فیراقم
وە دین دیدەت خەیلێ موشتاقم (١)
بەڵام شیرینی جە لام تاڵی‌یەن
جات خاڵی نەبۆ جاگەت خاڵی‌یەن (٢)
ئەر وەصڵەن دادم پەرێ فیراقەن
وەر هیجرەن پەی وەصڵ تاقەتم تاقەن (٣)

— ١٦ —[1]

هەقت بەدەسەن کاربەدەس ئاسان
نەکێشانت جەور موژەی خاڵخاسان (٢)

— ١٥ —

(١) زەدە: پیکراو . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٢) واتە : هەرچەند گرفتاری دەردی جیاییم‌و گەلیك موشتاقی چاوپی‌کەوتنتم ، بەلام شیرینی‌ی گەیشتن بە تو بە تالی ئەزانم ، وە جیگایشت خالی نەبی هەر بە خالی‌ی ئەزانم .

(٣) واتە : چونکە ئەگەر لەگەلتا بم هاوارو فغان لە تاو ئەو روژە ئەکەم کە لیم جوی ئەبیتەوە ، وە ئەگەر لیت دوور بم سەبرم لانامینی‌و ئارەزووی وەصلت ئەکەم .

— ١٦ —

(١) ئەم چوارینەو چوارینەی پاشەوەی لە نوسخە دەسنووسەکەی خوما پیکەوە بوون وە بەشیك بوون لە پارچەی (گیج ئالانی) کە لە (تیپی گاف)دا لە ژیر ژمارەی (٤)دا بلاو کرایەوە ، بەلام دیم کە هیچ پەیوەندیان بەویوە نی‌یە ، وە لە نیوانی خویشیانا لە یەك پارچە ناچن ، لەبەر ئەوە وا لیرەدا هەرکامیانم بە سەربەخو بلاو کردەوە . دیاریشە کە ئەمەیان پاشماوەی پارچەیەکە بەلام نەمانتوانی شوینی راستەقینەی بدوزینەوە .

(٢) نەکیشانت : نەت‌کیشاوە .

ئەو دۆزەخ چێشەن عەزابش جە کۆن
دۆزەخ هەر دۆزەخ دووریی بالای تۆن (٣)

ـ ١٧ ـ [١]

هیچ کەس نەواچۆ وە فەرهاد ڕەندەن
نەقش شیرینش نە ڕووی سەنگ کەندەن (٢)
دەك ڕێزاندەس با وەر جە گیان سەندەن
کێ ئەڵماس نە ڕووی دیدەی وێش شەندەن (٣)

---

(٣) ئەو دوزەخ : جەهەنمی ئەو دنیا . جەکون : لەکوێیە .

ـ ١٧ ـ

(١) ئەم چوارینەم بەوجورە بلاو کردەوە کە لە سەردەمی نەقی‌یەتیدا لە خوا لی‌خوش‌بوو مەلا سەیدحەکیمی خانەقیم بیستووە کە هەموو جاری بە سوزەوە ئەی‌خویندەوە . لە نوسخە دەسنووسەکەی خوشما هەیە ، وە لە ئاخری پارچەی (گیج ئالانی)یەوەیە ، بەلام وەك لە پەراویزی چوارینەی پیشوودا وتم ، لەبەر بی‌پەیوەندیی نیوانیان لیم جوی کردەوە . لەو نوسخە دەسنووسەدا دوو جوملەی بە جوریکی‌ترە لیرە ئیشارەتی بو ئەکەم .

(٢) رەند : زیرەك . کەندەن : هەلکەندووە . لە نوسخە دەسنووسەکەی خوما لە جیاتی‌ی (هیچ‌کەس نەواچو) نووسراوە (هەنی نەواچان) . بە پی‌ی ئەوە دیارە ئەبی ئەم‌چوارینەش پاشماوەی پارچە شیعریك بی .

(٣) ریزان : داوەریو . شەندەن : وەشاندووە . واتە : کەس نەلیت فەرهاد عاشقیکی زیرەك بووە چونکە توانیویەتی وینەی شیرین لە سەر بەرد هەلکەنی ، یاخوا بەر لەوەی عیزرائیل گیانی بکیشی ، دەسی دارزی بو ئەو ئیشەی کردوویەتی ، تا ئیستا کی ئەلماسی داوە لە چاوی خوی . ئەگەر ئەو زیرەك ئەبوو لەگەل شیرین ئەبوو بە یەك ، وە وینەکەی شیرینی بە شەخسی خوی دائەناو بە ئەلماس تی‌ی‌بەرنەئەبوو . لە نوسخە دەسنووسەکەما لە جیاتی‌ی (ریزاندەس با) نووسراوە (دەسش ریزو) .

- ١٨ -

هاڵ بەدهاڵ ، بەدەن هاڵیو هەواڵە
یانێ های چون سەنگ قولەی قەزاڵە (١)
موارۆ واران خەمان پێشەدا
هاڵای صەدای دەنگ تۆ ها تێشەدا (٢)

- ١٩ -

هیجرانت جە تەرح باد وەیشوومی
یەکایەك ئەوراق جەسەی مەعدوومی (١)
کەرد وە فەرش ڕای گوزەرگای یاران
بەرد پەی پای هەردان ساراو کۆساران (٢)

- ٢٠ -

هەرچی دیت وە چەم شی وە سەفەردا
هەرچی موینی ها نە گوزەردا (١)

- ١٨ -

(١) هال : حال . هالی : خالی . هەواله : چول‌وهول . مەعنای ئەم شیعره بەسراوه بە شیعری پاشەوەیەوه .

(٢) موارو : ئەباری . هالای : هیشتا . واتە : حالم بەدحالەو لەشم چول‌وهوله هیزی تیا نەماوه ، وه وەك بەردی سەر قولەی قەزاله بارانی خەمی ی ئەباری ، کەچی هیشتا دەنگدانەوەی دەنگی توی لی نەبراوه .

- ١٩ -

(١) ئەوراق : جەمعی (ورق)ە بە مەعنا گەلا . مەعنای ئەم شیعره بەسراوه بە شیعری پاشەوەیەوه .

(٢) بەرد : بردی . واتە : دووریت وەك بای توندی پایز یەکەیەکەی گەلای لەشی مەولەویی وەراندو کردی بە فەرشی ڕیگای گوزەرکردنی یاران‌و کەیاندیە داوینی دەشت‌و شاخەکان .

- ٢٠ -

(١) شی : چوو . موینی : ئەبینی . مەعنای هەردوو شیعرەکە پیکەوە دی .

کەس حاڵی نەبی وە هیچ نەفاما
ئەو پەیچێش ویەرد ، ئێد پەیچێش ئاما (٢)

– ٢١ – (١)

هەرکاتێ زانای کام وە دانەوە
شەو شەیتان ماڵا وە خەرمانەوە (٢)

– ٢٢ – (١)

هەرچیت دابووپێم یەكیەك دامەوە
حیساب حەشرت وا وە لامەوە (٢)

– ٢٣ –

هەریەند دڵ لەبڕێز خەیاڵ خاڵەن
جە خەیاڵ خاڵ ماچی خاڵخاڵەن (١)

---

(٢) واتە : هەرکەست لەمەوپیش دیوە ئەم دنیایەی بەجیهیشتووە . وە هەرچی ئیستا ببینی بەریوەیە بەجیبیلی ، کەسیش حالی نەبودو تینەگەیشتووە ئەو بوچی مردو ئەم بوچی لەدایكبوو !

– ٢١ –

(١) مەولەوی لەم شیعرەدا ترسی خوی لە نەفسو شەیتان پیشان ئەدا .
(٢) مالا : مالیەوە . واتە : هەرئەوەندەتزانی شەویك شەیتان هاتە سەر خەرمانی کردەوەم کاو دانی هەموو ماشیەوەو بردی ..

– ٢٢ –

(١) مەولەوی لەم شیعرەدا لەگەل خوای گەورە قسە ئەکا .
(٢) واتە : خوایە هەرچیت پیدابووم یەکەیەکە هەمووم دایتەوە ، هیشتا حیسابی روژی حەشریشت بە سەرمەوەیە . مەبەستی لە پیربوونو لیکەوتنو مردنە .

– ٢٣ –

نبی ئی

— ١ —

یاد زوڵف لوول شیرین نیگاران
خەیاڵ ئەبرۆی نازك نازاران (١)
ئەو بی‌یەن وە چین صەفحەی پێشانیم
ئێد خەمچەمەکەی باڵای کەمانیم (٢)
فکر دانەی خاڵ ژەرەژ خەرامان
ئەندێشەی باڵای نەوڕەس نەمامان (٣)
ئەو تانەی دیدەی سۆمابێزمەن
ئێد دانەی ئەسرین وەتاوڕێزمەن (٤)
مطرب یە کەمان باڵای خەموەردەم
یە تار ئەسرین خەم کۆك ئاوەردەم (٥)

— ١ —

(١) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٢) واتە : یادی زولفی لوولی یارانی وەك وینە جوان بووە بە لوح لەسەر تەختی تەویلم ؛ وە خەیال کردنەوە لە نازارە ناسکولەکان بووە بە هۆی چەمینەوەی بالام وەك کەوان .

(٣) ژەرەژ : کەو . ئەندیشە : بیر . مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

(٤) سومابیز : تروکایی لی‌بیزراو . ریز : دارژاو . واتە : بیرکردنەوە لە دانەی خالی جوانانی وەك کەو لەنجەولارەکەر بووە بە تانەی سەرچاوی تروکایی لی‌بیزراوم ؛ وە خەیال کردنەوە لە بالای نەمامە تازە پی‌گەیشتووەکان بووە بە فرمیسکی بەتاو دارژاوم . مەبەستی ئەوەیە فرمیسك لە چاوەکانیەوە ریك ئەرژیتە خوار وەك بالای بەرزو قنجی یار .

(٥) یە : ئەمە . مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

سا دەی تەنخوای من وەی دەم دەردەوە
لێدر نەوایێ وەی چەند فەردەوە : (٦)
یا جە گوناى من کەرەم ئاوانتەر
ڕەحمەت جە تاوان من فراوانتەر (٧)
هەر تۆنی وە تاق داناو تەوانا
تۆم هەنی ، هەنی ئەو کێم بۆ هانا (٨)
خەریك کردەی وێمو فەضڵ تۆم
ئێد متاونۆم ، ئەو ملاونۆم (٩)
بۆ بێ عەداڵەت فەضڵت چەنیم بۆ
وەسێمەن خەجڵەت خزمەتەکەی تۆ (١٠)

---

(٦) واتە : کاکەی ئاهەنگگیر وەزعم زور ناخوشە ، بگرە ئەوە بالای چەمیوەم بیکە بە کەمان ، ئەوەش فرمیسکی چوراوگە بەستووم کە خەم کوکی کردووە بیکە بە تار ، وە لە جیاتیی من لەم حالی بە دەرد گرفتار بوویمەدا ئاوازەیەکم بو لێدە بە دەم ئەم چەند شیعرەوە کە ئەمانەن لەمەوپاش دێن .

(٧) ئاوانتەر : ئاوەدانتر ، زورتر . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بەوی پاشیەوە .

(٨) هەنی (ی یەکەم) : هەیت . هەنی (ی دووەم) : ئیتر . هانا : هاوار . واتە : ئەیخوایە کە بەخشندەگیت لە گوناهی من زورترە ، تەنها توی زاناو خاوەن دەسەلات ، منیش هەر تو شك ئەبەم ، لە تو بەولاوە پەنا بەرمە بەر کێ ؟

(٩) واتە : لە نیوانی کردەوەی خومو فەضلی تودا داماوم ، ئەمیان ئەمتوینیتەوە لە خەجالەتیدا و ئەویان ئەملاوینیتەوە تا نەترسم .

(١٠) وەسیمەن : بەسمە . خەجلەت : شەرمەزاری . مەعنای ئەم شیعرە لەگەل شیعری پاشەوەیدا دێ .

پەردە جە ڕوخسار کەردەم لامەبەر
جە لای هامسەران ڕووسیام مەکەر (١١)
یەند بەرۆم خەجڵەت کەردەم بە وێدا
سەراپام طفلێ دەس مارۆ پێدا (١٢)
چون فکر فەضڵت پەردە نەوازۆ
جوانیم پیری ئاوات مەوازۆ (١٣)

— ٢ — (١)

یاشێخ ، هەڕگاوان مەیلەکەی لەیلێ
سەربەسەر وە گیان هەرزانەن خەیلێ (٢)

---

(١١) واتە : وەرە بە پێی داد لەگەڵم مەکە ، چونکە ئەگەر وام لەگەڵ بکەی ئەبێ سزام بدەی لەبەرئەوە کە تاوانبارم . بە پێی لوتفی خوت لەگەڵم بجوولیرەوە ، ئەوەندەم بەسە کە شەرمەزاری حوزوورت بووم ، ئیتر پەردە لە رووی کردەوەم لامەدەو رووڕەشی لای دوستانم مەکە .

(١٢) بەروم : ئەمبا . مارو : دینی . واتە : شەرمەزاری‌ی کردەوەم ئەوەندە ئەمباتەوە بە قاوغی خوماو بچووکم ئەکاتەوە ، منالیك ئەتوانی دەس بینی بە سەراپای لەشما .

(١٣) نەوازو : نەیەوی : موازو : ئەخوازی . واتە : کاتیك کە نیازی لوتفت دەرکەوی‌و پەردە نەدا بە رووی خویا لە عاستی من . پیریم ئاواتی زەمانی جوانی ئەخوازی‌و ئەلی مادەم خوا بەخشندەیە خوزگە هەرگیز زەمانی لاویتی دوایی نەهاتایە .

— ٢ —

(١) مەولەوی جاریکیان لە خانەقای تەویلە میوان بووەو لە بالەخانەکەی سەرچەمەکە دابەزیوە ــ کە دیوەخانی شیخی بهاالدین بووە ــ کات زستان‌و دنیا تەروتووشی بووەو ژوورەکەی مەولەوی دلوپەی کردووە . مەولەوی‌یش بەم چەند شیعرە داوای لە شیخ کردووە کە بان گوشیك بنیری بانی ژوورەکە بگیری .

(٢) هەرگاوان : قوراوەکان . واتە : یاشیخ قوراویك کە بە هوی مەیلی لەیلیوە بپرژی لە گیانی دلدار ، ئەوەندە بەنرخە ئەگەر سەربەسەر بیگوریتەوە بە گیانی خوی هیشتا بە هەرزان دەسی کەوتووە ، کەواتە من لە دلوپە کردنی ژوورەکەم زویر نیم ، وە هەر کردوومە بە بیانوو بو ناردنی ئەم چەند شیعرە .

جووش کوورەی مەیل دڵستانی‌یەن
دەواش هەوای فەرد زمستانی‌یەن (٣)
ئۆسای بلوور بەند پەنجەرەی کاوان
ئاینەسازیش وست ئەو شەتاوان (٤)
وەروی بەرد ئەو بەست گرد گوزەرگایێ
دووی ئازیزشەن دڵ ئاهەڕایێ (٥)
های نە ، دڵ لواو ئاماش پەی نی‌یەن
مەکیانەش پەیچێش نەسیم کۆ شی‌یەن (٦)
نەسیم پەنجەی پات ئەر سەردی کێشان
بدارەش نە تۆی دڵ دەروون ڕێشان (٧)

---

(٣) دلستانی : دل‌سەندن . واتە : ئیستا کاتی جوش سەندنی کوورەی خوشەویستی‌یە کە دل لە ئینسان ئەسینی ، وە ئەو کەف‌وکولە بە هەوای شیعری باسی زستان کردوو دائەمریتەوە .

(٤) وست : خستە . واتە : وەستای شووشــە تیخەری پەنجەردی شاخەکان دەسی کرد بە ئاوینە دامەزراندن بەسەر چەمەکانیشا . مەبەسی ئەوەیە ئەو خوایەی کە چوراوگەی ئاوی سەرشاخو ئەشکەوتەکانی کرد بــە سەهول ، چەمەکانیشی مەیاند .

(٥) وەروی : بەفر . بەردئەوبەست : بردیە بەست ، دای‌پوشی . ئاهەرا : ئەو ریگایەی کە بە زەحمەت پی‌ی‌بووتری ریگا . واتە : بەفر ریگاو بانەکانی هەموو داپوشیوە ، دل ئەگەر تاقە ریگایەکی ببی بو لای یار بریتی‌یە لە دووکەلی هەناسەی کە هەلی‌ئەکیشی لە تاو دووری‌ی ئەو .

(٦) مەکیانەش : مەی‌نیرە . کوشی‌یەن : بو کوی چووە . لیرەوە مەولەوی ئەکەویتە قسـە لەگەل خوی‌و ئەلی نەکەی دل بنیری ، چونکە دل هات‌وچوی بو نی‌یە ، ئەی نەسیم بو کوی چووە ، ئەو بانگ‌کە بینیرە .

(٧) بدارەش : بیخەرە . واتە : نەسیم ، ئەگەر پەنجەی پیت سەرمای بووە بیخەرە ناو دلی دەروون بریندارانەوە با گەرمی بیتەوە . مەولەوی لیرەدا وردەکاری‌یەکی جوانی کردووە کە نەسیمی شوبهاندووە بە ئینسان کە بە سەر بەفرا بروا پی‌ی سەرمای ئەبی ؛ نەسیمیش کە بە سەر بەفرا بوەزی دیوی سەر بەفرەکەی هەوای ساردی بەفردکە وەرئەگری .

شۆن هەن نەی سەروەخت ، سازان پەی دەلیل
جە هەر سەربەرزێ هەرس دیدەم میل (٨)
بشۆ چون یاوای وەی دووی سەردەوە
بێ پرسا بناڵ وەی دوو فەردەوە : (٩)
باڵاخانەی چەم دیوانەکەی تۆ
بانەناو وە گڵ ئاسانەکەی تۆ (١٠)
تکەش عاجز کەرد خەیاڵت تێشدا
ئازیز بۆ جارێ پا بنیە پێشدا (١١)

---

(٨) شون : شوین . سازان : دروستی کردووە . میل : ئەو دارەی لە سەر ریگای بی‌نیشانە دای‌ئەچەقینن بو ئەوەی ریبوار ری ون نەکا . واتە : ئەگەر لەوە ئەترسی ریگات لی ون ببی ، مەترسە ، چونکە ریگاکە نیشانەی هەیە . لەم زستانەدا فرمیسکی چاوەکانم لە هەموو بەرزاییەکا نیشانەیەکی داناوە بو ری‌بەدی‌یی کردن .

(٩) بشو : بچو . یاوای : گەیشتی . پرسا : پرس . بنال : بنالینە . واتە : برو بو لای دوست ، کە گەیشتیتە لای بـەدەم هەناسـەی ساردەوە بنالینەو ئەم دوو شیعرە بلی . دوو شیعرەکە ئەوانەی پاش ئەم شیعرەن .

(١٠) بانەناو : سواغدراو . مەعنای هەردوو شیعرەکە پیکەوە دی .

(١١) تکە : دلوپە . بنیە : بنی . واتە : بالەخانەی سەرچەم کە دیوەخانی تویەو بانەکەی بە خاکی بەردەرگاتان سواغ دراوە ، کەوتووەتە دلوپەکردن . وە بە هوی ئەوەوە ناتوانین لە سەر ئوسوولی تەریقەتی نەقشبەندی خەیال لە تو بکەینەوە تیایاو (رابیطە)ت بکەین ، جاریک تەشریف بینە پی‌یەکی پیا بنی با دلوپە نەکاو بتوانین خەریکی بیرکردنەوەکـەمان بین . ئەمە مەعنـا دیاری‌یەکەیەتی ، بەلام مەولەوی مەعنایەکی لەمە وردتریشی مەبەست بووە کە ئەوەتە بالەخانەی چاوی دلدارەکەت کە دلی دیوەخانی خوتەو هەمیشە توی تیایت ، وە بانەکەی بە خاکی بەردەرگاکەت سواق دراوە ــ مەبەسی لەوەیە گوایە هەموو جاری پی‌ی ئەنایە سەر چاوی ــ تك‌تك فرمیسکی لی‌ئەرژی ، لەبەر

— ٣ — (١)

یاران بەرشی یەن جە زێد وە زامن
گرد تەفرەقە بین چون خەیاڵ من (٢)
گەرد کۆچشان ئانا دیارەن
دەك لێلاویت بۆ چۆنت قەرارەن (٣)
سەنگی بار هۆش ، پێش بار فامت
دەوار شادی ، چیخ ئارامت (٤)

ئەوە وینەت لە ناو چاوما عاجز بووە ــ چونکە کە چاو ئاو بکا وینەی هیچ بە سافی وەرناگری ــ سا ئازیز پی ناسکەکانت بنی بە سەر چاوەکانما با دامرکین و فرمیسك نەریژن ..

لە هەندی نوسخەدا شیعری یەکەم لەم دوو شیعرە بەمجورەیە :

بالەخانەی چەم دل دیوانەکەت
بانەناو وە خاك سەر ئاسانەکەت

واتە : بالەخانەی سەرچەم کە هی دوستە دل بو شیت بووەکەتە . وە بە پیی مەعنای دووەم بالەخانەی چاوی ئەو دوستە کە دلی شیت بووە بوت .. تاد .

— ٣ —

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پاش مردنی ئەحمەد بەگی کوماسی وتووە ، وە قسە لەگەل خوی ئەکا تیایا .

(٢) زید : جیگای لەدایك بوون ، دنیا . واتە : دوستان هەموو مردن و گور گرتنیە باوەش و بوو بە زامنیان ، وە وەك خەیالە پەریشانەکەی من پرژو بلاو بوون .

(٣) واتــە : توزی بارو کوچیان دیارە ، ئــەی تو چون خوت گرتووەو نەرویشتووی بە دوایانا ، دەك کویراییت دایەت .

(٤) سەنگی بار : باری قورس کە کاروانچی لە کاروانا ئەیخەنە دواوە . پیش بار : شتومەکی سووك و هەرزانبەها کە ئەیخەنە پیشی کاروانەوە . مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە .

لوان چەنی کۆچ خاڵۆکەی هامفەرد
ئیستە بار وستەن نە هەوارگەی هەرد (٥)
تۆ چێش مەکەری کەمهۆش کەمفام
پەرێ عەیبو عار مەندەنی جە لام (٦)
سا چەنی ئەرواح یاوە وە یاران
با تەن بۆ وە سەنگ مەندەی هەواران (٧)

— ٤ —(١)

یاوا پێم نامەی شیرین خیتامەت
دەك دەك نەڕێزۆ سەرپەنجەی خامەت (٢)

---

(٥) لوان : رویشتووە . واتە : باری قورسو سووکی هوشو فامتو ، دەوارو چیغی شادیو ئارامیت لەگەل کوچو باری خالودا رویشتوونو ئیستا لە هەوارگەی دەردو مەینەتا باریان خستووە .

(٦) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشیەوە .

(٧) چەنی : لەگەل . یاوە : بگە . واتە : ئەی تێنەگەیشتوو ، تو بە تەنیا چیئەکەی وا لیرە ماوی ؟ هەر بو عەیبو عار ماویتەوە لام ، هەلسە لەگەل گیانما بکەوەرەریو بگەرەوە بە دوستان ، چش با لەشە رەشبووەوەکەم لیرە بەجیبمینی وەکو بەردی ژیر مەنجەل کە لە هەوارەکانا ئەمینیتەوە .

— ٤ —

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بو شیخی بهائالدین نووسیوە کە نامەیەکی بو ناردبوو ، وە تیایدای باسکردبوو کە شیخ ضیاالدینی برای لە ئیرانەوە گەراوەتەوە .

(٢) نەریزو : دانەوەری . واتە : نامە ئاخر خوشەکەتم پیگەیشت . یاخوا هەرگیز ئەو سەرپەنجانەت دانەرزین کە قەلەمەکەیان گرتبوو بە دەستەوە . وشەی (شیرین خیتامەت) ئیشارەتە بو ئایەتی (ختامه مسك) .

سیای سورمەی خەت نە دیدەم شانا
بادرەوشەی وەرەق خەمان ڕفانا (٣)
مەرهەم بی پەی زام ئەفعی‌یان گەستەم
دەوا بی پەی دەرد جەستەکەی خەستەم (٤)
تەسکین دا وە ئێش نێشەکەی دووری
وە دڵەی سۆچیای نار مەهجووری (٥)
مەگەر خوداوەند کەرەم کەردەوە
تەفرەقەی یاران جەم ئاوەردەوە (٦)

— ٥ — (١)

یار وەفادار شەرتو بەین بێ‌شۆ
چون نوور دیدەی مەعدوومی مەبۆ (٢)

---

(٣) شانا : وەشاندم . بادرەوشە : باوەشین . رفانا : راوی‌نا . واتە : مەرەکەبە رەشەکەیم وەك کلە وەشاند بە چاوما ، کاغەزەکەش لە جیاتی‌ی باوەشین خەمی لی دوورخستمەوە .

(٤) ئەفعی : مار . واتە : نامەکەت بوو بە مەلهەمی زامی مارانگەستەم‌و دەرمانی دەردی لەشی بیمارم .

(٥) واتە : ئیش‌و ئازاری نووکی تیژی دووریتی داسوکناندو ئیسراحەتی دا بە دلم کە بە ئاگری دووری سووتاوە .

(٦) واتە : چونکە خوا لوتفی کردو دوستانی لەیەكبووی یەكخستەوە .

— ٥ —

(١) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی بە بونەی کویربوونیەوە وتووە .

(٢) بی‌شو : بی‌ئەندازە . مەعنای هەردوو شیعرەکە پیکەوە دی .

وەختێ بەندەی وێش بێحاڵ وە چەم دی
ئەسرین وە چەمدا ڕێزاو پەشێو بی (٣)

— ٦ —

یاران ، دڵداران نە تۆی دڵ داران
بێ یاد یاران ، یاران مەویاران (١)

---

(٣) واتە : یاری بەوەفای گفتو پەیمان لە ئەندازە بەدەر راست وەك ڕووناکیی چاوی من ئەبی ، کە منی خولامی خوی دی حالم پەریشانە ، فرمیسکی بە چاوی خویدا رژاندو تیکچوو . مەبەسی ئەوەیە چاوی بو بەشدار بوون لە نارەحەتیی حالیا کویر بووە .

— ٦ —

(١) داران : رائەگرن . مەویاران : رانابویرن . واتە : عاشقە دلدارەکان یارەکانی خویان لە ناو دلیانا رائەگرن ، چونکە دوست بە بی یادی دوست ناتوانی بژی .

بێداری و ڕاست کردنەوە

(١) لە هەندی شوینا بە هەلە (تەزەرو)مان بە (جورە چولەکەیەك) مەعنا لیداوەتەوە ، بەلام راستی‌یەکەی (کوترە باریکە)یە .

(٢) لە لاپەرەی (٩٩)دا لە پارچە شیعری دووهەمی (تیپی پی)دا (رەسوول)ی (ئەی رەسوول)مان بە (عیزرائیلی مەلائیکەی گیان کیشان) مەعنا لیداوەتەوە . بەلام لە پاشا بومان دەرکەوت کە مەبەس (شیخ رەسوول)ی باپیرە گەورەی (سید طاهری هاشمی)یە کە تەدارەکی بەخاك سپاردنی (شیخ عبدالصمد)ی کردبوو کە لە نزیکی (دەولەت ئاوا) مار پیوەی دابوو ، وە کوشتبووی .

(٣) شیعری (شنەفتم ، گیانم بالا توول نەی)و شیعرەکانی پاشەوەی کە لە لاپەرە (١٧١)دا بلاوکراونەتەوە لە داوینی پارچەی دووهەمی (تیپی چیم)دا ، بە هەلە کەوتوونەتە ئەوی . پاشان لە جیگەی راستی خویانا کە (تیپی شین)ە لە ژیر ژمارەی (١٢)دا بلاوکراونەتەوە .

(٤) لە لاپەرەی (٢٠١)دا دوو دیری حاشیەی شیعری یەکەمی پارچەی نوهەمی (تیپی خی) بە هەلە لە نیوانی دیری دووهەم و سەهەمی حاشیەی شیعری دووهەمی ئەو پارچەیەدا دانراون .

(٥) لە لاپەرەی (٢٢١)دا نیوەی یەکەمی شیعری هەشتەمی پارچەی پینجەمی (تیپی دال) بە هەلە کەوتووەتە نیوانی هەردوو نیوەکەی شیعری نوهـــەمەوە .